

259.0
A58

D. ANGHEL ȘI ST. O. IOSIF

S C R I E R I
II

*Ediție îngrijită
și comentari*

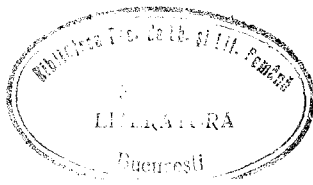
de
I O N R O M A N

870.6

S C R I I T O R I R O M Â N I

EDITURA MINERVA

București, 1982

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

1917

[LA DUMBRĂVENI]

În parcul vechi și plin de privighitori de la Dumbrăveni, umbrele se statornicesc de dimineată. Liniștea aleelor străjuite de copacii seculari e desăvârșită și pretutindeni adăposturi de umbră te cheamă și te predispun la visare. Acolo, în preajma bustului celui mai mare poet al nostru, am petrecut în vara trecută multe ceasuri de tihnă și reculegere sufletească, citind împreună cărțile luate la întâmplare din vasta bibliotecă a domnului Leon Ghica, unde oricine putea să găsească pe autorii săi favoriți, căci mai multe generații au înzestrat-o treptat cu tot ce mintea omenească a produs, în timpul lor, ca poezie și știință.

Într-o dimineată curată de iunie, nu știu cum ne-am pomenit citind din Verlaine. Pe scaunele lungi, stînd alături, sub streășina unui tei, citeam cu glas tare și sufletele noastre se înțelegeau uimite de atîta frumusețe. Cuvintele veneau de la sine, ca să se alcătuiască în vers — și astfel s-a încheșat întîia traducere, urmată apoi de seria întreagă.

Și azi, dacă le adunăm în volum, o facem aceasta pentru a fixa un moment trecut din viața suflete-
lor noastre și pentru a lega o amintire mai mult de
25 Dumbrăveni, unde am trăit atîtea ceasuri prețioase.

București, 1903, mai

[PAUL VERLAINE]

NOTĂ BIOGRAFICĂ

Paul-Marie Verlaine s-a născut în Metz, în ziua
de 30 martie 1844, dintr-o familie originară din Ar-
deni. Cîțiva dintre străbunii săi făcuseră parte din
cler și din armată. Tatăl său, Auguste Verlaine, a
5 fost soldat sub Napoleon. Primii ani ai copilăriei
și i-a petrecut mai întîi în orașul său natal Metz
și apoi în Montpellier, unde tatăl său, pe atunci că-
pitan de geniu, fusese strămutat cu regimentul.
Spre aceste locuri, în nostalgia veșnicelor sale pe-
10 regrinații, l-au purtat cu dor duioasele amintiri pînă
la moarte, și neînduratele întîmplări nu i-au dat
pas să le mai revadă vreodată, ca să-și mai poată
mîngîia tulburii ochi înainte de a-i închide pe tot-
deauna. În 1851, căpitanul Verlaine, părăsind ar-
15 mata, veni să se stabilească la Paris cu fiul și ne-
vasta sa. Paul Verlaine urmă cursurile liceului „Bo-
naparte“ unde avu ca condiscipol pe Edmond Le-
pelletier, cu care rămase prieten pînă la moarte.
La 1862, luîndu-și bacalaureatul în litere și părin-
20 ții săi fiind aproape ruinați prin o nefericită spe-
culație de bursă, el intră ca slujbaș mai întîi la o
companie de asigurare; apoi la Hôtel de Ville* din
Paris, în calitate de expediționar. Peste un an tatăl
său muri, iar mama sa, rămasă singură, pierdu
25 încă o bună parte din avere, înșelată de specula-

* Primăria.

tori. Pe atunci începu să se trezească în el întiiul gust de aventuri care-l făcură să-și uite câte puțin de slujbă. Ceva din geniul său prinde să se trezească și tot atunci legă prietenie cu faimosul grup al parnasienilor, atât de în floare pe vremea aceea, când Leconte de Lisle, Sully-Prudhomme, Léon Dierx, Catulle Mendés și atîția alți fermecători și cunoscuți poeți trăiau în cea mai strînsă tovărășie. În 1866 publică întiiul său volum intitulat *Poèmes Saturniens*, volum în jurul căruia nu se făcu nici un zgomot, dar în care viitorul maestru ce trebuia să aibă o covîrșitoare înriurire asupra poeziei moderne se oglindea deja cu toate defectele și calitățile sale. Publică apoi *Fêtes galantes*, și în 1870, anul cel mai nefast și în același timp cel mai dulce poate al vieții sale, se căsătorii cu domnișoara Mauté, soră vitregă a prietenului său, compozitorul Charles de Sivry, și publică drăgălașul volum numit *La bonne chanson*, în care-și cîntă toată dragostea ce-i umplea sufletul și toate nădejdele viitorului visat de el. Între aceste însă interveniră dezastrul de la Sedan, asediul Parisului și Comuna. Compromis în mișcare, fu nevoit să se refugieze la Londra, de unde peste cîtva timp se reîntoarșe. Odată la Paris, neînțelegerile cu soția sa începură, și nici nașterea fiului lor Georges, în 1871, nu fu în stare să statorniceacă liniștea între ei, ș-atunci, în tulburata lor existență, apăru că un meteor dezorbitat Arthur Rimbaud, genialul și extraordinarul vagabond, care trebuia să aibă o atît de nefastă influență asupra lui. Verlaine nu cunoscua mai întii pe Rimbaud decît printr-o scrisoare ce acesta-i trimisese cu cîteva poeme de-o uimitoare frumusețe. Corespondența între ei urmă și, în acord cu soția sa, Verlaine scrisese lui Rimbaud să vie la Paris, să locuiască la ei, dar, după cincisprezece zile locuite în comun, excentricitățile lui Rimbaud nemaifiind de suferit, nevasta lui Verlaine fu nevoită să-l dea afară. Neînțelegerile dintre soți se înveninaseră și mai mult, și Verlaine, nemaiputînd găsi liniște în viața casnică, își petrecea timpul mai mult pe-afară, în interminabile

discuțiuni de artă. La urma urmei plecă dimpreună
cu prietenul său în Anglia, dar reveniră curînd.
Cîtva timp, Verlaine caută odihnă la o soră a tată-
lui său, la Paliseul ; în curînd însă îl regăsim dim-
70 preună cu prietenul său Rimbaud la Bruxelles, în
1873. Aci începe extraordinara odisee a acestor două
firi atît de straniu întocmite și avînd totuși atîtea
puncte asemănătoare. Ce-a fost călătoria acestor doi
75 impulsivi, rătăcitori din sat în sat, din oraș în oraș,
duși de voia întîmplărei și a exuberantei lor fan-
tezii, cine-ar putea-o spune ? Singurul lucru cert
e că, o ceartă fatală intervenind între ei, Verlaine,
exasperat, trase două focuri de revolver asupra lui
80 Rimbaud, fapt în urma căruia fu condamnat de tri-
bunalul din Brabant la doi ani de închisoare. Rim-
baud, însănoșit, plecă mînat de strania fatalitate
ce-l urmărea, vagabond și dezorbitat de-a pururi,
negăsindu-și loc nicăirea, de la Paris și pînă în fun-
dul sălbaticii Africe, la Harrar, iar Verlaine, ră-
85 mas din nou singur, fu întemnițat mai întîi în în-
chisoarea de la Petits-Carmes din Bruxelles și apoi
transferat la Mons, unde, în liniștea și singurătatea
ce-l împrejmua, sufletul său se limpezi și începu
90 din nou să cînte. Aci scrise *Les romances sans pa-
roles* și le trimise prietenului său Lepelletier, care
le publică. Versul său înaripat și tot mai liber no-
tează cu o putere de vizionar impresiile cele mai
fluide, și o părere de rău negrăit de sfișietoare te
95 cuprinde cetînd aceste pagini din trista lui viață,
pe care-o plînge, adunîndu-și lacrămile și jucîn-
du-se cu ele ca un copil cu fărîme de piatră scumpă.
Un sentiment de religiozitate atît de mult uitat se
furișă din nou în sufletul său obosit și bolnav, și
100 din aceste meditații tihnite și blînde se încheagă
ceea ce mai tîrziu trebuia să formeze volumul inti-
tulat *Sagesse*. Liberat în 16 ianuarie 1875, se reîn-
toarse în Franța, unde soția sa în timpul cît el sta
la închisoare făcu să se pronunțe divorțul între ei.
105 Singur, acum cînd poate avea mai mult nevoie de
o ființă dragă, care să-l mîngîie de atîtea suferinți
trecute, fără să-și revadă prietenii buni din alte

vremuri, plecă mai amărit și mai neconsolat ca tot-
deauna la mama sa, în Ardeni, unde rămase cîtăva
110 vreme. Porni apoi din nou în Anglia, unde trăi
dînd lecții de franceză și desen, pînă în 1877. Reîn-
tors, încearcă o exploatație agricolă, dar și aici ur-
mărindu-l nenorocul, fu nevoit să-și vîndă ferma
și reveni la Paris, unde termină *Sagesse*, care-i
115 făcu în sfîrșit adevărata celebritate și pînă în 1886
duse o viață destul de liniștită, fu profesor la Bou-
logne-sur-Seine și Neuilly, lucră și publică un vo-
lum de proză, *Les poètes maudits*, și un volum de
versuri, *Jadis et naguère*. Dar la sfîrșitul anului
120 1886 mama sa muri, și de atunci reîncepe, după
aceste cîteva clipe de dulce liniște, îndureratul său
martirolog. Încununat de-o glorie tîrzie, zădarnic în-
cearcă să-și refacă viața, descătusat de dureroasele
amintiri care-i țin tovărășie și-l urmăresc pretutin-
125 deni, nobilele îndemnuri recad și zilele lui se scurg
ca un vis rău, din spital în spital și din loc în loc,
fără nici o rază de bucurie, fără nici o nădejde de
noroc. În 1889 îl găsim în spitalul Broussai și, la
ieșirea din spital, mai multe banchete fură organi-
130 zate în onoarea sa și un moment fu vorba chiar
să-și puie candidatura la Academie. Dar trecură re-
pede și aceste și, reluat de dorul de-a vagabonda,
plecă să ție conferințe în Anglia, Belgia și Olanda,
de unde se întoarse mai bolnav și reintră în spitalul
135 Broussai. În vremea aceasta, Leconte de Lisle mu-
rind, un reporter avu fantezia să-i puie la vot suc-
cesia, și Paul Verlaine fu ales ca succesor al gloriei
stinse. Ultimii ani trecură și ei zbuciumați și triști
ca toată viața. În 8 ianuarie 1896 muri într-un mic
140 apartament din Rue Descartes, unde, nemaifiind în
stare să iasă din casă, ca să-și uite uritul, își pe-
trecea vremea vopsind cu boia aurită tot ce-i cădea
sub mîna, setos parcă să-și înveselească ochii cu o
145 ultimă strălucire, înainte de a-i închide pentru
totdeauna.

[HENRIK IBSEN]

PREFAȚĂ

Traducerile de față au văzut în parte lumina zilei în *Sămănătorul*, tocmai în această mult oropsită revistă despre care s-a afirmat de-atâtea ori că și-a zăvorit porțile oricărei înrîuriri a vreunei mari literaturi străine.

Grație dragostei ce ne poartă un prieten, căruia-i mulțumim, le tipărim astăzi.

Firește că nu dăm aici toate poeziile lui Ibsen. Am ales numai ce e mai caracteristic în această parte a operei sale din tinerețe, care cuprinde în germene toate problemele mai însemnate din filozofia sa individualistă de mai târziu. O umbră misterioasă pare că învăluie ființa lui sufletească de la început — ca un nour în care dormitau toate furtunile, toată revolta ce avea să se dezlănțuiască cu o putere elementară la întâia ciocnire cu societatea actuală. Căci Ibsen a fost un revoltat în toată puterea cuvîntului și încă din anii fragezi a avut să lupte cu mizeria, prostia și fătărnicia omenească.

Născut la 1828, la Skjen, un tîrgușor pierdut în fiorduri, dintr-o familie de negustori, crescut pîn' la vîrsta de șaisprezece ani într-un institut clerical; silit apoi, din pricina ruinei materiale a părinților săi, să intre elev farmacist la Grimstadt, Ibsen se aplică studiilor medicale și scrie întîiele sale versuri (1849); stabilit în anul următor la Cris-

tiania, unde face politică, publică pe *Catilina*, în-
tîia sa dramă ; director de teatru la 1851 la Bergen,
30 după o călătorie de studii la Copenhaga, Dresda,
Hamburg, reușește să joace cîte-o piesă pe fiecare
an, fără mare succes însă ; din nou director de tea-
trul la Cristiania, dă faliment ; constrins, solicitază
atunci de la guvern o pensie de poet, neobținînd
35 decît o bursă de călătorie. Înainte de a pleca însă
din Norvegia, joacă și tipărește *Pretendenții la co-
roană*. Plecînd, se instalează la Roma, unde, liber
și fericit întîia oară în viață, scrie pe *Brand*.

Rămîne în Italia pînă în 1868, apoi în Germa-
nia, stă mai ales la Dresda, unde era tot atît de
40 admirat pe cit de nerecunoscut era în patrie. Din
această epocă datează operele sale cele mai celebre
și tot în acest răstimp reprezintă țara sa la serbă-
rile inaugurării Canalului de Suez.

Revenit la Dresda, desăvîrșește una dintre cele
45 mai puternice creații ale sale, *Împărat și Galilean*,
care vede lumina tiparului abia în 1873. Cerut acum
de toți compatrioții lui, se întoarce în Norvegia,
unde-i purtat în triumf. Cu toate acestea, el pri-
begește din nou, atras de farmecul țărilor calde,
50 trăind, rînd pe rînd, cînd la München, cînd la Roma,
și numai în anii din urmă nostalgia Nordului îl
cucerește cu desăvîrșire și, obosit, poetul se reîn-
toarce în Cristiania, unde s-a stins zilele acestea,
lăsînd pustiu, poate pentru cine știe cîtă vreme, al-
55 tarul la care numai puțini sînt chemați să slujească.

[GEORGE POPOVICI / T. ROBEANU]

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ ȘI BIBLIOGRAFICĂ

George Popovici s-a născut în ziua de 8/20 noiembrie 1863 la Cernăuți. Tatăl său, Eusebiu Popovici, care e una din figurile cele mai venerate din Bucovina și e profesor la Facultatea de teologie din Cernăuți, s-a îngrijit a-i da educația cea mai aleasă.

George Popovici a absolvit gimnaziul în 1882, Facultatea de drept în 1886 — amîndouă în Cernăuți. În timpul studiilor academice, intră în 1884 și în armată ca voluntar și deveni peste un an locotenent. Profesorii lui, fără deosebire, recunoscără de la început o fire excepțională. În afară de clasă își agonisise cunoștințe întinse, mai cu seamă în studiile sale favorite, care la gimnaziu erau istoria, literatura și filosofia, iar la universitate, istoria dreptului.

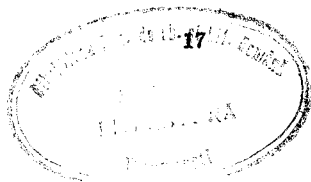
Studiile separate, în cari îi plăcea să se adîncească, pe de o parte, și politica națională, care începuse să-l pasioneze în cel mai înalt grad, l-au făcut să nu-și ia doctoratul decît în 1894. Ca student în Cernăuți, a fost președinte al societății academice „Junimea“. Semestrul de vară 1890 l-a petrecut la Universitatea din Innsbruck, unde s-a ocupat cu studiul său de predilecțiune, care era istoria dreptului. Mai cercetă apoi cursuri la Cernăuți și se mută în urmă, după ce în 1895 fu greu bolnav

de aprindere la plămîni; la 1896, la Viena, spre a se pregăti acolo în vederea unui loc de docent. Dar în primăvara anului 1897 fu ales deputat în Camera austriacă și deveni în 1898 redactor al *Foii legilor imperiale*. În același an, o nenorocire neașteptată îl lovi : logodnica lui, misterioasa și dulcea figură ce apare în versurile sale, muri subit. Tot în 1898 fu ales deputat și în Dieta Bucovinei, unde dezvoltă o activitate strălucită. La 1899, își dă demisia din postul ce-l ocupa, cu toate încercările ministrului de Interne de pe-atunci de a-l îndupleca să rămînă. La 1900 era și membru al Delegațiunii austriace la Pesta, unde ceru cu energie o tratare mai dreaptă a românilor din monarhie. La 1900, dizolvîndu-se Senatul imperial, își puse din nou candidatura, dar de data asta căzu la alegeri. Atunci se retrase și din Dieta provincială.

Căsătorindu-se la 1901, trece în România, unde fu încetățenit. Aici își continuă studiile sale de istoria dreptului român și pregătea o lucrare monumentală, care-l îndreptătea să aspire la o catedră de această specialitate la prima noastră Universitate. Pe cînd însă se aștepta apariția acestei lucrări, el se sinucise în noaptea de 12 iulie 1905, la Munkács, în Ungaria.

George Popovici e înmormîntat în Cernăuți.

Activitatea sa literară, publicată sub pseudonimul *T. Robeanu*, a fost sporadică, dar cuprinde adevărate mărgăritare. Manuscrisele, corespondența sa politică, precum și toate notele rămase după el sînt în păstrarea Academiei Române. Iată-le : I. Studii și cercetări cu privire la vechiul drept românesc : 1. *Ai carte, ai parte* ; 2. *Jurămîntul cu brazda în cap* ; 3. *Republica cîmpulungeană* ; 4. *Dignitățile și oficiile din vremea lui Alexandru cel Bun* ; 5. *Über die deutschrechtlichen Elemente in der altromänischen Städteverfassung* ; 6. *Das moldauische Städtewesen* ; 7. *Das moldauische Scholtuzenamt* ; 8. *Capitanatus moldaviensis*. II. 9. Documente, acte și corespondență ; privitoare la alegerea lui G. Popovici ca deputat al Cîmpulungului în Parlamentul

70 din Viena la 1895 ; discursul rostit la Pesta, în De-
legațiuni, la 26 mai 1900 ; diferite cestiuni politice,
administrative și publice din Bucovina (1897—1900) ;
corespondență română și germană de interes literar,
cultural-politic și particular ; 10. *O zi în Abdera,*
75 *foi rupte din albumul unui cernăuțean* de M. De-
mocrat (manuscris copiat de o mină străină, sau
poate rățacit printre hîrțile sale).

Cît privește lucrările tipărite, cităm următoarele :

1. *Vechi așezăminte românești (Convorbiri lite-*
- 80 *rare, a. XX, no. 8) ; 2. Mihai-Vodă și moșnenii din*
Sularul (C. lt., a. XX, no. 12) ; 3. Cronica lui Ureche
despre școalele jugaene (C. lt., a. XXIV, no. 12) ;
4. *Anul de la martie în Moldova în timpul lui Ale-*
- 85 *xandru cel Bun (C. lt., a. XXXIX, no. 3 și în ediție*
separată) ; 5. Runc, glosă la o colecțiune de docu-
mente moldo-cîmpulungene (C. lt., XXV, no. 12) ;
6. *Despre starostia sepenicensă (în volumul Titu*
- 90 *Maiorescu, Omagiu) ; 7. Ordinea de succesiune în*
moșiile donative moldovene în secolul al XIV-lea
(în volumul Prinos d-lui A. Sturdza, scos și în bro-
șură separată) ; 9. Index Zolkiewensis, opt docu-

Activitatea sa politică se poate urmări de-aproape în colecțiile ziarelor unde a colaborat : *Revista politică* din Suceava, *Gazeta Bucovinei*, *Patria*, *Deșteptarea* și *Tribuna* din Sibiu. (v. *Junimea literară*, a. II, 1905, precum și articolul *Ziaristica română din Bucovina* de G. Tofan, în *Viața românească*, a. I).

100 Aceasta e viața și opera lui George Popovici.

I. PĂUN-PINCIO

Fiecare epocă își are martirii ei necunoscuți. Sunt figuri cari trec nelămurite și dispar fără să fi avut vremea ca să se afirme. Drumeți necunoscuți care lasă cel mult o vagă amintire în sufletul celor cari i-au cunoscut și pier pentru totdeauna odată cu aceștia.

Un asemenea drumeț este și I. Păun-Pincio.

Mai ales acum, în preajma sărbătorilor, când se împlinesc doisprezece ani de la moartea lui tragică, simțim o pioasă datorie ca, punîndu-ne la un loc amintirile, să evocăm încă o dată figura lui blajină pentru cei ce vor veni după noi.

Pseudonimul *Pincio*, la care ținea așa de mult, e numele unei grădini din Roma, unde adeseori am rătăcit împreună în ceasul dulce, cînd soarele cobora după cupola „Sfîntului Petru“. Acolo, în grădina plină de statui, sub copacii veșnic verzi, pe terasa de unde putea să îmbrățișeze cu privirea splendoarea cetății eterne, ne spuneam și discutam impresiile căpătate peste zi.

Călătoria a fost o continuă uimire. Ieșeam întîia oară din țară. Ne-am oprit succesiv la Fiume, Veneția, Bologna și Florența, despărțindu-ne apoi la Roma.

25 Păun era o fire contemplativă și succesia prea bogată de impresii îl obosea curînd. După un ceas petrecut într-un muzău sau aiurea, era cu neputință să-l mai urnești din loc : îi era de-ajuns pentru ziua aceea. Se așeza pe scările cheului și, ca
30 mulți bătrîni ce stau și se încălzesc la soare, sta și el și visa. E drept că impresiile lui căpătate erau puternice și juste, și e păcat că în scrierile rămase de la el nu s-a răsfrînt mai aproape nimic din ele. Cereau probabil răstimpul necesar pentru a se li-
35 niști, a se desăvîrși și a prinde contur.

O altă însușire caracteristică firii sale este o mare înclinare spre misticism. La Roma, de multe ori mă lăsa, la ceasul vecerniei, ca să intre la cea dintîi biserică întilnită în drum. Intra ca s-asculte
40 orga și eram sigur că-l regăsesc peste un ceas stînd nemișcat, în aceeași atitudine de extaz în care-l lăsasem. Pretindea că orga-l liniștește, și glumele mele îl intristau.

Le spun acestea pentru a scoate și mai mult în
45 lumină ironia dureroasă a morții și îngropării lui.

Atras mai mult de simpatii decît de credințe politice, care se rezumau la el într-o adîncă milă de cei oropsiți și într-o bunătate firească, Păun intrase în rîndul socialiștilor de atunci. Era o figură
50 aparte în clubul acela de revoltați și gălăgioși entuziaști.

Nimeni nu-l auzea vreodată ridicînd vocea pentru vreo revendicare socială ; figura lui dulce, încadrată de o barbă mare, era totdeauna aceeași.
55 Frecventarea clubului nu l-a împiedicat să-și cînte discret dragostele lui pentru niște ochi albaștri, care, desigur, l-au uitat și ei de mult. Într-o singură poezie se schițează un gest de revoltă și trece o flămură roșie, după care aruncă totuși „un colb mărun-
60 runt de floare“...

Încolo, discreție și duioșie ; evocări originale din natură, mai ales peisagiuri de toamnă întîrziată și presimțiri de moarte timpurie. E ca un fel de ceață
65 ce plutește peste tot ce-a scris el, o melancolie vagă de învins. Proza lui e totuși mai vioaie și din

puținele schițe ce ni le-a lăsat se poate vedea un remarcabil talent de prozator. E păcat că moartea nu i-a îngăduit să se desăvîrșească.

70 Moartea aceasta a venit năprasnică, dintr-o meningită provocată de infecțiunea unei răni, căreia nu-i dăduse nici o însemnătate. În preajma sărbătorilor din a. 189... a murit, după câteva zile de suferință, la spitalul Colțea.

75 Tovarășii lui de luptă — cum se spunea pe atunci — au ținut să facă o demonstrație din înmormîntarea acestui poet. Un simplu dric, fără preot, fără cruce, așa l-au dus. Flamura roșie le-a înlocuit pe toate. O ceată de muncitori rebegiți. Singura figură de care-mi aduc aminte e aceea a criticului Gherea.

80 Era o zi tristă și umedă. La cimitir, porțile închise. Groapa nici nu era săpată. Abia pe înserate s-a isprăvit trista ceremonie.

85 Și o negură deasă s-a coborît pe urmă peste toate, ca un simbol al vieții unui nenorocit poet român din veacul al XIX-lea.

LA ȚARĂ

Nu e nici noapte, nici ziuă încă. După perdeaua albă geamul pare albastru ca fața unei ape înghețate, peste care-a nins puțin. În lumina slabă a ceasului acestuia neștiut, încăperea odăii prelungită de oglindă ia o înfățișare străină. Nu mai e odaia mea.

Un strigăt prelungit și stins, care parcă cere ajutor, răzbate tăcerea.

Ridicat pe un cot, caut somnoros spre ochiul luminos al ceasului de pe masă.

10 Trei jumătate.

Ies în cerdac.

La zgomotul ușii, un huruit de hulubi răspunde din podul casei.

Tăcere iarăși.

15 Coperișurile hambarelor scinteie albe de rouă. Deasupra lor Carul-mare și-a plecat oiștea de aur în jos.

Deodată o umbră se dezlipește din întunericul întins de streșină și două scinteie s-apropie de mine. Osman, săracul!

20 Strigătul acela îndepărtat, după ajutor, reîncape și capătă un răspuns și mai de departe.

O grămadă albă ca o zăpadă, de lângă poartă, se mișcă, rupându-se în bucăți. Două aripi bat aerul și căpetenia își anunță tribul gălăgios că mai.

e pînă la ziuă. Pata albă se închegă la loc, lîngă poartă.

30 O undă de vînt abia simțit aruncă luciri de argint în creștetul plopilor. Acum un zgomot surd vine dinspre livadă. Un miros de rod pîrguit umple aerul.

35 Mă-ntind pe divanul din cerdac și, în răcoarea asta tihnită, reînchid ochii. Ca un val albastru de întuneric se surpă peste mine. Nu mai știu nimic, nū mai sunt eu, sunt totul.

Un tril sfios, încet... Un altul... Cîtă vreme a trecut ?

40 Ciripiri nenumărate cad ca o grindină zvirlită pe coperiș. Laolaltă întrebă, răspund, se îngeamănă, cresc într-un singur sunet...

Deschid ochii.

45 Un argat somnoros dă porțile-n lături. Departe, trei stoguri rămase de an-vară stau drepti în fața soarelui, care a răsărit pe jumătate, fumegînd ca niște cozonaci la gura unui cuptor plin de jă-ratec...

50 Giștele s-au trezit acum și, cu mișcări legănate, își dezmoțesc picioarele, ca bete încă de somn. Se saltă apoi și, toate într-un gigăit asurzitor, cu gîturile întinse, dau asalt căsuței unde doarme mama Maria.

55 În urma lor, fulgi albi se spulberă plutind în aer. Împins de celelalte, un gînsac se înalță pe prispa de lut și cu pliscul lovește în geamul înflorit de un chenar albastru.

Ușa căsuței se crapă și o babă bătrînă ca o vrăjitoare iese în prag și le alungă hursuză :

— Halia ! că nu-i ziuă încă.

60 La zgomotul lor, năvălesc de pretutindeni creștele roșii.

O lume pestriță de găini de prin poiți, de supt grinzi, din buruieni împoporează locul din fața casei.

65 Curcanii arțăgoși pășesc măreț, din cînd în cînd răsînd cu cîte o aripă pămîntul, și-n urma lor, puii de curcă umplu aerul cu zarva lor de zurgălăi.

Rățele cu penele lor pătate de noroi apar și ele...
Soarele-i săltat deasupra stogurilor. Pe fața lui
70 trec stoluri grăbite, lăsându-se unul după altul spre
bălți.

De-a lungul streșinilor hulubii îngeamănă și
fărimă curcubeie, într-un neastîmpăr veșnic, își
schimbă locul, se saltă, colorînd aerul. Din cînd în
75 cînd cite-o echipă albă se rupe din republica aceasta
de etern-îndrăgostiți și, luîndu-și avîntul, se ridică
pînă la o înălțime și apoi, ca niște fulgi albi, se
risipesc cine știe unde... Alții, cei vîrstnici, cu ochii
80 lor de mărgea, schimbă neastîmpărați din picioare,
se cumpănesc, își umflă gusa de aer și vor să zboare
și ei, ispitiți de înălțimele cerului.

În lumina vie ce umple tot coprinsul, umbrele
încep să trăiască și ele, să-și tragă chenarele viorii
sub streșini; dunga plopului se întinde ca un mi-
95 nutar, bani de aur nălucitori joacă supt umbrarele
85 salcîmilor, catifea verde se așterne sub trunchiul
rămuroșilor nuci.

O undă de vînt clatină un ram și un sunet în-
multit la nesfîrșit pornește din foaie-n foaie și cu-
90 prinde toată livada, primenind aerul.

Tot soiul de miresme, de la mirosul puternic al
sulcinei și al romaniței pînă la al cimbrului, plutesc
aduse la mine.

Un fir de fum subțirel se urcă drept în sus din
95 gura ogeagului și ușa căsuței se deschide, tăind o
ramă de umbră, și-n rama asta mama Maria apare,
aruncînd din șorț cu mîna ei bătrînă un pumn de
aur.

E un zgomot de aripe, o năvală de gîgăituri, de
cotcodăciri, măcăieli și gîgăituri, toată zarva și
100 hărțuiala gurilor flămînde.

Cerc fac împrejurul ei; giștele, mai obraznice,
sar și-o ciugulesc de șorț și-i dau asalt. Culoarele
s-amestecă, crestele ard roșii ca niște petale de mac,
105 curcubeiele porumbilor se coboară și ele, cocoșii,
pintenăți ca niște jandarmi rurali, fac loc favori-
telor, împărțind darnice lovituri de pliscuri în
dreapta și în stînga.

Cel din urmă pumn de aur a căzut, și mama Maria a pierit, trăgînd ușa după dînsa.

110 Un zbierăt prelung de măgar, ca o vocaliză de bariton decăzut, acopere o clipă tumultul.

Singur, pe marginea parmaclîcului, păunul, im-
pasibil, înamorat de el însuși, și-a răsfiret coada din
care străjuitori pîndesc ochii lui Argus...

[PREFAȚĂ LA „CARMEN SAECULARE“]

Ministerul Instrucțiunii Publice, dorind să comemoreze a cincizecea aniversare a acestui mare act care se cheamă *Unirea Principatelor*, s-a gândit să se adreseze și nouă.

5 Pentru lămurirea confrăților în Apolo, cari ca oameni cu fantazie sunt de obicei dispuși să brodeze multe, ținem să spunem că însărcinarea aceasta de a slăvi *Unirea* într-un poem dramatic ni s-a dat fără s-o cerem, dar de asemenea ținem să le
10 mai spunem că am fost mândri și recunoscători ca s-o primim. Elogiile și aplauzele ne-au măgulit îndestul vanitatea firească oricărui poet, dar nu ne-au făcut să uităm că ele-s trecătoare...

15 Timpul scurt ce ni s-a dat pentru a scrie acest poem ar putea scuza unele lipsuri, pe care nădăjduim că le vom întregi cu timpul. Istoria neamului nostru e un izvor nesecat de fapte mari și tragic eroism, cari cer timp, odihnă și rânduială spre a se putea cristaliza într-o operă de artă nepieritoare.
20 Avem destui scriitori cu un talent necontestat și către ei ne adresăm, amintindu-le cuvintele marelui Kogălniceanu, care spune așa de frumos : „în ce se atinge de curajul individual, de îndrăzneala faptelor, de statornicia apărării, de mărinimia și
25 bărbăția voievozilor noștri, cari, deși pe un teatru strîmt și cu mici mijloace au săvîrșit lucruri uriașe, în toate aceste nu mă tem a zice că istoria noastră

ar fi mai prejos decît istoria a oricărui popor vechi sau nou...“

30 Iar după ce trece în revistă domniile glorioase ale lui Alexandru, Mircea, Mihai, Șerban Cantacuzino, urmează : „Vroiți însă un interes de roman, varietate de întîmplări, episoade patetice, tragedii
35 cari să vă scoată lacrimi din ochi..., apoi nu voi avea trebuință decît să vă povestesc cruzimile și viața aventurieră a lui Vlad Țepeș, moartea vrednică de un principe a lui Despot Eraclidul, domnia lui Alexandru Lăpușeanu, intrarea cazacilor sub Hmelnițki în Moldova, care singură este o poemă
40 întregă, năvălirile tătarilor, tăierea Brîncoveanului și a familiei sale, una din cele mai triste privești ce istoria universală poate înfățișa, catastrofa lui Grigore Ghica, în care se întîlnește tot neprevăzutul dramei, și cîte alte scene grozave și uimitoare,
45 cîte alte întîmplări de cel mai mare interes chiar pentru indiferenți...”

O săptămînă aproape, odată poemul terminat, am trăit într-o lume fantastică și streină nouă cu
50 desăvîrșire. Ne-am amestecat pentru o clipă într-o viață curioasă și nebănuită de noi, o viață despărțită de marele public prin greaua perdea de fier a cortinei.

Sunt oameni acolo cari muncesc în umbră și cheltuiesc o energie necunoscută. Nimic mai interesant decît să urmărești de aproape repetițiile unei
55 piese care se montează...

Sala pierdută în întuneric pare interiorul unei uriașe case de melc, staluri și fotolii, ca mobilele unui salon necercetat de cine știe cîtă vreme, stau
60 acoperite cu pînză cenușie care se întinde, ca un giulgiu, după fiecare reprezentație... Rampa scenei mărginește singură cu o dungă de raze, ca o pleoapă luminoasă, întunericul acesta. În fața ei, cușca suflerului pare o gură de umbră ce cască a somn.

65 Fantasmagoria decorurilor e așa de tristă în realitatea ei ! Cerurile senine stau strînse pe suluri, pădurile seculare par niște mîzgălituri informe, făcute de un nebun sau de un copil ; stînci de mucava,

170 coloane, de carton și tronuri șubrede de lemn, mo-
bile din toate epocile stau grămădite ca la un me-
zat, ca după un dezastru a unei vechi gospodării...
Toate, așteaptă să le vie rindul spre a crea iluzia
vieții la un moment dat.

75 Și iată că dintr-o dată glasul imperios al regi-
zorului, al aceluia care cunoaște toate tainele, tre-
zește cutare decor din somnolența lui impasibilă.
Pe nesimțite se desface un sul în fund și un cer
nebănuț îți deschide orizonturi nemărginite; din
80 dreapta și din stînga, ca niște monștri sau ca un
teren mișcat de cine știe ce acțiuni suterane, se ri-
dică stînci, care se îmbină, alcătuiind o grotă. Un
nou sul se desface și acoperă cerul din fund cu
nori imaginari; o altă pînză cade acum și grota se
încinde ca de o perdea de întuneric.

85 La un semn, o lumină albastră inundă scena și
două ființi, pe care le cunoaștem de atîta vreme, se
metamorfozează sub ochii noștri, luînd înfățișarea
unor viziuni de acum o mie de ani...

90 În timpul acesta, voievozii, cu coroanele false
în miini, cu buzdugane îngrozitoare la vedere, cu
hlamidele suflecate în brîu; arcași, țărani cu bu-
ciume, copii de casă, boieri simandicoși și tinere
domnițe umblă forfota prin culise, împrăștiind un
vag parfum de naftalină...

95 Sonore, versurile încep să picure și nu le mai
cunoști parcă, atîta farmec capătă spuse de minu-
nații artiști. Și mulțămire sufletească mai mare nu
poți să ai decît să vezi întrupat aievea un lucru
care ți-a fulgerat numai o clipă prin gînd...

100 O, mare putere a iluziei! Cum îți apar toate
altfel, cînd devii un simplu spectator într-un stal,
pierdut în mijlocul unei mulțimi într-o seară de
spectacol. Nu ni-am recunoscut voievozii, așa ni
s-au părut de frumoși, și stîncile de mucava deve-
nise adevărate stînci, și grota de carton, o adevă-
105 rată peșteră de vrăjitor. Cu ce mijloace simple se
pot face minuni, cu ce elemente disparate se poate
crea o viață fantastică și însenina un cer plin de

110 nouri. O, divin regizor, de ce nu poți tu realiza
acestea și în urîta și banala noastră viață reală !

115 A fost fără îndoială o idee fericită a profesori-
lor noștri, cari s-au gîndit în primul rînd la partea
educativă a unei reprezentații ce avea să înfăți-
șeze plastic cele mai mari fapte din istoria neamului
nostru. Ideea aceasta nu trebuie părăsită, și am fi
fericiți dacă încercarea noastră — aproape impro-
vizată — ar da un îndemn serios și altora, ca să
facă mai bine decît noi.

[FR. HALM]

NOTIȚĂ BIO-BIBLIOGRAFICĂ

5 Eligius Franz Joseph, baron de Münch-Bellinghausen, cunoscut sub numele de Friedrich Halm, s-a născut în ziua de 2 aprilie 1806 la Cracovia, a studiat în Viena dreptul și, de la vârsta de douăzeci de ani, a intrat în cariera administrativă. Multă vreme și-a tănuit activitatea poetică.

10 La 1834, drama sa *Griselidis*, reprezentată la Burgtheater în Viena, sub pseudonimul Friedr. Halm, avu un succes așa de răsunător, încît fu reluată apoi de către toate scenele mari. Halm a mai scris o serie de drame și tragedii, dintre cari *Fiul pădurilor* (*Sohn der Wildnis*) e cunoscută și la noi. Cel mai mare răsunct l-a avut însă tragedia sa *Gladiatorul din Ravenna* (1854).

15 Poeziile lui lirice se citesc și astăzi cu plăcere.

A. D. HOLBAN

O AMINTIRE

Sunt unii oameni senini și blinzi, cari îm-
prăștie în jurul lor o atmosferă de bunătate ce te
farmecă și te câștigă cu fiecare vorbă, cu fiecare
gest al lor; iar alții, care te resping de la început
5 și față de cari nu știu ce simțimint tainic îți dă
de știre să te ferești. Unul dintre aceștia din urmă
este și veteranul om politic A. D. Holban, o inte-
resantă figură a Iașului din alte vremuri.

10 Mi-am adus aminte de dînsul, citind într-un ziar
recent reflecțiile sale pline de răutate la adresa ar-
tiștilor noștri de astăzi. Îl cunosc de cînd eram
copil; pot zice că m-am trezit cu el în casă, căci,
cît timp a trăit tatăl meu, nelipsit a fost din casa
și de la masa noastră.

15 În anii din urmă însă îl pierdusem din vedere
aproape cu desăvîrșire; glasul lui parcă amuțise
în larma uriașe ce o fac luptele zilelor noastre, cu
alte aspirații, cu alte idealuri, cu altă pornire de
muncă. Arar doar, ca un clopot dogit, îl mai au-
20 zeam, cînd mă abăteam prin Iași, discutînd și arun-
cînd diatribe vehemente comesenilor lui de la glo-
rioasa cofetărie a lui Tufly; arar mai citeam cîte
un articol imund prin vreun ziar, în care ca o se-
pia mînioasă își arunca din cînd în cînd norul de
25 cerneală, ca să se dea din nou afund pentru cine
știe cîtă vreme.

30 Nu m-a surprins deci noua lui izbucnire, dar mi-a evocat toată copilăria mea. Îl revăd ca pe un căpcăun hămesit, cu osatura puternică, livid ca un spectru, cu fălcile enorme, cu ochii mascați veșnic de ochelari negri, încălecați pe un nas cărnos, cu nările răsfripte, din care țîșneau neconținut două suvoaie de fum...

35 Nimic nu era destul de bun pentru el ; mîncările cele mai scumpe, pateurile cele mai alese, brînzeturi, fructe dispăreau ca într-o prăpastie în gura lui enormă... Regretata pivniță a tatălui meu, garnisită cu cele mai prețioase vinuri de marcă, nu avea nici un secret pentru dînsul.

40 El mîncea, el bea, el vorbea.

Nimănui nu-i era îngăduit să-l întrerupă, nimeni n-avea voie să emită o părere personală în fața acestui etern musafir, la care se uitau toți ca la o spaimă a vremii.

45 La noi în casă era o veșnică perindare de oameni politici, oameni de afaceri, samsari și paraziți. Veneau boieri scăpătați, relicvii de neam cu apucături patriarhale din vremea lui vodă Sturza, în general oameni simpli, modești, nelustruiți de cultura apuseană... În mijlocul acestui bizar amestec, el trona, și nici unul din cei pe cari obiceiul, întîmplarea sau cine știe ce interes îl aducea la masa noastră nu scăpa de fulgerile lui... Toți îl tîmeau și-l tolerau, fără să-l poată suferi, văzînd în el un viitor „om mare“.

55 Tatăl meu avea o adevărată slăbiciune pentru el. Într-un moment dat chiar îi pusese la dispoziție o casă alături de a noastră, unde într-o bună zi s-a instalat cu arme și bagaje. Mi-aduc aminte de vîlmășagul ciudat de lucruri ce l-am văzut în acea locuință. O neorînduială de om care parcă veșnic stă să pribegască și o lipsă de temeinicie ce contrasta cu gospodăriile așezate de pe atunci. Vrafuri enorme de cărți, foi despărecheate, teancuri de jurnale prăfuite, revărsate în toate părțile, *Monitoare* vechi, tratate de agricultură, rămășiți din timpul cînd era elev la școala din Grignon, toată litera-

70 tura lui Paul de Kock, Gaboriau, vagi manuale de
economie politică, fascicule obscure, broșuri poli-
tice, scrisori răvășite, cartoane cu desene și cari-
caturi, toate zăceau vraște, aruncate una peste alta,
pe birou, pe scaune, pe podele. În păreți, panoplii
cu arme vechi, trombloane, vincesteruri, iatagane,
75 pistoale de duel și alte obiecte cari fac bine în casa
unui polemist...

E incontestabil că, printre această lume simplă
de burgheji blajini, acest om veșnic irascibil și ve-
hement era o figură aparte.

80 Pentru el se punea mîină de la mîină și se sco-
teau jurnale ca *Darabana*, *Capitala bandei negre*,
Patria, în care el putea să-și canalizeze prisosul de
venin, combătînd „regimul nefast“ al lui Ion Bră-
tianu. Articolele lui, înainte de a fi așternute pe
85 hîrtie, erau trîmbitate în timpul mesei cu atîta con-
vingere aparentă, încît eu, în mîntea mea de copil,
văzînd pe acest căpcăun uscat gesticulînd cu mîi-
nele lui uriașe și osoase, cu unghii fioroase de ani-
mal apocaliptic, și aruncînd pe nări cele două ne-
90 contenite șuvoaie de fum, odată cu torentul de in-
vective cari-i curgeau din gură, îl priveam cu ră-
sufletul oprit, crezîndu-mă veșnic în ajunul unui
cataclism.

Aceasta a ținut ani de zile. Ani de zile a știut,
cu o dibăcie diabolică, să creeze și să hrănească în
95 jurul său atmosfera asta de agitație, în care putea
să ațîțe vîlvă în jurul numelui său. În întrunirile
„opozității unite“ era așteptat ca să spuie cuvîntul
decisiv, care să răstoarne pe „sanguinariii care dor-
meau în capitala bandei negre“.

100 Celebritatea lui creștea și nimeni nu se îndoia
că acest om va fi într-adevăr un viitor „om mare“.

Și anii au trecut, s-au dus bătrîinii, unii după
alții, bunii burgheji blajini și sinceri, s-au risipit
părinții noștri, casele vechi s-au înstrăinat și multe
105 lucruri s-au prefăcut de atunci în Iașul copilăriei
mele. Turnul Goliei a scăzut, cel din poarta Tres-
fetitelor s-a dărîmat, păreții îndurători ai sălei de

întruniri „Pastia“ repercutează astăzi ecoul altor
glasuri chemate să strige în deșert durerile poporu-
lui, redacțiile adăpostesc alte celebrități... și nu-
mai cel predestinat să ajungă un „mare om“ du-
rează încă, cu legenda lui... Bătrînețea i-a mai pus
oleacă de carne pe oase, l-a rotunjit, i-a nins în
cap și pe barbișon, i-a mai umplut proeminența
fălcilor — i-a mai îngreuiat gesturile inutile... Pe
el singur l-a cruțat timpul, l-a păstrat răutatea ca
un elixir și l-a osîndit să-și ducă mai departe viața
zadarnică de pîn-acum, ca un Cain ce nu a avut
stofă. Zadarnic mi-a înfiorat copilăria și-a amăgit
o generație întreagă. Nu era nimeni după ochelarii
aceia negri, nimic îndărătul vorbelor răsunătoare,
nimic în această uriașă intrupare, decît un stomac
și-o pungă de fiere...

Astăzi, cînd arar mai dau cu ochii de acest
nume, care, ca un înecat, tot mai caută să iasă la
suprafață în vârtejul grăbit al zilelor noastre, rîd,
cum probabil ar rîde și artiștii noștri, dacă ar ști
ca mine cine e moșneagul acesta care-i insultă.

Pentru ei am zugrăvit acest portret.

HOTUL

E într-o zi, pe la sfîrșitul lui octombrie.

5 Oalele de flori din nou primenite cu așternutul lor fin de nisip, cu pămînt de pădure mărunt cernut prin sitele de sîrmă, stau rînduite frumos în florărie.

Perdelele de rogojină sunt trase sus pe coperișul de sticlă.

10 O lumină moartă domnește, și-n lumnia asta florile pătează cuprinsul în culori ce nu ajung să se îmbine.

15 Leandrii, ce-au înveselit aleele, dorm acum fără de flori, așteptînd o nouă reînviere; Yămîii în ciubărașele lor cercuite, cu straturi de tescovină împrejurul tulpinelor, spînzură, printre foile lor verzi și lucitoare, roade pe jumătate pîrguite, palide, tîm_jind după soarele bogat al cerurilor de miazăzi. În atmosfera molcomă și somnolentă, miresmele plutesc greoaie, înăbușitoare, așteptînd parcă o aripă de vînt care să le împrăștie, să le reîmprospăteze aerul.

20 În grădină n-au mai rămas prin straturi decît trandafirii învăscuți pentru iarnă și cîteva gherghine cari stăruiesc cu îndărătnicia celor ce nu vor să moară.

25 Și în liniștea asta tristă, iată că vîntul pornește să scuture cu mînie copacii și fulgii mari de ninsoare împînzesc priveliștea.

Prinde zăpada încetul cu încetul temei, și nu-
anțele, supuse una după alta, se pierd și se ascund
30 treptat sub năvala aceasta covârșitoare de alb.

Pe la amiază, zăpada e crescută troian.

Nu mai fulguie decât arar din copaci, ca primă-
vara, și e o lumină de-ți ia ochii.

În aerul rece se aud strigăte vesele de copii
35 ce se joacă.

Doi drăcușori — un băiețel și o fată — dau de-a
tavalul un bulgăr de omăt care crește neconținut.
Omătul moale și lipicios se prinde ușor, și miinile
lor roșii lucrează harnice și-l modelează ca pe un
40 aluat. Din când în când se opresc la oarecare dis-
tanță, îl contemplează și bat din palme cu bucurie,
privind la opera lor începută, ca niște artiști în
clipele inspirate ale creației.

Și în adevăr, ca Făt-Frumos din poveste crește
45 omul de zăpadă, dotat de o precocitate minunată.

Iată-l acum mai înalt decât înșiși creatorii lui.

Cu trunchiul lui otova, cu brațele încrucișate pe
piept, cu ochii de cărbune, cu înfățișarea bizară de
om de nord, pare cine știe ce idol din vremi pri-
50 mitive.

Drept schiptru, ține la piept clasicul măturoi,
iar în colțul gurei îi spînzură luleaua tradițională.

Copiii îi dau ocol, discută amănunte, fac adăo-
giri, umplu goluri, netezesc ici-colo și, nemulțumiți
de atitudinea lui rece, îl invecivează din când în
cînd, fără ca să izbutească a-l scoate cîtuși de pu-
țin din profunda meditație în care s-a adîncit.

O idee luminoasă le fulgeră prin gînd dintr-o
dată și fericiții artiști, privindu-l îndărăt și zicîndu-i
60 „la revedere“, aleargă cu pașii lor mărunți
prin troian și dispar, pentru cîteva clipe, în casă.

Omul de zăpadă a rămas singur, privind cu
ochii lui negri, ca minunat de împărăția albă în
care se găsește.

65 În zîmbetul lui marmorean, parcă ascunde un
gînd şiret.

Fantezia nebună a vîntului a aninat ghirlânzi
pretutindeni, ca pentru o mare recepție. Cel mai
70 ingenios artist n-ar fi putut să găsească motive
mai decorative, mai caste. A prefăcut copacii în
policandre minunate cu țurțuri sclipitori; a bro-
dat dantele scumpe, a lucrat în filigran cele mai
subțiri mlădițe, cari se desenează pe cer ca într-o
feerie...

75 Cele cîteva gherghine, nescuturate încă, încov-
voindu-se sub glugile lor de zăpadă, par niște lam-
pioane colorate cari au rămas aprinse.

Portița grădinei scîrțîie din nou, și copiii, cu
un aer fericit și misterios, se apropie de creația lor,
80 ca niște trimiși cu daruri.

Băiețelul mătură zăpada în urma lui, tîrînd un
palton cu blană, iar fetița poartă într-o pălărie de
panama darurile ei. Pune pălăria jos, și amîndoi
— cu gestul lui Ștefan cel Mare cînd îmbracă pe
85 Bogdan cu hermina domnească în frumoasa scenă
din *Apus de soare* —, urcîndu-se în vîrfurile picioa-
relor, îi aruncă paltonul pe umeri... Apoi, scoțînd
din pălărie un ceasornic de aur cu un lanț, i-l atîrnă
de brîu, îl împodobesc cu toate inelele scumpe gă-
90 site în casă și, ca încheiere, încununează chelia stră-
lucitoare cu panama.

Fericiți de isprava lor, pornesc apoi un danț
nebun în jurul și mai fericitului posesor al atîtor
daruri — dar un glas aspru din casă pune capăt
95 brusc exuberanței acestor manifestări entuziaste.

Cu reverențe și salamalecuri se despart, și cu
făgăduiala ca a doua zi să-i aducă alte daruri.

Din ce în ce mai şiret, zîmbetul marmorean
apare pe figura întolitului om, care a rămas iarăși
100] singur în albul lui domeniu. Un vagabond zdrență-
ros, trecînd pe stradă, s-a oprit și privește cu jînd,
cu fața lipită de grilaj, la blana călduroasă a par-
venitului.

Înserează.

105 Vîntul bate acum călduț, de la sud, și cerul își schimbă treptat fața nouriilor. Printre ramuri, ferestrele caselor licăresc prietenoase.

Copiii dorm fericiți.

110 În somnul lor adînc și nevinovat visează la omul lor, vorbesc cu el și n-aud ropotul zgomotos al ploii repezi de afară...

115 Și dimineța, cînd au deschis ochii nerăbdători ca să-și vadă isprava, aleargă amîndoi la fereastră, dar, uimiți, constată cu indignare că omul de zăpadă, ca un om ingrât, a dispărut din grădină, dimpreună cu paltonul, ceasul de aur, panamaua și toată alba feerie în care trona cu zîmbetul lui șiret...

VASILE COSMOVICI

În zgomotul și mișcarea Parisului de atunci — vorbesc de acum vro patrusprezece sau cincisprezece ani — cînd viața cartierului latinesc era cu totul alta, cînd tineretul era, ori mi se părea mie, mai turbulent și mai vesel ca cel de astăzi, cînd monomuri cu lampioane multicolore intrau cîntînd pe ușa unei cafenele, ca să iasă pe cealaltă, și cutreierau ulițele, manifestînd cine știe pentru ce revendicări nevinovate, oprindu-se prin pieți, ca să țină discursuri, ori să rotească în farandole nebune împrejurul statuiei impasibile a lui Étienne Dolet sau altuia — în acele vremuri, într-o berărie a unui alsacian de pe bulevardul Saint Michel, puteai să vezi în fiecare seară trei tovarăși nedespărțiți, cari stau neclintiți la locul lor, pînă ce ornicul burtosului patron arăta orele două după miezul nopții.

În fund, într-o încăpere tapisată cu imitații de scoarțe de copac, cu oglinzi stinse, cari sub reflexul lămpilor deschideau ferești dubioase, într-o lumină vagă de acvarium, ca-n fundul unei ape, zăreai acest trio, din care unul era Vasile Cosmovici.

Pe jos, veșnica tărăiță de lemn împăștiată și călcată de picioarele mușteriiilor părea un strat de humus ce ar fi fost depus de aluviuni.

Pe poliți, căni de lut bavareze, în diferite atitudini și forme, ca după talia fiecărui consumator al casei, visau la așapele viitoare.

30 Pe mese vechi, cu lustru șters, chibritelniți masive și grele, retrase din circulație după revoluția din cartier, ca proiectil primejdios lăsat pe mîna tinerimei exuberante de atunci; și peste tot, în aer, un miros greu de drojdie-năcrită, de vagi parfumuri aduse de femei, de „caporalul“ și „marylandul“ pipelor de spumă ale estețiilor.

35 În atmosfera asta, ani de zile de-a rîndul, în vagabondajul meu neliniștit de noctambul pasionat, eram sigur în fiecare seară că-l regăsesc acolo cu cei doi nedespărțiți tovarăși, ținînd vecinătatea unei mese, unde poetul Moréas — în apogeul gloriei sale, împresurat de o ceată veșnic reînnoită de provinciali veniți spre a centraliza și a acapara gloriile pe cari le promitea Parisul celor tari — trona cu monoclu în ochi, propovăduind noua religie a simbolismului...

45 Pe Cosmovici însă altele îl preocupau.

Era pe atunci în puterea vîrstei și se cheltuia în vorbe, în glume, în calambururi, în povestiri ingenioase, în timp ce ceasurile scădeau, iar sucupele creșteau în fața celor trei, atestînd numărul fantastic de halbe consumate și risipa vremii care nu se mai întoarce niciodată...

Buni ani pierduți pentru el; ce s-a făcut atîta vervă, unde mai sînt acum cei trei?

55 Într-o bună seară, scaunul lui a rămas gol în berăria Steinbach.

Cosmovici se întorsese în țară.

60 L-am regăsit în casa unui poet cunoscut, dar în figura lui brăzdată se citea acum un fel de resemnare, de oboseală: ochii îi erau febrili și obrajii scofilciți. Își regăsise și aci doi tovarăși, și cu el al treilea, de ajuns spre a înjgheba o veșnică pantarolă.

Pierdea invariabil bani, puțini, și multă vreme.

65 De la un timp însă, ca un drumet obosit ce cată în urmă și vede înainte ce puțină cale i-a mai

rămas, părea că încearcă să se scuture și să se recîștige.

70 Scrisese, în anii tineri, o piesă istorică ce se
jucase cu oarecare succes la Teatrul Național ; bie-
tele versuri, aruncate în dezordine pe hîrtie și pă-
rășite, începeau să-l pasioneze iar, și ochii i se
aprindeau stranii, cînd povestea, bine dispus, de
un ciclu legendar pe care proiecta să-l scrie. Ce
75 s-a ales din acest proiect ? Mai există sau nu ma-
nuscritele, căci cîteva fragmente din el, într-adevăr
frumoase, s-au publicat prin revistele de pe vre-
mea aceea ?...

80 Mai tîrziu, cînd revista *Sămănătorul* trecuse sub
îngrijirea unui grup de tineri, din cari puțini au
mai rămas prieteni de-atunci, Vasile Cosmovici ve-
nea din cînd în cînd cu povestiri epice în cari
descria soarta unui țaran român, care, de voie, de
nevoie, luat de peste Prut de ruși, apoi făcut pri-
zonier de franțuji, luase parte la mai toate cam-
95 paniile lui Napoleon cel Mare. Puterea de invenție
era slabă, poate și destul de neverosimilă, dar
descripțiile și umorul pe care i le împrumutase
acestui veteran sunt în adevăr o mărturie a ta-
lentului său.

90 Cine știe dacă, încurajat și îmboldit, talentul
acesta, oprit și deviat din calea lui dreaptă, n-ar
fi ajuns să se desăvîrșească ? În *Miron Costin*, ul-
tima lui lucrare, sunt scene într-adevăr minunate ;
e cert că poseda simțul istoric, și dacă prietenii
95 lui de mai tîrziu, maeștri al căror nume îl tac și
care se adunau la berăria Gambrinus, în loc să
rîdă și să glumească pe socoteala bietelor lui ver-
suri cu atîta trudă scrise, l-ar fi povățuit cu expe-
riența și autoritatea lor, poate că Teatrul Național
100 ar fi putut să înregistreze un succes.

Piesa aceasta, după credința noastră, nu e nici
mai rea, nici mai bună ca alte piese istorice cari
s-au scris pîn-acum... N-am să uit niciodată rîvna
și îndîrjirea cu care citea paginile multpurtatului
105 său manuscris ; se cunoștea că piesa era rodul ul-
timei lui energii...

Dar viața nu cruță.

110 Zadarnic făcea planuri acum, înveselit de-o moș-
tenire neașteptată, venită prea târziu; viața se
retrăgea din el zi cu zi, și cu adâncă melancolie
caut astăzi să-mi readuc în minte clipa din urmă
când l-am văzut.

Era la Mamaia, pe marginea mării.

115 O lume de copii zburdalnici care alergau cu
picioarele goale prin nisipul umed... Marea venea
stăruind cu mișcări molcome, adormitoare; rîsete
fericite de femei răsunau sub umbrele clare... Și
în lumina asta vie, în aerul ăsta sănătos, el singur
sta pe o movilă de nisip, o umbră de om privind
120 spre infinitul mării...

Și nu l-am mai văzut de atunci.

NECULAI BELDICEANU

(1845—1896)

Pe la anul 1890, într-o mahala a Iaşului, se mutase doi tineri cari visau cu orice preţ să cucerească Olimpul.

5 Casa în care locuiau era ferită de zgomotul trecătorilor şi făcută parcă anume pe gustul lor. Dinlăuntrul ei tihnit şi patriarhal dedea într-un cerdac bătrânesc, streşinit şi umbros, de unde puteai zări amestecul pitoresc de case şi grădini al Tătăraşilor, cu drumul alb ce urca pieptiş şi la capătul căruia
10 scînteia crucea aurită a bisericei din ţintirimul Eternitatea.

Serile, cînd umbra ştergea conturul zărilor, una după alta luminile se aprindeau licărind sfioase, amestecîndu-se pînă sus şi continuîndu-se cu stelele
15 cerului.

În ceardacul acesta, stau iarna, cînd troienele urcate pînă la fereşti îi strîngeau pe acasă la gura sobii, steteau pînă tîrziu, urzind întiiele lor versuri, sau depănînd planuri fantastice pentru viitor, cei
20 doi tovarăşi de atunci — dintre cari unul azi nu mai cunoaşte altă muză decît pe Ceres, iar cellalt îşi urmează boema, urcînd cu îndărătnicie coastele Olimpului...

Era o linişte în interiorul acesta alb, cum n-a
25 mai aflat-o în veşnicele lui peregrinări ireductibilul boem. Rămăşiţele unei mobile vechi părinteşti îm-

brăcau încăperea, dîndu-i un aspect de statornicie, și ce fericiți erau cei doi ucenici poeți în Tebaida * lor !

30 Singurătatea aceasta împoporată de visuri juvenile arar doar de-o tulbura un sunet clar de clopoțel, și un zîmbet de mulțumire le ilumina fața amîndorura.

Atunci intra „Bădița Culai“.

35 Ca un Atlas, redus la proporții moderne, intra pe ușă puțin încovoiat, ca de greutatea sarcinei, purtînd *Pămîntul* subsuoară.

„Bădița Culai“ era poetul Neculai Beldiceanu, care locuia în vecinătate, iar *Pămîntul* acela era manuscrisul fantasticului poem la care lucra atunci.

40 Dar astăzi cine își mai aduce aminte de acest poem și de fenomenalul lui autor ?

Era una din cele mai curioase și interesante figuri pe cari le-a pierdut prea de timpuriu literatura noastră. Firea lui ciudată l-a îndepărtat de oamenii din generația lui cari poate nu și-au dat seama ce extraordinară inteligență și ce izvoare nesecate de energie erau ascunse în acest om.

45 Părintesc aproape la început cu cei doi, încet-încet se lăsa cîștigat de tinerețea lor și, printr-un fenomen ciudat, parcă devenea mai tînăr decît ei. Uita anii mulți cari îl despărțeau de vîrsta lor, și gesturile deodată îi deveneau mlădioase, spina-rea i se îndrepta, ochii albaștri îi licăreau vioi, ca
55 și cum ar fi căzut o rază de soare într-înșii, o vîină groasă ca o coardă îi brăzda tîmpla largă, încrețiturile parcă îi dispăreau de sub pleoape, fruntea boltită strălucea și o elocvență uimitoare cădea ca o ploaie de artificii pe capul răstrînsului său au-
60 ditor.

Sub farmecul vorbei lui, pămîntul cu epocile sale dispărute, cu toate fantasmagoria prefacerilor neconținute, misterele creației, viața mărilor și a

* *Tebaida* — aici, cu sensul de adăpost, refugiu.

65 uscatului de la moneră * și pînă la troglodit, apă-
reau și dispăreau cu o iuțeață vertiginoasă.

Nu mai exista nici timp, nici spațiu în mica încăpere. Un mag învălmășa universul prin farmecul cuvintelor sale și-l colora cu viziunile lui ca un copil ce se joacă fericit cu un balon de spumă...
70 Pe nesimțite, mintea lui capricioasă schimba ordinea de idei. Pămîntul era acum închegat de milioane de ani, și poetul, ca un arheolog erudit, trezea toată preistoria țării noastre.

75 Colonii rebegite de ari și de traci primitivi se așezau pe cuprinsul țării; adăposturi de lut ars și de nuiele răsăreau ca din pămînt, și oameni hidoși, cu silexuri și ciocane de piatră în mînă, treceau dănțuind în lumina focurilor pe cari le aprindea scînteia acestei nesecate fantezii...

80 Domol cîteodată, cu grai cumpătat de cronicar, își povestea pribegiile lui de epigrafist prin Moldova și Bucovina, și atunci o atmosferă cucernică se răspîndea din fiecare vorbă a lui, reînvia trecutul istoric din bătrîni, din litere slavone săpate pe
85 cruci, din inscripții adunate de pe lespezi de morminte, din zapise vechi aflate pe la cine știe ce anticari, din documente păstrate prin cine știe ce lăzi de prin podurile caselor boierești.

Alteori cîta să probeze celor doi discipoli, cari
90 îl ascultau cu gurile căscate, că toate sunetele la unii oameni excepționali corespund colorilor. Vocale, consoane, diftongi, tetraftongi, miros, gust, temperatură, toate se colorau, toate deveneau cromatice, umplînd casa de curcubeie imagine.

95 Așa era acest om excepțional înzestrat, și activitatea lui o dovedește îndeajuns. Și totuși, pentru contemporani, pentru trecătorii grăbiți, plini de vanitatea persoanei lor, pentru mulțimea celor cari l-au apropiat și s-au amestecat în viața lui,
100 el era un om ca toți oamenii, un biet profesor de istorie la un gimnaziu din Iași... Nemulțumiri fa-

* *Moneră* — protozoare care, după Haeckel, s-ar afla la originea viețuitoarelor.

miliare i-au întunecat și amărit traiul, nevoile materiale l-au oprit la răscrucea atîtor căi prin cari deopotrivă ar fi putut glorios să meargă...

105 Nimeni n-ar fi bănuît că acest dascăl necăjit, puțintel la trup, venea la curs purtînd cu el, în mersul său legănat, ritmul unui vers croit de curînd, sau cine știe ce ipoteză nouă asupra uneia dintre multiplele probleme de istorie sau arheologie
110 cari-l preocupau...

A muncit omul acesta, o muncă sfîntă și necunoscută. Unul dintre cei doi — cel care stăruie încă să urce coastele Olimpului — își mai aduce aminte de versurile lui, își mai dă seama de drumul
115 pe care l-a străbătut. Știe că pastelurile pe cari le-a scris Beldiceanu nu sunt mai prejos decît ale lui Alecsandri; știe că, dezrobit de influența generației în care a trăit, s-a ridicat mai presus și-a căutat să-și taie un drum nou, că în *Contemporanul*
120 a scris bucăți sociale, în care durerile și lacrămile celor mici au stors lacrămile celor puțini cari le-au citit; a urmărit evoluția lui mai departe în acel bizar poem științific, care vădește o concepție grandioasă la care numai un poet mare poate năzui,
125 cunoaște îndrăzneala premergătoare ce a căutat să capteze izvoare noi de inspirație, punînd știința la contribuție și neocolînd neologismul plastic și rima bizară, ce putea să dea o nouă viață versului; mai știe că, luptînd să scape din cătușa
130 strîmtă a ritmului tradițional, din haina aceea obișnuită a versului de atunci, a încercat forme noi în elegiile poliritmice din anii din urmă. Cel ce le spune acestea și se revoltă acum de nedreptatea acestei vieți ignorate a fost prin casa acestui lucrător neobosit și-și aduce aminte de vitrinile în
135 cari stăteau rînduite ciocanele de piatră, silexurile, vasele de lut, idolii, brățările de bronz, pietrele de măcinat și toată acea gospodărie a vremilor preistorice pe care cu toată truda și cheltuiala proprie a micii lui lefi de profesor a dezgropat-o
140 în stațiile de la Cucuteni, Rafaila și de-aiurea, ca mai pe urmă s-o dăruiască aproape pe un preț de

145 nimic muzeelor noastre... Își aduce aminte de tean-
curile de copii epigrafice, culese de mîna lui cu
atîta trudă, stăruință și cheltuială. Și cînd își dă
seama astăzi că acest om a fost într-adevăr un
premergător și în poezie, și ca arheolog, și ca epi-
grafist, se întreabă : e o dreptate pe lumea asta,
150 ca să muncești zadarnic și să fii uitat cum a fost
Beldiceanu ?

Nu era ceva mai mult ca o presimțire amară că
timpul nu-l va îngădui să meargă pînă la capăt,
n-avea el oare dreptate să scrie aceste admirabile
și deznădăjduite versuri din poemul *Pămîntul* :

155 Cînd vezi în raza minței acest moluz de timpuri,
Frumoasă epopee cu valuri drept Olimpuri,
Cu adîncimi de ape ce-s tulburi ca Infernul,
Cu secolii ce-s o clipă alături cu eternul,
Te prinde-atunci mîhnire, te-ntrebi de unde vii,
160 De ce sînt umbre-n raze, de ce sînt morți și vii ?
Și-ți pare rău de urma ce pe nisip o lași
Cînd știi că vine vîntul de-ți șterge ai tăi pași...

EDUARD GRUBER

Sunt unele ființi în adevăr paradoxale, asupra cărora, când te gîndești bine, nu poți închea nici o părere întemeiată. Rostul ascuns al existenții lor scapă, parcă un foarfec nevăzut îți pîndește firul,
5 pe care ți s-a părut că l-ai prins o clipă, și-l taie fără veste, lăsîndu-te mai nedumerit ca-nainte.

Citești prin cărți de unii care și-au risipit toată energia vieții lor căutînd să dezlege o problemă insolubilă, ca mișcarea perpetuă sau piatra filozofală.
10 Rămii uimit de îndărătnicia convingerii și stăruinței lor. E de ajuns în viața de toate zilele ca întîmplarea să-i puie în fața cine știe cărei probleme, care la un moment dat li s-a părut plauzibilă, pentru ca să piardă pe totdeauna simțul realității.
15 Retrași de lume, muncesc în urmărirea himei-rei lor; anii trec, frunțile li se-ncrețesc, tîmplele li se argintează, pînă într-o seară tristă vine moartea sau nebunia să le bată-n geam, și nu mai auzi nimic de ei...

20 Un astfel de om a fost și Eduard Gruber.

Nesiguranța vieții și dragostea ce o avea pentru mama lui — care, în treacăt fie spus, nu era o ființă deloc împăciuitoare — l-au făcut, ca orice
25 licențiat în Litere, să primească întîiul post ce i s-a prezentat. Era profesor de geografie la școala comercială din Iași.

După moartea mamei lui, se întovărășise cu Grig — un nume uitat astăzi poate, dar care semna nuvele, apreciate pe vremuri chiar de criticul Gherea, și care printre altele a scris frumoasa prefață din fruntea povestirilor lui Creangă...

O ciudată întâmplare le-a dat același sfârșit tragic amândorora. Cine știe ce afinități tainice i-au adunat pentru un moment și i-au însemnat la o răscruce a vieții...

Pe atunci influența *Contemporanului* era spre declin și fiecare își pipăia drumul în întuneric. Problemele sociale și arta tendențioasă, după valuri mari de polemici tulburi, ca marea când a atins ultimul hotar pe dune, tindeau spre reflux. Sentimentalitatea și misticismul literaturii rusești, cu Sonia lui Dostoievski și calul-martir al lui Nekrasov, începuse să plictisească. În literatură, Occidentul francez, cu versurile și manifestele în cari se propaga doctrina nouă a simbolismului, mijau misterios ca o auroră viitoare.

Gruber era un cititor neobosit. Și el era crainicul tuturor veștilor noi. În fiecare zi apărea într-un cerc de prieteni, entuziasmat de cine știe ce teorii noi asupra simbolismului, sau hipnotismului. Mesele de lemn, câte se aflau în casă, erau puse la contribuție și, cu concursul binevoitor și șagalnic al celor de față, jucau contradanțuri semnificative spre bucuria copilărească a iscoditorului.

Seriozitatea naivă cu care oficia în aceste ședințe era în adevăr uimitoare. Zadarnic convorbirile luau, de la un timp, altă întorsătură — el urmărea ideea lui fixă.

Pe picioarele lui lungi, cu redingota lui pătată, a cărei pulpane filfiiu fantastic în urma lui, cu capul în piept, cu dungi pe fruntea largă, el străbătea salonul, rostind din când în când numele lui Ribot, Charcot sau al cine știe cărui savant ce făcea vilvă pe vremea aceea.

Într-o seară, nu știu cine adusese un număr din *Le Temps*, în care era reprodus faimosul sonet al

vocalelor al lui Arthur Rimbaud, ce însușa fiecărei
vocale o culoare corespunzătoare și începea astfel :

70 *A* noir, *E* blanc, *I* rouge, *U* vert, *O* bleu, voyelles,
Je dirai quelque jour vos naissances latentes.*

Paradoxalul sonet stîrni discuții vii și avu darul
să aprindă pînă la cel mai înalt grad curiozitatea
întregului auditor, și mai cu seamă a lui Gruber.

75 La cîteva zile, Neculai Beldiceanu, pe cînd poe-
tul Artur Stavri citea frumoasa poezie :

Rînd pe rînd și-ncet în tristul țintirim bătrîn și sfînt
Lin se scutur liliacii clătinați de-al nopții vînt...

deodată intrerupse pe autor, obiectînd că poezia
aceasta i se pare extrem de... albastră !

80 De aci, cercetări asupra vocalei predominante, și
iată un prim punct de „audiție colorată“ stabilit în
uimirea tuturor :

I albăstrise, după Beldiceanu, versurile poetului
din seara aceea.

85 Surisul șiret al lui Neculai Beldiceanu a trecut
nebăgat de seamă, dar de atunci Gruber, ca un om
care a făcut în adevăr o descoperire uimitoare, s-a
alipit ca o umbră de pașii fericitului posesor de
curcubeie...

90 În casa lui, pe pereți, pe mesele golite de cărți,
pe birou, pe podele, vedeai fișii enorme de hîrtie de
desen, pe care se răsflăta tot spectrul solar. Litere
mari de-o șchiopă, frumos aduse din condei, înve-
seleau casa, vopsite în diverse culori ce-ți luau
95 ochii, ca un stol de păsări din paradis...

Ziua întreagă, cercetînd lacom și neîndurat, ches-
tiona pe docilul său pacient, care se complăcea
acum în acest joc bizar, pe care poate îl născocise
fantezia sa de poet... Gruber uitase de toate, nu-și
100 aducea aminte că e profesor de geografie, nici de

* *A* negru, *E* alb, *I* roșu, *U* verde, *O* albastru, vocale,
Voi spune într-o zi ale voastre nașteri încete.

teoriile lui filologice. Era un alt om, și-ntr-o bună dimineată, după atâtea cercetări și adnotări amănunțite, și-a adunat bagajul lui policromic și a plecat cu soția sa la Lipsca, ca să urmeze celebrele
105 lecții de psihologie experimentală ale lui Wundt.

Ca un cal care-și ia zăbala-n dinți și aleargă nepotolit fără a privi în dreapta, nici în stînga, pînă ce, istovit de energia cheltuită, se prăbușește, privind cu ochii sperioși în jurul lui, astfel încordat
110 și plin de o ambiție fără seamăn, omul acesta a pornit în căutarea himerei lui.

A muncit ani de zile la Lipsca, unde și-a luat diploma de doctor în filozofie.

Prietenii îi pierduse urma, și iată că prin anii
115 1892 jurnalele străine, între cari și *Times*, vestesc interesanta comunicare a lui Eduard Gruber la congresul internațional de psihologie experimentală din Londra.

Dărilor de seamă vorbeau cu mari elogii de savantul nostru compatriot, care, cu „ajutorul unui subiect de-o remarcabilă intelectualitate, ajunsese să stabilească nu numai o serie variată de culori
120 imaginare, corespunzătoare vocalelor, silabelor, numerelor, temperaturii etc., dar și o regularitate matematică între relațiile dintre aceste spații colorate
125 imaginativ“...

Himera se colora și căpăta sancțiunea savanților internaționali, spre marea bucurie a paradoxalului Gruber și a poetului Beldiceanu...

Și acum, visînd la zîmbetul șiret al lui Beldiceanu din seara aceea, evocînd după atîția ani figura sărmanului Gruber, te întrebi unde s-ar fi oprit acest conchistador de himere, înzestrat cu știința care o avea, cu energia și stăruința aproape
130 demonică și cu mijloacele lui extraordinare? Te-ntrebi ce n-ar fi putut să facă dînsul, care, pornind de la o premisă falsă poate, a izbutit să clădească
135 un edificiu așa de paradoxal, împrumutîndu-i toată aparența veracității? De unde atîta ordine în

140 atîta dezordine ? Cum putea să stea atîta naivitate
alături de atîta putere de sistematizare ? Unde ar fi
putut să ajungă și ce ar fi fost astăzi Eduard Gru-
ber, dacă nebunia nu venea într-o seară tristă să-i
bată cu degetul ei în geam ?...

DOMNUL PANU ȘI POEZIA NOASTRĂ

Anii trec, schimbînd mereu fața lucrurilor, împăcînd nedreptăți, apropiînd pe unii și depărtînd pe alții, nivelînd pe cei de o seamă, cicatrizînd răni, clădind și surpînd reputații. În această neconținută
5 prefacere, rămîn neclintii și domină singuri cei tari, imprimînd generațiilor ce se ridică felul lor de a simți și a cugeta.

Acești *tari*, oricum, sînt și ei oameni și, deci, supuși rătăcirilor.

10 Dar rătăcirile acestora sînt cu atît mai primejdioase, deoarece cuvîntul lor e ascultat de cei mulți, cari de obicei nu judecă prin ei înșiși, ci, în indolența cu care s-au deprins, primesc afirmările ce se impun, își asimilează judecăți gata formulate și
15 se supun, formînd opinia acestui vag și monstruos anonim care se cheamă *marele public*.

Da, acești *tari* sînt și ei oameni, îndură și ei simpatii și antipatii, se lasă atrași de cine știe ce
20 farmece pe domenii străine lor, au accese de gentileță neexplicabilă, se extaziază, cu beatitudinea unui descoperitor care vede un fenomen extraordinar acolo unde bunul-simț și puternica logică ce i-a călăuzit în viață li-ar arăta cel mult un fapt de cea mai tristă banalitate, menit să inspire mai
25 degrabă mila decît admirația.

Un asemenea lucru se întîmplă și cu ilustrul director și unic colaborator al revistei *Săptămîna*.

O, cititori entuziaști și statornici, cari v-ați deprins să purtați jugul inițiatorului în atâtea probleme sociale și politice, cari v-ați bucurat de multe ori pînă la sadism de loviturile de bici ce cădeau pe spetele celor ce aveau temeritatea să intre în arena acestui luptător irascibil ; voi, cari ați urmărit cu duioșie peripețiile Cucoșului devenit pensionar sau jalnica tragedie a grandoarei și decadenței lui Lupei ; voi, care v-ați desfătat cu delicioasele amintiri ale unei „Junimi“ care a fost — deschideți astăzi ultimele numere ale *Săptămînei*, dacă voiți să vedeți o clasică pildă a melancolicelor reflecții expuse mai sus.

*

Sînt ani de cînd domnul Panu anunțase, spre bucuria literaților noștri și a publicului cetitor, un studiu amănunțit asupra literaturii române actuale. În juvenila dorință de a se vedea judecați de un spirit atît de sever, ce se găsea în afară de certurile inerente tagmei, scriitorii noștri s-au grăbit să-i trimeată domnului Panu scrierile lor, ca unui mare pontif, așteptînd minunatul studiu făgăduit.

Zi peste zi a trecut, *Săptămîna* peste „săptămîna“ s-a grămădit în teancuri, alcătuiind colecții de ani, și toți — scriitori și cititori — așteptau cu nerăbdare decizia marelui pontif. Animalele însă, cu lumea și caracterele lor multiple, l-au atras mai mult pe domnul Panu. Menajeria poetică i s-a părut 55 mai puțin interesantă, se vede. Și anii treceau, și *săptămînile* se-ngrămădeau — dar studiul nu mai apărea. Domnul Panu lucra, de bună seamă ; se documenta, făcea o selecție, nu pornea așa la întimplare, căci avea sentimentul răspunderii oricărui inițiator, al cărui cuvînt cade greu în balanță.

Și iată : într-o bună dimineată, rezultatul uriașei elaborări s-a manifestat sub forma a două articole magistrale, din care se vedea că domnul Panu descoperise — în sfîrșit — paserea rară ce întrece 65 cu graiul ei melodios însăși pe răposata „Privighe-

toare a Socolei“, care a delectat tinerețele sentimentale ale generației domnului Panu.

70 Și această rivală redutabilă — ascultați, o, foști, actuali și viitori tovarăși întru Apolo! — această *rara avis* cu glas dumnezeiesc, cu accente nemaiauzite, „cu concepțiuni pe teme nouă, cu forma și limbajul deosebit de cel curent literar“ — această poetă „originală“ pe care „camarazii ei în literatură“ — o, camarazi ingrați și pizmătăreți! — „au aerul a o nesocoti“, de care „presa care vorbește de toate“ — o, părtinitoare presă! — „foarte puțin se ocupă“, acest talent care „nu face parte din nici o școală“ etc., etc. știți voi cine este?

75 Este Riria, care „este ea, și atîta“.

80 Și acum, să lăsăm pe doamna Riria însăși să se producă, sub *impressa* plină de admirație a bătrînului pontif.

Ascultați ce frumos cîntă, de pildă, în *Virtejul*, „într-o formă nouă pe o temă foarte veche“ :

85 Să nu sape nimeni șanțuri înspre adîncimea mare,
Nici rîdice la redate către-al dorurilor pisc,
Căci pe vîrfurile-nalte nori neașteptați se isc;
Iar spre adîncimi săpate cu dorințe de pierzare
Nu se știe-al cărui nume scri-va soarta pe-al ei disc.
90 Și nici cine-mbogăți-va cu dureri al vieții fisc!

Agentii fiscali vor tresări desigur citind aceste versuri care concedem cu domnul Panu că au cea mai mare „originalitate“. Dar asta nu-i nimic.

95 „Iată o poezie care nu are asemănare în literatura noastră și aș putea zice nici aiurea, fiindcă concepția este scoasă din credințele noastre filozofice, colorate cu o bună doză de metafizică, credințe care încă sunt rar explorate în literatură și foarte rar se scot din ele motive poetice, cu atît mai puțin, cu cît se caută a se produce cu acest material nouă emoții poetice.“ *

100 Ierte-ne domnul Panu dacă — din lipsă de spațiu — cităm numai un fragment din poezia ce o

* V. *Săptămîna*, nr. 22, pe 1909 (n.a.).

105 laudă cu atîta dărnicie în rîndurile de mai sus :
Iată :

Codrul plînge, roata merge, omul zbirniie mereu,
Cum de veşnicia toată n-a fost scrisă-n veacul său,
Cum de dat i-a fost lui oare să o vadă-n şir puternic
Între-un răsărit cu nouri şi între-un apus nemernic !

110 *Curios rendez-vous !*

De ce i-a fost dat ca anii să-i aştepte tot cu rîndul,
Iar cînd ei se duc în cîrduri să nu-i mai încapă gîndul ?
Codrul plînge, roata merge, omul zbirniie mereu
Că putere au în sine, dar n-o au precum ei vreu.

115 Sus lirele, confrăţilor ! Să zbirnim şi noi din
lire, mugind un imn de admiraţie şi plîngînd de
mila acestei lumi care nu vrea să recunoască mă-
reţia acestei geniale strofe !

120 Dar nu ne putem împiedica de a mai reproduce
— tot după domnul Panu — o strofă care începe
dealtfel, cu versul :

Se clatină o clipă...

125 şi încheie cu o adevărată descoperire ce o recoman-
dăm cu toată căldura doctorului Manolescu sau
simpatifului său ginere, doctorul Stănculescu, spe-
cialist în boale de ochi şi urechi, pentru a face o
comunicare la un viitor congres ce nu se va ţine
la Budapesta :

130 În ţinte se prinde privirea,
Auzu-şi opreşte-atunci mersul,
Iar pana-n scrişnirea hîrtiei
În stropi îşi aşterne tot versul !

135 Ar mai putea spune la acel congres că această
interesantă pacientă poartă „brumarine proaspeţi
pe fruntea tinereţii“ d-sale ; că „gîndurile sale su-
feră de pojar“ ; că e înzestrată cu „doi sori frumoşi
în faţă“ ; că „bătăile inimii d-sale“ se scurg „prin
condei“ — şi multe alte particularităţi pe care

140 domnul Panu le-a spicuit și care, desigur, ar face
senzație în lumea savanților internaționali...

★

145 Ne oprim aci și regretăm pentru domnul Panu,
pe care de copii ne deprinsesem să-l vedem ca pe
un îndemnător cu vederi largi, ca pe un iscoditor
de probleme și ca pe un semănător ingenios de
idei.

150 Cîte amintiri nu se leagă de numele d-sale!
Dar, vai! ce departe este acel timp cînd de la
gara Iașilor pînă la bolta liceului un șivoi negru
de oameni entuziaști, înhămați în locul cailor, du-
ceau în triumf pe un om scund, zgribulit într-un
palton vechi, cu un fular alb la gît, cu părul și
barba cărunte, cu ochii vioi și șireți, care mulță-
mea cu gesturi stîngace mulțimei delirante ce-l
aclama!

155 Eram și noi în mulțimea aceea, urmînd șivoiul,
și în mintea noastră am păstrat pe totdeauna
amintirea acestui triumf ce răsplătea pe acel ce
îndrăznise să-și spună gîndurile, convingerile lui și
credințele zilelor de atunci, cu atîta sinceritate și
160 energie.

Ce s-a făcut *Lupta* și unde e luptătorul de
atunci, ah, domnule Panu?... Ce nevoie mai aveai
să mai înhami la carul triumfului dumitale „săp-
tămînal“ și pe apocalipticul Pegas al Ririei?...

TRANDAFIRII ROȘII

La început, cînd a fost de a făcut Dumnezeu pămîntul, dacă s-au liniștit toate, de-au intrat apele în matca lor, a rînduit El anotimpurile — și a fost să vie pe pămînt și primăvara.

5 Verdeața a prins să mijască pretutindeni și ne-
grul crengilor să lege frunză. Și mulțumit de is-
prava Lui, s-a coborît Dumnezeu din scaunul lui
strălucit ca să privească pămîntul. Și-a stat el
10 lung și a privit în cele patru colțuri ale lumii, dar
mult i s-au întristat ochii, văzînd că întinsurile
mării și ale țărmurilor, dealurile și văile, munții și
pădurile parcă prea rămîn mîhnite de cînd răsare
și pînă cînd se culcă soarele. Iar vietățile rătăceau
15 de colo pînă colo nepăsătoare, parcă nu s-ar bucura
îndestul de farmecul lumii acesteia...

Și a stat el mult la gînduri : ce ar face ca să
înveselească pămîntul ? Ar fi coborît stele din ce-
ruri să le samene ici-colo, dar cînd le făcuse aveau
rostul lor și ar fi rămas gol cerul.

20 Atunci a făcut păsările.

Dar cînturile lor răsunau a pustiu, că n-aveau
de dragul cui să cînte. Întindeau ele aripele să
zboare, dar se lăsau iar în afund de păduri...

25 Și de-a văzut așa, o clipă i s-a descrețit fața și-a
zis să fie fluturii.

Zburdalnici și în fel de fel de fețe, cari roșii
ca flacăra, cari albaștri ca seninul cerului, albi ca
zăpada sau negri ca noaptea, au început ei să joace
30 în bătaia razelor de soare și toată ziua aceea a fost
veselie pe pământ.

Dar de la o vreme, când s-au săturat de atîta
nuntă în văzduh, au purces fluturii în roiuri pîn'
la Dumnezeu și-au întreat unde să se culce.

35 Și atunci meșterul lumilor a rupt un curcubeu
de pe cer și l-a fărîmat în cele patru cornuri ale
zărilor...

Iar pământul tot, ca prin minune, s-a acoperit de
flori...

40 Vînturile au dat năvală încropite de mireasmă,
fluturii și-au găsit leagănul dulce, păsările au în-
ceput să ciripească și ochii tuturor s-au luminat și
întîia oară a răsărit zîmbetul pe fețele muritorilor.

Ce frumoasă era acum firea !

45 Numai o grădină toată, de tot să stai și să pri-
vești. Nenumărat și felurit era norodul florilor de
nu-l mai încăpea locul.

Și a lăsat Dumnezeu rînduială între ele să-și
aibă fiecare colțul ei, de la cea mai simandicoasă
pînă la cea mai umilită dintre ele.

50 Iar pe Nufăr l-a sfințit de împărat, și ca să ră-
mînă mai ferit de celelalte, palat nu i-a făcut, ci
l-a pus pe ape.

Pace și învoire a fost între flori o bucată de
vreme și Nufărul împărătea fără nici o grijă.

55 Dar dulce e leagănul apelor și aducător de somn
e cîntecul lor ! Cîte priveliști nu trec între cele
două ceruri ; nouri călătoresc și oglinzile apelor
cînd se întunecă și cînd se luminează, încît cine ar
putea să nu se lase furat de atîta vis și liniște !...

60 Și de la o vreme, l-a biruit și pe Nufăr somnul...

Zadarnic trimeteau florile vești de păsurile lor
și vîntul zadarnic venea încărcat cu ele, încrețind
apele — Nufărul veșnic dormea dus și nu mai
spunea lui Dumnezeu ce se petrece în împără-
65 ția lui.

Atunci un murmur de nemulțumire s-a pornit prin rîndurile supuselor fără de prihană și triste au început să se plece una către alta, amestecîndu-și lacrimile lor de rouă.

70 Iar într-o noapte de lună s-au strîns în șezătoare și s-au sfătuit să trimeată cuvînt la Floarea-soarelei care stă în poarta raiului, să se jeluiască Domnului.

75 Tînguindu-se și-a întors atunci Floarea-soarelei capul ei de aur către Domnul și-a prins a spune :
— Doamne ! Îndură-te de noi și nu ne lăsa peirii, că greu painjenis și-a întins mreaja cernită pe capetele noastre și ne pîndește moartea de ne vei lăsa mai mult în paza somnorosului de Nufăr !

80 S-a posomorît atunci la față Domnul și a zis :
— Să vie Nufărul la judecată !

Dar Nufărul n-a vrut să vie, că prea dulce era leagănul apelor și aducător de somn cîntecul lor.

85 Și de atunci l-a ajuns blestemul să doarmă cît o fi lumea și pierit să rămîie la față în vecii vecilor !...

Iar ca să pună alt împărat în locul lui, și-a întins Dumnezeu dreapta pe un vîrf de munte înalt, unde nu calcă nici îngerii cu picioarele lor sfinte, și, luînd o mîină de zăpadă, a făcut un Trandafir-
90 alb.

Și punîndu-i strajă de spini, ca oricărui împărat, l-a sădit în mijlocul unei grădini fermecătoare ca să stăpînească el mai cu dreptate.

Și s-a făcut pace în lumea florilor...

95 ...Și acuma noaptea creștea senină parcă s-ar fi scăldat în cleștarul izvoarelor. Vîntul venea bălsămat, de-ai fi putut spune prin ce flori a trecut...

Și deodată, de departe, dintr-un afund de pădure, o lumină străbătu, mai întîi ca un licurici de mică, apoi străluci ca un luceafăr cu săgeți de aur, dăinui o clipă, pieri în umbra frunzarelor, cerul deasupra începu să se rumenească ușor, și luna, îndepărtînd zările, apăru uriașă la marginea pămîntului...

105 Cu fețele întoarse către dînsa, florile dormeau, abea făcînd umbră și numai Trandafirul-alb veghea neadormit, păzit de straja lui de spini.

Atunci, fără de veste, ca o lacrimă răsunătoare ce picură din bolta unei peșteri în adîncul nemăsurat al unei fîntîni, o notă clară făcu să tresară Trandafirul.

O umbră se mișcă deasupra lui pe un ram înflorit și un potop de suspine trezi umbrarele.

Era privighetoarea.

115 Obrajii trandafirului sclipeau așa de frumos, bătuți de lună, încît, nebună de patimă, Privighetoarea porni să cînte mai tare și nu mai erau sunete parcă, ci fărîme de cuvinte de dragoste, iar creanga înflorită tot mai mult se pleca, parcă ar fi vrut s-ajungă cu o sărutare Trandafirul.

120 Dar el înghețase alb, cum îl făcuse Dumnezeu din zăpadă.

Cîteva petale plouară de sus, umbra înaripată se dezlipi de pe ram și întinse aripele în lună și, în zbor nebun, începu să dea ocol tot mai aproape împăratului florilor... Îndrăzneată venea, și nu cuteza să s-atingă, de spaima străjilor amenințătoare...

130 Tot mai aproape venea, pînă cînd, amețită de mireasmă și biruită de patimă, atinse fără să vrea străjile ; și aripele însîngerate întîi, apoi inima acoperiră cu un val de sînge fața albă a Trandafirului...

135 Tot mai aproape venea, pînă ce, dînd un glas sfișietor, căzu moartă de dragostea împăratului Privighetoarea...

Iar Dumnezeu atuncea, văzînd că purpura se cade împăraților, a lăsat să fie și trandafiri roșii pe lume.

AL DOILEA COLONIZATOR AL DACIEI

Intr-o dimineață de primăvară a anului 18..., pe un tâpșan al moșiei Cornești, din județul Iașilor, ca în balada meșterului Manole, un isnaf * de meșteri mari băteau țaruși, întindeau sforile ca să măsoare locul, socoteau și însemnau cu hîrlețul cu un aer tainic și grăbit, spre mirarea pașnicilor locuitori de pe vremea aceea. Apoi, cuptoare de cărămizi umplură locul, arzînd mocnit săptămîni întregi, harabalele aduceau lătunoaie și scînduri, căruțe pline de nisip scîrțîind presurau drumul, schele se ridicau pretutindeni, varnițele clocoteau pufnînd în stropi albi, sitele de sîrmă dîrdîiau alegînd nisipul și un zgomot plin de o viață care naște umplea văzduhul de dimineață pînă seara. Ciocanele băteau, maiurile greoaie de lemn icneau, ferestraiele gemeau împrăștiind în aer puzderia de tărîțe a scîndurilor, poruncile imperioase îndemnau la muncă, și toți lucrau cu un zor nemaipomenit la înjghebarea unui sat-model ce se înălța ca prin farmec.

Și iată că într-o amiază, cînd satul acesta pustiu strălucea la soare cu zidurile lui albe ca zăpada, cu acoperișuri mărunț șindrilit pe cari filfîiau stegulețe și se legănau în bătaia vîntului cununi de stejar — ulița dreaptă și frumos bătută, spre care

* Isnaf — breaslă ; aici, grup.

30 ferestrele largi priveau uimite de-o parte și de alta, fără de veste se umplu de o zarvă de glasuri străine, de o năvală de emigranți în haine pestrițe, în culori strigătoare ; bărbați cu pălării garibaldiene,
35 cu surtucul de-a umărul, cu lulele mari atârstate în colțul gurei, cu plete revărsate pe umeri, gesticulând viu alături de femei cu barizuri și rochii de toate culorile, cu figuri energice, cu cercei barbari ce li spînzurau de urechi în trei rînduri de inele,
40 cu salbe de mărgean roșu, cu pieptănături complicate, cu pieptarele strînse pe trup, tîrînd după ele o liotă de copii nespălați care urlau și se hîrjoneau ca niște draci.

40 Pînă în seară, satul acela pustiu sub cerul albastru și liniștit al țării noastre se însuflețise ca prin farmec de viață, luînd înfățișarea unui pitoresc cartier transteverian*.

45 După multă sfadă și ciorovăială, fiecare cap de familie cu copiii lui își găsise vatra, dimpreună cu vitele plugul și toate uneltele trebuincioase muncilor pentru care fusese adus.

De dimineață, ogeagurile, răsfirînd dunga lor de fum, dedeau de știre că o viață s-a aciuat acolo.

50 Căsuțele băștinașilor, risipite sub umbrare, priveau parcă uimite spre satul acesta nou, și oamenii, în portul lor străvechi, ieșise la drum să vadă pentru ce ispravă veniseră din țara lor și cum știu să lucreze acești venetici în haine nemțești. Steteau și cătau cu gura căscată la șirul lung de harabale,
55 trase de boi înhămați la fel cu caii și în care, sprijiniți de draghinele** înalte, bărbați și femei ieșeau din sat cîntînd în cor vreun cîntec din țara lor.

60 Zi cu zi tot soiul de legende luau naștere și se răspîndeau pe socoteala intrușilor, de-o pildă că ar fi mîncînd mortăciuni, că s-ar fi hrănind cu broaște și cu rîme, astfel că, de la început, toți îi ocoleau

* *Transteverian* — de dincolo de Tibru.

** *Draghină* — loitră, partea laterală a căruței.

și se fereau de „talieni“ ca de niște oameni spurcați.

65 Munca acestora, felul lor de a lucra pământul, de a prăși cu plugul popușoaiele, de a secera grîul, de a-l lega în snopi, toate obiceiurile și tradițiile răsturnate îi puseră pe gînduri.

70 Veneticii însă, cît ținea săptămîna, își căutau de treabă. Erau muncitori harnici și știau să lucreze; săpători iscusiți, alcătuiseră pe un șes din vecinătatea a două iazuri un întreg sistem de irigații, de canaluri ce se întretăiau, aducînd apa ca să adape, după un sistem periodic, pământul în care
75 pentru întîia dată în țara românească avea să crească orezul !

Și, într-adevăr, sămînța aceasta neobișnuită
prinsese rod în brazda unde fusese aruncată — și
acuma un lan frumos cu păiușul puternic, cu spice
mari uimea lumea care venea de pretutindeni să
80 vadă această minune de holdă, din care într-o zi
însuși măriasa vodă era să mănînce pilaf !

Duminicile însă, cînd în satul mic cîntau lău-
tari și ai noștri se strîngeau la horă, străinii cei
tineri și neînsurați, sfioși mai întîi, se încumetau
85 să privească, apoi încetul cu încetul, atrași de fru-
musețea și de noutatea jocurilor, îndrăzneau să se
amestece, gelozii furtunatice nășteau și, alcoolul
ajutînd, bătăi năstrușnice, la care de multe ori lua
parte tot satul, se iscau, nepotolindu-se decît la
90 ivirea autorităților.

La început, nu era zi de sărbătoare lăsată de
Dumnezeu, fără ca procurorul să nu fie chemat de
urgență de la Iași. „Talienii“ scoteau cosoarele lor,
românii năzuiau la chică și nu rareori se făcea
95 moarte de om.

Anii însă trecînd, prietenii se născură și gene-
rațiile nouă se înfrățeau; vedeai copii de țaran
vorbînd limba lui Dante și progenitura celorlalți
rostind neaoș românește; idile înfloreau și ispră-
100 veau prin căsătorii, și timpul și norocul dacă ar fi
ajutat pe proprietarul, care din lipsă de brațe adu-

sese pe acești frați îndepărtați, o nouă și spontană lume ar fi împoporat locurile acelea...

105 Dar soarta, care — după cum se știe — s-a arătat atît de vitregă față de primele colonii aduse de împăratul Traian, n-a fost mai prietenoasă nici cu acest al doilea colonizator al vechei noastre Dacii !

110 Un șir de întîmplări, de bancheri veroși, de oameni hrăpăreți, de politicieni nesăturați, ca o năvală de barbari, au hotărît de soarta acestei colonii.

115 Colonizatorul s-a ruinat, și-n urma morții lui neașteptate Corneștii au căzut pe mîni străine ; iar italienii cari prinsese dragoste de pămîntul lucrat ani întregi de zile, legați de copiii născuți acolo, s-au văzut nevoiți să-și ia lumea-n cap și să se așeze pe pămîntul mai găzduit al Dobrogei, la Cataloi, unde ei și urmașii lor trăiesc și astăzi.

120 Pe urma lor, casele care străluceau la soare cu zidurile lor albe, rămase pustii, au stăruiț o vreme și apoi una cîte una s-au dărîmat și s-au făcut una cu pămîntul.

125 Iașul n-a mai văzut în zilele de sărbători, pe străzile lui tihnite, amestecul pitoresc și gălăgios, după care se țineau copiii de prin mahalale ; la Cornești au amuțit pentru totdeauna corurile ve-sele, copiii de țară au uitat limba lui Dante și nu-mai un cimitir întreg de oseminte mai păstrează pe lespezi și pe cruci trecerea acestor coloniști fără noroc...

130 Aibă-i aminte savanții noștri epigrafiști și arheologi — și dacă peste ani de zile întîmplarea îi va aduce prin acest Campo Santo, de vor găsi vreun nume sonor săpat pe vreo piatră, nu-l însușească cine știe cărui legionar roman, care a luptat acuma ani o mie...

135

SĂRMANUL VIJBOVSKI

Dacă era rus sau polonez, revoluționar sau avea vreo pată pe conștiință nu se știe. Ceea ce știm însă e că, într-o zi de iarnă geroasă, un nou musafir a îmbogățit colecția de tipuri străni pe care
5 Bucureștii, acest Canaan al vagabonzilor din toată lumea, îi adăpostește, îi îmbuibă cu onoruri, îi leagă sau îi strivește și-i aruncă departe, cum aruncă valurile mării, de la un timp, cadavrele pe cari le-au purtat o clipă.

10 Zgribulit într-un macferlan de o formă exotică, cu o pălărie largă sub care scăpa un smoc de păr blond și fin ca mătasea porumbului, cu ochii mici și cufundați în cap ca două schinteioare, în fața cărora te mirai ce caută în atîta deznădejde — sărmanul Vijbovski mergea pe bulevardul întroienit
15 de zăpadă, lăsînd cu ciubotele lui mari urme după care un paleontolog n-ar fi putut ghici niciodată ce fel de dihanie își însemnase trecerea-i efemeră pe acest pămînt binecuvîntat.

20 Pe vremea aceea, pe Bulevardul Elisabeta, în fundul unui parc sălbatic, era instalat laboratorul de embriologie. Pata neagră pe care o însemna Vijbovski se mișca printre copacii albi, îndrumîndu-se spre clădirea izolată unde nădăjduia să găsească un
25 adăpost.

I se spusese că directorul laboratorului are nevoie de un servitor cinstit, care a mai slujit prin

30 muzeu. În lipsă de altul, fără multe cercetări, emigrantul nostru fu primit să păzească buna rînduială a microscopelor și să ia sub protecția lui embrioanele. După ce i se încredință ustensilele de muncă, ce erau mai multe măhuri, pămătufuri de praf, perii de lustruit parchetele și altele, el își luă postul în primire.

35 Ca niciodată, acolo, ca un embrion într-un bocal, a fost fericit Vijbovski ! Cît timp țineau cursurile, spinarea lui își păstra atitudinea adecvată meseriei sale ; zîmbitor și docil, asista la cursuri c-un aer absent, numai schinteioarele albastre și le ținea ascunse sub pleoapele trudite. Dar îndată ce gălăgia studenților amuțea și directorul părăsea și el laboratorul, improvizatului servitor, venit de pe cineștie ce tărîmuri, se transfigura ca prin farmec.

45 Afară, copacii vuiiau, zguduți de Crivăț, zăpada creștea înăbușind zgomotele ; înăuntru era cald, și atunci, acest Ruy-Blas al științei scotea caietele lui de note, scobora din bibliotecă tratatele și, așezat la microscop, lucra netulburat de nimeni, cerceta, iscodea pînă se făcea ziua albă.

50 Măturile neglijate protestau în felul lor, lăsînd colbul și neorînduiala să se propage pretutindeni, căci savantul nostru alte griji avea și nu catadicsea să coboare la starea lui de inferioritate decît din clipa ce auzea chemarea imperioasă a soneriei sau pașii grei ai directorului răsunînd pe coridor.

55 Într-o dimineată, învins de trudă, căzuse cu capul pe cărți și adormise, visînd poate la țara lui, unde spera să se întoarcă odată acoperit de gloria celebrității. Și, în dimineată aceea, directorul îl surprinsese așa și, fără a mai cerceta, exasperat de neorînduiala nemaipomenită ce domnea în laborator și rău impresionat de figura aceasta de făcător de rele aiurit și nespălat, îl dete afară.

60 Fără alte explicații, coperindu-și schinteioarele albastre sub pleoape, ascunzîndu-și sub vastul lui macferlan comoara lui de note, Vijbovski porni din nou, după ce aruncă pe furiș o privire plină de păreri de rău spre paradisul pierdut, și-și duse cu

70 el taina și mizeriile celui ce nu are hîrtii în regulă sau poate poartă o pată pe conștiință.

Vagabondajul începu acum mai amar, mai dureros ca totdeauna. Prea mindru ca să cerșească, prea suspect pentru a găsi de lucru, ce-au fost zilele și nopțile lui de-atuncea nimeni nu poate ști. 75 Dormea pe bănci sub cerul liber, lincezea, îndobitocit de foame și de trudă, prin ceainăriile murdare din Calea Moșilor, unde se adunau muscalii, și promiscuitatea asta îi era dulce, se vede, căci samovarele mari de alamă ce cîntau căzăceasca 80 aprinsă, ronțăitul semintelor de bostan și veselia primitivă a acestor copii din rasa lui îl legănau și-l făceau să uite că e un paria adus de cine știe ce întâmplare și aruncat aici de vînturile lumii.

85 Mult nu se schimbase, căci n-avea ce să se mai schimbe în el, mizeria îndelungă punînd un stigmat definitiv pe fața celui ce-a îndurat-o.

Doar că în rama unei zile de toamnă, unde ni-a apărut ultima dată, în mijlocul unui vârtej de frunze spulberate, cu barba și părul veștede ca ele, 90 zgribulit în macferlanul bătut de vînt, părea în-săși imaginea mizeriei omenești.

Era vesel însă, și schinteioarele albastre ale ochilor buni ce aveau să se stingă în curînd luceau straniu, ca înviorate de o nouă speranță.

95 Pleca pe alt pămînt spre alt Canaan, unde, de-altfel, și-a găsit hodina, murînd într-un lazaret de ciumați în depărtata Alexandrie.

CIREȘUL LUI LUCULLUS

Coborîse primăvara pe Tibru, și numai el în toată bogăția asta de lumină curgea posomorît ca totdeauna, rostogolind apele lui tulburi, sporite de ploii, sub arcurile podurilor vechi. Doar spre Marmorata se lumina în bătaia soarelui de un fluturat de pînze albe, umflate de vînt și de steaguri care jucau vioaie pe catarguri. Un tumult de voci, de graiuri amestecate, răsuna vesel și pretutindeni urcau și coborau pe punțile legate de mal sclavii încovoiați, descărcînd bogățiile îndepărtatelor țări, prăzile cucerite cu trudă și sînge, cu risipă de puteri și jertfe de vieți.

Movila ce mai tîrziu avea să fie muntele Testaccio creștea din sfărîmăturile amforelor aruncate, și cheiurile lucii de lumină se colorau de felurilemea covoarelor cu țesături bogate, a lăzilor cu scumpeturi deschise în grabă, a trofeelor, a statuierilor de marmură, a coloanelor de porfir, a armurilor și caștelor de bronz, a straniilor plante aduse din tropice, a nenumăratelor comori ce alcătuiesc faima înfrîntului Mitridate și a atîtor alți regi nenorociți.

Ca un furnicar cu ațe nenumărate, plebeii mișunau de pretutindeni să vadă minunile aduse în pîntecele corăbiilor, și la fiecare nouă descărcare brațele se înălțau în aer aplaudînd cu zgomot, ochii femeilor scînteiau lacomi și numele sonor al divu-

lui Pompei stăpînea toată larma aceasta veselă și fericită.

30 Mirosuri vagi se răspîndeau, și magia razelor căzute din soare se aprindea cînd pe un fronton de templu, cînd pe un creștet de statuie, cînd pe un vîrf de palmier, ca să se stîngă, să se reaprindă și să renască neconținut de la debarcaderul Marmora-
35 tei și pînă în Latiul vechi, unde — ca o insulă feerică, ascunsă printre palmieri, chiparoși și mirți nemuritori — se înălțau albe palatele lui Lucullus.

Era pe vremea marilor cuceriri, cînd ambițiile nemărginite care pot să doarmă într-un suflet de
40 om se deșteptau și izbucneau pretutindeni, cînd fiecare visa gloria, ori urzind intrigi în inima forului, ori croindu-și cu spada prin îndepărtatele țări reînțoarcearea triumfală în metropolă.

Roma era soarele bogat în raze ce se împrăștiau
45 pe tot pămîntul.

Singur Lucullus, obosit de ani și sătul de glorie, trăia în domeniul lui ca într-un imperiu. Scîrbit de intrigile demagogiei crescînde și îngrijorat de
50 vîrtejul de plăceri care fura tot mai mult societatea cultă, lăsînd afacerile publice pe mîna politicianilor de meserie, aristocratul de rasă, bătrînul general ce dăruise Romei două imperii, încercă o clipă să se ridice cu toată autoritatea și energia lui, dar fu biruit de amenințarea unui proces scandalos,
55 care ar fi dat în vileag izvorul bogățiilor lui nemăsurate.

Acesta fu ultimul gest al lui Lucullus.

Învățase acum de mult ce preț trebuie să puie
60 pe măririle pămîntești, știa că și numele lui răsunase odinioară, zburînd din gură-n gură; înțelesese, în sfîrșit, acuma, că poate singurul lucru bun și cu-minte e să te bucuri cît poți mai bine de șirul numărât de zile pe care ți le-au hărăzit Parcele...

65 Și în dimineța aceasta strălucitoare de primă-
vară, pe cînd destinul urzea în umbră rostul atîtor
măriri și catastrofe, bătrînul alb ca o fantomă, pă-
șind încet printre colonade, după o noapte de orgie,
se îndrepta sprijinit de o sclavă spre terasa de mar-
70 mură de unde obișnuia să contempleze priveliștea
fără de seamă a orașului etern.

Pe mozaicurile scumpe, zăceau pretutindeni
ghirlânzi de roze ofilite ; o cupă de cleștar, rostô-
golită de sandala lui, sună prelung ca ecoul unui
rîs de femeie...

75 Mireasma grea a florilor strivite, amestecată cu
mirosul de mîncăruri și vin risipit, îl făcu să se
oprească o clipă.

Cu ochii tulburi privi buimăcit la hlamida lui
de purpură, pătată, și un zîmbet de dezgust îi în-
80 creși și mai mult fața. Nudurile statuielor albe și
curate, ce străluceau pretutindeni, parcă-l rușinară
cu castitatea lor, și larma destrăbălată de glasuri
și cîntece, ce străbăteau pînă la el, îi îmboldi pași
spre lumina și aerul curat al dimineții.

85 La zgomotul pașilor ce se apropiau, un stol de
porumbei, speriat, se-nălță și desfăcu o ghirlandă
albă-n senin. Un păun își deschise coada ca un
evantaliu și pieri în umbră. O mierlă aruncă un
tril de flaut.

90 Departe, Roma vuia de pulsația vieții care nu
cunoaște astîmpărul.

Rezemat de o coloană, bătrînul Lucullus, apă-
rîndu-și ochii obosiți cu mîneca largă a hlamidei,
privea spre for, rechemîndu-și amintirile.

95 Printre palmierii grădinii, clătinați de vînt, cîm-
pia romană se străvedea înveselită pînă departe de
șiragul arcuit al apeductelor. Calea Appia, cu aleea
ei nesfîrșită de chiparoși și monumente funerare,
părea un lung convoi de pelerini ce se îndrepta
100 spre Roma.

Și Lucullus privea cu jînd la toate.

Vedea galerele albe clătînîndu-se pe Tibru, mul-
țimea ce umplea cheiurile, risipa de lumini ce ju-

- cau mutându-se pe frontoanele templelor — și o-n-
105 tristare fără margini îi cuprinse sufletul.
- Sprîjinit de sclavă, își plecă privirile și coborî
în minunata lui grădină.
- Florile rare îmbălsămau aerul cu miresele lor
puternice, improspătate peste noapte; un colț de
110 umbră, răcorit de un joc de apă, îl atrase. Cîțiva
flamingi, ce stăteau neclintiți pe piciorul lor de
mărgean, își schimbară locul.
- Lucullus se așeză pe colacul de marmură ce
împrejmuia fîntîna — și rămase singur.
- 115 Veșmîntul albastru al slavei dispăru sub um-
brare și, în cîntecul sonor al apei, eroul de pe vre-
muri își îngropă fruntea în mîni și începu să plîngă.
- Ani de zile, în zgomotul ospețelor și al desfri-
lui, căută să uite cine a fost și cine putea să fie.
- 120 Și iată acum că omul cumpătat, sever, ce nu
cunoștea odihnă nici pentru el, nici pentru ceilalți,
ce țira armatele după dînsul îngrămădînd cada-
varele și luminînd cerul de feeria incendiilor, gene-
ralul temerar, ce pornise întru cucerirea lumii ca
125 un alt Alexandru, se deștepta din nou în el.
- Pentru întîia oară își puse în cumpănă trecutul,
și Pompei, cu figura lui șireată, cu zîmbetul ironic,
îi răsări în minte...
- 130 Și ca și cînd s-ar fi destăinuit altuia, rosti cu
glas sugrumat :
- „Pompei ! Ce-ar fi el în Roma, de n-aș fi fost
eu ! Ce nebuni sunt aceia care luptă pentru alții !
Va rămînea ceva din noi oare, afar' decît cenușa
din columbarii ?...“
- 135 Dar deodată o undă de vînt trecu mișcînd ra-
murile, și o ploaie albă de petale fragede îl făcu
să ridice ochii în sus.
- Alb, ca acoperit de o zăpadă căzută de curînd,
deasupra lui, un cireș în floare își întindea crengile
140 clătinate, ca într-un gest de binecuvîntare.
- Și brusc, un zîmbet de adîncă mulțumire lu-
mină fața lui Lucullus. Cu un gest blajîn, plin de
gingășie, culese de pe genunchi petalele căzute și
le duse la gură, sărutîndu-le îndelung.

145 Apoi, ridicîndu-și genele bătrîne, îmbrățișă cu o privire fericită măreața panoramă a celor șapte coline, căutînd prin grădini risipite grămezile albe ca spuma ce le însemnau pretutîndeni cireșii înfloriți peste noapte.

150 Și se gîndi că, atunci cînd oasele lui se vor face pulbere și gloria lui Pompei și a lui Cezar sau a altor războinici mari ca ei se va fi stîns, acoperită de uitare, pomul acesta roditor va reînflori și se va scutura de flori în fiecare primăvară, pomenind numele fastuosului Lucius Licinius Lucullus, care l-a
155 adus din depărtatul Pont și l-a sădit în grădinile Romei.

UMBRA CASEI

După ani de pribegie, Teofil se-ntoarse-n sfârșit în țară, cu moartea în suflet, trist, pierdut, cu fire albe pe lângă tîmple ; și farmecul lucrurilor vechi, părăsitate de-atîta vreme, părea că-l liniștește și-l leagăna.

5 Casele vechi, cu stîlpii albi ai cerdacului ce sprijineau acoperișul cu streșine mari, de sub cari se țeseau perdelele verzi, luminate de strugurii albaștri de glicină ; salonul tihnit și răcoros — mobilele demodate ; oglinzile triste parcă de a fi reflectat mereu aceleași lucruri ; colțarele înveselite de licărirea irizată a scoicilor în care vuia încă zgomotul talazurilor ce le-au legănat și le-au azvirlit pe nisipul dunelor ; portretele vechi de bunici cu omătul barbelor albe, de bunice cu zulufi de-a lungul tîmplelor și încătușate în crenoline uriașe ; scoarțele antice, cu tonuri îndulcite de soare ; divanurile largi cu grămada de perne, cu arabescuri orientale horbotate în fir și mătase, și mai cu seamă mireasma de levănțică ce stăruia îndărătnică după atîția ani — îl făceau să creadă că sunt unghere în care pasul vremii rămîne parcă oprit pe loc de un farmec necunoscut..

25 O singură ființă mai păstra, ca un vechi letopiseț, legendele și întîmplările casei și ale celor ce au stăpînit-o, și fiecare lucru își avea povestea lui

pentru bătrîna slujnică credincioasă, pe care parcă o uitase Dumnezeu.

30 Și vremea se-ntorcea din cale, cînd începea să istorisească.

Pentru ea, dunga de întuneric vioriu ce creștea sub streșini, la temelile casei, și dispărea la scăpătutul soarelui, era poala rochiei de catifea a fetei a cărei umbră fusese zidită acolo de mult, de niște
35 călugări greci, cînd au fost și au durat clădirea asta veche...

Și, năvălit de amintiri, cum soarele scăpăta și umbra se retrăgea ca suptă de zid, lui Teofil îi veni în minte, fără să vrea, vechea legendă pe care de
40 nenumărate ori o auzise din gura bătrînei, pe cînd era copil.

Așezat pe lespezile de piatră ce coborau din cerdac pînă-n grădină, rămase așa, privind îndelung cum însera.

45 Păsările își ciripeau rugăciunea de seară, umplînd de ecouri aleele pustii. Apoi, de la un timp, tăcură fără de veste, și-n liniștea deplină o lacrămă albă străluci în senin.

De o parte și de alta a lespezilor de piatră unde
50 sta Teofil, răzoarele de flori rînduite pe trepte își amestecau miresmele, tot aceleași mireisme ce-i îmbălsămaseră trecutul.

O fîntînă plîngea.

55 Și-atunci copacii i se părură mai bătrîni — unii îi erau necunoscuți, alții, cari însemnau zările, nu mai erau... Și, deodată, sub umbrare, în întunericul ce crescuse, un fulger scăpără și o fereastră își lumină rama.

60 Teofil tresări și, mirat, se uită într-acolo, aducîndu-și aminte de tovarășa lui din vecini.

Cîteva clipe se munci să refacă icoana ei, dar se lăsase prea mult întuneric peste dînsa.

Tulburat c-a putut să uite într-atîta, se ridică știind că pe un colțar din salon era și fotografia ei.

65 Deschise ușa repede și gangurile sunară prelung. În salon, ramele singure luceau, împrejmuid numai întuneric, de parcă venise cineva pe urma

lui și amestecase toate culorile cu un penel muiat în noapte...

70 Aprinse o lampă.

Cristalele scinteară ca niște țurțuri de gheață, lumini fosforescente trecură peste colțarele cu scoici și-l ținură o clipă locului.

75 Aceeași spaimă ce-l cuprindea când era copil, intrind în odăile deșarte, îi făcu inima să bată pripit.

O oglindă îi răsfrinse chipul și văzu că nu mai era copil, ci un om cu ochii triști și cu fire de argint pe tîmple.

80 Un suris vag îi trecu pe față și, găsind portretul ce-l căuta, suflă bruma de praf de peste el și, privindu-l cu drag, se apropie din nou sub lampă.

Ochii portretului părură că se uită mirați la el și în același timp șagalnici, că-l întreabă ce înseamnă firele acelea de argint pe tîmplele lui și ce a căutat el pe-aiurea, când norocul era acasă?

85 Și atunci se întrebă ce s-o fi făcut Adina?

La gîndul că poate s-a măritat și a plecat și ea aiurea, pustietatea ce-l împresura i se păru și mai amară. Și-n liniștea tainică, în singurătatea asta de sihăstrie, un scrin deodată trosni, făcînd să răsune tot golul salonului vechi... Copacii de lîngă cerdac, mișcați de vînt, fremătară de parcă trecea un foșnet de rochie prin ganguri...

95 Și Teofil tresări, înfiorat, aducîndu-și aminte din nou, ca atunci cînd era copil, de „umbra casei“, de fata aceea îngropată în ziduri, de care îi povestea bătrîna că străbătea pridvoarele și, lunecînd încet pe scările de piatră, cobora în grădină să se plimbe printre flori în nopțile senine — dar pe care el n-o văzuse niciodată...

Ce-ar fi s-apară acuma măcar umbra?

90 Și, azvîrlind fotografia, ieși repede în cerdac.

Luna, ridicată peste duzi, lumina și, străbătînd printre stîlpii albi ca marmura de care spînzurau perdelele de glicină cu strugurii albaștri, pardosea cerdacul cu un mozaic fantastic de puncte albe ce licăreau la cea mai mică adiere de vînt.

110 Mirosul florilor veni pînă la el și se depărtă
iară, lăsînd în urmă numai un parfum de verbină.

Aerul răcoros al nopții îl învioră — dar, cînd
ajunse în capul scărilor, se rezemă de un stîlp și
rămase cu ochii mari, dînd un țipăt...

115 Pe aleea din fundul grădinei, plutind parcă dea-
supra florilor, o formă albă venea spre el abia atin-
gînd pămîntul.

Venea albă și dreaptă, ca o statuie ce s-ar fi
coborît de pe soclu — și el simți atunci că inima
i se strînge și abia mai bate.

120 O clipă dete să fugă, dar simți că picioarele nu
mai vor să-l ajute.

Ar fi strigat de-a doua oară, și nu putea — și-n
timpul acesta, fantoma albă, lunatecă, înainta liniș-
tit, ținînd o verbină în mînă.

125 Era acum la cîțiva pași.

Conturul acela alb de fantasmă, cu cît s-apro-
pia, prindea trup. Doi ochi vii licăriră în lună și,
cînd ajunse treptele, un glas sonor și dulce răsună
deodată :

130 — Bună seara, Teofile !

Era Adina.

DIN LUMEA PARCELOR

5 Într-o mahala a unui oraș de provincie, unde
viața e tihnită încă și patriarhală, și mai vezi case
vechi cu streșini mari și parmaclicuri turcești, pe
o ulicioară pe unde nu trec nici tramvaie, nici tră-
suri și e o liniște desăvârșită, tulburată numai de
glasul clopotelor și de toaca ce sună eterna utrenie
și vecernie, locuiau odată trei prietene bune, avin-
du-și casele în vecinătate.

10 Vîrsta lor la un loc putea să facă trei secole, și
timpul, acest sculptor minunat, izbutise, în sfîrșit,
să le modeleze aproape aceeași mască.

15 Semănau una cu alta și la gesturi, și la ticuri,
trăind de ani nenumărați aproape nedespărțite în
casele lor cu grădini umbrite de pomi sădiți de
ele în tinerețe.

Grija vieței zilnice nu le tulbura, fiecare din
ele avînd oarecare stare, și apoi trebuințele lor, la
vîrsta ajunsă, erau așa de neînsemnate, că nici
n-aveau pe ce risipi.

20 Erau o curiozitate a orașelului, și un hazliu dă-
duse chiar ulicioarei unde locuiau bătrînele porecla
de „strada celor trei Parce“.

Dar ele trăiau în lumea lor, creștînd dungă peste
dungă pe răbojul vremii.

25 Umbra bisericii cu turnurile ei vechi se-ntin-
dea de dimineață peste strada tăcută ; o porțiță

scîrțîia și, ca o păpușă demodată, coana Frosa por-
nea cu pași mărunți, trecea ulița cu mersul ei ferit,
30 dispărea pe un gang, la coana Maria, zăbovea o
clipă în căsuța cu mușcate roșii la ferești și cu
leandri în cerdac, ca să reapară în două ipostaze.

Umbrele lor subțiate și bizare se mișcau cu ele
de-a lungul zidului, și pantofii de pîslă parcă nu
duceau pe nimenea, așa de puțin zgomot făceau.

35 În curtea bisericii, pietruită cu bolovani și năpă-
dită de iarbă, după ce făceau o cruce mare, apucau
la dreapta și, pe-o cărăruie de lespezi albe, înain-
tau vorbind spre casa tihnită, cu parmaclîc de sticlă
colorată, în care stătea coana Elencu.

40 Un clopoțel suna prelung și cu răstimpuri; ușa
se deschidea încet, și treimea, fericită de a se re-
întocmi în fiecare zi la același ceas, începea să
pună la cale pomelnicul de întîmplări și de pove-
tiri ce era însăși viața lor.

45 Sub iconostasul cu icoana îmbrăcată în argint,
sîmburul de foc al unei candelă spînzurate într-un
hîrzob cu lăntușoare aurii împrăstia în casă un
miros stăruiitor de untdelemn. Sticlele cu agheasmă
stătută și gutuile de pe policioare își amestecau și
50 ele mirosul în aerul închis al odăilor cu geamuri
lipite. Un divan cu trepte, acoperit de cașmir ros
de vreme, cu nenumărate perne, ținea peretele
din fund.

55 În jurul mesei rotunde, acoperită cu o mușama,
în jelturile cu speteze mari, trăgîndu-și cîte-o
perniță la picioare, prietenele se așezau cu oftatul
lor obișnuit.

Elencu, cu motanul alb lîngă dînsa, trăgea un
chibrit, și spirtul prindea să joace cu para lui al-
60 bastră în jurul ibricului de alamă în care clocotea
apa pentru cafea.

Cafeaua aducea totdeauna taifasul ce se învîrtea
neschimbat în jurul sănătății. Fiecare povestea pe
rînd ce-o doare și asculta cu răbdare pe cealaltă.
65 Mătăniile țacăneau și ceasurile umpleau pe nesim-
țite măsura vîrstei lor.

Așa, se adunau cînd la una, cînd la cealaltă, și-n afară de mersul regulat la biserică nu se duceau nicăiri.

70 Dar într-o zi, la sunetul clopoțelului, ușa coanei Elencu rămase închisă și tirșitul pașilor cunoscuți nu se mai auzi în pridvor. Un pas neobișnuit le umplu de grijă, și-n ușa întredeschisă se ivi capul motanului alb cu mustățile zburliate. Iar după el, fața plînsă a slujnicei.

75 Odată cu sunetele clopotului de utrenie, sufletul spăsit al coanei Elencu își luase zborul spre cele veșnice.

80 Și de au făcut cele rînduite lutului și sufletului, după toată cuviința și rostul creștinesc, cu pomeni și parastase, au rămas bătrînele înde ele singure amîndouă.

Nu mai băteau acum drumul spre biserică, nu mai călcau pe cărăruia cu lespezi albe, nu mai cuvîntau în trei, pe jelțurile vechi, împrejurul ibrucului învăluit de flăcări albastre; ci, cum locuiau peste drum una de alta, ca mai tînără, Frosa venea tot ea cu pașii ei mărunți, trecea ulița cu mersul ei ferit și dispărea pe gang în căsuța cu mușcate roșii la ferești și cu leandri în cerdac.

90 Cocoțate pe un divan sau în pridvorul umbrît de iederă și îmbălsămat de mirosul florilor ce se ridică din grădiniță, își petreceau zilele. Taifasul mutase locul, dar acum vorbele cădeau mai triste și tăceri mari se făceau, a treia nemaifiind să reia firul povestirilor.

95 Se căinau și oftau, exagerîndu-și una un reumatism, cealaltă o tuse care-o necăjea de cîteva zile, și fiecare se pîndea urmărind pe obrazul și-n ochii celeilalte, în mers și-n mișcări, apropierea morții.

100 După o noapte de viscol, Frosa nu mai apărură ca de obicei. De la geam, coana Maria privi îngrijată în stradă. Afară era alb, și ochii ei bătrîni clipiră de atîta lumină. Troianul crescuse pînă la jumătatea zaplazurilor și urmă de pas nu se vedea pe ulicioara lor neumblată. Și-și făcu socoteala că numai zăpada oprise pe Frosa să vie.

Pe la amiază însă, singurătatea din casă i se
110 păru nesuferită și o neliniște o cuprinse. Pe cînd
se gîdea așa, privind pe feresti, o fetiță cu părul
bălan și obrajii îmbujorați de frig deschise porțița
și trecu strada alergînd spre casa ei.

Coana Maria deschise, apoi dispăru din nou și
115 peste un minut, cu cațaveica de-a umere, sprijinită
de fetiță, porni să vadă pe biata Frosa care se
paralizase.

În patul îngust, gata ca de sicriu, ființa ei scă-
zută abia se mai zărea din așternut. Un miros de
120 buruieni de leac îngreuna aerul odăitei cu tavanul
jos. În vatră, focul bine hrănit se fărîma în jăratec,
împrăștiind scînteii.

Coana Maria se așeză pe dunga patului și cuvîn-
tele ei sunară în gol. Frosa nu mai putea răspunde,
și numai ochii îi vorbeau, căci peste gura ei se
125 pusese ca o mîină brutală ce n-o mai lăsa să spună
ce-o doare și ce simte.

Umbrele de la o vreme crescuseră din unghere,
se ridicară și cuprinseseră odăița scundă, numai un
ceasornic pe un scrin mai ticăia ca o inimă bol-
130 navă. Mirosul de buruieni deveni copleșitor; afară,
zăpada albă nălucea, și coana Maria, mai privind o
dată pe ultima ei tovarășă, își pipăi încheieturile cu
oarecare mulțumire ascunsă, se ridică, cercă vreo
cîțiva pași și-apoi, încredințată de tăria ei, oftă
135 adînc și plecă, trăgînd încetinel ușa după dînsa.

Dar peste noapte se trezi și tot felul de gîn-
duri o frămîntară pînă la ziuă. Vechea ei tuse o
necăji, și o spaimă tainică i se-ncuibă în suflet. Se
gîndi: „ce-o mai fi făcînd Frosa?“ Și se hotărî să
140 meargă s-o revadă. Apoi privi troianul de afară
și, cum un acces de tuse o scutură, nu mai cuteză
să iasă. Își făcu un ceai de nalbă și rămase fru-
mușel acasă, mulțămindu-se să trimeată după vești.

Frosa mergea din ce în ce mai rău.

145 A doua zi, coana Maria se deșteptă ceva mai
tîrziu ca de obicei, și parcă ceva îi spunea să întîrzie
în așternut. Un zgomot clar de zurgălăi sună afară

și lucrul acesta neobișnuit o făcu să-și învingă slăbiciunea și să privească în stradă.

150 Pe ușa Frosei, o draperie neagră se umfla bătută de vânt, o fereastră era deschisă și niște lumînări aprinse licăreau înăuntru. Din sanie se coborau sprinteni doi nepoți ai moartei.

155 Și atunci, coana Maria, cu o mână obosită, lăsă perdelele să cadă.

Clopotele din turnul vechi al bisericei înfiorară tăcerea cu boncăitul lor.

Și coana Maria se simți singură ca niciodată.

160 Murise Elencu, Frosa închisese și ea ochii, și numai ea mai rămăsese, părăsită în ulicioara aceea bătrână, în care trăiseră tustrele cu amintirile și năcazurile lor.

165 O slăbiciune o prinse și se lăsă domol pe un jeliț, cu fața spre icoane. Privi apoi cu duiosie la lucrurile vechi, ce steteau neclintite la locul lor de atîția ani de zile, și se gîndi pe-a cui mîni au să ajungă ele.

170 Deschise un scrin, cătă la sculele ei, răsfiră o salbă, jucînd-o în lumină, cercă să suridă, și-apoi simți că-i vine-a plînge, dar nu putu să plîngă, căci apele ochilor ei secaseră de mult — și închise scri-nul... Ar fi vrut să vorbească, dar nu mai avea cu cine.

175 Un urît fără margini o cuprinse. Lumea din afară încetase să mai aibă ființă pentru dînsa.

I se păru că lumina scade neobișnuit de repede și un fior o zgudui din creștet pînă în tălpi. Și cum clopotele prinseră iară a se tîngui, înțelese că-i dezlipită de viață și trimese după sfintele taine.

180 Dar moartea veni mai degrabă decît omul lui Dumnezeu.

SCRISOARE VECHĂ

Luc-Sur-Mer, 15 aug. 19...

Dragul meu...

Vei fi surprins, desigur, că-ți mai scriu după o
tăcere de aproape un an și, mai cu seamă, că datez
5 scrisoarea de la Luc-Sur-Mer.

Știi bine că după plecarea ta, cu banii ce mi
i-ai lăsat, găsindu-mă la adăpost pe cităva vreme,
am căutat să-mi întocmesc o viață cinstită, să mă
deprind din nou să lucrez.

10 Mi s-a urit însă degrabă, singură, în aparta-
mentul tău drăguț, în care toate îmi vorbeau de
tine și în care n-am clintit un lucru, ci le-am lăsat
toate așa cum erau în ziua plecării tale. Am pus
numai ceva mai multă ordine, am așezat în rafturi
15 cărțile pe care le-ai lăsat și pe care aveai obicei,
în neorînduiala ta, să le împrăștii prin toată casa;
am așezat și hîrțile mîzgălite cu slova ta mărunță,
versurile tale cu ștersături și îndreptări, din care
nu pricepeam nimic, blestematele de versuri, pe
20 care te încăpățînai să le scrii și să le reciți în
limba voastră, nopți întregi, la lumina lămpii, nelă-
sîndu-mă să dorm.

Atîta schimbare am făcut; încolo toate sunt
tot așa.

25 Deasupra patului, sub turbanul ei alb, Beatricea
Cenci, iubita ta Beatrice, privește tristă ca și mai
înainte, cu ochii ei mari, pîrînd că te caută. Ficusul

a crescut prea mare, și am fost nevoită să-l scot
în balcon. Pe șemineu, tanagraua din dreapta con-
30 tinuă să-și ducă urna ei funerară, luându-și parcă
aere de circumstanță de câte ori mă uit la ea, pen-
tru amorul nostru pierdut. Cea din stînga însă, cu
rochia strînsă pe șolduri, încearcă același pas de
35 danț. Vechiul Buddha de bronz, sub patina lui
mlăstinoasă, zîmbește sarcastic, avînd aerul de a
spune că toate trec. În schimb, veselele mele evan-
taliuri și parasoluri japoneze au reluat în posesie
tavanul și pereții, de unde fusese excluse cu atîta
40 indignare de tine în ziua aceea ploioasă, cînd ne-am
certat și erai atît de urcios...

Am mai aninat pe ici-colo amintirile mele — „la-
rii mei“ —, cum ziceai tu, și alte nimicuri feme-
iești, dar totuși n-a fost chip să te alung cu desă-
virșire din casă... Ceva din tine dăinuie încă și de
45 multe ori mi se pare ciudat că lipsești...

Și atunci, într-o zi, cineva mi-a bătut la ușă.
Acel cineva nu erai tu, ci Enric. Și neavînd ceva
mai bun de făcut, am rămas cu el.

Știi însă bine că nu-l iubesc. Nu pot să-l iubesc.
50 E prea supus și prea melancolic. Dar tot e mai bine
așa decît singură.

Deci am rămas cu Enric.

Și zilele au trecut, lungile tale scrisori s-au fă-
cut întăi mai rare, apoi s-au scurtat, pînă au sîrșit
55 prin a nu mai veni.

Castanul, care atîngea balconul nostru cu ramu-
rile lui negre cînd ai plecat, s-a înduioșat de la o
vreme de ploi și de soare și, într-o zi, a prins să
îsverzească, a-nflorit, și-a risipit florile și mai
60 deunăzi, cînd am văzut că începe iar să prindă ru-
gină, m-a apucat un dor așa de nebun de tine, încît
am început să plîng.

Mi-am adus aminte de mare și de luna fericită
pe care am petrecut-o împreună.

65 Știi cum e Parisul pe vremea asta, cînd vin ca-
ravanele de englezi să vadă pe Venera de Milo.
Știi ce pustiu și trist e cartierul, lipsit de tinerețea
lui obișnuită.

Noroc de Enric, că e un om cu patrimoniul.
70 Scurt, ne-am hotărît să plecăm.

Și alt loc n-am găsit mai bun decât Luc-Sur-Mer, unde am fost cu tine anul trecut — lucru pe care, bineînțeles, n-am găsit de cuviință să i-l spun și noului meu adorator.

75 Și s-a întâmplat așa că vila noastră de anul trecut era goală și, cu toate stăruințele lui Enric, care găsea că e prea răzleață și-n bătaia vîntului, am izbutit să-l fac s-o închirieze.

80 Îți închipuiești tu fericirea mea cînd am dat cu ochii de ea.

Țineam la braț pe Enric și mi se părea că ești tu.

Proprietăreasa s-a uitat mirată, a zîmbit și n-a spus nimic.

85 Am urcat treptele sus, în iatacul tapițat cu motive decorative de romanițe ; în vasele mari de Saxa am găsit aceleași mănunchiuri de ierburi uscate. Proiectilul nostru favorit de pe divan, adică perna cu papagalul multicolor cu ochii de mărgea, m-a făcut
90 să rîd, și la întrebarea lui Enric că de ce rîd, i-am spus să întrebe pe papagal.

Am deschis geamurile, și aerul mării, sărat, a venit pînă la mine, mi-a amestecat buclele ca-n ziua aceea cînd le-am deschis împreună. Și o lacrimă
95 mi-a curs fără voie de-a lungul feței. Și dacă Enric m-a întrebat de ce plîng, i-am răspuns că de bucurie.

S-a făcut seară-ncet apoi, și raza unui far s-a aprins deodată aruncînd o dungă peste mare. Stelele răsăreau și ele. Nisipul uscat de pe plajă scînteia de-o pulbere de cristale de mică... Valurile
100 cîntau și veneau nevăzute pînă aproape de noi, însemnîndu-și neconținut fuga-ndărăt cu o horbotă fosforescentă. Fugeau valurile foșnind și luminînd pe dună ca trenea unei rochii de femeie...
105

Fereștile restaurantului unde prînzeam erau luminate și un acordeon își trimetea notele pînă la noi. Și același chelner, care ne servea an, ne-a servit și acuma, zîmbind și el binevoitor și discret. Am

110 mîncat cu poftă și am fost drăguță cu Enric, ca
niciodată.

Cum suntem la 15 august, iarmarocul anual era
în toiul lui, ca și an. Am făcut onoare cailor de
lemn — ca o adevărată amazoană ! Am dat în țintă
115 cu mingile în păpuși, mi-am încercat norocul zvîr-
lind cu belciugele în cuțite — am făcut, în sfîrșit,
toate prostiile, și Enric era fericit ca un copil.

Apoi ne-am depărtat pe plajă, știi, unde înce-
peau grotle și vuia marea sub bolți cu glasuri de
120 orgă, și cum era pustie plaja, ne-am așezat în locul
nostru obișnuit, unde făceam cursele noastre de
crabi, în toate diminețile, după pescuit, și unde ne
iubeam în toate serile sub bolta largă a cerului...

Întunericul amestecase liniile. Nisipul pe care
125 ne așezasem era cald încă, asemeni unui trup viu,
și mi-am răzemat capul pe genunchii lui Enric, pri-
vind în sus, la furnicarul de stele. Apoi mi-am în-
chis ochii, i-am pus brațele pe după gît, cum ți le
puneam și ție, și l-am iubit, cum ne iubeam noi
130 amîndoi, în timp ce marea înainta mereu în creș-
tere... Iar el, nebun de fericire, mă săruta, neștiind,
prostul, că dacă venisem la Luc-Sur-Mer, venisem
pentru că mi-era dor de amintirile mele, că pe mine
venisem să mă regăsesc și că acel pe care l-am iubit
135 așa de pățimaș în seara aceea sub bolta largă a ce-
rului, cînd marea cînta, erai tu — și nu el...

POVESTEA UNEI CONSOLE

Sunt lucruri care dăinuiesc și pe care parcă un
tăinuit destin le ocrotește și le păstrează pentru
cine știe ce scop ascuns, după care brusc le nimi-
cește și le face să dispară. Ce legături obscure sunt
5 între viața lor și-a noastră, ce înrudire neînțeleasă ;
ce le putem noi împrumuta și ce ne pot da ele în
schimb, ce atracții și energii latente dorm în ele și
în noi — nu știu.

În seara asta posomorită de septembrie, în lu-
mina îndoioasă care se strecoară pe geamuri și se
10 tîrăște încet, umplînd odaia în care stau, simțesc
că tot mobilierul acesta de hotel îmi e străin și toate
lucrurile care mă înconjoară au ceva ursuz și parcă
suferă de a nu fi putut lega nici o prietenie cu
15 nimeni, de-a fi rămas singure și nemîngăiate pe
urma atitor vieți care s-au aciuat o clipă și-au ple-
cat aiurea.

Ceva din singurătatea unui cuib gol mă-mpre-
sură... Și-o amintire ciudată mă tulbură cu miste-
20 rul întîmplărilor abia întrezărite și rămase numai pe
jumătate înțelese. Mîntea nu are ce vedea aici, sim-
țurile singure percep și parcă luptă să înțeleagă,
dibuind o înrudire cu o lume alături de a noastră,
în care poate ochii închiși văd mai bine.

25 Da, mîntea nu are ce vedea aici, altfel nu mi-aș
putea explica povestea plină de mister a consolei
care mă urmărește în seara asta.

30 În amintirea mea trăiește de copil și, în oglinda ei ovală, înainte de a mă oglindi eu, s-au privit mama, și înaintea mamei, străbunii cari nu mai erau de mult pe lume.

35 Ea dăinuia, răsfrîngînd în apa ei și măriind parcă cuprinsul iatacului liniștit în care mi-am petrecut copilăria. Lemnul de *acajou* roșu, din care era făcută, strălucea curat și neatins de vreme; săltărașele ei, care găzduise lucruloare și amintiri scumpe, miroseau frumos, îmbibate de un parfum necunoscut, adus de mama din Orient. Stilul ei arhaic, cu colonade meșteșugite, tăblița care se trăgea de sub
40 placa de marmură și pe care învățasem să scriu — toate rămăseseră intacte și ca nouă.

Tot se vestejea împrejurul ei; covoarele păleau cu anii, mobilele noi luau locul celor vechi, tot alte portrete se schimbau prin rame, și ea pe toate le
45 răsfrîngea cu aceeași nepăsare și rămînea la locul ei, neatinsă.

Au venit ani grei pe urmă; mama a închis și ea ochii, și într-o zi gospodăria veche s-a risipit, și altele nouă s-au durat, ca la o casă unde sunt
50 mai mulți frați.

Eu am plecat în lume și nu mi-am mai oglindit ochii în misterioasa ei apă străvezie. Mai străină și mai arhaică între mobilele de stil nou de atunci, ea și-a luat locul ei într-un ungher în casa unuia
55 dintre frați.

Oglinda ei ovală avea ceva și mai misterios parcă de multele lucruri ce le văzuse, de multele fețe ce le răsfrînsese; săltărașele ei răspîndeau tot aceleași miresme care-mi evocau de multe ori anu-
60 mite ceasuri din viața mea.

În iatacul străin mie, celui rătăcit prin lume, două fetițe se jucau acum pe covor, clădind palate din cărți de joc, și consola le prindea parcă cu drag în rama ei, ea care ne văzuse pe noi clădind, ca
65 și ele, aceleași palate trecătoare...

Și anii iarăși au trecut și ea și-a urmat stăpîinii din loc în loc, supusă și ea fluctuațiilor unei vieți

70 de magistrat aruncat de la un colț de țară la altul — și pretutindeni, la răstimpuri, am revăzut-o cu bucurie și cu o grijă din ce în ce mai mare. Îmi era ca o rudenie, ca o prietenă bună, ca singura prietenă rămasă din alte vremuri, care-mi știa trecutul meu și care parcă mă întinerea când priveam într-însa, căci mă făcea să-mi amintesc chipul meu de copil.

75 Și într-o zi, după ce o uitasem aproape, întâmplarea iar m-a făcut s-o regăsesc într-o casă de țară unde sta acuma una din cele două fete care se jucau odinioară pe covor.

80 Picasem rău, că nimeni, și mai puțin stăpîna de gazdă, care era în ajunul unei nașteri, nu putea să-mi poarte de grijă...

85 Mi se dăduse o odăiță mai retrasă, chiar odăița în care bătrîna consolă se odihnea acuma într-un ungher, după atîtea călătorii și mutări.

În căsuța izolată, umbrită de nuci bătrîni și negri și împrejmuită de podgorii, noaptea aceea de toamnă umedă și plină de freamăt, cu fulgerări depărtate, parcă sporea neliniștea și misterul plin de evlavie ce domnesc întotdeauna în preajma venirii unui oaspe nou pe lume.

Toți ai casei vegheau, așteptînd ușurarea.

95 La fereastra iatacului meu noaptea era atît de neagră și de opacă, încît ai fi zis că fereastra-i zidită. Creanga unui măr, care-l văzusem de cu ziuă, într-un tîrziu însă bătu ca un deget uscat care cheamă.

100 O luminare sta aprinsă pe consolă și se răsfrîngea în oglinda ovală. Flacăra ce se subția tremura și apoi rămînea iarăși nemișcată.

105 Un sentiment ciudat de regăsire mă chema lîngă consolă; o toropeală însă nebiruită mă pironea locului pe sofa pe care eram culcat. Aș fi vrut să mă scol și s-o văd de-aproape, să mă privesc în apele moarte ale oglinzii, să cercetez iarăși sălta-rele parfumate, dar o putere mai mare mă oprea.

Într-un tîrziu, ațipisem, dar deodată, prin somn parcă, simții din nou chemarea ei... și atunci un

110 sunet sec de sticlă ce se sfarmă trezi singurătatea
iatacului.

Luminarea ardea cu flacăra încremenită parcă ;
și ovalul oglindei, în care odaia nu se mai răsfrin-
gea, rămăsese ca un ochi gol. Cioburile schinteiau
risipite pe covor, și liniștea nețărnută ce impre-
115 sura casa se închegă din nou.

Ce potrivire ciudată m-a adus ca să fiu de față
la nimicirea acestei vechi oglinzi tocmai în noaptea
cînd un nou-născut venea pe lume ?

A cui era puterea aceea tainică ce mă chema ?

120 Cîte primejdii n-a ocolit sărmana consolă în ne-
conținutele ei călătorii dintr-un oraș în altul, din casă
în casă, pînă n-a ajuns aici ? În cîte nopți n-au
ars și s-au trecut luminările în fața oglinzii, fără
să-i cășuneze ? De ce tocmai în noaptea cînd mă
125 găseam acolo a biruit-o flacăra și-a sfărîmat-o în
țandări ? Și ce legătură ascunsă putea să fie între
cel ce venea pe lume în noaptea aceea și această
oglinză ? De ce n-a mai vrut ea să răsfrîngă și
ochii acestui ultim venit, după ce răsfrînsese chi-
130 purile noastre ale tuturor ?... Își împlinise ea me-
nirea ei ? Prezidă vreun mister ascuns viața lu-
crurilor ?...

MAESTRUL

Era într-o zi de iarnă, pe la două după-amiazi. Ninsese peste noapte și un ger tăios zugrăvisese fantasticele lui arabescuri pe geamurile maestrului.

5 În biurou, salamandra încinsă strălucea cu ferestruiele ei de mică, după cari cărbunii se prefăceau în bucăți de aur, răspîndind o căldură dulce și moleșitoare.

10 O statuie goală părea că se dezbrăcase anume pe soclul din ungher, ca să vădească și mai bine temperatura odăii.

Tolănit pe sofa, maestrul privea la ea, zîmbind cu satisfacție.

15 Alături de el, pe o mesuță, cafeaua adusă de curînd aburea ușor într-un filigean de argint; jos, la picioarele lui, un urs alb cu ochi de sticlă privea cu gura căscată la ultima ediție a unui roman pe care maestrul îl scosese de curînd și pe care, în dulcea lui reverie, îl lăsase să-i cadă din mîină.

20 Pe pereți, în rame bogate, peisagii și portrete pînă la cea mai mică acuarelă steteau ca niște mărturii ale celebrității lui căutată de toți artiștii. Farfurii și bibelouri de Saxa, cleștaruri de Veneția și de Murano povesteau călătoriile lui oficiale.

25 Privirile-i leneșe și viclene se plimbau de la un lucru la altul și pe figura lui expresivă se răsfîrîngeau pe rînd toate mulțumirile vieții sale întocmite cu atîta meșteșug și iscusință.

30 Cum mîncase bine, viziunea lucrurilor care-l
îconjurau începu să se paienjenească încet, încet,
și maestrul își îmbină genele și se lăsă furat de vo-
luptatea somnului.

Dar abia adormise, și soneria îl făcu să tresară.

Figura lui beătă de adineaore se schimbă ca prin
farmec.

35 Întunecat și cu sprincenele încruntate, cu părul
căzut peste frunte, privi spre ușa de unde trebuia
să vie dușmanul necunoscut care îndrăznise să-i tul-
bure siesta.

O slujnică intră și-i dete un bilet.

40 El luă biletul, își potrivi haina și cravata, se in-
stală la birou și, luîndu-și un aer meditativ și so-
lemn, zise slujniciei :

— Poftește-l înăuntru !

45 Și cum sta așa maestrul, ușa se deschise încet
și un chip sfios se ivi în rama ei. Supărătorul mo-
safir se opri o clipă în prag, îngrijat că tulbură
meditația marelui om.

50 Acesta însă, zărindu-l, se ridică brusc și, cu o
expansiune meridională, întîmpină pe noul venit,
atentînd de-a dreptul la buzunarele lui.

— Versurile ! Unde-s versurile ?

55 Tînărul se apăra îngrijat și rușinat, știind că-n
buzunarul drept avea o coajă de pîine căreia îi dă-
duse o destinație pentru masa de seară. După ce-și
garantă cu o mîină inviolabilitatea buzunarului,
scoase un manuscris cam mototolit.

Maestrul i-l smulse ca pe un trofeu și, fixîndu-și
ochelarii de aur pe nas, îi zise imperios :

— Acum stăi colo, să citim !

60 Apoi, cu glas înalt și solemn, începu :

VAGABONDUL

În nopțile de iarnă tîrzii, după ce-a nins,
Cînd e-adormit orașul și-i alb ca o minune,
De cîte ori în viața-mi de vagabond învins
Nu am privit în gura cuptorului aprins
65 La omul alb ce-așază cu lungă lui lopată

Aluatul sfânt de care e vorba-n rugăciune.
Flămînd, simţeam mirosul acela cald de pine,
Priveam la pînea albă cum rumenea sub boltă
Şi mă hrăneam cu-aroma, visînd ; dar citeodată
70 Chinuitoarea foame mă biruia, stăpîne,
Şi surd creştea în mine un strigăt de revoltă !

Aluatul alb pe care ți-l cer în rugăciune
De ce îl dai la unii și nu-l împarți la toți ?
De ce-i îmbuibi pe unii cu toate cele bune
75 Și îi împingi pe alții ca să se facă hoți ?
De unde nedreptatea aceasta-n lume, spune !

Așa striga mînia ce-n mine clocotea,
Dar îmi plecam iar capul, gîndind că poate mîne
Au să se schimbe toate, și-ncet pe drumul nins
80 Îmi însemnam iar pașii de vagabond învins,
În timp ce pîn' departe, plutind pe urma mea,
Călătorea mirosul acela bun de pîne...

— Nu e rău, zise maestrul după ce-l măsură,
dar nu s-ar putea să ne slăbești cu vagabonzii
85 ăștia ? La vîrsta dumitale nu găsești ceva mai bun
de cîntat ? Astea sunt lucruri subversive...

— Ce să fac ?...

— Da, ai dreptate... Dar cine n-a trecut prin
situații grele !... Ei, dragul meu — și glasul maes-
90 trului luă un ton părintesc —, noi, robii condeului,
trebuie să luptăm, să ne jertfim...

Și, strîngînd manuscrisul, adăuse cu un surîs
misterios de complice :

— Asta o publicăm... Are să facă o senzație !
95 Dar altceva mai ai ?

— Apoi... vă mai aduc miine...

Cu aceste cuvinte, gîndindu-se să nu abuzeze de
timpul maestrului, tînărul bard revoluționar făcu
un pas să plece, dar maestrul, ca lovit de-o inspi-
100 rație subită, l-apucă de braț și-i zise :

— Stai aici... Bată-te norocul, că uitam să-ți
spun... Uite de ce e vorba... Ce-ai zice, de-o pildă,

de-un post, așa, care să nu-ți ia timp prea mult,
sau mai bine de-o lucrare... da, de-o lucrare mai
105 mare, ca să te puie la adăpost...

Drept orice răspuns, întrebatul făcu o reverență
plină de recunoștință.

Ei, ce zici?... Să vorbim ministrului... Da, chiar
astăzi am să-l văd... Dar stai... deseară am sindro-
110 fie, să vii să ne citești ceva, dar vezi de-ți mai
văcsuiește ghetetele, mai perie-te nițel...

Și bardul plecă încântat de frumoasa perspec-
tivă care i se deschidea, rătăci pe străzi, trecu pe-a-
casă să-și ia un teanc de manuscrise, îmbracă o
115 haină mai bună și, cum pînă seara mai era vreme,
intră să răsfoiască revistele într-o cafenea, pînă la
ora sindrofiei.

Salonul maestrului era plin de celebrități, cri-
tici, ziariști temuți, pictori și nelipsiții amatori ca-
120 re-și fac un renume din prietenia oamenilor de
seamă.

Apariția tînărului timid și stîngaci fu întîmpi-
pinată de maestru cu exclamația :

— Iată viitorul traducător al lui Plutarh !
125 Apoi, întorcîndu-se către un grup :

— În sfîrșit, l-am procopsit și pe ăsta !

Și grupul privi cu jînd la „procopsit“, întrebîndu-
se parcă dacă merită atîta atenție din partea
maestrului.

130 Apoi nimeni nu-l mai băgă în seamă, și el ră-
mase toată seara cu manuscrisele în buzunar, pînă
în sfîrșit, maestrul veni să-i explice enigma cu Plu-
tarh.

Vorbise cu ministrul, care admitea în principiu
și se arăta foarte dispus să-l încurajeze. Era vorba
135 de traducerea operelor lui Plutarh, o lucrare monu-
mentală care putea să-i asigure viața pe cîțiva ani
și pentru care ministerul era hotărît să sacrifice o
sumă destul de însemnată.

- 140 Afară lumea era albă și săniile, alunecînd sprin-
tene, umpleau aerul cu sunetul clar al zurgălăilor.
- Poetul, înfășurat într-un palton vechi, înota prin
troian spre mahalaua lui, fluierînd vesel. Lumina
de la o pitărie îl opri și se simți foarte mirat că
145 sentimentul de revoltă, care-l oprise de atîtea ori
în fața pînilor ce se rumeneau în cuptor, nu-l mai
stăpînea ca altădată.
- Mergea și se gîdea la Plutarh și la maestru
— ce oameni de treabă amîndoi !
- 150 Totul e să știi să rabzi și să speri pe lumea asta.
- Se gîdea să se puie pe lucru, îndată ce va primi
înștiințarea ministrului, și croia planurile unui poem
pe care să i-l dedice maestrului drept recunoștință.
- Ajuns acasă, se gîndi că pînă la poem ar fi bine
155 să scrie o scrisoare lungă maestrului, în care să-i
mulțumească și să-l asigure de tot devotamentul lui
pentru dragostea de părinte care i-a arătat-o...
- Dar zilele treceau, și înștiințarea zăbovea.
- Maestrul nu mai era pe-acasă și nici nu se ve-
160 dea pe nicăieri.
- De la un timp mirosul acela de pîine caldă în
noaptele tîrzii de iarnă începu să-l urmărească din
nou pe tînărul poet, gestul pitarului care vîra pe
lopată pîinele în cuptor îl obseda iarăși și nu înțe-
165 legea cum poezia lui de acum cîteva luni i se pă-
ruse maestrului atît de subversivă.
- Într-o zi, biciuit de nevoi, luă drumul spre casa
ilustrului său protector :
- De astă dată slujnica îl pofți înăuntru.
- 170 În birou, aceeași tihnă și căldură binefăcătoare
domnea. Ursul alb de lîngă sofa păru că-l privește
mirat cu ochii lui roșii.
- Și pînă să vină maestrul, tînărul privi la ca-
drele din pereți, se mai uită la niște cărți noi apă-
175 rute, așezate deoparte pe-o măsută, și apoi, apro-
piindu-se de birou, înțelese deodată de ce maestrul
nu mai era niciodată acasă pentru dînsul.

Pe masa din mijlocul biroului, răspindite în dezordine a unei munci grăbite, niște foi de corecturi
180 îi atraseră luarea-aminte.

Și, luând o foaie din ele, citi : „*Viețile oamenilor iluștri*“, de Plutarh...

Avu un gest de revoltă, apoi, cu un zîmbet amar, aruncă foaia, își luă pălăria și, cu atitudinea lui resemnată de învins, coborî scările, șoptind : „Ce om de treabă și Maestrul !“
185

RĂZBUNAREA LUI ARGHIR

Se făcea toamnă iar : porumburile erau culese, strujenii rămași pe cîmp cu foile lor galbene și ruginite răsfrîngeau în aer, cînd apunea soarele, o lumină dulce-aurie ca trecută printr-un fagur. Prin miriștile dese ca peria, vitele pășteau mutînd după ele stoluri de grauri. Petece negre de pămînt răsurnat prindeau pe brazdele lucii lumini fugare și o muțenie nesfîrșită stăpînea zările.

Numai la răscrucea drumurilor care ducea la moara lui Arghir, era o veșnică larmă, și certuri aprinse se ridicau între cărăuși pentru rîndul cununit.

Veneau din zori, scîrțîind, carele încărcate și poposeau sub sălciile care împrejmuiau moara, așteptînd să-și macine grăunțele.

Era o perindare necontenită, căci pe vremea aceea moara lui Arghir avea singură pietre ferecate de schimb și apă destulă la iazul ei, ca să macine și zi și noapte la vreme de nevoie.

Și în anul acesta fusese belșug din toate.

În moară, pulberea albă de făină cernută mărunț se ridica pretutindeni, juca în sulurile de raze, se anina în mrejele de paianjen și nu mai avea astîmpăr la orice mișcare.

25 Leana lui Arghir, cu genele albe și părul pu-
druit, umbla forfota printre oameni, gospodărind și
făcându-și de lucru, ca o femeie harnică ce era.
Vioaie și glumeață, ea era veselia morii.

30 Nu se găsea flăcău să nu se uite cu jind cînd
o vedea trecînd grăbită, legănîndu-se pe șolduri
și strecurîndu-se pe sub curelele care tremurau și
se-nvrteau într-o neconținută goană. Era deprinsă
și sprintenă la mișcări, și oamenii, pîn' să le vină
35 rîndul măcinatului, zăboveau cu drag la moara fer-
mecată.

 Clevetirii însă îi place să macine, și gura lumii
e greu s-o fereci.

 E drept însă că nu-i chip să te streкори printr-o
moară fără să te mînjești de făină. Arghir însă avea
40 altă treabă și n-auzea gura lumii în huruitul morii ;
sau dacă bănuia ceva, avea el socotelile lui.

 De trei ani de cînd o luase pe Leana, toate-i
mergeau în plin. Și singurătatea în care trăise el
pînă atunci, în zgomotul acela veșnic de picături de
45 apă care cad și cîntă ca într-o peșteră, înflorise
parcă. Moara bătrînă și hîrbuită, care gema din
încheieturi, ar fi spus că se molipsise și ea de atîta
tinerete. Cît a ținut iarna aceea, singuri amîndoi,
cînd iazul încremenise între stufuri, Arghir nu mai
50 bătea drumurile ca înainte. Se prefăcuse moara
într-o cetățuie albă, și roata cea mare dormea în-
țepeșită și plină de țurțuri gri; iar zăpada orbi-
toare ce acoperea împrejurimile parcă ar fi fost
prisosul bogăției lui de făină furată de Crivăț și
55 împrăștiată pretutindeni. Leana cînta, și moara
oblonită răsuna toată ca de glasul unei privighetori
pe care ar fi surprins-o iarna acolo înăuntru.

 Dar într-o noapte a început din nou muzica
picurilor și, cînd soarele a sfărîmat lanțurile de
60 gheață ale roților, odată cu zăpada, s-a topit ca o
spumă și toată fericirea lui Arghir.

 Iazul încărcat de sloiuri bătea-n stăvilare, și Ar-
ghir, nemaidovedind la toate, își luă un băietan care
știa meșteșugul, ca să-i fie de ajutor.

65 Era pe o zi senină și soarele lumina cuprinsul
întunecat al morii, pătrunzînd prin crăpături în su-
luri de raze în care juca puzderia neodihnită a
făinei.

70 Leana sta pe un scăunaș la umbră și cosea, de-
pășind parcă un fir de lumină.

Sălciile vuiiau și rîndunelele umpleau aerul de
veselia ciripitului lor. Stropii își îngînau ca tot-
deauna eternul lor descîntec, și morărița, oprin-
du-se din cusut, privi în jurul ei, apoi, aruncîndu-și
75 lucrul, se răzîmă de ușorul ușii și privi afară.

Parc-ar fi dorit să vie cineva.

Singurătatea din jurul ei, amestecul acela de
umbre și lumini o tulburau. Afară era viață, viața
bogată a primăverii, și un miros proaspăt de iarbă
și de flori veni pînă la dînsa.
80

Sinul ei tînăr, robit de cămeșuică, crescua și
pleoapele-i bătură. Apoi o moleșală o cuprinse și
încercă să-și reia lucrul.

85 Cîteva clipe se scurseră încă, și niște pași ră-
sunară.

Lisandru, ascultînd parcă tainica ei voință, se
ivi în prag, ținînd pe umăr o stamboală * plină.

Era zvelt flăcăul, și ochii lor erau asemeni, fă-
cuți parcă din aceeași apă.

90 Ea îl privi mirată, parcă acuma îl vedea pentru
întîia oară.

Lisandru puse stamboala jos și rămase și el o
clipă ca pironit locului. Apoi, simțînd că tot sîngele
îi năvălește în obraji, dete să plece.

95 Dar în minutul acela un zîmbet trecu pe fața
morăresei, și ochii ei ardeau și chemau tulburător,
deși mînele se făceau că vor să lucreze înainte.

Ispita chema, și erau tineri amîndoi, și apele
căzînd din cupă în cupă murmurau sub roată, um-
plînd de un cîntec vrăjit încăperea. Zgomote nelă-
murite veneau dinspre iaz, chemări drăgăstoase de
100 păsări care-și clădeau cuibul — și Lisandru s-a su-

* *Stamboală* — baniță.

pus chemării, că prea era frumoasă ispita și dulce primăvara de afară.

105 Și acuma era toamnă, a doua toamnă de cind se iubeau.

Lumea vorbea, dar Arghir își vedea de trebile lui, căutînd să împace pe toți. Moara umbla fără hodină, și el era pretutîndeni, acum cercînd făina
110 care curgea pe jgheab, acum alergînd la opust* să potrivească năvala apei, și parcă nu băga în seamă nimic din cele ce se petreceau în jurul lui.

Dormea pe unde îl apuca oboseala, alb de făină, întins pe saci, și noaptea se trezea, mai bătea o
115 pană, mai strîngea pietrele și nu avea parcă altă grijă decît a morii.

Dar într-o noapte, cum trimesese pe Lisandru la tîrg, Arghir de care nu se lipea somnul, după ce văzu pe Leana adormită, se furișă încet și ieși
120 din moară.

Afară fulgera și se pregătea de furtună. Un vînt rece venea dinspre iaz, scutura sălciile cu putere, apele se zbăteau și se grămădeau la stăvilare.

Cînd intră înapoi, era ud de ploaie, plin de noroi și tremura ca apucat de friguri.
125

În zori, furtuna se potolise, și Leana îl găsi treaz ca de obicei, socotînd pe un maldăr de saci.

Un zîmbet ciudat însă, care nu i-l cunoștea, o-nfioră. Ochii lui luciră o clipă și se ascuseră sub
130 gene, apoi își urmă socotelile mai departe.

Ziua veni, o zi posomorită, cu nori grei ce alergau, se despărțeau și căutau din nou parcă să învăluie cerul. Apele umflate forfoteau și veneau spu-
megînd pe lăptoc, făcînd să duduie roata.

135 O presimțire grea o făcu pe Leana să iasă din moară și gîndul că Lisandru nu s-a întors încă începu s-o neliniștească.

Intră înapoi, dar privirea întunecoasă a lui Arghir îi opri întrebarea pe buze.

* Opust — stăvilar.

140 Atunci, ca să-și cate de lucru, își luă un val de pînză și coborî să-l ghilească, ca de obicei, în apa ce curgea de sub roată și, îngenunchind, începu să spele.

145 Dar cum sta aplecată, simți că cineva a deschis opustul și că o năvală mai mare de apă cădea din cupă în cupă.

În adevăr, Arghir, care se strecurase pe urma ei, dăduse drum larg apelor.

150 Moara vui zguduită din încheieturi, și deodată un trup de om urcă împins de lăptoc, lunecă la vale și, ajuns lângă roată, rămase o clipă locului.

155 Apoi, prins de un cauc, dispăru în adînc și se prăbuși într-o ploaie de stropi în fața morăriței, care dete un țipăt de spaimă, recunoscînd pe cel așteptat cu atîta neliniște...

GHEORGHE DIN MOLDOVA

Urmind convoiul lui în ziua aceasta de toamnă frumoasă, caut să-mi amintesc cînd și unde l-am întîlnit pentru întîia dată, și gîndul mă duce în pădurile cari imprejmuiesc mănăstirea Varaticului.

5 Un miros de brad parcă se răspîndește pe cărările albe care șerpuiesc, se strîng la o răscruce; îl văd așa cum era atunci, în tovărășia altor doi prieteni, dispăruți și ei acuma.

10 Numele lui era popular pe atuncea, și legenda de boem incorigibil, pe care o crease poezia lui, șagalnică și adeseori ștregărească, i-atrăgea toate simpatiile tineretului de neofiți. Era mic și sprinten, glumeț la vorbă și totdeauna imaginativ. Cu toate astea, era greu de mișcat la plimbări, și întîiul adăpost de umbră întîlnit îl ademenea să se așeze, și-n lenea lui de oriental visător își făcea un deliciu să se întindă pe spate, cu mîinile aduse sub cap, și să istorisească cu duh anecdotele și întîmplările tovarășilor lui literari de pe-atunci. Pă-

15 durile de brad aromeau, vîntul rupea o creangă ici, colo, și vorba, de la un timp, tăcea, și Gheorghe din Moldova atunci își închidea ochii lui albaștri și adormea în liniștea aceea solemnă, asemenea gnomilor decorativi ce-i vezi dormind nemișcați sub vreun copac, prin parcurile caselor germane.

20

25

30 Dricul cu oamenii negri se oprește, și mă-ntreb
ce caut eu după dricul acesta? Mirosul pădurilor
de brad s-a risipit, și mă trezesc ca după un vis,
mergînd în urma convoiului mortuar. Împrejurul
meu nu-i nimeni din cei de-atunci și eu singur duc
amintirea aceasta duioasă, privind mirat la sicriul
îngust în care doarme gnomul-poet.

35 Pornit iar după urma lui, îl revăd, departe, sub
un cer mult mai frumos și mai senin ca al nostru.
Eram la Roma, în tovărășia altui poet dispărut prea
devreme. În convalescență, după o boală grea, dra-
gostea de viață cum n-am mai simțit-o niciodată
de-atunci mă alungă din casă, dornic să văd, să
40 aud, să simt toate frumusețile și farmecele acestei
bune lumi recucerite.

Într-o zi, pașii noștri rătăcitori ne dusesse spre
fintina Trevi, să admirăm Neptunul uriaș. Apele
curgeau sonore, umplînd piața cu zgomotul lor, des-
pre care Madame de Staël, în entuziasmul ei ro-
45 mantic, spune că se aude în toată Roma... Acolo
l-am întilnit din nou, căci stătea în împrejurimi, pe
Via dei Luchesi, venit aici pentru studii statistice.
De atunci începurăm peregrinările împreună, pe la
biserici și muzee, și-mi amintesc cu drag o plim-
50 bare făcută afară din Roma, la Frascati.

Era o zi frumoasă de primăvară și pornisem tus-
trei, veseli ca niște copii, făcînd planuri bizare să
ne deschidem o fermă-model la București, sub con-
ducerea lui. Eu aveam să pun fondurile, căci eram
55 capitalist pe-atunci, el, experiența pe care-și închi-
puia că o are, vizitînd toate lăptăriile din Roma, iar
Păun, poetul bucolic și cuminte, destoinicia lui de
om așezat. Și cine știe dacă n-ar fi fost mai bine
dacă proiectele acelea n-ar fi rămas o glumă. În
60 entuziasmul nostru de-atunci, ne-am oprit la o os-
terie rustică, unde căruțe pline de lucrători veniți
din Tusculum, cu măgărușii lor împopoțonați cu
flori artificiale și cu hamurile bătute-n alămuri scli-
pitoare, veneau în zile de sărbătoare să petreacă.

65 Vinul de Frascati e bun și dă chef de vorbă, și nu
puține pahare am ciocnit atunci pentru viitoarea
noastră întreprindere. Ne-am dus atunci de am vi-
70 zitat vila Aldobrandini, minunați de liniștea aceea
divină ce domnea sub copacii seculari din parc. De
departe, pe un jgheab prăvălit de lespezi mari, un
sul uriaș de apă cobora și cădea prelungindu-se pe
un zid de marmură în grădină, în bazinul unei fin-
tini. Departe, dunga mării strălucea ca luciul unei
spezi zvîrlită-n ierburile cîmpiei romane brăzdate
75 de apeducte. La întoarcere, pe băncile vagonului în
care eram, înviorați de vinul și frumusețile de la
Frascati, l-am rugat să ne cetească versuri.

Priveliștele se schimbau în goana trenului, și
noi, așezați în fața lui, îl ascultam cum cetea. Era
80 o baladă în ritm popular, care ne aducea ca un
ecou depărtat din țara noastră. Nu știu în ce volum
s-o fi gășind, dacă se gășesc, așa cum erau atunci,
versurile acelea. Mi-aduc aminte numai de cîteva,
în care era vorba de o dragoste :

85 Că eu te-oi iubi
Pentru ochi căpriei,
Că și tu mă iei
Pentru ochii mei...

90 Și se isprăvea cu melancolica reflecție, ce pare și
mai tristă astăzi, cînd el nu mai este :

Vremea de-a veni,
Țărână ne-a-nveli,
Ochi s-or potoli,
Țărna astupa
95 Gura mea și-a ta...

Și-acuma ochii lui albaștri s-au potolit, gura lui
șagalnică a tăcut.

100 Un amurg roz învăluie cimitirul Sfintei Vineri.
Cu alți prieteni cetesc pe lespezi și cruci epitafe-n
versuri, care mă fac să gîndesc cu ce zîmbet ironic
ar privi dînsul la ele. Și sînt nenumărate acele ver-
suri ; durerea strigătoare și grosolană s-a manifes-

tat pretutindeni, parcă nici acolo nu i-a fost dat să scape de versurile inepte ale contemporanilor. Pe lespezi toți sînt buni, ideali și sfinți. Cîți însă au fost buni în adevăr ca acest gnom iubit de muze și prieteni !

RĂSPALATA LUI CRITON

Se însera încet, și soarele, coborît departe după muntele Cromion, rumenea cerul ca un vast incendiu. Alfeul, izvorît din pădurile de pini ale Arcadieii, își mina maiestuos apele spre cetatea de marmoră a Olimpiei.

Pe cele șapte drumuri ce duceau spre porțile cetății, mulțimea nenumărată a pelerinilor veniți de peste tot pământul grecesc zorea să ajungă înainte de căderea nopții. Turme și cirezi aduse pentru jertfa lui Zeus Olimpianul ridicau nouri de pulbere ce se întindea ca o pînză grea, pînă de-
10 parte pe șesuri ; care și curicule * sprintene se strecurau cu dibăcie făcîndu-și loc prin gloată ; de la
15 și pînă la cel mai bogat care venea încărcat cu daruri scumpe și cu tot fastul rangului și averii sale, tot elinul grăbea stîrnit de cine știe unde de strigățele pristavilor care cutreierau toată Elada, vestind pentru a suta oară serbările olimpice. Părinți
20 și rude, toți alergau nădăjduind să vadă fruntea vreunui fiu sau frate încununată cu ramura izbîndei.

Pherenike, văduva din Rodos, venea și ea, pierdută în mulțimea asta, știind că și fiul ei va lua

* *Curriculum* — car de curse.

25 parte la jocuri. Tăcută și umilită, cu inima strînsă
de grijă, mergea prin mulțime, privind prin nouri
de praf și măsurînd drumul.

Umbra acuma se împînzea tot mai deasă ; de-a
lungul Alfeului, prin bărâci și corturi, luminile în-
30 cepură să licărească. Și, în tîrziu, cînd luna plină a
noptii de iulie, ca un disc de argint scăpat din mîna
unui discobol, răsări dincolo pe vîrfurile pinilor în-
tunecați, cetatea albă a Olimpiei se lămuri deodată
și crescău cu nenumăratele temple, strălucind dintre
35 umbrarele ei.

Pherenike, odată ajunsă sub arcul monumental
al porții, după ce spusese străjilor a cui fiică era și
de unde vine, intră în cetate pe Calea Sacră. Gru-
puri însuflețite se mișcau înaintea ei sub umbra-
40 rele aleelor țarmurite de temple și statui.

Ajungînd pe o esplanadă, se opri un minut să
se odihnească.

Pe înălțimi, pădurile negre de pini trăgeau ca o
dungă de cărbune ; mai jos, sub aleele de platani,
45 luna bătea de-a curmeziș, prelungind umbrele, și
numai plopii albi nu mai aveau astîmpăr, clătînîn-
du-și neadormiți frunza lor de argint. Grupurile de
oameni se rărîră ; arar, sofiști întîrzițați mai discu-
tau vreo problemă, așezați pe colacul vreunei fin-
50 tîni.

Ea însă părea străină atîtor frumuseți ; nu ve-
nise să vadă statui, ori temple. Ea era o simplă
mamă venită de departe să-și vadă fiul așa cum îl
visa ea, aclamat de mulțime și cu fruntea încunu-
55 nată cu ramura de măslin sălbatec, tăiată din co-
pacul sfînt al lui Heracles.

Întrebînd pe unul și altul, ajunse, în sfîrșit,
după miezul noptii, la poarta marelui *gymnas**,
unde fiul ei Criton, alături de ceilalți, își dormea,
60 poate, somnul hodinitor, atît de trebuincios acelor
ce au să lupte pentru biruință.

* *Gymnas* — arenă pentru antrenamentul luptătorilor.

Găsind poarta închisă, Pherenike se aciuă sub un portic și așteptă să se facă ziua.

65 Stelele dispărură una câte una, și cerul începu, încet, să se rumenească. Răcoarea dimineții limpezi liniile dezvăluind orașul din negura ușoară ce-l acoperea; și mișcarea reîncepu. Gloata pelerinilor izvorî de pretutindeni, îndreptîndu-se în bande spre stadiu*, ca să ia în stăpînire cele mai bune locuri.

70 Întocmai ca freamătul unei păduri care se deșteaptă, murmurul mulțimii crescă. Departe, zidurile de marmură ale stadiului începură să albească, parcă erau ninse.

75 Pherenike se amestecă în gloată și, zărind un bătrîn gymnast din Rodos, se luă după el și-l ajunsse, destăinuindu-i gîndul ascuns pe care-l avea, ca să pătrundă și ea în stadiu. Bătrînul o povățui să nu cheme asupra ei mînia zeilor, cari nu îngăduiau femeilor să calce în arene. Dar inima ei de

80 mamă birui teama de pedeapsă, așa că bătrînul, care cunoștea orașul, o sfătui să îmbrace tunica bărbătească a gymnastilor și, astfel travestită, o luă sub ocrotirea lui.

85 Rugurile sacrificiilor făcute în cinstea lui Zeus ardeau pretutindeni, hrănite de preoți, și fumul se înălța în spirale și se risipea la cea mai mică batere de vînt. Și, cînd munții Arcadiei se luminau și discul soarelui apăru, deodată, un sunet prelung de fanfare umplu aerul proaspăt al dimineții: hellanodicii**, cu lungile lor hlamide de purpură, intrară în stadiu și merseră să-și ia locurile în tri-

90 bune, dînd semnalul deschiderii serbărilor.

Ca o frunză luată de un șivoi, Pherenike, pierdută-n mulțime, mergea fără să știe și, cînd se trezi

95 pe înălțimile amfiteatrului, nu zări la-nceput decît

* *Stadium* — stadion.

** *Hellanodici* — cei zece judecători (arbitri) aleși, care supravegheau desfășurarea corectă a luptelor în arenă și-l proclamau pe învingător.

o mare negură de capete și se gîndi că toată lumea asta venită din toate unghiurile Eladei se adunase acolo numai ca să aclame pe Criton al ei !

100 O presimțire tainică îi spunea că el va fi eroul zilei și ochii ei îl căutau pretutindeni spre cortul unde se dezbrăcau atleții.

Luptele începură și, cătră amiazi, cînd în sfîrșit veni rîndul lui Criton, căruia sorții îi dăduse ca protivnic pe vestitul Polydamas, de care se povestea că doboră lei cu pumnul, un murmur de nerăbdare străbătu mulțimea.

110 Ochii tuturor se îndreptau curioși spre cei doi luptători, măsurîndu-le, după înfățișare, sorții de izbîndă. Nimeni nu biruise încă pe Polydamas, care, pe lingă zveltul Criton, era un colos. Trupurile lor frecate cu ulei străluceau la soare, și amîndoi, după ce se priviră unul pe altul, începură lupta.

115 Pherenike închise ochii o clipă ; apoi, ridicată în picioare, cu răsufletul oprit și abia ținîndu-se ca să nu strige și să-și îmbărbăteze feciorul, privi la cele dintîi zvîrcoliri ale atleților.

120 Colosul, printr-o mișcare ce-i era obișnuită, sări repede ca o panteră pe umerii lui Criton, căutînd să-l doboare sub greutatea lui, dar acesta feri mișcarea cu atîta dibăcie, încît Polydamas se rostogoli la pămînt în hohotele uriașe ale privitorilor. Criton nu se pierdu vremea și, aruncat asupra lui, punîndu-i mîna-n beregată, căută să-l lipească cu umerii la pămînt. Vinele colosului se umflară ca niște

125 coarde și, roș de minie, sprijinit în creștet și cu pieptul arcat, cu mîinile puternice ca niște rădăcini înfipite-n nisip, gîfăia ; și, nemaiavînd alt mijloc de scăpare, cînd Criton se pleca peste el, se smuci deodată cu putere și-l mușcă de umăr.

130 O dungă de sînge se ivi și păta deodată tot brațul lui Criton ; gloata scoase un urlet sălbatec, în care se amestecau tot soiul de invective și insulte la adresa eroului lor iubit.

135 Pherenike simți și ea durerrea, parcă ar fi fost și ea mușcată la umăr, și privi înainte, apăsîndu-și cu pumnii încheștați sîinii ei de mamă care se um-

flau de emoție sub tunica strîmtă de gymnast. Bătrînul care-o însoțea îi puse mîna pe umăr și o sili să se așeze la locul ei ca să nu se trădeze.

140 Dar atletii erau iarăși în picioare unul în fața altuia. Polydamas, printr-o sfortare supraomenească, izbutise să scape din încheștarea lui Criton, și acum, încordat de furie, cu mușchii însingerați și întinși ca niște frînghii, cu picioarele sprijinite în pămînt

145 asemenea unui copac puternic, aștepta sub risetele mulțimei minutul ca să atace din nou pe Criton. Acesta însă, la vederea sîngelui ce-i curgea de-a lungul brațului, se năpusti orbiș și, trecînd fulgerător un braț după grumazul protivnicului, îl atrase spre el. Trupurile lor se făcură una, ca o bestie cu două capete și se prăvăliră iar la pămînt. O clipă Criton dispăru cu desăvîrșire sub masa colosului, dar după o secundă, ca un șarpe alunecos, trupul lui zvelt se furișă repede subsuoara lui Polydamas

150 și cu o mișcare-ndărăt îl întoarse pe acesta și-l culcă cu umerii la pămînt.

Hellanodicii ridicară brațul, proclamînd izbînda; și gloata, care umplea amfiteatrul, țipa, urla, bătea din palme și din picioare, într-un delir cum nu se mai văzuse în stadiul Olimpiei.

160

Atunci Pherenike, nemaiputîndu-și stăpîni bucuria, respinse brațul bătrînului care cerca să o oprească, își făcu loc prin mulțime și, coborînd în goană, cu părul ce i se despletise în învălmășală și-i cădea pe umeri, se năpusti fără de veste drept în arenă ca să-și îmbrățișeze fiul.

165

Criton, încremenit de groază, o primi la pieptul lui, căutînd parcă să-i facă cu brațele lui puternice un scut de apărare.

170 Hellanodicii se ridicară severi în tribunele lor, și norodul, nedumerit la început, văzînd această femeie care călcase porunca zeilor, porni întîi să murmure, apoi mormurul se schimbă în strigăte și o furtună de injurii se dezlănțui și cuprinse de sus

175 pînă jos tot amfiteatrul. Brațe amenințătoare se mișcau în aer și pretutindenii se auzea strigătul:

— La moarte ! La moarte !

180 Dar la un gest al celui mai bătrîn dintre hel-
lanodici, furia mulțimii se potoli ca prin farmec,
și la vederea acestei mame care, cu prețul pedepsei
de moarte, venise tocmai din Rodos ca să-și vadă
fiul biruitor și nu se putuse stăpîni să nu alerge
să-l îmbrățișeze, ca pe vremea cînd era copil și-l
185 scăpa de la vreo primejdie, ochii tuturor se ume-
ziră.

Și mulțimea asta care cu un minut înainte pro-
ferase strigătul de „moarte“ ! făcu gestul de iertare,
aclamînd pe Criton care primise o răsplată mai de
preț decît însăși ramura verde de măsline tăiată din
190 copacul lui Heracles...

RACOVSKI

În vilva zilelor de astăzi, un nume revine mereu, stăpînește presa cotidiană, acaparează atenția publică. Cunosc pe cel ce-l poartă și mă miră că-n afară de ce e presă, în afară de câteva fericite excepții ca rîndurile pline de o aproape părintească dragoste a d-lui Gherea și avîntatul articol al d-lui Sebastian Moruzzi, nu s-a găsit printre scriitorii români nici un glas ca să se ridice și să protesteze contra nedreptății ce i se face lui Racovski.

5
10 Nu voi discuta — căci s-a discutat îndeajuns — nici probe nu voi aduce, căci toate au fost aduse — pentru a stabili drepturile acestui om.

Cum întîmplările însă m-au făcut să-l cunosc îndeaproape, voi căuta să evoc pentru cei ce ne citesc cu toată încrederea figura atît de interesantă a vrednicului luptător.

15
20 L-am cunoscut la Constanța, unde am locuit și eu o bucată de vreme, în preajma veșnic răzvrătiței mări. Steteam într-un palat ruinat, zidit în bătaia vînturilor, unde mă trezeam și adormeam în cîntarea valurilor. Marea cu zbulciumul ei împrumuta toate glasurile, psalmodia cu toate sonoritățile. Un glas de minie însă, de revoltă continuă, predomina ; pietrișurile rostogolite de talazuri pe dune
25 aveau un hureit de lanțuri tîrîte, de obezi ce atîrnă greu în mers, de scrișniri, de oftaturi prelungi, de suspine înăbușite... Aceeași forță oarbă, aceeași

energie primordială, aceeași teamă de necunoscut, aceeași mlădiere, femenină de multe ori, am resimțit-o în fața acestui om.

30 Cult, trăit sub diverse latitudini și climate, la dînsul acasă pretutindeni, învățînd limba, adaptîndu-se pretutindeni cu o ușurință minunată, culegînd ce era demn de cules din diferite medii în care a
35 fost aruncat de soartă, acest intelectual cu individualitatea lui puternică nu putea decît să te atragă, să te captiveze, să te facă să te bucuri de timpul pe care-l petreci cu el și să regreti că nu-l mai poți
întîlni.

40 În gloata amestecată de indivizi care alcătuiește populația Dobrogei, de funcționari veroși, de proprietari hrăpăreți și nesăturați, e adevărat că acest om nu putea fi la locul său. L-am văzut în diverse
45 ocazii, după trista debarcare a potemchiniștilor la noi, devotîndu-se, ajutînd pe acești marinari rămași fără patrie, sacrificînd timpul și banul lui pentru cei nenorociți, făcînd tot ce-i sta omenește în putință, oriunde și oricînd, pentru a ajuta pe un
aproape. L-am văzut cu capul spart după o întrunire — unde brutele polițienești găsise mijlocul să
50 se manifeste — deplîngînd barbaria gestului, și nu durerea lui proprie. L-am ascultat în nenumărate seri istorisindu-mi diferite episoade din viața lui, și parcă-l aud încă, parcă văd figura lui energică,
55 truda care o pune ca să-și recheme amintirile, ca să-și desfășoare gîndurile. Vorba-i era gîngavă la început, cuvîntul venea ca de departe, apoi glasul se ridica, devenea vehement, precipitat, biciuitor, plin de avînt și furtunatic ca un vînt de nord. În
60 vorba lui expresiile se amestecau, fraza se trunchea de cuvinte străine, dar gîndul ieșea luminos de puterea convingerii cu care era spus.

Activ, necunoscînd hodină, potrivit visării, temperament de hotărîre imediată, așa era pe-atunci, și dacă într-adevăr socialismul la noi în țară este
65 un pericol, atunci cred, fără a sta pe gînduri, dimpreună cu puternicii zilei, că Racovski într-adevăr e un om periculos.

70 Cît am stat la Constanța, l-am văzut într-un con-
tinuu neastîmpăr : dispărînd mereu și apărînd în
centrele de muncitori, cînd la Brăila, cînd la Galați,
cînd la Iași, cînd aiurea, propovăduind pretutindeni
cu aceeași neînfricăată căldură și convingere fana-
75 tică crezul lui social. Am întîlnit oameni, lucrători
din port, scăpătați ai întîmplării, robi ai diverselor
nevoi, ori visători și fanteziști cari toți n-au găsit
decît cuvinte de laudă pentru dînsul, fie ca prieten,
fie ca tovarăș de credințe, fie ca om de bine.

80 În mijlocul atîtor lași și atîtor ariviști și dema-
gogi, în împrejurările grele prin care trecem, în
mijlocul atîtor mizerii și nedreptăți care fierb înă-
bușit în toate straturile societății noastre, cum n-ar
fi dar primejdios un astfel de om ?

85 Mie unuia însă, cînd glasurile vîntului pe această
seară de iarnă mi-aduc aminte de toate zgomotele
mării, îmi pare rău de cel care-i departe și care
n-are, probabil, altă vină pe lume și în țara aceasta
decît aceea de a fi un om întreg.

90 Vînturile venite din larg desigur că și acum
zguduie cutreierînd coridoarele și încăperile pala-
tului rău clădit, unde am trăit acum doi ani, pe
marginea mării ; valurile, desigur, alungate unul
după altul, vin să lovească gemînd sub terasa lui
de piatră — și eu, amintindu-mi de tine, tovarăș
95 de o clipă, mă gîndesc că aceleași forțe oarbe lu-
crează-n întuneric și contribuiesc nevăzute la dărî-
marea unui falnic palat în care se adăpostesc atîtea
nedreptăți.

UN ARIVIST

Paleta pe care stă fărîmat spectrul solar nu
innobilează pe nici un artist, dacă acel artist n-are
în suflet lumina sfîntă ce radiază. Cenușa și pulberea
din care te ridici, dacă nu izbutești să te scuturi,
5 de la o vreme se iau după tine, se-nalță în raza de
soare, se-mprăstie peste tot ce faci și-ți recad pe
urmă pe creștet, învățîndu-te să te pocăiești și să-ți
aduci aminte de unde te-ai ridicat. Dar mai ales
în activitatea artistului se ține de penel și-i pă-
10 tează toată opera lui.

Cenușul fără reflex, culoarea aceasta a medio-
crității, predomină și în toate lucrările unui pic-
tor pe care l-am urmărit în expozițiile anilor din
urmă.

15 Pornit din nu știu ce văgăună de munte, avînd
drept armă un cărbune cu care mîzgălea varul alb
al caselor de țară, adoptat de un dascăl milostiv
care vedea în el un viitor Rembrandt, urcînd toată
scara umilințelor în vederea treptei de sus, a răb-
20 dat, a plîns poate, a postit, dar n-a dat înapoi.
Orice mai bine decît căsuța umilă, foamea mai bine
decît mămăliga rumenă din ceaun, surtucul de că-
pătat mai bine decît cămășoiul aspru țesut de mîi-
nile mamei. Un altul ar fi tînjit, ar fi căzut strivit,
25 ori ar fi ascultat chemarea misterioasă a glebei*,

* Glebă — ogor, pămînt.

ar fi simțit nevoia de a-și găsi un sprijin în coar-
nele plugului. El însă trecuse pragul caselor mari,
și ochii lui lacomi prinsese în oglinda lor confortul
caselor orașenești.

30 Și cum se-ntimplă la firile primitive că energia
nu-i era sleită, a ajuns prin energie. Bursa — acest
hîrzob miraculos, realizat prin zgîrcenia unei vieți
numită Adamachi sau altfel — l-a luat, l-a dus, l-a
35 purtat prin lume, prin centrele mari, prin muzee
și saloane de pictură și, după o preumblare de cîțiva
ani, l-a întors în țară și l-a așezat cu toată pompa
cuvinită în capul unei instituții de artă.

A trecut acum vremea cînd își spăla singur ate-
lierul mai mult decît pe sine. Au zburat anii cînd
40 își ferăstruia ramele singur din rămășiți de cerce-
vele de ferestre. Armata de pensule i-o curăță acum
un ucenic ; și atelierul lui e vast și cu lumină
prielnică.

Comenzile nu lipsesc, diurnele și mai puțin ; ra-
45 mele sunt aurite, dar ele singure strălucesc, căci
culorile au rămas refractare. Zadarnic ! Energia
primitivului nu suplinește soarele, și o bură fină,
impalpabilă, asemenea cenușii nevăzute, pătrunde,
adusă de cine știe unde, i se amestecă în vopsele,
50 îi plouă pe paletă și-i întunecă toate luminișurile.

Huma, pulberea aceea veche îl urmărește ca un
blestem și-l face de multe ori să-și arunce penelul
și să cugete la copilul cu opinci care ducea odinioară
turma la pășune. Neputința de a da viață proprie
55 tehniciei însușite îl face să viseze la strălucirea cu-
lorilor pe care le vede împrăștiate pretutindeni în
natură și nu le poate culege. Și tot neputința aceasta
il face rău, invidios, meschin, îl îmboldește să per-
secute orice talent, să vadă un rival primejdios în
60 orice tovarăș pe a cărui paletă culorile se rînduiesc
și se îmbină în chip firesc, ca luminile pe aripele
unui flutur.

Tot ce pictează e șters, lipsit de expresie, dar
el stăruiește înainte, bravează cu încăpăținare iro-
65 nia și disprețul colegilor și, nemulțumind pe cei-
lalți, caută a se mulțumi pe sine.

Așa este acest tip de arivist al picturii, pe al cărui penel nu va coborî niciodată o rază binecuvîntată de soare. Și dacă am căutat să-l schițez în aceste rînduri, nu că aș fi vrut să-i tulbur digestia de bugetivor îmbuibat; totuși e destul de trist să constați că un asemenea neisprăvit face parte inevitabil din toate juriile oficiale, chemate să judece și să dea îndrumări în materie de artă.

ÎN PARCUL EXPOZIȚIEI

E un sfârșit de toamnă ploios și umed. Negurile s-au lăsat jos și cern o ploaie mărunță și deasă care te străbate. În parcul răposatei Expoziții, unde acum doi ani era atîta viață și atîta mișcare veselă, nu mai e aproape nimeni. Cîteva grădinari mătură
5 foile căzute pe alee și cite un sergent zgrebuit păzește pustietatea aceasta transformată în grădină zoologică.

Prin straturi luminate altădată de flori și can-
10 dele colorate, abia cîteva crizanteme își prelungesc agonia ; cîteva stegulețe rămase de la cine știe ce serbare atîrnă ca niște rufe policrome spînzurate pe sîrmele întînsé între copaci în mijloc. Cu spatele întors parcă în semn de dispreț spre poarta monu-
15 mentală, statuia în ipsos a marelui Rosetti visează, devenită reumatică în cel din urmă grad.

De-o parte și de alta, pe unde treci, clădirile șubrede, în tot soiul de stiluri fantastice, zidite în
20 pripa mistriilor, se desfac ca niște cutii de carton rău înleiate. Coloanele își pierd capitelurile, balcoanele, balustradele se surpă și umezeala se urcă pretutîndeni, cuceritoare, nemiloasă, pătează ca o lepră murdară pereții, desface tencuiala și își urmează opera ei de năruire cu îndărătnicia elemen-
25 telor naturii, cari nu cruță nimic.

Nimeni nu pune o mîină de lut, nu înțepenește o proptea ; ciocanele, tîrnăcoapele și maiurile, că-

30 ruțele cu var și nisip, roabele nu mai cunosc drumul Expoziției. Pământul, dușman oricărui fast efemer, atrage parcă și vrea să niveleze.

O undă de cutremur numai de-ar trece grăbit ca un fior pe o epidermă, și opera de distrugere ar fi desăvârșită și tot ce-a mai rămas din feeria unei veri jubilare s-ar năruși și-ar dispărea într-un
35 nouri de moluz și pulbere.

Spre Turnul lui Țepeș — una din puținele clădiri trainice —, un stol de ciori se-ntinde ca o pată de cerneală.

Cula a rămas albă și grațioasă.

40 În fund, Palatul zis al „artelor“, uniformul și inutilul palat stă ca un paravan, mascând orizontul.

Arenele, unde gloata guralivă mergea să se desfășoare și să ridă de pugilatele luptătorilor internaționali, au aerul de a se întreba de ce s-au risipit
45 atîția bani fără de rost ?

Dasupra lacului, grota pare cea din urmă gură căscată în fața zădărniceii omenești.

Un urlat prelung de lup, urmat de alte urlete, înfioară singurătatea parcului.

50 În cuștile lor, îngrădite cu sîrmă, fiarele pădurilor noastre își trec viața de captivi nenorociți, adăogînd poate cea mai dureroasă notă la tristețea aceasta obștească.

55 Vulpile codane, cu blana împlinită de iarnă, sar sprintene încoace și-ncolo, aruncînd cu ochii lor vicleni priviri furișe în toate părțile ; în culcuș, cîțiva pui ciulesc urechile ascuțite. Unele-s roșii ca focul, altele pătate cu puțin negru pe labe și deasupra botului.

60 Lupii — cu ochii lor fosforescenți — se mișcă-ncă neastîmpăr, cască deschizînd o gură roză. Par mulțumiți după aspectul lor gras, ca niște întreținuți ai statului.

65 Mistrețul, dimpotrivă, e foarte pesimist și n-ai putea spune cu siguranță ce culoare are. Fildesul colților galbeni trădează cea mai mare dezinteresare de sine.

Pare un filozof cinic.

70 Urșii, cu ochii lor neînchipuit de mici la un trup așa de mare, par supărați unul pe altul, ai zice că o ceartă de curînd i-ar fi dezbinat, și-și întorc spa-

tele cu dispreț.
În jurul cuștelor, firește, nu domnește o at-
75 mosferă de budoar și deci o intimitate mai îndelungă cu acești simpatici bursieri ai statului devine im-
posibilă. Dealtfel, nici ei nu prea par bucuroși de
musafiri și mai ales de cucoane, pe vremea aceasta
cînd blănurile capătă curs în piață...

80 Într-o căsuță răzleată, un huhurez stă deoparte în pragul ușei, face un salt aproape fantomatic și
dispare înăuntru ca indignat de curiozitatea vizi-
tatorilor.

O gălăgie de glasuri înțiglate și de bătăi de
aripi umple văzduhul.

85 Într-un ochi de baltă, unde se înalță o porum-
bărie clădită din mesteacăn alb și trestie, o ade-
vărată republică de păsări și-a ales domiciliul. În
apa murdară se bălăcesc în voie tot soiul de vietăți
acvatice.

90 Iată flota ridicolilor pelicani, unul după altul,
cu pliscurile lungi și grele, brăzdează apa, pescuind
cu îndărătnicie. De sus plouă, și hidroterapia aceasta
gratuită nu-i turbură deloc. Pliscurile se cască cer-
cetînd băltocul și ies cu pungile umflate, lăsînd
95 să le curgă prisosul apei ca niște bale. Unul s-a
urcat pe-o piatră și, desfăcînd în lături niște aripi
murdare, pare un babalic burtoș care cu brațele
întinse stă să-și pună cearșaful în spate.

Printre ei lișițele cu capul catifelat undesc și ele.
100 Pe malul mocirlos, plin de ieroglif, califarii
ruginii se cumpănesc cătîndu-și echilibrul; cocos-
tîrcii, plouați și rebegiți de frig, ca niște vagabonzi
în fracurile lor negre, au reușit să fie cei mai
murdari din toată colonia; singuri stîrcii pășesc
105 pe picioarele lor subțiri, ferindu-se parcă de tină,
și-s albi, imaculați, parcă ar fi făcuți din zăpadă.

Rațe cu capete de smarald măcăiesc; o lebădă,
ca o matroană prea grasă, patinează greoi cu labele
răsfirate, purtînd parcă niște șoșoni enormi.

110 Un cocor, slab ca un anahoret, visează parcă
problema triumghiului, tînjind după tovarășii lui
plecați...

Toți însă au aerul de a se fi aclimatizat mai mult
sau mai puțin și de-a primi, neavînd ce face, pro-
115 miscuitatea asta de temniță. Gălăgia ce-o fac e o
simplă manifestație pentru hrana zilnică.

Vulturii, singuri în cuștile lor, par ireductibili.
Siniștri, posomorîți, stau neclintiți și întrebă
120 zările, setoși de spațiu și de libertate.

Un pleșuv din cînd în cînd întinde o gheară
și parcă își cearcă mobilitatea căngilor amorțite.

Cei negri, cu penele aripilor zburlite, purtînd
parcă niște fantastice mantale de doliu una peste
125 alta, și-au lăsat membrana pleoapelor peste ochii
lor fulgerători, meditînd la dezastrul lor.

Alături, cuști goale spun că alții au murit, ne-
maiputînd să îndure acest regim celular al statu-
lui românesc.

130 Era un vulturel frumos și elegant, ca șoimii pe
care-i mai vezi purtați pe mîină în vechile stampe
— nu mai este...

În celelalte îngrădituri, prin gherete cine știe
cum ajunse aci, prin vechi chioșcuri cu jurnale,
135 prin cocioabe demne de asemenea ființi, toată ginta
domesticită, ca cocoșii, găinile, chiar și mascuri, de
cari te întrebi ce caută în vecinătatea atîtor triști
captivi.

Și meditînd asupra acestora, în timp ce seara se
lasă ursuză, posomorită și îndoliată, mai aruncăm o
140 privire asupra atîtor foste măriri și reintrăm între
oameni.

BULLIER

Viața e un amestec de ceasuri vesele și triste ;
de aceea, firește, ne va fi îngăduit de multe ori
să părăsim gravitatea și să ne amintim de lucruri
și întâmplări care ne-au distrat o clipă în vârtejul
5 anilor.

Amintirea pe care vreau s-o evoc e comună
multora, bărbați gravi astăzi, simandicoși profesori,
iluștri demnitari și atîtor altora cari au avut pri-
lejul sau rente proprii ca să trăiască la Paris.
10 Voiesc să vorbesc de faimosul local de petrecere
„Bullier“, despre care jurnalele din toată lumea
aduc vestea că a fost dărîmat.

Eminescu, într-una din satirele sale, vorbește
cu o sfîntă indignare de vestitul „Bal Mabil“, pe
15 care desigur că nu l-a văzut și nu i-a putut pri-
cepe farmecul. Tinerețea își are și ea drepturile ei.
Danțul e o manifestare primitivă a dragostei de
viață ; pasul și ritmul, cîștigat mai tîrziu, ascunde
în fond aceeași pornire.

20 Și la „Bullier“ se danța.

Dasupra portalului vastei clădiri, sub care atîția
din noi au trecut, deși s-ar rușina astăzi poate s-o
spună, vigilentul cucuș galic părea gata să-și trim-
bițe nota lui sonoră, apelul lui plin de veselie.
25 Inscriptiile nu lipsesc de pe monumentele publice
de la Paris, și o întregă literatură latinească de
maxime s-ar putea învăța de trecătorii cari nu le-au

30 învățat la școală. Sub corabia tradițională care mai
figura dasupra portalului, pe crestele unor valuri
întărtate, sub această emblemă a orașului Paris,
puteai citi frumoasele cuvinte : „*Fluctuat, nec mer-
gitur*“*, de care te mirai ce caută pe frontispiciul
unui local al atîtor naufragii sentimentale...

35 De la intrare, o gălăgie drăcească îți lua auzul.
Un amestec, o harmalaie, un tumult, o dezlănțuire
neînchipuită te făceau să te oprești pe scări și să
privești uluit.

40 Arca lui Noe desigur nu avea un aspect mai
variat, cu toată felurimea dobitoacelor curate și
necurate cărora le dăduse o așa de largă găzduire.
Toate continentele își dădeau întîlnire, reprezentanții
tuturor raselor și națiunelor se-nfrăteau într-o ca-
cofonie universală. Auzeai toate graiurile și dialec-
tele, de-ți venea să crezi că retrăiești momentul
45 acela suprem cînd s-au amestecat limbile în turnul
lui Babel.

Pe-o estradă, în stînga, orchestra compusă mai
mult din alămuri făcea un scandal nemaipomenit ;
tromboanele mugeau ca niște elefanți hămesiți ;
50 talgerile schinteietoare, lovite frenetic, scoteau un
zgomot spart ; flautele șuierau ca niște sirene dis-
perate ; tobele băteau ca la mezat ; triumghiurile
metalice zîngăneau — dezlănțuind toate laolaltă o
muzică infernală sub bagheta agitată a capelmastru-
lui, care părea un Scaraotchi ce chinuiește o turmă
55 de epileptici.

Și în ritmul acestei muzici, în vasta sală lumi-
nată de girandole albe, fantasticele părechi, într-un
virtej nebun de culori, în vîntul ridicat de fustele
60 dăntuitoarelor, se-ngemănau, se desfăceau, se legă-
nau pe șolduri, legau ghirlânzi și porneau în faran-
dole sălbatice, cotind, lovind, îmbrîncind în dreapta
și-n stînga, ca un alai de Sabat. Glume triviale,
hohote de rîs, strigăte de bestii, chiote de bețiivi
65 păreau că luptă să acopere orchestra, și-n goana

* E bătut de valuri, dar nu se scufundă (lat.) ; deviza
Parisului, a cărei emblemă este o corabie.

alaiului aceleia, profiluri bestiale se luminau, ochi bizari te așteptau o clipă, un umăr gol, un grumaz alb răsărea, și toată gama mirosurilor și a parfurilor trecea într-un necurmat și amețitor vârtej.

70 În jurul meselor de pe estrade, frumoasele ajunse coborau — mai cu seamă joia — din toate cartierele, în ținută de gală, împodobite cu toată zestrea desfrîului lor obraznic, cu dunga de *kohl* sub pleoape, cu aurul pe danture, cu smalțul proaspăt
75 pe obraji. Băuturile felurite licăreau în pahare, multicolore ca și inelele de pe mâini. Evantaliurile băteau, și frumoasele, care-și făcuseră stagiul de mult în arena „Bullier“-ului, priveau cu un fel de compătimire amestecată cu invidie biruitoarea tinereță ce se perinda zgomotoasă pe sub ochii lor obosiți.

Duminicile, arareori, se întâmpla să se rătăcească și câte-o nuntă, venită din Mont-Rouge sau din Gobelins, cu soacră, socru, nun și nună, mireasă
85 și mire cu invitații lor onești, să-și termine seara danșînd. Vai, atunci, de nesocotita soacră ce se rătăcea de ceilalți nuntași! Nebunele de fete, ca un stol de rîndunele cînd prind o bufniță, o împresurau în horă, prinse de mâini ca niște elfe dezmațate,
90 îi închideau drumul cînd voia să fugă, o strîmbau apostrofînd-o cu toate glumele și invecivele de circumstanță, în aplauzele și hohotele de rîs ale mulțimei.

95 Ele, care practicau amorul liber, firește că nu admiteau pe acești gravi reprezentanți ai amorurilor conjugale.

Dar asta se întâmpla rar.

Mai dese erau bătăile însă : acele de pălărie erau arme redutabile, și vai de cine nu-și avea părul
100 lui propriu ! Dar acestea erau niște simple fapte diverse, gelozii trecătoare, neplăceri domestice, războaie intime, care nu împiedecau orchestra să urle și pe ceilalți să petreacă înainte.

105 În fund, prin boschete, grădina adăpostea perechile sentimentale ; eterna idilă înflorea la lumina discretă a becurilor Auer. Conciliabile misterioase,

tîrguieli, jurăminte efemere, întîlniri neaşteptate, scene duioase, lacrimi, întrevederi de adio şi împăcări, toate se puneau la cale în îngăduitoarea grădină. Români, bineînţeles, nu lipseau, şi tipul nostru oacheş avea mare trecere. Negrul bronzat, de asemenea, era foarte apreciat. Spaniolul, temut; francezul, ca tip autohton, foarte puţin căutat.

110
115
120
125

Şi acum că s-a năruit pentru totdeauna baratca aceea bizară şi s-au stins luminile, şi-a tăcut diabolica muzică, şi au trecut anii cu grămada peste mulţi din cei ce au văzut-o, dacă am scris aceste rînduri de pomenire este că am vrut să fac o plăcere multora care ştiu că-şi vor aduce aminte cu duioşie de un ceas bun petrecut în viaţa lor, de cine ştie ce ochi albaştri iubiţi o clipă, de cine ştie ce jurămînt pe care nu l-au ţinut...

Am făcut-o pentru că am vrut să le aduc aminte că au fost tineri, au dansat, n-au avut griji, au iubit, şi n-au făcut tocmai rău — căci tinereţea este în adevăr nepreţuită.

TAINELE CELEBRITĂȚII

Mare lucru mai e pe lumea asta și dorința de a te face celebru! Aceasta implică, bineînțeles, muncă, străduință, încăpăținare și cheltuială de energie peste seamă, căci a te trezi celebru într-o
5 bună dimineață este un paradox, în afară doar de-a fi genial sau de a comite o crimă monstruoasă și a lăsa pe urmă să te vehiculeze presa avidă de știri senzaționale.

Sunt unii însă cari mulțămită ziarelor au ajuns, dacă nu celebri, cel puțin să-și creeze un nume și
10 ei prin veșnicele lor deplasări d.p. ca : „simpaticul X a trecut prin cutare punct al țării“, sau că „s-a reîntors după o cursă la Marienbad, reluându-și ocupațiunile (?) sale“. Sau, de pildă : „d. X s-a
15 suit în aparatul lui Blériot, după cum atestă diferite instantanee expuse, de unde, fără să se expue oricărei primejdii, a dat toate explicațiile publicului, în timp de trei zile și trei nopți“. Alții forțează celebritatea prin frecventarea oamenilor mari, ca, de pildă, o doamnă, mult călătorită, care
20 ne trimetea — pe cînd eram la *Sămănătorul* — fotografii diferite din diferite țări și continente, fotografii în care chipul domniei-sale figura totdeauna, cînd într-o pagodă, oferind crizanteme lui
25 Buddha, cînd în Egipt, depunînd un lotus la picioarele lui Keops, cînd la Paris, la braț cu Rodin, cînd

scriind ce-i dictează Anatole France, îmbrăcat în halatul lui de dimineață.

30 Un alt mijloc de a te pune-n lumină este și acela de a ține cel puțin o conferință.

Ateneul nostru a fost casa ospitalieră care i-a primit pe toți cei cari au bătut la poarta lui. Ori-
cine a frecventat acest templu al artelor cît de puțin a putut să vadă în lojile din dreapta și din
35 stînga o serie de bărbați cu figurile grave, cari toate au aerul să spună că ei sunt stîlpii puternici pe cari se razemă uriașa cupolă.

Te uiți lung la cei mai mulți și te-ntrebi : ce-or fi făcut capetele acestea, cari au, ca și marea frescă,
40 un loc rezervat la Ateneu ?

Răspunsul e foarte simplu : pacienții aceștia au ținut în viața lor cîte-o conferință !

La cîți din ei conferința aceasta unică nu le-a deschis cariera, deși a fost cîntecul lor de lebadă,
45 căci iluștrii pe cari tu, cititorule, îi vezi și-i admiri ca și noi, cînd te duci la Ateneu, sunt în cea mai mare parte postumi ! Deci nu pizmui soarta lor ! Sau, dacă o pizmuiești, cu prețul vieții tale și cu riscul de a deveni un bust după moarte (căci
50 nemurirea membrilor Ateneului e garantată după ultima dispoziție a comitetului), atunci îți indicăm noi, în mod gratuit, un mijloc care, fără multă trudă, te va pune în postura fericitorilor viitori pietrificați. Iată-l :

55 Într-o zi, unul dintre noi intrase în oficina unui bărbier și cum se găsea într-o situație mai critică decît a lui Damocles : cu briciul pe beregată, fu silit să-și întoarcă privirile spre un musafir ce intra și care, recunoscîndu-l, îl întîmpină cu strigăte de
60 bucurie.

Scurt, domnul acesta, după diferite meserii și fel de fel de tribulațiuni prin orașele din provincie, pornise spre București cu ferma hotărîre să sfîrșească odată cu mizeria.

65 Și pentru aceasta, după o matură gîndire, hotărîse că numai meșteșugul de conferențiar i-ar putea asigura existența. Dar omul nostru nu știa să

muncească, și apoi n-avea nici răbdarea să-și piardă vremea cu astfel de fleacuri.

70 — Uite, spunea el, îmi pare bine că te-am găsit, ca unul ce te ocupi cu literele, să-mi dai o conferință.

— Dar conferințele se fac, dragul meu, și trebuie să lucrezi pentru asta, și înțelegi că timpul meu e măsurat și, cu părere de rău, nu te pot servi.

75 — Ei, tare ești simplu ! Eu nu cer să-mi compui o conferință, ci să-mi indici una gata.

— Cum, una gata ?

80 — Apoi una care s-a ținut ! Eu o învăț și eu-treier toată provincia cu ea ! Înțelegi, cum am cunoștințe în toate părțile, plasez bilete ici, plasez bilete colo, de ici o sută, de colo două, și iacă-mă scăpat de sărăcie !

85 — Bine, dragă, dar cum să iei munca altuia ? Și-apoi, dacă te prinde cineva ?

— Bine, bre, dar eu nu-ți spun să-mi dai o conferință de acuma, ci una ținută acum douăzeci de ani, căci, la urma urmei, nu fac și eu ceea ce fac și muzicanții ? De pildă, Beethoven a scris *Sonata lunii* ! Ei, n-o cîntă toți virtuozii la toate concertele ! Asta înseamnă că ai furat pe Beethoven ? Sau, Depărățeanu ăla al vostru n-a scris *Vara la țară*, pe care o spune Nottara la orice festivaluri ?

— De, e un fel de-a judeca și ăsta !

95 — Și apoi, dacă-i conferința bună și ideile salutare, nu fac eu operă de regenerare socială propovăduindu-le ? Ce rol au avut totdeauna apostolii ?...

100 Față de asemenea argumente, cel interpelat s-a dus la o bibliotecă, a răsfoit diferite colecții prăfuite și, dînd peste o conferință a răposatului Palade asupra patriotismului, i-a oferit-o cu dragă inimă convinsului apostol, care a plecat plin de bucurie să-și țină turneul în Moldova.

105 Dările de seamă din gazetele de provincie erau pline de elogii la adresa „distinsului conferențiar“, care, dealtfel, încurajat de succesul repurtat pîn-a-

cum, ne-a scris, cerîndu-ne un alt subiect de conferință, pentru a-l ilustra la București.

110 Iată dar un mijloc foarte simplu și lesnicios de-a ajunge celebru.

L-am indicat gratuit cititorilor noștri, dacă vreunul din ei simte în adevăr imboldul unui astfel de apostolat. Răposații, de obicei, nu protestează
115 — și cazuri certe de reîncarnație nu s-au dovedit pîn-acum.

Și cu toate astea, sunt atîția încăpățînați incorigibili care își jertfesc viața întreagă urmărind un țel, muncesc fără preget, fac cercetări migăloase,
120 răstoarnă biblioteci, adună și potrivesc cuvinte, îmbină culori, modelează lutul amorf, găsind că o viață e prea scurtă pentru a desăvîrși ceva : și nu se gîndesc că în vremea aceasta d. X, care s-a deplasat prin punctul Y, sau doamna B., care se fotografiază în intimitatea lui Buddha, sau șagalnicul conferențiar care a făcut furori în Moldova le-au
125 luat înainte cu celebritatea și că-i privesc cu milă din înălțimea disprețului lor, răsînd de atîta vreme și energie pierdută, poate zadarnic.

VACANȚA

Amurgește-ncet. Casa cu grădina ei în nemărginirea holdelor blonde pare-un ostrov fericit, o oază de verdeață într-o Sahară de aur. Deasupra în văzduhul uscat nouri trec întruchipînd mirajuri.

5 Excelența-sa, ministrul Domeniilor, redevenit rustic și scăpat de grijile departamentului, într-un simplu costum de *farmer*, cu o pălărie colonială pe cap, se-ntoarce bucuros din grădină, ținînd un buchet enorm de trandafiri în mînă.

10 O veselie neobișnuită îi luminează figura și o bunătate parcă-i uple inima.

Traiu acest de o lună în mijlocul rozelor pe care le-a altoit singur și al pomilor pe cari i-a sădit cu mîna lui îl înviează și-l face să uite viața
15 plină de compromisuri și combinații plicticoase în care trăiește tot restul anului.

E așa de bine să te simți omul naturii — dar un gong vibrează prelung și-l face să-și grăbească pasul spre casă.

20 Printre perdelele de iederă ale cerdacului, o fereastră s-a aprins și capetele blonde ale copiilor se zăresc sub abajurul roz al unei lămpi.

O siluetă zveltă de femeie s-a ivit în rama de umbră a ușii și cu mîna rezemată de stîlp privește
25 spre el, chemîndu-l parcă.

Excelența ridică buchetul, făcînd o pată roză în aer și, urcînd treptele cerdacului, se așază la picioarele ei.

30 — Ce bine-i, dragă Tanță, aici, sub coperișul ăsta al nostru, și ce nebuni suntem să ne lăsăm noi cuibul pentru viața nesăbuită din București! Zău dacă-n clipe frumoase ca astea n-aș da orice portofoliu pe buchetul acesta de roze!

35 Și, ridicîndu-se, cuprinse talia subțire a soției sale și intrară amîndoi în casă.

40 Copiii, întrerupîndu-și jocul, îi săriră-nainte, îi luară rozele, rînduindu-le prin vase, apoi îl impresurară ca pe unul ce era al lor toată ziua acuma și nu mai era excelența-sa posacă și grăbită de mai-nainte.

Tanța se așază la pian și începu să cînte încet un menuet, iar marele om politic, bătînd din palme ca un *Tanzmeister*, chemă copiii la joc.

45 Notele răsunau limpede, și acum, pe parchetul lucios, excelența, cu toată gravitatea necesară, schița pașii acestui danț din alte vremuri. Apoi pianul tăcu, și fericitul, luînd pe cel mai mic în cîrcă, trecu urmat de tot alaiul în sala de mîncare.

50 La cafea, un servitor fără galoane i-aduse corespondența și jurnalele.

Fericitul, în beatitudinea dulce ce-l cuprinsese, le dete însă deoparte, privind la ele ca la niște oaspeți neplăcuți.

55 O scriitură cunoscută însă îl atrase și, reluînd teancul de scrisori, exclamă :

— Ei, scrisori de la băieți! Ia să vedem...

Deschise una, cu un timbru turcesc pe plic :

— Ascultă! Asta-i de la diplomatul nostru.

„*Ilustre și iubite protector al artelor!*

60 Vă scriu de pe marginea Bosforului, unde, grație înaltei dv. protecții, mă găsesc în lumea fermecată a musmeelor* și a dervișilor învîrtitori. Viitorul nu mă mai preocupă, căci viitorul este asemeni unei

* *Musmee* — femeie tînără.

65 cadfne acoperite de vâl, căreia nu-ți este îngăduit să-i vezi fața. Deci mă mulțumesc să trăiesc viața pe care am visat-o întotdeauna, în tovărășia fracurilor brodate.

70 Chestiunea Orientului mă preocupă cu deosebire și-mi ia aproape tot timpul. Dar, în ceasurile mele libere, gândul meu fugar se întoarce în patrie și revăd cu ochii minții casa ospitalieră, în care eram deprins să fiu tratat ca un copil găsit. Afecțiunea și sfaturile dv. îmi lipsesc mult și, dac-aș putea să vă fur o parte din timpul dv. ca să știu
75 ce mai faceți, v-aș fi foarte recunoscător. Ca probă că gândesc neconținut la dv. vă trimet prin poștă o doctorie suverană contra migrenei, sper că aceasta va face fericirea coanei Tanții...

80 Aș dori să am vești de la îngerașii dv., cari mi-erău așa de dragi și cari de multe ori mă fac să deplîng viața aceasta singuratică pe care o trăiesc. Aș dori un centru de oameni civilizați, mai european, ca Parisul, de pildă. Cîinii aceștia vagonzi, de cari te-mpiedici la tot pasul, mă dezgustă.
85 Ah, dac-ar fi vremile Bizanțului, să fii diplomat la curtea împărătesei Teodora, aș înțelege și eu! Sufăr grozav sub regimul acesta barbar al lui Abdul! Și de aceea v-aș ruga, ilustrul meu protector, să interveniți să fiu strămutat, dacă se poate,
90 la Paris, sau dacă nu, chiar la Berlin... Recunoștința mea vă va urma prin toate centrele mari unde cerințele carierei mele mă vor duce... Mai rog pe coana Tanța să vă aducă aminte pentru noua promoție că Steaua României n-a răsărit încă pe orizontul fracului meu, deși sunt un fiu devotat al patriei...“

— Ei, bată-l să-l bată de lingău! Țstuaia să-i dai și Cornul-de-Aur și tot ar mai cere...

100 Și rusticul om, reluîndu-și figura profesională, aruncă scrisoarea cu dispreț. Întinse mîna și luă alta.

— Asta-i de la bardul. Parcă s-au sfătuit să scrie toți. Ia să vedem și pe ăsta :

„Excelență !

105 Poemul meu, pe care vi l-am cetit cu o seară
înainte de plecare, înaintează cu pași repezi. În
singurătatea de sihastru unde m-am retras, trudes-
cîte cincisprezece ceasuri pe zi, șterg, poliesc, șle-
fuiesc, îndrept, rup, reîncep, ca un adevărat Sisif,
110 urc piatra mea blestemată, cu gândul de-a o pune
odată ca un nou postament literaturii ce-o să vie.
Singurul lucru ce mă chinuiește este sărăcia amară
în care trăiesc și de-aceea, cum într-un număr
răzleț din *Epoca* ce s-a rătăcit pînă în săhăstria
115 mea am citit că inspectorul domonial C. ar fi murit
pe neașteptate, vă comunic că acest post mi-ar con-
veni foarte mult, deși s-ar părea că nu e compatibil
cu ocupațiile mele... De asemenea am mai văzut
că locul șefului de birou de la meserii e de ase-
menea liber, în urma cunoscutei afaceri, și în caz
120 cînd locul de inspector nu mi s-ar putea da, m-aș
mulțumi și cu acesta..“

— Nici ăsta nu e mai breaz, zise excelența ri-
zînd și desfăcu alt plic.

„Ilustre Mecena !

125 De la plecarea d-tale am lucrat complectînd fon-
dul tabloului și guipura pe care coana Tanța mi-a
spus s-o schimb la corsaj. Acum portretul e com-
plect, e sfîrșit și vi-l trimit, împachetat cu toată
grija, prin poștă. Rama n-am putut s-o scot mai
130 puțin de o mie de lei. Dar sper că veți fi mulțu-
miți, căci portretul coanei Tanța este, ca să zic
așa, cap' d-opera mea. V-aș ruga acum, fiind foarte
lipsit de comenzi din cauza timpului pe care am
fost silit să-l consacrez acestei mari lucrări, să in-
135 tervenîți pe lingă colega dv. de la Culte să mi se dea
mie, în sfîrșit, marea frescă de la Ateneu. Bani tre-
buie să se găsească pentru o asemenea operă mo-
numentală. Aș pleca în acest caz pe vreo doi ani
în străinătate, unde să pot lucra după modeluri,
140 căci aici prejudecățile sociale cu falșa lor pudicitate
fac imposibilă existența nudului academic.“

Ministrul se opri și, zîmbind, zise :

— Țsta cel puțin o ia de-a dreptul !

145 și de teancul de scrisori la o parte, vroind să se ridice.

În momentul acela însă, ușa se deschise și servitorul intră cu o telegramă. Femeia ministrului, luînd-o, o desfăcu ea și citi cu glas tare :

150 „Directorul general teatre sucombat anevrism. Am aprobarea lui B. Intervino imediat.

Sache.“

— Bravo ! Ei, acuma-i complet !

Și, cu un singur gest, răzînd vraful de dinaintea lui, îl aruncă sub masă.

155 — La dosar !

Ziua era încheiată.

160 Afară, greierii cîntau și într-un tîrziu, cînd raza de lumină de la fereastră se stinse, casa aceea liniștită, cu grădina ei, care ziua, în nemărginirea holdelor blonde, părea un ostrov înflorit, o oază de verdeață în mijlocul unei Sahare de aur, își pierdu liniile, se estompă și se prefăcu una cu masa de umbră în care numai mirosul puternic al trandafirilor mai stăpînea.

DOI DIRECTORI

Sunt greșeli pe care trebuie să le recunoști. Mărturisim aceasta, fiind dat că am fost și noi printre aceia cari am iscălit acum câțiva ani protestul scriitorilor împotriva lui Alexandru Davila, asociindu-ne la mișcarea pornită de domnul Ion C. Bacalbașa, cunoscutul autor și cronicar dramatic la *Epoca*. Mișcarea aceea avea poate o justificare, era o pornire explicabilă, crezînd că sunt lucruri remediabile și nebănuind că vom cădea în iremediabil.

Astăzi, după atîta timp de funcționare a domnului Pompiliu Eliade, putem constata cu regret că venirea acestui pedagog normalist ca director al Teatrului Național n-a adăogat nimic la meritele domnului P. Gusty.

Cum avem obiceiul să notăm într-un carnet lucrurile și faptele care le credem interesante, recitim și căutăm să reîntregim impresiile noastre.

Pe Alexandru Davila îl cunoaștem din vechi vremuri, de pe cînd căuta să ne dea concursul lui literar la *Sămănătorul*. Scrisorile pe care le avem încă și le păstrăm cu drag, trimise de la moșia Izvorul, unde se retrăsese pe atunci pentru cîtăva vreme, trădează același entuziasm pentru ce e frumos, aceeași energie nebiruită, același avînt comunicativ care e talismanul succeselor lui de astăzi. Un bun camarad, autoritar poate în principiile lui

de artă, dar fără pedantismul inerent celor cu di-
plome, așa a trecut o clipă printre noi. Trecerea
30 lui la *Sămănătorul* s-a marcat cu frumoasa *Baladă
a strămoșilor*, precum și alte mici bucăți lirice,
pline de duioșie. L-am pierdut apoi din vedere, dar,
cînd l-am regăsit, omul acesta parcă-și scădea anii,
în loc să și-i adauge : tot mai neobosit, vremea asupra
35 lui parcă nu avea nici o putere. Și în seara cînd
am asistat la repetiția generală a piesei cu care
își inaugura noua sa activitate teatrală, mărturisim
că uimirea noastră n-a mai avut nici o margine.

O semiobscuritate domnea în sală ; rampa de la
40 un timp s-aprinsese luminînd figurile celor de pe
scenă. Se montau decorurile piesei *Stane de piatră* ;
ciocanele băteau pretutindeni febril, glasuri se
amestecau, întreaga fantasmagorie scenică se între-
gea și un om neobosit, neastîmpărat — o flacăară
45 vie, o energie în mers — se cheltuia, supraveghînd
toate, nelăsînd nimic să scape vigilenței lui price-
pute, ochiului său ager și atotvăzător. Nimic nu
se făcea pe scenă, un cui nu se bătea, o lumină nu
se aprindea, o pînză nu se desfășura, fără ca să
50 fie întrebat. Și în timpul acesta, priveliștea scenică
prindea viață ca prin farmec, și totul era la locul
lui, și nimic nu trebuia schimbat, și nimeni n-ar fi
putut face mai bine.

Atunci am priceput noi ce va să zică energia,
55 ce va să zică pasiunea pentru teatru, ce va să zică
gust, intuiție — și cine era într-adevăr omul pe
care l-a pierdut Teatrul Național. Roadele s-au vă-
zut în curînd : ansamblul teatrului său și felul cum
sunt montate piesele ce le joacă sunt demne de
60 orice scenă din țările civilizate. Dacă repertoriul
nu corespunde totdeauna cerințelor noastre, aceasta
nu e vina lui, teatrul Popescu nefiind un teatru
subvenționat și național.

Să ne întoarcem acuma spre vechea clădire a
65 Teatrului nostru Național și să evocăm după notele
noastre fugitive figurina de Alberic a veșnic agi-
tatului domn Pompiliu Eliade.

Pentru un teatru de liliputani desigur că ar fi fost excelent și ar fi cadrat. Vremea lui Thomas Holden însă — cu marionetele lui cu tot — a trecut; *guignol*-urile, din nefericire, în țară la noi, nu au succes; teatrele de păpuși de asemeni au dispărut aproape cu desăvârșire; și cu toate acestea, domnul Pompiliu Eliad persistă de a funcționa, ca un anacronism. Irascibil fără motiv, pedant pînă la obsesiune, prețios pînă la ridicol, susceptibil ca o vestală, îngîmfat ca un magnat polon, acest director pe care domnul Haret ni l-a făcut cadou își închipuie, desigur, că este salvatorul artei și literaturii noastre dramatice.

Noi putem mărturisi că niciodată nu ne-am putut întîlni cu el, fără a avea toate neplăcerile. Nimeni nu se pricepe ca domnia-sa să încurce lucrul cel mai simplu, și aceasta, pentru bunul motiv că nu e fixat și n-are o părere personală asupra nici unui lucru. Dumnezeu e un rezumat de ecouri, o cvintesență de păreri contradictorii. Nu știe niciodată nici ce vrea, nici ce face. E o rechizită de decoruri vechi, de costume care reprezintă toate secolele, de tomuri despărecheate din toate repertoriile mondiale. E adevăratul internaționalist al artei. În sfîrșit, omul acesta pare totdeauna a căuta un stilp mîntuitor de răscruce care să-i arate drumul. O lipsă de personalitate totală; nici o pasiune, ambiții nemăsurate însă. Fără-ndoială că numai ambiția l-a împins să rîvnească gloria directoratului, și numai ea îl menține după atîtea înfrîngerii rușinoase și atîtea neplăceri pe care și le-a pricinuit singur, obligîndu-l să plece astă-vară într-o stație de neurastenici. Te-ntrebi fără să vrei ce multă-mire poate să simtă omul acesta, care n-a creat nimic, nu are nici o chemare, nici o intuiție, nici o pornire sinceră pentru ce e frumos — ce-l face să se cramponeze cu prețul atîtor plictiseli? Raportul domniei-sale nu ne-o spune. Și e păcat. Ar fi singura parte de adevăr interesantă în această îngrămădire de foi, pline de platitudini și locuri comune.

Din opunerea acestor două figuri, reiese clar
110 că fără chemare nu se poate face nimic. Poți să ai
toate avantajele unei situații politice, să fii cât de
bine-nrudit, să ai chiar și cea mai mare bunăvoință,
e zadarnic. Pasiunea înobilează totul, ea dă im-
boldul, ea împrăștie dragoste de muncă și face pe
115 cei ce te-mpresoară să fie gata de jertfă. Nu ai,
pînă acum cel puțin, această calitate, domnule Pom-
piliu Eliade. Tot ce se mai face bun la Teatrul
Național se-ntimplă fără știința și voința dumitale.
120 Reia-ți dar fișele mintuitoare, micul bagaj de pe-
dagog pe care nu ți-l contestă nimeni — și convin-
ge-te odată pentru totdeauna că, decît atîtea plic-
tiseli, e mai bine orice și că e timpul să-ți revii
în starea normală.

ARTUR STAVRI

Una din figurile cele mai simpatice în literatura noastră, actualul deputat de Dorohoi, stă la răscrucea vremilor, încît scriitorii mai în vîrstă, ca și cei mai noi ar putea să și-l însușească.

- 5 Timid, modest ca nimeni altul, căutînd parcă să se ascundă și să facă tăcere în jurul numelui său în gălăgia disonantă a atîtor lire năbădăioase. Cu toate acestea, e un sfert de veac de cînd scrie. A debutat la *Convorbiri literare*, în epoca lor de în-
- 10 florire încă. Pe atunci purta uniforma Institutelor unite de la Iași. Era un băiet subțiratec și gingaș ca o fată mare ; jocurile nu-l atrăgeau ; exercițiile violente și brutale, nici atîta.

- 15 În turma de copii de toate vîrstele, cu toate pornirile, în promiscuitatea aceea silită a internatului, în clădirea aceea sinistră și umedă, cu ganguri murdare, cu ferestri rău închise, prin care gema vîntul, întorcînd pe neașteptate filele cărților în sălile de meditație, acest precoce martir al muzelor
- 20 ducea o viață aparte — visa.

- Eminescian la început, ca orice debutant de pe-atunci, plîngea dureri imaginare. O melancolie dulce însă și o dragoste adevărată de natură făceau partea caracteristică a poeziei lui, care a rămas
- 25 aceeași și astăzi. Influența lui Leconte de Lisle de asemeni era vizibilă și *Les Odes Barbares* îl întovărășeau întotdeauna. De aci versul lui cizelat și

sonor ca al nimănuia altuia pe atunci. Colecția
30 *Convorbirilor literare* o dovedește. Mulți ani de-a
rîndul a fost cel mai asiduu colaborator al bătrînei
reviste. Una din bucățile care rămîne de pe acea
vreme a un model clasic de frumusețe și care
poate sta alătura de *Călin* al lui Eminescu este
35 *Copila codrilor de tei*, un basm, un pretext mai mult
pentru frumusețea de formă și bogăția de imagini
rare ce-l urmăreau pe tînărul poet.

Mai tîrziu, prietenia cu Gherea și cercul so-
cialist a dat o nuanță socială producției lui, o notă
care, după noi, nu i se potrivea și pe care apoi
40 chiar a părăsit-o, dealtfel ca și domnul Vlahuță,
cu care s-a petrecut același fenomen. *Adevărul lite-*
rar și Moftul român l-au găzduit o clipă, unde s-a
manifestat cu succes și ca cronicar umoristic. Dar
acolo unde Artur Stavri și-a pus toată energia,
45 dragostea și mai cu seamă discreția lui caracteris-
tică a fost la revista *Pagini literare* — o creație
care-i revine de drept. Aproape doi ani, blajinul și
dulcele cîntăreț a izbutit să grupeze la aceeași foaie
elementele cele mai disparate. Cei care au condus
50 vreodată o revistă știu cu cîte greutate ai de luptat
și cîte susceptibilități trebuie să împaci, cît trebuie
să alergi pentru adunarea materialului, ce cores-
pondență laborioasă și întinsă trebuie să întreții și
cît trebuie să te căznești pentru a împlini albul
55 coloanelor. El a făcut-o aceasta, fără ca nimeni s-o
știe, și fără a-și da pomposul nume de director.

În anii din urmă, simpatii personale l-au apro-
piat de *Sămănătorul* și *Viața românească*. Pretu-
tîndeni însă a rămas același ; un melancolic poet și
60 un bun camarad.

O soartă vitregă l-a condamnat aproape cinci-
sprezece ani la munca silnică de stenograf la Ca-
meră, unde a scris atîtea prostii cari, din fericire,
nu erau ale sale. Și probabil că dintr-un sentiment
65 de compasiune către vechii lui colegi, în situația
de deputat caută a fi discret, nu face interpelări,
nu ține discursuri. El și-a spus cuvîntul, în versurile

lui duioase, publicate de-a lungul anilor. El e reprezentantul naturii pe care o cîntă atît de frumos.

70 La Staroșilța, moșia părintească, în cadrul patriarhal în care a trăit și s-au îngropat ai lui, în casa bătrînă, plină de amintirile copilăriei, acolo ascultă glasul vremilor, aude bătaia clopotelor bisericii vecine, privește reîntoarcerea turmelor cînd
75 se-mpînzește amurgul, se-nduioșează de plînsetul vîntului iarna, de legănarea holdelor vara, de tristețea ploilor toamna ; adună, culege, înseamnă și-și construiește minunatele lui versuri pe care nu le
80 poți citi fără să nu te urmărească și să nu-ți umple sufletul de-o nestăpînită melancolie.

Aceste gînduri ne-au venit în minte, răsfoind primele coale ale volumului său de poezii *Luminisuri*.

TIPURI DISPĂRUTE

Odată cu gospodăriile mari din Moldova, adică odată cu vremea cînd trusturile nu luase ființă și cînd oamenii erau mai ospitalieri și mai buni ca cei de astăzi, a dispărut și un tip de parazit ciudat și simpatîc cu toate acestea.

5 Tipul acesta se încarna sub înfățișarea boierului scăpătat, care purta cu dînsul legenda unei averi fabuloase risipite îndeobște în fel de fel de aventuri, în jocul de cărți, în cai de rasă și chefuri sardanapalice.

10 Redus de întîmplări și rămas ifiliu *, se întîmpla de obicei că unuia dintre boierii cu cari che-
fuisse i se făcea milă de el și-l relega la vreuna din
15 moșiile sale, ca să scape de plictiseala zilnică de
a-l întîlni. La țară se trăiește cu puțin ; apoi, un
om devotat la un conac boieresc nu e de disprețuit.
Bani de mînuît firește că nu i se dau pe mîna ;
socoteli de ținut de asemeni nu i se încredințau.
20 Tot ce i se cerea era să se identifice cu umbra casei
și să trăiască acolo pînă l-o strînge Dumnezeu.

La început, se-nțelege că boierului îi venea greu ; dar, de la o vreme, regularitatea meselor, adăpostul cald, cafeaua la vreme și tutunul îl făceau să uite și să se declare mort lui însuși.

* *Ifiliu* — lefter.

25 Servitorii de baștină se uitau la întronarea lui
în casă cam chiorîș. Era, oricum, un Argus mai
mult, dar cum ifosul intrusului scădea treptat față
cu micile slăbiciuni inerente vieții lui trecute, con-
30 cesiile de-o parte și de alta urmau, și parazitul se
lipsea la conglomerat.

 Singurul lucru la care nu renunța era la amin-
tirile lui, pe care le evoca cu orice prilej, de câte
ori găsea pe cineva să-l asculte. Poștalion ca el,
firește, nu mai avusese nimeni. Și toți boierii mari,
35 cu cari făcuse el cîrdășie, reveneau în povestirile
lui, amintiți pe porecele lor. Gesturile lui de mări-
nimie cînd pierdea „fratele Alecu“ sau „fratele
Barbu“ la stos erau relevate cu sfințenie. Cui nu-i
făcuse el bine? Cine nu-i datora lui, dacă și-ar
40 pune el mintea? Și lucrul se prea putea, căci pe
atuncea drumuri de fier nu erau, și Monte-Carlo
sau Spa erau tărîmuri neabordabile, așa că boierii
noștri porneau cu rădvanele de la unul la altul și
jucau, nu ca astăzi, cu grămejoarele de arginți, ci
45 cu paharul ras de galbeni, și aurul curgea de se-m-
bogăteau pînă și logofeții cari veneau cu tavele
unse de dulceață pe dedesupt și culegeau gălbiorii
numai atingîndu-le de masă.

 Depărtarea faptelor întîmplate dedea oarecare
50 farmec povestitorului, ca unuia ce parcă trăise în-
tr-o altă viață. Vremea robilor era tezaurul nesecat
din care scotea cele mai fantastice istorii. Chefu-
rile boierești reinviau în toată sălbăticia lor epică,
cu șiruri de buți desfundate și golite pînă la fund,
55 cu rămășaguri nesăbuite, cu întreceri de dat la țintă
în lăutarii urcați în plopi și cari picau unul după
altul, de-a rostogolul, cu cobzele și viorile lor sfă-
rîmate de pămînt. Amintirile acestea tragice ori
burlești le istorisea mereu și la orice întîmplare,
60 fiind el însuși unul dintre actorii atîtor peripeții.
Lucrurile acestea parcă-l reîntinereau și-l făceau să
uite pe parazitul trist și ridicol ce era acum.

 Cînd stăpînul venea pe la moșie, el îi ieșea îna-
65 inte și față de prietenia ce i-o arăta boierul parcă
se reabilita o clipă în ochii lui proprii, și un imens

sentiment de recunoștință îl făcea să găsească cuvinte potrivite situației penibile în care era.

70 Și ani după ani treceau, și parazitul îmbătrinit, ca unul ce făcea parte din familie, închidea într-o bună dimineață ochii, plîns de clopotele bisericii boierești, în umbra căreia sfirșea prin a-și dormi somnul de veci, alături de cei ce-l ocrotise...

75 Aceștia erau fericiți. Se-ntîmpla însă că alții nu aveau noroc și cînd le era lumea mai dragă, cînd erau mai obișnuiți cu viața asta sedentară și lipsită de griji, învățați să nu facă nimic — și ce ar fi mai
80 putut să facă ei la o vîrstă ca a lor, cînd și atunci cînd erau în toată vîlaga nu știau decît să poruncească? — deodată intervenea cine știe ce împrejurare neașteptată care le năruia tot rostul vieții lor așa de bine ticluite.

85 O catastrofă, care aduce după dînsa ruina binefăcătorului ospitalier sau moartea acestuia și intrarea în posesie a noilor moștenitori, a unor rude depărtate, care nu trăise, nici nu făcuse chefuri cu el, nici nu împușcase lăutarii prin copaci, îl aduceau în trista postură să părăsească adăpostul cald, în care se odihnise atîta vreme.

90 Și atunci, sub ochii ironici ai noilor stăpîni și ai slugilor cari rămîneau la locul lor, fiind de folos, sârmanul parazit își lua puținele catrafuse ce le mai avea, le găvozdea * într-o ladă veche de Brașov sau în vreo boccea făcută dintr-un vechi șal turcesc și, urcat într-o natișancă ** hodorogită, își înfunda pălăria pe ochi și dispărea într-un nor de praf, fără
95 nici un țel hotărît, fără nici o speranță, probabil, să-și afle un alt paradis pe lume...

II

Un alt tip interesant care a dispărut odată cu gospodăriile vechi moldovenești este slujnica bătrînă, moștenită din părinți. Ea era columbarul în

*Găvozdi (a) — a îngrămădi.

** Natișancă — brișcă.

5 care dormeau amintirile familiei. Ea stătuse de față
la nașteri, ținuse pruncii în brațe la botezuri, aprin-
sese luminările la căpățiiul celor în agonie. Drep-
turile ei erau nelimitate și control asupra ei nu
10 exista. Mănunchiul de chei, ce n-o părăsea nicio-
dată, deschidea toate ușile, cunoștea toate lacățile,
de la lăcata mucegăită a pivniței și pînă la broasca
cea mai de sus a podului. Un sunet de chei deci
întovărășea pretutindeni pașii ei bătrîni ; copiilor le
spunea pe nume, stăpînilor — deși cu o nuanță de
15 respect — le vorbea de la egal la egal ; iar asupra
celorlalți servitori exercita cea mai mare autoritate.
Stăpînilor li se zicea „cuconul“ și „conița“, iar ea
răspundea la numele de „madama“ la oraș și „ma-
ma“ la țară... Aici mai cu seamă, se vedea cît pre-
țuiește într-o gospodărie o femeie atotștiutoare ca
20 dînsa. Ea prezida la toate pregătirile care se fă-
ceau într-o casă bine întocmită. Harnică, sprintenă,
cu toți anii ei bătrîni, deșteaptă cea dintii în curte,
știind toate tainele și rostul cuibarelor, toate vicle-
niile și obiceiurile argaților, gura ei nu mai conte-
25 nea. O vedeai zorind pe ceilalți, cu obrazul brăzdat
de zbfrcituri concentrice, cu mîinele-n șolduri, po-
runcind aspru și dojenind fără de-astîmpăr.

Toamna, mai cu seamă, se întrecea ba la face-
rea crohmalei, ba la fiertul bulionului, ba la usca-
30 rea prunelor, ba la facerea povidlei, ba la așezatul
murăturilor, și la cîte și mai cîte rosturi pentru
iarnă ! Crohmala, care se pregătea pe atunci acasă,
era mai cu seamă o întregă istorie. Mi-aduc aminte
de un tip de bătrînă așa, care ducea adevărate lupte
35 omerice cu nesățioșii prieteni ai Circeiei, cari, atrași
de albul imaculat al amidonului, năvăleau grohăind
să se înfrupte. Aceasta era firesc, crohmala fiind
făcută din grîu ales, dospit multă vreme-n saci ți-
nuți în apă și apoi storși. Aluatul închegat se făcea
40 alb ca un șerbet și apoi se tăia în bucăți și se în-
tindea pe prostiri curate, la soare. Lăcomia rîmă-
torilor era deci destul de firească.

Fiecare anotimp își avea îndeletnicirile lui favo-
rite ; și bătrînele acestea, care știau toate misterele

45 dulceturilor, a compoturilor, a vișinatelor și a conservelor, puneau an peste an și când, în sfârșit, credeau că au făcut îndeajuns pentru trei sau patru generații, își închideau și ele pleoapele și se-ntorceau cu fața către Dumnezeu.

50 Așa erau cea mai mare parte din ele. Eu am cunoscut una însă care ieșea din tiparul obișnuit al acestor ființe providențiale.

Bătrîna de care vorbesc îngropase două generații și prezida acuma la destinul și ruina celei din urmă. Stăpînii rămași peste avutul ce-l împărățea ea de-atîta timp erau acu doi tineri trăiți departe, cari, la vîrsta lor, nu prea aveau simțimîntul de pietate al lucrurilor vechi și al casei patriarhale în care copilărise. O dezinteresare desăvîrșită lăsa să se ruineze adăpostul străvechi care-i văzuse născînd, și lucrurile, ca plictisite de inerția în care zăceau de atîția ani, își mutau locul și dispăreau unul după altul, ca prin farmec, fără să le mai dea nimeni de urmă. Lăzile bătrînei însă știau de ele, și sistemul ei era următorul : azi, de-o pildă, găsea că un sfeșnic de argint ar sta bine în casa cutărui nepot al ei și atunci îl dosea mai întîi după o sobă mare, apoi, dacă nu-ntreba nimeni de el o bucată de timp, îl ascundea într-un cufăr unde se țineau saltelele și după ce îl trecea prin aceste două purgatorii, îl exila pe totdeauna spre locuri mai ospitaliere și mai sigure. Așa, cu vremea, covoare, ornice, plapume, oglinzi, bibelouri, argintării, toate se eclipseau. Cărțile singure rămîneau să povestească de alte vremuri, cu autori pe care nimeni nu-i mai citește astăzi și cari erau, poate, mai cuminți și își iubeau arta lor mai mult decît noi. Această comoară inutilă, firește, n-avea nici un preț pentru ea.

80 Păcatul cu care-și împovăra de-atîția ani conștiința ei bătrînă n-o tulbura însă cîtuși de puțin, căci găsise un mijloc de a-și împăca și cugetul, botezînd necontenit și cumătrindu-se astfel pînă la al șaptelea sat. Darurile erau, de bună seamă, făcute
85 indirect tot de bieții stăpîni.

Și într-o dimineață, cînd a simțit că nu mai are zile de crestat pe răboj, fără să fi suspinat, s-a spălat frumos pe față, și-a adunat caierile de păr ca lina, frumos, sub trei rinduri de tulpanuri, și-a închis sipetele și, după ce le-a urcat într-un car și le-a trimes la nepoți, cu o gravitate antică a trimes argatul să dea de știre popii să tragă clopotul la biserică, și-a aprins lumînarea și și-a dat duhul.

IDOLUL

Sunt întâmplări miraculoase în viața aceasta, care te pun pe gânduri și trezesc în tine sufletul omului primitiv, și de-aici nevoia de o veșnică adorare neexplicabilă. Un idol își avea, desigur, rostul

5 în vremile când omul nu-și da seama de elementele naturii : lemnul, lutul sau piatra prindea o formă, modelată după puterea și dibăcia minilor grosolane de pe atunci, spre a comemora un ceas fatal înlăturat. Bunii troglodiți au temut focul ori revărsările, pe cei mai mari în talie ca dinșii, ca uriașul mamut sau ursul cavelnelor : împotriva lor frica a plăsmuit imagini și chipuri cărora le împrumutau

10 puteri nebiruite, și e probabil că în peșterile de piatră în care trăiau, la lumina nesigură a unui biet foc de găteje, își trudeau mintea lor neguroasă să reducă la proporții minime acel talisman apărător de primejdii pe care să-l poată purta cu dinșii pretutindeni în contra morții ce-i pîndea sub atîtea

15 înfățișări diferite, în lupta lor grea pentru viață. Triburile sălbatice de astăzi poartă încă asupra lor, fie la gît, fie la mîni, astfel de podoabe aducătoare de noroc... Cînd idolii s-au năruit, creștinismul a dat crucei puterile lor miraculoase, a ridicat-o pe clopotniți, i-a dat locul de cinste în casa fiecărui

20 și, reducînd-o la proporții de giuvaer, a atîrnat-o de gîtul tuturor celor ce au îngăduit-o și n-au preferat s-o ducă în spate...

25

30 Trebuința veche de a idolatriza ceva, în afară
de cruce, însă, încă n-a dispărut în fieștecare din
noi. Credințele deșarte au făcut pe jucător să păș-
treze asupra lui cine știe ce monedă găurită; pe
cei întorși din hagiatic, o fărâmatură de lemn sfânt;
35 pe amarez, o mănușă sau o floare uscată; pe ne-
gustor, o frîntură de potcoavă și cîte altele, în cari
să creadă și fără de cari să nu îndeplinească nimic
decisiv în viață, să nu pornească la drum, să nu
înceapă o întreprindere și să nu se simtă în sigu-
rantă nicăiri.

40 Gîndurile astea îmi vin în minte trecînd prin-
tr-un muzeu arheologic și punîndu-le în legătură
cu o întîmplare miraculoasă la care am asistat —
sunt mulți ani acuma.

45 Eram o ceată de prieteni, printre cari și un ar-
heolog pasionat, la o moșie din județul Vasluiului,
renumită ca stație preistorică, unde s-au găsit multe
lucruri care stau astăzi prin vitrinile necercetate ale
muzeului nostru din București. După sălașele cu
întărlituri de lut și nuiele arse, un cunoscător putea
50 treptat să urmărească viața, să găsească în sat, la
țărani, și să reconstituie civilizația străbătută de-a
lungul vremilor, de la ciocanul de silex pînă la
inelele și pieptărașele de bronz ce slujeau frumoa-
selor de pe atunci, care, desigur, pentru ispita băr-
baților aveau și ele podoabele lor.

55 Arheologul nostru avea un plan amănunțit asu-
pra acestor stații și căuta să facă un studiu plin de
erudiție asupra tracilor și așezării lor într-o anu-
mită zonă a țării noastre. Lucrurile acestea nu ne
prea interesau pe noi; eram tineri, zburdalnici,
60 bucuroși de aer liber, de viața ce-o trăiam, nepă-
sători atît de timpurile ce erau să vie, cît și de
acele pe cari le înghițise pămîntul.

65 Dar cum savantul nostru era încăpățînat, ca să
nu ne întrerupem cheful, într-o zi am luat lăutarii
cu noi, cari pe acolo sunt vestiți. Căci în împreju-
rimile acelei moșii e o colonie întregă de lăutari,
un fel de academie de muzică populară, ai cărei dis-
cipoli învață dibla ori ghitara din tată în fiu, nu

70 lucrează pământul și se împrăstie prin țară, reve-
nind arar să moară la căminul unde au văzut lu-
mina zilei...

Urcăți în căruță, cu săpi, cu tirnăcoape, cu site
pentru a cerne pământul, glumind și cîntînd, ne-am
75 oprit pe un tăpșan, unde tot soiul de hîrburi, de
oale și ulcele de lut ars zăceau la suprafața pămîn-
tului, ca după cine știe ce ospăț intrerupt și sfări-
mat de goana năprasnică a unor năvălitori.

Odată solul cercetat, cu toată neîncrederea noas-
tră, începurăm să săpăm, sub comanda maestrului
80 — și asta mai mult ca să-i facem plăcere și să ri-
dem. El însă cerceta, scormonea, vîntura, cernea și
din cînd în cînd alegea din țărîna dată la o parte
hîrburi, pietre, bucăți informe, cu o vădită sa-
tisfacție.

85 De la un timp însă, un vînt puternic se stîrni
și niște nouri mari, ca o caravană grăbită, se ară-
tară în zare. Aerul se răcori brusc, și noi ne opri-
răm din lucru, socotind că ar fi mai bine să re-
nunțăm la oalele vechi și hîrbuite, pentru cele pline
90 de acasă. Greva generală deci fu decisă.

Înainte de a zvîrli tirnăcopul, unul dintre noi
scoase atunci din malul deschis un idol mic de lut,
ciunt de-o mîină și de-un picior, dar încolo destul
de bine păstrat. Discuții diverse se născură, și cum
95 savantul nostru, în omnisciența lui, afirmă fără
ezitare că figurina aceasta bizară era un idol înlă-
turător de primejdii, fericitul descoperitor i l-a ce-
dat rîzînd, urîndu-i să-l poarte fericit.

100 În vremea asta însă, cerul se acoperise și o scă-
părare vie de fulger, ca dintr-un amnar uriaș, lu-
mină această scenă de profanare preistorică. Și cum
o ploaie piezișă începu brusc, fiecare se aciuă pe
unde putu.

105 Cel din urmă care cedă terenul a fost, firește,
pasionatul arheolog. Cînd văzu însă că-l răzbește
furia apei, zvîrli în fine hîrlețul și, luîndu-și idolul,
alergă sub adăpostul unui stejar înalt care lupta
singur în cîmp, izolat de restul dumbrăvei.

110 Dar abia ajuns acolo, o lumină mare se făcu și
trăsnetul înfășură stejarul ca un foc de artificii,
profilându-l pe cer cu ramurile aprinse într-un po-
top de schintei și frunze spulberate.

115 Și cînd toți îl socoteam pierdut, arheologul nos-
tru, teafăr și neatîns, ținînd încă idolul miraculos
în mîna, ieși înlăturînd perdeaua de fum...

120 De atuncea cred în lucrurile ce mă-mpresoară și
cu care trăiesc ; le împrumut virtuți după întîmplări
și pășesc cu respect prin sălile vechi din muzee, pe
lîngă vitrinile în care dorm figurinele de lut in-
forme, pe care le-au patinat veacurile în mormin-
tele unde au dormit îngropate și care au slujit și
au înlăturat cine știe ce primejdii și dureri care as-
tăzi nu mai sunt.

MAESTRUL KIRIAC

Cine nu-și mai amintește încă aspectul vrednic de vremile antice pe care-l înfățișa, pe timpul Expoziției, Arenele romane, în acea zi memorabilă când corurile venite din toate unghiurile locuite de români s-au înfrățit prin cîntec! Ca niște afluenți chemați spre aceeași matcă venise frații de pretutindeni. Sub cerul luminos, vastul emiciclu gemen de lume și, cînd fiecare și-a aflat locul, o liniște neobișnuită gloatelor s-a făcut ca prin minune; toți așteptau puterea cîntecului, vraja glasului omnesc care știe să împrumute toate graiurile naturii, să îmblînzească fiara care este în om și să tălmăcească toate durerile și bucuriile din care e plămădită viața.

Banierile străluceau la soare și societățile corale apăreau una după alta pe estrada din fața amfiteatrului. Vocile urcau sub cerul liber în liniștea aceea solemnă și plină de evlavie, aerul vibra, și nu cred să fi fost inimă să nu vibreze. Unul după altul, corurile veneau ca să aducă ecoul munților și văilor îndepărtate și atît de scumpe nouă, pînă ce, adunate la un loc, ca o grandioasă orgă pusă-n mișcare de un uriaș, ca un codru deșteptat de o vijelie, ca o mare trezită de un uragan, au început toate să cînte, intonînd, sub vastul cer care se boltea peste arene ca o cupolă albastră de templu, zguduitorul imn național.

30 Cel ce stăpînea furtuna asta și o mînuia cu văr-
guța lui era departe însă de a fi un uriaș ; era nu-
mai un om, și încă unul mic de stat și puțintel la
trup, dar mare la suflet.

Omul acela era George Kiriac.

35 Aplauzele și uralele entuziaste cu care mulțimea
l-a răsplătit m-au făcut să mă gîndesc că nu este
muncă susținută, nu este jertfă și energie cheltuită
care pînă la sfîrșit să nu-și găsească răsplata.

40 Eu mi-am adus aminte de anii lui de trudă,
m-am întors cu cincisprezece ani în urmă, într-o
stradă a Parisului ce se chema Cardinal Lemoine,
și am văzut o casă străjuită de un castan care-și
urca ramurile înflorite pînă la etajul de sus unde
steteam noi.

45 Acolo, în fundul unui coridor, locuia Kiriac. Ală-
turea, dintr-un atelier de croitorie, se auzea un
zumzet neconținut de mașină de cusut și de glasuri
vesele de uvriere care cîntau îndemnîndu-se la lu-
cru. Rîsete tinere urcau, și obscuritatea aceea mo-
horită a coridorului se făcea prietenoasă.

50 Din odaia lui Kiriac pianul răspundea, și o ro-
manță, o veșnică romanță de Grieg, începută și re-
luată cu îndărătnicie de cîntăreț, picura următoa-
rele cuvinte :

55 Frumoasa crăiasă
Din-naltul pridvor
Ascultă cum cîntă
Duiosul păstor...

60 Romanța murea de la un timp, și pianul înce-
pea sinistru să tînguie moartea lui Aas, lucru ce
ne făcea să protestăm atît noi, cît și uvrierele și să
cerem cu insistență schimbarea repertoriului.

Maestrul înceta cîntecul și își relua transpune-
rile de note. În neorînduiala extraordinară a odăii
lui sumar mobilate, ceasuri întregi scria umplînd
portative peste portative cu tot soiul de semne ca-

65 balistice, de chei fantastice, de mîzgălituri bizare
de note negre și albe ce le urca și le scobora în
7 etaje și pe care numai el singur le pricepea.

Luni întregi l-am văzut muncind așa, mîncînd
pe apucate și interesîndu-se prea puțin de ce se pe-
70 trece împrejurul lui.

Cînd pornea pe stradă, cu gulerul paltonului ri-
dicat, cu pălăria pe ochi, părea o pasăre zgribulită
rămasă din cine știe ce întîmplare în negurile Pa-
risului.

75 O vreme a condus corul la capela română, așa de
puțin cercetată de bunii noștri credincioși din ca-
pitala Franței. Apoi l-am pierdut din vedere; zi-
lele ne-au despărțit, el s-a mutat în alt cartier, mai
aproape de conservator, unde și-a urmat studiile
80 pentru care venise, atras de o ascunsă chemare.
Căci Kiriac, înainte de a se consacra muzicii, își
luase licența în drept la Universitatea din Bucu-
rești. Dar în sufletul său de mult încă izbucnise un
conflict tainic între nobila Euterpe și pretențioasa
85 Themis — și pîn' la sfîrșit flautul a biruit balanța.
Dar activitatea lui muzicală se mărginea p-atunci
la cîteva romanețe scrise pe unele din melancolicele
versuri ale lui O. Carp, ca :

90 Nu întîrzia pe mări
Și pe țărături tropicale...

sau

Intr-un codru de cărbune
O crăiasă jalea-și poartă
Și durerile nebune...

95 romanețe care făceau deliciul cercului literar alcă-
tuit de A. Vlahuță. Delavrancea și alți visători. Un
festival organizat de cei doi maeștri au făcut să ră-
sune întîia oară numele lui Kiriac sub cupola Ate-
neului, nume nou și necunoscut pe atunci, care era
100 merit să devină așa de popular și iubit mai tîrziu...

*

Cine va scrie odată istoria noastră culturală, în
diferitele ei tendințe spre o unitate definitivă a nea-

105 mului, nu va putea trece peste numele acestui om, legat pe totdeauna de societatea corală „Carmen“, pe care el a înființat-o după modelul celebrelor „Sängervereine“, care se știe în ce măsură au contribuit la unitatea imperiului german.

110 Începutul a fost modest ca și viața lui, dar prin energie, prin muncă și stăruință neînfrînată, în cîțiva ani a știut să-și înfăptuiască visul pe care de multe ori ni-l dezvăluia în ceasuri intime, pe vremea cînd întîmplarea ne făcuse să locuim sub același acoperămint.

115 Vremea morții lui Aas și a duiioasei romănțe cu păstorul și crăiasa a trecut de mult acum. Rîsul și cîntecele tinerelor uvriere au amuțit și ele. Cîntărețul cu părul ca abanosul a încărunțit. Castanul acela care-și urca ramurile pînă la etajul de sus al casei noastre întinde astăzi poate flori altora. Pe 120 balconul acela de piatră alți tineri, poate, visează, privind cum apune soarele peste Paris.

125 Mulți dintre noi n-au avut norocul să-și vadă realizate visurile acelea. Kiriac însă poate fi mulțămît și pizmuit, că n-a visat în zadar : opera lui e trainică și poate fi sigur că muza populară nu-l va uita niciodată.

SPOVEDANII

Deasupra Pompeiului vechi, cerul de dimineată e de aceeași nuanță cu violetele pe care mi le-a vîndut o buchetieră din Sorrento.

5 O undă de vînt răcoritor venind dinspre golf rădică și poartă de ici-colo pulberea fină a veacurilor moarte, ca s-o cearnă din nou peste ruine. Icniturile surde ale unui tîrnăcop se aud lovind undeva, departe, și abia ajung pînă la mine, purtate de sonoritatea atîtor încăperi deșarte, ca un oftat prelung într-o inimă pustie.

10 În răstimpuri, un glas tînăr cîntă o ritornelă tristă în cadența monotonă a tîrnăcopului.

Glasul plînge trăgănat :

15 L'amor comincia con suoni e con canti
E poi finisce con dolori e pianti... *

E jalnic glasul acesta și vădește o durere nouă, de curînd resimțită, dar e tînăr cîntărețul și durezza pe care-o cîntă o va lua, desigur, cu el anotîmpul care vine : soarele de aci îl va vindeca ; rănile 20 la vîrsta de douăzeci de ani se închid lesne, cînd izvoarele ascunse și puternice ale vieții sînt neheluite în om.

* Dragostea începe cu sunete și cîntece,
Iar apoi sfîrșește cu dureri și plîngeri...

Sufletul meu singur nu se mai bucură, căci tinerețea mea nu s-a încălzit la soare. Soarele meu a apus de mult și eu sînt ca lespede de marmură pe care stau și care păstrează încă pînă tîrziu noaptea căldura dezmierdătoare a soarelui care a ars peste zi. Miinile mele sînt pale și lîncede și vinele viorii ce-mi șerpuiesc sub piele se izvodesc ca și pe marmora aceasta.

Ochii mei prind lumina, dar nu se mai bucură de felurimea culorilor.

Pentru mine toate sînt la fel.

A secăt parcă puterea cea divină care mă făcea să mă pot bucura în alte vremuri de darul neprețuit al vederii.

Frescurile văzute în casa bogatului Pansa, așa de zvelte și grațioase, cu întregul alai de îngerași cu trupuri roze care întind arcul și aruncă săgeata, se dau de-a tumba ori fac fel de fel de ghidușii, toată lumea aceea de forme lascive și îmbolditoare de dragoste, toate aceste vedenii zugrăvite pe roșul fond, de artiști ce-s trecuți și ei astăzi în lumea vedeniilor fără nume, așa de limpezi păstrate sub cenușa cernută de veacuri — mie nu-mi mai spun nimic !

Trupul meu rămîne inert ; chemările acestea tainice la dragoste, semnele acestea venite de dincolo de mormînt, toate gesturile aceste drăgălașe de îngerași rămîn fără răspuns — și cu toate acestea și în sufletul meu peste care azi s-a așternut atîta cenușă, imagini dulci de femei iubite, de forme grațioase, de îngerași care se joacă lovînd cu arcul trăiesc așa de vii parcă ar fi de ieri...

Și venisem aci să mă liniștesc, să mă uit pe mine însumi, contemplînd natura, să uit pe acest trudit *eu* care mă chinuiește pretutindeni, să scap de locurile unde m-am torturat, crezînd că banul este acela ce poate da fericirea !

Căci, în anii mei zbuciumați, eu n-am avut vreme să caut spre cer, să visez... Eu am văzut viața

prin geamurile zăbrelete ale unui comptoar, ca o
fiară închisă într-o colivie. Anotimpurile și-au
schimbat fantasmagoria decorurilor și eu nu le deo-
sebeam decît după felul îmbrăcămintelor pe care
65 le purtam. Unul purta totuși hermina albă a zăpe-
zilor, celălalt rugina și purpura frunzelor veștede,
altul verdele fraged stropit de spuma albă-tranda-
firie a florilor de cireș sau aurul mișcător al hol-
70 delor coapte...

Dar eu nu le vedeam. Eu n-ascultam tumultul
vieții, care-mi bătea la fereastră și mă chema ne-
contentit să iau parte și eu, ca orice muritor, la săr-
bătorile ei vesele sau triste.

75 Eu nu vream să le ascult, și în mine cu toate
astea era un visător.

Eu toate le-am amînat pentru mai tîrziu, zicîndu-
mi că banul mi le va reda cu prisos. Eu n-am
cunoscut decît munca fără preget de zi și de noapte,
80 ca un minier ce sapă în întunericul orb spre a
avea dreptul să se bucure odată de lumină.

Acuma, deasupra mea s-a boltit, în sfîrșit, cerul,
zăbrelele prin care întrevedeam viața au dispărut,
și mă întreb : acesta era paradisul pe care l-am vi-
sat atîția ani în obscuritatea neprietenoasă a comp-
toarului în care m-am trudit ca să-mi cîștig liber-
tatea și să mă bucur de cer ?

95 În timp ce-mi număram și-mi agoniseam cu
trudă banii, eu nu cîntam cum cîntă lucrătorul
acesta nevăzut, în timp ce dezgroapă o lume dis-
părută, lovind cu tîrnăcopul în lavă : eu îngropam
o lume, amînînd toate pentru mai tîrziu ; eu nu-mi
dădeam seama că o clipă trecută nu se mai în-
toarce-napoi...

95 Azi am vîrsta la care nimeni nu-ți mai închide
ochii cu o sărutare, sînt cel ce-am fost ; în schimb,
am însă un capital solid plasat, pot să mă duc unde
vreau de la nord la sud, să schimb priveliștele la
infinite, să urmăresc mersul primăverii din țară-n
100 țară, să-mi deschid fereastra cînd vreau spre un
decor polar sau spre un parc exotic, să rîvnesc după

o formă care trece și mi-ar desfăta ochii, să-mi încint în sfârșit toate simțurile — căci omul e cu atîta mai desăvîrșit, cu cît știe și poate să ia parte cu toate simțurile lui la cîte le-mbie schimbătoarea viață...

Am citit cu pasiune scrieri de călătorie, am epuizat toate continentele și am trăit priveliștele înainte de a le vedea, mi-am scontat plăcerile și bucuriile cu gîndul — și azi nu mai găsesc nici un farmec în tot ce mă-nconjoară. Toate le revăd iarăși parcă prin zăbrelele înguste a comptoarului în care am trăit, nimica spontan, toate mi se înfățișează prin privirea cărților citite. Virginitatea lucrurilor îmi lipsește. Și eu am rîvnit după libertate cu toate aceste, crezînd că libertatea e totul, în loc să urmez pilda cuminte a tuturor, să mă bucur de minuta pe care-o trăiesc și să trăiesc minuta de care m-aș fi putut bucura...

Zidurile triste și ruinate, care cu toate acestea povestesc de gloria unei civilizații atît de rafinate, înmormîntate printr-un capriciu al naturii, sunt pentru mine ruinele unui oraș ca oricare altul. Grădinile de la Sorrento, care coboară-n pantă dulce pînă-n mare, cu lămîii și mandarinii lor înfloriți, mă indispun ca o ironie. Terasa albă, de unde stau și privesc de cealaltă parte a golfului cum Neapolul zgomotos se înalță în amfiteatru din ape, îmi pare ceva de prisos, un banal artificiu omenesc, o insultă adusă naturii...

Îmi întorc capul și privesc: dintre boschetele de arbori nemuritori văd albul palat al prințesei Gorciakof cum stă trist ca un mausoleu sub cerul albastru, în somnolența asta a soarelui care acum e ridicat sus. Obloanele închise la toate ferestrele spun că nimeni nu vine în acest anotimp să deschidă geamurile într-o parte, să lase aerul venit din largul mării, să alunge adormitoarea atmosferă din iatacurile părăsite, să lumineze saloanele, să joace răsfrîngerile soarelui pe cadrele aurite, să îm-

bălsămeze cu parfumul puternic și amețitor al lă-
mâilor deșertele ganguri...

145 Nimeni nu vine acolo, cum nimeni nu sălăș-
luiește în sufletul meu. Și gândul ăsta de părăsire
îmi mărește parcă întristarea mea fără vindecare.

150 Amurgul sau zorii, ca niște decoratori fantastici,
pot trece pe ape schimbînd la nesfîrșit fața valu-
rilor, romantica lună poate ieși din valuri sau co-
borî în ele; neodihnitul Vezuv înconjurat de tur-
bane de neguri poate să-și arunce leneș spre cer
155 spirala lui de fum, ca un musulman visător — sau
să-și răscolească cenușa din funduri și s-o împrăstie
încă o dată peste aceste locuri — căci mie mi-e
totuna!

155 Și eu nu sunt nici măcar un romantic, un byro-
nian, eu iubesc viața și nu pot lua parte la dînsa,
pentru că n-am știut-o prețui la vreme. Mă mișc,
vorbesc, tîrăsc o umbră după mine — și cu toate
aceste nu exist...

160 Icniturile surde ale tîrnăcopului reîncep să bată
din nou, și cîntecul printre ruinele vechi străbate
acuma ironic parcă... Glasul cîntă :

A Napoli s'e fatto lo consiglio,
Che non si piange l'uomo quando more... *

165 Ascult cîntecul ritmat de loviturile tîrnăcopului
și mi-aduc aminte că, în săpăturile care s-au făcut
odată la Pompei, s-a găsit tiparul unei forme ideal
de frumoase a unei femei pe care erupția Vezuviu-
lui a surprins-o și-a acoperit-o în giulgiul lui de
170 cenușă jilavă, vroind parcă, în pornirea lui nimici-
toare, să păstreze pentru cei ce vor dezgropa-o con-
turul divin al acelui trup care a trecut pe pămînt.

În tiparul păstrat de veacuri, un artist curios a
turnat acea formă, rechemînd la viață trupul din
175 care sufletul a dispărut...

Și visînd la acestea, mă gîndesc că și eu nu mai
sunt decît un amestec de lut care mai păstrează

* La Neapole s-a ținut sfatul
Ca să nu se plîngă omul cînd moare...

încă forma exterioară a celui care a fost odată și
din care sufletul și-a luat zborul aiurea...

*

180 Da, în zadar schimb locurile și caut să-mi des-
chid ochii tot asupra altor priveliști ; în zadar m-am
întors la Roma.

Sunt ca un vas de lut în care un parfum pre-
țios a sălășluit o clipă, care nu mai păstrează acum
185 decît amintirea vagă a parfumului ce l-a locuit.

Ideea morții, aci, în orașul acesta zis „etern“, o
întîlnești aproape la fiecă pas, o spune aproape
orice piatră, și-o impune orice lespede de marmoră
pe care amăgitorul spectru al gloriei a vrut să scrie
190 un nume, orice templu ridicat în fața soarelui, ca
să perpetueze un cult.

Ideea aceasta mă urmărește de cînd sunt aci și
nu mai pot să scap de ea.

195 Spectrul morții, cu toate aceste, nu mă-nspăi-
mîntă, și acum, obișnuit cu ea, singurul lucru care
mă chinuiește este chipul de a reda pămîntului
partea ce mi-a hărăzit-o și peste care puterea ne-
cunoscută, care poartă atîtea nume de cînd e lu-
mea, a suflat fluidul acela misterios care se cheamă
200 darul vieții.

De ce mă chinuiește acest gînd — nu știu. Așa,
subtilizat și redus cum sunt, voi reda pămîntului
așa de puțin din ceea ce mi-a închiriat o clipă !...

205 Ideea însă de a fi închis într-un loc și de a sta
o veșnicie într-un cuprins măsurat, într-o încăpere
silită, mă revoltă.

Cimitirele întîilor creștini, pe care le-am văzut
la St. Calixt și aiurea, necropolele acelea întune-
cate, saltarele acele înguste săpate unul peste altul
210 în zidul întunecat unde nu mai pătrunde lumina,
promiscuitatea aceea silită a putreziciunii la un loc,
în aerul muced, sub greutatea păturilor de pămînt
care te despart de lumină și de cerul boltit, de-
desuptul căruia viața continuă să-nflorească și să
215 rodească — mă înspăimîntă.

Cot la cot aproape cu ceilalți, întinși pe spate, neclintiți, să fii silit să stai, când viața cu eternele-i prefaceri își urmează mersul ei, să știi că stai inert, cu mâinele pe piept, în catacombele triste, unde creștinismul te-a relegat în așteptarea trîmbiței care te va chema în fața lui Dumnezeu și a judecăței supreme...

Chinuit de gîndul acesta am mers să rătăcesc prin cimitirele Romei vechi; fără de țintă am mers sub lumina albă a soarelui și, la o răspintie, din afundul unei străzi, am întîlnit un convoi pe care astăzi încă nu știu dacă l-am văzut cu adevărat, sau a fost o închipuire a fantaziei mele...

Peste zidurile ce îngustau de-a stînga și de-a dreapta strada care cobora în pantă, copacii bătrîni își împreunau aproape ramurile, mișcînd la fiecare batere de vînt capricioasele arabescuri țesute de cutremurul neconținut al frunzelor.

Un amestec de voci sună deodată și-n lumina cea tînuită un șir de călugări dintr-o sectă necunoscută mie apără fără de veste. Un fel de cămașă lungă, fantastică, cenușie aproape, îi îmbrăca, începînd cu o glugă ascuțită, tăiată numai în dreptul frunții cu două găuri strîmte din care ochii vii priveau ca niște cheotori; în mîni purtau niște prapuri negre, iar în urma lor, într-un dric hodorogit, tras de-un singur cal, un mort necunoscut, coperit de un postav negru pe care sta scris în litere de argint:

245 „*Hic jacet pulvis, cinis et nihil*“*.

Mascați erau cei ce-l duceau, mascat și necunoscut și mortul —, și numai ochii care priveau prin cheotorile acele tăiate în postavul sur al glugilor, dimpreună cu glasurile acele îngemănate în rugă mă încredințau că văd în adevăr această stranie priveliște și că nu e dezgustul meu de viață care și-o închipuie...

* Aici zace pulbere, cenușă și nimic.

255 E un fel de a fi îngropat și acesta, așa, aproape fantomatic, fără de fast și fără de fețe descoperite pe cari s-ar vedea curgînd lacrimile false. Durerea se cuvine să fie anonimă și lacrimile nevăzute de mulțimea indiferentă.

Spre care cimitir clandestin s-a îndrumat ca să doarmă necunoscutul mort nu știu.

260 Într-un târziu însă, m-am pomenit în cimitirul protestant, acolo unde, sub chiparoșii și pinii de-a pururi nemuritori, sub o simplă lespede de marmură, se odihnește inima cruțată de flacărele rugului care au mistuit trupul aruncat de valuri al celui mai eteric poet — inima lui Shelley...

265 Era-n amurg acum, și ciripitul pasărilor nevăzute cînta moartea soarelui deasupra acestei lespezi pe care pietatea unui prieten a săpat numai două cuvinte : „*Cor Cordium*“*.

270 Piramida uriașă a lui Cestius se înălța sub cer, întinzîndu-și umbra triumghiulară ca o sfidare obraznică aruncată vremilor și modestei lespezi sub care dormea această mică inimă în care se reflectase tot universul.

275 Eu nu am un nume, nici n-o să-l am. De-ar fi să dorm sub o piramidă, sau sub o simplă lespede, nu voi spune nimic trecătorului.

280 Eu voi să mă dezbrac de mine, pentru că n-am știut să-mi înnobilez lutul pe care mi l-a împrumutat natura.

Cum n-am izbutit să fiu nimic, trebuie să mă reîntorc în marele tot, să nu las o parte din mine locului, să mă amestec cît mai curînd în materia care ar putea renaște, să nu stau închis sub o piatră de mormînt, într-un săltar săpat într-un zid de țărîină, sub o piramidă obraznică sau sub un mausoleu fastuos, pe care mi l-aș putea plăti cu prețul economiilor mele. Singura mea dorință este de a mă reîntoarce cît mai curînd în marele tot, spre a reîncepe mai curînd o altă viață. Fiecare clipă pe care o mai trăiesc inutil, după o viață inu-

* Inima inimilor.

tilă, o socotesc ca un furt asupra vieții viitoare...

295 Hodina nu mă mai farmecă și mă gîndesc că la începutul călătoriei mele, urcînd amfiteatrul abrupt pe care e zidit orașul Fiume, am fost atras de umbrarele unor copaci ce de departe mi se arătau ca o grădină liniștită în care florile înfloresc și rid la soare... Cu cît urcam, atras de viziunea asta fermecătoare, dasupra zidurilor albe presărate de cioburi de sticlă ascuțite pe care le seamănă pe-acolo pretutindeni instinctul egoist de proprietate, marea se dezvălea tot mai mult, luminată de albul pinzelor, de fluturatul steagurilor de pe catargurile corăbiilor ancorate în radă.

305 Grădina cea fericită, cînd am ajuns sus, pe culme, nu era decît un cimitir. Și era atîta liniște și tihnă acolo, după poarta care-l despărțea de lume, deasupra zbuciumului mării și-al vieții !

310 Poarta aceea, pe care am împins-o intrînd, mă izola în adevăr așa de mult de oameni... loc mai visat pentru hodină nu-mi puteam închipui că se găsește pe pămînt... Și cu toate aceste, am redeschis poarta și-am reintrat printre oameni.

315 De ce-am reintrat și-am căutat să fac pe turistul și pentru ce acuma m-am reintors în Roma și stau privind de pe terasa hotelului unde mă găsesc apoteoza soarelui care se culcă departe, după cupola „Sfîntului Petru“ ?

320 Din Piața de Spania un miros puternic de flori urcă stăpînit de aroma amețitoare a crinilor.

E un miros puternic ce-mi da fiori de dragoste în altă vreme...

325 Jos, în vasta luntre de piatră, apele gîlgăiesc și cîntă, rochii clare de femei primăvăratec îmbrăcate luminează ceasul ăsta pe care vor să-l cucerească umbrele amurgului, și acum o mandolină a prins să cînte.

330 Viața cheamă... cheamă florile, ispitesc rochiile clare ce luminează întunerecul amurgului acestuia trist ; apele jos cîntă, spunînd că toate curg și trec, și acum, în negura albăstrie care se lasă, încep și

clopotele să sune, să cheme, să renască o speranță
în mine, să spuie parcă de o viață viitoare...

*

M-am reîntors la Napoli.

335 Și acum, de pe puntea corăbiei care mă duce
aiurea, privesc nemărginirea valurilor care se-nalță
și murmură împrejurul meu. O putere uriașă și ne-
văzută tulbură apele la infinit și talazurile înflorite
340 de spumă se fugăresc, sar unul peste altul, se-ngea-
mână, se boltesc în cupolă, se farmă ca un zid fra-
gil cu temelii netrainice, ca să reînceapă mai de-
parte același joc neodihnit.

În fund, cu toate aceste, e hodină și viața ur-
mează tihnită în adâncimile nemăsurate ale albiei
345 în care ne-am născut.

Departe, orașul zgomotos se surpă încet-încet și
numai de-a lungul cheiului valurile izbite se înalță
și se fugăresc ca niște fantome cu giulgiuri albe.

350 Pe cer, Vezuviul își însamnă dunga lui de fum
și norii ce se grămădesc spre dinsul par niște va-
goane fantastice duse de-o locomotivă uriașă.

Acum nu se mai vede nici dunga de fum a Ve-
zuviului, ci numai apa și cerul, ca la-nceputul lu-
milor.

355 Și, față de imensitatea asta, parcă-mi regăsesc
liniștea sufletului; gândul acela obscur, ideea aceea
de a mă reîntoarce la neființă, de a dispărea fără
a lăsa o urmă, mi se pare acuma așa de firească,
încît parcă aș fi îndeplinit-o, și acum revin, ca spi-
360 rit, și gîndesc la sfîrșitul meu.

Aceasta este moartea pe care-o căutam.

În curînd, cînd nu va mai fi nimeni pe punte,
mă voi lăsa încetîșor s-alunec în ape și voi dispă-
rea în adîncuri.

365 Voi aștepta să răsară luceafărul de seară, să iau
în ochii mei o scînteiere din alte lumi, înainte de
a-i închide pe totdeauna.

Valurile acestea în veșnic neastîmpăr mă vor
lua ca pe o jucărie și mă vor purta o clipă cu ele,
370 apoi, scufundîndu-mă, voi trece de pătura apelor,

unde nu mai străbate lumina, în regiunea fantasti-
cului, unde monștri hidoși așteaptă prada lor, unde
algele rămuroase se răsfiră ca niște evantaliuri și
unde stîncile abrupte par decorurile ruinate ale cine
375 știe căror palate din alte vremuri.

Acolo, dus în voia întîmplării, mă voi desface
și mă voi amesteca pentru a reveni la suprafață.
Și, gîndind la aceste, nici o jale nu mă-ncearcă
380 pentru viața mea trecută, nici o amintire nu mă-n-
duioșează pentru lutul pe care vream să-l părăsesc
și să-l arunc mării, nici o părere de rău pentru acel
ce a fost și n-a știut să-și trăiască viața la timp.

Nu vor arde pentru mine luminări, fosforescen-
țele mării fiindu-mi îndestulătoare. Clopote nu vor
385 suna, zgomotul talazurilor înlocuindu-le cu priso-
sintă. De lacrimi nu voi avea nevoie, apele mării
avînd destulă amărăciune în ele.

Voi dispărea cu voluptatea că am înlăturat tot
fastul și minciunile ce înconjoară moartea...

390 Luceafărul de seară a prins acum să schinteie
ca o lacrimă albă, și ochii mei se bucură parcă de
această ultimă priveliște pe care-o adună.

La nesfirșit, valurile joacă, se fugăresc, forfotă
ca într-un uriaș cazan așezat deasupra unui vulcan.

395 Miine însă furtuna se va potoli dasupra mea,
și-n sufletul meu se va face pace...

Notele aceste ce le-am scris vor aminti trecerea
mea efemeră pe pămînt și poate vor sluji ca povață
celor ce nu-și trăiesc viața la timp.

400 Un ultim adio, ție, luceafăr alb, singura lacrimă
peste mormîntul mișcător de ape în care am să
dorm...

PIETATE

Cum se schimbă și se prefac toate, cu cât s-adaogă anii ; generațiile se succed, case vechi se dărîmă și altele noi se clădesc, creînd tot alte perspective.

5 La noi, mai ales, s-ar părea că nimic nu e sta-tornic și că o fantezie șugubață și cu toane com-bină, face și desface la infinit lucrurile. Averile parcă nu au nici un temei ; casa rămasă din pă-rinți, în care fii, nepoți și strănepoți ar putea să
10 trăiască tot așa de tihnit ca și înaintașii lor, în loc să fie adăugată, înfrumusețată și adaptată vieței moderne, ca-n alte țări, e vîndută într-o bună zi ; și larii, fără nici o pietate, ajung prin hala vechitu-rilor ori sunt lăsați în voia soartei.

15 De-o pildă, cine s-ar fi dus să petreacă acu vreo doi ani la una din vilele celebre de la Șosea, unde risipitorii așa-zisului nostru *high-life* se duc noap-tea sub adăpostul discret al coșurilor ridicate ale muscalilor — aceste arhive ambulante ale păcatelor
20 bucureștene — ar fi văzut într-un salon, transfor-mat în *chambre séparée*, o priveliște care ar fi pu-tut să-l pună pe gînduri.

Firește că acel cineva trebuia să fie un senti-mental care înțelege poezia intimă a lucrurilor vechi, moștenite, care ar fi purtat cu dînsul pretutîndeni
25 nostalgia unui cămin risipit și deznădejdea tîrzie a pierderilor ireparabile...

Într-o casă veche boierească, tănuită de privi-
rile trecătorilor în umbra copacilor bătrâni, fere-
strele luminate licăresc printre crengi și cheamă
30 parcă din întuneric. La poartă, o lanternă suspectă
arde și se clatină la fiecare bătaie de vânt.

Cîteva muscali, alcătuiind o masă informă cu caii
și trăsurile lor, par încremenți de cînd lumea, dor-
35 mind pe capre. Dinăuntru, la fiece deschidere de
ușă, cînd trec chelnării cu șervete albe sub braț,
răzbesc sunete de viori amestecate cu arpegii de
ghitară.

Și sentimentalul nostru, în noaptea aceasta de
40 toamnă, ademenit de un grup de prieteni și plictisit
de viața lui monotonă, a intrat și el pe poarta
făgăduitoare de plăceri scump plătite.

Iată-l într-o rotundă albă, în mijlocul tovărășiei
sale vesele, la o masă încărcată cu tot soiul de bu-
45 nătăți. Sticlele de șampanie, în ciubărașele cu ghea-
ță, stau cu șervetele la gît, decapitate, ca o mă-
r-turie glorioasă a entuziasmului ce a cuprins pe co-
meseni. Crizanteme zburlite se ofilesc împrăștiate
pe masă, exalînd ca un miros ușor de camfor.

50 Luminările, sub abajururile lor roze, răsfîrîng
schinteieri pe cristalul paharelor, în care tremură
ambrozia modernă.

Cîteva femei ametițe pe jumătate, unele fumînd,
altele rîzînd cu hohot, fac o larmă de păsări exo-
55 tice, ș-un dialect special ajută la comunicarea pu-
ținelor gînduri ce pot să domicilieze în asemenea
capete.

Sentimentalul caută-mprejur.

60 De afară, nici un zgomot nu poate străbate prin
zidurile groase și solide ale casei bătrînești. Albul
varului alcătuieste un cadru de inocență acestui
desfrîu. În afară de masa și scaunele pe care stau
comesenii, nu e nici un alt mobilier, decît o dor-
meză veche, în stil Empire.

65 Și, cum își plimbă ochii distrați și vagi prin
această veche încăpere, două portrete atîrnate pe
zid, drept în fața lui, îl fac să tresară uimit.

În cadrele vechi aurite, doi bătrâni din alte vremuri privesc parcă nedumeriți la comeseni.

70 El, îmbrăcat în giubeaua lui de boier din epoca *Regulamentului Organic*, cu ișlicul tradițional, cu ochii dulci, albaștri și parcă șterși, privind peste hotarele vremii; ea, o băbușcă cu bărbia ascuțită sub care e înnodată panglica bonetei drotate*, de
75 sub care scapă două rînduri de zulufi albi, frumos înșurubați, stă înțepată, cu un șal scump de cașmir pe umeri, în mîna stîngă, albă ca de sedef, ține niște mătânii de lemn de odogaci**, și ochii ei negri, rămași parcă tineri încă, se uită întrebător la
80 bătrînul ei tovarăș, care nici el nu pricepe ce-nseamnă năvala asta de intruși barbari în sanctuarul familiei lor.

Dar ușa se crapă binișor și, pe gîtul unei ghi-tare, un cap negru și soios se ivește, urmat de alte
85 două capete la fel, care zîmbesc, străfulgerînd cu dinții albi în întuneric.

Sunt „artiștii“.

Un acord zglobiu de țîmbal vorbește pentru dînșii.

90 Și iată femeile, ca o furtună, într-un foșnet zgomotos de mătăsuri, dau scaunele într-o parte și un *kake-walk* dezmațat i-amestecă pe toți, îmbrîncind pe bietul visător, care se uitase cu cotul răzemat de zid, privind la cele două portrete.

95 Naiul fluieră deznădăjduit, arcușul vioristului își pierde părul ca prins de o peladă subită, și ciocănelele izbesc cu putere în coardele țîmbalului, trezind vibrații sonore în sticlăria de pe masă.

100 Danțul merge nebun, lovește pereții, parcă ar vrea să-i dea la o parte, răstoarnă scaunele, crește tumultuos într-un amestec amețitor și din ce în ce mai desfrînat, sub ochii încremeniți ai bătrînilor, care privesc din ramele lor la scena aceasta de saturnalii sălbatece.

* *Drotat* — încrețit.

** *Odogaci* — arbust exotic, a cărui scoarță exală un miros plăcut.

105 Parcă se-ntreabă unde sunt lucrurile lor, unde
liniștea aceea patriarhală ce domnea după zidurile
groase, unde-s divanurile lor largi și încăpătoare,
scoarțele și chilimurile trainice, iconostasul cu
110 icoanele îmbrăcate-n cămăși de argint, dasupra că-
rorora candela nestinsă arunca necurmat lumina ei
plină de pace și de sfințenie ?

Ochii bătrînului prind parcă viață și privesc su-
părați la bătrînă ; ochii bătrînei cată și ei deznă-
dăjduiți, caută pe cineva din ai lor, pe cel din
115 urmă, pe nemernicul vlăstar ce i-a uitat acolo, în
părete, în cadrele lor aurite, și i-a vîndut dim-
preună cu casa strămoșească, fără teamă de blestem,
fără pic de remușcare...

Caută... dar nimeni nu vine să deie afară turma
120 asta de dezmațați... Nimeni nu vine, căci toți s-au
dus aiurea, unii prin cimitire, alții prin casele de
joc, lăsîndu-i pe ei, sărmanii, să vadă singuri pen-
tru ce-au muncit, pentru cine au trudit, pentru
cine au adunat.

125 Și sentimentalul, dezgustat, ridicînd o crizan-
temă căzută, se furișează pe ușă și iese în aerul
curat al nopții.

Afară se luminează de zi, și copacii, în dimi-
neața umedă, freamătă din puținele frunze ce le-au
130 mai rămas.

O tristețe nemărginită îi cuprinde inima și-și
aduce aminte de atîtea alte căminuri risipite, de
atîtea alte gospodării ruinate, de atîtea alte tipuri
dispărute. Scene și tablouri din albumurile lui Raf-
135 fet și Szathmary i se luminează în treacăt, și, clă-
tinînd din cap, apucă pe alee, spre oraș, gîndindu-se
la ce a mai rămas din Bucureștii vechi și la lipsa
de pietate a contemporanilor lui.

PEȚITORII AMFITRITEI

Era pe vremea cînd zeii locuiau pămîntul, cînd fiecare izvor își avea naiada lui și orice peșteră adăpostea un satir, cînd marele Pan încă nu era mort.

5 Pe vremea aceea, la poalele muntelui Atlas, într-o grotă fermecată, cu pereții de marmoră albă, trăia, ferită de razele soarelui și de ochii oamenilor, Amfitrita, tînăra fiică a lui Okeanos.

10 Frumusețea ei neasemănată era preamărită de toate noroadele mărilor și nu era vietate să nu-i aducă prinosul ei de slavă : darurile se îngrămădeau la intrarea peșterii ei, algele cele mai mlădioase se împleteau să-i facă așternut, scoicile în fel de fel de fețe se îmbinau în curcubeie și se deschideau singure, îmbind-o cu mărgăritare, mărganurile cele
15 mai curate își întindeau ramurile și se lăsau rupte ca să le culeagă mîna ei și să și le împletească în plete.

20 Vestea frumuseții sale ajunse într-o zi pînă la uriașele palate din fundul mării, unde Neptun trăia singuratic și ursuz, spre marea întristare a poporului lui de nimfe și sirene, ale căror jocuri și cîntece nu mai izbuteau să-l desfete.

25 Și așa, într-o bună dimineată, luîndu-și hlamida cea mai scumpă, după ce-și pieptănă cu tridentul cît putu mai frumos pletele verzi și barba lui încil-

cită, punîndu-și pe cap coroana lui de trestie, își părăsi palatul fără să spună nimănui nimic și porni și el să vadă minunea de care zvonea tot norodul mărilor.

30 Umblînd pe talazuri cu barba lui lungă, răsfi-
rată de vînt, după multă cale, ajunse în sfîrșit la
poalele muntelui Atlas.

Pe urma lui, numai doi delfini, apărînd și dis-
părînd în valuri, înotau neștiuți de el, doritori parcă
35 să vadă unde se duce așa de gătit împăratul lor.

Soarele apunea ca un ochi galben care pîndește,
și în ceasul acela o lumină de aur se revărsase, îm-
brăcînd întunecatul munte care sprijinește cerul la
marginea lumii.

40 În lumina aceea rumenită, cînd soarele sta să
se culce, Amfitrita tocmai ieșise din ape și acum se
urca pe țarm, storcîndu-și pletele roșcate ca o
flacăără.

Picăturile se prelingeau pe trupul ei alb, rostogolindu-se ca niște mărgăritare. Ochii îi străluceau
45 ca două stele vinete, și, în clipa cînd cu brațele
amîndouă înălțate peste creștet își aduna pletele,
scoțîndu-și înainte sîinii tineri, rămase încremenită,
văzînd pe cel ce se apropia alergînd pe ape.

50 Era așa de ciudată arătarea ce venea, zeul acela
necunoscut cu fața arsă de vînturi, cu ochii mari
și mlăștinoși, cu barba plină de scoici și nisip, încît
la început dădu să fugă.

Dar măreția lui întunecată, cununa de trestii și
55 tridentul plin de alge, pe care-l ținea ridicat în aer,
o făcură să încremenească din nou, recunoscînd pe
Neptun, zeul mărilor.

Inima lui Neptun se opri parcă din bătaie, sim-
țînd un farmec ce nu-l mai încercase pînă atunci.

60 Toată asprimea lui de stăpîn se îndulci la pri-
virea frumoasei nimfe, și glasul lui care nu știa să
rostească decît cuvinte de poruncă îngînă un cuvînt
dezmierdător.

65 Ea, sfiioasă și cu ochii plecați în fața acestui
pețitor neașteptat, cu viclenia ei de femeie, pricepu
că numai câștigînd vreme l-ar putea domoli, căci o
însăpămînta numai gîndul că ar putea să-i fie soție.

70 Și cruntul și temutul zeu, împăcat de un zîmbet,
se reîntoarse în palaturile lui, ca să revie și a doua,
și a treia zi.

Amfitrita însă nu mai apăru, și ființa aceea di-
vină cu trupul ei alb, pe care picăturile de apă se
rostogoleau ca niște mărgăritare, brațele acele ro-
tunde ridicate peste creștet, sîinii aceia tineri și
75 ispititori, în ceasul acela aurit de apusul soarelui,
îl tulburau și nu-i mai îngăduiau nici o clipă de
repaos.

Muntele Atlas care sprijină bolta cerului se lu-
mina de același amurg, soarele se culca în valuri,
80 lumina scădea, și Neptun, singur și ursuz, în fie-
care seară, aștepta zadarnic vedenia fermecătoare
care-i furase mințile.

Apoi, obosit de așteptare, pornea furtunatec pe
mări, ridicînd în calea lui talazuri. Apele tulburate
85 din pacea lor vuiiau și numai noaptea tîrziu, cînd
ajungea el acasă, se potoleau încetul cu încetul.

Palaturile lui atît de vesele și pline de zgomot
amuțise, nimfele și nereidele înfundase cotloanele
cele mai ascunse.

90 Nimeni nu mai îndrăznea să apară înaintea lui.
Singuri numai cei doi delfini ce-l urmărise cu-
noșteau taina acestei adînci întristări a stăpînului
mărilor.

85 Și ca doi bătrîni care văzuseră multe și cunoș-
teau sufletul femeii, au sfătuit ce-au sfătuit și au
hotărît să meargă singuri în peșit.

100 Pe cînd Neptun plîngea, lovind cu tridentul zi-
durile de cleștar ale iatacului său împărătesc, del-
finii noștri s-au pornit la dînsa și, mai afundîndu-se,
mai ieșind la suprafață, au ajuns în sfîrșit la ținta
călătoriei lor.

Amfitrita, stînd culcată pe marginea mării, pe nisipul cald, visa, privind fața apei care se ridica și cădea săltată de tumele și giumbușlucurile delfinilor, și ca o femeie ce era, se ridică pe un cot ca să-i vadă.

Un mărgăritar uriaș, pe care juca parcă toată strălucirea lunii, se rostogoli deodată la picioarele ei. O lumină dulce se făcu, luminînd preajma, și, pe cînd privea uimită, unul din delfini prinse să-i vorbească și să-i spună păsurile împăratului lor.

Ea își acoperi ochii cu pletele numai aducîndu-și aminte de fața aceea cruntă și arsă de vînturi, de ochii aceia mari și mlăștinoși, de barba lui plină de scoici și nisip — și se înfioră.

Dar celălalt delfin începu atunci să înșire bo-gățiile și comorile nemăsurate, pe care va fi ea stăpîină, luîndu-l pe Neptun.

Pletele se deteră de pe frunte într-o parte și ochii vineți străluciră, lacomi, și apoi, întinzînd mîna încet spre boaba uriașă de mărgăritar, începu să se joace cu ea și zîmbi.

Urîțenia zeului cu cununa de trestii pe creștet se îndulci parcă și sufletul ei femeiesc, poftitor de tot ce străluce, viclenia ei innăscută, gîndul de-a fi soția unui împărat așa de mare, toate astea și altele multe o înduplecară în sfîrșit.

Și seara a fost nuntă mare în palatele din fundul mărilor.

Nimfele și nereidele ieșiră din cotloanele lor, făcînd palatul ca oglinda, noctilucii și-au aprins luminile, stelele de mare și meduzele au întins ghirlandele lor luminoase în toate părțile, ca să primească după cum se cuvine pe nuntași.

Și s-a întins o masă uriașe, la care au benchetuit zeii cum știau ei să benchetuiască pe atunci.

Iar cînd a fost să-și ia Neptun mireasa și să intre în iatacul lui, i-au ieșit și delfinii în cale să-și capete răsplata cuvenită, că numai lor li se datora toate acestea.

Cei mari însă, odată ce și-au văzut visul cu ochii, nu se mai uită la cine s-a trudit și i-a ajutat ; și, cum i-a văzut pe scări, așa, cu solzii verzi și mustețile lor zburlite, i s-a făcut scîrbă — și luîndu-i de coadă i-a aruncat cît colo în înaltul cerului, de stau și astăzi și străjuiesc cu ochii lor de aur pe bolta nemăsurată a tării.

ÎN SPITAL

Sunt în spital.

Am intrat într-un amurg de iarnă, venind de departe, din mahalaua mea, prin zăpada căzută de curînd. Din cînd în cînd îmi întorceam capul privind
5 la urmele însemnate de pașii mei și mă gîndeam, așa bolnav cum sunt, că urmele mele se vor acoperi în cîteva minute și poate niciodată nu le voi mai însemna întorcîndu-mă spre casă.

Cum am intrat în clădirea asta severă și parfumată de acid fenic, tot soiul de presimțiri rele m-au cuprins. Aș fi vrut să mă întorc, dar acum pășisem pragul. Coridorul pustiu și tăcut, în care pasul meu trezea ecouri prelungi, mi s-a părut un drum spre
10 moarte.

15 Peste cîteva minute, am devenit un anonim, o umbră, un număr oarecare. Tot ce-am avut, în afară de boala de care sufăr, mi le-au luat de la intrare, și în schimb mi-au dat un halat și o scufie în care m-am găsit destul de ridicol.

20 Mi-am luat în primire patul ce mi-era destinat, în fundul sălii, lingă o fereastră. Cînd am intrat în sală, toți noii mei tovarăși, cu scufii și halaturi, ca niște *alter-ego*, unii afundați între perne, alții sprijiniți pe-un cot, sau stînd pe marginea patului,
25 și-au întors ochii spre mine. Și în toți ochii am citit parcă aceeași nemulțumire întrebătoare, care parcă spunea :

„Cine-o mai fi și ăsta ? Și ce boală mai aduce
cu el ?“

30 Plictisit de această primire dușmănoasă, m-am
așezat în pat și mi-am tras plapuma peste ochi.

Cînd m-am trezit, ce ceas era nu știu. Un singur
bec lumina liniștea sinistră, întreruptă din cînd în
35 cînd de cîte-un oftat prin somn sau scîrșitul unui
pat.

Lumina ce se-mpărțea fantastic peste cei cari
dormeau sub plapumele albe, ca pe niște întroie-
niți, mă făcea să mă cred că sunt căzut pe un cîmp
de război acoperit de zăpadă și plin de morți și din
40 care suspinele răniților răzbeau slabe din cînd în
cînd.

Era oftatul atîtor învinși în lupta aprigă a vieții,
și, fără să vreau, un sentiment de milă m-a cuprins
și mi-am iertat frații de suferință pentru primirea
45 dușmănoasă de peste zi.

Dimineața, în așteptarea doctorului, am căutat
să fac cunoștință cu vecinii mei, dar în zadar am
încercat să intru în vorbă cu ei, cel din dreapta
fiind imobilizat de-o fractură, iar cel din față fiind
50 bandajat peste fălci. Am renunțat deci la orice
convorbire, mărginindu-mă să ascult și să privesc
în sală. Erau oameni de toate categoriile și națio-
nalitățile : hamali estropiați de ridicarea poverilor,
cărutași cu picioarele frînte de prăbușirea vreunui
55 mal, lucrători cu mîna apucată de cine știe de trans-
mision — mai cu seamă accidente speciale chirur-
giei.

Unii steteau cu piciorul prins în scripăt, alții
cu mîna imobilizată în scînduri — și toți povesteau
60 pentru a suta oară poate amănuntele nenorocirii
care a dat peste dîșii, vătîndu-se și căinîndu-se
unul pe altul.

Pe la 9, doctorul cel mare, urmat de-o ceată de
tineri în bluze albe, trecu de la pat la pat, stabilind
65 ici o diagnoză, colo schimbînd un pansament, din-
colo dînd o poruncă pentru operație, și, după ce
mi-a prescris și mie ce aveam de urmat, trecu în
altă sală.

70 În timpul acesta, vecinul meu, un individ uscă-
țiv, care, dealtfel, părea că nu suferă de nimic,
dete plapuma la o parte și, după plecarea docto-
rului, începu să umble de la pat la pat, cercetînd
pe unii și pe alții, și pe un ton plîngător întrebîndu-i pe rînd :

75 — Da ție ce ți-a dat ?

Și după ce bolnavul spunea doctoria prescrisă, îl
implora pe același ton :

— Apoi să-mi dai și mie !

80 Și nu se lăsa pînă nu-l împărțăsea fiecare din
medicamentul lui.

Cum mi-au adus și mie doctoriile, originalul meu
vecin care părea că suferă de toate boalele, deși nu
suferea de nici una, veni și la mine și mă întrebă :

— Da ție ce ți-a dat ?... Dă-mi și mie.

85 Și atîta stăruință punea în rugămîntea lui re-
petată, încît n-am putut să-l refuz pînă la sfîrșit.
Mi-am împărțit deci sarea amară cu simpaticul meu
vecin, care-o înghiți cu deliciu, spre marea mea
mirare.

*

90 Ziua trecu monotonă și fără incidente, în aștep-
tarea operației mele care urma să se facă a doua
zi. Peste noapte, un oftat prelung m-a deșteptat.

M-am ridicat să văd de unde vine oftatul și,
95 în sala de alături, într-un pat împrejmuț de un pa-
ravan, am văzut un om care se lupta din greu cu
moartea. Un căpățel de luminare de ceară picura
lipit de vergeaua de fier a patului, luminînd figura
palidă a părăsitului de toți. Coșul pieptului i se
urca și niște mîini slabe zgîriau prostirea, parcă
100 voind s-o înlătore ca pe-o povară.

Un avînt de compătîmire mă împingea către el
să-l ajut, dar în minutul acela un individ fantoma-
tic apăru din fundul coridorului, veni cu pași gră-
biți, intră în sală și, apropiindu-se de patul celui
105 care murea, își înălță capul peste paravan și, spri-
jinit așa, începu să urle îngrozitor.

Într-un minut toți bolnavii se treziră, speriați de larma aceasta neobișnuită, gardienele și internul alergară, încercînd în zadar să potolească pe urlător.

110 Dar acesta se încleștase acum cu amîndouă mîinile de speteaza patului și, cu instinctul cîinelui care presimte moartea, urma să urle...

Cu mare trudă l-au ridicat și l-au dus.

115 Horcăiturile celui bolnav de la o vreme s-au stins și căpețelul de luminare înfipt pe vergeaua patului acum nu mai străjuia decît un mort...

*

Zece zile au trecut de la operație.

Încep să mă vindec.

120 O serie de bolnavi s-au schimbat și alte figuri au apărut. Vecinul meu hipocondru a fost dat afară.

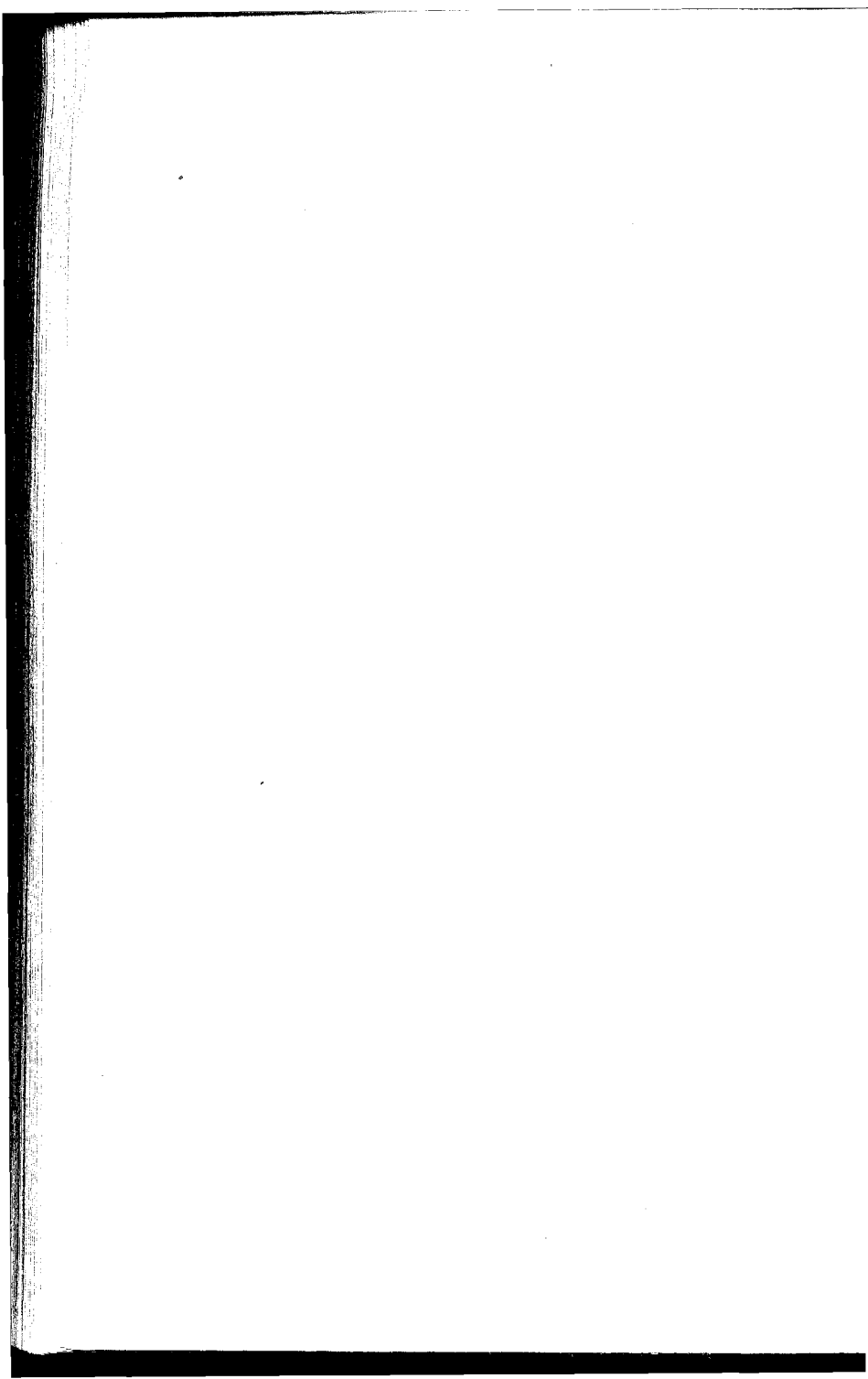
125 Pe fereastră zăresc cerul albastru, și același dor ca și pe mine îi stăpînește parcă pe toți, același neastîmpăr ciudat, mai cu seamă pentru cei mai mulți cari, aci, oricum, sunt la un adăpost și au tot ce le trebuie...

O sete nebună de a fi liberi, de a-și relua ocupațiile, de a îndura orice griji și necazuri ale vieții, numai să fie liberi !

130 Regimul acesta disciplinat devine de la o vreme o tortură.

135 Și eu, ca și dînsii, nu am alt gînd decît să scap mai degrabă de zidurile astea goale și de paturile acestea care sunt ca niște sicrie din care unul se duce, ca să vie altul să-i ieie locul...

TRADUCERI LIRICE ȘI EPICE
DIN VOLUME

AMORUL SFĂRÎMAT

Ieri peste noapte vîntul a sfărîmat Amorul
Ce-n colțul cel mai dulce ce-l tănuiește parcul
Adesea ne oprise din drum, săgetătorul,
Cu zîmbetul pe buze, tinzînd în aer arcul.

- 5 Ieri peste noapte vîntul l-a sfărîmat. Și-acuma
Puzderia de marmor rotește-n zori — și-i trist
Să vezi sub arbor soclul ce mai păstrează numa
Iscălitura ștersă a bietului artist.
- 10 Ce trist se-nalță soclul stingher ! Luîndu-și zborul,
Întristătoare gînduri se duc iar, ca să vie
În visul meu de jale în care viitorul
Îmi prevestește-o soartă mîhnită și pustie...
- 15 E trist din cale-afară... Chiar tu, așa-i, femeie ?
Rămii pierdută parcă, deși firea-ți ușoară
Se bucură de-un flutur de purpură ce zboară
Prin pulbera de marmor purtată pe alee...

CÎND RĂSARE LUCEAFĂRUL

De parte-n zări prin ceață sta luna-nsîngerată ;
Din neguri jucăuse abia se mai cunoaște
Cîmpia care adoarme și-ncep să cînte broaște
În papura de-un tremur de vînt înfiorată.

5 Se-nchid palizii nuferi pe-a apelor oglindă,
Și plopi ce stau de strajă, înalți și drepți în zări,
Cresc unul lingă altul ca niște arătări ;
Iar spre tufișuri zborul de licurici colindă.

10 Și buhne deșteptate, cu-aripi ce-abia mai bat,
Vislesc aerul negru și se strecoară mute,
Iar largul tot se umple de străluciri pierdute :
Alb, Venus se aprinde, și noaptea s-a lăsat.

ALEAN

Căminul cald, și lampa cu tainica-i lumină,
Spre reverie fruntea pe mină cînd se-nclină,
Și ochii duși în ochii iubiți din cale-afară
Și liniștea ce cade în fiecare sară,
5 Cînd ceaiul aburește și cărțile-s închise,
Și așteptarea sfîntă cu dulcea-i moleșală,
Cînd noaptea își desface hlamida-i nupțială...
Ah, toate, toate-aceste mă urmăresc în vise,
Mereu, fără-ncetare, sperînd de azi pe mîni
10 De-atîtea luni trecute, de-atîtea săptămîni !

CÎNTEC PRIBEAG

Clavirul ce-l sărută o mină delicată
Abia de mai străluce în seara viorie,
Pe cînd un cîntec molcom, o veche melodie,
Abia luptînd din aripi, sfios și slab adie
5 În liniștea odăii de Dinsa parfumată.

Ce-i leagănul acesta ce cu mișcarea-i lină
Mi-alint-atît de dulce durerea mea întreagă ?
Ce vrei tu de la mine, cîntare-atît de dragă ?
Ce-ai vrut să-mi spui, cîntare, tu ce-n curînd,
10 Zbura-vei pe fereastra deschisă spre grădină ?
pribeagă,

GREEN

Privește flori și roade, și foi, și ramuri, iacă
Și inima-mi ce numai doar pentru tine bate :
N-o-nsîngera cu-a tale miini albe și curate
Și ochii tăi primească o jertfă-așa săracă.

5 Îmbrobonat de roua ce vîntul din grădină
Pe frunte mi-a-nghețat-o în boabe lucitoare,
Îngăduie ca truda-mi să-ți cadă la picioare,
Visînd la vremi frumoase care-i vor da hodină.

10 Pe sînu-ți feciorelnic tu lasă-mi să se culce,
Las' capul meu ce încă de sărutări răsună,
Tihnit să se potoale, să uite de furtună
Și să adorm acuma cînd dormi atît de dulce.

EPITALAM DE VARĂ

Va fi-ntr-o zi de vară senină, nu-i așa ?
Și uriașul soare, părtaș la bucurie,
În haina-ți de mătăasă privindu-te-o să știe
Să-ți facă mai frumoasă chiar frumusețea ta.

5 Ca un cort nalt albastru, tot ceru-ntins în zare
Bogat își va desface larg faldurile sale
Pe-a noastre frunți plecate ce-or fi așa de pale
De-atita fericire și lungă așteptare.

10 Și-un vînt nespus de dulce, cînd seara-ncet se lasă,
Se va juca șagalnic cu scumpele-ți veșminte ;
Iar stelele din ceruri își vor aduce-aminte
Să binecuvinteze pe mire și mireasă...

SĂRBĂTOAREA PÎINII

E sărbătoarea sfintă — a pîinii sărbătoare !
Văd iarăși locuri scumpe, întors din pribegie.
E-un murmur lung și-afară e-atît potop de soare,
Încît și umbra pare că e trandafirie.

5 Se prăvălește aur sub fulgerul de seceri
Ce scînteie și trece foșnind ca o aripă ;
Cîmpia geme toată de-a brațelor întreceri,
Schimbînd mii de priveliști pe fiecare clipă.

10 E-atîta sîrg și luptă — zoresc secerătorii
Sub soarele ce arde pe-a holdelor podoabă,
Și care poartă grijă ca strugurii-n podgorii
Să prindă-un pic de miere în fiecare boabă.

15 Ai grijă dar de pîine și vin, bătrîne soare !
Păstrează-ne pămîntul bogat și dă-ne, tată,
Paharu-n care rîde o rază de uitare,
Copii ! această clipă e binecuvîntată !

20 Căci din odrasla mîndră ce-o dăruie pămîntul,
Din lamura curată aleasă din natură,
Își seceră și-și strînge pe seama lui Preasfîntul
Să aibă trup și sînge de cuminecătură.

ÎN PARCUL VECHI DE ZILE...

În parcul vechi de zile, pustiu și înghețat,
Doi inși cu pași de umbră ușor s-au strecurat.

Li-s ochii stinși sub gene și buzele uscate,
Și slabele lor vorbe abia de-s înginate.

5 În parcul vechi de zile, pustiu și înghețat,
Două năluci trecutul din somn l-au deșteptat.

— Mai ți-amintești tu astăzi de-acele ceasuri
sfinte ?...

— De ce mai vrei tu oare ca să-mi aduc aminte ?...

— Când îmi auzi de nume, tot mai tresari ș-acu ?
10 Îți mai apar în visuri, ca altădată ? — Nu.

— Ah, zilele frumoase, nespuse de fermecate,
Când ale noastre buze se-mpreunau ! — Se poate...

— Ce-albastru era cerul și mare viitorul !

— Dar, frînt, spre cerul negru s-a dus, luîndu-și
zborul.

15 Așa, printre ovăzuri ce le-ncurcase vîntul
Mergeau, și numai noaptea le-a auzit cuvîntul...

NU ESTE-AȘA ?...

Nu este-așa că-n ciuda acelor proști și răi
Ce vor privi cu pizmă a noastră bucurie,
Vom fi arare mândri și buni în veci cu ei ?

- 5 Nu este-așa că-n tihnă și plini de voieșie
Vom merge calea dreaptă ce steaua ne-o arată,
Nepăsători de cine ne vede ori ne știe ?

Răznite ca-ntr-o neagră pădure fermecată,
A noastre două inimi cînta-vor în iubire,
Cum cîntă noaptea două privighetori deodată.

- 10 Iar lumea, de-o fi bună cu noi, ori cu-ndîrjire,
Puțin o să ne pese. De-ar fi să ne sfișie,
Nici dragoste, nici ură, nimic n-o să ne mire.

- 15 Legați de cea mai scumpă și trainică frăție,
Ca într-o za vrăjită noi vom pași-n lumină,
Iar teamă de nimica atunci n-o să ne fie.

Ci fără nici o grijă de valul ce-o să vină
Eu mîna mea voi pune-o duios în mîna ta,
Și-om merge-așa înainte, cu inima senină

A celor ce s-adoră deoparte, nu-i așa ?

ALBASTRĂ-I ZAREA

Albastră-i zarea peste streșini
Și-așa senină,
Un arbor fruntea peste streșini
Încet și-nclină.

5 Și clopotul în turn acolo
Lin auieste,
O pasere pe ram acolo
Se tînguește.

10 O, Doamne, dulce-i viața asta
Și-așa-i de bine,
Și dinspre tîrg prigoana asta
Ce pașnic vine...

Tu, care plîngi mereu acumă,
Ce-ai făcut oare,
15 O, spune-mi unde ți-s acumă
Anii în floare ?...

MELANCOLIE

Somn negru s-a întins
Pe-ntreaga-mi ființă,
Orice vis s-a stins —
Dormi orice dorință !

5 Nimic nu mai vreau,
Nu mai știu ce este
Nici bine, nici rău —
Ce tristă poveste !

10 Ca un leagăn sînt
Mișcat fără vrere
Pe-un gol de mormînt —
Tăcere ! Tăcere !

AMURG

- Amurgu-aranca cea din urmă pară
Și-un vînt mișca lin nuferii de ceară.
Uriașii nuferi cu fețe ofilite,
Lucind printre stuhuri pe ape-adormite.
- 5 Eu rătăceam singur, plimbîndu-mi năcazul
Sub plete de sălcii ce-mprejmuiau iazul
Peste care ceața-nchipuia o mare
Deznădăjduită, albă arătare,
Și unindu-mi plînsul cu-al larilor vaier
- 10 Ce bătînd din aripi se chemau prin aer,
Printre sălcii triste, unde singuratic
Îmi plimbam năcazul, cînd giulgiul noptatic,
Întinzînd asupra-i umbra-i mortuară,
Veni ca să-nece cea din urmă pară
- 15 Și nuferii veștezi cu fețe ofilite,
Uriașii nuferi pe ape-adormite !...

CAVALERUL

Pe cale Nenorocul, un călăreț mascat,
În inima-mi bătrână, trecînd, m-a săgetat.

Din ea un val de sînge zbucni pe holda-n floare
Și-apoi din flori în aer s-a ridicat în soare.

5 Atuncea cavalerul degrabă a descins
Și, dîndu-se aproape, cu mîna m-a atins

Și degetu-i puternic de fier l-a-nfipt în rană,
Rostindu-și jurămîntul cu glas plin de dojană.

10 Atunci ca prin minune a prins vioi să bată
O inimă în mine, mai mîndră și curată,

Bătea întinerită o inimă fecioară,
Mai bună și mai sfîntă decît odinioară.

Năuc stam, prins de-un tremur, și nu-mi venea a
Ca omul care-n slavă pe Dumnezeu îl vede. crede

15 Dar călărețul darnic din nou a-ncălecat
Și dînd din cap spre mine din goană a strigat,

De parcă-i aud încă al glasului ecou :
— Măcar de-acum ia sama să nu te prinzi din nou !

MARCO

- Cînd Marco trecea cu ochii de foc,
Nu era flăcău să nu stea pe loc,
Căci în ochii ei fulgera lumină
Și pe urma ei tot cădea-n ruină.
- 5 Mistice miresme umpleau preajma toată,
Că plîngînd pe urmă-i sufletul murea,
Pe părul ei roșu o vrajă lucea,
Și rochia-i straniu cînta fermecată —
Cînd Marco trecea.
- 10 Cînd Marco cînta, mîinele-i pe clape
Din veacuri pierdute rechemau aproape
Toată adîncimea cîntecelor moarte,
Și glasul ei dulce urca mai departe
În nemărginirea viselor ce mint,
- 15 Și însuflețirea atuncea purta
Pînă sus la ceruri pe cel ce-asculta
Vocea-i nentreruptă cu sunet de-argint —
Cînd Marco cînta.
- 20 Cînd Marco plîngea, spadele-n schintei
N-aveau strălucirea lacrimelor ei ;
Buzele ei roșii se făceau de pară
Și în deznădejde era ca o fiară ;
Clocotind turbată creștea ca o lavă,

25 Furia ei roșă, și-atunci se părea
Că e o leoaică ce codrii trezea
Răcnindu-și sălbatec mînia grozavă —
Cînd Marco plîngea.

Cînd Marco juca, fusta ei de-atlaz
Mergea și venea viu ca un talaz ;
30 Ca trestia-n vînt se-ndoia pe șold,
Sînilor ei albi dîndu-le imbold.
Fulgera în treacăt. Picioru-i sprintar
Strălucind, obraznic, sus își ridica
Albele-i splendori, și-un foșnet pornea
35 Ca un vînt năprasnic noaptea-ntr-un umbrar —
Cînd Marco juca.

Cînd Marco dormea, te făcea buimac
Mireasma de-amor ce plutea-n iatac,
Sub prostiri conturul formelor divine
40 Undoia — și-n umbra perdelelor fine
Urca răsufllarea-i în mișcări ritmate ;
Un somn fericit și lin închidea
Ochii ei, și-n taina ce dulce cădea
Adormeau pe poliți lucrurile toate —
45 Cînd Marco dormea.

Și-apoi cînd iubea, valuri de desfrîu
Năvăleau — cum curge din rană un rîu
De sînge ce fierbe și-aleargă bogat —
Din trupul ei fraged, iertat de păcat ;
50 Șuvoiul rumpea zăgazul din loc,
Îneca gîndirea și tot ce-ntîlnea
Tîra după dînsul, și iar revenea
Sălbatec și lacom cum arde un foc —
Și-apoi îngheța.

DRUMUL MEU

A circiumelor larmă, gunoaiele pe stradă,
Castanii morți ce-și lasă frunzișul să le cadă ;
Tramcare zgomotoase se-mproșcă-n drum cu tină,
Și între patru roate abia pot să se țină,
5 Holbîndu-și ochii roșii și verzi, în fapt de sară :
Dezmoșteniți ce-alene spre cluburi se strecoară,
Fumînd fuduli sub nasul agenților de pază ;
Ploioase șandramale ; clădiri ce lăcrimează ;
Canaluri potopite, drum fărîmat de cai —
10 Ah, și aceasta-i calea pe care merg spre rai !

ÎN CODRU

Sînt unii slabi de înger sau nencercați de viață
Pe care codru-i cheamă la dînsul ca vrăjiți,
Miresme dulci i-alintă ; — aceia-s fericiți :
Dar mistice fioruri pe alții îi îngheață.

5 Sînt fericiți aceia ! Dar eu ce-n suflet port
O neagră remușcare ce-alungă ai mei pași,
Eu tremur în pădure ca și un ucigaș
Care s-ar teme-n cale să nu-nțîlnească-un mort.

10 Cînd trec sub aste ramuri ce joacă și s-afundă
În bolți sub care vecinic domnește-o neagră pace
Și-o noapte și mai neagră — eu nu știu cum se face
Că mă cuprinde-o spaimă nebună și profundă.

Dar mai cu seamă vara : roșata din apus
S-amestecă prin neguri și-albastrul se preschimbă
15 Atunci în foc și-n sînge — și-a clopotului limbă
Răsună ca un plîns tot mai aproape-adus.

20 Cald se ridică vîntul și crește greu încoace
Ca un duh rău ce trece și vine înapoi,
Neliniștește-o clipă stejarii mari — apoi,
Plutind ca o miasmă, în aer se desface.

E noapte-acum și-i ceasul cînd îți dedeau fior
Poveștile bunicii. Izvoarele-ntre ele
Se sfătuiesc prin tufe, ca făcători de rele
Ce stau și pun la cale în umbră vreun omor...

SCRISOAREA

Iar cincisprezece zile — și cît timp ne desparte
Acum ! Fără-ndoială, din cele mai amare
Dureri, cea mai cumplită e-acea de-a fi departe.

- Întîi cu drag ne scriem, și punem grijă mare
5 Să ne-amintim întruna o vorbă, o mișcare,
Și ochii, glasul celui ce-acum departe este,
Și ceasuri lungi cu dînsul stăm singuri de poveste.
Dar orice gînd ne vine, orice simțiri ne-ncercă,
Și ce vorbim atuncea cu cel departe, parcă.
10 Rămîne șters în ceață și-n veci plin de-ntristare.

- O ! lipsa, dintre rele, e răul cel mai mare !
Să te mîngîi cu fraze și vorbe să-ți înșiri ;
Să cauți în izvorul cel tulbur de gîndiri
Speranțelor trudite să le mai dai putere,
15 Și să nu afli alta decît amar și fiere,
Și iat-apoi, mai rece și mai pătrunzător
Ca fierul, și mai iute ca pasărea în zbor
Și ca talazul mării, cînd îl ridică-n slavă
Simunul din pustiuri aducător de-otravă,
20 Așa te săgetează deodată bănuiala
Pe care ți-o deșteaptă în inimă-ndoiala.

- Așa să fie oare ? Adevărat să fie ?
Pot pune eu credință pe dulcea-i mărturie ?
Nu se gîndește dînsa la alte lucruri oare
- 25 Acum, cînd, printre lacrimi, citesc a ei scrisoare ?
Și cînd zilele mele trec triste și domoale
Cum trece-un rîu, o floare neoglîndind în cale,
Ea poate că privește în lume, zîmbitoare,
Că-i veselă și poate mă uită ? Cine știe !
- 30 Și-i recitesc scrisoarea plin de melancolie.

ANGELUS

Cu aur viu și lucitor jaratec
O auroră de sfârșit de vară
Zbucnește fără veste furtunatec
Pe orizontul înroșit de pară.

5 Murind, albastră, noaptea-nduișată
Scînteie-n aer tot mai străvezie,
Și-apusul plin de umbra-nfiorată
Aprinde-o margine trandafirie.

10 Cîmpia rîde aburind în zare.
Din soarele ce prinde să se vadă
Pieziș, o rază-aprinde rîul, care
Străfulgeră departe ca o spadă.

15 S-au deșteptat iar zvonurile vieții
Și joacă toate-n plutitoarea ceață
Ce se ridică-n faptul dimineții
Desprinsă din umbrare și fineață.

Priveliștile vagi și-ndepărtate
Apar și pier în zarea luminoasă.
Un colț de sat începe să s-arate
20 Pierdut. Arar, din umbră, câte-o casă

Pripit și-aprinde geamul și aruncă
Un fulger alb ce-ncearcă să străbată
Misterul nopții din tăcuta luncă.
Acum, ici-colo, câte-un turn s-arată.

25 Lumina crește-ntruna și se-mparte,
Zvirlind sclipiri de pluguri în ogoare ;
Și iată-n sat cocoșii, de departe,
Cu glasuri mîndre și poruncitoare

30 Vestesc că-i ceasul friguros al pînii
În silă, fără foame, mestecate,
Și-al ochilor frecați de podul mînii...
Se-aude-un plîns de osii ferecate.

Din coperișuri se înalță fumul,
De lătrături răsună tot cătunul.
35 Plugarii grei, trecînd agale drumul,
S-abat prin hanuri unul câte unul,

Iar aerul se umple-n astă vreme
De zvonuri lungi de clopote sfărmate
Ce suie ca un cor greu de blesteme
40 Spre slava Celui-plin-de-bunăătate.

ÎN SURDINĂ

Linișteți în adumbrirea
Ce din ramuri se desface
Dragostea să ne-o pătrundem
De-o așa adîncă pace.

5 Ca-ntr-un vis frumos și tainic
Duși să ne topim cu-nctul
În melancolia vagă
Ce-o împrăștie brădetul.

10 Ține-ți brațele în cruce,
Ochii-nchiși pe jumătate
Și din inimă ți-alungă
Orice dor într-însa bate.

Să ne-adoarmă ca într-un leagăn
Adierele ușoare
15 Care trec și mișcă-n tremur
Iarba arselor răzoare.

Iară cînd dintre stejarii
Negri va cădea-nserarea,
Glas al deznădejzii noastre
20 Va cînta privighetoarea.

CATERINCA

Frumos fanfara sună și mindru orga cîntă,
Și pentru mine parcă-s aceleași amîndouă.
Căci una te pătrunde de-o-nfiorare sfîntă,
Cealaltă îți insuflă ca o viață nouă
5 De cînd te naști pe lume și pînă te-nmormintă.

Dar după-aceste două, din zvonurile toate
Ce rătăcesc prin lume, nimic nu mi-e mai drag
Decît o caterincă, din care curg fărmate
Atîta plîns și vaiet trezite de-un pribeag
10 Într-un amurg de soare, pe căi îndepărtate.

Pe drumuri, cînd pierdute și cînd apropiete,
Purtînd aceeași jale, aceleași lacrimi storc...
Se-nalță vreo revoltă ori mor niște regrete ?...
Ah, mai curînd nu-s oare a visurilor cete
15 Ce din morminte iarăși în leagăne se-ntorc,

Ca să se-ntoarcă iarăși din leagăne-n morminte ?
Mereu și pretutindeni, etern apus de soare,
Drum îmbrăcat de toamnă în jalnice veșminte,
Ceas zăbovit pe cale cînd bietul suflet moare
20 De-o neagră plictiseală ce nu-i chip s-o alinte...

ÎN ALPI

O noapte de vară domnește pe vale
Și-o-nvăluie-n giulgiuri de umbre cernite ;
Pe munte, rămase la mijloc de cale,
Dorm neguri tihnite.

5 Și nori cenușii atîta de deși
Se strîng, că privirea să bată nu poate
Spre-nalții ghețari urieși,
Ce stau toată ziua de pază pe sate
Cu frunțile lor de soare scăldate.

10 Dar iată că după perdeaua de nori
Smălțat în podoabe de mîndre colori,
Un sat odihnit strălucește și pare
O insulă prinsă în mijloc de mare ;
Ori poate-i un vultur ce iese din ceață,
15 Vreo navă departe, pe valuri drumeață,
Și-n fund clădăria de-nalte ghețare,
Ca niște giganti în haine de fier
Ce-amenință parcă pe Domnul din cer.

Privește acuma, colo, o pășună
20 Tivită-ntr-o horbotă albă de nea,
Departe albastrele stînci, și colea,
Lucind ca o albă bucată de lună,
O casă tihnită.

25 Ce straniu e locul în care-i zidită,
Și cât is de stranii stăpînii din ea,
De parte de lume, cuprinși de șivoaie
Ce curg pretutindeni și calea li-o taie.

Dar pentru ei bolta cerească-i mai largă
Și soarele parcă mai darnic răsare.
30 Privește la fata păstorului, sus,
Ce dulce visează cu sufletul dus,
În vreme ce-ntruna pe-obraji îi aleargă
Cînd purpura rază de soare,
Cînd umbra cu-albastre scipiri trecătoare.

35 Visează-ndelung la un chip fără nume,
De-un silf rătăcit în mica ei lume,
Ce-o duce departe,
De parte, pe căi nensemnate de urme...
Încep să răsune
40 Tălângi de la turme,
Și gîndul ei zboară spre soare apune
Și-o duce... Nu știe nici ea în ce parte !

În Alpi vremea bună ce iute se trece !
De ierburi zăpada e-atîta de aproape,
45 Curînd în mantaua ei albă și rece
Pășunile toate va sta să le-ngroape.

Și-atuncea, copilă, din nou te-i întoarce
Să stai lîngă vatră — și-n vreme ce-i toarce,
O rază a soarelui roș ce coboară
50 În Alpi să se culce,
Te-o face să uiți, în visarea ta dulce,
Că-i iarnă afară.

ÎN NEMĂRGENIRE

I

- De-acuma traista la spinare
Și flinta mea din cui desprinsă —
Închisă-i lacra, vatra-i stinsă,
Împing și grelele zăvoare.
- 5 Trec pragul la bătrîna-n casă
Și, sărutîndu-i mîna,-i spun :
— Te las, măicuță, sănătoasă !
Iar m-a cuprins un dor nebun
Să urc la munte. Rămas bun !
- 10 Șerpuitoare suie-o cale
Sus spre pădurea-ntunecată.
În jos, cît ochii pot să bată,
Se pierd în neguri fiord și vale.
La megieș cînd trec, e noapte,
- 15 Și-ncetinel, cînd mă strecor,
Aud prin flori ca niște șoapte
O rochie foșnind ușor,
Și-o umbră stă lingă stobor *.

* Stobor — gard.

Veșmîntu-i alb atunci lucește
20 Și „bună sara“ draga-mi spune.
Era frumoasă de minune
Ca floarea care-n munte crește.
Zîmbea privind pe supt pleoape —
Stoborul doar ne despărțea,
25 Dar cînd m-am dat de ea aproape
Atuncea am văzut abea
Din ochi scăpîndu-i o mărgea.

Cu brațul i-am cuprins mijlocul,
Tresaltă pieptul de fecioară ;
30 Acuma-i albă ca de ceară,
Acuma-i roșie ca focul.
I-am juruit că-mi este dragă
Și că bărbatul ei eu sînt
Nu de-azi pe mîni, ci viața-ntreagă —
35 Ea sta cu ochii în pămînt,
Și parcă nu-mi da crezămînt.

Și mă rugă așa de bună,
Așa frumos, c-am stat cuminte
Și-am prins a rîde ca-nainte,
40 Dar inima-mi bătea nebună.
Eu o rugai din nou, și iată
Abia tăcuse risul ei,
Mi s-a părut c-aud deodată
Un hohot viu de troli * și zei,
45 Sunînd prelung din stei în stei.

Atunci șerpuitoarea oale
Ne-a dus încet înspre pădure,
În urma noastră neguri sure
Acopereau și fiord și vale.

* *Trol* — spiriduș, în mitologia scandinavă.

- 50 Călcam pe margini de abisuri,
Purtați, se vede, de-un noroc,
Așa eram pierduți în visuri,
Și ce-a mai fost, nu știu deloc.
Dar fruntea mea era de foc.
- 55 Cu brațul am coprins-o iară,
Ea pe genunchii mei se lasă,
Atunci mi-a fost cu drept mireasă,
Și-n umbră trolii iar cîntară,
Iar dac-au rîs ș-atuncea zeii
- 60 Nu știu, că mie nu-mi păsa —
Dar știu atîta că femeii
Nespus de frică îi era
Și trupu-i gingaș tremura.

II

- Privesc de sus și soarele răsare,
Jos valea e de neguri încă plină,
Ghețarii însă fulgeră-n lumină.
Un petic roș, pierdut în depărtare,
- 5 Se rupe-ncet din ceața dimineții :
E casa mamei, mica noastră casă,
Acolo unde mama mea, duiosă,
A sîrguit luptînd cu greul vieții.
Acolo am crescut, și cine știe
- 10 De-atuncea dacă sufletul meu, poate,
De-a pururi însetat de libertate,
Și-a mai lărgit a lui împărăție.
- O umbră sprintenă în prag apare
Și, din oceagul de la casa mică,
15 Un fir de fum albastru se ridică —
Se duce mama la ghilit, îmi pare.
La casă sînt atîtea trebi mărunte !
Da, mama-i umbra ce pe drum zorește.

- „Lucrează, mamă, Domnul răsplătește
20 Pe cei ce știu nevoile să-nfrunte.
Iar eu urcînd pe plaiurile acele,
Pe unde urme renii doar mai lasă,
Vă voi aduce de la ei, acasă,
Blăni scumpe ție și miresei mele.“
- 25 Ce n-ar da ochii mei acum s-o vază !
Desigur ea prin somn și-aduce-aminte...
Visează, uită ce-a fost mai-nainte,
Visează, tu, iubita mea, visează !
Iar dacă nu visezi, și stai deșteaptă,
30 Gonește, dragă, orice amintire...
Nu ți-am jurat eu oare să-ți fiu mire ?
Tu uită ca și mine, și așteaptă.
Dar pîn-atuncea lucrul ți-l împarte :
Fă-ți zestrea, pune de război în casă,
35 Să-ți fie gata haina de mireasă —
Că nici biserica nu e departe.

- Ce dureroasă este despărțirea
Cînd ai pe lume o ființă scumpă !
Dar cînd e scris de tine să se rumpă,
40 Și mai cumplită crește-atunci iubirea.
De-acum îmi pare că o nouă soartă
Mă cheamă, și că tot ce-a fost se stînge.
În mine nu mai fierbe-același sînge
Și viața mea de pîn-acum e moartă.
45 Căci prea era de tot șovăitoare
Și se zbătea mereu, în neputință
Să scape de păcat și de căință —
De-aceea am călcat-o în picioare !

- Iar sufletu-mi de tot ce-a fost nemernic
50 S-a dezlegat și-a izbutit să scape
Și sînt al meu de-acum, tot mai aproape
De mine și de Cel-atotputernic.

- O clipă-mi mai arunc privirea roată
Pe văi, pe fiorduri și păduri cărunte,
55 Apoi pornesc voios în sus, la munte,
Ca să mă pierd în lumea minunată
De care numai renii au de știre.
Adio dară, maica mea duioasă !
Adio dară, dulcea mea mireasă !
60 M-avînt de-acuma în nemărginire !

III

- Amurgul în nouri de pară s-aprinde,
De-ai crede că arde întreg universul.
Convoiul din urmă de neguri descinde,
Pe rișe, ici-colo-și întîrzie mersul.
5 Trudit îmi e ochiul și calc fără spor,
Și sufletu-mi plin e de gînduri cernite,
Dar iată în cale-mi surîd pe-un pripor
Flori fără de seamăn, ca-n sînge stropite,
De vîntul de seară plecate ușor.
- 10 Aici stînd o clipă, din florile-acele
Am rupt cea mai mîndră și la pălărie
Am pus-o, tovarăș de cale să-mi fie ;
Apoi, subț o creangă, aproape de ele,
În noaptea senină să dorm m-am culcat.
15 Dar gînduri mîhnite, atuncea, veniră
Ca babele care, duminica-n sat,
Cînd ies de la slujbă, pe cale se-nșiră :
S-au strîns, se certară și iar m-au lăsat.
- De-aș fi eu acuma măcar lingă tine !
20 Tu, floarea mea ruptă ieri seară pe cale !
Aș sta ca un cîine — și mult mi-ar fi bine —
Culcat pe-o pulpană a rochiei tale.
În ochii tăi limpezi pierdut aș căta
Și demonul care mă duse-n ispită,
25 Atunci cînd văzut-am înfrîngerea ta,
De-ar fi să apară acuma, iubită,
De dreapta-mi urgie el n-ar mai scăpa.

- Spre naltele ceruri aş vrea să-mi iau zborul,
Să cer în genunchi, drăgălaşa mea floare,
30 Să-ţi scalde-n eternă lumină şi soare
Viaţa întreagă Atotştiutorul !
Dar nu, căci prea mîndru mă simt şi n-aş vrea,
Nimica, o, Doamne, să cer de la tine,
Dar dacă poţi face ceva pentru ea,
35 Atuncea ascultă-mi dorinţa : mai bine
Fă-i calea vieţii spinoasă şi grea !

- Țișnească torente speriate din munte
Pe unde va merge ; primejdii să-i semeni,
Pe negre prăpăstii, cînd trece pe punte ;
40 Să-i singere mersul de asprele cremenii,
Cînd urcă pe rîpe mîncate de ploii ;
Atunci eu în brațe luîndu-mi stăpîna,
La sinul meu strînsă, vom trece-amîndoi,
Ș-asupra-i nu-ntinde-ndrăzneată, Tu, mîna,
45 O, Doamne, c-atuncea dăm piept amîndoi !

IV

- Din miazăzi sosește un vînător bizar,
Noianuri fără margini el a avut să-nfrunte
Și gînduri mute-i joacă pe palida lui frunte
Ca razele nocturne a soarelui polar.
- 5 Surîsu-i strălucește în lacrimi răsfrînt,
Și gura-i, deși tace, parcă i-aud cuvîntul.
Dar cine-i el ? Ce spune ? Mai clar grăiește vîntul,
Cînd trece prin pădure și murmură un cînt.
- Și nici nu poţi pricepe ce gînduri se ascund
20 În ochii lui cei limpezi, ca și acele lacuri
Hrănite de ghețare, în care par de veacuri
Că dorm oglinzi curate pe-abisuri fără fund.

Dar iată, negre gânduri, ca păsările-n zbor,
S-alungă speriate și pacea li-o distramă —
15 Atunci, ca marinarii, băgați bine de seamă,
Căci nimeni nu se-ntoarce din adîncimea lor ! —

La o răscruce-n munte mi-a răsărit în drum,
Eu însoțit de pușcă, iar el de-un cîne mare.
Acolo ne legarăm c-un jurămînt de care,
20 De-aș mai avea tărie, m-aș lepăda acum.

Ce mă ținea de dînsul legat, nu pot să spui,
Și m-am luptat eu totuși, dar n-a fost cu puțință
Să scap de el — iar astăzi nici nu mai am voință :
Văd că-s cu trup și suflet pe vecinicie-al lui !

V

— Pentru ce arar tu plîngi spre seară
Cînd gîndești la maică-ta bătrînă ?
Au dormeai, sub pătura de lînă,
Mai tihnit ca sus, subt cer, afară ?

5 — Plîng, căci mă gîndesc în pacea serii
Că-mi era acas-așa de bine.
Blînd torcea motanul lîngă mine,
Iar eu dus mă dam robit visării.

— Pentru ce visezi tu ca nebunii ?
10 Mult mai bună-i lupta, nu te teme !
Deci trăiește-ți viața, că ai vreme
Să visezi sub sălcii cu străbunii.

Suie unde renul trece-n goană,
Ploi și vînt de-i înfrunța în cale,
15 Tot mai bine-așa, decît în vale
Prund să sfaremi ca să capeți hrană.

— Dar aud purtat de vînt încoace
Glas de clopot blind sunînd... — Ce-ți pasă !
Las' să sune ! Apa zgomotoasă
20 Murmură mai dulce la răstoace.

— Prînd la schit creștinii să s-adune,
Printre ei e mama cu nevasta...
— Crezi că nu-i păcat în lumea asta
Vremea să ți-o pierzi în rugăciune ?

25 — Orga-n bolți psalmodiază cîntul,
Albe ard făcliile-n altare...
— Dar mai albi lucesc ghețarii-n soare,
Și mai viu pe culmi buciună vîntul !

— Haide dar, de crezi tu că-i mai bine,
30 Tot mai sus, mai sus, spre zarea largă —
Cui îi place la biserici, meargă —
Taie drum — de-acuma merg cu tine !

VI

Se face toamnă, plîng domol
Tălângile îndepărtate,
Reîntră turmele-n ocol,
Lăsîndu-și dulcea libertate.

5 Curînd și iarna va veni
Să-mbrace-n alb coasta rîpoasă,
Potecile s-or troieni
Și-i vremea să cobor acasă.

Dar dacă sufletul ți-e dus,
10 Mai ai tu casă ? Ai tu vatră ?
El m-a-nvățat uitarea, sus,
Și mi-este inima de piatră.

Oricît trudeşti, jos de rămîi,
Nu poţi purcede-o faptă mare,
15 Puternic cresc ai mei plămii
Pe culmi, şi-aici mă simt eu tare.

Întreaga zi nu-mi aflu loc,
Dar sara-ntors cu prada-n spate,
20 Mă hodinesc, privind la foc,
Şi mă îmbăt de libertate.

Vin noaptea duhuri, fel de fel,
Dar vînătorul le cunoaşte ;
Mî-a dat un coif vrăjit de el,
Şi nici o frică nu mă paşte.

25 Pe culmile-mbrăcate-n nea
Gîndirea de oţel se face —
Nici un cirip de păsărea
Nu-ţi tulbură senina pace.

30 De-oi fi eu tot aşa şi-n mai,
Îmi iau şi mamă şi soţie,
Le-aduc din chinuitul trai
În vasta mea împărăţie.

Tot ce-am aflat le-oi arăta
Şi-or duce-o numa-n ris şi glume,
35 Şi-ntre gheţare vor uita
C-au mai trăit pe altă lume.

VII

Simt că nu mai am putere
Şi uritul greu m-apasă,
Prea-s de mult în munţi ; — mă cere
Inima din nou acasă.

5 O zi numai, și-apoi iară
Voi urca pe coasta-naltă,
Unde citeșitrei la vară
Vom petrece laolaltă.

10 Haide ! Însă flori mărunte
Ning, și-acum nu se mai poate !
Iarna e stăpînă-n munte :
Căile-s închise toate.

VIII

Și săptămîni trecură iar grămadă.
M-am potolit și nu mai vin să-mi ție
Părerile de rău tovărășie.
Izvoarele de mult dorm subț zăpadă.
5 Sus, luna albă printre piscuri trece
Și stelele ard mari în noaptea rece...

Cînd cade-amurgul, nu mai am hodină,
Plec din bordei ca dintr-o închisoare
Și-alerg pe culmi albite de ninsoare,
10 Pîn' ce pe-un pisc, rămas încă-n lumină,
Mă uit în adîncimile albastre
Cu gîndul dus la plaiurile noastre.

E pace sfîntă-n văi. Dar făr' de veste
Un zvon purcede-n liniștea pustie
15 Și umple tot văzduhul de-armonie.
Ce-nsamnă oare zgomotele-aceste
Ce tulbură, acolo jos, cătunul ?...
Sînt clopotele ce vestesc Crăciunul !

Mi-aduc aminte-acuma. Da, sînt ele.
20 În satu-ntreg e mîndră sărbătoare...
La megieș, lumini licăritoare
S-aprind pe la ferești ca niște stele :

O stea străluce și la casa noastră
Și ochii-mi cată țintă la fereastră.

- 25 De unde stau, ca un palat din basme
Îmi pare-acum sărmana noastră casă.
Aici, pustietatea-i fioroasă
Iar piscurile-nalte par fantasme.
Și parcă glasuri dragi prind să mă cheme
30 „Întoarce-te-napoi cît mai devreme !“

- Dar deodat-un hohotit demonic
Mă face să tresar, plin de sfială ;
În umbră văd atunci o față pală :
Rînjea ciudatul vînător, ironic :
35 — Pricep eu jalea ce acum te-apasă :
Ce slab de inger ești ! Ți-e dor de-acasă...

- Și iarăși brațele-mi devin vînjoase,
Recapăt îndrăzneală și vîrtute,
Și sîngele mai cald mi-aleargă iute,
40 Înviorat de gînduri sănătoase,
Nimic de-acum din drum n-o să m-abată :
Las' clopotele-n voia lor să bată !...

- Neașteptat atunci o slabă zare
Străluce peste casa părintească...
45 Întîi abia începe să clipească —
Ai spune-un palid răsărit de soare —
Apoi perdea de fum o prinde-n față
Și flacăra zbugnește uriașă.

- Mii de scînteii se războiesc prin aer
50 De luminează pîn' departe locul ;
Cuceritor se-ntinde, crește focul ;
Neputincios mă zbucium, și mă vaier ;
— Ei și ? — șoptește El încet — ce-ți pasă ?
La ce să plîngi cînd arde-o biată casă ?

55 Aveau atîta rost acele șoapte,
Că, îngrozit, eu am uitat de toate :
Știa cu-atîta artă să-mi arate
Cît de frumos e-acest tablou de noapte :
60 Cum flăcările cresc și se-mpreună
Jucînd în ploaia razelor de lună.

Cu ochii adumbriți, clipea din gene,
Parcă-ar fi vrut nimica să nu-i scape. —
Atunci trecu pe lîngă noi aproape
Un cor de glasuri dulci, aeriene,
65 Și-am înțeles că biata mamă-i moartă
Și îngerii cîntînd spre cer o poartă :

„Blajină ai trecut prin viață,
Și-ai fost blajină în dureri,
Sărmana mamă din popor ;
70 De-aceea te-nălțăm ușor
Deasupra munților de gheață,
În noaptea de Crăciun, la cer !“

Cît ai clipi, s-a stins ca o părere
Ciudatul vînător, și-n noaptea clară,
75 Deși eram cuprins de-o jale-amară,
La ce să mint ?... priveam, fără de vrere
Cu drag cum flăcările se-mpreună,
Jucînd în ploaia razelor de lună...

IX

Lumină era pîn' la mijloc de munți.
Și clopote, vesele-n aer sunînd,
Vuiiau zgomotoase cum sună la nunți ;
Vedeam vorniceii pe caii mărunți
5 Pe șleaul din vale în goană trecînd.

Lungi salve de pușcă pocneau la vecin ;
Jucau stegulețe pe stîlpi, la zaplaz ;

Creștea veselia sub cerul senin,
Dar eu, pe-un pripor, rîdeam cu venin,
10 Și lacrimi de foc îmi curgeau pe obraz.

Urcau pîn' la mine cîntările lor,
Frînturi de cuvinte aduse de vînt,
Lovindu-mi auzul, batjocoritor —
Atunci de durere-am crezut c-o să mor,
15 Văzînd că sînt singur de-acum pe pămînt.

Pe poartă irumpe bogatul alai ;
Stă smirna voioasa mireasă pe-un murg.
Străluce la soare bogatul ei strai,
În urmă îi flutură părul bălai —
20 Îl știu eu al cui e, de-atunci, din amurg !

Ea trece pîriul, merg caii domol,
S-apleacă mireasa spre mine ușor...
Ajunge de-acuma ! Mi-e sufletul gol --
Pășească-n lumină voiosul lor stol —
25 De-acum am scăpat de dureri și de dor !

Pe gura prăpastiei negre rămas,
Plutesc peste valea-nflorită de vară,
Și văd mica ceată cum trece la pas —
Acum ei aleargă, acum fac popas,
30 Și toate le vede privirea mea clară.

Văd albe năframe în vînt jucătoare
Și roșii zăbune, ca pete de foc.
Biserica albă încinsă de soare,
Frumoasa mireasă, iubita mea floare —
35 Și-n urmă pășește pierdutul noroc.

Din culmea vieții privesc eu la toate,
Și toate își au înțeles pe deplin.
Mă uit ca la lucruri de veacuri uitate
Și nimenea nu m-ar cunoaște azi, poate,
40 Văzîndu-mă cît sînt de calm și senin !

Atuncea demonicul rîset răsună
Și-același ciudat vînător vād că vine :
— Prietene dragă, de-acum cale bună !
Noi nu mai avem nimic împreună,
45 Poți merge-nainte și fără de mine !

Firește că astăzi destul sînt de tare,
Destul pînă astăzi mi-ai fost de-ajutor
Și ori pe ce drum să apuc sînt în stare,
Nici inima-n mine măcar nu tresare —
50 De piatră rămîn de acum pînă mor.

Gustat-am din cupa supremelor plîngeri,
Și nu mai mă sperie astăzi nămeții —
Fărmată mi-e nava de-atîte vasfrîngeri,
Mi-e rupt de furtună copacul vieții. —
55 Revād printre ramuri trecînd călăreții.

În goană de-a lungul se-nșiră alaiul,
Și-n frunte pe poarta bisericii trece
Frumoasa mireasă — și-i flutură straiul !
De-acuma, iubito, senin fie-ți traiul
60 Și viața senină de-acum ți-o petrece !

Ci eu, oțelit, tot mai sus voi răzbate
Și tot mai de sus voi privi peste voi —
Pe culmile-nalte, de nimeni umblate,
E cerul aproape, și e libertate —
65 Tîrască-se alții, de vor. în noroi !

MINERUL

Subpămînteană boltă, te sfăramă
Subt loviturile grelei cazmale,
Tot mai adînc îmi voi purcede cale
Păn' voi trezi un sunet de aramă.

- 5 În adîncimile necercetate
Din munți mă cheamă un bogat tezaur,
Acolo, îngrădite-n briie de-aur,
Dorm strălucind movili de nestemate.

- 10 O pace și-o tăcere nepătrunsă
Domnește-n veci în astă închisoare.
Deschide-mi drum, cazma biruitoare,
S-ating comoara inimei ascunsă.

- 15 Voios ca un copil eram odată,
Trăind sub cerul sămănat de stele,
Flori surideau în calea vieții mele,
Căci inima-mi p-atunci era-mpăcată.

Dar mai tîrziu uitat-am de lumină,
Căci nici un cîntec vesel nu străbate,

20 Nici murmurul răchitelor plecate
În întunericul pustiu din mină.

Și viața mea era strălucitoare,
Cînd am descins aici înțîia oară
Și așteptam un spirit să-mi răsară
Ca să-mi dezlege-a vieții ghicitoare.

25 Dar pînă azi pe lume nimeni încă
Nu m-a-ndreptat pe cale-adevărată,
Nici o schinteie nouă nu s-arată
Să-mi lumineze noaptea cea adîncă.

A fost o simplă amăgire oare ?
30 Nu poți s-ajungi prin umbră la lumină ?
Și totuși lumea, sus, e-așa senină,
Iar ochii mei orbesc, privind la soare.

Dar nu ! mai bine-n pacea nepătrunsă
Ce-n veci domnește-n neagra închisoare :
35 Deschide-mi drum, cazma biruitoare,
S-ajung comoara inimei ascunsă...

Și pîn' la cel din urmă ceas al vieții
Ridică-te, cazma, și cazi întruna,
Că-i încă noapte, ca întotdeauna,
40 Și nu știu unde-s zorii dimineții.

ALBATROSUL

Departe-acolo, unde parcă
s-atinge marea și cu cerul,
Își face albatrosul cuibul,
cum povestește corăbierul.

5 În spuma apelor își scaldă
aripetele-i din undă-n undă
Și-alunecă pășind pe valuri,
dar niciodată nu s-afundă.

10 Cu marea urcă și coboară
și strigă-n vreme de furtună
Și tace, cînd pe marea calmă
stă să se-ntoarcă vremea bună.

Nici nu înnoată peste ape
și nici prin aer nu vislește,
15 Și-ntre abis și cer ai spune
că e un vis care plutește.

Cînd în văzduh, cînd peste ape
 aripa ta se tot desface —
Sărmană pasăre-poetă,
20 cum n-ai tu nicăirea pace !

Și ce-i mai trist, că lumea ride
 cînd tu rîvnești să urci la cer,
Spunînd că toate acestea-s basme
 scornite de vreun corăbier...

COPIII REVERIEI

Tăcere e-n odaie și-i liniște afară.

- Eu stau visînd sub lampa cu streșina plecată,
În jurul meu e-o umbră în purpur înecată,
Și-atunci fără de veste copiii mei s-arată,
5 Plutind voioși prin fumul albastru de țigară.

Sosesc bătînd din aripi aleșii reveriei,
Se rup din umbra dulce șagalnicele cete,
Vin feți-frumoși de mîină cu drăgălașe fete
Și flutură prin aer bălăiele lor plete,
10 Iar eu mă pierd cu dînșii în lumea bucuriei.

- Dar cînd ne e mai vesel și mai cu farmec jocul,
Privirea mea-ntîlnește oglinda — și prin ceață
Văd în halatu-i simplu pe-un om cu ochi de gheață
Privindu-mă ironic și mohorît la față,
15 Și-atunci, ca prin minune, s-a risipit norocul.

- Îmi pare c-o tăcere de plumb pe toți se lasă ;
Cu degetul la gură stă unul ; cu mirare
Se uită-n lături altul, văzînd așa schimbare...
Dar ce copil pe lume nu-și pierde firea oare
20 Cînd intră fără veste un om străin în casă ?...

FRICA DE LUMINĂ

Pe cînd eram copil la școală,
umblam voios, cu fruntea sus.
Și nu știam ce este frica,
păn' soarele cădea-n apus.

5 Dar cînd, dinspre păduri și fiorduri,
cernite neguri coborau,
Vedenii din povești uitate
deodată mă înconjurau.

10 Și, de-nchideam o clipă ochii,
în visuri le vedeam mereu,
Și-atuncea Dumnezeu mai știe
ce se făcea curajul meu !

Dar astăzi m-am schimbat cu totul
și stranie-i a mea schimbare,
15 Acum, cu-nțîia raz-a zilei,
curajul meu întreg dispare.

Acuma, în puterea zilei,
cobolzii * calea mi-o ațin,
20 Și pentru ochii mei lumina
azi este cel mai groaznic chin.

Dar, cum se lasă noaptea, iarăși
cu drag la mine o rechem :
Zbor ca un șoim peste hotare,
acolo unde nu-i blestem !

25 Prin foc și apă voi răzbate
și voi sfărma orice cătușe,
Uitînd de-nfiorarea spaimei
păn' ziua bate iar la ușe.

30 Atunci din nou m-apucă groaza
și cad învins, făr' de putere,
De cum presimt că, surgunită
de zorii zilei, noaptea piere.

Și vezi, de-aceea fug de soare
cu tot cortegiul lui feeric :
35 Da, de-oi purcede-o faptă mare,
voi plăsmui-o-n întuneric !...

* *Cobold* — în mitologia popoarelor germanice, duh care ia înfățișare de pitic ; apără casele sau pietrele prețioase din munți.

NĂVI ARSE

Cu năvile-ntoarse spre sud s-a pornit
Din nordul ce doarme în ceață,
S-a dus către ceruri c-un trai mai tihnit,
Spre țări mai bogate-n viață.

5 Aprinsele faruri de pază în zări
El nu le mai vede pe mare, —
Dar florile mîndre din caldele țări
Îi deteră-n schimb alinare.

10 Și dacă ajunse la capăt de drum,
Își arse el năvile-n pripă,
Și numai o dîră albastră de fum
Spre nord flutura în risipă.

Dar cum se-nnoptează, acumă, un sol,
Cînd cad obositele gene,
15 Din țara cu soare pornește spre pol,
La casa ascunsă-n troiene.

ȘIVOIUL

Amenința furtuna și-un nor s-a spart apoi,
Cît ai clipi, pîriul s-a prefăcut șivoi.

Și-n timp ce uraganul venea cumplit și greu,
În clocote șivoiul creștea și el mereu.

5 Apoi a stat furtuna. Și norii s-au pierdut,
Și-atunci șivoiul, iarăși, pîriu s-a prefăcut.

Doar lacrimi pe frunze cîntau, picînd ușoare,
Din cînd în cînd, asemeni unor mîrgăritare.

10 O dungă albă prundul era ca mai-nainte :
Secase iar pîriul sub arșița fierbinte.

Și la răstimpuri, totuși, dulci picurii de ploaie
Tot mai cădeau ici, colo, zvonind din foaie-n foaie,

De se părea că încă tot cîntă un izvor,
La care-a stat odată un tînr visător.

DIN „BRAND“

EJNAR

Agnes, mîndru flutur plin de vrajă,
Jocul meu încearcă să te-nșele
Și te-oi prinde în curînd în mreajă —
5 Mreaja fi-vor cîntecele mele.

AGNES

Dacă-s flutur cu-aripi sclipitoare,
Mreaja ta spre mine n-o întinde.
Lasă-mă să zbor din floare-n floare,
10 Joacă-te, de vrei, dar nu mă prinde !

EJNAR

Agnes, mîndru flutur plin de vrajă
Firele se strîng tot mai aproape —
În curînd îmi vei cădea în mreajă —
15 Aripele nu pot să te scape.

AGNES

Dacă-s flutur cu-aripi aurite,
Lasă-mă să zbor voios în soare,
Și, de cad în mreaja ta, iubite,
20 Cruță-mi praful de pe aripioare.

EJNAR

Cătinel te-oi lua cu mîna, dragă,
Te-oi închide-n inimă, la mine,
Și-acolo de-i vrea, viața-ntreagă
25 Te-i juca cum ți-o plăcea mai bine !

TERJE VIGEN

- Într-un ostrov, departe, pe-o stîncă solitară,
Trăia în alte vremuri un om bătrîn și straniu,
El nu făcea la nimeni, desigur, nici un rău
Nici cînd stetea acasă, nici cînd umbla pe ape.
- 5 Dar ochii cîteodată îi scăpărau sălbatec
Și mai cu seam-atuncea cînd bîntuia furtuna,
Atuncea nebunia părea că-l cucerește.
Și rari erau aceia ce-ar fi avut curajul
Atunci cu Terje Vigen să steie față-n față.
- 10 Și l-am văzut eu totuși, o dată însă numai,
Era în port, și marea mult darnică-i fusese,
Și el, subt albe plete, cînta voios în luntre,
Mai sprinten și mai vesel ca un năier nevîrstnic.
Șăgalnice cuvinte el arunca la fete,
- 15 Și haz făcea cu ceata copiilor zburdalnici.
Dar, salutînd, în barcă sări fără de veste
Și, desfăcîndu-și pînza, asemeni unui vultur,
Își îndrumă avîntul spre-ostrovu-i plin de soare.
- 20 Și-acuma vă voi spune eu vouă, pe-ndelete,
Tot ce se povestește pe-ascuns de Terje Vigen.
Și dacă pe alocuri vă vine greu a crede,
Nu vă-ndoiti, căci totuși s-a întîmplat odată.
Căci chiar de n-am știință din spusa lui de toate,

25 Le știu de la aceia cari au trăit cu dînsul,
Acei ce-au stat de față la ceasul lui din urmă
Și i-au închis pleoapa să-și doarmă-n pace somnul,
Cînd a-mplinit cu cinste șazecei de ani în capăt.

30 Fusesese-n anii tineri un soi de-mpușcă-n lună,
Și încă de cu vreme și-a părăsit căminul,
Ca un pilot nevîrstnic o luă pe ape razna,
Și într-o dimineață fugi la Amsterdam,
Dar într-o zi deodată îl prinse nostalgia
Și s-a întors în țara Norvegiei, acasă,
Pe nava „Reuniunii“ cu căpitanul Pram.

35 Dar nimeni din localnici nu mai recunoscură
În el pe copilandrul fugar de altădată,
Așa cum era astăzi bărbat în toată firea,
În straie orășene ca orice om cu cheag,
Dealtmînterea, părinții dormeau de mult sub glie,
40 Ca și cei ce-l știuse, vecini și rubedenii.
Rămase el pe gînduri și trist vreo două zile,
Apoi de la o vreme își scutură obida,
Nemaiputînd să simtă sub talpa lui pămîntul,
Îl prinse iarăși dorul de marea mișcătoare.

45 Un an după aceea se-nsoară Terje totuși,
Dar hotărîrea asta fu luată așa de-n pripă,
Încît il apucară părerile de rău,
Că-i nevoit acuma să stea buștean acasă.
Tîrîș-grăpiș a dus-o o iarnă încheiată,
50 O iarnă însă plină de chef și veselie.
Ferestrele-i sub streșini rîdeau ca-n foc de soare
Și florile la geamuri cu perdeluțe albe
Se străvedeau în casa cu roșu zugrăvită.

55 Dar cînd, în primăvară, porni în fiord zăporul,
Din nou porni și Terje pe bordul unei nave.

Apoi se-ntoarse toamna, și cînd, subt ceruri, stolul
Sălbatecelor găște îl întilni pe Terje,
Atunci simți o jale că inima i-o strînge :
Venea robust și teafăr din țări scăldate-n soare,
60 Și trebuia să zică rămas bun la prieteni,
Rămas bun de la soare și celelalte toate,
Și-i răsări în față trist spectrul unei ierne.

Căzu ancora-n funduri, și, liberi, mateloții
Se îmfundau prin cîrciumi în pîlcuri zgomotoase.
65 Zuliar o clipă Terje privi în urma lor,
Și iată-l fără veste în pragul casei sale.
În taină el se uită la geamuri, prin perdele,
Și înăuntru-și vede nevasta lui cum toarce,
Alătura de dînsa el vede-un dulce înger
70 Cum rîde într-un leagăn, cu-obrajii înfloriți.

Și s-a făcut că Terje, din clipa-aceasta sfîntă,
S-a fost schimbat cu totul, muncind și zi și noapte,
Găsind până și vreme să-și legene copila,
Duminicile, seara, cînd muzici zvăpăiate
75 Horeau fără de preget în cîrciuma de-alături,
El pe genunchi pe Ana și-o lua, cîntîndu-i vesel,
Lăsînd-o să se joace cu pletele lui brune.

Dar iată anul groaznic, o mie opt sute nouă,
De care se mai spune și-acum ce grea năpastă
80 A fost ca să îndure norodul cel sărman.
Corăbiile vrăjmașe stăteau de strajă-n porturi,
Și-avan se mai făcuse pămîntu-n anu-acela :
Flămînd era săracul, și-abia-nfrupta bogatul.
Nu mai sluja nimica să ai vînjoase brațe,
85 Și molima și moartea băteau din ușe-n ușe.

O zi sau două Terje rămase iar pe gânduri,
Apoi, de la o vreme, își scutură obida.
Își aminti de vechea și buna lui amică,
De mișcătoarea mare,
90 Și pînă astăzi știe să spună orișicine
Cum a știut atuncea să-nfrunte Terje moartea.

Cum sta să cadă vîntul, străbate Terje marea,
Pentru ai lui, pe-o barcă, vîslind voinic din rame.
Și-alese cea mai mică din luntri, ca să poată
95 S-ajungă mai degrabă la Skagen în Iutlanda.
Catarg și pînze dînsul acasă le lăsase,
Găsindu-se mai sigur astfel de drumul lui.
De valuri, n-avea frică, era-nfrățit cu ele,
Și de-ocolea cu grijă el stîncile de mare
100 Mai mult avea în grijă ca nu cumva să-l vadă
Englezii de pe nave care-l pîndeau din hune*.

Încrezător se duse în steaua lui cea bună,
Vîslind din răspuțere în luptă grea cu marea,
Și-ajunse viu și teafăr la Fladstrand, cum plecase,
105 Spre-a duce-acas' povara atît de mult dorită
Și Domnul singur știe de era grea povara :
Trei butoiase pline cu grîu, nimica toată,
Dar pentru-ai lui comoară era, și mîntuirea.

Luptînd pentru viața femeii lui și-a Anii,
110 Trei nopți lungi și trei zile vîsli el, îndrăznețul,
Și-a patra dimineată, cînd se iviră zorii,
Întrevăzu uscatul ivindu-se din neguri.
O, nu, nu erau neguri, ci munții țării sale,
Înălții munți, giganții cu piscurile albe,
115 Și peste toți, deasupra, își ridică albastră
Spinarea Imenăes, îl cunoștea prea bine...
O avîntare încă, da, va avea puterea !

* Hună — platformă rotundă în partea de sus a catargului.

Viu i se umflă pieptul, spre cer înaltă ochii,
Dar ruga îi îngheață pe buze fără veste.
120 Îi năzărește oare ? În față-i, printre neguri,
Ce se desfac în falduri cu legănări de umbră,
Un vas englez răsare, înaintînd cu-ncetul
Spre sundul Hesnões.
125 Dar barca-i fu văzută, o salvă izbucnește,
Și trecerile toate i-au fost pe loc închise.

Cu toate-acestea, vîntul din zori îi e prielnic,
Și Terje drum își taie, zorind spre soare-apune.
Corabia vrăjmașă atuncea las-o luntre,
Aude bietul Terje cum cîntă marinarii,
130 Și-atunci cu îndîrjire își întetește visla,
În timp ce marea-n juru-i se umflă clocotind.

Cu mîini însîngerate vislește el, cînd iată
Ajunge la Groslingen, la stîncile cumplite
Ce stau de pîndă-n mare, la răsărit de Homburg.
135 Sălbatecă e marea în locurile-acele,
Cînd vîntul se răscoală — și dai de fund aproape.
Acolo joacă spuma cînd galbenă, cînd albă
Chiar cînd e vremea bună și ziua liniștită.
Dar cînd se-ntartă marea, pe vremuri de furtună,
140 Ferită-n adăposturi, ea pare potolită,
Și apele acolo nu se prefac talazuri.

Spre-acest liman s-avîntă corabia lui Terje
Trecînd ca o săgeată.
Dar, pas cu pas, în urma-i, pe dîra care-o lasă,
145 Zorește vasul sprinten cu cincisprezece oameni.
Atunci în surdul vuiet al mării-n stînci izbite,
Își strigă Terje ruga spre Dumnezeu, cu spaimă :
„Dincolo de aceste stînci de nisip, așteaptă
În mica mea căsuță, rămase singurele,
150 Nevasta și copila, bucata lor de pîine“.

Dar poate mateloții i-acoperiră glasul
Să nu-l audă Domnul și-a fost pe-a lor să fie,
Așa ca-ntotdeauna cînd ei ne pradă-n fiorduri.
155 Terje-atingea nisipul cînd fu ajuns din urmă
De barca cea vrăjmașă.
— Stai ! strigă ofițerul și, ridicîndu-și visla,
Izbește fundul luntrii lui Terje cu putere.
Sar scîndurile-n lături și luntrea se desface
Și apa dă năvală atunci cu valuri pline,
160 Luînd cu ea comoara atît de greu adusă.
Dar cumpătul lui Terje nu se pierdu o clipă,
Dă-n lături marinarii armați ce-l împresoară
Și se aruncă unde e apa mai adîncă,
Dispare-n fund și iarăși pe ape se arată,
165 Dar unde-și scoate capul e urmărit de focuri,
Și săbii scînteiază, păn' ce e smuls din mare
Și-i dus pe bordul năvii, ce salută cu-o salvă.

La proră, căpitanul, aproape-un copilandru,
Stetea-n picioare mîndru, umflîndu-se în pene
170 De-ntîia biruință ce-o cîștigase-n cale.
Ci Terje, dîndu-și seama că s-a sfîrșit cu dînsul,
Îngenunche și plînse acum, el, omul tare,
Se milogea pe puntea corăbiei dușmane,
Iar ei rîdeau, englezii, de lacrimile lui.

175 Porni să bată vîntul din răsărit, și nava
Acum biruitoare ieși în largul mării.
Tăcu atuncea Terje. Se isprăvisse toate.
De-aci-nainte singur își va păstra amarul,
Și cei cari îl robise vedeau acuma bine
180 Că se stînsese-o rază și nu știu ce plecaseră
De pe înalta frunte a celuia robit.

Rămase rob acolo ani îndelungi de-a rîndul,
Cinci ani — cum mi se spune — în slujbă la ponton.
Și tot visînd întruna la vatra lui pierdută,
185 Î se curba grumazul și păru-i cărunțise.

Dar taina lui în suflet el și-o ținu închisă,
Ca singurul lui bine și singura-i comoară.

Iar de trecură anii și se făcu iar pace,
O navă suedeză aduse prizonierii,
190 Și între ei și Terje s-a reîntors acasă.
Dar când descinse iarăși, călcînd pămîntul țării,
Avea la mîna Terje o carte de pilot.

Supt pletele-i cărunte puțini recunoscură
Pe cel care plecase ca tînăr marinăr.
195 Căsuța lui iubită era în mîini străine,
Și-află de la stăpînul cel nou al casei soarta
De care-avură parte femeia și copila.
„Plecase el, și-n urmă-i, cum nimeni n-avu milă,
Femeia lui și fata muriră și de-atunci
200 Dorm supt aceeași cruce în țintirimul obștei.“

Trecură iarăși anii, și-ncărunțitul Terje
Era pilot acuma într-un ostrov, departe,
El nu făcea la nimeni, firește, nici un rău,
205 Nici cînd stetea acasă, nici cînd umbla pe ape,
Dar ochii citeodată îi scăpărau sălbatec
Și mai cu sam-atuncea cînd bîntuia furtuna,
Atuncea nebunia părea că-l cucerește,
Și rari erau aceia ce-ar fi avut curajul
Atunci cu Terje Vigen să steie față-n față.

210 Dar într-o seară vîntul se ridică pe mare,
Pe țârm, în luciul lunii, se frămîntau piloții,
Văzînd o biată navă engleză cum se luptă
Cu pînza sfișiată, și cum un roșu steag
Făcea de pe catarguri semnale desperate.

215 Pe loc atunci o barcă se dezlipi de țarmuri
Și străbătu-ndrăzneată pe marea furioasă :
Și dintr-o săritură ajunse Terje iahtul.
Părea stăpînul mării pilotul cel cărunt,
Și cînd întinse mîna și-o puse greu pe cîrmă
220 I s-a supus furtuna ca unui uriaș.
Spre larg apucă iahtul, cu luntrea după dînsul,
Iar lordul și femeia cu un copil în brațe
Se-apropie de Terje, ce salută c-un gest :
— Bogat eu te voi face pe cît ești de sărac,
225 Dacă ne scoți cu bine din stîncile acestea.

Dar, în aceeași clipă, pilotul lasă cîrma,
Se-ngălbeni la față grozav, și-atunci, pe buze
Îi flutură un rînjete ce-l aștepta de mult.
Acuma iarăși marea purta spre țarmuri iahtul,
230 Și nava cea superbă intră iar între stînci.
— Nu mai m-ascultă vasul, descindeți iute-n barcă,
Veniți, milord, milady, cu mine să vă duc,
Căci iahtul e pe ducă, o știu de bună samă,
Dar nu-i departe țarmul, și mi-e știută calea.

235 Juca fantastic luna pe barca mișcătoare,
Ce-nainta spre țarmuri cu sarcina ei scumpă.
La spate sta pilotul înalt și viguros,
Și ochii lui în noapte aveau luciri de fulger,
Spre stîncile Groslingen trecu ca o săgeată,
240 Vîslind mereu spre capul din sundul Hesnões.

Acolo, lăsă cîrma, și pînza desfăcută,
Cu vîsla ridicată puternic, sus, deodată,
Izbi cu-o lovitură cumplită fundul bărcii,
În care, înpumată, dădu năvală apa.
245 În groaz-acestei clipe atît de neașteptate,
Făcîndu-se ca pînza de albă, biata mamă
Cu brațele-amîndouă își ridică copila
Și, dînd un țipăt groaznic, strigă nebună : — Ana !

La numele acesta căruntul om tresare,
250 Cu repegiune-apucă iar pînzele și cirna
Și-asemeni unei păsări, cu repegiune, luntrea
Împarte-n două spuma și unda argintată,
Împrejmuie vîltoarea și se izbi de prunduri.

Dar dup-aceste prunduri sta marea liniștită,
255 Și-abia pîn' la genunche urca bătaia apei.
Strigă atuncea lordul : — Țineți-vă de barcă !
Vai, ne-o răpește marea ! Sîntem pierduți de-acuma.
Ci, surizînd, pilotul le spuse : — Fiți pe pace !
260 Căci luntrea ce ne poartă acuma e aceeași
Ce s-a-necat odată cu trei balerci de griu.

O amintire moartă din vremile trecute
Pătrunse ca un fulger a lordului gîndire.
Aminte își aduse atunci de matelotul
Ce-ngenunchease-odată plîngînd pe a lui punte.
265 Și-atunci îi strigă Terje : — Tot ce-am avut pe lume
Ți-a stat ție-n putere și-a ta trufie oarbă
A fost să mi le piardă. Acum e ceasul plății !

Atuncea mîndrul nobil englez îngenunchează,
La rîndul lui, în fața pilotului norveg.
270 Proptit de vislă, Terje stătea ca-n anii tineri,
Cu scăpărări în ochii lui plini de nendurare,
Cu pletele-i răsfrînte de-al mării uragan.

— Pe cînd brăzdai tu marea cu nava ta măreață,
Eu pentru-ai mei, cu trudă, mînam micuța-mi barcă,
275 Și lesne ți-a fost ție să-mi iei din gură pîinea
Și să răspunzi cu hohot la lacrămile mele !
Femeia ta bogată, ca primăvara-i mîndră,
Ca o mătase dulce sînt miinile ei albe —
De muncă scorojite ale femeii mele.
280 Erau îns-ale mele acele miini trudite.

Bălan îți e copilul și ochii i-s albaștri,
Precum sînt heruvimii în cer, la Dumnezeu ;
Pe cînd a mea copilă era așa de pală,
Cum sînt în veci copiii de oameni nevoieși,
285 Dar vezi, oricum, atîta aveam și eu pe lume ;
Da, dînsa mi-era totul și alt n-aveam nimica,
Decît comoara-aceasta în veci neprețuită !
Și tu nu ți-ai dat seama ce preț aveau acestea !
Dar ceasul răzbunării acuma a sunat
290 Și vei trăi ca mine, în goana unei clipe,
Tot chinul fără seamăn atîtor jalnici ani
Ce mi-au curmat grumajii și-mi înălbiră capul,
Răpindu-mi toată partea de fericire-n lume.

Cuprinse-atunci copilul, c-un braț în sus ținîndu-l,
295 Cu cellalt pe femeie de mijloc cuprinzînd-o,
Strigă : — Napoi, milorde ! Un pas de-i face încă,
Femeia și copila nu vor mai fi-ntre vii.
Stătea pierit la față și nemișcat milordul,
Cu inima în flacări și ochii rătăciți.

.
300 Dar a lui Terje frunte era senină însă
Și calm acuma pieptul i se-nălța-n răsuflet.
Blajin plecă el mîna care purta copila,
Îi sărută cucernic micuțele ei brațe
Și răsufală puternic ca un scăpat din ocnă.

305 Cu vocea lui sonoră, firesc el prinse-a spune :
— Acuma Terje Vigen și-a revenit în fire,
Ca un șuvoi sălbatec curgea sîngele-n mine
Cerînd o răzbunare.
Și inima-mi, sărmana, bolea de ani de zile,
310 Stătînd de ani de zile închisă totdeauna.
Ca iarba de pe stîncă plecată spre prăpăstii,
Priveam setos de-a pururi pe-abisurile mării.
S-a împlinit măsura, să fim de-acum pe pace.
Tu mi-ai luat norocul, dar dăruindu-ți viața,
315 Mi-am regăsit hodina.
Întreabă tu pe Domnul de-i bine ce-am făcut !

În zori de zi cu toții scăpaseră cu viață,
Și iahtul chiar, el însuși, sta ancorat în port...
Și-oricît el nu spusese o vorbă nimănuia,
320 Lui Terje-i merse vestea în toată-mprejurimea.
Dar negrele lui visuri și cruda amintire
Le-a dus ca ea furtuna din noaptea blestemată,
Și de atuncea Terje purtă mai sus ca nimeni
Acea senină frunte ce se-nclinase-odată
325 Atîta de umilă pe puntea unei nave.

Cînd lordul cu soția veni cu tot alaiul
Cu drag ca să salute pe cel ce-i mîntuise
De stîncele cumplite și oarbele talazuri,
Blajin dezmiardă Terje copila cea bălaie,
330 Și-i zice : — Cînd năpasta era mai nempăcată,
Dac-ați scăpat cu zile, să mulțumiți copilei.

Plecă la urmă iahtul din sundul de Hesnões,
Avînd sus pe catarguri culori norvegiene,
Și cînd coti spre stîncă de spumă argintată,
335 Cu salve lungi de tunuri ei salutară stîncă.
O lacrimă atuncea alunecă pe geana
Lui Terje, care singur privea în urma navei.

„Am suferit eu multe, dar mi-am primit răsplata,
Șopti el, însă astfel se vede mi-a fost scris.
340 Dar orișicum, Stăpîne, fii lăudat în veci !“

.
Eu l-am văzut pe urmă, o dată însă numai,
Era în port, și marea mult darnică-i fusese,
Și el subț albe plete cînta voios în luntre,
Mai sprinten și mai vesel ca un năier nevîrstnic.

345 Şagalnice cuvinte el arunca la fete,
Şi haz făcea cu ceata copiilor zburdalnici.
Dar, salutînd, în barcă sări fără de veste,
Şi desfăcîndu-şi pînza, asemeni unui vultur,
Îşi îndrumă avîntul spre-ostrovu-i plin de soare.

350 În ţintirim, la Fjoere, lung am privit mormîntul
Pus în bătaia aspră a vîntului de nord ;
Era sărman mormîntul şi părăsit de lume,
Însă pe-un braţ de cruce de vreme innegrită
Puteai citi la soare, lucind în slove albe :
355 Un nume : Terje Vigen şi leatul morţii sale.

Din darul de la soare şi-al vînturilor mării,
Crescuse iarba-naltă şi aspră pe mormînt,
Dar iarba era-n două cu flori sălbătăcite.

EPIGONILOR

Cu glas înalt slăvindu-l gloata
acum în jurul lui se stringe —
Dar slava lui și-a câștigat-o
vărsându-și nobilul său sînge.

5 Și torța care a purtat-o
călăuzindu-vă prin ceață,
Din mîni i-ați smuls-o cu puterea
și l-ați lovit barbar în față.

10 Iar spada lui strălucitoare
ce v-a deprins s-o faceți roată,
Spre pieptul lui viteaz a-ntors-o
nesocotita, oarba gloată.

15 Și dac-a dus război de moarte
cu ceata spiritelor rele,
L-a dus în van, căci voi și astăzi
sînteți prieteni buni cu ele.

Ci totuși mai găsiți cu cale
că vi se datorește vouă
20 Comoar-acestui suflet mare
s-o împărțiți cu el în două ?

În lături dar cu-atîta vilvă,
căci n-amăgiți pe cei străini :
Lăsați-l ca să doarmă-n pace
pe cel încununat cu spini !

Fr. Halm

CAMOËNS

POEM DRAMATIC ÎNTR-UN ACT

PERSOANELE

DON LUIZ DE CAMOËNS
DON JOSÉ QUEBEDO DE CASTEL-BRANCO,
mare negustor
PEREZ, fiul său

5 PAZNICUL marelui spital din Lisabona

Acțiunea se petrece într-o chilioară din spitalul Lisabonei,
în ziua de 10 iunie 1580.

O mică odăiță cu zidurile șterse și tencuiala căzută pe-a-locuri. În dreapta, la mijloc, un pat, alături o spadă cu o harfă dasupra. Fereastră cu gratii la dreapta. Mai încoace, o masă cu un jeț: pe masă, manuscrisul Lusidelor. La stînga, altă masă cu două scaune; pe masă: cărți, hîrtii, călimară, pene de scris, pergamente. Amurg.

SCENA ÎNȚIIA

CAMOËNS, NEGUSTORUL QUEBENDO DE CASTELBRANCO, PAZNICUL

CAMOËNS

(cu părul și barba cărunte, cu o urmă de rană la mijlocul frunții, cu un bandaj peste ochiul stîng, doarme în pat.)

QUEBEDO

(îmbrăcat în bogat costum spaniol, intră prin ușa din mijloc.)

10

PAZNICUL

(cu un mănunchi de chei la brîu și cu o carte enormă la subsuoară, îl urmează.)

QUEBEDO

(gîfîind, la început cu glas scăzut)

15 Afurisită scară ! Trei rînduri am urcat !
Mai este ?

PAZNICUL

Nu, senore !

QUEBEDO

20 *(ștergîndu-și nădușala)*

Fii, Doamne, lăudat !
Sînt tot numai o apă ! Afurisită scară !
De-abia pot să răsufli... Aice este dară !
(Iși scoate scufa.)

25

PAZNICUL

(deschizînd condica cea mare și întinzîndu-i-o)

Senor, citește singur de nu te-ncrezi în mine :
Don Luiz de Camoëns, numărul cinci. Prea bine !
Și-acuma uite colo... Nu scrie cinci ?

30

QUEBEDO

(aruncînd o privire-n carte, înaintează puțin)

Ba da !

Omul acesta însă știi cine-i, dumneata ?

PAZNICUL

35 De und' să-l știu ?

QUEBEDO

Din faimă ! Că-i doar vestit în lume !
N-ai auzit de dînsul ?

PAZNICUL

40

Senor, noi n-avem nume,
Ci numere, și faima nu intră-n casa asta...
Don Luiz de Camoëns, numărul cinci, și basta !
Atîta e-n registru...

(Inchide condica.)

QUEBEDO

Prea bine ! Văd că ești
Un om cu rânduială !
(*Examinînd odaia*)

50 Hm ! Gratii la ferești !
San Jago ! Ce chilie ! Ce ziduri ! Ce tavan !

PAZNICUL

Aici țineam sărmanii nebunii închiși mai an.
Dar ăsta, cum venise sfîrșit de oboseală
Și vrea să steie singur, fiind odaia goală,
55 L-am așezat într-însa așa cum a cerut.

QUEBEDO

(*ironic*)

Unde steteau nebunii ? Prea bine ai făcut !
Așa om, vezi, îmi place ! Dea Dumnezeu să poți
60 În balamucul ăsta să mi-i aduni pe toți
Mizgălitorii ăștia de rime...

(*Se-ntoarce și se uită înapoi.*)

St ! Nu-i el ?

PAZNICUL

65 (același joc)

Da. Să-l deștept ?

QUEBEDO

(*oprindu-l cu mîna ridicată*)

70 Nu... lasă-l ! Vorbește-ncetinel !
Nu vreau să-i tulbur somnul... O să-l aștept.

PAZNICUL

(*îndreptîndu-se către ușă*)

Senor,
Mă-nchin atunci, și Domnul să-ți vină-n ajutor,
75 Spre-a-ți izbîndi dorința !...

QUEBEDO

(întinzându-i o piesă)

Îți mulțumesc, amice...

Primește...

80

PAZNICUL

(cu o reverență)

Sluga !

QUEBEDO

Lasă...

SCENA A DOUA

CAMOËNS, în așternut ; QUEBEDO

QUEBEDO

(Înaintează și se lasă binișor pe un scaun lângă masa din stînga, fără să piardă pe CAMOËNS din ochi)

5

Ei, iată-mă și-aice !

San Jago ! Cîtă cale și trudă, vai de mine !

Oleacă de odihnă cred că mi se cuvine !

Poftim, eu prin spitaluri ! Dar ce să faci ! Păcate !

Cînd ți-e cuprins copilul de duhuri necurate,

10

Alergi ! Auzi, să-mi facă el neamul de rușine,

Să mîzgălească versuri, să uite el de mine,

Să-ndruge la picioare mereu și să dorească

Cununi de lauri ! Dînsul, ce-o să mă moștenească,

Și lauri ! El, și lauri ! De parcă nu i-s tată,

15

De bani nici să n-audă ! De glorie se-mbată :

Camoëns pentru dînsu-i supremul ideal !

(Cu un ton ironic și compătimitor)

Și, uite, colo-i omul, priviți-l în ce hal !

O plapomă de lauri pe el, priviți, mă rog !

20

Fără de-un ochi, și palid, și trist, și slăbănog,

Acesta-i cîntărețul *Lusiadelor* faimoase

Ce la Oran, sub zidul Ceutei, se luptase !

În cușca asta tristă mărețul bard apune :
O spadă ruginită și-o liră fără strune
25 E-averea lui întreagă ! Și viața lui ce-a fost ?
Mizerie și luptă ! O, trai fără de rost !
Don Luiz de Camoëns, numărul cinci — și-atît !
Cum scrie la registru...

(Mulțumit de sine)

30 Eu, însă, amărit,
Batjocorit de dînsul, numit de el netot,
Eu, ce purtam porecla de Calaverul-Cot,
Eu, care vînd stafide și număr portocale,
Eu voi fi fost acela — dar astăzi am parale,
35 Sînt mulțumit de mine și gras, și în putere,
Am trei rînduri de case și am patru galere
Ce vîntură oceanul cu prețioasă marfă :
Eu sun în pungă aur, el a cîntat din harfă !
Ha ! cînd l-o vedea Perez, desigur, va-nțelege
40 Și, aruncîndu-și harfa, ca mine va alege.
Da, trebuie să-l vadă, să vie, să audă
Din propria lui gură ce neagră și ce crudă
I-a fost această viață !...

CAMOËNS

45 *(se mișcă puțin și suspină ca un om care se deșteaptă.)*

QUEBEDO

St !... Geme... s-a trezit !

CAMOËNS

(cu un suspin)

50 Deci iar un somn de-o clipă abia m-a amăgit,
Doar oi simți pe urmă durerea și mai vie,
Nu somnul cea dulce ce ține-o veșnicie,
Nu era moartea însăși, ci numai umbra ei.

QUEBEDO

55 *(face, fără să vrea, o mișcare.)*

CAMOËNS

(cu liniște)

Ce mișcă ? — Om la mine ? Văd bine ochii mei ?

(Surprins și cu indoială)

60 Cine ești tu ? Ce cauți ? Ce vint întimplător
Te-a rătăcit pe-aicea ?

QUEBEDO

(ridicându-se și făcând cîțiva pași spre el)

N-am rătăcit, senor !

65 Știam pe cine caut : nu sînt adus de vînt...

CAMOËNS

(ridicându-se pe jumătate, sprijinit cu brațul pe pat)

Așa e ! Da, uitasem aproape cine sînt !

Veneați, de bună samă, pentr-un epitalam ?

70 Sau poate-o serenadă ?

(Arătînd pe masa din stînga)

Alegeți, după voie... găsiți carmine gata :

Luați, că le dau ieftin.

(Cu o grimasă)

75 Cu doi reali bucata.

QUEBEDO

(refuzînd)

O, nu, senor !

CAMOËNS

80 (care în timpul acesta s-a ridicat din așternut și cu greu
sprijinindu-se în spadă, trecînd pe dinaintea lui QUEBEDO,
ajunge la jeț, obosit și fără ironie)

Atuncea le vreți chiar pe măsură ?

Sînt istovit acuma și mintea mi-e obscură,

85 Îmi e cu neputință să mai compun nimic.

De-abia mai am tărie din pat să mă ridic ;

Luați din astea gata, că nu mai pot să scriu...

(Arată pe masa de alături și așază spada dasupra.)

QUEBEDO

90 Eu nu vin după versuri, eu după alte viu !
Privește-mă în față, don Luiz, privește bine,
Nu mă cunoști ?

CAMOENS

(examinează pe QUEBEDO ; după o mică pauză)

95 Mai știi eu ?

QUEBEDO

(vesel)

Nu-ți amintești de mine ?

CAMOENS

100 (ca mai sus, dînd din cap cu indoială)

Nu prea, senor !

QUEBEDO

La Calvas am fost colegi.

CAMOENS

105 (pe gînduri)

Cu mine ?

QUEBEDO

(rîzînd)

110 Cu dumneata, firește, la Calvas... Dar cu cine ?
Ne luam de păr adesea și-ades m-ai scărmanat...
Gîndește-te ! Se poate așa să fi uitat ?

CAMOENS

(cuprinzîndu-și fruntea)

115 Senor ! Să am iertare, orcite-mi spui, nu pot
Să-mi mai aduc aminte. Mi-e capul slab de tot,
Nu te mai pot cunoaște !

QUEBEDO

San Jago ! Domnul meu,
Ascultă-mă atuncea să-ți spun. Ascultă. Eu
120 Sint chiar José Quebedo de Castel-Branco, știi,
Fiul Marghitei care te-a botezat...

CAMOËNS

(după puțină gîndire)

Să fii

125 José Quebedo ?

QUEBEDO

(încîntat de sine)

Sigur ! Chiar în persoană ! Eu !
Cap de dovleac pe vremuri era numele meu,
130 Așa-mi spuneai, ții minte ?...

CAMOËNS

(întunecat și ursuz)

Și ce voiești cu mine,

José Quebedo ?...

135

QUEBEDO

(volubil)

Asta-i ! Mă miră cum îți vine
Să mai întrebi ? Venisem să văd ce-ai devenit ?
Îți merge rău, pesemne ; pari foarte prăpădit.
140 Pe cînd, uit'te la mine, abia mă-ncape locul,
Așa-i, se vede, lumea. O roată e norocul !

CAMOËNS

(aprobindu-l, cu resignare)

Întocmai ca o roată !

145

QUEBEDO

(prietenos)

Sărac între săraci !
Tu în spitalul ăsta uitat și singur zaci,

Fără de-un ochi, albit ești, cu brazde-adinci pe
frunte...

150

CAMOËNS

Ce ai, José Quebedo, cu pletele-mi cărunte
Și urmele săpate de-a lungul frunții mele ?

QUEBEDO

(tot mai lingușitor)

155

Ei, vremile se schimbă și ne schimbăm cu ele !
Nu mai ești astăzi zveltul și mîndrul favorit
Simpatizat de dame și de cei mari slăvit !
Nu mai ești azi Camoëns acel ce-ai fost odată !

CAMOËNS

160

Da, nu mai sînt acela ! — Dar orșicît dispreț
Am astăzi de mărirea trecutei tinereți —

(măsurîndu-l cu privirea și respingîndu-l)

N-aștept eu de la tine nici sprijin, nici avînt :
Nu un Quebedo poate să judece ce sînt !

165

QUEBEDO

(la dreapta, aparte)

Auzi, smintit ! San Jago ! ți-aș arăta eu ție,
De nu mi-ar fi de Perez...

(Tare, pe un ton lingușitor)

170

Tot plin de dușmănie !

Eu m-așteptam să aflu o mîină amicală,
Credeam că-ți fac plăcere. Ești năcăjit de boală,
Că de n-ai fi, desigur, m-ai fi primit ca frate,
Și n-ai lua în samă greșelile uitate,

175

Ci am vorbi mai bine de ce era-nainte...
De casa părintească îți mai aduci aminte ?
Mai știi tu piața unde ne adunam la joc
Și-naltele zaplazuri... ?

CAMOËNS

180

(cu un zîmbet blajin)

Ei da !

QUEBEDO

(viori)

185 Tot tu erai mai sprinten, tot tu mai îndrăzneţ,
Ai fi urcat un munte după un cuib răzleţ,
Primejduindu-ţi viaţa la fiecare pas...

CAMOËNS

(arătînd semnul)

190 Da, semnul ăsta-n frunte de-atuncea mi-a rămas !

QUEBEDO

(ca mai sus)

Parcă mă văd şi-acuma, cînd ne scăldam. Ții minte ?
Noi nu-ndrăzneam, tu însă...

195

CAMOËNS

(cu însufleţire)

Tot eu eram nainte !

(Cu tot mai multă căldură)

200 Mă aruncam în valuri şi mă luptam cu ele,
Păn' ce simţeam deodată că braţele mi-s grele,
Şi m-ăsezam pe spate ca apa să mă poarte,
Pe cînd voi, plini de spaimă, steteaţi pe mal, departe.
(Se ridică, deschizînd larg braţele)

Ce vremuri fericite !

205

(După o pauză)

Quebedo !

QUEBEDO

(înaintează spre el.)

CAMOËNS

210

Mîna ta !

Mi-ai fost duşman de moarte, odată, nu uita !

(Cu îndoială)

Şi mi-ai părut...

(Căutînd să alunge o amintire urîtă)

215 Dar poate mă-nșel... Vin lîngă mine !
Întîii ani de școală i-am petrecut cu tine,
Și-acum, în amurgitul funebru-al vieții mele,
Tot tu mi-aduci aminte de vremile acele
Mai vesele... Sînt singur ! și chiar dacă mi-ai fi
220 Dușmanul cel mai mare, eu tot ar trebui
Să te primesc, Quebedo, ca pe-un amic iubit !
(Il îmbrățișează.)

QUEBEDO

(după o pauză, ștergîndu-și ochii)

225 Și cum ți-a mers de-atuncea, de cînd ne-am
despărțit ?
Tu ai rămas ; eu însă m-am dus cu tatăl meu
Din Calvas la Figuera — și-acolo-am dat de greu.
Nu era glumă — muncă !
(Se plimbă braț la braț cu CAMOËNS, apoi s-așază amîn-
230 doi la masă.)

CAMOËNS

Pe mine, vezi tu, soarta
M-a dus în templul unde științele și arta
Domnesc.. și la Coimbra, supt liniștitul cer,
235 Am evocat eroii divinului Homer
Și-am stat la sfat cu Dante... Acolo-am înțeles
Ce este frumusețea și că sînt un ales.
În mine-atunci o mare lumină s-a făcut :
Tot ce-mi dormea în suflet nelămurit și mut
240 A căpătat o formă, culoare și grai viu,
Și-am presimțit atuncea cine eram să fiu !

QUEBEDO

(întrerupîndu-l)

Eu, dragul meu, știi bine, că nu-nvățam nimic
245 Și am intrat din vreme, frumos, ca ucenic
La un băcan...

CAMOËNS

(*insuflețit, evocînd*)

Cu anii eu am crescut și-apoi
250 Am resimțit nevoia de orizonturi noi ;
Mă apăsa a școlii viață monotonă :
Și am văzut atuncea măreața Lisabonă,
Și strălucirea Curtii, pe regele-n splendoare,
Înconjurat de sfetnici în haine orbitoare !
255 Eu însă stam deoparte, privind ca aiurit...

QUEBEDO

(*întrerupîndu-l*)

Așa priveam la toate și eu, cînd am zărit
Întii palatul bursei și lumea cea bogată...

260

CAMOËNS

(*fără să-l audă*)

Atuncea am văzut-o pe ea întiași dată !
Și peste lumea-ntreagă căzu ca o perdea,
Tot universul parcă se întrupase-n ea !
265 Și astfel, precum Domnul în negrul infinit
A aruncat sămînța luminii, de-a-nflorit
Întunecatul haos cu moartele-i ruini,
Tot astfel o privire din ochii ei senini,
În noaptea mea din sufler, lucind, cînd a căzut,
270 Adîncurile-i negre în rai s-au prefăcut !

QUEBEDO

Și eu, tocmai ca tine ! Jupînul meu avea
O fată — și ce fată ! frumoasă ca o stea !
Și-avea parale omul, dar și eu, econom
275 Și chipeș, fără stare, dar vezi, și eu, un om...

CAMOËNS

(*cu același avînt poetic*)

Iubeam ! Iubirea noastră era un cînt sonor,
Era un glas de harfă, trezit întîmplător,
280 De-o mină nevăzută ce-alunecă pe strune
Și face altă harfă ascunsă să răsune,

Să cînte fără voie, cu fiecare undă,
Cînd una se trezește, cealaltă să răspundă...
Iubeam ! Iubirea noastră a fost o fulgerare
285 Ce scrie-o dungă-n aer, străluce și dispare !

QUEBEDO

(ca mai sus)

Eu l-am convins pe socru din două, trei cuvinte.
El a zis „da“, firește, și, ca un om cuminte,
290 Invidiat de-o lume, făr' să mai am habar,
Mi-am luat de braț mireasa și-am dus-o la altar...

CAMOËNS

Ferice de iubirea ce-a fost încununată !

(Cu melancolie)

295 Eu n-am avut norocul ! Ursita blestemată
Ne-a despărțit, zulară. Ea într-o sihăstrie
S-a răzlețit de lume, și moartea timpurie
I-a vestejit obrazii și-a stins-o ca pe-o floare.

(Cu însuflețire)

300 Pe mine însă viața m-a prins ca o vultoare !
Sunau prin țară trîmbiți de-alarmă, și cu drag
Am alergat spre semnul făcut de negrul steag,
Am asaltat Ceuta, și de-am scăpat de moarte
Sînt făr-un ochi de-atuncea...

305

QUEBEDO

Nici eu n-am avut parte
De-o viață mai ca lumea. Neîmpăcata soartă
A vrut să răposeze sărmana mea consoartă.
Am plîns și eu ca tine și-n urmă am uitat,
310 Căci avea zestre fata...

CAMOËNS

Și eu m-am consolată.

Da, îmi aduc aminte, după ce-am fost rănit,
Parcă revăd spitalul, și cum stăteam lungit,
315 Legat tot în bandaje, cu noapte-n jurul meu
Și-n mine întuneric, și-atunci — cum să spun eu —

Venea — ba nu, mai bine, căzu — nu, plutea lin...
Venea, dar nu știu cine, și ca un duh divin
M-a străbătut în suflet, strălucitor ca para
320 Și pașnic ca lumina cînd se coboară seara,
Dogoritor ca sorii și dulce ca un plîns,
Părea cînd glas de tunet, cînd glas de harfă stîns,
Și eu eram un altul, deși eram tot eu !
Tot mai înguste cercuri scria în jurul meu,
325 Venea tot mai aproape, și nu știu cum, m-a dus
Ca un vârtej prin spațiu, sus, parcă tot mai sus,
(Pauză.)

Și nu mai știu.

(Pauză.)

330 Și-n urmă, cînd m-am trezit din vis,
Eu mi-am găsit pe-o filă întiiul cîntec scris,
Și noaptea mea din suflet s-a-mpoporat de stele
Parcă golisem cupa nenorocirii mele ;
Iar sufletu-mi pe-aripa cîntării, avîntat,
335 De tot trecutul jalnic atunci s-a dezbrăcat.

QUEBEDO

Eu, cum ți-am spus, amice, cu banii m-am zbătut...
I-am însutit prin mărfuri, am dat cu împrumut,
Am învîrtit negoțuri și alte daraveri,
340 Iar azi sînt posesorul unei frumoase-averi...
(După o pauză)

Și ce-am făcut la urmă cu zilele ? Nu știu.

CAMOËNS

(povestind mai departe)

345 Eu am plecat în lume cu sufletul pustiu,
Lăsînd o cruce-n urmă, și-apoi am dispărut
Din mijlocul acelor ce nu m-au cunoscut,
Spre Indii mi-am luat drumul, ca Vasco-odinioară,
M-am dus acolo unde-i eterna primăvară
350 Și-am făurit departe de țărmlu meu natal
Un cînt ce preamărește tot neamul portugal,
De-a mers pînă la Tage al cîntului ecou

Și al lui Vasco nume l-am renviat din nou
Și pîn' departe-n Thule *Lusiadele* l-au dus...

355

QUEBEDO

Da, se zvonea prin țară... dar cîți bani ți-a adus ?

CAMOËNS

(cu o mișcare mînioasă)

Batjocură și ură în schimb eu am avut !

360

Cel ce-a cîntat strămoșii mai bine-ar fi tăcut

Și-ar fi lăsat în pace divinii uriași

Șpre-a nu trezi mînia piticilor urmași !

De-aceea ei crezură că versul meu e-o armă,

N-au priceput că-i numai un strigăt de alarmă ;

365

Pe ce-am pus preț, aceea s-a prefăcut dispreț

Și patria lui însăși lovi în cîntăreț !

QUEBEDO

(se ridică cîștigat de indignarea poetului.)

CAMOËNS

370

Nu-mi place să mă tîngui, căci tînguirea-i vană,

Dar vezi, oricît de tare-s, eu port în mine-o rană

Ce sîngeră întruna, și-o simt și-acum fierbinte

Arzînd nevindecată, ca să-mi aduc aminte

De ceasul rău în care plecat-am în exil.

375

(Trece nervos pe dinaintea lui Quebedo.)

QUEBEDO

(s-apropie și-i pune mîna pe umăr)

Ei, dar păstrează-ți firea, și nu mai fi copil !

Cine nu speculează greșit ? Cu toți greșim.

380

O-ncurci cîteodată, arare izbutim.

CAMOËNS

Dar mai tîrziu norocul din nou m-a cercetat.

Sebastian, pe tronul părinților urcat,

Și-a amintit de mine ce stam la închisoare

385

Și mi-a redat iar cerul și partea mea de soare,

C-un gest a dat în lături zăvoarele pe uși,

În zgomot surd căzură greoaiele cătuși,

Și-a răsărit în mine o nouă primăvară.
Dar iată bate ora funestă pentru țară :
390 Sebastian, victimă a vitejiei sale,
Căzu luptînd eroic. O ! zi plină de jale
Care ne-ai dat lui Filip ! O, ceas nefericit,
De ce eu ție oare ți-am supraviețuit ?

QUEBEDO

395 Da, tristă zi, și alte mai triste înc-au fost !
Și mai cu seamă ție ți-a mers grozav de prost...

CAMOËNS

Lumina ce-mi lucise așa scurt timp s-a stins,
Posomorît amurgul cu umbra-i m-a cuprins,
400 Cîstit odinioară de toți, bogat eram ;
Acum, rămas pe drumuri, nimica nu mai am —
Așa e roata lumii ! Uitat de toți, bolnav,
Îmi rămăsese-un singur prieten : un biet sclav,
Pe care îl cinstisem adesea ca pe-un cîne,
405 Dar el rupea în două bucata lui de pîne
Și-o împărțea cu mine ; cînd am căzut la pat,
El m-a-ngrijit, sărmanul, și nopti de veghe-a stat.
La el găseam o vorbă de dulce mîngăiere,
Și-apoi cînd bătrînețea i-a luat orce putere,
410 A-ntîns în stradă mîna, cerșind fără rușine,
Pîn' ce și-a dat și viața, sărmanul, pentru mine...

(Cu recunoștință adîncă, amintindu-și)

Sărmane cine negru ! — Să-i răsplătească Domnul !
Acei din groapă numai pot ști ce dulce-i somnul !

415

QUEBEDO

(întors spre stînga)

Cred c-a venit momentul să-i spun ce am de spus.

(Face cîțiva pași spre CAMOËNS, tare)

420 Nefericit prieten, ce jalnic trai ai dus !
Ce slabă răsplătire, vai, după atîta trudă !
Și flori așa bogate — ce ironie crudă ! —
Să dea astfel de roade ! Tu, bardul ideal,
S-ajungi la bătrînețe să mori într-un spital !
Așa te-ntorci acasă, tu care ai plecat...

Așa mă-ntorc !

QUEBEDO

Ei, frate, mă uit la amîndoi,
 Și mă gîndesc la vremea lăsată înapoi,
 430 Cînd ne-am pornit pe lume pe căi deosebite :
 Tu ai umblat prin stele — da, iartă-mă, iubite,
 Eu n-am crezut ca tine în visuri și păreri,
 Privește,-s om cu stare. Am care cu poveri
 Pe drumuri, și galere pe marea-ndepărtată !
 435 Din ce-nălțimi la mine priveai tu altădată...
 Eu n-am purtat pe frunte în veci cununi de laur,
 Și cred și-acum că visul nu se preschimbă-n aur !

CAMOËNS

Pe-un negustor succesul îl pune în valoare,
 440 Dar sînt anume lucruri prea fine, pentru care
 Balanță nu există... Cum oare crezi că totul
 Se măsură pe lume cu fundul sau cu cotul ?
 De vrei, de foi de dafin vorbește cît îți place,
 Dar frunzele de laur tu lasă-le în pace !
 445 *(Cade în melancolie.)*

QUEBEDO

(aparte)

De tagma mea se leagă ?! Pe viul Dumnezeu !
 Vin' tu la mine numai, să fiu la largul meu,
 450 Și ți-oi plăti eu ție !
(Cu ton prefăcut)

Camoëns ! cer iertare.

N-am spus-o să te supăr și de cumva îți pare
 Că te-am rănit, ascultă ! Vrei tu să-mi faci plăcere ?
 455 Ieși din spitalul ăsta ! De ți-am vorbit de-avere,
 E că nutresc nădejdea că vei veni la mine.
 Am încăperi destule și îți va fi mai bine
 Decît aici ! M-auzi tu, Camoëns ? Spune ! Da ?

CAMOËNS

460 *(îngîndurat și neliniștit)*
 Ce spui tu ? Cum ? Se poate ? La tine ?

QUEBEDO

Casa mea

Îți stă deschisă. Haide ! Vrei oaspete să-mi fii ?

465

CAMOËNS

Eu, oaspete ? Cui ? Ție ! Crezi tu ?... Nu, ce prostii !
Știu că ai gânduri bune ! Dar nu, îți mulțumesc !

(li întinde mâna mișcat)

470

Sînt fericit și-aicea, și-aicea tot trăiesc !
Prisosul mesei tale dă-l la săraci mai bine.
Așa mi-am vrut eu soarta și-așa mi se cuvine...
La ce să-ți calc eu pragul, să-ți cad povară ție,
Nici eu să nu mă bucur — că eu n-am bucurie !

QUEBEDO

475

(mai stăruitor)

Tu, o povară, mie ? Nu ! Un prieten bun
Ca tine ? Dimpotrivă, cinstit de vrei să-ți spun,
În casa mea cu sfatul mi-ai fi de mult folos...

CAMOËNS

480

(zimbînd cu resemnare)

Eu, de folos ? Eu, sfaturi ? Eu, bietul visător,
Ce nimănui pe lume n-a fost de ajutor
Și m-am slujit pe mine cu-atît folos ?...

QUEBEDO

485

Ei, frate !

Ascultă-mă mai bine și o să-mi dai dreptate !

(Cu minile pe umerii lui CAMOËNS.)

490

Am un copil, nădejdea întregii mele vieți,
Și l-am crescut cu grijă, nu ca pe alți băieți.
Mi-l vedeam cu mintea crescînd avutul meu,
Zidind pe temelia pe care-am pus-o eu ;
Cînd uite că, deodată, cuprins de-o nebunie,
Le-a dat deoparte toate și nu mai vrea să știe
De tatăl său, de-avere, relații excelente,
495 Nu — pînă-n gît s-afundă acum în pergamente,

Nimic din ce-i pe lume nu-l mai interesează
Și scrie toată ziua la versuri și visează ! —

CAMOËNS

(rîzînd)

500 Deșertăciuni !

QUEBEDO

Așa e ! Și eu i-am spus la fel,
Dar unde-i chip acuma să te-nțelegi cu el ?
De cînd a-ntrat în slujbă la muze...

505

CAMOËNS

(rîzînd)

Toți visează,
Dar toți visează numai !

QUEBEDO

510

Întruna aiurează,
Degeaba-l rog întruna. Și nu știu ce să fac,
Căci boala asta-mi pare că-i boală fără leac.
(Căutînd vorbele potrivite)

515

Dar totuși — dacă dînsul — cum zic, ar fi să vadă
Cum ți-au plătit ei ție — să te-aibă ca dovadă,
Pe tine, da, pe tine, supremu-i ideal,
Pe marele Camoëns să-l vadă-ntr-un spital,
Atuncea...

CAMOËNS

520

(pricepînd, cu o ironie amară)

Să mă vadă ! Trimite-mi-l ! Să vie !
Și las' că am să-l vindec de-această nebulie !
Eu, prostul, care traiul netrebnic și-l defaimă,
Văd c-am ajuns acuma ca un subiect de spaimă...

525

QUEBEDO

(plin de speranță)

Și ai să faci tu asta ? Să-l sfătuiești de bine ?

CAMOËNS

(hotărit)

530 L-oi sfătui, cum trebui, trimite-l dar la mine.

QUEBEDO

(arată spre ușa din stînga, în fund)

Atunci îl chem îndată. E chiar aice, jos.
Primește-l și-i vorbește. Și-apoi te-om lua frumos
535 Și-n casa lui Quebedo vei merge. Spune, vii ?

CAMOËNS

(refuzînd)

Om mai vedea noi ! Lasă ! Mergi sănătos !

QUEBEDO

540

Că nu te las ! Cu bine !

(Aparte, în treacăt)

Da bine l-am adus !

Cînd Perez s-o convinge de cele ce i-am spus,
545 De vrea, poate să-și deie și duhul, ce-mi mai pasă !
(Pleacă prin fund, ușa din mijloc.)

SCENA A TREIA

CAMOËNS

(se așază la mescioară, înclinînd capul, și se înfioară)

Mi-e frig ! Simt cum mă lasă treptat-treptat puterea,
Amurgu-mi împînzește cu umbra lui vederea !

5 De ce mă prinde frigul ? Să fie moartea oare

Ce vine ca să-mi deie suprema sărutare ?

M-au părăsit cu toții și singur mă apropii,
Nesprijinit de nimeni, de marginile gropii.

Mai fericit acela ce nu s-a abătut

10 De căile știute de toți și nu a vrut

Să-și taie drum el însuși...

(Pauză.)

El, cînd e scris să moară.

15 Cu dragoste pioasă ai săi îl împresoară,
Tihnit înclină fruntea și împăcat se duce,
Căci are cine-i pune pe piept mîinele cruce
Și cine să-i închidă pleoapele-nghețate !

(Cu renunțare)

20 Dar eu, rătăcitorul ! O, vis înșelător,
Eu m-am răznit pe lume și singur am să mor !
Cînd m-a cuprins furtuna pe ape-ndepărtate,
Și-a fost ca să-mi fărîme de-o stîncă biata navă,

(ia manuscrisul Lusiadelor și-l ridică în sus)

25 Tu mi-ai redat putere în clipa cea grozavă :
Ca să te scap pe tine, răscumpărînd uitarea,
Nu te-am lăsat din mîină și m-am luptat cu marea,
Lăsînd să-mi piar-avutul în vălmășagul spumii :

(arată manuscrisul)

30 Voi însă, *Lusiade*, ați fost păstrate lumii !
Nefericite cînturi, cunună blestemată ;
De dragul vostru numai eu am luptat odată
Și-am renunțat la toate măruntele plăceri,
Spre-a recunoaște-acuma că tot ce poți să ceri
35 Vieții, ca pe lume să poți fi fericit,
E-a nu rîvni nimica, spre a nu fi rîvnit !

(După o pauză, cu un fior)

Iar mă cuprind fiorii ! Mi-e frig... Camoëns moare !
Și nimenea nu vine în ceasul ăsta mare
Să-i dea o mîngiere. — O noapte e trecutul
40 Și noapte viitorul ; de-abia se ține lutul,
Praf s-a ales din toate : credințele-s pierdute...
Cununile de laur în pulbere-s căzute...

(Ridicîndu-se cu înflăcărare)

45 Ce i-am cerut eu vieții și ce mi-a dat ea mie ?
Ce-a fost, la urma urmei, decît o nebunie ?
Himera nendurată, ce-mi da întruna pinteni,
A dispărut ca fumul ce pierie la răspinteni ;
Dar a avut dreptate și adevăr a zis :
Că sterp rămîne pomul ce l-ai sădit în vis !

50 (Cade istovit în jef. Ușa la stînga, în mijloc, se deschide.
PEREZ intră grăbit. Se-ntunecă din ce în ce mai tare.)

SCENA A PATRA

CAMOËNS, PEREZ

PEREZ

(*în prag*)

În chilioara asta-i ; așa-i precum mi-au zis...

5

(*In extaz*)

El este, da, el este ! Așa-i vedeam în vis
Sublima lui figură ; dar, totuși, mai senină,
Și dulcea lui privire mai plină de lumină ;
Și înclinata-i frunte mai mîndră, mai semeață !

10

Orcum ar fi, tot el e ! Și dacă trista-i viață
L-a-ncovoiat, văd totuși pe luciul feței pale
Pecetea genială a cîntecelor sale !

15

CAMOËNS

(*liniștit și măsurat*)

Cine-mi vorbește ?

PEREZ

E fiul lui Quebedo și Perez se numește !

20

CAMOËNS

(*pe gînduri*)

Tu, fiul lui Quebedo ?

PEREZ

(*cu bucurie*)

25

Da, maistrul meu iubit !
Sînt fiul lui Quebedo, cum spui, și am venit
După îndemnul tatei ca să te iau la noi !

CAMOËNS

(*ridică mîna în semn de răspuns.*)

Vin poate prea devreme ?

CAMOËNS

(cu privirea țintă la el)

Nu, încă nu-i târziu !

35 Apropie-te dară ! Și-ascultă cât sînt viu !

PEREZ

(se supune.)

CAMOËNS

(grav)

40 Stă cheruvimul morții între noi doi, și ceasul
Mult așteptat de mine acum zorește pasul !
Eu am să mor, ascultă deci pîn' mai sînt în viață
Și vorba mea din urmă păstrează-o ca povață.

PEREZ

45 (cu teamă și totuși demn)

Să mori tu ?! O ! Camoëns, nu, asta niciodată !

CAMOËNS

(afirmînd din cap)

50 Ascultă-mă, copile, căci vremea-i măsurată !
Vrei să slujești altarul ce l-am slujit și eu ?
E drept ce-a spus Quebedo ?

PEREZ

Pe viul Dumnezeu,
E-adevărat, stăpîne !

55

CAMOËNS

Gîndește-te ce-alegi,
Știi tu că viața-ntreagă de-a pururea ți-o legi ?
Gîndește că ai zile și sufletu-ți, străin
De lumea asta încă, e-atras spre ce-i divin ;
60 De-aceea poezia tu o rîvnești și-o ceri,
Că sufletu-ți purcede, ca dînsa, tot din cer.

Căci a dori e una și alta-i a putea,
Nu-i dat orcui pricepe să poată și crea,
A presimți nu-nseamnă că ai găsit...

65

PEREZ

Știu bine
Că, de primesc cu toții, nu dăruiește-oricine !

CAMOËNS

Așa e, da ; de-aceea în suflet tu ți-o scrie :
70 Deci orșice te cheamă, o vanitate fie,
Sau chiar copilărescul imbold de-a imita,
Ori singele ce-alergă umplind inima ta,
Sau poate numai nervii întinși peste putere,
Nu te-nșela. Căci arta cîntării de se-nvață —
75 Pe un poet natura îl cheamă la viață.
Faci totul prin voință, dar geniul se naște
Din ceruri el purcede și ceru-l recunoaște !

PEREZ

(după o scurtă pauză)

30 Nu despre cel ce-i astăzi pot să-ți vorbesc eu ; dar
Pe-acel ce va să vie îl văd așa de clar !
Ca un copil cuminte eu am crescut visînd,
Și n-aveam bucurie decît atuncea cînd
Puteam citi în tihnă ; privind adînc în mine,
35 Umblam ca orb prin viață și nu-mi găseam un loc,
Și singurul tovarăș de visuri și de joc
Mi-era poleiul lunei în noapțile senine ;
Tăcerea pentru mine avea un tainic glas,
De zgomotele zilei străin eu am rămas,
90 Iar inima-mi ursuză s-a răzlețit de-ai mei,
Eram în vîrst-aceea cînd nici nu știi ce vrei...

(Insuflețit și cu înălțare)

Dar am citit atuncea *Lusiadele*-ți divine,
Și-atunci ca o lumină s-a revărsat în mine,
95 Simțirea mea ascunsă, cum se deschide-o floare
Ce a tînjit la umbră, a înflorit la soare !
Pierise îndoiala, nu mai eram acel
Copil fără voință ! Pe urma lui ! *Ca el !*

100 Mi-a scris o mină-n suflet cu litere de pară
Și parcă mii de glasuri deodată îmi strigară :
Ca el ! Ca el ! Pășește-i pe urmă-i nencetat.
Răspunde-acum, stăpîne, de sînt sau nu chemat ?

CAMOËNS

(*prietenos, cu bunăvoință*)

105 Pe Dumnezeu ! Ai spune-o — căci ochiul tău
străluce !
Se poate... însă totuși — ești încă la răscruce,
Ursita îți surîde, urmeaz-o în tot locul,
Și crede-mă pe mine, ascultă și socoate :
Nu trece pragul casei poetului norocul !

110

PEREZ

Să pot s-ajung ca tine, și mă lipsesc de toate !

CAMOËNS

(*pe un ton părintesc*)

O, orb ce ești ! Mărirea te cheamă așadar !

115

(*Se ridică.*)

Ți-e dor să simți pe tîmple cununa de stejar,
Dorești să ai pe frunte un diadem de stele !
Dar frunzele se scutur și stelele pălesc :
Vezi ce mi-a dat mărirea în schimbul vieții mele !

120

Acei ce fără vilvă viața și-o trăiesc,
În liniște ei numai sînt fericiți pe lume
Și prea puțin le pasă de n-au lăsat un nume !

PEREZ

(*sever*)

125

O, am văzut, alături de-atîția falși eroi,
Cununa celui vrednic zvirlită în noroi !

(*Solemn*)

Orcît aș fi de tînăr, mărirea nu mă-ncintă,
Spre alte culmi simțirea și mintea mea s-avîntă !

(ironic)

Știi alte culmi dincolo de glorie și aur ?
Ce vrei tu ? Și ce cauți ?

PEREZ

135

De ani, ca pe-un tezaur
Eu mi-am păstrat în suflet închis secretul meu,
Dar ți-l voi spune ție, cel uns de Dumnezeu.
Nu lauri, nici mărire, nici fericire cer :

(cu înălțare)

140

Voiesc să fiu aripa ce stăruie spre cer,
Vreau să fiu geana roșe ce-anunță aurora.
Voiesc s-aprind în suflet simțirea tuturor
Din propria-mi văpaie ce-o simt arzînd în piept ;
În certele din taberi s-arunc cuvîntul drept ;

145

Nu-s friguri, nici orbire, dar simt ce sînt în stare
Și că aceasta este suprema mea chemare !

CAMOËNS

(cu melancolie)

150

O, vis al tinereții pe-aripi de serafim,
Cît de străin de lume e-avîntul tău sublim !

(Către Perez)

Vrei să înveți pe oameni spre cer să-ntoarcă fața ?
Și să le-aprinzi simțirea ? Dar poți aprinde gheața ?
Poți să trezești c-un sunet pe surdul din născare ?

155

PEREZ

(cu fruntea ridicată)

160

Tu ai făcut-o asta ! Da, tu ai fost în stare
Să faci minunea asta ! Nicicînd n-am fost ca azi.
Încrede-te în mine, că simt, ca-ntr-un extaz,
Că Dumnezeu vorbește acum prin gura mea,
Tu ai zvîrlit scînteia în suflete, și ea
S-a strecurat în inimi, zburînd din loc în loc :
Pîn' s-a aprins și arde acum ca un foc :
În mii de oameni astăzi trăiește al tău cînt !

- 165 Și poate să se-ntoarcă pământul în pământ,
Căci cîntecele tale vor viețui în veci :
Nu iei decît pământul în lumea-n care treci !

CAMOËNS

(atins de vorbele lui, aparte)

- 170 Aprinși îi sînt obrajii și ochii lui de foc !
În vorba lui răsună un glas de prooroc
Ce-mi răscolește-n suflet întreg trecutul meu !
Să fie dînsul solul trimis de Dumnezeu ?

(După o pauză, întunecat)

- 175 În zile viitoare privirea ta plutește,
Dar uite ce-i prezentul !

(Cu mîinile împreunate pe piept)

Eu sînt aci, privește !

- Acesta-i cîntărețul *Lusiadelor* ! Eu sînt !
180 Vezi unde se sfîrșește cel mai măreț avînt,
Răsplata-i sărăcia și moartea-ntr-un spital !

(Părintește)

Ascultă-mă, renunță la orice ideal !

PEREZ

- 185 (gata de jertfă)

- Eu ! Niciodată ! Dacă mizeria-i răsplata
Acelui bun și vrednic, atuncea eu sînt gata
De jertfă, căci atuncea mizeria i-o fală
Și spinul se preface cunună triumfală,
190 Și e un rai spitalul ! Să fiu Camoëns eu,
Să pot din letargie trezi poporul meu,
Să pot zvîrli o rază asupra unui veac,
Și-atunci puțin îmi pasă că voi muri sărac
Și nebăgat în samă, de voi fi fost ca tine !

- 195 CAMOËNS

(cu tărie)

Pe umbra funerară ce-asupra-mi simt că vine,
Pe dulcele și-amarul vieții ce-am trăit,
Pe zeii toți pe care visînd i-am bănuțit,

- 200 Pe visurile mele și tot ce-mi este sfânt —
 Tu ai o datorie și-un drept pe-acest pământ,
 Pe tine nu te mină ambiția deșartă,
 Nici vana strălucire în visul tău de artă,
 Ești un trimis din ceruri, tu nu te înspăimînți
 205 De-acest pământ nevrednic, tu ești făcut să cinși
 Și să ajungi pe culme, o, inimă curată !

PEREZ

(căzîndu-i la picioare)

- Zici tu că voi ajunge ? O, spune-mi înc-o dată !
 210 O, spune-mi drept ! Răspunde !
(Apucîndu-i mîna)

Voi fi eu un poet ?

CAMOËNS

(atingîndu-l pe creștet)

- 215 Tu ești ! Urmează-ți drumul ! Da, ești, eu ți-o
 repet !
 Și-orcare-ți este soarta, și-orcît de greu calvarul,
 De vei simți arare că prea e plin paharul
 De chinuri, ceasul ăsta să ți-l aduci aminte,
 Gîndește-te că vorba și duhul tău fierbinte
 220 A risipit o clipă întunecata ceață
 Din ochii lui Camoëns, că el, plecînd din viață,
 Cuprins de îndoială a renviat prin tine
 Și în avîntu-ți tînăr s-a regăsit pe sine :
 Vezi mîna asta rece ce se ridică-ncet
 225 Și te binecuvîntă, sfîntîndu-te poet !
 Să ți-o aduci aminte ! Și-acuma du-te ! Viața
 Te cheamă ! Mergi la luptă ! Și fii tu dimineața
 Căci eu acu-s amurgul și soarele meu moare !
(Se așază în jețul din față.)

230

PEREZ

(se ridică cu ochii înflăcărați)

Nu, cîntecele tale rămîn nemuritoare !
 Camoëns, pe-al tău nume e scris eternitate !

CAMOËNS

- 235 Mă fac un trup cu dînsa ! O simt, da, ai dreptate,
Am fost poet și-atîta, dar am rămas întreg,
De ce-mi plîngeam eu soarta, acuma nu-nțeleg,
Cînd chinul este însuși o binecuvîntare,
Și Dumnezeu îl pune în orice suflet tare,
240 Căci numai prin durere poetul prinde glas !
Ce-am fost întotdeauna același am rămas,
Gîndirea-mi aruncată n-a fost cenușă-n vînt,
Și va trăi de-aceea dincolo de mormînt !
Pot să pășesc în fața Celui Înalt de-acum :
245 A încolțit sămînța ce-am aruncat-o-n drum
(cu inflăcărare)
Și visurile mele se fac eternitate !

PEREZ

- 250 Ce vii mai ard a tale priviri inflăcărate,
Stăpîne !

CAMOËNS

Al meu suflet aripele-și întinde
Și din adîncul ăsta de neguri se desprinde !
Mă-nalță...

- 255 *(Se ridică din jeț susținut de PEREZ, o muzică molcomă
începe în orchestră, soarele în amurg se răsfrînge din
dreapta, înecînd chilia.)*

CAMOËNS

(ca un vizionar)

- 260 Simt acuma cum tot mai sus s-avîntă,
Cum sferele-n rotire armonioase cîntă !
Mă-ntîmpină cu freamăt al spiritelor cor !
Lumină văd ! Tot cerul e-un astru orbitor !
Privirea mea s-afundă în vremi c-ntr-o viltoare,
265 Mărgele-s ale vieții clipite trecătoare !
Tot cerul se deschide și îngerii coboară !
Un chip iubit odată îmi strălucește iară,
Un luminos luceafăr după o noapte lungă !
Ea-ntinde o cunună pe fruntea mea s-ajungă —

270 Văd steagul țării mele în falduri cum o-mbracă...
O, țară, slavă ție ! Și neagra noapte dacă
Te-acopere acuma, când ceasul o să bată,
Te vei trezi mai mândră de cum erai odată...

(Muzica încetează treptat.)

275

(Urmărind viziunea)

Cum, vrei să mă lași iarăși ? O, ia-mă sus, cu tine !
Cîntați ! Începeți iară, o, armonii divine !...
Cad lanțurile ! Dați-mi lumină ! Vreau lumină !

*(Cade în jeț neînsuflețit, dar cu figura luminată, sprijinit
de PEREZ.)*

280

Théodore de Banville

GRINGOIRE

COMEDIE INTR-UN ACT

PERSOANELE

LUDOVIC XI
PETRE GRINGOIRE
SIMON FOURNIEZ
OLIVIER LE DAIM

- 5 LOYSA, fiica lui S. Fourniez
NICOLA ANDRY, sora lui Simon

*Pajii regelui, valeții lui Simon Fourniez, ofițeri și arcași
ai gardei scoțiene.*

- 10 *Ațiunea se petrece la Tours, la Simon Fourniez, în
martie 1469.*

Scena înfățișează o frumoasă odaie gotică, mobilată cu luxul sever al burgheziei avute. Fundul e cuprins de un cămin mare de piatră, cu coloane îngemănate și inelate, împodobit cu trei figurine așezate pe etajere. De o parte și de cealaltă a căminului, câte-o ușă cu două canaturi, de stejar, ca și pervazul de pe părete. Aceste uși dau pe un gang de scară luminată de ferestre trilobate, puțin cam scunde, cu mici vitraliuri romboidale. Tavanul cu grinzi zugrăvite, împodobite cu ornamente de metal. Pe zidurile laterale, două ferestre în bolți adânci, cu perdele de mătase. La stînga, un mare bufet cu trei etajere și cu baldachinuri ieșite în afară, încărcate cu tîpsii de argint și cu mîncăruri alese. La dreapta, un orologiu de aramă, a cărui mașinărie, ciocan și clopot se văd. Pe podele, o scoarță groasă de rogojină, jăfuri, masă pătrată și scaune de stejar.

La ridicarea cortinei, OLIVIER LE DAIM stă în picioare lângă fereastra din dreapta. Doi pași ai regelui stau nemișcați înaintea bufetului. LOUIS XI, așezat într-o strană mare, sculptată, căptușită cu perine de purpură și aur, SIMON FOURNIEZ și NICOLA ANDRY stau împrejurul unei mese încărcate de roade și de ulcioare de argint umplute cu vin. NICOLA, isprăvind povestea ce o spunea, se ridică pentru a turna de băut regelui.

SCENA I

REGELE, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY,
OLIVIER LE DAIM, DOI PAJI

NICOLA

(ridicându-se și turnînd de băut REGELUI)

5 Da, sire, așa s-a întîmplat că, în zilele răposatului rege, tatăl maiestăței-voastre, jupînița Godegrand a luat de bărbat pe un spînzurat, căruia niște dieci îi tăiaseră funia, ca să facă haz, și pe care l-au așezat apoi în iatacul bătrînei fete, pe cînd era
10 dusă la vecernie.

REGELE

(rîzînd)

Minunat !... Jupîn Olivier Le Daim, ce zici de nostimada asta ?

15 OLIVIER

Zic, sire, că flăcăul nu fusese bine spînzurat.

REGELE

Nici vorbă. Tu vezi totdeauna lucrurile sub adevărata lor înfățișare. (Către NICOLA ANDRY.) Ori-
20 cum, veselă poveste. E o plăcere să te asculte cineva, frumoasă Nicola. Dar de ce nu stai mai aproape ?

NICOLA

Fiindcă nu se cade, sire.

25 REGELE

Apropie-te !

NICOLA

Nu-ndrăznesc.

REGELE

30 Bine, atunci am să îndrăznesc eu !

NICOLA

O, sire !

REGELE

Da' cîți ani vei fi avînd ?

35

NICOLA

Am douăzeci și patru, sire.

REGELE

40 Apoi la vîrsta aceasta nu se cade să rămîi vă-
duvă, mai ales cînd ești cea mai mîndră floare din
orașul nostru, Tours. Nu ți se zice oare dumitale
„frumoasa postăvăreasă“ ?

NICOLA

45 O, sire, mi-au dat porecla asta fiindcă am fost
cîntată așa într-o baladă care-a ajuns vestită în
toate șezătorile de iarnă.

REGELE

Și cine a făcut acea baladă ? Vreun îndrăgostit
de ochii aceștia drăcoși ?

NICOLA

50 Un îndrăgostit ! Oh ! nu, sire. E Gringoire.

REGELE

Cine e acest Gringoire ?

OLIVIER

Un om de nimic, sire.

55

SIMON

Un comediant, un soitaru fără pereche. E, cum
aș spune, cel mai năuc și mai flămînd dintre copiii
pribegi.

NICOLA

60

Un biet împușcă-lună, sire.

REGELE

Ceea ce nu-l împiedică, după cîte văd, să se pri-
ceapă la femei frumoase și să preamărească pe cea
mai frumoasă dintre toate.

NICOLA

(căt-re SIMON FOURNIEZ)

Nu vezi că regele îmi face curte pe față ? Apără-mă, frate !

SIMON

70 O, maiestății-sale regelui nostru îi place să glumească ; dar tu ești o femeie destul de cuminte și știi să te aperi și singură.

NICOLA

75 Atunci, sire, îngăduiți-mi să beau în sănătatea aceluia care pedepsește cu asprime în regatul acesta pe toți cei cari se dedau la pîngăritul căsniciilor și necinstirea femeilor !

REGELE

(stăruitor, căt-re NICOLA)

80 Ah, aceasta e trădare pe față, și am să mă răzbun !

NICOLA

(îngenunchind înaintea REGELUI și ridicîndu-și paharul)

Beau în sănătatea regelui ! și pentru adînci bătrînețe !

85

REGELE

(oprîndu-se)

Cu femeia isteță nici dracul nu face cîrd !

NICOLA

Să biruiască pe toți potrivnicii săi !

90

REGELE

Ba zău, cei mai nemiloși dintre toți sunt ochii aceștia care mă ard ca focurile Gheenei ! Dar ce să fac împotriva unui dușman pe care n-am cum să-l bat, nici să-l fugăresc ? Se va zice dar de regele
95 Loys că i-a fost frică !

NICOLA

Dac-ar zice cineva una ca asta, englezii de la Dieppe și svițeranii de la Basel ar răspunde că acela a mințit.

Bine-ai grăit, surioară ! Și dacă regele e cel mai vrednic căpitan din regatul său, el e și seniorul cel mai drept și mai puțin mîndru, așa să știi. De aceea îndrăznesc să-i mulțămesc de cinstea pe care ne-a
105 făcut-o, binevoind să ia loc la masa unuia dintre pîrgarii săi...

REGELE

Zi dintre prietenii săi, Simon Fourniez. Tu nu ești pentru mine un simplu pîrgar, un orșicine. N-am uitat ceasurile bune pe care le-am petrecut în grădina ta, chiar aceasta care-ți înconjoară casa ta primitoare, pe cînd nu eram decît delfinul Franței. În
110 ceasul acela așa de greu, cînd făceam pe socoteala mea ucenicia aspră a vieții, tu, umilă și credincioasă slugă, tu m-ai ajutat cu punga ta ; mai mult încă, ți-ai pus pentru mine viața în primejdie. Știu cum... Acestea sunt amintiri pe care nimic nu le
115 poate șterge, bune și vrednice prietene Simon... Unde mai pui că fiică-ta, Loysa, e fina mea.

120

SIMON

A, sire, iertați-mă, plîng de bucurie. N-am așteptat eu, pentru a vă sluji, ca maiestatea-voastră să fiți regele și stăpînul atotputernic ; căci a fost de ajuns numai o clipă ca să ne înțelegem. Pîrgar din
125 popor, gîndind și simțind la fel cu dînsul, am ghicit cu cîtă aprindere iubeați biata noastră țară sfișiată. Ne trebuia un căpitan, mîna de fier și viteaz, care să fie pentru noi un tată, iar un stăpîn neîndurat pentru păstorii cari prea ne tundeau ca pe
130 oi. Maiestatea-voastră erați omul nostru și noi v-am priceput.

REGELE

Asta e vorbă sănătoasă. Pe legea mea, Simon Fourniez, ai dreptate : norodul și pîrgarii mei, iată
135 ce mi-e mai drag pe lume. Dacă am venit azi să mă așez la masa ta e că, slavă Domnului, pot în sfîrșit să mă odihnesc puțin : mi se cade ! Vreau

pînă diseară să mă desfătez în bună pace în mijlocul
vostru și să-mi fac gustul de a nu mai fi regele.
140 Zilele urîte de la Peronna și Liège au trecut, dragii
mei ! (*Frecîndu-și mînile*) Vărul meu, ducele de
Burgundia, își pierde vremea prin meleagurile Guel-
drei și ale landgraviatului Alsaciei !

NICOLA

145 Dar se zice că vicleanul vrea să înscăuneze în
Șampania pe fratele maiestății-voastre, ducele de
Normandia...

SIMON

150 Ca să-și păstreze o trecătoare între Ardeni și
Burgundia lui.

REGELE

Da, a fost vorba de așa ceva. Eh ! ducele Carol
e șiret și mare hitru.

SIMON

155 (*ghicind pe REGELE*)

Dar se pot găsi și alții mai șireți și mai hitri
oa el.

REGELE

160 Ce-ai zice, de-o pildă, prietene Simon, dacă, lip-
sindu-se de Șampania, fratele meu ar primi în
schimb Guyenna și Aquitania ?

SIMON

Aș zice că i-ați jucat un renghi.

REGELE

165 Și ar fi totuși un schimb bun pentru un tînăr
cărui îi place să petreacă, așa cum e dumnealui,
fratele nostru. De aceea cred că are să primească.

OLIVIER

(*inaintînd*)

170 Credeți, sire ?

REGELE

Și de ce nu, Olivier? (*Bînd o gură de vin.*)
Pe La Balue l-am însărcinat să facă învoiala. Pun
mare temei pe La Balue — e slugă credincioasă.

175

OLIVIER

Așa de credincioasă, încît maiestatea-voastră
are să rămîie în curînd surprinsă.

REGELE

(*punîndu-și paharul pe masă*)

180

Ce vrei să zici ?

OLIVIER

Eu, sire ? Nimic. (*Aparte*) Să nu-i stricăm che-
ful, că mi-e de folos.

REGELE

185

(*ridicîndu-se și mergînd spre el*)

Ce înseamnă aceasta, jupîn Olivier ? Ce ai, de
mormăiești așa între dinți ? Nu cumva tăgăduiești
că am toate cărțile în mină și că folosul e de par-
tea mea ?

190

OLIVIER

Nicidecum, sire. N-ar fi fost firesc lucru ca cel
mai isteț jucător să piardă mereu.

REGELE

195

Și am să cîștig, copii ! Deci să ne înveselim, Si-
mon ; toarnă-mi vinul tău vechi, care e chiar sîn-
gele porfiriu al frumoasei noastre Turene !

SIMON

(*umplînd paharul REGELUI*)

200

E al maiestății-voastre, sire ! (*VALEȚII și PAJII*
*duc masa într-un colț al sălii și pregătesc jăful re-
gelui.*)

REGELE

(*după ce a băut*)

205

Și acum am să-ți arăt că, dacă mă iubești, n-ai
a face cu un ingrat.

SIMON

Ah, sire !

REGELE

210 Războiul nu e totul, cumetre ! Negoțul, o știi bine, e și el puterea unei țări. Și am daraveri însemnate de lămurit cu prietenii mei, flamanzii.

SIMON

Bine.

REGELE

215

(așezându-se în jăf)

Și mi-a venit în gând să te fac ambasadorul meu.

SIMON

220 Ambasador, eu ? Maiestatea-voastră s-a milostivit să se gîndească la mine pentru asemenea însărcinare ? Dar asta nu se poate. Mă pricep eu cum să vorbesc cum trebuie cu niște seniori ?

REGELE

225 Tocmai că nu cu nobili vei avea a face, ci cu țesători și căldărari. Care altul m-ar putea sluji mai bine ca tine ?

SIMON

(încurcat)

Dar... dar prăvălia mea, sire ?

REGELE

230 Ia lasă !... E cea mai îmbulzită de mușterii din tot târgul. La nevoie, postavurile tale s-ar vinde și singure.

NICOLA

235 Sire, eu am ghicit mai degrabă la ce se gîndește fratele meu. Nu-l îngrijește pe el prăvălia, ci Loysa, pe care nu-l rabdă inima să o lase în paza nimănui, nici chiar a maiestății-voastre, nici a mea !

SIMON

Încaltea dacă Loysa ar fi măritată !

240

REGELE

Dacă e numai pe atît, s-o mărităm.

SIMON

245 Dacă maiestatea-voastră crede că e lucru lesne ?!
Parcă eu nu mă gîndesc mereu la asta ? Dar Loysa
se încăpățînează, și pînă acum n-a vrut nici în
ruptul capului.

REGELE

Poate să am eu mai multă trecere.

SIMON

250 Dar pînă una-alta, nu văd nici mirele !

OLIVIER

(apropiindu-se)

Lucrul cel mai greu nu este ăsta, cumetre Si-
mon. Loysa nu e oare frumoasă ca o zîină ?

255

REGELE

(privind pe OLIVIER)

Ai băgat de seamă ?

OLIVIER

Orb să fii ca să nu vezi !

260

REGELE

Așa e. Și pe lîngă atîtea farmece de drăgălă-
șenie și frumusețe, Loysa mai întrunește și altele.
Are un tată cu imașuri...

SIMON

265 Imașuri minunate !

REGELE

Cu podgorii...

SIMON

Care dau vinul cel mai bun din Tours !

Și pe colinele vecine...

SIMON

Multe și frumoase mori pe cari vîntul nu le mai lasă să doarmă !

REGELE

Și apoi Loysa e fina noastră. Trage și asta la cîntar.

SIMON

280 E o căsătorie minunată pentru un negustor bogat din orașul nostru. Și asta i-o cînt eu toată ziua ; dar nu vrea să m-asculte.

OLIVIER

Atunci, dacă i-ai propune ceva mai deasupra ?

SIMON

285 Mai deasupra decît un negustor ?

REGELE

290 N-ai ghicit, Simone ? Pe meser Olivier, de pildă, care, după o tinerețe plină de zbucium și de ștren-gării, pare foarte dornic, drept încheiere, să-și pună capul sub evenghelie.

SIMON

(făcînd pe modestul)

295 Asemenea încheiere nu face pentru domnul bărbier al maiestății-voastre. Pronia cerească, fără-n-doială, îi păstrează ceva mai bun.

OLIVIER

Cum ?

SIMON

(cu bonomie)

300 Zic și eu ca toată lumea.

REGELE

Dacă e așa, să întrebăm pe Loysa. Fii pe pace, cumetre, am făcut eu lucruri mai grele. Dar uite,

305 unde e drăguța mea Loysa? Îmi face cumva în necaz?... Că doară știe cât de dor îmi e s-o văd zîmbind și s-o ascult cum ciripește...

SIMON

Uite-o, sire, vine. Parc-ar fi ghicit dorința ma-iestății-voastre... și pe a mea.

SCENA II

REGELE, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY,
OLIVIER LE DAIM și LOYSA

REGELE

(surizînd LOYSEI cu bunătate)

5 Tu ești, Loysa mea?

LOYSA

(ingenunchînd pe o pernă la picioarele REGELUI)

Da, sire... Oh! cum era să vă uit!

REGELE

10 Știi ce-mi spunea prietenul meu Simon? Spu-nea că ții la mine tot așa de mult ca și dînsul și că, tot ca și dînsul, ai fi în stare să faci orice pe lume pentru mine.

LOYSA

15 Încercați, sire!

REGELE

(ținîndu-i capul între mîinile sale și privind-o cu duioșie)

20 Ascultă. Voiesc să fii mulțumită. La nime pe lume nu țin mai mult, căci (*confidențial*), nu ți-am spus-o niciodată (*cu gravitate*), dacă stelele nu mint, am cu-vinte temeinice să cred că fericirea mea e legată de a ta.

LOYSA

(cu avînt)

25 Atunci, faceți-mă fericită numaidecît!

REGELE

(aparte)

Suflet de porumbiță !... (*Loysei*) Vrei să m-asculti ?

30

LOYSA

Oh ! din toată inima !

REGELE

Atunci, fetico, trebuie să te măriți.

LOYSA

35

Aceasta voiăți să-mi cereți ?

REGELE

Da.

LOYSA

(cu părere de rău)

40

Oh ! ce păcat !

REGELE

Și de ce oare, draguță ? Iată-te mare, frumoasă, rumenă și înflorită ca luna lui april ; o așa comoară nu poate rămîne fără stăpîn. Spune un cuvînt, și
45 vei căpăta pe cel mai mîndru dintre negustorii din Tours. Surîzi ? Mi se pare că te pricep : postăvarii și bogasierii din vechiul nostru tîrg au pămînturi și podgorii la soare, dar cei mai mulți dintre ei au și părul alb și umerii aduși. Pe cînd acela la care-ți
50 fuge gîndul, cînd ești singurică, e un tînăr ucenic, cu plete bălaie, dar fără altă bogăție decît cotul său ? Nu e asta o piedică ! Pe legea mea, ți-oi inzestra ucenicul așa de bine, încît să-și poată ospăta stăpînul la care a slujit pe o pînzătură cum e catifeaua
55 și numai în vase și tacîmuri de argint ! Zi-i dar pe nume fără teamă.

LOYSA

Sire, ce-mi pasă mie de e ucenic sau negustor.

SIMON
(cu *mînie*)

60

Pesemne că ne găsești pe noi prea de rînd pentru tine ?

LOYSA
(căt^{re} REGE)

65

Nu tocmai eu am să înjosesc breasla căreia tatăl meu îi face cinste...

SIMON

Eh, dar atunci ?

70

LOYSA
(urmind)

Dar nu văd nici o deosebire între o prăvălie și o temniță. Ce ! să stai așa, în umbra și uritul acesta, cînd lumea e așa de mare, cînd sunt atîtea zări, atîtea izvoare, atîtea stele !

75

REGELE

Nu vrei negustor ?... Nu spui nimic ?...

LOYSA

Sire...

NICOLA

80

Fii pe pace, sire. Loysa nu-mi ascunde nimic și voi spovedi-o.

LOYSA

85

N-am taine, mătușică... Regele o știe bine, mă-mea era fată de postăvar din Tours. Cînd era copilă, cum se juca pe malul Loirei, a fost furată de țigani. După doisprezece ani, a fost regăsită, ca prin minune, tot cuminte, curată și blindă. Dar, din viața ei pribeagă, rămăsese cu dragostea de a trăi sub cerul liber și cu dorul de zările nemărginite. Tata a luat-o de soție cu o sinceră prietenie și i-a făcut viața fericită...

90

SIMON

Draga de ea !

LOYSA

95 Și cu toate acestea, a murit tinărahă, orcît de bine
și cu orcîtă dragoste fusese îngrijită. Visa mereu
la țările binecuvîntate unde roadele și florile nasc
împreună la soare !... În vinele mele curge sîngele
100 mamei : iată de ce, sire, nu vreau să iau de soț
un negustor.

SIMON

Prințesă !

REGELE

Vrei un oștean ?

105

LOYSA

Nu, sire. Să stau acasă, cînd bărbatul meu ar
înfrunta întîmplările și primejdiile războiului, n-ar
fi să-ndur ca o nemernică chinurile fiecărei clipe ?

REGELE

110

Atunci inima nu-ți spune nimic ?

NICOLA

(cătreg REGE)

Nimic, sire !

LOYSA

115

(mirată)

Ba da, dar ceea ce-mi spune nu-nțeleg nici eu.
(Se apropie de REGE și, gînditoare, își reazemă
capul pe jățul lui.) Mă tem că iubesc un om care,
fără îndoială, nu există, deoarece l-aș vrea viteaz
120 ca un căpitan și destoinic de o faptă mare, dar
blînd ca o femeie. Și — spuneți voi, dacă visările
mele nu sunt nebune ! — cînd visez la iubitul meu
necunoscut, îl văd uneori bolnav și plăpînd și avînd

125 nevoie de ocrotirea mea, ca și cum i-aș fi mamă.
Vedeți dar că sunt încă o fetiță care nu știe nici
ea ce vrea și că trebuie să-mi lăsați vreme ca să
pot citi eu singură mai limpede în inima mea.

SIMON

130 Lasă mai bine o pisică să-ți depene un ghem de
ață. Ah! nu vrei bărbat. Ei bine, îți spun eu una :
am să te dau după unul mai repede decât crezi.

LOYSA

Nu, tată. Lasă-mă singură cu florile mele, să
mă bucur de aer și de soare.

135

SIMON

Soare ! (*REGELUI*) Sire, porunciți-i să m-as-
culte.

REGELE

A, Simone ! Aci nu mai sunt regele..

140

LOYSA

(*cu alintare*)

Tată dragă, ține-mă lângă tine, nu mă alunga !

SIMON

145 Ascultă ! Știi ce am să-ți fac într-o bună zi ?
Am să te închid cu cheia în iatacul tău și n-am
să-ți dau drumul decât atunci când te vei pleca
voinței mele.

LOYSA

(*făcînd o reverență*)

150

Nu te supăra, tată. Mă duc eu singură, numai-
decît. Dar (*împreunîndu-și mîinile*) nu mă mărta !
(*REGELUI*) La revedere, nașule.

REGELE

Biata Loysa !

155

(*LOYSA iese cu o grațioasă mutră de copil supărat.*)

SCENA III

REGELE, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY,
OLIVIER LE DAIM

REGELE

Iar ai speriat păsărica, cumetre Simon.

5

SIMON

Vreau s-o fac să m-asculte. Trebuie să m-arăt eu tare, deoarece maiestatea-voastră n-a voit să-și hotărască fina să fie fericită.

REGELE

10

Ei, oamenilor nu le place să-i facă alții fericiți, precum nici țiparilor să fie jupuiți de vii!

OLIVIER

Acea de cari vorbește maiestatea-voastră sînt niște ingrati.

15

REGELE

Adică toată lumea.

SIMON

Ah! Sire, sunt un tată prădat, gîduit. Adio, ambasada mea. N-am să dau ochii cu căldărarii maiestății-voastre.

20

REGELE

Liniștește-te. Dacă Loysa face nazuri, e că nu iubește încă pe nimeni. Nu rămîne decît să-i căutăm pe acela pe care l-ar putea iubi.

25

NICOLA

(căt-re REGE)

Și Loysei noastre o să-i treacă dorul de a mai vedea alte țări, din ziua cînd cineva va fi pentru dînsa tot universul!

30

REGELE

Bun! Dar e vorba acum să-l găsim pe acel cineva. (Afară se aude o larmă mare și hohote de

ris prelungit.) Ce e zarva asta ? (SIMON FOURNIEZ se duce la fereastra din dreapta și deodată izbucnește de ris.) Ce e acolo ?

SIMON
(rîzînd)

Sire, e Gringoire.

OLIVIER
(aparte)

Gringoire ! aci !... Nătărăii — l-au lăsat să s-a-propie de această casă !

SIMON
Ah ! iată-l în fața ospătăriei vecinului meu. Uite-l cum fură puii din ochi ! Ai spune că mănîncă fumul, sire ! Ce mai diavol și Gringoire ăsta !

OLIVIER
Da, și diavolul ăsta se oprește cam des sub ferestrele casei dumitale și, mai ales, sub acele ale fetei dumitale.

REGELE
Unde vezi răul ?

SIMON
Are cîntece așa de nostime ! (Cîntă)
Satana s-a făcut bărbier !
El ține briciul...
(întîlnind privirea lui OLIVIER LE DAIM și sfîrșind printre dinți)

într-o gheară !
(Aparte)

Eh, drace ! uitasem !

OLIVIER
Și cîntecele acestea, jupîne Fourniez, se pare că sunt gustate pe aci.

NICOLA
(cu hotărîre)

Ba bine că nu.

OLIVIER

Luați seama și nu vă prea lăudați cu ele.

70

REGELE

Și pentru ce, mă rog ?

OLIVIER

Pentru că, printre aceste cîntece nerușinate, care nu cruță pe nimeni...

75

REGELE

Văd.

OLIVIER

(continuînd)

80 Este și o *Baladă a spînzuraților*, cum i se zice, și care ar putea să pună juvățul de gîtul cui a făcut-o.

NICOLA

(aparte, cu spaimă)

Juvățul !

85

REGELE

Ce fel de vorbă e aceasta, Nicola ? Cum ? Acesta e acel îpușcă-lună de care-mi vorbeai ? Apoi acesta întoarce capul norodului !...

SIMON

90 Parcă el știe ce face ? Gringoire, sire, e un copil.

OLIVIER

95 Un copil rău și primejdios ca toți cei de teapa lui. Viersuitorii ăștia sunt un soi de nebuni cari nu știu de ce sunt lăsați slobozi, cu toate că cel mai teafăr dintre ei se hrănește cu luciu de lună și se poartă cu mai puțină judecată decît o fiară imblînzită.

NICOLA

Oh ! (Către REGE) Adevărat e, sire ?

100

REGELE .

N-o fi tocmai așa, și meser Olivier Le Daim e prea sever. S-ar părea, Nicola, că ții mult la viersuitorul acesta care te-a cîntat ?

NICOLA

105

Da, sire, mărturisesc pe față că mi-e drag.

REGELE

Ți-e drag ?

NICOLA

110

Foarte. Și dacă Gringoire n-ar fi mîndru ca un padișah, ar găsi totdeauna un locșor la căminul nostru și o masă bună. Cînd l-am văzut întîiași dată, sunt acum trei ani, în acea iarnă grea care a fost atunci, de a stat pămîntul două luni alb de ninsoare, Gringoire ședea aciuat sub poarta unei case și ținea pe genunchi doi copilași rătăciți, pe care-i găsisese scîncind după mama lor și tremurînd de frig. Își dezbrăcase de pe umeri biata lui haină zdrențuită ca să-i învelească-n ea și, rămas aproape gol, legăna micuții, cîntîndu-le o rugăciune către

120

Maica Precista.

REGELE

(după un moment de visare)

Vreau să văd pe acest Gringoire.

OLIVIER

125

Ah !

NICOLA

Ah ! Sire ! Iată un gînd vrednic de un rege ! Bietul băiat ! I-a venit și lui norocul !

OLIVIER

130

S-aduc în fața maiestății-voastre un vagabond ca acesta !

REGELE

Am zis : vreau !

135

OLIVIER
(schimbîndu-și gîndul)

Fie! (Se-nclină în fața REGELUI și pleacă să dea o poruncă ofițerilor așezați în camera vecină.)

REGELE

140 Petrecerea aceasta face cît și alta. Și apoi o masă, cît de bună, parcă nu e bună dacă nu se sfirșește cu ceva snoave și mucalitudini.

SIMON

145 Și eu sunt tot de părerea asta. Gringoire o să ne spună una de-ale lui, cum știe el... Acea a lui Pathelin, de-o pildă... Bee... bee... bee... bee.. !

OLIVIER
(REGELUI)

150 Majestatea-voastră va fi ascultat. Gringoire are să vină, și-l voi pune să spună cîteva rime. Numai, nu făgăduiesc că vor fi pe placul maiestății-voastre !

REGELE

155 Vom vedea. Și dacă baladele lui n-or fi tocmai așa de răutăcioase pe cît spui, și deoarece Gringoire e așa de flămînd, avem aci cu ce să-l cinstim. (Se așază mîncări pe masă.) Cred că o să-i placă și lui.

SIMON
(mergînd spre ușă)

160 Iată-l.

SCENA IV

GRINGOIRE intră în mijlocul arcașilor, palid, tremurînd și ca amețit de foame.

GRINGOIRE

5 Ba nu, zău, domnilor arcași, unde mă duceți? (Arcașilor) Ce mă-ntindeți așa? (Arcașii tac.)

10 Ăștia-s scoțieni, de nu mă pricep. (La un semn a lui OLIVIER LE DAIM, arcașii dau drumul lui GRINGOIRE și ies odată cu pajii.) Ce face? Bine că m-au slăbit! (Văzînd pe REGE și pe OLIVIER)

15 Cine-or fi seniorii ăștia? (Adulmecînd bucatele) Doamne sfinte, ce mirodenii! Nu cumva mă pofteau la masă? Mă pofteau, cu sila, să mă ospăteze! Parcă mai era nevoie de silă! Că eu nu veneam de bună voie! (Admirînd masa așternută) Plăcinte,

20 vînaturi, ulcioare cu vin spumos. (Către REGE și OLIVIER LE DAIM) Înțeleg... Ați ghicit că domnii arcași mă duceau la răcoare pe nemîncate și atunci ați trimis după mine ca să mă scăpați din ghearele lor, să iertați — și ca să mă găzduiți, cum au făcut odată olarii cu Homiros!

REGELE

Spui drept, meștere Gringoire? N-ai prînzit încă?

GRINGOIRE

25 Prînzit? Nu, mesere. Nu astăzi.

NICOLA

(înaintînd către REGE)

Se și vede. Uitați-vă la el cît e de galben și tras la față.

30

GRINGOIRE

(îmbărbătat)

Doamna Nicola Andry!

SIMON

(înaintînd și el)

35

Leșină de foame!

GRINGOIRE

Jupîn Simon Fourniez! De zăpăceală nici nu ți-am recunoscut casa.

40

OLIVIER

(lui GRINGOIRE)

N-ai prânzit, mi se pare ? Atunci cred că vei primi să iei o aripă de pui ?

GRINGOIRE

(ca halucinat)

45

Cum să nu ! Două aripi și un picior !

OLIVIER

Iată un vin care ar putea să deștepte și un mort.

GRINGOIRE

(înaintînd spre masă)

50

Aci e de mine !

OLIVIER

(oprindu-l cu un gest)

55

Un minut, mă rog. Cîstit lucru ar fi să te așezi astfel la masă, fără să-ți dai obolul și să-ți plătești tacîmul ?

GRINGOIRE

(descurajat)

Să plătesc ? N-am o para chioară !

60

OLIVIER

Dacă muzele nu sunt darnice de aur și argint, au știut în schimb să te încarce cu alte daruri. Ai o închipuire vie, gînduri alese, darul rimelor.

GRINGOIRE

(cu tristețe)

65

Asemenea daruri nu slujesc la nimic cînd ți-e foame, și astfel mi se întîmplă astăzi. Ce zic astăzi ? În toate zilele.

OLIVIER

70

Nu m-ai înțeles. Vreau să spun că înainte de a-ți astîmpăra foamea, să ne spui vreo odă din acelea pe care ți le-au inspirat muzele.

GRINGOIRE

75 Oh, jupîne, foamea mea e mai zorită decît urechile dumneavoastră. (*Dă să se apropie de masă.*)

OLIVIER
(*oprindu-l*)

Mai stai... Versurile, întâi. Mîncarea și băutura, pe urmă.

80

GRINGOIRE

Credeți-mă... sunt foarte răgușit.

NICOLA
(*lui GRINGOIRE*)

Îndrăznește !

85

GRINGOIRE
(*aparte*)

Haidem ! Văd eu bine că lucrul cel mai cuminte e să mă supun. (*Tare*) Vreți să vă zic ceva din poemul meu *Încercări nebune* ?

90

OLIVIER

Nu !

GRINGOIRE

Despre *Jupîn Proces și chipul său* ?

OLIVIER
(*întrerupîndu-l*)

95

Nu. O baladă mai curînd. Sunt mai de ale noastre.

GRINGOIRE
(*încîntat*)

100

Ei bine, atunci aceea care are de refren : „Căci Domnul miluiește pe toți cei milostivi...”

OLIVIER

105 Nu asta. Zi-ne mai bine balada aceea... balada... știi ?... care umblă în tot tîrgul și care desfată așa de tare pe cei cărora li se spune pe furiș.

NICOLA

(*aparte*)

Ah ! pricep, în sfârșit !

110

GRINGOIRE

(*bănuitor*)

Nu știu despre ce vrei să vorbești.

NICOLA

(*aparte*)

Ce suflet rău !

115

OLIVIER

Bun ! Vrei să spui că nu știi *Balada spînzuraților* ?

GRINGOIRE

(*stăpînindu-și o tresărire*)

120

Ce e aia ?

OLIVIER

Ultima baladă pe care ai făcut-o.

GRINGOIRE

(*înpăimîntat*)

125

Nu e adevărat.

NICOLA

Desigur.

REGELE

Lasă, Nicola. Ascultă.

130

NICOLA

(*aparte, privind pe GRINGOIRE cu milă*)

Săracul ! Bărbierul o să-l facă mici fărîmi.

OLIVIER

135

Și cine ar putea mă rog, în zilele noastre, dacă nu ilustrul poet Gringoire, să facă o baladă ca asta, ale cărei rime își răspund așa de frumos de

la o strofă la cealaltă, ca niște chemări de goarnă
în pădure ?

GRINGOIRE

(măgulit)

140

E drept că rimele sunt cu dibăcie potrivite !

OLIVIER

Ah ! vrea să zică o știi ?

GRINGOIRE

(aparte)

145

Renumele mă dă de gol ! (Tare) Mi-ar fi, cre-
deți-mă, foarte anevoie să v-o spun. N-o știu.

OLIVIER

150 Te socoteam, ca pe noi, o slugă credincioasă a
stăpînului nostru, dar avînd îndrăzneala de a nu-ți
ascunde gîndirea și de a spune adevărul tuturoră,
chiar și regelui.

GRINGOIRE

(cam șovăind)

155

Ah ! d-ăștia mi-ești dumneata !

OLIVIER

Dar deoarece m-am înșelat, Dumnezeu să te
aibă în a sa pază, meștere Gringoire. Uite ușa.

GRINGOIRE

(cu părere de rău)

160

Să părăsesc eu casa asta, mirodeniile astea, fără
să mă fi înfruptat !

OLIVIER

Dumneata o vrei.

165

GRINGOIRE

Acesta e chinul lui Tantal care furase un ciine
de aur din Creta ! Mi-e însutit de foame decît adi-
neauri. (Cu deznădejde) Mesere...

OLIVIER

170 S-a isprăvit ; și să ne despărțim fără supărare.
(*Îl împinge spre ușă.*)

GRINGOIRE

(*dezolat*)

Da.

OLIVIER

175 Păcat de bunătate de prînz ! Ia privește gîsca !

GRINGOIRE

Îmi lasă gura apă.

OLIVIER

180 (*luînd tava cu mîncare de pe masă și arătîndu-i-o
lui GRINGOIRE*)

Ia uită-te colea carne grasă și gustoasă ! (*Se
apropie de GRINGOIRE și i-o trece pe sub nas.*)

GRINGOIRE

185 Îmbătător miros ! Seniorul acesta are dreptate.
El vorbește verde, dar e cu inimă bună. (*Furat de
foame*) Haide, dacă vrei cu orice preț...

NICOLA

(*cu spaimă*)

190 Ce are de gînd ?

OLIVIER

(*oprind pe NICOLA cu privirea, sever*)

Doamnă Andry !

GRINGOIRE

195 Și dumneata, doamnă, vrei s-o ascuți ? Atunci,
bine, dacă toată lumea vrea...

REGELE

Firește.

GRINGOIRE

200 Am să vă zic *Balada spînzuraților*. (*REGELUI,
cu orgoliu și confidențial*) E de mine. (*Naiv*) E o

205 idee care mi-a trăsnet prin cap trecînd prin pă-
durea de la Plessis, unde erau o groază de spînzurați. Îi atîrnase acolo, pesemne, de teamă ca roua
dimineții să nu le ude tălpile !

NICOLA

(*aparte*)

N-o să tacă ?

REGELE

210 (*lui GRINGOIRE*)

S-auzim.

GRINGOIRE

Să vă spun.

BALADA SPINZURAȚILOR

215 De-ntinsele lor brațe stejarii cei comați,
În zori, cînd zîna Flora din somn ușor tresare,
Și-au atîrnat ciorchine de oameni spînzurați,
Ce, legănați de vînturi, s-or pîrgui la soare.
Pădurea, de pometuri d-acestea roditoare
220 — Pometuri nezărite de nimeni nici în vis —
Acea pădure mîndră cum alta lumea n-are,
E vesela livadă a regelui Loys.

OLIVIER

Nu începe rău !

225

NICOLA
(*REGELUI*)

Îndurare !

REGELE

(*cu liniște, către GRINGOIRE*)

230

Mai departe ?

GRINGOIRE

Toți acei inși sunt jalnici și tac, îndurerați !...
Căzuți pe cine știe ce gînduri uimitoare,
Și veșnic de cumplite vîrtejuri apucați,
235 Ei se-nvîrtesc întruna cu tresăriri ușoare,
Pe cînd, pieziș, îi pișcă săgețile din zare...

— Priviți, din slava voastră, îngeri din paradis,
Cum umbra li se-ntinde sub ziua ce răsare !...
E vesela livadă a regelui Loys.

240

OLIVIER

(*repetind refrenul cu ironie*)

E vesela livadă a regelui Loys !

REGELE

(*cu același calm*)

245

Minunat. (*Lui GRINGOIRE*) Zi-nainte.

GRINGOIRE

Strofa a treia e ce e.

REGELE

Cu adevărat ?

250

GRINGOIRE

O să vedeți.

Toți spinzurații-aceia, de diavol ascultați,
Cer alți și alți tovarăși pentru spinzurătoare...

255 Și-n vreme ce spre norii, d-azur înconjurați
Ș-aprinși d-ale lui Febus sclipiri fulgerătoare,

A dimineții rouă se-nalță-n dulce boare,

Un stol de ciori pornite din funduri de abis

Pe tigva lor s-așază cu ciocuri și cu gheare...

E vesela livadă a regelui Loys.

260

NICOLA

(*aparte*)

Nenorocitul de el ! (*GRINGOIRE se-ntoarce,*
toată lumea tace.)

GRINGOIRE

265

Eh, v-a plăcut ? (*Aparte*) Nimeni nu face haz.
Numai moșului parcă i-a mers la inimă. El se pri-
cepe, desigur.

REGELE

(*lui GRINGOIRE*)

270

Dar parcă de obicei mai vine și o închinare
după cele trei strofe ?

GRINGOIRE

Oh ! am înțeles eu numaidecît că nu ești un ageamiu !

275

REGELE

Închinarea trebuie să înceapă, după cîte știu, cu vorba „Principe“ !

GRINGOIRE

280

Oh ! asta nu poate lipsi, cum nici ochii lui Argus de pe coada păunului ! Principe ! Numai vezi că eu nu cunosc nici un principe.

REGELE

Păcat !

GRINGOIRE

285

(cu fineță)

Știu că aș putea foarte bine să închin balada mea ducelui de Bretania sau monseniorului de Normandia.

REGELE

290

Ce e drept. Și de ce nu o faci ?

GRINGOIRE

(simplu)

295

Pentru că eu țin prea mult la Franța, chiar și la regele Loys, orșicum ! Dar sunt ca dumneata. Îi spun verde păcatele... Cine știe să iubească...

REGELE

Știe și să pedepsească. E adevărat. Acum să vedem închinarea.

GRINGOIRE

300

Inchinare

O, principe, cel codru, sonor și des, în care
Atîtora de soarta miloasă le fu scris
S-atîrne ca ciorchine sub negrele umbrare,
E vesela livadă a regelui Loys.

305

OLIVIER
(*lui GRINGOIRE*)

Meştere Petre Gringoire, cine ar mai fi în stare să şlefuiască versuri aşa de nostime şi de mucalite !

310

GRINGOIRE
(*cu modestie*)

Oh, mesere !

REGELE

Poţi să fii mîndru de aşa laudă. Toată lumea ştie ce reputaţie de om de gust are jupîn Olivier Le Daim !

315

GRINGOIRE

Olivier Le Daim !

OLIVIER

Maiestăţii-voastre v-o datoresc, sire !

320

GRINGOIRE

Regele !

REGELE

Da, regele !

325

GRINGOIRE
(*cu deznădejde*)

Regele ! S-a dus prînzul pe copcă ! (*GRINGOIRE, speriat, rămîne nemişcat. Toţi tac.*)

REGELE
(*către GRINGOIRE*)

330

Ai amuţit ?

GRINGOIRE

Sire, dacă am amuţit, e că stau pe gînduri.

REGELE

Gîndeşti poate că după ce ai cîntat aşa de frumos pe spînzuraţi...

335

GRINGOIRE

...ar fi nostim...

OLIVIER

...să fii spînzurat la rîndul tău.

340

GRINGOIRE

(care-și simte ștreangul de git)

Mamă !

NICOLA

(rugătoare, REGELUI)

345

Sire !

REGELE

*(uitîndu-se la NICOLA cu un aer de înțelegere
și arătînd pe OLIVIER LE DAIM)*

350

Dumnealui a vorbit fără-nvoiala mea. Dar
poate să fi spus drept.

NICOLA

(încet, REGELUI)

Am văzut pe rege zîbind. Regele iartă.

REGELE

(cu bonomie)

355

N-am zis asta.

GRINGOIRE

Spînzurat ! *(REGELUI, pe un ton copilăros)*
Fără să prînzesc !

360

REGELE

(privindu-l)

Ai mai fi în stare ?

GRINGOIRE

365

Ba bine că nu. Dar maiestatea-voastră n-o să
mă lase să prînzesc.

REGELE

(*rizînd cu poftă*)

370 Oh ! Cum poți să-ți închipui una ca asta ! Ar fi o răzbunare nevrednică de un creștin și de un gentilom ! Nu-mi trimit eu prietenii la culcare pe nemîncate. Ai să prinzești.

GRINGOIRE

Bine c-a dat Dumnezeu !

REGELE

375 Mănîncă și bea cît vei putea, dacă ți-e pofta inimii.

GRINGOIRE

(*cu fața radioasă, mergînd spre masă*)

Las' pe mine !

380

REGELE

(*către NICOLA*)

Jupîniță Nicola, cred că ai de unde alege. Dumneata să-i umpli paharul !

NICOLA

385 Despre asta cu plăcere, bietul băiat ! (*Aparte*) Regele e în toane bune !

SIMON

Încaltea să s-aleagă cu ceva.

REGELE

390 Dumneata, Olivier, vei sluji mosafirul nostru.

GRINGOIRE

Lasă că mă slujesc eu și singur !

OLIVIER

Eu, sire ?

395

REGELE

Poți s-o faci fără a fi înjosit, s-o știi de la mine. Nu uit că te-am făcut nobil. Dar un senior poate sluji un poet.

GRINGOIRE

400

(cu mindrie)

Așa vine vorba? Ei bine, sire *(punindu-se în genunchi)*, iertați-mă! Sunt vinovat față de mamea voastră; dar deoarece mi se ia viața, mai mult nu pot să dau!

405

REGELE

(aparte)

Bine. *(Arătând lui GRINGOIRE masa)* Așază-te repede!

GRINGOIRE

410

(ridicindu-se).

E drept că n-am vreme de pierdut *(se așază la masă și mănâncă. OLIVIER LE DAIM îl servește, NICOLA ANDRY îi toarnă de băut)*, dacă ospățul acesta e scris să fie cel de pe urmă din viața mea! *(REGELE s-a așezat într-un jăț lângă GRINGOIRE și petrece privindu-l. GRINGOIRE bea și mănâncă cu o lăcomie deznădăjduită.)* Cel de pe urmă! Ce spun eu! E chiar cel dintii! *(Atacă plăcinta enormă.)* Ia uitați-vă ce mai plăcintă, cu metereze și turnuri!... N-o să mă credeți? Eh bine, așa ceva visam eu de când m-am născut! Înțelegeți? De când ții minte, mereu mi-a fost foame. Asta mai merge un an, doi ani, zece ani; dar la urma urmei, foamea e tot foame! Nu era dimineață să nu spun stelelor albe: „Ce, și astăzi tot zi de post e?” Și-mi răspundeau blajinele stele, dar pîne de unde să-mi dea? N-aveau nici ele. *(Lui OLIVIER LE DAIM, care-i trece o mîncare)* Mii de mulțumiri, mesere. *(REGELUI)* Ce lesne trebuie să-ți vină să fii bun, când mănînci așa bunătațuri. Eu sunt foarte bun de felul meu, credeți-mă. Mi se face milă de cele mai ticăloase ființe.

430

NICOLA
(REGELUI)

Suflet fără de prihană !

GRINGOIRE
(urmînd)

440 Și totuși, astăzi pentru întâiași dată m-apropii,
fie chiar cu ochii, de asemenea mîncări ! (NICO-
LEI ANDRY, care-i toarnă de băut) Mulțumesc,
doamnă ! Oh ! ce limpede e drăguțul ! Ah ! (Bea.)
Asta-ți aduce-n suflet veselie, soare și toate vir-
445 tuțile ! Ce bine am să trăiesc ! Cine spunea c-am
să fiu spînzurat ? Vă mărturisesc că nu mai cred
în ruptul capului ! (REGELUI) La ce v-ar sluji să
spînzurați un țincușor al Caliopei și al maestrului
cor parnasian, care ar putea, sire, să povestească
450 isprăvile maiestății-voastre neamurilor viitoare și
să le facă tot așa de nepieritoare în amintirea oa-
menilor, ca și acele ale lui Amadis din Galia și ale
cavalerului Perseus.

REGELE
Începuseși așa de bine !

455

GRINGOIRE
(deplorabil)

Nu prea !

REGELE
460 „Toți spînzurații aceia, de diavol ascultați,
Cer alți și alți tovarăși pentru spînzurătoare...”

GRINGOIRE
(stînd parcă la îndoială)

465 Oh, cer, cer... vedeți, sire, bunul-simț și cu
mine nu ducem casă bună. (Cu modestie) Eu n-am
decît geniu. Eh, dar la urmă, spînzurați-mă, ce-mi
pasă ! Ce-mi mai bat eu capul pe degeaba ! (Se
ridică.) Ce mai caut eu pe planeta aceasta răcită ?
Am iubit rozele și strălucitul crin, am cîntat ca
greierul, am jucat mistere întru slava sfinților și

470 nu văd ce n-am făcut, doar atît că n-am lăsat după
mine alți mici Gringoiri cari să tremure de foame
și să doarmă pe pămîntul gol. Și la urma urmei, la
ce ar fi slujit? Singurul lucru pe care uitasem să-l
475 fac pînă astăzi a fost să prînzesc. Și am prînzit
bine. Jicnisem pe regele, bunul nostru stăpîn : i-am
cerut iertare-n genunchi. Daraverile mele sunt rîn-
duite, toate merg strună, și acuma, jupîne Simon
Fourniez, binecuvîntez seara aceea de vară în care
480 pentru întiași dată am trecut pe dinaintea casei
dumitale.

SIMON

Ce seară ?

*(GRINGOIRE se reazămă mai întii de jățul REGELUI ; apoi,
fără a băga de seamă ce face, se așază în el de-a bincelea.*

485 *OLIVIER LE DAIM se repede furios, dar REGELE oprește
cu privirea pe bărbier și-i face semn surizînd să nu tul-
bure pe GRINGOIRE.)*

GRINGOIRE

*(lăsîndu-se pierdut în reveria lui extatică și încet-încet
490 sfîrșind prin a uita prezența celor dimprejurul lui)*

Uite, un poet flămînd aduce mult cu un fluture
speriat. În seara aceea de care spuneam — era
ceasul cînd soarele apunînd înveșmîntă cerul cu
purpură trandafirie și cu aur — trecînd pe piață,
495 văzui strălucind în rețeaua lor de plumb ferestrele
dumitale, pe care amurgul le umplea de fulgere și
de văpăi, și, nu știu pentru ce, m-am simțit atras
de flacăra ! Mă apropiai, și cînd am văzut printre
frumoasele geamuri înflăcărare sclipind purpura po-
500 metelor, strălucind juvaericalele și scînteind vasele
de argint, am înțeles că masa era pusă și am rămas
în extaz. Deodată, chiar deasupra acestei săli, o
fereastră se deschide și un cap de fată se ivi, dră-
gălaș și sperios ca acela al Dianei, marea nimfă
505 cu suflet tăcut, cînd soarbe aerul liber al pădurii.
Razele de aur ce se jucau în părul ei și pe frun-
tea ei dalbă îi puneau ca o cunună cerească și
mi-am închipuit numaidecît că era o sfîntă din pa-
radis !

(încet, REGELUI)

Era Loysa !

GRINGOIRE

515 Părea așa de neprihănită și de mândră ! Dar pe
urmă am înțeles că nu era decît un copil, văzînd
un surîs de o bunătate nespūsă fluturînd în lu-
mina buzelor ei trandafirii ! Acum, înțelegeți de
ce am rămas încremenit locului și nu puteam
520 să-mi iau ochii de la casa aceasta, unde se găseau
la un loc adunate toate cîte eram ursit să nu le
am niciodată : un prînz ales servit în vase scumpe
și o fecioară vrednică de lauda îngerilor.

REGELE

(încetîșor, NICOLEI)

525 Eh, Nicola, iată un biet visător care slăvește
cum se cuvine pe scumpa mea fină ! Ce zici ?

SIMON

(aparte)

530 Mare noroc și pe fiică-mea să atragă privirile
acestei umbre de om străveziu ca un geam de fe-
linar !

GRINGOIRE

535 Și am revenit în toate zilele, pentru că nimic
nu ne momește ca surîsul amăgitor al himerelor !
Dar cum a spus un înțelept, la urmă toate se îm-
plinesc, chiar și cele dorite. Astăzi, în sfîrșit, am
prînzit ca Baltazar, prințul Babiloniei. Ș-apoi am
dorit altceva, căci așa e omul făcut, să n-aibă saț.

REGELE

(rezemîndu-se de jăful unde șade GRINGOIRE)

Și ce ai dorit ?

GRINGOIRE

(observîndu-și greșala și ridicîndu-se cu grabă)

545 Aș fi dorit să mai văd o dată pe acea frumoasă
copilă de la fereastră.

SIMON

Ba ți-ei mai pune pofta-n cui !

OLIVIER

(*aparte*)

550 Bine !

GRINGOIRE

(*care n-a auzit pe SIMON FOURNIEZ, continuând*)

555 Dar voi revedea-o, pentru că mă siliți să plec
înaintea ei și că mă trimiteți s-o aștept în cer
unde stau toți îngerii ! Deci, ce-mi pasă mie de
acum !... și dacă mi-a bătut ceasul, pot să mor cu
voie bună și fără nici o teamă !

REGELE

(*aparte*)

560 Acesta e om !

NICOLA

(*aparte*)

Și regele tot n-a iertat !

REGELE

565 (*incetîșor, NICOLEI*)

Ia spune-mi, Nicola ! Crezi tu că Loysa ar pu-
putea iubi pe acest Gringoire ?

NICOLA

Cum ?

570 REGELE

Nu te minuna ! Ar putea să-l iubească ?

NICOLA

Să dea Dumnezeu, însă... (*îi arată fața suptă a
lui GRINGOIRE.*)

575 REGELE

Te-nțeleg. (*Aparte*) Poate că are dreptate. (*După
ce a stat visător și ca vorbind cu sine*) Orcum, în

580 lumea asta mică ce ar încăpea în cuprinsul palmei
mele, zăresc omul și sforile care-l mișcă, tot așa
de bine ca și în cele mai ilustre intrigi, și mă
voi desfăta să văd sfârșitul acestei întâmplări.

OLIVIER

Sire, pot să-l iau de acum pe meșterul Gringoire ?

585

REGELE

(necăjit de stăruințele lui OLIVIER LE DAIM)

Nu, lasă-l. Vreau să vorbesc cu el singur un
minut.

OLIVIER

590

Cum se poate ?

REGELE

(cu severitate)

Ai înțeles ? Pleacă ! Și nimeni să nu mai intre
aci fără să-l chem.

595

OLIVIER

(aparte)

Regele ăsta nu face două parale, când e bun.
Are să facă vreo prostie. Dar, răbdare ! *(Se înclină
în fața REGELUI și iese cu o furie stăpinită.)*

600

REGELE

Dragul meu Simon și dumneata Nicola, lăsa-
ți-mă, rogu-vă, singur cu meșterul Gringoire. Am
ceva să-i spun.

GRINGOIRE

605

*(aparte, în timp ce SIMON FOURNIEZ și NICOLA ANDRY
se înclină înaintea REGELUI și ies)*

Mie ! Sfinte Petre, ce o să-mi spună ?

SCENA V

REGELE, GRINGOIRE

REGELE

Petre Gringoire, mi-s dragi semenii tăi, când fac versuri frumoase ca tine. Te iert.

5

GRINGOIRE

(căzînd în genunchi)

Ah, sire. „Căci Domnul miluiește pe toți cei milostivi !“

10

REGELE

Da, te iert, dar cu o condiție.

GRINGOIRE

Făceți ce vreți cu mine !

REGELE

Vreau să te-nsor.

15

GRINGOIRE

Oh, sire, de ce nu mă iertați încalte pe deplin !

REGELE

Ce fel, poate flămînd ! Nu cumva ai fi de plîns avînd o gospodină bună la casa ta ?

20

GRINGOIRE

(ridicîndu-se)

Sire, vreți să mă pedepsiți mai cumplit decît mi se cade. Nu mă simt în stare să iau de nevastă cine știe ce bunică din zilele lui Carol Magnul.

25

REGELE

Acea de care îți vorbesc a împlinit abia șapte-sprezece ani.

GRINGOIRE

Atunci o fi slută de o mănîncă pămîntul !

Dimpotrivă : e tânără și frumoasă ca un tran-
dafir îmbobocit.

GRINGOIRE

(pălind)

35 Ghicesc, sire. Dar liber și fără pată sub soare,
sunt prea sărac pentru a mă lipsi de cinste și de
renume.

REGELE

40 Taci. Fecioara pe care vreau să ți-o dau de so-
ție e mai curată ca albul ermelin, pe care nimic
nu trebuie să-l întineze.

GRINGOIRE

45 Nu vă bateți joc de mine ? Dar eu n-am alt
pat decît pădurea verde, nici alt blid decît podul
palmii. Cum să mă gospodăresc eu numai cu atita
zestre ?

REGELE

Nu te-ngriji de asta. Pricepi tu că n-o să fac
eu lucrurile pe jumătate.

50

GRINGOIRE

Sire, sunteți darnic ca soarele ! Dar cine va
hotărî tinăra fecioară să mă ia pe mine ?

REGELE

55 Cine ? Chiar tu ! Vei privi-o cum priveai prîn-
zul jupinului Simon și-i vei zice : „Vrei să fii soția
mea ?“

GRINGOIRE

N-am să îndrăznesc niciodată.

REGELE

60 Trebuie să-ndrăznești.

GRINGOIRE

Asta e ca și cum m-ați pune să țin cu drimba
hangul *Iliadei* !

REGELE

65 N-ai decît să te faci plăcut.

GRINGOIRE

Tocmai. Cu mutra asta ! Mă simt urît și umilit, și cînd am vrut să gîngăvesc cuvinte de dragoste, au fost așa de rău întîmpinate, încît de
70 atunci mi-am luat de seamă. Să vă spun, sire. Într-o zi — asta s-a întîmplat în pădurea vecină —, am văzut trecînd pe o prestură buiestrașă o nobilă doamnă rătăcită de ceilalți vînători. Fața ei strălucea de o lumină dumnezeiască, și rochia ei era
75 cu totul și cu totul de aur. Căzui în genunchi și întinzînd miinile către acea nimfă eroică strigai : „Oh, ce frumoasă ești !“ Ea își opri calul și prinse a rîde atît de tare și așa de îndelung, încît mi-a fost teamă să n-o văd murind pe loc... Altădată,
80 am îndrăznit să vorbesc de dragoste unei țărance, tot așa de sărmană ca și mine și îmbrăcată ca vai de capul ei. Cu asta am pățit-o altfel. S-a uitat la mine cu atîta milă și era atît de mîhnită că nu izbutea să mă găsească frumos, încît, fără să spună
85 un cuvînt, două lacrimi mari i-au izvorît din ochi, pe care le-au strîns îngerii, fără îndoială.

REGELE

Vrea să zică te părăsești tu singur, cînd îți dau mijloc să trăiești ?

90

GRINGOIRE

Himeric !

REGELE

Nu ți-e rușine ! Ciudată nemernicie a unui om ce stă la-ndoială, cînd are la-ndemîină o armă mai puternică decît lănci și spade ! Ce ? Ești poet, adică
95 dibaci în vicleniile și dezmierdările vorbirii, și dragostea de viață nu te inspiră deloc ? Află de la mine : cită vreme mîntuirea noastră atîrnă de cineva și n-avem limba tăiată, nimic nu e pierdut.
100 Acum un an, Gringoire, regele acesta, care-ți vorbește acum, unde se afla ? Ți-aduci aminte ? La

Peronna, la ducele Carol. Prizonierul ducelui Carol. Prizonierul unui vasal interesat să-l prăpădească, violent, neștiind singur dacă voia sau nu voia să-l răpuie... E simțirea nelămurită care te-ncearcă la începutul marilor ispite! Pe cine vedea împrejurul ducelui? Pe vrăjmașii săi, niște trădători! Temnicerul său se prefăcea că avea socoteli vechi de răfuit. Drept locuință plăcută avea un turn întunecat unde cursese sîngele unui rege al Franței, asasinat de un Vermandois! Aurul său era socotit așa de pierdut, încît aceia, prin care îl trimetea la credincioșii săi, îl vîrau în buzunarele lor. Nimic nu putea să-l mai scape, decît mintea lui ageră... Dar a izbutit, slavă Domnului! să vorbească dușmanului său, și iată-l aci, temut, învingător, stăpîn pe sine și pe ceilalți, plătind și răsplătind... Pe cînd tu, Gringoire, tu care ai gustat din mierea divină, pe cine ai tu de înduplecat? Pe cine? O copilă, o fetiță cu toane, o femeie, o ființă schimbătoare și nestatornică care se poate plămădi ca ceara moale. Și ți-e frică?

GRINGOIRE

Da.

125

REGELE

Și să mori găsești că e mai lesne?

GRINGOIRE

Da, sire, căci dacă vorbesc, după cum voiți, acestei copile necunoscute, știu dinainte ce are să se-ntîmple: va rîde cu hohote ca tînăra Diană din pădure...

130

REGELE

Nu va rîde.

GRINGOIRE

135

Atunci va plînge ca cerșetoarea. Ori una, ori alta. Eu nu sunt făcut să fiu iubit, și nu voi mai iubi niciodată.

REGELE

140 Nu ești sincer. Dar te ghicesc. Zici că ți-e teamă de aceea de care vreau să-ți leg nădejdea vieții? Zici că nu poate să te iubească, Gringoire? Atunci, pentru ce ai păstrat în ochii tăi icoana vie a frumuseții sale de înger? De ce ți-e inima plină de dînsa? De ce doreai s-o revezi adineauri?

145 GRINGOIRE

Pe cine, sire?

REGELE

150 Pe ea, pe cine alta! Pe copila de la fereastră, pe aceea pe care ai iubit-o de cum ai zărit-o, pe aceea pe care vreau să ți-o dau și pe care tu n-o vrei, pe fata lui Simon Fourniez, pe Loysa.

GRINGOIRE

(*aiurit*)

Ce?

155 REGELE

Ei bine, da, e una și aceeași. Tot te mai temi de ea? Tot mai vrei să mori și-acuma?

GRINGOIRE

(*gata să leșine*)

160 Oh! Sire, nu mai spuneți că e vorba de ea, căci atuncea chiar mor pe loc.

REGELE

(*urmărind curios pe GRINGOIRE*)

165 Te credeam mai tare. Ce are să fie cînd vei vedea-o aci, îndată?

GRINGOIRE

Numai cît gîndesc, și mi se taie picioarele și simt c-am să mă-năbuș.

REGELE

170 Haide! haide! e vreme să isprăvim. (*Se duce la ușă și cheamă*) Hei! cumetre Simon! Nicola!

(*Rizînd, lui GRINGOIRE*) Pe cinstea mea, am crezut că ai să leșini ca o femeie !

SCENA VI

Aceiași, SIMON FOURNIEZ, NICOLA ANDRY, LOYSA

NICOLA
(*intrînd*)

A iertat !

5 SIMON
(*aducînd pe LOYSA pe care la început REGELE n-o vede*)
Sire, iată-ne.

REGELE
(*lui SIMON FOURNIEZ*)

10 Bine, Simon, dar fiică-ta ?

SIMON
(*scîncitor*)

15 Sire, n-am avut curajul s-o mai țin închisă în colivie ! M-am înduioșat ca un prost ce sunt. (*REGELE surîde.*) Sunt slab de înger, nu e așa ?

REGELE
(*rizînd*)

Dimpotrivă. Cheam-o aci.

20 GRINGOIRE
(*aparte*)

Ea este ! (*Se reazimă de o mobilă, gata să leșine.*)

LOYSA
(*REGELUI*)

25 Sire, am fost dezrobotă cu toate onorurile războiului. (*Sărută pe SIMON FOURNIEZ, care se lasă sărutat și-și șterge o lacrimă.*) Mi s-au deschis porțile cetății fără să depun armele.

REGELE

30

(pe un ton glumeț)

Bine !... Dar acum mai ai de căpătat și iertarea regelui.

LOYSA

(rîzînd)

35

Oh ! regele ! Nu mi-e frică de el. (Încet, RE-
GELUI) El e drept.

REGELE

Așa e. (Ia pe LOYSA sub brațul său și vorbește
încet, așa ca numai LOYSA și NICOLA să-l audă)

40

Ia spune, cum îl găsești pe băiatul acela ?

LOYSA

(căutînd cu ochii)

Unde ?

REGELE

45

Colo.

LOYSA

(după ce s-a uitat la GRINGOIRE)

Nu e frumos. Pare trist, umilit.

NICOLA

50

(încet, REGELUI)

Ce spuneam eu, sire ?

REGELE

(NICOLEI)

55

Vreau să am inima împăcată. Vreau să știu
dacă lumina ascunsă a sufletului nu poate să în-
frumusețeze uneori o biată față și dacă flacăra sub-
tilă a duhului n-ajunge ca să trezească amorul !
(LOYSEI) Petre Gringoire, credinciosul meu, are
să-ți ceară ceva din partea mea. Acordă-i câteva
60 clipe.

SIMON

El, sire? Muritorul ăsta de foame să vorbească în numele maiestății-voastră. (*Rizînd*) Ah! ah! ah! asta e bună!

65

REGELE

(*lui SIMON FOURNIEZ*)

Din îndemnul meu, o să lași, nu e așa, pe Loysa cîteva minute singură cu dînsul?

SIMON

70 Oh!... cît despre asta, sire, cît o pofti! Nu e nici o primejdie. Gringoire e un momitor de fete pe care aș putea să-l așez fără teamă, ca momfie de speriat păsările, în livada mea.

75

GRINGOIRE

(*aparte, cu durere*)

Și dînsa aude!

REGELE

(*LOYSEI*)

Ascultă pe tînărul acesta, te rog. Vrei, Loysa?

80

LOYSA

Oh! bucuros!

REGELE

Bine, fata mea. (*Văzînd că se deschide ușa*) Dar cine intră aci fără porunca mea! Olivier?

SCENA VII

Aceiași, OLIVIER LE DAIM

REGELE

(*lui OLIVIER LE DAIM*)

5 Te oprisem, domnule, în chiar interesul dumitale, să fii de față la o convorbire în care aveam de hotărît despre soarta Loysei.

OLIVIER

(*aparte*)

10 Sosesc la timp. (*Tare*) Când e vorba de interesele maiestății-voastre, nu se cuvine, dacă e nevoie, să trec peste orice poruncă ?

REGELE

Cunosc eu cuvintele acestea fățarnice. Trebuie să m-asculți, și atîta tot.

15

OLIVIER

Chiar atunci cînd cele mai scumpe planuri ale regelui meu sunt amenințate ?

REGELE

(*arătînd pe cei de față*)

20

Ce planuri ? Vorbește, domnule !

OLIVIER

De față cu ei ?

REGELE

25 De față cu toți ! Vorbește, îți spui, și vai de tine dacă mă tulburi degeaba !

OLIVIER

30 Deie Domnul, sire, ca maiestatea-voastră să n-aibă de pedepsit decît neascultarea credincioasei sale slugi. Dar va trebui să pedepsească alte crime mult mai primejdioase decît aceasta.

REGELE

Ce vrei să zici ?

OLIVIER

Schimbul acela între Guyenna și Șampania...

35

REGELE

Eh !... schimbul acela ?

(*Tresărind și depărtînd cu un gest pe LOYSA.*)

OLIVIER

Schimbul acela nu se face.

40

REGELE

Ai zis ?

OLIVIER

Monseniorul, fratele maiestății-voastre, nu-l primește.

45

REGELE

(scos din fire)

Nu-l primește ?

OLIVIER

50 Voiăți, sire, ca ducele de Burgundia să nu afle gândurile maiestății-voastre.

REGELE

Da.

OLIVIER

A aflat.

55

REGELE

Cine e trădătorul ?

OLIVIER

60 Trădătorul, sire, e cel ce prin scrisorile sale înștiința pe ducele Carol. Am izbutit, în sfârșit, să pun mîna pe una din ștafetele lui. Sire, citiți *(îi înfățișează o scrisoare desfăcută)*, și maiestatea-voastră va spune dacă mi-am făcut datoria.

REGELE

(după ce a aruncat o privire pe scrisoare)

65

La Balue ! El, creatura mea ! *(Citind)* „Credeți fără pic de bănuială pe un servitor discret care e mai puțin omul regelui decît al vostru...” Ah, La Balue ! fătul meu, pentru ca să te poți căi de fapta

70 aceasta, vei avea pe seama ta o noapte atît de lungă, de neagră și de adîncă, încît cu mare greu să-ți mai poți aduce aminte de strălucirea soarelui și de lumina zilei.

LOYSA

(care nu poate s-audă, dar pe care minia REGELUI o
75 *inspăimîntă*)

Ce are regele? Nu l-am văzut niciodată așa!

REGELE

(*ridicîndu-se*)

Dar ce spun eu? A fugit, desigur!

80

OLIVIER

Nu atît de departe ca să nu-l pot ajunge.

REGELE

(*răsuflînd*)

85 Nătărăul! L-avem în mină! Mulțămesc, Olivier. Ești o slugă bună, un prieten credincios. N-am s-o uit. (*Cu o furie mereu crescîndă*) Ah, minia mea dormea și mi-o redeșteaptă! Deci, nu s-a isprăvit încă, domnilor nemulțămîți, și vă trebuie pilde folositoare: le veți avea! Vă-nchipuiți că Franța nu
90 e decît o grădină înflorind în jurul castelelor voastre oblonite? Nu, dragii mei: Franța e o pădure al cărei pădurar sunt eu... și voi doborî la pămînt orce ramură care mă supără, cu juvățul, cu spada, cu securea!

95

OLIVIER

Sire, monseniorul La Balue e un prinț al bisericii.

REGELE

100 Știu. Viața lui e sfîntă. Nu mă voi atinge de viața domnului de La Balue. (*Pălînd de furie*) Dar îi păstrez un adăpost... Să plecăm!

SIMON
(*apropiindu-se de REGE*)

Sire !

105 REGELE
(*întorcîndu-se*)

Ce ! Ce este ? Ce vrei tu ?

SIMON
Maiestatea-voastră pleacă fără să-mi spună...

110 REGELE
Ce-am să-ți spun ? N-am pierdut destulă vreme
cu taifasul în taraba ta ?

SIMON
(*înecat*)

115 Taraba mea ?...

REGELE
Vezi-ți de cot, creștine ! Vezi-ți de cot !

SIMON
(*nemăidîndu-și seama de ce spune*)
120 Mă duc, sire... Cotul e jos.

OLIVIER
Dar Gringoire...

REGELE
(*ca în vis*)
125 Gringoire ? Ce e asta, Gringoire ?...

OLIVIER
Răzvrătitul care-și bate joc de dreptatea maies-
tății-voastre.

REGELE
130 Își bate joc ? Să-l spînzure !

NICOLA
Sire, maiestatea-voastră uită că l-ați iertat.

REGELE

(venindu-și în fire)

135 E adevărat. Rău am făcut. Am ascultat de-ntîia pornire, care nu e bună de nimic. Pentru un rege iubitor de dreptate, îngăduința e o crimă. Bunăta-tea, iertarea dau naștere la ingrați.

NICOLA

140 Oh, sire !

REGELE

(NICOLEI)

Lasă-mă. (Lui GRINGOIRE, cu asprime) Ca să-ți răscumperi viața, îți pusesem o condiție...

145

NICOLA

Dacă n-o poate îndeplini ?

REGELE

150 Cu atît mai bine ! Atunci e că Dumnezeu nu vrea să iert. (Lui GRINGOIRE) Dar asta te privește. De aci pînă-ntr-o oră vei fi hotărît tu de viața ta. Nu-mi ajung prinții și seniorii ? Fie ! Mă voi coborî, dacă e nevoie, să caut rebeli de pedepsit pînă și-n noroi ! (NICOLA vrea să vorbească. REGELE, cu gestul, îi impune tăcere) Destul ! Destul ! (Iese.)

155

LOYSA

(lui SIMON FOURNIEZ)

Ce s-a întîmplat, tată ? Ce este ? (Privind cu spaimă la ușa pe unde a ieșit REGELE) Ce schimbare !

160

SIMON

(arătînd pumnul lui GRINGOIRE)

Vezi-ți de cot ! Și pentru păcătosul acesta să-mi facă regele așa ocară ? Un vagabond, un desculț !

OLIVIER

165

Jupîne Simon Fourniez și dumneata, Jupîneasă Nicola Andry, plecați ; iar Loysa (arătînd pe GRINGOIRE) să rămînă singură cu omul acesta !

SIMON

Desculțul acesta cu fata mea ?

170

NICOLA

(luând pe SIMON)

Regele vrea !

SIMON

(lui GRINGOIRE)

175

Măscărici ! Tărăie-bruu ! (*Smucindu-se din mâinile NICOLEI și întorcându-se furios*) Comediant !

LOYSA

La revedere, tată !

(SIMON FOURNIER și NICOLA ANDRY ies.)

180

OLIVIER

Peste un ceas. (*Mergînd la ușă și adresîndu-se ofiterului care stă afară*) Ia seama ca soldații să părească fiecare ușă a casei acesteia și să nu iasă nimeni sub pedeapsa de moarte. (*Dispare. Ușa se închide*)

185

SCENA VIII

GRINGOIRE, LOYSA

GRINGOIRE

(*aparte*)

5 Haide, Gringoire, că mare lucru nu e. Copleșit, cum ești, de batjocurile lor, fă-te iubit de ea. În cîtă vreme, bunii mei seniori ? Într-o clipă, îndată. Ei, așa vezi ! Ce n-ați spus-o mai devreme ? E așa de lesne !

LOYSA

10

(*aparte*)

Ce se petrece oare ? Cine o fi omul acesta ? Regele, care vrea să-l ascult, îl împovărează în același timp cu toată mînia sa. Ce-o să-mi ceară ? Ce pot

15 face eu pentru el ? (*Tare, lui GRINGOIRE*) Ai ceva să-mi spui ?

GRINGOIRE

Eu ? Nicidecum.

LOYSA

Altfel mi-a spus regele.

20

GRINGOIRE

Ah, da ! Regele m-a însărcinat să vă fac o propunere caraghioasă și ciudată.

LOYSA

N-ai decît s-o faci.

25

GRINGOIRE

N-aveți s-o primiți.

LOYSA

Spune-o orcum !

GRINGOIRE

30

Regele m-a însărcinat...

LOYSA

Ce ?

GRINGOIRE

Dacă ați vrea... (*Aparte*) Nu e chip, și pace !

35

LOYSA

Dacă aș vrea...

GRINGOIRE

Nu... dacă aș putea... Mă înșel ! În sfîrșit, domnișoară, regele... vrea să vă mărite.

40

LOYSA

Știu. Regele mi-a spus-o. Dar pe cine poruncește să iau ?

GRINGOIRE

45 Vă lasă toată voia, domnișoară. Aveți orcînd dreptul de a refuza. Dar omul pe care regele vi-l propune, el trebuie să se facă iubit de dumneavoastră.

LOYSA

Dar, la urma urmei, cine e omul acela ?

50

GRINGOIRE

Ce vă pasă ? (*Dînd din umeri*) Nu-l puteți iubi.

LOYSA

Dar și dumitale ce-ți pasă ? Spune, ce este, în sfîrșit ?

55

GRINGOIRE

Ce este ? Oh ! am să spun numaidecît. Închipuiește-ți, de-o pildă. Dumneata ești gingașă și fermecătoare, el urît și prăpădit. Dumneata ești bogată și ai toate darurile, el e sărman, flămînd, aproape gol ! Dumneata ești veselă și zburdalnică, și el, cînd nu e nevoit să stîrnească risul trecătorilor, e melancolic. Vedeți dar prea bine că a vă propune pe acest nenorocit e ca și cum ar fi să-mperechezi un huhurez noptatic cu ciocîrlia dimineții.

65

LOYSA

(*aparte, cu spaimă naivă*)

Să fie el ? O, nu. (*Tare*) Rîzi de mine. Regele mă iubește și nu se poate să fi ales așa de rău pentru mine.

70

GRINGOIRE

În adevăr, așa ceva nu se poate, dar cu toate astea e așa.

LOYSA

75 Dar cum se face că nenorocitul acesta pe care mi-l zugrăvești a atras asupra-i atențiunea maiestății-sale ?

GRINGOIRE

Atențiunea maiestății-sale ? Bine ai zis. Și-a
80 atras-o, și încă mai mult decît ar fi dorit-o. Cum ?
Făcînd versuri.

LOYSA
(uimită)

Versuri.

GRINGOIRE

85 Da, domnișoară. O petrecere de pierde-vară. Asta
va să zică a potrivi între ele cuvinte care să sune
la ureche ca o muzică înșesată, care de bine, de
rău, să descrie frumos tot soiul de lucruri și printre
90 care să-mperecheze din cînd în cînd sunete gemene,
al căror acord sună-n aiurire ca niște clopoței de
aur.

LOYSA

Ce ? Un joc așa de ușuratic ? Așa de copilăros ?
Cînd sunt pe lume spede, cînd poți să te lupți, cînd
95 poți să trăiești ?

GRINGOIRE

Da, poți să trăiești ! Dar ce vrei ? Visătorului
acestui — și în toate vremile a fost cîte unul de
felul lui — îi place mai bine să povestească faptele,
100 amorurile și isprăvile altora în cîntece, în care min-
ciuna se amestecă cu adevărul.

LOYSA

Dar acesta e un nebun sau un nevrednic.

GRINGOIRE

105 (sărînd, aparte)

Un nevrednic ! (Tare, cu mîndrie) Acel nevred-
nic, domnișoară, în vremi cari sunt departe de noi,
tîra după pașii săi armatele și le dedea avîntul care
cîștigă bătăliile eroice. Pe nebunul acela un popor
110 de înțelepți și de semizei îl asculta cîntînd din
harpă, ca pe un glas venit din cer, și-i încununa
fruntea cu laurul verde !

LOYSA

115 Asta mai merge la păgînii idolatri, dar la noi, în ziua de astăzi...

GRINGOIRE

(cu melancolie)

Astăzi ? E altceva. Toată lumea gîndește ca și dumneata.

120

LOYSA

Dar cine a putut îndemna pe... protejatul regelui să-și ia un astfel de meșteșug ?

GRINGOIRE

(cu simplitate)

125 Nimeni. Meșteșugul pe care-l are cîntărețul acesta trîndav, poetul acesta (*așa i se zicea pe vremuri*) nimeni nu-l sfătuiește să și-l ia. Dumnezeu i-l hărăzește.

LOYSA

130 Dumnezeu ! și pentru ce ? Pentru ce ar osîndi el niște făpturi omenеști să fie nefolositoare și scutite de orice datorie ?

GRINGOIRE

135 Dar Dumnezeu nu are asemenea intenții disprețuitoare. Fiecare aci, pe pămînt, își are datoria sa, și poetul o are și el. Uite, am să-ți vorbesc de un lucru care te va face poate să zîmbești, pe dumneata care ești numai tinerețe și gingășie ! Căci dumneata n-ai cunoscut niciodată, fără-ndoială, chinul acesta
140 amar de a suferi de durerile celorlalți, de a-ți zice, în clipele cînd te simți mai fericit : „În clipa chiar cînd simt eu bucuria aceasta, sunt mii de ființe care plîng, care gem, care îndură chinuri neînchipuite, care, deznădăjduite, văd murind încetul cu încetul
145 ce le este mai drag pe lume și simt că li se rupe din inimă fășii însîngerate“. Lucrul acesta nu ți s-a întîmplat dumitale !

LOYSA

150 Te-nșeli. Să știu că atâtea ființe suspină, se-n-
covoaaie sub poveri, se sfirșesc, și să mă simt vi-
tează, voinică și să nu le pot sări în ajutor, iată ce
mă face adeseori să mă urăsc singură ! Iată de ce
aș vrea să fiu bărbat, să țin o spadă și să-mi dau
155 sîngele pentru a răscumpăra pe cei ce sufăr pe
nedrept.

GRINGOIRE

(*exaltat*)

160 Atunci se cheamă că ai inimă ! Eh bine, vrei să
știi un lucru ? Sunt pe pămînt, chiar în țările cele
mai bogate, mii de ființe care s-au născut nevolnice
și nevolnice vor muri !

LOYSA

Vai !

GRINGOIRE

165 Sunt robii iobagi legați de brazdă care trebuie
să dea seniorului toată munca lor și care văd foa-
mea, boala secerînd alături de dinșii copilașii lor
ofiliți și înfrigurați. Sunt sărmanele fete părăsite,
care strîng la pieptul lor uscat pruncul ce scîncește
170 după laptele — vai ! secat. E țesătorul înghețat și
istovit care-și țese în neștire giulgiul ! Ei bine, uite
ce face poetul : toate durerile acestea ale altora el
le simte ; toate lacrimile acestea necunoscute, toate
tînguirile acestea de plîns ce nu s-aud trec în gla-
175 sul lui, i se amestecă în cîntec, și odată ce cîntecul
acesta înaripat, viu, a scăpat din inima lui, nu mai
e spadă, nici caznă care să-l poată opri ; el flutură
departe, fără odihnă, mereu, în aer, și zboară din
gură-n gură, pătrunde în castel, în palat, izbuc-
180 nește în mijlocul ospățului zgomotos și spune stă-
pînitorilor pămîntului. Ascultă !

Stăpîni, ce și voi fi-veți odată judecați,
Gîndiți-vă la cine nimic pe lume n-are ;
Fiți milostivi cu gloata de bieți nevinovați,

185 Stilciți de bir, datornici cu sîngele, și care
Sunt osîndiți ogorul ce nu e-al lor să-l are...
Blestemul îi apasă, așa le-a fost ursit,
Și chinul niciodată nu le-a fost îndulcit ;
190 Cel mai ferit de Domnul abia la mal o scoate ;
Ger, viscol, ploaie, rouă, chiar soarele iubit
Sărmanilor nevolnici sunt chin și jale toate !

LOYSA

(cu durere)

Ah, Dumnezeule !

195

GRINGOIRE

Mai ascultă :

Iobagii ce-n bordeie de vii zac îngropați
Tînjesc mai rău ca vita răpusă de samare.
Dacă culeg pomete din arbori încărcăți,
200 De pun să coacă pita la-ncinsele cuptoare,
De-ntind ospăț de nuntă sau de vreo sărbătoare,
Stăpînul se repede, mereu mai îndîrjit.
Pe robul său, de spaimă pe loc încremenit,
Ca hrăpărețul vultur el gheara și-o abate
205 Și-i ia tot dintr-o dată, strigîndu-i : „Am sosit !“

LOYSA

(care cade în genunchi, plîngînd)

Oh !

GRINGOIRE

210

(cu o bucurie nebună)

Plîngi ?

LOYSA

(cu aprindere)

„Sărmanilor nevolnici sunt chin și jale toate !“

215

GRINGOIRE

O, Doamne !

LOYSA

(*mergînd spre GRINGOIRE și privindu-l cu o curiozitate mișcată*)

220

Și acel ce vorbește astfel, cu o voce așa de mîndră, așa de elocventă, și cu atîta duioșie în mînia lui este protejatul regelui ! De ce credeai dar că nu l-aș putea iubi ?

GRINGOIRE

(*cu amărăciune*)

225

De ce ?

LOYSA

230

Și luptătorul acesta atît de resemnat, atît de îndrăzneț, care înfruntă toate primejdiile pentru alții, are nevoie să fie sprijinit și mîngîiat în însăși deznađejdeja lui. Pe omul acesta vreau să-l cunosc. Cine e ?

GRINGOIRE

(*cît pe ce să se dea de gol*)

235

Vrei să-l cunoști ?

LOYSA

Da... Și să-l scap de el însuși.

GRINGOIRE

Să-l scapi ?

240

LOYSA

Mai stai pe gînduri ?

GRINGOIRE

245

Să-l scapi de el însuși... și de rege. (*Aparte*)
Ah ! mișelule ! Cum îți dă prin minte așa ceva ?
Înălțat cu ea în raiul îngerilor, te mai gîndești a te cobori în nemernicia ta și s-o tirăști cu tine ? Mori, ca să fii vrednic de-o fericire cu care nu te vei mai întîlni. Mori, ca să nu fii mai prejos de dînsa și s-o scapi la rîndul tău !

250

LOYSA

Ce vrei, în sfârșit, să răspund regelui ? Cum îl cheamă pe omul acesta ? E dreptul meu s-o știu !

GRINGOIRE

(*aparte*)

255

La ce bun dacă nu l-a ghicit !

LOYSA

(*aparte*)

Ah, speram că-și va spune singur numele !

GRINGOIRE

(*aparte*)

260

Aud venind ?... (*Văzînd că intră OLIVIER*) E Olivier, E mîntuirea ! Slavă Domnului, ștreangul acesta pe drept va fi al meu, căci am muncit să-l capăt.

SCENA IX

Aceiași, OLIVIER LE DAIM

OLIVIER

(*intrînd, lui GRINGOIRE*)

S-a-mplinit ceasul.

5

GRINGOIRE

Atît mai bine !

LOYSA

Așa degrabă ?

OLIVIER

10

Să plecăm, dar ! (*Aparte*) Să nu-i vină regelui iarăși vreun gust să-l ierte !

GRINGOIRE

Adio, domnișoară, și toți sfinții să te aibă-n pază !

Dar misiunea dumitale nu e-ncheiată.

GRINGOIRE

Iartă-mă, domnișoară. Lui meser Olivier nu-i place să aștepte.

LOYSA

Și unde vrea să te ducă ?

GRINGOIRE

La o serbare ce n-are nici un rost fără mine.

LOYSA

(văzînd că intră pajii care vestesc pe REGE)

Regele ! Toate au să se lămurească !

SCENA X

Aceiași, REGELE, apoi SIMON FOURNIEZ și NICOLA ANDRY

LOYSA, GRINGOIRE și OLIVIER LE DAIM se înșiră de o parte și de alta a ușei. REGELE intră fără să-i vadă. Iși
5 freacă mâinile și figura îi exprimă o bucurie mare. Străbate scena și merge să se așeze într-un jăț la stînga.)

REGELE

Dacă mai e pe pămînt o bucurie deplină și fără
10 seamăn, dacă mai e o voluptate care să fie în adevăr divină, apoi e aceea de a pedepsi pe un trădător ! Mai ales cînd trădarea n-a izbutit și nu mai poate cășuna ! Ah, acuma mă simt bine ! Nimic nu s-a primejduit, dimpotrivă, și tot eu sunt stăpîn pe împrejurări... (Zărînd pe OLIVIER LE DAIM)
15 Tu ești, bravul meu, credinciosul meu ? Ce faci tu aci ?

OLIVIER

Sire, împlineam poruncile maiestății-voastre.

REGELE

20 Poruncile mele? (*Vede pe GRINGOIRE și-și aduce aminte de toate*) Gringoire? (*Înțelegînd că OLIVIER vrea să-l ia*) Ah! un moment!

OLIVIER

Dar...

REGELE

(*fără să-l audă*)

M-ai slujit cu credință, Olivier. Și te voi răsplăti.

OLIVIER

30 Sire, maiestatea-voastră mă și răsplătește binevoind să prețuiască zelul meu!

REGELE

E prea puțin. (*Concediîndu-l cu un gest*) Du-te, Olivier. Lasă-mă să pun eu lucrurile la cale. N-ai să pierzi nimic.

35

OLIVIER

(*îclinîndu-se*)

Sire, nu încapе decît cîștig, încrezîndu-mă în maiestatea-voastră!

40

REGELE

(*în sine*)

Căpitanatul podului de la Meulan, și am scăpat de el. (*Observînd pe LOYSA*) Loysa! Tu ești, drăguță? Ce stai acolo? Ți-e frică de mine?

45

LOYSA

Cam. Ați fost așa de răutăcios.

REGELE

(*ca trezindu-se din vis*)

50 Răutăcios? Ah, da! Să nu mai vorbim de asta. Vederea ta mă-nveselește. Vino! (*O sărută pe frunte*) Dar unde-i taică-tău? (*De un minut, SIMON*)

FOURNIEZ și NICOLA ANDRY au intrat pe ușa din stînga, rămîn în fundul scenei și privesc cu curiozitate pe REGE.)

55

LOYSA

Se ascunde de maiestatea-voastră. Ați fost așa de aspru cu el.

REGELE

60 Eu! Ce am putut să-i spun eu bunului și dragului meu prietin?

LOYSA

(arătînd pe SIMON)

Uite-l colo, lîngă ușa. Nu cutează să s-apropie.

REGELE

65

(lui SIMON FOURNIEZ)

Și de ce, mă rog? Vino mai aproape. Haide, amice Fourniez. Dar unde erai?

SIMON

Unde eram? *(Cu amărăciune)* La taraba mea!

70

REGELE

La tara...! *(Surizînd)* Vrednice Simone, te-am jignit. Mîna ta. Nu sunt supărat pe tine. Te iert.

NICOLA

(înaintînd)

75

Multă mărinimie. Maiestatea-voastră a binevoit să bruftuiască așa de strașnic pe frate-meu, încît nu se putea să n-aibă și pică pe dînsul.

REGELE

80 Nicola! Greșit am fost să nu iau seama la cuvinte de față cu o femeie de duh ca tine! Veniți încoa, dragii mei, aci, lîngă mine. Și tu, Gringoire, asemenea. Avem ceva de pus la cale între noi. *(Lui GRINGOIRE)* Eh, meștere, cred că ți-ai împlinit vi-

85 sul. Da. Sunt incredințat că fina mea a știut să pre-
țuiască bărbatul pe care i l-am propus.

SIMON

Ce bărbat ?

REGELE

Nu e așa, Loys ?

90

LOYSA

(prefăcându-se că nu înțelege)

Ce anume, sire ? De cine vorbiți ?

REGELE

De bărbatul pe care ți l-am hotărît.

95

SIMON

Care bărbat ?

REGELE
(LOYSEI)

Îl primești ?

100

LOYSA

Nu.

REGELE
(surprins)

Nu ?

105

LOYSA
(aparte)

De data asta n-are încotro, trebuie să vorbească.

REGELE

Nu-l vrei tu, Loys ?

110

LOYSA

(privind pe furiș pe GRINGOIRE)

Nu pot să iau de bărbat un necunoscut... al că-
rui nume nici nu mi s-a spus măcar.

115

NICOLA
(REGELUI)

Ah ! Nu mă-ndoiam. A fost brav pînă la capăt !

LOYSA

Știam eu bine că era-n primejdie.

120

REGELE
(LOYSEI)

Gringoire nu ți-a spus că a jignit pe regele, stăpînul său, făcînd oarecare *Baladă a spînzuraților* și că, pentru a-și răscumpăra viața...

125

LOYSA
(ghicînd)

... trebuia, într-un ceas, într-o clipă...

REGELE

... să se facă iubit de tine !

130

LOYSA
(cu un țipăt de bucurie)

Ah ! (*Mergînd spre GRINGOIRE pe care-l ia de mînă*) Sire, vă ceream adineauri un bărbat în stare să poată săvîrși o faptă eroică, un viteaz, care să aibă mîinile nepătate de sînge... Eh, bine, iată-l sire.

135

Dați-mi-l ! Îl iubesc. Eu sunt aceea care cer să vă țineți de cuvînt, și voi fi mîndră să fiu tovarășa lui pînă la moarte.

REGELE
(lui SIMON FOURNIEZ)

140

Eh, Simone ?

SIMON

Înțeleg, Sire. Vreți învoirea mea ?

REGELE

Mi-o vei da ?

145

SIMON

(*rișind*)

Maiestatea-voastră știe că nu avem obiceiul să ne refuzăm nimic unul altuia.

150

REGELE

(*rișind*)

Mulțamesc, cumetre ! (*Lui GRINGOIRE*) Dar tu, Gringoire, ce mai ai de zis ?

GRINGOIRE

(*uluit de bucurie*)

155

Sire, nu ride.

REGELE

Dar nici nu plînge. (*Incet, lui GRINGOIRE*) Mai e nevoie să-i spun cuvîntul pentru care erai așa de sfios ?

160

GRINGOIRE

(*arătîndu-și cu melancolie bietul său chip*)

Pentru ce, sire, dacă nu vede !

REGELE

(*către SIMON FOURNIEZ*)

165

Scumpul meu ambasador !

SIMON

(*radios*)

Ambasador !

REGELE

170

Iată-ți fata măritată. Pregătește-te de plecare pentru Flandra. (*Luînd la fiecare braț pe NICOLA ANDRY și LOYSA*) Ești mulțumită de mine Nicola ?

NICOLA

175

Da, sire. Sînteți un adevărat rege ! Pentru că știți să iertați. Și ce e mai dulce pe lume ? Un spînzurat nu e de nici un folos nimănu...

LOYSA

180 ... pe cînd o pasăre din pădure sau un poet care
cîntă slujesc cel puțin să spuie că zorile s-arată și
că primăvara va să vie.

Cortina cade

Al. Dumas-tatăl

STRIGOIU CARPAȚILOR

CARPAȚII

...Sunt poloneză, născută la Sadowir, adică într-o țară unde legendele devin cu vremea un cult, unde credem în datinele noastre de familie tot atât, ba poate mai mult decît în evanghelie. La noi nu e
5 castel să nu-și aibă umbra lui, nici bordei cît de sărac, fără spiritul lui familiar. Bogat ori sărac, palat sau colibă, fiecare își are duhul lui bun și duhul lui rău. Cîteodată duhurile acestea se iau la ceartă și se războiesc, și atunci pridvoarele răsună
10 de zgomote așa de misterioase, turnurile vechi urlă și gem așa de înspăimîntător, zidurile se cutremură și se clatină din temelii așa de grozav, încît, cuprinși de spaimă, din palate și colibe, de-a valma, țărani și boieri o rup la goană spre biserică unde
15 stă crucea și sfintele daruri, singurele în stare să ne ocrotească împotriva Necuratului care ne bîntuie.

Tot în țara asta însă, mult mai grozave, mai aprige și mai neîmpăcate ca duhurile, două principii stau față în față și luptă — acestea sînt tirania și libertatea.

Anului 1825 îi fu dat să vadă între Rusia și Polonia o luptă dintre acele după care ai crede că s-a istovit tot sîngele unui popor, precum adesea se is-
25 tovește tot sîngele unei familii.

Tatăl meu și amîndoi frații mei se ridicase contra noului țar și se înrolase sub steagul independenței poloneze, steag mereu înfrînt, dar reînălțat mereu.

30 Într-o zi am primit vestea că fratele meu cel mai mic a fost ucis, în alta că cel mai mare e rănit de moarte; în sfîrșit, într-un amurg, după ce ascultasem cu groază bubuitul tunului care se apropia mereu, am văzut și pe tata revenind cu vreo
35 sută de cavaleri ce-i mai rămăsese din cei trei mii de oameni pe care îi comanda.

Se reîntorcea cu gîndul să se închidă în castel și să moară sub zidurile lui, apărîndu-le. Tatăl meu, care nu știa ce-i frica, tremura pentru mine. Căci
40 pe el, în adevăr, nu-l aștepta decît moartea, știind bine că nu va cădea cu zile în miinile dușmanilor lui; pe cînd pe mine nu mă aștepta decît robia, necinstea și rușinea.

Atunci a ales o sută de oameni din cei care îi
45 mai rămăsese, a chemat pe intendent, îi dădu tot aurul și juvaerele ce le mai aveam și, amintindu-și că, pe vremea cînd Polonia s-a împărțit de a doua oară, mama își aflase un adăpost nepătruns în mănăstirea Sahastrului, tănuită în mijlocul Carpaților,
50 îi porunci să mă ducă în mănăstirea aceea, zicînduși că, dacă a găzduit pe mamă, va găzdui și pe fiică.

Cu toată marea dragoste ce-o avea el pentru mine, ne-am despărțit fără lung rămas bun. După
55 toate prevederile, a doua zi rușii trebuiau să ajungă la castel, deci vreme de pierdut nu mai era.

Am îmbrăcat în grabă o amazonă, un strai cu care mă îmbrăcam de obicei cînd însoțeam pe frații mei la vînătoare. Mi-am înșăuat calul cel mai
60 cuminte din grajd; tatăl meu mi-a pus la coburi pistoalele lui, o minune a manufacturei de Tula, m-a sărutat și a dat poruncă de plecare.

Timp de o noapte și o zi făcurăm douăzeci de poște urmînd malurile uneia din acele ape fără de
65 nume care se aruncă în Vistula. Odată drumul acesta făcut, eram scăpați de ruși.

La cele din urmă raze ale soarelui, văzurăm scînteind culmile ninse ale munților Carpați.

70 Pe la amurgitul zilei următoare ajunserăm la poala munților ; în sfîrșit, a treia zi, dimineața, am început să înaintăm într-una din strămtorile lor.

75 Carpații noștri nu seamănă deloc cu munții civilizați din Apusul vostru. Tot ce natura are mai grandios se înfățișează privirilor în cea mai desă-vîrșită a sa măreție.

Piscurile lor bătute de vijelii se pierd în nori, acoperite de zăpezi eterne ; urieșii codri de brad se oglindesc în limpezimea strălucitoare a lacurilor ; și în aceste lacuri niciodată vîsla n-a vîrstat o dîră, 80 niciodată plasa de pescar n-a tulburat cristalul, adînc ca azurul cerului ; glas de om răsună arar din vreme în vreme, îngînînd o doină moldovenească, căreia îi răspund doar mugetele fiarelor sălbatece, și laolaltă trezesc cine știe ce ecou singuratic, care se 85 deșteaptă mirat de zgomotul ce-i aduce aminte că mai trăiește. Depărtări mari călătorești pe sub bolți întunecate întrerupte de minunile neașteptate pe care singurătatea le descopere la fiecare pas și care te uimesc și îți farmecă mintea. Acolo, primejdia te 90 pîndește de pretutîndeni și nu-i o primejdie, ci sunt mii de primejdii de tot soiul ; dar n-ai vreme să te temi de ele, atît sunt de mărețe. Acum întîlnești și voaie crescute din topirea ghețurilor și cari, să-rind din stîncă în stîncă, potopesc fără de veste po-teca îngustă ce-o urmează, potecă deschisă de fiara 95 fugărită de vîntor ; acum dai de copaci mîncăți de vreme care se dezrădăcinează și cad cu un zgomot asurzitor ca al unui cutremur de pămînt ; acuma, în sfîrșit, pornesc vijelii ce te împresoară de nouri 100 din cari vezi cum fulgerul țîșnește, se subțiază și se zvîrcolește asemeni unui balaur de foc.

105 Și apoi, după ce te-ai cățarat pe piscuri rîpoase, după ce-ai străbătut păduri necălcate, după ce ai văzut munți și codri nemărginiți, vezi stepele numite fără hotar, adevărată mare cu talazuri și furtunile ei, întinderi neroditoare, cu gheburi nemăsurate, peste care privirea bate la nesfîrșit, și atunci

nu mai este groaza care te coprinde, ci o mîhnire
110 îți strînge inima, o nesfirșită și adîncă melancolie
pe care nimic n-o mai poate risipi, căci fața pămîntului,
oricît ar putea să bată ochiul, e aceeași mereu. Urci și cobori mereu
aceleași povirnișuri, căutînd în van o urmă de drum ; și văzîndu-te pierdut
115 așa în singurătatea asta, în mijlocul pustiuului, îți vine să te crezi
singur pe lume, și melancolia ta se face deznădejde. Într-adevăr
îți spui : la ce bun să mai mergi degeaba, cînd pasul nu te duce
nicăire : nu dai nici de cătun, nici de palat, nici de colibă,
nici urmă de locuință omenească. Arar numai,
120 ca pentru a mîhni și mai mult priveliștea asta, vezi cîte un
eleșteu fără trestii, fără sălcii, care doarme în covata unei văi,
ca o mare moartă, și care-ți taie drumul cu apele lui pline de
mătreață verde, deasupra cărora cițiva bitlani se înalță cu
125 țipetele lor prelungi și ascuțite la apropierea pasului tău.
Apoi faci un ocol, urci o colină care-ți ține piept,
cobori în altă vale, mai urci o colină, și așa întruna,
pînă ai străbătut un lanț de dealuri cari scad mereu.

130 Dar, odată trecut de lanțul acesta de dealuri, de cotești spre miazăzi,
priveliștea atunci devine iarăși măreață. Atunci zărești un alt
brîu de munți și mai înalți, mai pitorești, mai bogați în podoabe ;
păduri imense îi îmbracă, piraie vii îi străbat ; umbra și apa
135 redau viață peisagiului ; arar sună clopotul vreunei sihăstrie,
cîte-o caravană șerpuiește urcînd coapsa vreunui munte... În
sfîrșit, în lumina amurgului, vezi ca un pîlc de păsări albe
rezemațe una de alta căscioarele vreunui cătun, care parcă
140 s-au strîns la un loc de frica unui atac nocturn, căci odată
cu viața s-a ivit din nou și primejdia, și acum nu mai ai a te teme
de lupi și de urși, ca în munții pustii care i-ai străbătut,
ci de cetele de haiduci cărora trebuie să le ții piept.

145 Între acestea ne apropiam de ținta călătoriei noastre.
Zece zile, de cînd eram pe drum, trecură fără ca să ni se
întîmple nimic. Acuma întrezăream

150 piscul muntelui Pion *, care intrece cu un cap toată
semeția aceasta de uriași și pe a cărei coastă me-
ridională se află mănăstirea Sahastrului la care
mergeam. Încă trei zile de drum, și eram acolo.

Era pe la sfârșitul lunei lui iulie ; ziua fusese
dogoritoare și, cu o voluptate fără seamăn, pe la
155 ceasurile patru, începurăm să aspirăm înția ră-
coare a serei. Depășisem turnurile în ruină ale Ce-
tății Neamțului. Acuma coboram spre o cîmpie care
începea să se zărească printre spărturile muntelui.

De unde eram, puteam urmări curgerea Bistri-
ței cu maluri înflorite. Ocolem o prăpastie, din
160 fundul căreia se rostogolea râul ce părea de sus ca
un simplu șuvoi. Poteca era așa de strîmtă, încît
abia puteau pași doi cai buziș. Călugărul nostru ne
arăta calea, înclinat pe un oblînc, și cînta un cîntec
morlac, cu trăgănări monotone și ale cărui cuvinte
165 le urmăream cu un interes deosebit. Vorbele cîn-
tecului erau făcute tot de cîntăreț. Cît despre me-
lodie, ar trebui să fii muntean ca dinșii ca s-o poți
reda în toată jalea ei sălbatecă, în toată posomorita
ei simplitate.

170 Deodată se auzi detunătura unei arme de foc,
un glonț șuieră. Cîntecul amuți, și călăuzul, rănit
de moarte, se prăvăli în fundul prăpastiei, în vreme
ce calul său se opri înfiorat, înclinîndu-și capul is-
teț spre adîncul prăpastiei unde pierise stăpinul lui.

175 În același timp se făcu o larmă mare, și din
povîrnișurile muntelui se ivi o ceată de treizeci de
haiduci ; eram împresurați de toate părțile.

Toți puseră mîna pe armă și, deși luați repede,
ai noștri, fiind soldați vechi și deprinși cu luptele,
180 nu se lăsară mai prejos și răspunseră ; eu însămi,
ca să dau pildă, apucaii un pistol și, simțind gravi-
tatea situației, strigai : „Înainte !“ și dădui pinteni
calului care o luă la goană spre cîmpie.

185 Dar noi aveam de-a face cu munteni care să-
reau din stîncă în stîncă întocmai ca niște demoni

* Ceahlăul.

ai prăpăstiilor, descărcînd arma din goană și reușind să ne ție astfel mereu în băția puștilor.

Dealtfel, manevra noastră fusese prevăzută.

190 La o cotitură unde drumul se deschidea, dînd într-un tăpșan, un flăcău ne aștepta cu vreo doisprezece oameni călări ; cum ne văzură, deteră pinteni cailor și ne izbiră în față, în timp ce aceia care ne urmăreau se coborîră de-a valma pe povirnișuri și, tăindu-ne orice mijloc de retragere, ne învăluiră
195 din toate părțile.

Situația era gravă, și cu toate acestea, deprinsă din copilărie cu priveliștea războiului, eu putui s-o observ fără să pierd nici un amănunt.

200 Toți acești oameni, îmbrăcați în piele de oaie, purtau enorme pălării rotate, împodobite cu flori de munte, întocmai ca ungurii. Fiecare avea în mîna cîte o flintă turcească pe care o avînta în aer după fiecare descărcătură, scoțînd răcnete sălbatice — și la brîu cîte un iatagan și o pereche de pistoale.

205 Căpetenia lor era un flăcăiandru de vreo douăzeci și doi de ani, cu fața palidă, cu ochii negri, cu plete inelate ce-i cădeau pe umeri. Era îmbrăcat în caftan moldovenesc garnisit cu blană și încins cu o eșarfă cu dungi de aur și de mătase. Un iatagan strălucea în mîna lui și patru pistoale îi scînteiau
210 la cingătoare. În timpul luptei scotea strigăte aspre și nearticulate, ce nu mai semănau a glas omenesc și care cu toate astea exprimau voința sa, căci la strigătele sale oamenii ascultau, lungindu-se la pămînt ca să se păzească de salvele soldaților noștri
215 și ridicîndu-se repede ca să descarce armele la rîndul lor, doborînd pe cei care mai rămăsese în picioare, isprăvind pe răniți și schimbînd în urmă lupta în măcel.

220 Văzusem căzînd unul după altul ca la două treimi din apărătorii mei. Patru mai rămăsese încă teferi, și aceștia se strînseseră în jurul meu, neîncercînd să ceară iertarea ce erau siguri că n-au s-o capete și stăpîniți de un singur gînd — acela de
225 a-și vinde cît mai scump viața.

Atunci tînărul căpitan scoase un strigăt și mai expresiv ca celelalte, întinzînd vîrfurile săbiei spre noi. Fără îndoială această poruncă însemna ca să învăluie într-un cerc de foc pe cei cîți mai rămăse-
230 sese și să ne împuște pe toți laolaltă, căci lungile flinte moldovenești se înclină cu o singură mișcare. Am înțeles atunci că ne-a sosit ceasul din urmă. Ridicai ochii și mîinile la cer, cu o ultimă rugă, și așteptam moartea.

235 În acest moment, văzui, nu coborînd, ci aruncîndu-se, săltînd din stîncă în stîncă, un alt tînăr, care se opri deodată sus pe un stei, de unde stăpînea cu privirea toată scena aceasta, asemenea unei statui pe un pedestal și care, întinzînd mîna peste cîmpul de bătaie, nu rosti decît o vorbă :

— Ajunge !

La glasul lui, toate privirile se ridicară spre el și toți parcă știau de frica acestui nou stăpîn. Numai un bandit puse pușca la ochi și trase. Unul din
245 oamenii noștri dete un țipăt : glonte le îi sfărîmase brațul stîng. Se întoarse repede, ca să s-arunce asupra omului care-l rănise ; dar abia făcuse calul patru pași, cînd un fulger sclipi deasupra capetelor noastre și haiducul nesupus se rostogoli cu capul sfărîmat de un glonte.

250 Atîtea emoțiuni diferite îmi sleiseră puterile. Am leșinat.

Cînd mi-am venit în fire, eram culcată pe iarba, cu capul sprijinit pe genunchii unui om, din a că-
255 rui făptură nu zăream decît o mîină albă plină de inele cu care-mi împresură mijlocul, în vreme ce în fața mea, nemișcat, cu brațele în cruce, cu sabia subțioară, stătea tînărul moldovean care ne atacase cu ceata lui.

260 — Costachi, zicea pe franțuzește și cu un ton poruncitor cel ce îmi sprijinea capul pe genunchi, spune oamenilor tăi să plece numaidecît și lasă în grija mea pe femeia asta !

265 — Frate ! frate ! răspunse cel agrăit, care parcă se silea să se stăpînească. Frate, ia seama, că răbdarea are un capăt ; îți las castelul, lasă-mi mie co-

drul ! În castel tu poți da porunci cît îți place, dar aici eu sunt atotputernic ! Un cuvînt să spun, și ai fi silit să m-ascuți.

270 — Costachi, ți-s frate mai mare ! Vreau să spun că sunt stăpîn pretutindeni, în codru ca și în castel, și acolo și aici. O, am sînge brîncovenesc ca și tine, sunt neam de domn care e deprins să poruncească, și poruncesc.

275 — Poruncește slugilor tale, Grigoriță ; dar oștenilor mei, nu !

— Oștenii tăi sunt niște hoți de codru, Costachi... și am să-i spinzur pe toți de zidurile cetăței, dacă nu m-ascultă numaidecît.

280 — Ei, bine, încearcă și poruncește-le !

Atunci am simțit că acela care mă sprijinea își retrase genunchiul și îmi reazămă binișor capul de un bolovan. Îl urmării cu ochii plini de spaimă și văzui atunci pe același tînăr care picase parcă din cer în mijlocul luptei, abia întrezărit de mine, căci leșinasem chiar în momentul cînd începu să vorbească. Era un flăcău de douăzeci și patru de ani, înalt la stat, cu niște ochi mari, albaștri, în care puteai citi o hotărîre și o voință neobișnuită. Pletele lui lungi, bălaie, îi cădeau pe umeri, îi încadrau obrajii tineri și fragezi, dîndu-i înfățișarea arhanghelului Mihail ; buzele lui se deschideau într-un zîmbet disprețuitor și lăsau să se vadă un îndoit șirag de mărgăritare ; privirea lui de vultur era fulgerătoare. Era îmbrăcat într-un soi de tunică de catifea neagră ; o cușmuliță în felul bonetei lui Rafael, împodobită cu o pană de vultur, îi acoperea capul ; avea pantalonul strîns pe picioare și pantofi horbotăți. O cingătoare cu un cuțit de vînătoare

285 cer în mijlocul luptei, abia întrezărit de mine, căci leșinasem chiar în momentul cînd începu să vorbească. Era un flăcău de douăzeci și patru de ani, înalt la stat, cu niște ochi mari, albaștri, în care puteai citi o hotărîre și o voință neobișnuită. Pletele lui lungi, bălaie, îi cădeau pe umeri, îi încadrau obrajii tineri și fragezi, dîndu-i înfățișarea arhanghelului Mihail ; buzele lui se deschideau într-un zîmbet disprețuitor și lăsau să se vadă un îndoit șirag de mărgăritare ; privirea lui de vultur era fulgerătoare. Era îmbrăcat într-un soi de tunică de catifea neagră ; o cușmuliță în felul bonetei lui Rafael, împodobită cu o pană de vultur, îi acoperea capul ; avea pantalonul strîns pe picioare și pantofi horbotăți. O cingătoare cu un cuțit de vînătoare

290 înfipt într-însa îi cuprîndea mijlocul ; purta pe umăr o carabină cu două focuri. El întinse mîna, și mîna aceasta întinsă părea că impune chiar și fratelui său. Rosti cîteva cuvinte pe moldovenește. Cuvintele lui făcură o adîncă impresie asupra haiducilor.

295

Atunci, în aceeași limbă, tînărul căpitan vorbi la rîndul său, și 'eu am ghicit că în vorbele sale

erau amestecate amenințări și blesteme. Dar, la
310 acest discurs lung și infierbîntat, cel mai mare dintre
frați nu răspunse decît cu un cuvînt. Haiducii ple-
cară capetele. Făcu un gest, haiducii se înșirară în-
dărătul nostru.

— Ei bine ! fie, Grigoriță, zise Costachi din nou
pe franțuzește. Femeia asta n-are să meargă în
315 peșteră, dar tot va fi a mea ! E frumoasă, eu am
cucerit-o, și o vreau !

Și zicînd aceste cuvinte, se năpusti asupra mea
și mă luă în brațe.

— Femeia aceasta va fi dusă la castel și dată-n
320 grija mamei mele, iar pînă atunci n-o voi lăsa sin-
gură, răspunse protectorul meu.

— Aduceți-mi calul ! strigă Costachi pe moldo-
venește.

Zece haiduci săriră pe loc și-i aduseră calul cerut.

325 Grigoriță își roti ochii o dată, apucă de frîu un
cal fără stăpîn și încălică dintr-un salt fără să pună
piciorul în scară.

Costachi se aruncă-n șea aproape tot așa de lesne
ca și fratele său, cu toate că mă ținea încă în brațe
330 și porni în galop.

Calul lui Grigoriță parcă primise același imbold,
și amîndoi caili își alăturară capetele din goană.

Era curios să vezi pe acești doi călăreți zburînd
alături, posomorîți, tăcuți, pîndindu-se unul pe altul
335 fără să aibă aerul a se vedea, dînd frîu liber cailor
cari îi duceau într-o goană nebună prin păduri, prin-
tre stînci și prăpăstii.

Cum eram cu capul înclinat pe umăr, zăream
ochii frumoși ai lui Grigoriță pironiți în ochii mei.
340 Costachi băgă de seamă, îmi înălță capul și nu mai
văzui decît privirea lui întunecată care mă sorbea.
Închisei pleoapele, dar în zadar, prin învelișul lor nu
încetam a vedea privirea lui sfredelitoare care mă
pătrundea pînă în fundul inimei. Atunci o stranie
345 halucinație începu să mă stăpînească : mi se părea
că sunt Leonora din balada lui Bürger, furată de
calul și călărețul strigoi, și, cînd am simțit că ne-am

350 oprit, abia am deschis ochii de groază, așa eram de încredințată că voi vedea în jurul meu numai cruci sfărîmate și morminte deschise.

Ceea ce văzui nu era cîtuși de puțin mai vesel : era ograda unui castel moldovenesc zidit pe la o mie patru sute.

CASTELUL BRÎNCOVENILOR

Atunci Costachi mă lăsa să alunec din brațele lui la pămînt și aproape în aceeași clipă cobori lîngă mine : dar, oricît de repede îi fu mișcarea, Grigoriță descălicase și mai repede.

5 Întocmai cum zisese Costachi, în castel fratele său era stăpînul.

Cum zăriră pe cei doi tineri și pe străina ce-o aduceau, slujitorii alergară întru întîmpinare ; dar, cu toate că se grăbeau să-i mulțumească pe amîndoi, simțeau că grija cea mai mare și cinstea cea 10 mai adîncă tot lui Grigoriță i-o purtau.

Două femei se apropiară ; Grigoriță le dete o poruncă în limba moldovenească și-mi făcu semn cu mîna să le urmez.

15 Era atîta respect în privirea care însoțea acest gest, încît nu mai stătui la gînduri. Cinci minute după aceea, mă aflam într-o cameră care, oricît de goală și cu neputință de locuit ar fi părut omului celui mai puțin pretențios, era desigur cea mai frumoasă din tot castelul.

20 Era o încăpere pătrată, cu un fel de divan de stofă verde, care slujea și de pat și de canapea. Cinci sau șase mari fotolii de stejar, un sipet uriaș, și într-unul din ungherele acestei mari odăi, un baldachin ce semăna cu o strană împărătească.

25 Perdele nu se vedeau nici la pat, nici la ferești.

La odaia aceasta ducea o scară unde, în firide, în picioare, mai mari ca în natură, stăteau trei statui ale Brîncovenilor.

30 În această cameră, nu peste mult, urcară bagajele, printre cari se găseau și lăzile mele. Femeile

se grăbiră să mă slujească. Dar căutînd să-mi dreg puțin neorînduielele ce întîmplarea de mai sus o adusese hainelor mele, mi-am păstrat totuși lunga mea amazonă, veșmînt mai potrivit decît oricare altul în mijlocul lumii în care mă găseam.

D-abia mă gătisem puțin, și auzii că-mi bate cineva ușor la ușă.

— Intră ! răspunsei eu, firește pe franțuzește. Căci franțuzeasca, precum știți, era pentru noi, polonezii, o a doua limbă maternă.

Grigoriță intră.

— Ah, doamnă, ce bine îmi pare că vorbești franțuzește.

— Și eu, de asemeni, domnule, sunt fericită că pot vorbi această limbă, căci mulțumită numai acestei împrejurări am fost în măsură să prețuiesc mărinimia dumitale față de mine. În graiul acesta m-ai apărat împotriva gîndurilor rele ale fratelui dumitale ; și tot în graiul acesta vin să îți aduc recunoștința mea !

— Mulțumesc, doamnă. Era foarte firesc să sar în ajutorul unei femei în împrejurarea în care te găseai. Vinam prin munți, cînd au ajuns pîn' la auzul meu bubuiturile de pușcă ; am înțeles îndată că era vorba de un atac și am alergat într-acolo. Am ajuns la vreme, din fericire — dar îmi dai voie să aflu și eu prin ce întîmplare o femeie nobilă ca dumneata s-a rătăcit prin munții noștri ?

— Sunt poloneză, domnule, i-am răspuns eu. Amîndoi frații mei au căzut în luptele cu rușii. Tatăl meu, care a rămas să apere castelul nostru împotriva dușmanului, trebuie să fi căzut și el acuma. Și eu, la porunca tatălui meu, fugind de atîtea nenorociri, veneam să caut adăpost în mănăstirea Sahastrului, unde și mama mea, în tinerețele ei, și tot în împrejurări ca acestea, aflase un azil.

— Ești dușmana rușilor ; atunci, cu atît mai bine, zise tînărul ; acest lucru îți va fi de mare ajutor în castel, iar noi avem mare nevoie de toate puterile noastre, ca să înfruntăm războiul care

amenință. Acum, pentru că știu cine ești dumne-
75 neata, doamnă, află cine suntem noi. Numele de
Brîncovan cred că nu-ți este străin. Nu este așa,
doamna mea? Mama mea e ultima prințesă ce
poartă acest nume, ultima odraslă a ilustrului șef
pe care au pus să-l ucidă Cantemireștii, acești slu-
80 garnici curtezani ai lui Petru I. Mama mea a fost
măritată mai întâi cu Șerban-Vodă, prinț ca și ea,
dar de un neam mai puțin vestit. Tatăl meu fusese
crescut la Viena; el a fost în măsură deci să pre-
țuiască bunurile civilizației. El își pusese în gând
să facă din mine un european și așa am cunoscut
85 Franța, Italia, Spania și Germania. Mama (știu bine
că nu se cade unui fiu să povestească cele ce am
să-ți spun, dar cum, pentru mîntuirea noastră, tre-
buie să ne cunoști bine, vei înțelege pricinile ace-
stei destăinuirii); cum îți spun, mama, care în vremea
90 întîielor călătorii ale tatălui meu, pe cînd eu eram
încă numai un copil, se dase în dragoste nelegiuită
cu o căpetenie, Iordaki Koproli, jumătate grec, ju-
mătate moldovan, scrise tatii ca să-i spună verde
și să-i ceară despărțenie, zicîndu-i în cererea ei că
95 o Brîncoveancă nu mai vroia să mai fie femeia unui
om care se înstrăina din ce în ce mai mult de țara
lui. Vai, tata nu mai avu nevoie să-și dea consim-
țămîntul lui la această cerere, care poate să-ți pară
ciudată dumitale, dar care la noi e lucrul cel mai
100 obicinuit și mai firesc: tata tocmai murise de un
anevrism, și, în locul lui, eu am primit scrisoarea
mamei.

Nu-mi rămînea altceva decît să urez mamei toate
105 fericirile. Aceste urări i le aduse o scrisoare a mea
care îi vestea că e văduvă. Tot prin această scri-
soare îi ceream să-mi dea voie să-mi urmez mai de-
parte călătoriile, lucru ce mi-a fost îngăduit.

Eram hotărît să mă așez în Franța sau în Ger-
mania, ca să nu fiu nevoit să mă găsec față cu
110 un om care mă ura și pe care nu puteam să-l iu-
besc, adică în fața soțului mamei mele — cînd, fără
veste, îmi veni știrea că „contele“ Iordaki Koproli

fusese asasinat, după cum se zicea, de bătrîni caza-
zaci ai tatălui meu.

115 M-am grăbit să mă reîntorc. Iubeam pe mama.
Înțelegeam singurătatea ei, nevoia de a avea pe lîngă
ea, într-un asemenea moment, ființele care-i erau
scumpe. Fără ca să-mi fi arătat vreodată prea
120 multă dragoste, oricum, eram copilul ei. Și într-o
dimineată, m-am reîntors, pe neașteptate, acasă. Am
găsit aici un băietan, pe care l-am luat mai întîi
drept un străin și de care am aflat mai tîrziu că
mi-e frate.

125 Era Costachi, fiul adulterului, pe care îl legi-
timase a doua căsătorie. Costachi, ființa sălbatică
pe care ai văzut-o, care nu ascultă decît de patri-
mille lui, care n-are nimica sfînt pe lumea asta de-
cît pe mama și care mi se supune cum se supune
un tigru brațului care l-a biruit, dar cu un veșnic
130 scrișnet nutrit de o vagă nădejde că o să mă sfîșie
într-o zi... În castel, în locuința Brincovanilor și
a voievozilor, sunt încă stăpîn, dar, odată afară din
această locuință, dincolo de acest hotar, el redevine
135 copilul sălbatec al codrilor și al munților, care vrea
să plece totul sub voința lui de fier. Cum s-a în-
duplecat să m-asculte astăzi, cum m-au ascultat
oamenii lui, nu știu; poate printr-o veche obiș-
nuință, o rămășiță de sfială. Dar ți-o spun drept
140 că n-aș vrea să-l mai pun o dată la încercare. Ră-
mîi aici, nu părăsi odaia aceasta, curtea asta, îm-
prejmuirea acestor ziduri, în sfîrșit — și răspund
de toate. Dar de faci un pas afară din castel, nu
mai răspund de nimic, decît doar că voi muri apă-
rîndu-te.

145 — Nu voi putea dar să-mi urmez drumul după
dorința tatălui meu, spre mănăstirea Sahastrului?

— Fă-o, încearc-o, poruncește-mi și te voi în-
tovărăși, dar eu voi rămînea în drum și dumneata...
dumneata nu vei ajunge acolo.

150 — Ce-i de făcut atunci?

— Să rămîi aci. Să aștepți, să lași să te povă-
țuiască întîmplările și să te folosești de împrejurări.
Închipuiește-ți că ai căzut într-un viespar de ban-

155 diți și că numai curajul dumitale te poate ajuta,
că numai judecata rece te poate mîntui. Mama, cu
toată slăbiciunea ei pentru Costachi, rodul amoru-
lui ei, e bună și darnică. Dealtfel, e o Brîncove-
neasă, adică o adevărată prințesă. Ai s-o vezi, ea
160 te va apăra de sălbatecele porniri ale lui Costachi.
Pune-te sub scutul ei. Ești frumoasă, are să te iu-
bească. Dealtfel (și se uită la mine cu o privire
nespusă) cine ar putea să te vadă și să nu te iu-
bească? Vino acum în sufragerie, unde ei ne aș-
teaptă. Nu te arăta încurcată, nici bănuitoare, vor-
165 bește pe leșește, căci nimenea nu cunoaște limba
aceasta aici. Eu voi tălmăci mami ce vei spune și
fii pe pace, căci n-am să-i spun decît ce trebuie.
Mai ales, nici vorbă despre cele ce ți-am spus, să
nu bănuiască nimeni că suntem înțeleși între noi.
170 Nici nu poți să-ți închipui pînă unde merge șire-
tenia și viclenia celui mai sincer dintre ai noștri.

Îl urmași pe scara luminată de torțele de rășină,
care ardeau ținute de mîinile de fier ce ieșeau din
ziduri.

175 Era vădit că în onoarea mea se făcuse luminația
aceasta neobișnuită.

Ajunserăm în sufragerie.

Îndată ce Grigoriță deschise ușa și spuse pe
moldovenește un cuvînt care mai tîrziu am aflat
180 că înseamnă „străina“, o femeie puternică se în-
dreptă spre noi.

Era prințesa Brîncoveanu.

Purta părul alb împletit în cozi în jurul capu-
lui, purta o scufă de zipelină, împodobită cu un
185 surguci, mărturie a obîrșiei ei princiare, purta o
tunică de stofă de aur, cu pieptarul semănat de
pietre scumpe, îmbrăcat peste o rochie lungă de
stofă turcească, împodobită tot cu aceeași blană ca
și scufa de pe cap. În mîni ținea un șir de mătănii
190 de chihlibar pe care le scăpăta printre degete.

Lîngă ea, Costachi, purtînd un splendid costum
maghiar, părea și mai straniu încă. Era îmbrăcat
într-un vestmînt de catifea verde, cu mîneci largi,

195 care-i cădea pină din jos de genunchi, pantaloni de cașmir roș, pantofi de marochin horbotăți cu aur. Capul îi era descoperit și pletele lui lungi, albastre aproape de negre ce erau, îi cădeau pe gîtul gol, cuprins ușor de o cămașe de mătase albă.

200 Mă salută cu stîngăcie și rosti cîteva cuvinte moldovenești pe care nu le-am putut înțelege.

— Poți să vorbești franțuzește, frate, zise Grigoriță. Doamna e poloneză și pricepe limba aceasta.

205 Atunci Costachi rosti în franțuzește cîteva cuvinte tot atît de neînțelese pentru mine ca și acele pe care le rostise în limba lui moldovenească, dar mama, ridicînd poruncitor brațul, îi întrerupse.

210 Era vădit lucru pentru mine că spunea fiilor ei cum că ea se cuvenea să mă primească. Atunci începu pe moldovenește un discurs de bună venire, căruia fizionomia sa îi dădea un înțeles ușor de talmăcit. Îmi arătă masa, îmi îmbie un scaun lîngă ea, arătă cu un gest casa întregă, ca pentru a-mi spune că toată era a mea și, așezîndu-se ea cea

215 dîntii, cu o demnitate binevoitoare, făcu semnul crucii ortodoxe și începu o rugăciune.

Atunci fiecare se așază la locul lui, loc rînduit de etichetă. Grigoriță, lîngă mine. Eram streină și prin urmare îi cream un loc de cînstă lui Costachi, lîngă mama lui, Smaranda. Așa o chema pe prințesă.

220 Grigoriță își schimbă și el veșmintul. Purta și el o tunică maghiară, ca și frate-său, numai tunica lui era de catifea roșie-închis, și pantalonii de cașmir albastru. O minunată decorație îi atîrna la gît, și decorația asta era *Nisham*-ul sultanului

225 Mahmud.

Ceilalți meseni ai casei mîncău la aceeași masă, fiecare la locul care se cuvenea după rangul ce-l avea.

230 Prînzul fu trist : Costachi nu-mi spuse un cuvînt, cu toate că fratele său avu tot timpul grije de a-mi vorbi pe franțuzește. Bătrîna însă mă îmbie cu de toate ea însăși, cu acel aer solemn care n-o părăsea nici o clipă. Grigoriță spusese adevărul, era o adevărată prințesă.

235 După prînz, Grigoriță înaintă spre bătrînă șă
explice pe moldovenește nevoia pe care trebuia s-o
resimt de a fi singură și cît de mult mi-era trebuin-
ciosă hodina după emoțiunile unei astfel de zile.
240 Smaranda dete din cap în semn de aprobare. Îmi
întinse mîna, mă sărută pe frunte ca pe fata ei și-mi
ură noapte bună în castelul ei.

Grigoriță nu se înșelase. Minutul acela de sin-
guratate îl așteptam cu cea mai mare nerăbdare.

245 Am mulțumit dar prințesei care mă însoți pînă
la ușa unde mă așteptau cele două femei, care mă
conduseră înainte în iatacul meu. O salutai la rîndul
meu, precum și pe fiii ei amîndoi, și intrai în ace-
lași apartament din care ieșisem cu un ceas înainte.

250 Sofaua devenise un pat. Atîta schimbare se
făcuse.

Am mulțumit femeilor, făcîndu-le semn că am
să mă dezbrac singură, și ele ieșiră numaidecît, cu
plecăciuni cari arătau că aveau poruncă să facă
tot ce le voi spune eu.

255 Rămăsei în odaia asta imensă, pe care lumina-
rea mea, mutată din loc în loc, nu izbutea s-o lu-
mineze decît din partea unde eram, fără a izbuti
niciodată să lumineze încăperea. Era un straniu joc
de lumină, care alcătuia o luptă între lucirea lu-
260 minărei mele și razele de lună care pătrundeau pe
fereastra fără perdele.

Afară de ușa pe care intrasem și care se des-
chidea pe scară, două alte uși dedeau în odaia mea,
dar aveau niște uriașe zăvoare cari se închideau pe
265 dinăuntru ; era de ajuns ca să pot dormi liniștită.

Mă îndreptai spre ușa de intrare, pe care o cer-
cetai. Și ușa asta, ca și celelalte, avea zăvoarele ei.

Fereastra se deschidea pe o prăpastie. Am în-
țeles că Grigoriță se gîndise bine, cînd îmi alesese
270 odaia aceasta.

În fine, revenind spre sofaua mea, am găsit pe
o măsuță așezată lingă căpătîi un bilețel îndoit.
L-am deschis și l-am citit leșește :

275 „Dormi liniștită și nu te teme de nimic, cît vei
rămînea înăuntru al castelului.

Grigoriță“

Am urmat sfatul ce mi se dase și, oboseala fiind
mai mare decît grijile mele, m-am culcat și-am
adormit.

FRĂȚII

Din ziua aceea am rămas în castel, și din acel
moment începe drama care am să v-o povestesc.

Frății amîndoi s-au înamorat de mine, fieștecare
după cum era firea lui.

5 Costachi, începînd chiar de a doua zi, îmi spuse
că mă iubește și-mi hotărî că mai degrabă mă va
ucide decît să mă lase oricărui altuia.

Grigoriță nu-mi spuse nimic, dar în schimb fă-
cea tot ce-i sta în putință ca să mă slujească și
10 să-mi poarte de grijă de tot ce poate da o creștere
îngrijită, cu toate amintirile unei tinereti petrecute
în cele mai strălucite curți ale Europei. Vai, nu era
greu ! Cum a prins să vorbească, am simțit că gla-
sul lui îmi dezmiarda sufletul și de la cea dintîi
15 privire am simțit că ochii lui pătrund pînă în adîn-
cul sufletului meu.

Timp de trei luni împlinite, Costachi îmi și
spusese de o sută de ori că mă iubește, și eu îl
uram ; Grigoriță înă nu-mi spusese nici cel mai
20 mic cuvînt de dragoste. Și cu toate aceste, simțeam
bine că, oricînd mi-ar fi cerut, m-aș fi dat lui.

Costachi uitase de vînătorile lui ; nu mai pără-
sea castelul. Deocamdată lăsa totul în sarcina unui
soi de locțiitor, care din vreme în vreme venea să-i
25 ceară poruncile și dispărea.

Smaranda mă iubea și ea cu o patimă care mă
însăpăimînta însă. Ea ținea parte fățișă lui Costachi
și părea și mai geloasă de mine decît el. Numai cum
nu pricepea nici leșește, nici franțuzește, și cum
30 nici eu nu pricepeam moldoveneasca, nu prea pu-

team să-i vorbesc de Costachi al ei, dar învățase să rostească pe franțuzește trei vorbe pe care mi le rostea mereu de câte ori mă săruta pe frunte:
— Costachi iubește pe Hedwiga.

35 Într-o zi am aflat o veste groaznică ce pune-a virf nenorocirilor mele. Celor patru care supraviețuiseră în lupta din pădure li se dăduse libertate și ei plecaseră îndărăt în Polonia, legându-se cu jurământ că unul dintre ei se va reîntoarce înainte
40 de a se împlini trei luni, ca să aducă vești de la tata.

Într-adevăr, unul dintre ei reapăru într-o dimineață. Castelul nostru fusese ars și dărâmat pînă la pămînt, și tata căzuse apărîndu-l.

45 Rămăsesem așadar singură pe lume.

Costachi se făcu și mai stăruitor, și Smaranda și mai dezmierdătoare. Dar, cum eram în doliu, n-aveau ce să facă.

50 Costachi revenea mereu, spunîndu-mi că, cu cît sunt mai singură, cu atît am mai multă nevoie de un sprijin. Maică-sa îl ajuta, stăruind încă și mai mult decît dînsul.

65 Grigoriță îmi vorbise despre puterea ce o au moldovenii de a-și stăpîni simțirile atunci cînd nu vor să li se citească în suflet. Și el era o pildă vie.

Era cu neputință de a fi mai sigură de amorul cuiva, de cum eram eu de amorul lui, și cu toate acestea, dacă m-ar fi întrebat cineva de ce eram așa de sigură, n-aș fi știut să răspund. Nimenea în
60 castel nu ne văzuse strîngîndu-ne mîinile sau prîvindu-ne ochi în ochi. Numai gelozia putea să-l facă pe Costachi să bănuiască cum că Grigoriță îi este rival, cum numai singur amorul meu putea să mă lumineze asupra acestui amor.

65 Cu toate aceste, mărturisesc că puterea asta de a se stăpîni a lui Grigoriță mă neliniștea. Eram bine încredințată, dar nu-mi era de ajuns, aveam parcă nevoia de a fi și mai încredințată, cînd, iată că
70 într-o seară, auzii bătînd încetișor la una din cele două uși despre cari v-am spus că se închideau pe dinăuntru. După felul cum bătea, am ghicit că

chemarea aceasta este a unui prieten. M-am apropiat și am întrebat cine e acolo ?

75

— Grigoriță, răspunse un glas, pe care-l recunoscu îndată.

— Ce voiești de la mine ? am întrebat tremurînd toată.

— Dacă te încrezi în mine, răspunse Grigoriță, dacă mă socoți un om cinstit, fă ce ți-o spune eu.

80

— Ce anume ?

— Stinge-ți lumina, ca și cînd te-ai fi culcat, și, peste o jumătate de ceas, să-mi deschizi ușa.

— Revino peste o jumătate de ceas, fu singurul meu răspuns.

85

Am suflat în lumînare și am așteptat.

Inima îmi bătea cu putere, căci am înțeles că trebuia să se petreacă ceva neobișnuit. Jumătate de ceas se scurse, și auzii o bătaie și mai ușoară în ușa, ca întîia dată. Trăsesem mai dinainte zăvoarele, așa că n-aveam decît să deschid ușa.

90

Grigoriță intră și, fără să mi-o spuie el, am împins ușa după dînsul și am tras zăvoarele.

Stătu o clipă locului, fără a spune un cuvînt, făcîndu-mi semn să tac. Apoi, cînd se încredință că nici o primejdie nu ne amenință deocamdată, mă duse în mijlocul vastului iatac și, simțînd că nu mă mai țin picioarele de tare ce tremurau, alergă să-mi aducă un scaun.

95

— O, Doamne ! Ce se petrece și de ce toate aceste prevederi ? întrebai eu.

100

— Pentru că viața mea, ceea ce n-ar însemna nimic, pentru că și a dumitale, atîrnă de cele ce am să-ți spun.

L-am apucat atunci de mîină, cuprinsă de spaimă. El îmi duse mîna la buzele lui și mă privea în același timp, voind parcă să-mi ceară iertare de atîta îndrăzneală. Eu mi-am plecat ochii în pămînt : ceea ce însemna că poate să facă cu mine ce vrea.

105

110

— Te iubesc, rosti el cu vocea lui melodioasă ca un cînt. Mă iubești tu ?

— Da, i-am răspuns eu.

- Vroiești să fii femeia mea ?
— Da.
- 115 El își trecu mâna peste frunte cu un suspin adânc de fericire.
— Atunci nu te vei împotrivi să vii cu mine ?
— Oriunde.
- 120 — Căci înțelegi, urmă el, că nu putem să fim fericiți decît fugind de aci.
— O, da, i-am răspuns, să fugim !
— Tăcere ! zise el tresărînd. Tăcere !
— Ai dreptate...
Și tremurînd m-am apropiat de dînsul.
- 125 — Iată ce-am pus la cale, îmi zise. Iată de ce am stat atîta vreme fără să-ți mărturisesc că te iubesc. E că voiam, odată sigur de iubirea ta, să nu ne mai poată despărți nimic. Sunt bogat, Hedwigo ! nemăsurat de bogat, dar cum sunt boierii moldoveni : bogat în pămînturi, în turme, în robi.
- 130 Ei bine, am vîndut mînăstirii Hangului, pe un milion, moșii, turme și tîrguri. Mi-au dat trei sute de mii de franci în aur, iar restul în cecuri asupra Vienii. Un milion are să-ți fie de-ajuns ?
- 135 I-am strîns mîna.
— Iubirea ta ar fi fost de-ajuns, Grigoriță.
— Ei bine, ascultă ! Mîine mă duc la mînăstirea Hangului, ca să pun la cale toate cele cu stațiunea. El îmi ține caii gata de plecare. Caii ne vor aștepta de la nouă ceasuri, ascunși la o sută de pași de castel. După cină, te vei urca în iatac ca și azi, ca și azi vei stinge lumina și ca și azi voi pătrunde la tine. Dar mîine, în loc să plec singur, mă urmezi ; ajungem la ușa ce dă spre
- 140 cîmp, vom găsi caii, ne vom arunca în șa și poimîne în zori de zi vom fi la depărtare de treizeci de poște.
— De ce nu suntem acum poimîne !
— Scumpa mea Hedwigă !
- 150 Grigoriță mă strînse pe inima lui și buzele noastre se întîlniră.
O, nu mă mințise, era un om cinstit acela căruia îi deschisese ușa iatacului meu. Dar el pri-

155 pricepea bine că, dacă nu cu trupul, eram însă cu tot sufletul a lui.

Noaptea se scurse fără să pot închide ochii o singură clipă. Mă vedeam fugind cu Grigoriță, mă simțeam dusă de el, precum fusesem dusă de Costachi. Numai de data aceasta, fuga asta grozavă, 160 înspăimântătoare, întunecată, se preschimba într-o dulce și fermecată îmbrățișare, căreia iuțeaia îi de-dea și mai multă voluptate, căci iuțeaia are și ea voluptatea ei.

Ziua veni.

165 Am coborît.

Mi se păru că salutul lui Costachi era mai posomorît decît de obicei. Zîmbetul său nu mai era o ironie, ci o amenințare.

170 Cît privește pe Smaranda, ea mi s-a părut ca de obicei.

În timpul dejunului, Grigoriță porunci să i se gătească caii. Costachi părea că nici nu bagă de seamă.

175 Pe la unsprezece, Grigoriță ne salută, anunțînd că se va întoarce numai către seară și rugînd pe maică-sa să nu-l aștepte cu masa; apoi, întorcîndu-se cu fața spre mine, mă rugă să-l iert că trebuie să plece. Ieși. Ochii fratelui său îl urmărirea pînă ce părăsi odaia. Și în acest minut scăpără din 180 acești ochi atîta ură, încît m-am înfiorat.

Ziua se scurse plină de neliniște, după cum vă puteți închipui. Nu spusese nimica nimănui, doar în rugăciunile mele dacă îndrăznisem să spun ceva 185 lui Dumnezeu. Și cu toate acestea, mi se părea că gîndurile mele mi le știa toată lumea, că orice privire se aținea spre mine putea să pătrundă și să citească în fundul inimei mele.

Prînzul a fost un chin: posomorît și întunecat, Costachi, care vorbea destul de rar, de data asta 190 de-abia dacă îngăimă două-trei cuvinte pe moldovenește cu bătrîna, și glasul lui, de cîte ori l-auzeam, mă făcea să mă-nfior.

Cînd m-am sculat ca să mă urc în iatacul meu, Smaranda, ca de obicei, mă sărută și, sărutîndu-mă,

195 îmi spuse cuvintele acestea ce nu le mai auzisem
opt zile din gura ei :

— Costachi iubește pe Hedwiga.

Fraza aceasta mă urmări ca o amenințare și,
odată în odaia mea, îmi părea că o voce fatală îmi
200 murmură mereu la ureche : „Costachi iubește pe
Hedwiga !“

Or, amorul lui Costachi era moartea, cum îmi
spusese Grigoriță.

Pe la șapte seara, cum ziua începuse să scadă,
205 văzui pe Costachi străbătînd curtea. Privi îndărăt
ca să mă vadă la fereastră, dar m-am retras re-
pede, să nu mă zărească.

Eram tulburată, căci, după cît am putut să-l
urmăresc de la fereastra mea, îl văzusem îndrep-
210 tîndu-se spre grajduri. Mi-am luat curaj, am tras
zăvoarele de pe ușă și m-am strecurat în camera
de alături, de unde puteam să văd tot ce va face.

Într-adevăr se îndrepta spre grajduri. Porunci
să-i scoată calul său favorit și îl înșeuă singur, cu
215 grija omului ce nu lasă nimic nebăgat în seamă.

Purta același veșmînt ca întîia dată cînd îl vă-
zusem. Drept orice armă însă își încinsese numai
spada. După ce își înșeuă calul, mai aruncă încă
o privire spre fereastra mea. Apoi, nezărindu-mă,
220 sări în șea, porunci să i se deschidă aceeași poartă
pe care Grigoriță ieșise și trebuia să se întoarcă
poate — și porni la galop pe drumul minăstirei
Hangului.

Atunci inima mea se strînse de spaimă și o pre-
225 simțire fatală îmi spuse că Costachi pleacă să-i
iasă în drum fratelui său.

Rămăsei la fereastră cît timp am putut să deslu-
șesc drumul care la un sfert de poștă de castel
făcea un cot și se pierdea în întunericul codrului.
230 Dar noaptea se făcea din ce în ce mai neagră și
drumul nu se mai văzu.

Am mai zăbovit încă.

În sfîrșit, neliniștea mea crescua așa de tare,
încît mi-am adunat toate puterile și am coborît

- 235 în sala de jos, unde trebuia să aflu întâiele știri
despre unul ori despre cellalt dintre frați.
- Întîia mea privire căzu pe Smaranda. Pe fața ei
nu se citea nici o neliniște. Porunca slugilor să
240 aștearnă masa și tacîmurile celor doi frați, ca de
obicei.
- Nu îndrăzneau să întreb pe nimeni. Dealtfel,
pe cine aș fi întreat? Nimeni în castel, afară de
Costachi și Grigoriță, nu m-ar fi putut înțelege.
- 245 Cel mai mic zgomot mă făcea să tresar.
De obicei cinam pe la nouă ore.
- Mă coborîsem la opt și jumătate și nu conte-
neam a urmări cu ochii minutarul, al cărui mers
îl puteam zări aproape clipă cu clipă pe vastul ca-
dran al orologiului.
- 250 Minutarul călător păși sfertul de ceas.
Sfertul sună.
- Vibrația se prelungi sumbră și tristă, apoi mi-
nutarul își reluu mersul taciturn și-l văzui din nou
străbătînd distanța cu regularitatea și încetineala
255 unui vîrf de compas.
- Cîteva minute înainte de nouă, mi se păru că
aud tropotul unui cal în curte.
- Smaranda îl auzi și ea, căci întoarse capul spre
fereastră, dar noaptea era prea neagră și ochii ei
260 n-au putut să zărească nimic.
- O! dacă s-ar fi uitat la mine în minutul acela,
ce ușor ar fi putut ghici ce se petrece în inima
mea!
- Nu se auzise decît tropotul unui singur cal și
265 era foarte firesc.
- Știam bine eu că n-o să se întoarcă decît un
singur călăreț.
- Dar care din amîndoi?
- Se auziră pași răsunînd în sală.
- 270 Pașii aceștia erau înceteți și păreau că apasă pe
inima mea.
- Ușa se deschise și în întuneric se desenă o
umbră.
- Umbra aceasta se opri un minut în prag.

- 275 Inima mea se oprise și ea.
Umbră înaintă și, pe măsură ce intra în cercul
de lumină, îmi venea sufletul la loc și mie.
Recunoscusem pe Grigoriță.
O minută de zbcium mai mult, și inima mea
280 s-ar fi sfărîmat.
Recunoscusem pe Grigoriță, dar era palid ca un
mort. Era de ajuns să-l vezi numai și ghiceai că
ceva grozav trebuie să se fi petrecut.
— Tu ești, Costachi ? întrebă Smaranda.
285 — Nu, mamă, răspunse Grigoriță cu o voce
surdă.
— Ah, iată-te, în sffrșit ! răspunse ea. De cînd,
mă rog, faci pe mama ta să te aștepte ?
— Mamă, răspunse Grigoriță, aruncînd o privire
290 spre pendulă, nu sunt decît nouă ore.
Și în același timp, în adevăr, nouă ceasuri su-
nară.
— Ai dreptate, răspunse Smaranda, unde e fra-
tele tău ?
295 Fără să vreau, m-am gîndit că era aceeași în-
trebare pe care Dumnezeu i-o pusese lui Cain.
Grigoriță nu răspunse nimic.
— N-a văzut nimeni pe Costachi ? întrebă Sma-
randa.
300 Vătaful curții întrebă și el pe ai lui.
— Pe la șapte, răspunse el, prințul a fost pe
la grajduri, și-a înșeuat calul singurel și a luat
drumul Hangului.
În minutul acesta ochii mei întîlniră ochii lui
305 Grigoriță, și nu știu, adevăr a fost sau părere, dar
am văzut lunecînd pe fruntea lui ca o lacrimă de
sînge. Mi-am dus încetișor degetul la frunte, ară-
tîndu-i locul unde mi s-a părut că am văzut stropul
de sînge. Grigoriță mă pricepu, își scoase năframa
310 și o duse la frunte.
— Da, da ! murmură Smaranda, i-o fi ieșit în
cale vreun urs, ori vreun lup, și s-o fi luat ca de
obicei după dînșii. Iată pentru ce un copil face pe
maică-sa să-l aștepte. Unde l-ai lăsat Grigoriță ?
315 Răspunde !

— Mamă, răspunse Grigoriță cu o voce mișcată, dar sigură. N-am ieșit cu fratele meu împreună.

320 — Bine, răspunse Smaranda, să aducă la masă. Luați-vă locul fiștecare și să închidă porțile ! Cei ce au rămas afară, afară să doarmă !

Cele dintii două porunci fură ascultate.

Smaranda se așeză în capul mesei, Grigoriță de-a dreapta, și eu de-a stînga.

325 Apoi servitorii ieșiră pentru a împlini a treia poruncă, adică pentru ca să închidă porțile castelului.

În acel moment, un zgomot mare se stîrni în curte și un copil de casă dete buzna înspăimîntat pe ușă, strigînd :

330 — Măria-ta ! calul prințului Costachi s-a întors singur acasă și plin tot de sînge.

— Da, murmură Smaranda, ridicîndu-se palidă și amenințătoare, așa s-a rentors într-o seară la castel și calul lui tată-său.

335 Aruncaî privirea spre Grigoriță ; nu mai era palid, ci parcă i se luase pînza de pe obraz.

Într-adevăr, calul lui Koproli venise singur într-o seară la castel, plin de sînge și-abia după un ceas apoi servitorii îi regăsisse trupul neînsuflețit și acoperit de răni.

340 Smaranda luă o torță din mîna unui copil, sări spre ușe, o deschise și coborî în curte.

Calul, sforăind de spaimă, era ținut de patru slujitori ce-și încordau puterile ca să-l domolească.

345 Smaranda înaintă spre dobitoc, privi sîngele de pe șea și văzu o rană brăzdată pe naltul frunții.

— Costachi a fost ucis fățiș, zise ea, în luptă dreaptă și de-un singur potrivnic. Căutați-i trupul, copii ! Pe urmă vom căuta pe ucigaș.

350 Cum calul revenise pe poarta Hangului, toți slujitorii deteră năvală pe poarta aceea și torțele lor se răspîndiră în întunericul cîmpiei și al pădurii, precum pe-o frumoasă seară de vară ard licuricii în cîmpiile Nizzei și ale Pisei.

- 355 Smaranda, ca și cum ar fi știut dinainte că nu vor zăbovi mult ca să-l găsească, rămase în picioare, așteptînd în pragul porții.
- 360 O lacrimă nu picura din ochii acestei mame îndurerate, și, cu toate acestea, simțea clocotind deznădejdea în fundul sufletului ei.
- Grigoriță sta la spatele ei, și eu stam lîngă Grigoriță. Un moment, parcă vroise să-mi dea brațul cînd am ieșit din sală, dar n-a îndrăznit.
- 365 Cam după un sfert de ceas, la cotul unui drum, scînteie o torță, apoi două, apoi scînteiară toate torțele. Numai, de data aceasta, în loc să se răspîndească pe cîmpie, ele împrejmuiau parcă acum pe cineva.
- 370 Și niște năsălii pe care un om era culcat apărură încet în lumină.
- Convoiul înainta încetinel, dar înainta.
- După zece minute fu lîngă mine.
- Văzînd pe mama care își aștepta feciorul mort, cei ce-l purtau își descoperiră fără voie capetele și
- 375 apoi intrară tăcuți în curte.
- Smaranda îi urmă, și noi urmarăm pe Smaranda.
- Ajunserăm astfel în sala cea mare, unde fu așezat mortul.
- 380 Atunci, cu un gest de supremă măreție, Smaranda dete la o parte pe toți și, apropiindu-se de mort, puse un genunchi în pămînt dinaintea lui, dete într-o parte șuvițele de păr ce-i cădeau ca un val pe obraz, îl privi lung, fără a vărsa o lacrimă,
- 385 apoi, deschindu-i vesmîntul, îi desfăcu încet cămașa plină de sînge.
- Rana roși în dreptul pieptului.
- Era de bună seamă făcută de lama unui junghi cu două tășuri.
- 390 Mi-am adus aminte că în ziua aceea chiar văzusem la coapsa lui Grigoriță un lung cuțit de vînătoare.
- Privii spre coapsa lui, dar cuțitul nu mai era.

395 Smaranda ceru apă, își muie năframa în apa
aceea și spală rana. Un sînge proaspăt și curat
împurpură marginile rănii.

400 Priveliștea ce-o vedeam era cumplită și măreață
în același timp. Odaia aceea mare, învăluită de fu-
mul torțelor de rășină, fețele acelea barbare, ochii
405 aceia strălucitori de sălbăticie, veșmintele acelea
stranii, mama aceasta ce socotea după sîngele cald
că de puțină vreme îi murise fiul, tăcerea aceea
adîncă, întreruptă numai de plînsul haiducilor al
cărora șef era Costachi — toate acestea — o mai
405 spun încă o dată — erau într-adevăr cumplite și
mărețe de văzut.

În sfîrșit, Smaranda își apropie buzele de frun-
tea fiului său, apoi, ridicîndu-se și dîndu-și pe
spate lungile-i cosițe albe care se despletiseră :

410 — Grigoriță, zise ea.

Grigoriță tresări, scutură din cap și, ca trezit
dintr-un vis :

— Mamă ? răspunse el

— Apropie-te, fiul meu, și ascultă-mă !

415 Grigoriță se supuse, înfiorat, dar se supuse.

Pe măsură ce s-apropia de mort, sîngele, mai
îmbelșugat și mai roșu, gîlgîia din rană. Din feri-
cure, Smaranda nu mai privea într-acolo, căci, la
vederea acestui sînge care învinuia, n-ar mai fi
420 avut nevoie să caute pe ucigaș.

— Grigoriță, zise ea, știi bine că tu și Costachi
nu vă iubeați ; știi bine că ești Vaiwady după
tată, după cum el este Koproli, dar după mama
voastră erați amîndoi Brîncoveni ; știi bine că tu
425 ești un apusean, iar el, un copil al munților orien-
tali, dar, în sfîrșit, prin sînul ce v-a purtat pe
amîndoi, voi sunteți frați. Ei bine, Grigoriță ; vro-
iesc să știi dacă trebuie să ducem pe fiul meu
acolo unde doarme tatăl său, fără ca să mai fie
430 nevoie să facem jurămîntul obișnuit, dacă, în sfîr-
șit, pot să-mi plîng copilul liniștită, ca o femeie
ce sunt, știind bine că nu vei întîrzia răzbunarea.

— Numește-mi pe ucigașul fratelui meu,
doamnă, și poruncește ! Și-ți jur că înainte de a

435 trece un ceas, dacă o dorești, el nu va mai fi printre vii.

— Jură oricum, Grigoriță ! jură, sub frica blestemului, auzi tu, fiul meu ? jură că ucigașul va muri ; că nu vei lăsa piatră peste piatră din casa lui, că fie mama, fie copiii, fie frații, fie femeia sau logodnica lui vor pieri de mîna ta. Jură și, jurînd, cheamă asupra ta mînia cerului dacă-ți vei călca jurămîntul. Dacă-ți vei călca jurămîntul, întoarcă-se asupra ta nevoile, disprețul prietenilor și

440

445 blestemul mamei tale !

Grigoriță întinse mîna asupra cadavrului.

— Jur că ucigașul va muri ! zise el.

La auzul acestui straniu jurămînt al cărui înțeles numai eu și cel mort poate eram în stare să-l pătrundem, am văzut, sau mi s-a părut că văd o minune grozavă săvîrșindu-se. Ochii mortului se deschiseră și se țintiră spre mine mai vii decît nu-i văzusem niciodată, și am simțit ca și cum aceste două raze s-ar fi închegat pătrunzînd ca un fier arzător în inima mea.

450

455

Și, nemaifiind în stare să îndur mai mult, am leșinat.

MÎNĂSTIREA HANGU

Cînd mi-am venit în fire, eram în ietacul meu, culcată în pat ; una din cele două slujnice îmi sta la căpătîi. Am întrebat-o unde-i Smaranda ; mi-a răspuns că veghează lingă fiul său mort. Am întrebat-o unde e Grigoriță ; mi-a răspuns că era la mînăstirea Hangului.

5

Nu mai era vorba de fugă. Costachi nu era mort ?

Nu mai era vorba de căsătorie. Puteam eu să iau de bărbat pe un fratricid ?

10

Trei zile și trei nopți se scurseră astfel, tulburate de visuri stranii.

În ceasurile mele de veghe sau cînd dormeam, mă urmăreau neconținut ochii aceia cari trăiau sin-

15 guri în fața împietrită de moarte. Era o vedenie îngrozitoare.

În dimineața acestei zile, mi-au adus din partea Smarandei un vestmînt cernit, de văduvă. M-am îmbrăcat cu el și m-am coborît. Casa era goală.
20 Toată lumea era la biserică. Mi-am îndreptat pașii spre locul de adunare.

În minutul cînd am apărut în prag, Smaranda, pe care n-o văzusem de trei zile, trecu pragul și veni spre mine. Părea o statuie a durerii. Cu o
25 mișcare înceată, asemeni unei statui, ea mă sărută cu buzele ei înghețate pe frunte și cu un glas care părea că iese din mormînt, rosti obișnuitele cuvinte :

— Costachi te iubește.

30 Nu vă puteți închipui ce rău îmi făcură cuvintele acestea. Această declarație de iubire, rostită la prezent, în loc de a fi rostită la trecut, acest „te iubește“ în loc de „te-a iubit“, amorul acesta de
dincolo de mormînt, care venea să mă caute în
35 viață, îmi răscoli toată ființa.

În același timp o simțire stranie puse stăpînire pe mine, ca și cum, în adevăr, aș fi fost femeia aceluia care era mort, și nu logodnica celui care trăia.

40 Sicriul acela mă atrăgea spre el, fără să vreau, într-un chip chinuitor, precum se zice că șarpele atrage pasărea pe care o fascinează. Căutam cu ochii pe Grigoriță. L-am zărit, pierit la față, stînd în picioare, rezemat de o coloană, cu ochii la cer.
45 N-aș putea spune dacă m-a văzut ori nu.

Călugării mînăstirei Hangului împrejmuiau mortul, cîntînd psalmodiile ritului grecesc, arareori armonioase și mai mult monotoane.

Vroiam să îngîn și eu o rugăciune ; dar ruga
50 murea pe buzele mele. Mîntea îmi era așa de tulburată, încît mi se părea mai curînd că stau în fața unui sobor de demoni, decît în mijlocul unor preoți.

În momentul cînd au ridicat mortul, am vrut
55 să-l urmez ; dar puterile nu-mi ajutară. Simțeam

că mi se-nmoaie picioarele și m-am sprijinit de ușa. Smaranda păși spre mine și făcu un semn lui Grigoriță. Grigoriță ascultă și se apropie. Atunci Smaranda îmi vorbi pe moldovenește.

60 — Mama îmi poruncește să-ți repet cuvînt cu cuvînt ceea ce va spune, îngină Grigoriță.

Ea vorbi din nou și cînd isprăvi :

— Iată ce spune mama, zise el : „Plîngi pe fiul meu, Hedwigă ; îl iubeai, nu este așa ? Îți mulțumesc pentru lacrimile și dragostea ta. De aci înainte ești copila mea, ca și cum ai fi fost soția lui Costachi. De acum înainte ai o patrie, o mamă, o familie. Să dăm prinosul de lacrimi ce-l datorăm morților și apoi să redevenim amîndouă vrednice de cel ce nu mai este... eu, mama, și tu, soția lui !

65

70 Adio ! Întoarce-te acasă ; eu voi urma pe fiul meu pînă la marginele gropii. Și odată ce-l voi îngropa, mă voi închide în durerea mea și n-ai să mă mai vezi pînă nu voi birui-o ; fii liniștită, am s-o ucid, căci nu vreau să mă ucidă ea pe mine.“

75

Acestor cuvinte spuse de Smaranda și tălmăcite de Grigoriță n-am putut răspunde decît printr-un suspin. M-am întors în odajia mea.

Convoiul se îndepărtă. L-am văzut dispărînd la cotitura drumului. Minăstirea Hangului era la o jumătate de poștă depărtare de castel, în linie dreaptă. Dar locurile deluroase sileau drumul să se abată, și, urmînd acest drum, depărtarea sporea cu două ceasuri.

80

85 Eram în luna lui noiembrie. Zilele se făceau din nou reci și mici. La cinci ceasuri era noapte de-a binele.

Pe la ceasurile șapte, am văzut reapărînd torțele. Era convoiul care se întorcea.

90 Mortul se odihnea în mormîntul părinților lui. Toate se isprăviseră.

...V-am spus ce simțire stranie pusese stăpînire pe mine de la nenorocita întîmplare care ne cernise pe toți și mai cu seamă de cînd văzusem ochii aceia de mort deschizîndu-se mari și privind la mine.

95

În seara aceea, doborâtă de zguduirile de peste zi, eram încă și mai tristă. Ascultam cum sună unul după altul ceasurile în turnul vechi al castelului și mă întristam tot mai mult, pe măsură ce timpul strecurat mă apropia tot mai mult de ceasul în care Costachi murise.

Auzii sunînd nouă ceasuri fără un sfert.

Atunci o stranie simțire mă cuprinsese. O groază plină de fiori îmi cutreiera tot trupul și mă înghețea. Și apoi, în același timp cu această groază, un fel de somn neînvingător îmi îngreua toate simțurile, pieptul mi se înăbuși și ochii mi se acoperiră ca de o ceață. Mi-am întins brațele în aer și, pășind de-a îndăratele, m-am lăsat pe pat. Cu toate acestea, simțurile nu mă părăsiseră într-atît, încît să nu pot auzi ca un pas ce se apropia de ușa mea; apoi mi s-a părut că ușa se deschide și în urmă n-am mai văzut, nici n-am mai auzit nimica. Simțeam numai o durere vie la gît. După aceasta, am căzut într-o letargie desăvîrșită.

Pe la miezul nopții m-am deșteptat. Lampa mea ardea încă. Am dat să mă scol, dar eram atît de slabă, că a trebuit să încerc de două ori. Totuși mi-am biruit slăbiciunea și cum, trezită, simțeam la gît aceeași durere pe care o simțisem prin somn, m-am tîrît, sprijinindu-mă de ziduri, pînă la oglindă și m-am privit în ea. Un punct roșu, ca o împunsătură de bold, îmi însemna artera de la gît. Am crezut întîi că vreo gînganie m-a pișcat pe cînd dormeam și, cum eram zdrobită de oboseală, m-am culcat din nou și am adormit.

A doua zi, m-am trezit ca de obicei. Ca de obicei am vroit să mă scol din așternut, îndată ce am deschis ochii, dar simții o slăbiciune pe care n-am simțit-o decît o singură dată în viață, adică a doua zi după o zi cînd îmi luase sînge.

M-am apropiat de oglindă și am rămas uimită văzîndu-mă ce palidă sînt.

Ziua trecu tristă și mohorîtă; simțeam că se petrecea ceva straniu; picioarele nu mă mai țineau și orice mișcare mă obosea.

Noaptea veni ; mi-au adus lampa ; slujnicele,
după cît am înțeles din semnele lor, vroiau să ră-
140 mină cu mine, dar n-am voit, și ele plecară.

La același ceas ca în ajun resimții aceleași
simptome. Am vroit să mă scol și să strig „ajutor“,
dar nu putui să ajung la ușă.

Auzii, ca prin vis, orologiul din turn bătînd
145 nouă fără un sfert. Aceiași pași răsunară ; ușa se
deschise, dar nu vedeam, nu auzeam nimic, ca și în
seara trecută, și am căzut din nou răsturnată
pe pat.

Ca în ajun, m-am trezit pe la miezul nopții, nu-
150 mai m-am trezit și mai slabă și palidă ca în ajun.
A doua zi, aceleași lucruri se petrecură din nou.

Eram hotărîtă să mă cobor lingă Smaranda, așa
prăpădită cum eram, cînd o slujnică intră în odaia
mea și rosti numele lui Grigoriță.

155 Grigoriță o urma.

Am cercat să mă ridic pentru ca să-l primesc,
dar am recăzut în jețul meu. El dete un țipăt vă-
zîndu-mă și vroi să alerge spre mine. Dar avui pu-
terea să întind un braț spre dînsul.

160 — Ce vii să cauți aici ? l-am întrebat.

— Vai, veneam să-mi iau rămas bun ! Veneam
să-ți spun că părăsesc lumea asta, care mi-e nesu-
ferită fără iubirea ta și fără ființa ta. Veneam să-ți
spun că intru în mînăstirea Hangului.

165 — Ființa mea ai pierdut-o, Grigoriță, i-am răs-
puns eu ; dar nu și iubirea mea, căci, vai, tot te
iubesc, și marea mea durere e că de acum iubirea
aceasta e aproape o nelegiuire.

170 — Atunci pot să nădăjduiesc că ai să te rogi
pentru mine, Hedwiga ?

— Da, numai n-am să am vreme să mă rog
mult timp, adăugai eu surizînd.

— Dar ce ai și pentru ce ești așa de pierită
la față ?

175 — Ce am ?... Am... că Dumnezeu se îndură de
mine și are să mă cheme la dînsul.

Grigoriță se apropie de mine, îmi luă mâna, pe care nu avui puterea să i-o retrag, și mă privi țintă :

180 — Paloarea asta nu-i firească, Hedwiga. Cum ți-a venit ?

— Dacă ți-aș spune-o, m-ai crede că-s nebună, Grigoriță !

185 — Nu, nu, spune, Hedwiga ! Te implor ! Aci sîntem într-o țară care nu seamănă nici unei alte țări, într-o familie ce nu seamănă nici unei familii. Spune-mi, spune-mi tot ; te implor, Hedwiga.

I-am povestit totul : acea stranie vedenie care mă stăpînea la ceasul cînd Costachi a fost să
190 moară ; groaza aceea fără nume, amortîrea aceea ciudată ; frigul acela de gheață ; acel leșin care mă doboră pe pat ; zgomotul acela de pași care mi se părea că-l aud, ușa aceea care credeam c-o văd cum se deschide, în sfîrșit, durerea aceea vie, ur-
195 mată de o paloare și de o slăbiciune tot mai mare.

Crezusem că povestirea mea o să-i pară lui Grigoriță un început de nebunie, și am isprăvit-o cu un fel de sfială, cînd, dimpotrivă, băgai de seamă că el mă asculta cu cea mai mare încordare.

200 După ce am isprăvit, el rămase pe gînduri un minut.

— Cum spui, somnul te ia în fiecare seară pe la nouă fără un sfert ?

— Da, orice aș face ca să-i stau împotriva.

205 — Cum spui, ți se pare că vezi deschizîndu-se ușa ?

— Da, cu toate că o închid cu zăvoarele.

— Cum spui, simți o durere vie la gît ?

210 — Da, cu toate că pe gîtul meu abia de se vede o urmă de roșată.

— Îmi dai voie să văd și eu ?

Îmi plecai ușor capul pe umăr. El privi lung cicatricea.

215 — Hedwigo, zise el după un timp, ai tu încredere în mine ?

— Mă mai întrebi ? îi răspunsei eu.

— Crezi tu în cuvîntul meu ?

- Ca în sfânta scriptură.
- 220 — Ei bine, Hedwigo, pe cuvîntul meu, îți jur
că nu mai ai opt zile de trăit, dacă nu te învoiești
să faci, începînd de astăzi chiar, ceea ce am să-ți
spun.
- Și dacă mă învoiesc ?
- Dacă te învoiești, vei scăpa, poate.
- 225 — Poate ?
- El tăcu.
- Orice ar fi să se întîmple, Grigoriță, voi face
tot ce-mi vei porunci să fac.
- Ei bine, ascultă, zise el ; și, mai cu seamă,
230 nu te înspăimînta. În țara ta, ca și în Ungaria, ca
și în România noastră, este o credință.
- Mă înfiorai, căci credința aceasta îmi venise în
minte.
- Da, îi răspunsei eu ; am văzut în Polonia
235 oameni loviți de această nenorocire.
- Vrei să vorbești de strigoi, nu este așa ?
- Da, în copilăria mea am văzut dezgropîndu-se
în cimitirul unui sat al tatălui meu patru-
zeci de oameni cari muriseră în cincisprezece zile,
240 fără ca să se știe pricina morții lor. Șaptesprezece
dintre ei aveau toate semnele strigoilor, adică au
fost găsiți neatinși și rumeni ca niște oameni vii :
ceilalți erau victimele lor.
- Și ce-a făcut obștea ca să scape de ei ?
- 245 — Le-a înfipt cîte un par în inimă și i-a ars
pe urmă.
- Da, așa se face de obicei ; dar pentru noi,
aceasta nu ajunge. Ca să te scap de strigoi, trebuie
întîi să-l știu cine-i, și, pe ce am mai sfînt, am să-l
250 aflu. Da, și dacă e nevoie, voi lupta piept la piept
cu el, oricine ar fi să fie !
- Ah ! Grigoriță ! strigai eu cu spaimă.
- Am zis că oricine ar fi să fie, și o mai zic
încă o dată ! Dar, ca să izbutim cu noroc în această
255 încercare, trebuie să mi te supui la tot ce-ți voi
cere.
- Spune !

— Fii gata la ceasurile șapte. Coboară-te în biserică. Trebuie să-ți birui slăbiciunea, Hedwigo. Trebuie numaidecît!... Acolo, ne vom cununa. Învoiește-te, iubita mea. Trebuie, ca să te pot apăra, ca înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor să am dreptul să veghez asupra ta. Pe urmă ne vom întoarce aci, și atunci vom vedea...

265 — O, Grigoriță, strigai eu; dacă este el, te va ucide!

— Nu-ți fie teamă de nimic, iubita mea Hedwigo, numai învoiește-te!

270 — Știi bine că voi face tot ce dorești tu, Grigoriță!

— Pe deseară, atunci.

— Da, fă tot ce crezi că e de făcut, și eu am să te urmez, n-ai nici o grijă.

275 Ieși. Un sfert de ceas după aceea văzui un călăreț galopînd pe drumul mînăstirii. Era el! Abia l-am pierdut din ochi și, căzînd în genunchi, am prins să mă rog cum nu se mai roagă nimeni în țările noastre lipsite de credință și am așteptat să bată orele șapte, înălțînd spre Domnul jertfa gîndurilor mele; nu m-am ridicat decît în clipa cînd am auzit sunînd ceasurile șapte. Eram slăbită și palidă ca o moartă; mi-am aruncat pe cap un hobot negru, am coborît scările ținîndu-mă de ziduri și am intrat în biserică fără să întîlnesc pe

280 am auzit sunînd ceasurile șapte. Eram slăbită și palidă ca o moartă; mi-am aruncat pe cap un hobot negru, am coborît scările ținîndu-mă de ziduri și am intrat în biserică fără să întîlnesc pe

285 nimeni. Grigoriță mă aștepta cu părintele Vasile, starițul mînăstirii Hangu. Purta la coapsă o sabie sfîntă, moștenire de la un străbun cruciat care luase Constantinopolul cu Villehardouin și Balduin de Flandra!...

290 — Hedwigă, zise el, lovindu-și mînerul sabiei cu mîna; cu ajutorul lui Dumnezeu, iată cine va rupe vraja ce-ți amenință viața. Apropie-te dar cu hotărîre! Iată un sfînt părinte care, după ce m-am spovedit lui, ne va cununa.

295 Slujba începu, și nu cred că s-a făcut vreodată slujbă mai simplă și mai solemnă. Popa singur slujea; singur el ne puse cununile pe cap; în veșminte cernite amîndoi, făcurăm ocolul altarului, și-

nînd cite o luminare în mină ; apoi preotul, rostind cuvintele sfinte, adăugă :

300 — Plecați de acum, copiii mei, și Dumnezeu să vă dăruiască tăria și curajul de a lupta împotriva Necuratului. Aveți cu voi și nevinovăția și dreptatea, și-l veți învinge. Plecați de acum și fiți binecuvîntați !

305 Sărutaram sfînta evanghelie și ieșirăm din biserică.

Atunci, pentru întîia dată, m-am rezemat de brațul lui Grigoriță. Și mi s-a părut că, la atingerea acestui braț vinjos, în apropierea acestui suflet, îmi reveneam în fire. Mă credeam sigură de biruință, pentru că Grigoriță era cu mine. Urcaram din nou în iatacul meu.

Ceasul bătut opt și jumătate.

315 — Hedwiga, îmi zise Grigoriță ; nu mai avem vreme de pierdut. Vrei tu să te culci ca de obicei și toate cele să se petreacă în timpul somnului ? Vrei tu să rămii îmbrăcată și să vezi tot ?

320 — Lîngă tine nu mă tem de nimic. Vreau să stau deșteaptă și să văd tot.

Grigoriță scoase din sîn o crenguță de mirt sfîntin, încă umed de agheasmă, și mi-l dete.

— Ia dar crenguța asta, îmi spuse el, culcă-te pe pat, spune rugăciunile Maicii Domnului și așteaptă liniștită. Dumnezeu e cu noi ! Bagă de seamă însă să nu-ți scape crenguța din mînă, cu ea poți birui tot iadul ! Nu mă chema, nu mă striga. Roagă-te, nădăjduiește și așteaptă.

330 M-am culcat pe pat, mi-am pus mîinile cruce pe piept, și peste ele crenguța sfîntită ; Grigoriță însă se ascunse după baldachinul de care v-am vorbit și care acoperea un unghi al camerii.

Socoteam minutele, și Grigoriță le socotea, fără indoială, și dînsul.

335 Cele trei sferturi răsunară.

Zgomotul ciocanului nici nu se stinsese încă și mă și apucase aceeași toropeală, aceeași groază, același frig de gheață ; dar mi-am apropiat crenguța sfîntă de buze, și acestea pieriră.

340 Atunci am auzit foarte lămurit zgomotul acelu
pas domol și măsurat care răsuna pe scară și se
apropia de ușa mea. Apoi ușa mea se deschise în-
cetișor, fără vuiet, ca împinsă de-o putere suprana-
turală, și atunci... Atunci l-am zărit pe Costachi
345 palid, cum îl văzusem pe năsălii. Lungile lui plete
negre, revărsate pe umeri, picurau de sîng. Purta
veșmîntul lui obișnuit. Numai era descheiat la piept,
lăsînd ca să se vadă rana sîngerată... Tot era mort
într-însul : carnea, veșmîntul, mersul — numai
350 ochii, ochii aceia grozavi trăiau încă. La vederea
acestora, lucru ciudat : în loc să simt o groază și
mai mare, am simțit că mi se îndoiește curajul.
Dumnezeu mi-l trimisese, desigur, ca să-mi pot da
seama de starea în care mă găseam și să mă apăr
355 împotriva celui necurat.

La cel dintîi pas pe care strigoii îl făcu spre
patul meu, privii cu îndrăzneală în ochii aceia de
plumb, întinzînd asupra-le crenguța sfințită.

360 Strigoii încerca să înainteze. Dar o putere mai
mare decît a sa îl țintui locului și se opri.

— O, murmură el, nu doarme, știe tot !

Vorbea pe moldoveneste, și cu toate acestea în-
țelegeam, ca și cum aceste cuvinte ar fi fost ros-
tite într-o limbă cunoscută.

365 Stam așa unul în fața celuilalt : strigoii și cu
mine ! fără ca să-mi pot lua ochii de la ochii lui,
cînd am văzut, fără să fi avut nevoie de a întoarce
capul în partea ceea, pe Grigoriță ieșind de după
baldachin, asemeni arhanghelului nimicitor, cu
370 spada ridicată. Își făcu cruce cu mîna stîngă și
înaintă încet cu spada întinsă spre strigoi. Acesta,
la vederea fratelui său, își trăsese și el din teacă
sabia, cu un hohot de ris grozav.

375 Dar de-abia sabia lui se atinse de fierul sfînt,
și brațul îi căzu nemișcat de-a lungul trupului. Cos-
tachi dete un strigăt plin de deznădejde și amar.

— Ce vrei tu ? grăi cătră fratele său.

— Pe viul Dumnezeu, zise Grigoriță, îți porun-
cesc să răspunzi.

380 — Spune! zise strigoii, scrișnind din dinți.
— Te-am pîndiț eu la drum?... Nu! Te-am atăcat eu?... Nu! Te-am lovit eu?... Nu! Te-ai aruncat în spada mea, și iată tot! Așadară, în ochii lui Dumnezeu și ai oamenilor, nu sunt vinovat de fratricid! Deci tu n-ai avut o menire dumnezeiască, ci infernală; deci tu ai ieșit din mormînt, nu ca o umbră sfîntă, ci ca un strigoi blestemat și vei reintra în mormînt!

390 — Cu dînsa, da, strigă Costachi, încordîndu-și puterile ca să mă ia.

— Singur! strigă la rîndul lui Grigoriță; femeia aceasta este a mea!

Și rostind aceste cuvinte, îi atinse rana sîngerată cu vîrfurile fierului sfînt.

395 Costachi dete un țipăt, ca și cum o spadă de foc l-ar fi atins, și, ducîndu-și mîna la piept, făcu un pas îndărăt. În același timp și cu o mișcare ce părea legată de-a celuilalt, Grigoriță făcu un pas înainte. Atunci, ochi în ochi cu mortul, cu vîrfurile spadei în pieptul fratelui său, porni într-un mers încet, înfiorător, solemn, asemeni mersului lui Don Juan sau al Comandorului, strigoiiu retrăgîndu-se în fața spadei sfînte, sub voința neîndurată a semnului lui Dumnezeu, acesta urmărîndu-l fără a rosti un cuvînt, amîndoi ofînd din greu, amîndoi fără pic de sînge în obraz, cel viu împingînd pe mort înaintea lui și silindu-l să plece din castelul care-i fusese locuința și să intre în mormînt.

405 O, era ceva înfiorător de văzut, vă mărturisesc!
410 Și cu toate acestea, purtată eu însămi de o putere mai mare, nevăzută, necunoscută, fără să-mi dau seama de ceea ce făceam, m-am ridicat și m-am luat după dînșii.

415 Scoborîrăm scările, luminate numai de ochii plini de pară ai lui Costachi.

Străbăturăm așa pridvorul și ograda.

Trecurăm pragul porții cu același pas măsurat: strigoiiu pășind îndărăt, Grigoriță cu brațul întins spre el, și eu pe urma lor.

420 Cursa asta fantastică dură un ceas.

Trebuia să ducem mortul înapoi la groapa lui ;
numai, în loc de a lua drumul obișnuit, Costachi și
Grigoriță tăiaseră drumul de-a dreptul, nemaiținând
425 seama de picioarele care parcă pierise. Sub picioarele
lor, pământul se netezea, șiroaiele secau, copacii se
retrăgeau, stîncele se dedeau la o parte. Aceeași
minune se întîmpla și pentru mine, ca și pentru
ei ; numai tot cerul mi se părea coperit de un ho-
430 bot* negru, luna și cerul dispăruse și nu vedeam
nimic alta decît ochii de foc ai strigoiiului scin-
teind în noapte.

Astfel ajunserăm la Hangu.

Astfel trecurăm printre gardul de mărăcini care
împrejmuia cimitirul.

435 De-abia intrați acolo, am zărit în umbră groapa
lui Costachi săpată alătura de a tatălui său, pe
care n-o știam, și cu toate acestea am ghicit-o.

În noaptea aceea știam toate cele.

Pe marginea gropii deschise, Grigoriță se opri.
440 — Costachi, zise el, nu s-a isprăvit încă toate
pentru tine, și un glas ceresc îmi spune că vei fi
iertat, dacă te vei pocăi : făgăduiești să reintri în
mormîntul tău, făgăduiești tu să nu mai ieși din
el, făgăduiești tu, în sfîrșit, să te întorci spre Dum-
445 nezeu, lepădîndu-te de Satana ?

— Nu ! răspunse Costachi.

— Te pocăiești ? întrebă Grigoriță.

— Nu !

— Pentru cea din urmă dată, Costachi !

450 — Nu !

— Bine, atuncia cheamă în ajutorul tău pe Sa-
tana, după cum eu chem pe Dumnezeu în ajutorul
meu. Și vom vedea încă o dată cine va birui !

455 Două strigăte răsunară în același timp ; spadele
se încrucișară scăpătînd schintei și lupta dură un
minut ce mi s-a părut un veac.

Costachi căzu. Și am văzut spada cea înfrico-
șată, am văzut-o înfigîndu-se în trupul lui și țîn-
tuind acest trup în pământul de curînd răscolit.

* Hobot — vâl.

460 Un răcnet suprem, ce n-avea nimic omenesc,
trecu prin aer.

Am dat fuga.

Grigoriță rămăsese în picioare, dar se clătina.

Am alergat și l-am sprijinit în brațe.

465 — Ești rănit? l-am întrebat eu plină de teamă.

— Nu, îmi răspunse el; dar într-un asemenea
duel, dragă Hedwigo, nu te ucide rana, ci lupta.
Cu moartea m-am luptat, și voi fi al morții!

470 — Iubitul meu! iubitul meu! să plecăm de aci!
să plecăm de aci! Și viața poate va reveni iarăși.

— Nu, iată mormîntul meu, Hedwigo. Dar să
nu pierdem timpul: ia o mîină din țărîna asta îm-
bibată de sînge și pune-o pe mușcătura ce ți-a fă-
cut-o strigoii. E singurul chip de a te apăra pe
475 viitor împotriva îngrozitoarei lui iubiri.

M-am supus înfiorîndu-mă. M-am plecat să iau
un pumn din țărîna aceea plină de sînge și, ple-
cîndu-mă, am văzut cadavrul pironit în pămînt:
spada strălucitoare îi străpungea inima și un sînge
480 negru gilgia ieșind din rană, ca și cum abia acuma
ar fi murit.

Am plămădit pămîntul acela amestecat cu sînge
și l-am lipit de mușcătură.

485 — Acum, Hedwiga mea adorată, zise Grigoriță
cu glas slăbit, ascultă bine ultimele mele povețe.
Părăsește țara cît vei putea mai curînd, depărtarea
singură te poate mîntui. Părintele Vasile știe ulti-
mele voințe și le va îndeplini. Hedwigo, o sărutare,
cea din urmă și singura, Hedwigo, eu mor!

490 Și zicînd aceste, Grigoriță căzu lîngă fratele său.

În orice altă împrejurare, în mijlocul acestui ci-
mitir, lîngă groapa aceasta deschisă, cu aceste două
cadavre unul lîngă altul, mi-aș fi pierdut mințile,
dar, cum am mai spus-o, Dumnezeu pusese în mine
495 o tărie deopotrivă de mare cu întîmplările la care
nu mă făcuse martoră numai, ci și făptașă.

500 În minutul acela cînd priveam în jurul meu, căutînd un ajutor, deodată poarta mînăstirii s-a deschis și călugării, duși de părintele Vasile, intrară doi cîte doi, purtînd torțe aprinse și cîntînd troparele morților.

Părintele Vasile sosise chiar atunci la mînăstire, căci prevăzuse cele ce s-au întîmplat și, în fruntea întregului sobor, intra acum în cimitir.

505 Așa m-a găsit în viață între cei doi morți.

Fața lui Costachi era chinuită de cele din urmă zvîrcoliri ; Grigoriță a fost îngropat alături de frațele său, creștinul, de cel blestemat.

510 Smaranda, aflînd această nouă nenorocire și amestecul ce l-am avut eu, vroi să mă vadă, și, venind să mă găsească la mînăstirea Hangului, i-am povestit tot ce se petrecuse în noaptea aceea grozavă. I-am povestit de-a fir-a părul toate peripecțiile acestei fantastice istorii, dar ea m-a ascultat
515 ca și Grigoriță, fără mirare, fără frică.

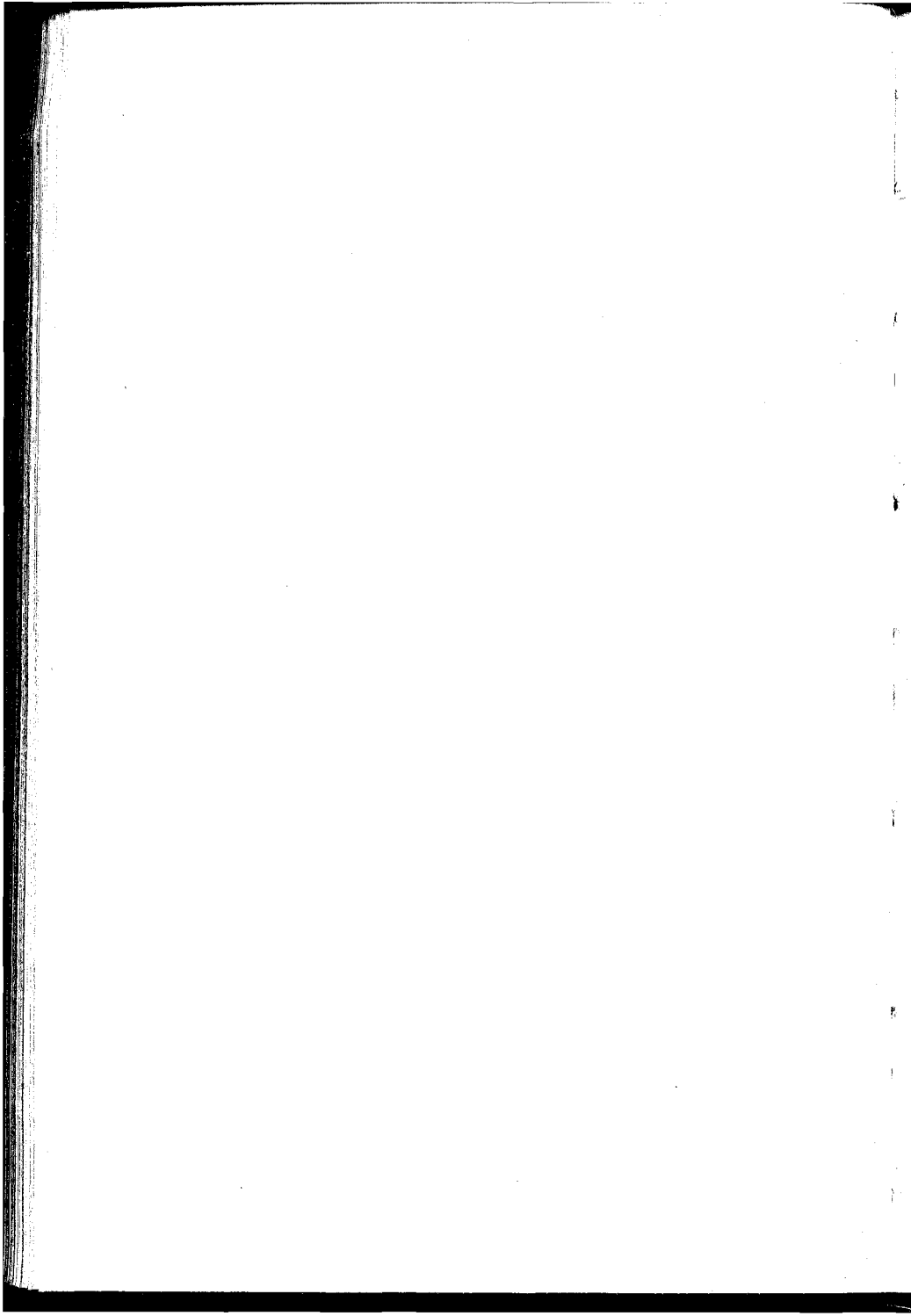
— Hedwigo, răspuse ea, după un moment de tăcere, oricît de stranii sunt cele ce-mi povestești, știu cu toate acestea că nu mi-ai spus decît adevărul. Neamul Brîncovenilor e blestemat pînă la
520 a treia și a patra generație. Și aceasta, pentru că un Brîncovan a ucis un preot. Dar blestemul acum s-a sfîrșit, căci, cu toate că ești soție, ești încă fecioară ; cu mine, neamul se stinge. Dacă fiul meu
525 ți-a dat un milion, primește-l. După mine, în afară de milosteniile ce am de gînd să le fac, prisosul averii mele va fi al tău. Acuma, ascultă povața soțului tău : pleacă numaidecît în țările unde Domnul nu îngăduie să se întîmple astfel de groaznice lucruri. N-am nevoie de nimeni ca să-mi plîng copiii.
530 Adio ! Nu te mai îngriji de mine. Zilele ce or să vie sunt numai ale mele și ale lui Dumnezeu !

Și, sărutîndu-mă pe frunte ca de obicei, mă lasă și plecă să se închidă în castelul Brîncovenilor.

535 Opt zile după aceste întîmplări, am plecat în Franța.

540 După cum nădăjduise Grigoriță, nopțile mele se liniștiră și nu mai fură cercetate de cumplitul strigoi. Cu timpul, m-am însănătoșit chiar pe deplin și nu păstrez din această întâmplare decât doar paloarea asta de moartă, care însoțește pînă la mormînt pe orice ființă care a fost sărutată de un strigoi...

PROZĂ ORIGINALĂ DIN
PERIODICE

ECATERINA PITIȘ

„Poezii“, Minerva, 1909. Un volum 163 p. în 8

Dacă urci într-o zi de primăvară pe Tîmpa, de
sus, de la cerdacul de piatră ferecat, priveliștea ce
ți se înfățișază e într-adevăr uimitoare. În față ți
se desfășoară în toată întinderea ei liniștită și bo-
5 gată vestita țară a Bîrsei, cu sate risipite sub um-
brare, cu arături așa de frumos grăpate, încît ți se
par de sus cine știe ce covoare scumpe de catifea.
Semănăturile răsărite, cu verdele lor deschis și fra-
ged, înveselesc ochiul pînă departe, unde linia zării
10 se amestecă cu cerul.

Dincoace, Postovarul își ridică fruntea ninsă,
privind ca un uriaș uimit la atîta tinerețe, iar de
cauți în jos, la picioarele tale, pădurile de pretu-
tindenii se rostogolesc tumultos ca o cascadă cu ta-
15 lazuri verzi, ducînd cu ele parcă de-a rostogolul ca
niște jucării un vâlmășag de case, de grădini, de
biserici, ca apoi să le arunce la întîmplare și să clă-
dească tihnitul oraș al Brașovului...

Acolo, în suburbia liniștită a Scheiului-Vechi,
20 departe de zarva lumii și de toate frămîntările vieții
noastre bucureștene, într-o căsuță mică și modestă,
ascunsă în fundul unei grădini cu pomi înfloriți
ce-și scutură neconținut petalele albe și trandafirii,
visează scriindu-și povestea zilnică a inimei ei o față
25 palidă, cu ochii mari, albaștri, și cu părul inelat în
cîrlionți aurii...

Povestea acestei inimi bune și curate e de o melancolie înduioșătoare... E atîta liniște împrejurul ei, atîta singurătate o împresură, încît ai spune că-și aude inima bătînd, și în ritmul bătăilor ei își urzește versurile...

30 În ele nu vei găsi preocupările femeilor moderne ; pe strunele acestei lire discrete nu rătăcește nici un ecou al emancipării feminine sau al altor probleme sociale.

35 Nici o tendință de a uimi prin erudiție, nici o înclinație de înregimentare la vreo școală literară...

Versurile Ecaterinei Pitiș au totuși un farmec neîntîlnit la celelalte poete ale noastre.

40 O sensibilitate într-adevăr feminină o face să găsească note și accente ce te înduioșează și te îmbie să visezi cu dînsa ; imagini eterice, aproape impalpabile, te urmăresc și te fac să repeți fără de voie versuri ca următoarele :

45 Aș vrea să fiu o rază de lună ori de stea,
Să-ți lunec în odaie ușor printre perdea,
Și să mă joc zglobie pe cărți și pe hîrtii,
Iar tu să cați la mine, să nu mai poți să scrii...

Aș vrea să fiu o floare uitată într-un răvar,
50 Să împart cu tine visuri și jale și amar,
Să stau la ferestruie și să înfloresc frumos,
Căsuța să se umple de farmec și miros...

Tot talentul ei e făcut numai din sensibilitate. Ei îi ajunge că iubește, că suferă și visează. De aci
55 toată ușurința cu care se exprimă. Un fluture, o floare, o rază îi sunt de ajuns ca s-o facă să cînte...
Arare numai, umbra unei îndoieli, dorul de-o viață necunoscută, mai intensă și mai bogată în dureri și bucurii, întunecă seninătatea sufletului ei resemnat, și atunci își plînge închisoarea ei înflorită :

60 La geamul meu pe-o ramură în floare
Venit-a-n zbor să cînte-o ciocîrlie,
Pieri apoi ușoară și zglobie
În ploaia cald-a razelor de soare.

65 Pe urma ei canaru-n colivie
Se uită dus, băfind din aripioare,
Și-ntr-un tîrziu, din strîmta închisoare
Vibrează lin o tristă melodie.

70 Șî drag, mi-e drag, că dînsul, ca și mine,
Prin cînturi dulci și triste și curate,
Durerea lui încearcă să-și aline.
Pe amîndoi același dor ne bate,
Și amîndoi trăim în țări străine...

75 E dorul poate-al unei lumi pe care acest suflet
delicat și bun ar fi mai bine să n-o cunoască nicio-
dată. La noi e atîta răutate, atîta invidie, atîtea
școli și curente, atîți maestri și discipoli, atîta zgo-
80 mot zadarnic și certuri care n-au nimic de-a face
cu arta, încît, după cîtiva ani pierduți în vălmășa-
gul acesta pestriț, cu greu te-ai mai putea recu-
noaște... Care dintre noi a rămas senin și încreză-
tor? Cine nu-i înarmat pînă-n dinți și nu stă gata
a da o lovitură pentru lovitură? În mica republică
85 a literilor noastre, domnește o eternă stare de ase-
diu, și vai de acela care nu știe să lupte sau să se
înjosească...

Rămînă dar sufletele bune și curate în sihăs-
triile lor înflorite, departe de zarva lumii și de
90 toate frămîntările noastre, căci natura e mai bună
sfătuitoare ca orice maestru, cîntecul păsărilor mai
isteț ca orice teorii, mirosul florilor mai dulce și
mai mulțumitor ca orice tămîieri și laude intere-
sate... Rămînă acolo și cîntă-ne în graiul simplu al
95 naturii, care singur este cel adevărat!

UN CONGRES AL SCRIITORILOR !

De un timp, de cînd instituțiile de editură și-au clădit palate splendide, instalate cu tot confortul mașinismului modern, cu vitrine largi și luminoase, în care cărțile nouă se impun ochilor trecătorilor, de cînd ziarele cu tiraj fac jertfe colosale pentru a-și asigura tot mai mulți cititori — s-ar părea că o eră nouă s-a deschis și pentru cei cari s-au devotat literaturii. Reviste ca *Viața românească* sînt învinuite că îmbuibă pe insațiabilii literați cu toate onorurile și le cîpțușesc buzunarele cu infolii de bancnote pe care ei să poată să-și însemne impresiile zilnice ; biblioteci de popularizare se întrec între ele să puie la îndemîna publicului mic și mare, în traduceri scumpe, capodoperile literaturilor străine și cele indigene, adică produsele scriitorilor celor mai mari reduse la prețurile cele mai mici ; teatrul și-a deschis larg porțile, dînd sume fabuloase fericîților traducători ai unor piese ca *Heidelbergul de altădată*, *Don Carlos*, *Falimentul*, *Amorul vechiază* etc. În sfîrșit, un scriitor de astăzi, în imaginația senină a burtăverzilor, trebuie să ia proporții uriașe. Un scriitor din zilele noastre ar trebui să aibă cel puțin un palat la Șosea, o vilă la Sinaia, un iaht sub presiune în portul Constanța și un automobil la scară, deocamdată aeroplanelle nereprezintînd destulă siguranță pentru prețioasa

30 persoană a maestrului respectiv. Vor mai opina unii
că acest om tras de mîncă din toate părțile trebuie
să se bucure într-adevăr de o constituție extraordi-
nar de robustă, ca să nu rămînă ciung ca Venera
de Milo în mijlocul atîtor solicitadini.

*

35 Cu toate astea, scriitorul român este o ființă in-
grată prin excelență, insașiabilă, irascibilă, grando-
mană, care nu se mai mulțamește cu nimic și să
tînguie pretutindeni că moare literalmente de
foame !

Firește că, rar de tot, întîlnești printre ei și
exceptii fericite. De o pildă, noi cunoaștem unul
care o viață întregă s-a străduit ca să ridice pres-
40 tigiul scriitorilor noștri, nu numai în țara noastră,
dar și în ochii Europei : a alergat bietul om de la
București la Paris, și de la Paris la București, a
adus oameni de legi și reprezentanți ai pîrliților de
scriitori de pe aiurea, ca să pună odată friu nesă-
45 țioasei lăcomii a îmbuibaților noștri confrăți, a pro-
vocat un congres la Ateneu, sub a cărui cupolă so-
lemnă s-au discutat cu gravitate drepturile neso-
cotite a sus-numiților pîrliți și intrarea României în
hora convențiilor literare ; apoi, plin de bunăvoință
50 și animat de cele mai bune intenții pentru propăși-
rea literaturii, s-a gîndit să clădească și o casă co-
mună, un palat al literaților ; a alergat pe la pri-
mărie, a obținut teren — iată cum literatura cîștiga
teren ! — și apoi, cu ajutorul celor mai mari arhi-
55 tecti, a pus piatră peste piatră și a izbutit să facă
această a zecea minune : casa literaților. Invidia și
răutatea, însușiri îndeobște cunoscute ale literaților
noștri, fiind așa de mari, încît nu pot sta doi la un
loc, nu într-o casă, ci nici la o revistă sau gazetă,
60 au hotărît pe Solness constructorul să locuiască sin-
gur în Thebaida lui, precum singur locuiește la pro-
pria-i revistă.

Iată ce poate realiza un scriitor cu bunăvoință în
țara românească !

65 În fond însă, viața noastră este mult mai tristă. Lăsînd gluma la o parte, e timpul ca să distrugem legenda aceasta aurită, la adăpostul căreia tocmai cei nechemăți, oameni cari n-au aproape nimic comun cu literatura, își asigură o existență comodă
70 și un cașcaval inexpugnabil !

Soarta literatului modern este cea mai de plins poate din cîte există în țara noastră. Tipul acesta de proletar intelectual este nespus de trist, și problema existenței lui cu atît mai dureroasă, cu cît
75 el ține mai mult la ideile lui sau are veleități de independență. În zilele noastre de specializare, trebuie să te devotezi unui lucru căruia să-i dai toată energia ta, toată inima și tot sufletul tău. Greșesc amar aceia — și sînt cei mai mulți — cari socotesc
80 literatura ca un lux și ca o ocupație de diletanți. În realitate, nici o carieră nu cere o mai îndelungă pregătire și o mai intensă stăruință și continuitate, devotament mai mult și mai mari sacrificii, pentru a crea ceva durabil.

85 De aceea, poate, scriitorii — mai cu seamă la noi — fac impresia unor oameni dezorbitați. Va trece multă vreme, probabil, pînă cînd organismul nostru social îi va recunoaște ca pe niște elemente utile și hotărîtoare pentru propășirea adevărată a unui neam.
90

Pînă atunci însă, o, tovarăși cari suferim de aceleași răni înveterate, cum nu mai avem nimic de așteptat, nu credeți că ar fi timpul să uităm tot ce ne dezbină, toate nemulțumirile trecătoare și por-
95 nirile vrăjmașe dintre noi și să ne apropiem și să ne sfătuiem într-un congres, doar am realiza odată o adevărată societate a oamenilor de litere din țara românească ?!

SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI

RASPUNSUL D-LOR D. ANGHEL ȘI ST. O. IOSIF

D-le redactor,

La întrebările dv., drept răspuns am putea să ne cităm singuri, reproducînd articolul publicat acum cîteva săptămîni tot în prețuitul dv. ziar. Este adevărat însă că atunci aveam prea puțină nădejde în realizarea unei societăți a scriitorilor, de care vorbeam mai mult ca de un fapt din domeniul lucrurilor nerealizabile.

Cea mai bună dovadă că nevoia unei astfel de societăți se simte astăzi mai mult ca oricînd este entuziasmul plin de făgăduință cu care ideea a fost întîmpinată în toate cercurile ce se interesează de literatură. Societatea va lua ființă deci și va dura, în ciuda apostolicelor sarcasme de rău gust ale răuvoitorilor care s-au grăbit să compare pe scriitorii noștri cu o asociație de fabricanți de cizme — uitînd, probabil, că pe Hans Sachs și pe Tolstoi nu cizmăria i-a împiedicat să facă literatură cel puțin tot așa de înaltă ca unii din apostolii noștri cu stil ciobotăresc.

Societatea va lua ființă, fiindcă exprimă dorința noastră, a tuturor cari își cîștigă existența prin scris și cari își fac o glorie din aceasta și, mai ales, pentru că o cer împrejurările de cele mai multe ori nespuse de grele în care trăiesc scriitorii în mijlocul unei societăți de îmbuibăți cari disprețuiesc și găsesc că e un lux inutil acest fel de a-ți cheltui

energia. Va lua ființă, fiindcă o voim, înseamnă
ceva și avem conștiința forțelor noastre.

30 Printr-o selecție care să elimineze elementele
parazitare sau inutile, prin uitarea tuturor dușmă-
niilor și resentimentelor personale, prin energie, en-
tuziasm sincer și devotament absolut, vom ajunge,
desigur, cît mai curînd, la înjghebarea temeinică a
35 societății visate. Cît e vorba de mijloacele de reali-
zare, societatea avînd un scop economic, putem
urma și noi pilda asociațiilor similare, neținînd de
astă-dată nicidecum la gloria de a fi originali sau
novatori. Firește că, la început, nu pot să fie toate
40 desăvîrșite; experiența însă ne va învăța și, dacă
unele nemulțumiri inevitabile se vor ivi, sperăm
că timpul le va nivela și pe acestea ca pe multe
altele.

Foloasele pe cari o societate de acest fel le-ar
45 aduce culturii noastre în genere sunt netăgăduite.
Noi, de pildă, cari am dat de atîtea ori concursul
gratuit și grațios diferitelor serbări prin diferite
orașe, împreună cu, și fără marele „meșter“ care
ne acordă azi brevetul de cizmari, suntem în mă-
50 sură să cunoaștem ce influență binefăcătoare pot
avea asupra publicului nostru aceste șezători, orga-
nizate însă în mod sistematic și cu scopuri pur
culturale. Societatea ar fi chemată astfel să se pună
în legătură directă cu „marele“ public, care, din
55 nefericire, astăzi e atît de mic, să-l crească și să-i
formeze gustul pentru literatură.

Iar scriitorului, care va găsi un colțișor de adă-
post și recreare în mijlocul celor deopotrivă cu el,
ii va spori încrederea în sine, atît de necesară pen-
60 tru a stărui înainte în meseria lui, căci și scrisul
— oricît s-ar spune — este o meserie astăzi, și
poate cea mai nobilă din cite sunt.

Iată, în cîteva cuvinte, ce credem noi despre so-
cietatea ce e pe cale de a se întocmi și pentru care
65 suntem gata a face toate jertfele, încredințați că co-
laborăm la o faptă bună.

D. Anghel și St. O. Iosif

GAZETA LUI WILY

Locuiam pe-atuncea în fundul unei curți într-o mahala de muncitori, la un tâmplar neamț. Eram în anii aceia cînd începeam să scriu și aveam cel mai mare respect pentru a patra putere, care domiciliază în chioșcurile de pe bulevard.

5 Gazda mea era un muncitor harnic și totdeauna vesel. Eu geluiam versuri, el traverse, și asta ne legase ca pe doi oameni cari pun preț pe vreme și-și cîștigă existența prin munca lor. Între noi doi
10 nu era nici o taină, eu îi spuneam păsurile mele, el mie pe a lui și nu mi se părea că sunt așa de străin în vălmășagul Bucureștilor. Cu deosebire, avea mare respect de mine, văzîndu-mă că citesc și scriu mereu și din cînd în cînd descoperind numele
15 meu iscălit în josul vreunei coloane de ziar.

Într-o seară, pe cînd tocmai isprăvisem un poem, în care cîntam bucuriile vieții casnice, la care rîvneam pe-atunci, iată și Wily că intră la mine și, închizînd ușa cu grijă, se apropie de masa mea cu
20 un aer misterios și-mi spune :

— Domnule *Dichter*, multe ticăloșii se mai petrec pe lumea asta ! Eu am să-ți spun ceva care să dai la gazetă. Știi ticălosul ăla bețiv din fundul curții...

25 — Ei, ce-i cu el ?

— Apoi acela are un copil de la nevastă-sa dintîi, o fetiță ca de șase ani și-o ține în pimniță și

nu-i dă de mîncare decît la două zile. Am văzut-o
30 ieri, cînd mi-a căzut o daltă acolo : mai mare mila,
numai pielea și ciolanele pe dînsa. Nu crezi dum-
neata că ar fi bine să-ți iei pălăria și paltonul și
să te duci la gazetă să spui ce se petrece aici ?

— M-oi duce, Wily...

35 A doua zi de dimineată, luîndu-mi informațiile
și notîndu-mi acest caz senzațional, m-am dus la
redacția unui ziar răsîndit, unde am făcut cum
mă-ndemnase Wily.

40 Veneam cu inima-mpăcată că săvîrșisem o faptă
creștinească, denunțînd pe acel tată denaturat, ca
să vorbesc în limbajul simpaticilor noștri reporteri.
Ajung acasă, caut pe Wily, să-i povestesc.

El însă, pînă să deschid eu gura, îmi luă înainte
și-mi zise zîmbind :

45 — Păcat de deranj, domnule *Dichter*. S-a pu-
blicitat deja la gazetă...

— Ce gazetă ? întreb eu mirat, știind că-n afară
de mine tîmplarul n-avea nici o legătură cu presa.

— Apoi în gazeta mea...

— Care gazetă a dumitale ?

50 — *Bukarester Tageblatt* ! zise el cu o vădită sa-
tisfacție, zîmbind.

— Să văd și eu numărul...

Atunci tîmplarul, deschizînd ușa, începu să
strige :

55 — Amalie, *komm hier* !

Nevastă-sa, o nemțoaică rumână, ștergîndu-și
mînile cu un șervet, cu gestul lui Pilat din Pont,
apăru în pragul ușei. Wily atunci strigă :

60 — Iaca *Bukarester Tageblatt*, numărul cel mai
nou... și cel mai bine informat !

Și-mi spuse pe urmă că-n lipsa mea, pe cînd ca
un reporter care a pus mîna pe o știre senzațională
alergam într-un suflet la redacție, nevastă-sa, care
75 prinsese veste de acest caz monstruos de sechestra-
re, îmi luase înainte și umpluse toată mahalaua,
provocase descinderea autorităților, liberarea victi-
mei și arestarea monstrului, făcîndu-mi astfel inu-
til demersul meu plin de nobile intenții...

70 De-atunci, atît eu cît și prietenul meu Wily am
rămas foarte sceptici față de progresul pe care-l
face reportajul cotidianelor din zi în zi. La ce bun
atîtea automobile, telefoane, aeroplane, chiar și alte
75 invenții puse în slujba reportajului modern, cînd
gura unei „Amalie“ poate cu atît succes să le în-
locuiască !

IERI ȘI ASTĂZI

Un artist, să-i zicem poet, romancier, deși pînă acum n-a existat, sau nuvelist, era privit pînă astăzi la noi ca un individ apocaliptic, adică un individ care trebuie, neapărat, să poarte plete lungi

5 — nici într-un caz să fie chel — să se hrănească cu foi veștede cînd e toamnă, cu flori de cireș cînd e primăvară, și să consume o enormă cantitate de luciu de lună în orice anotimp. E just că și perioada posteminesciană a ajutat mult întru înjghebarea

10 unui astfel de tip nereal. Un observator judicios, dacă ar fi cetit și ar poseda, ca noi, toată eflorescența noilor trubaduri de la Eminescu și pînă în zilele noastre, ar putea să constate următoarele :

După stingerea marelui nostru bard, un potop de poezii, în care tinerii de pe atunci își cheltuiesc vremea scumpă a tinereții plîngînd dureri imaginare, în loc s-o trăiască în toată deplinătatea simțurilor și inteligenții lor. E un donchișotism roman-

15 tic, cum rareori s-a întîlnit în alte literaturi. Fiecare se credea obligat să-și aibă o amantă ideală, căreia să-i dedice tot surplusul lui de energie, plus toate florile cîmpului și toată garnitura de rigoare.

20

Aceasta nu este de mirat. Toți poeții mari au avut aceeași înfrurire asupra generației imediate.

25 La noi s-a localizat, limba românească nefiind o limbă europeană. În alte părți, a trecut granițele,

s-a întins, a cîştigat teren și ar fi urcat pină-n Marte, dacă mijloace de comunicație posibilă ar fi fost și dacă britanismul colonizator, de pildă, ar fi putut să aibă veleități de colonizare interplanetară.

30 Această epidemie de sentimentalism exasperat și monocord a fost variată de o notă nouă, adusă și răspîdită dintr-un focar care-și avea sediul în dealul Sărăriei din Iași, unde trona pe atunci leoninul portret al lui Karl Marx și acela al răposatului cavalier Lassalle. *Contemporanul* întrerupe pentru un moment cu nota lui socială eternele elegii ale epigonilor eminescieni. O serie nouă de accente începe să vibreze, plîngînd alte dureri decît ale amorului, acelea ale pîntecului poate, ale proletarului zgribulit care își găsise poetul în domniile Cuza, Mille și alți protagoniști ai idealurilor proaspăt aduse din străinătate. Acești noi truveri nu se deosebeau nici ca fizic, căci arborau aceleași straie soioase, cu care se mîndreau, nici ca sinceritate, căci plîngeau dureri imaginare pe care nu le resimțise, își umflau glasul de o revoltă care era străină inimii lor ; precum ceilalți nu suferise încă de dragostea sau de trădarea unei amante, tot așa acești proletari imaginari nu suferise de surplusul unei munci mai mari decît opt ore de lucru, nici de bătaia Cri-vățului, nici de înmulțirea unei progenituri pe care n-aveau cu ce s-o hrănească, nici de tot convoiul de mizerii și nenorociri pe care le îndură fatal cei ce trăiesc din munca lor.

45 Au trecut vremile acele. O generație nouă s-a ridicat, o producție puternică, vioaie, continuă, o încercare veșnică spre desăvîrșire se accentuează de-atunci. O tendință evidentă de manifestare a personalității se afirmă din tot ce se produce astăzi. O sinceritate absolută reiese din opera tuturor scriitorilor tineri. Durerile imaginare au dispărut, falșul sentimentalism, supraproducția de luciu de lună, dragostea aceea stupidă, etalată ca pe o tarabă, nu se mai vede. Sentimentul acesta sublim care naște în fiecare om și care dominează lumea apare ca o notă tănuită. Imaginea abia-l spune, simbolul ici-

70 colo îl indică, suferințele proprii au căpătat o în-
nobilare. De asemeni durerile altora nu se mai ma-
nifestă prin sufletul celui care n-a suferit și n-a
încercat încă durerile lui proprii.

75 De-atunci s-au format scriitorii cari au ajuns la
o vîrstă cînd îți poți da seama de tot realismul bru-
tal al vieții. Sînt firi încercate, sînt oameni cari au
căutat să se dezrobească și să lupte pentru idealul
lor propriu, care este arta. De aci mirarea celor mai
mulți de a vedea că poeții și în genere scriitorii de
astăzi au veleități de a-și spune și ei cuvîntul lor
80 în toate chestiunile care frămîntă vremile noastre
tulburi. De aci neîncrederea că acești oameni cari
ar trebui să se ocupe exclusiv cu variațiile lunii sau
cu nuferii de pe băltoace ar putea și ei să aibă o
idee de ceea ce se petrece în jurul lor.

85 De aci curiozitatea bunilor burghezi pentru ac-
centul de revoltă, pentru ironia crudă, pentru cu-
vîntul biciuitor care-l găsesc în versul sau în proza
scriitorilor noștri de astăzi. Lor niciodată nu le-a
trecut prin mînte că în afară de a fi scriitori, sînt
90 și noi cetățeni și că, prin urmare, nimic din
ce e comun durerilor și bucuriilor celorlalți nu
poate să ne fie străin. Un artist, prin firea lui, prin
educația lui, prin complexitatea care o are, simte de
obicei mai profund și poate fi deci mai capabil să
exprime și să servească o cauză.

95 Prin urmare, voi toți cari ați stat pînă acum în
umbră timizi, dibuind un cuvînt, chinuind un vers,
cizelînd o frază, voi, cari v-ați lăsat intimidați de
tupeul cutărui X ales de guvern ca mandatar al
națiunii sau de cinismul cine știe cărui sociolog cu
100 teorii și sisteme infailibile, scuturați-vă, recăpătați
încrederea în voi și în experiența voastră proprie
cîștigată cu atîtea jertfe. Spuneți-vă că tratatele și
cărțile le stau tuturor la dispoziție, că inteligența
noastră nu poate fi mai prejos decît a lor, că sim-
105 țirea noastră poate fi mai puternică și că mijloa-
cele noastre de exprimare pot fi mai potrivite pen-
tru a pune o idee în mișcare, pentru a semăna un
gînd bun, pentru a propaga o credință salutară.

Astfel vom împrăştia legenda scriitorului eteric care consumă luciul de lună şi vom ajunge să fim şi noi luaţi în seamă ca forţe utile societăţii, aşa că nu-şi va mai permite orice burtă-verde să ne privească de sus şi să ne trateze de visători.

REPRESIUNE

O negură deasă acopere orașul. De-abia se vede la doi pași. Umbre apar și dispar ca după niște cortine. Felinarele luptă greu împotriva acestei năvale de întuneric, în care guri nevăzute își amestecă
5 strigătele, lansînd apelul știrilor senzaționale ale gazetelor de tiraj.

Îmi iau și eu gazetele și, ajuns acasă, le răsfoiesc cu nerăbdarea unui bucureștean ce sunt. Mirosul acesta de tipar proaspăt e pentru mine un
10 parfum înviorător, o otravă de care nu mă pot lipsi, cum nu se pot lipsi alții de morfină sau de opiu. Citesc, și ca unul ce am trecut mult timp la redacții și am corectat multe ineptii ale multora dintre con-
15 frații mei cari mai persistă și astăzi în jurnalism, revăd tradiționala foarfecă, nelipsita pensulă cu gumă, îndurătoarele biurouri pline cu teancurile lor de gazete cosmopolite și autohtone, atotștiutoarea
20 *Enciclopedie* a lui Larousse — și o melancolie ciudată mă cuprinde. Văd diverse capete aplecate pe foile albe, văd mâini febrile mînuind neobosite ju-
cării primejdioasă, unealta făcătoare de glorie sau dărîmătoare de celebrități, pliscul de oțel care zgî-
25 rîre, rănește, inoculează, vindecă sau ucide — și diverse nume îmi revin în minte. În jurnalele cum-
părate, pe unele din ele le regăsesc, la distanță de ani, cum fără mirare e fatal să regăsești pe un osîndit la ocnă tăind același bloc de sare.

Pe rața unora joacă un zîmbet de mulțumire, pe-a altora o crispație dureroasă ; în timp ce-și aștern proza pe hîrtie, o mîină nevăzută parcă vine și le pune o mască ce exprimă lăcomia, șantajul, răzbunarea, ura ori durerea și revolta pornită din adîncimea sufletelor curate și cinstite.

Alung aceste vedenii și urmez să citesc proza zilelor de azi. Alătura de nume cunoscute de gazetari profesioniști, diletanți necunoscuți, nume de-o zi, încearcă să se afirme. Restul — e fatalul balast anonim, inspirat de direcția unui partid și impus de officină.

O notă comună însă dă un caracter de unitate gazetei românești, și aceasta este violența de limbaj și lipsa totală de urbanitate în stil. Singure gazețele populare ca *Minerva* și *Universul* respiră o altă atmosferă, infectată și ea, din nenorocire, de o altă plagă care este reportajul senzațional, cu tot bagajul lui de crime monstruoase, de sinucideri tragice și delapidări ingenioase. Fantezia aceasta sîngeroasă se repercutează și ea în sufletele naive ale diverșilor cititori, probă contagioasele sinucideri de la stația B.-M, sau altele. Literatura e sporadică, tolerată și considerată ca materie de umplură, sau cel mult ca un lux costisitor, de reclamă.

În haosul acesta de interese multiple și nu totdeauna curate, care se învîlmășesc și luptă să-și cîștige un public, un tip de gazetar adevărat, cu convingeri proprii și nestrămutate, gata de jertfă și abnegație, un pionier al unei cauze mari, nu s-a putut forma la noi. În orice caz, multfluctuantul și binevoitorul d. Panu nu este acela. E adevărat că au trecut cîteva figuri luminoase, dar un Cezar Bolliac, un C. A. Rosetti, un Eminescu n-au avut urmași. Un temperament, un gazetar-tip, un pasionat de meseria lui, a fost, poate, Toni Bacalbașa, dar probabil că ar fi urmat și el să devie un oportunist, vîntor de portofolii ministeriale — și pentru ce nu ? — ca atîția alții, cari au trecut prin presă și au ieșit cu degetele pline de cerneală și cu conștiința încărcată de cine știe ce idei subversive,

70 aruncate-n treacă, ca o neghină, spre a dispărea apoi în turma bine hrănită a bugetivorilor.

Din aceste pricini gazetele noastre în genere nu poartă pecetia unei personalități. Zadarnic se cheltuiesc bani, circulă subscripții printre partizani, apar reviste și ziare noi cu toată reclama cuvenită —
75 căci toate se aseamănă, purtînd doar o firmă deosebită. Aceeași lipsă de entuziasm adevărat și mai cu seamă de convingere caldă și nestrămutată le caracterizează deopotrivă. Și pentru ce ne-am mira atunci cînd vedem că simpatiile și gologanii publicului merg spre un jurnal ca *Adevărul*, care apără
80 interese potrivnice poate neamului nostru, le apără cu perfidie, cu sistem, dar cu încăpățînarea inerentă omului care are o convingere și un țel bine stabilit. Nu represiuni barbare, nu decrete de expulzare, nu interpelări violente vor putea coborî tira-
85 jul și opri din mers mica și primejdioasa unealtă pe care o dețin în mîinile lor ce nu cunosc hodina ! Nu disprețul și batjocura față de niște oameni cari își slujesc cauza lor cu credință, ci un ziar bine
90 făcut, o tribună totdeauna elocventă, un laborator în care să se dezbată și să se lămurească toate problemele mari și dureroase ale sufletului nostru zburciumat de astăzi, și un om, în sfîrșit, un om intransigent, implacabil, întreg, care să-și jertfească toată
95 hodina și sufletul lui.

Prin urmare, adevărata gazetă românească, dezinteresată, care să nu vîneze nici cîștigul, nici popularitatea directorului ei — rămîne încă de făcut.

STERIADE

Un om jovial și totdeauna bine dispus vădește un echilibru sufletesc, trădează o sănătate morală. Și aceasta e caracteristica pictorului Steriade. Exuberanța și veselia anilor de studiu, petrecuți la München și Paris, le-a luat cu dînsul, depășind pragul atelierelor în care a lucrat și intrînd în vălmășagul vieții, unde a căutat să-și afirme talentul și originalitatea. Lumea curioasă, amestecată, turbulentă și entuziastă, care frecventează academiile de pictură de la Paris, lumea pantalonilor de catifea și a beretelor, lumea aceea de fete tinere, modeluri peste zi și metrese de esteți peste noapte, în sfîrșit, tot amestecul acela pe care Henry Bataille îl zugrăvește așa de frumos în la *Femme nue*, cu glumele, suferințele și bucuriile, cu dialectul specific — și care nu există la noi, deși d. Pompiliu Eliade ar vrea să-l transplanteze, traducînd piesa — i-a dat lui Steriade ceva fermecător și comunicativ, pe care nu-l au alți maiștri gravi de la noi. Exuberanța și veselia le-a luat cu dînsul, și acestea l-au făcut bun, căci o impresie adîncă de bunătate și milă respiră din toată ființa lui.

A călătorit și a știut să vadă, și ceea ce a lucrat a luat direct după natură. În atelier n-a făcut decît să desăvîrșească, de aceea și însușirea de căpetenie a operelor lui e sinceritatea. Nu știe, nici

nu vrea să facă frumos și lins, nu-i un decorator
de buduaruri și un înveselitor de ginecee. O notă
socială pronunțată se vedește la el. Lumea celor
30 umili îl ademenește îndeobște, viața porturilor cu sa-
lahorii ei încovoiați sub poveri, cu corăbiile încăr-
cate de mărfuri, cu toată atmosfera de muncă și
energie cheltuită pentru cîștigarea pîinei de toate
zilele. Suburbii vechi cu căsuțe șubrede, colțuri de
35 natură ce n-ar fi ademenit pe nimeni capătă viață
și-și dezvăluiesc parcă tot misterul sub penelul lui
puternic. Figuranții lui nu sunt figuranți de paradă,
ci recrutați din vălmășagul vieții adevărate : țigă-
cile sunt veritabile, cu patina lor, și nu cu farduri,
40 turcii sunt turci, și nu „juni turci“ europenizați —
frumosul convențional, în sfîrșit, pentru el nu
există.

Dar considerații mai amănunțite asupra picturii
lui, a felului cum lucrează, cum își pregătește pa-
45 leta și își îmbină culorile vi le vor spune alții, mai
competenți — căci, vai, nu ne lipsesc oamenii com-
petenți în orice materie. Noi ne mulțămim să ve-
dem în Steriade un artist cu personalitate proprie,
care-și caută drumul în plin aer, nefăcînd concesii
50 tradițiilor, preocupat numai de ceea ce simte și gă-
sește el vrednic și interesant de a fi redat. Îl salu-
tăm deci cu toată bucuria și încrederea ca pe un
viitor mastru al picturii noastre !

LITERATURA DE SĂRBĂTORI

În seara aceasta de ajun, senină, deasupra orașului tihnit ai spune că Dumnezeu își aprinde pe rând candelile în ramurile nevăzute ale unui uriaș pom de Crăciun, care ne aduce aminte că e timpul darurilor — și ne gândim ce dar am putea da și noi celor mici. E o problemă pe care, desigur, și-o pun mulți.

Celor nevinovați — păpușile, ori soldații de plumb, sau toate dihăniile și paiatele vorbitoare li se cuvin, dar este o vîrstă la care copilul întoarce capul plictisit de la jucărele. E începutul adolescenței, și firește că adolescenței i se cade alt fel de daruri.

În străinătate, problema aceasta e dezlegată de mult : n-aveți decît să deschideți orice revistă sau gazetă în preajma sărbătorilor și veți vedea o nomenclatură întregă de cărți scrise anume pentru tinerime.

Toate genurile sunt reprezentate pentru a putea dezvolta imaginația și a trezi curiozitatea minților fragede. Icoana — gravura — în primul plan ; căci ca să insuflă copiilor gustul rar și neprețuit al lecturii e bine ca întîiele cărți ce i le dai să se adreseze mai întîii ochilor și apoi minții. Pentru aceasta francezii au, de pildă, minunata comoară a poveștilor lui Perrault, sau *Romanul vulpii*, sau întîmplă-

rile lui Cadet Rousselle, *Regele Dagobert* etc. ; în altă ordine de idei, pe bunul La Fontaine, unde fiecare de mic se deprinde să-și controleze după tiparuri simțimintele, să urască șiretenia, să hulească minciuna, să se înfioare de zgîrcenie și să se deprindă să fie bun cu aproapele și milostiv cu dobitoacele. Germanii au, în afară de frații Grimm, o întreagă literatură de povestiri morale și educative. Toate țările își au, în sfîrșit, literatura lor pentru copii și nu cruță nici o jertfă materială pentru a tălmăci, a împrumuta una alteia și a ilustra în chipul cel mai artistic acest fel de cărți. Pictorii cei mai mari nu se cred înjosiți punîndu-și verva penelului lor în slujba unor astfel de opere ; scriitorii cei mai reuțați și ei continuă tradiția.

În schimb, ce putem găsi la noi ? Ce s-a făcut pentru educația, în afară de litera școlii, a copiilor și aceea a poporului care este și el alt copil ? Colindați librăriile noastre, opriți-vă la vitrinile luminate și căutați : ce-ați putea alege ? Există vreo ediție ilustrată a poveștilor lui Creangă ? Se pot numi oare ilustrații mîzgăliturile fantastice, cu care un editor dealtfel plin de rîvnă pentru cartea românească a înzestrat pe Ispirescu ? Cîteva povești de Carmen Sylva, basmele lui Andersen traduse de curînd de doamna Vlahuță, cu ilustrații reproduse ; *Păcală* și *Legenda țiganilor* de P. Dulfu — cam atît pentru partea imaginativă, căci nesăratele și nepipăratele anecdote ale domnului Speranția nu le putem trece în acest inventar. Cit privește partea recreativă și științifică — tocmai aceea care ocupă un loc mai important în educația timpului nostru — în afară de manualul lui Tom-Titt și cîteva alte traduceri răzlețe din Flammarion — neant desăvîrșit. Antologiile raționabile și bine selecționate lipsesc de asemenea.

Librarii fac ce pot și ce le convine. Dar credința noastră este că nu lor le incumbă această sarcină, ci în primul rînd Ministerului de Instrucțiune Publică.

Există la Casa școalelor — după cît știm — un fond respectabil pentru tipăriri de cărți bune și răspîndirea lor în popor. În fiecare an acest fond
70 cu multiple nule figurează în buget — și dispore ca prin farmec, nelăsînd nici o urmă trainică în ce privește tipăriturile. Nu exagerăm dacă afirmăm că în afară de *România pitorească* și *Din trecutul nostru* a domnului Vlăhuță, precum și *Povestea unei*
75 *coroane de oțel* a domnului Coșbuc, aproape nici o carte de seamă nu ne este cunoscută nouă. Probabil că se tipăresc în vreo tipografie clandestină, ca în Rusia, și se răspîndesc pe sub mîină, ca în Ardeal; cel puțin noi, în peregrinările noastre prin
80 țară, n-am avut plăcerea să le vedem prin casele oamenilor. În orașe, lipsa lor se împlinește prin cărți străine, mai ales franțuzești; la țară însă, cel ce face tabloul minunat al țaranului român, stînd la adăpostul Crivățului și citind lîngă vatră, înconjurat de familia lui, Biblia sau alte cărți tipărite sub
85 oblăduirea Ministerului nostru de Culte — minte. Noi mărturisim că n-am văzut nici urmă de carte — nici pe poliți, nici pe masă, nici după ușă. Poate vor fi în lăzile de zestre, sau aiurea? Nu se știe!

90 Ceea ce se știe însă e că la țară, în noaptea de Ajun, cînd Dumnezeu își aprinde luminile uriașului candelabru ceresc, luminînd deopotrivă tot pămîntul, în casele de prin sate, oamenii, ca și acum cîteva veacuri, dacă stau strînși în jurul vetrii,
95 deplîng aceleași dureri, își spun aceleași povești și legende moștenite din moș-strămoși, ascultă la gemuri aceleași colinde și deapănă același fir, continuînd astfel tot vechea tradiție orală.

UN INCENDIU

CRONICĂ FANTEZISTĂ

Un autodafé în toată regula, un fel de manifestare în contra întregii prese, a avut loc mai deunăzi în str. Regală : un chioșc — din ce pricini nu se știe — fie din cauza gazetelor incendiare pe
5 a care le conținea, fie din alte motive, s-a aprins și a incinerat întreaga producție săptămînală a scriitorilor noștri politici și literari.

Era un amestec bizar de flăcări, de limbi de foc de toate nuanțele, de scînteii multicolore, care te făceau să te gîndești fără de voie la diversitatea de
10 opinii, de principii și de păreri ce le cuprindeau foile incinerate. Vîntul ce rătăcea în treacăt pe la acea oră împrăștia bucăți furate la întîmplare, frontispicii efemere pe cari puteai citi : *Furnica, Lily,*
15 *Țințarul, Scoica, Falanga, Neamul românesc, Noua revistă română, Săptămîna, Viața nouă, Biblioteca modernă, incendiarul 1907, Revista ilustrată, Minerva literară, Sămănătorul (Facla nu apăruse încă,*
20 *deci nu i se poate imputa nimic deocamdată) — plus nomenclatura tuturor cotidianelor...*

Mărturisesc că întîmplarea asta m-a pus pe gînduri și m-am întrebat : dacă incendiul acesta s-ar fi generalizat, mistuind toate chioșcurile, ar fi fost o mare pierdere pentru cultura românească ?

25 Nu știu. Pentru chioșcar însă pierderile au fost considerabile. Și cum reporterii nu se găseau la cea-

30 sul acela înaintat de noapte pentru a face o dare
de seamă amănunțită ca să arate ce a mai scăpat
din acest flagel, îmi iau eu ingrata sarcină de a
reda câteva fragmente din producția intelectuală a
contemporanilor mei pe care le-am cules pe locul
„sinistrului“.

35 Notez un fragment din revista craioveană *Ra-*
muri cari probabil fiind încă prea verzi au fost
mai cruțate de furia elementului atotpurificator.
Partea cruțată de flăcări — dar vai ! nu și de poste-
ritate — a fost tocmai un articol datorit ilustrului
pedagog Bogdan-Duică privitor la *Cometa* — nu
40 cea apărută incognito zilele acestea pe cer, ci aceea
care — grație d-lui Pompiliu Eliade — n-a consim-
țit să apară pe scena Teatrului Național... Păcat că
articolul era fragmentat, ca și nasul criticului —
fapt care m-a inspirat și m-a făcut să improvizez,
la lumina incendiului, următoarea gingașă dedicație :

45

LUI DUICĂ

A fost un critic care
Credea că are nas
Să facă disciplină
Și ordine-n Parnas.

50

Deci se porni să scrie
Cu aprigu-i plaivas,
La orice poezie
Strîmbînd mereu din nas.

55

Dar după-atîtea critici,
Din gloriosu-i nas
Abia contururi triste
Și umbre-au mai rămas...

60 Răscolesc mai departe, ca un peticar, în morma-
nul de foi, și găsesc un alt fragment dintr-o gazetă,
la care am colaborat odată — pe vremea cînd I.V.H.
nu era, încă, „sfredelușul“ d-lui Pompiliu Eliade...
Mărturisesc că mi-a părut rău de modestia simpa-

65 ticolui Alberic de la Teatrul Național, văzînd că
prețuiește așa de mult manopera struțului care, cînd
e încolțit de-aproape, își vîră capul în nisip — în
cazul de față în culise — crezîndu-se astfel invi-
zibil și inviolabil.

70 Focul însă se-nțețea mereu și cum o flacără
verde, infernală, zbucnea, și cu toată apa ce-o con-
țineau cotidienele în descrierile inundațiilor din
Franța, nu se da biruită, ci se aprindea tot mai
tare, am înțeles că situația desperată în care se afla
acum chioșcul era datorită revistei d-lui Motru...
dar :

75 În fața-acestei triste scene
Mi-am zis :
De Motruis
Nil nisi bene...

80 Chioșcul trosnea acum îmbrățișat de flacări,
ajutate de focul sacru al revistelor tinere și mai
ales de uscăturile celor bătrîne — o singură foaie
rezista cu toate acestea în mijlocul vălvătăilor mis-
tuitoare. Era un incombustibil articol care ar fi re-
zistat, desigur, și marilor incendii istorice care au
85 mistuit Templul din Efes, Biblioteca din Alexandria
și acum de curînd Tîrgul Cucului din Iași.

Și materialul rezistent ca cremenea era datorit,
firește, simpaticului Mihalache, această creație a
d-lui Maiorescu și — recreație a noastră.

90 Acum, ca să termin această senzațională dare de
seamă asupra acestui îngrozitor incendiu, țin să vă
spun că, din toate ziarele și revistele distruse, sin-
gură *Cumpăna* n-a ars și aceasta pentru bunul
95 motiv că nu se mai afla nici un număr în chioșcul
fatal, toate fiind vîndute de peste zi !

„APROPO DE POETA RIRIA“

RĂSPUNS D-LUI PANU

De la un timp încoace și mai cu seamă de cînd am izbutit a ne gospodări în casa noastră — un vis de atîta timp urmărit — vedem cu părere de rău că aproape la fiecare pas trezim o nemulțumire, exasperăm o susceptibilitate, punem degetul, fără să vrem poate, pe cine știe ce rană ascunsă. De-acii unii ajung să ne tăgăduiască orice talent, alții ne învinuiesc că umblăm să căutăm cearta cu lumina, că sîntem arțăgoși, grandomani, pizmătareți și cite altele.

Noi știm un singur lucru : că în contra aceluia care are atîtea defecte și nici o calitate, nu se plînge nimenea și de scrisul sau vorba lui nu se discută. În orice caz poate că suntem greșiți de multe ori, că chiar avem o parte din defectele enunțate mai sus ; nici într-un caz însă, după știrea noastră și după obiceiul de control ce ni l-am impus, dublu mai cu seamă de cînd scriem împreună, n-am fost necuviincioși față de nimeni și cu atît mai puțin față de venerabilul d. Panu, după cum pretinde d-sa în *Săptămîna* din 22 ianuarie 1910.

Dar mai întîi, ca să poată fi înțelese cuvintele de mai sus, datorim oarecari lămuriri cititorilor noștri care poate n-au citit articolul d-lui Panu și nu cunosc nici cauzele care l-au provocat. Iată despre ce e vorba :

Acum șase luni, d. Panu, care este un adorator al poetei Riria, scrisese un „studiu“ plin de elogii despre opera acestei doamne, care încearcă de atîția ani să cucerească cu orice preț celebritatea. Un sentiment de adîncă și sinceră compătimire ne-a cuprins atunci — față de d. Panu, bineînțeles — văzînd pînă unde poate să se coboare cu amabilitatea un om de talia d-sale și am scris un articol care după multe peripeții și tribulațiuni s-a publicat, în sfîrșit, în ziarul *Viitorul*. În acel articol arătam că masa își asimilează judecăți gata formulate și se supune celor ce știu s-o domine și că, din acest punct de vedere, greșelile îndrumătorilor sunt cu atît mai primejdioase și de neiertat, cu cît aceștia sunt personalități mai superioare. Ori tocmai acesta era cazul d-lui Panu, care, continuăm a crede și astăzi că a făcut o mare greșeală, cînd, din bunăvoință, s-a extaziat în fața elucubrațiilor de rău gust ale doamnei Riria, pe care, dealtfel, le cita, comentîndu-le — nu cu puncte și cu exclamații, după cum zice că am făcut noi, ci cu fraze curtenitoare și ditirambice și avînturi juvenile de efeb, curioase la un om ce *mărturisește* 61 de ani.

Recitim articolul d-lui Panu și nouă ni se pare că ar fi scris de același tînăr neofit care frecventa odinioară — e mult de-atunci! — muzele și se căznea să traducă sonetele geniale ale lui Petrarca, visînd la dulcea Laura. Versurile lui de-atunci trădează o lipsă de îndemîinare explicabilă la un diletant în ale literaturii, cum era și cum mărturisește că a rămas — în ciuda vîrstei — venerabilul nostru pontif. Să fie aceasta o înrudire tainică, o explicație plauzibilă pentru ce d. Panu a rămas un mare admirator de versuri detestabile? Nu știm. Amintirile sale omit această parte clandestină din activitatea sa.

E cert, dealtfel, că pe acest teren d. Panu n-a evoluat. Poezia adevărată pentru d-lui, și mai cu seamă versul, a fost un lucru care era menit să dispară odată cu progresul civilizației, a fost o jucărie de copii, o pierdere de vreme a popoarelor pri-

mitive, după cum a căutat s-o probeze într-o serie
70 de articole pe care le-a publicat în reposatul jurnal
Ziua, scos pe vremuri cu d. Caragiale, articole neis-
călite și uitate poate de d-sa, pe care însă ni cerem
voie să i le reamintim (căci le-am citit, ca multe
altele, și pe acestea, deși d-sa pretinde că amîndoi
75 la un loc nu vom fi în stare să vedem, să citim și
să auzim atîtea cîte a fost în stare d-sa pînă la
vîrsta la care a ajuns și pe care i-o dorim, dealtfel,
matusalemică).

Toate aceste constatări exacte ne-au făcut să re-
levăm în articolul nostru faptul că d. Panu, difi-
80 cilul critic al marelui Eminescu, a găsit, în sfîrșit,
un subiect demn de admirația d-sale. N-am făcut
decît să cităm versurile pe care le-a ales d-sa, n-am
adăogat o virgulă, nici o interjecție măcar, și am
făcut apel pur și simplu la bunul simț al cititorilor
85 ca să judece. Ce sîntem noi de vină, dacă acele ne-
norocite stihuri erau ridicole și că marele pontif,
după doi ani de zile de cînd anunțase un studiu
asupra literaturii noastre, n-a descoperit decît ta-
lentul d-nei Riria? Unde-a văzut d-sa că am fi su-
90 părați? Dimpotrivă, noi am jubilat cînd l-am scris
— și după tonul dojenitor cu care ni răspunde, s-ar
părea că singurul supărat e în adevăr numai d. Panu.

Este oare o lipsă de cuviință a-ți spune păre-
rile? O greșală a-ți aduce aminte de un moment
95 înălțător din viața unuia din contemporanii tăi?
Probează aceasta că prin contrast am vrut să ară-
tăm mersul neînduratului Cronos, care nu cruță
nimic, nici pe poeta Riria, nici chiar pe d. Panu?
Calificativul grav de *ramolit* de care, ca de o gra-
100 țioasă atenție din partea noastră, pomenește d-sa,
l-am rostit noi undeva? Am arătat noi oare vreo
preferință la ce vîrstă am dori să atingem această
beătă stare? Sincer răspundem că nu.

Deci ocupe-se înainte, dacă aceasta-i face plă-
105 cere, după cum ne amenință, cu poeziile d-nei Ri-
ria: urce, dacă mai e loc liber, în cîrca Pegasului
zburdător și plimbe-se prin cele șapte vămi ale văz-
duhului, în timp ce inspirata bardă îi va susura ge-

110 nialele versuri, care au făcut deliciul d-lui Panu
și care sună astfel :

Să nu sape nimeni șanțuri înspre adâncimea mare,
Nici ridice la redute către-al dorurilor pisc,
Căci pe virfurile-nalte nori neașteptați se isc ;
Iar spre adâncimi săpate cu dorințe de pierzare

115 Nu se știe-al cărui nume scri-va soarta pe-al ei disc,
Și nici cine-mbogăți-va cu dureri al vieții fisc !

120 Noi însă mărturisim că, oricît ne-ar părea de
rău și oricît de „prezumptuoasă“ ar fi tinerețea
noastră cutezătoare, nu-l vom mai urma, de teamă
să nu-l supărăm cu nevinovatele noastre reflexii,
care aveau păcatul de a fi prea sincere poate, dar
nu erau nici într-un caz lipsite de cuviință.

CRONICA MEA

EVADĂRI SENZAȚIONALE. — IARĂȘI D. PANU. —
DIN AVENTURILE LUI MIHALACHE. — D-L I. C. BRĂ-
TIANU, A. MIRA ȘI BOGDAN-DUICĂ

5 La Iași se-ntîmplă lucruri stranii de-o vre-
me-ncoace. Ziarele aduc tot soiul de vești senzațio-
nale. Epidemii groaznice, demne de pana unui Man-
zoni, crime monstruoase, incendii neronice și cîte
alte catastrofe care au sfișit prin a pune pe gînduri
pe pașnicii cetățeni ai tihnitului oraș.

Să fie oare acestea niște semne apocaliptice, niște
somații cerești în legătură cu apropierea celor două
comete ?

10 Dăunăzi citeam, de pildă, că o ceată de bandiți
fioroși au izbutit să evadeze din penitenciarul local,
această sinistră pinacotecă de figuri patibulare ; și
iată că acum ni se semnaleză o altă evadare mult
mai senzațională, de data asta din adevărata Pina-
15 cotecă, acest penitenciar al artei ! Mai mulți pen-
sionari celebri ai acestui local, reușind să înșele
vigilența temnicerului Bardasare, au dispărut, stre-
curîndu-se printre galerii și lăsînd în locul lor niște
simple copii ! Bandiții evadați din penitenciar au
20 fost prinși și condamnați, pentru a se învăța minte,
la regimul celular ; clienților d-lui Bardasare însă,
numiților Rembrandt, Correggio, Teniers, Van Dyck,
spaniolului Murillo și altora, nu li s-a putut încă da
de urmă și fug probabil și-acuma.

25 Era fatal ca această senzațională dispariție să
provoace o panică generală. Făcîndu-se cercetări și

cerîndu-se o anchetă, d. Bardasare, directorul Școalei de bele-arte din Iași, s-a grăbit să facă cunoscut printr-o scrisoare că de mai multă vreme a semnalat atît Parchetului, cit și Ministerului lucrurile suspecte care se petreceau în muzeu. D-sa pretinde că această evadare s-ar datori mai cu seamă unor țărani suspecti, care-și petreceau timpul ducînd viața cea mai destrăbălată, jucînd cărțile toată ziua, în tovărășia unui oarecare Teniers, care a dispărut odată cu dinșii. Mai semnaleză pe un bătrîn „văzut de jumătate, dirijat spre stînga, cu capul în față și privirea lăsată în jos“, caracteristica bandiților și răufăcătorilor din școala numitului Rembrandt.

Aceștia, după d-sa, ar fi instigatorii. Dealtfel, mai pretinde că localul era bîntuit, cînd l-a luat în primire, în 1901, și de... Stahi! Dar afirmațiunile d-lui Bardasare devin interesante cînd afirmă cu tărie că, la urma urmei, acei dilecvenți, adică Rembrandt, Correggio, Murillo etc. nici n-ar fi existat!

Deci să presupunem că nu s-a întîmplat nimic și să ne împăcăm cu gîndul că cel puțin bandiții de la penitenciar au reintegrat celulele lor.

*

D. Panu recidivează și cu o adorabilă ignoranță a vieții și producției noastre literare — deși pretinde că este un fel de *je-sais tout* — pare dispus a-și părăsi înaltele preocupări politice, pentru a-și reface o virginitate literară. Îl asigurăm că suntem gata să cotizăm pentru a-i trimete floarea de lămîiță, după care rîmnește, și credem că nu va lua acest mic cadou din partea noastră drept un nou semn de necuviință.

Trecem peste comentariile gratuite și sentimentalismul lacrimatoriu cu care întîmpină manifestul scriitorilor în chestia Porn, acestea fiind chestii de principiu care nu se discută mai cu seamă cu d. Panu, fiind cunoscute simpatiile d-sale pentru neamul lui Israel. Cît e vorba însă de părerea d-sale că revista noastră *Cumpăna* n-avea nici un

rost să apară, cînd sunt atîtea reviste la care am fi
putut colabora, noi ne permitem a-l întreba : de
ce mai apare atunci *Săptămîna*, cînd sunt atîtea
20 reviste și ziare la care nu se simte lipsa colabo-
rării d-sale? Mai spunea d. Panu mai deunăzi că
tinerețea e „prezumptuoasă“, dar ni se pare că nici
bătrînețea nu se lasă mai prejos... Dar... „apropo de
d-na Riria“... Pe cînd vom avea deliciul să jubilăm
25 citind noul articol asupra acestei poete mondiale ?...

*

Am fi dat mult să fim o oglindă, pentru a pu-
tea răsfrînge chipul simpaticului Mihalache, în mo-
mentele cînd i-au căzut sub ochi frumoasele și
demnele scrisori ce i le adresează în *Viitorul* d-nii
5 Em. Gârleanu și I. Minulescu, colaboratori ai *Fa-
langii* și ai *Convorbirilor critice* pe care eminentul
critic — o autoritate, după cum mărturisește sin-
gur — le dirijează cu atîta tact.

E un caz unic în viața noastră literară, și ne
10 facem o plăcere reproducîndu-le. Iată scrisoarea
d-lui Gârleanu :

„Domnule Director,

În ultimul număr al revistei *Convorbiri critice*,
revistă la care am colaborat de la înființarea ei,
15 a apărut o notiță ironică la adresa Societății scri-
itorilor români. Cum și eu am fost unul dintre întee-
meietorii acestei societăți și cum acest fapt îl voi
considera totdeauna ca partea cea mai frumoasă
din viața mea de scriitor, țin să dezaprob prin pu-
20 blicitate aceste atacuri, fie ele glumețe, la adresa
societăței — și le voi dezaproba totdeauna, ori de
la cine vor veni.

Cu atît mai mult de data aceasta, cînd, perso-
nal, am intervenit pentru înlăturarea notiței despre
25 care e vorba și cînd nu s-a ținut seamă de rugă-
mintea mea.

31/I 1910, București

Em. Gârleanu“

Iată ce spune și d. Minulescu :

30 „*Domnule Director,*

Dați-mi voie să protestez și eu alături de prietenul Gârleanu contra violențelor de prost gust și de proastă calitate literară, strecurate în revista *Convorbiri critice* la adresa Societății scriitorilor români.

35 Ca vechi colaborator al sus-numitei reviste, regret. Ca membru în comitetul societății, surid.

40 Regret, fiindcă *maniile* la oamenii trecuți de o vîrstă oarecare pot deveni cu timpul periculoase pentru ei înșiși, și surid fiindcă aceleași *manii* rămîn totuși vecinic amuzante. *À bon entendeur, salut...*

1 februarie 1910

Ion Minulescu“

45 Asemenea gesturi, care fac onoare prietenilor noștri, dovedesc o dată mai mult spiritul de solidaritate care domină între membrii Societății scriitorilor și ar trebui să dea de gîndit acelor cari prin clevetiri nerușinate caută să tulbure o mișcare atît

50 de frumoasă și dezinteresată.

★

Se pare că laurii ce i-am cules cu prilejul banchetului meu de anul trecut, care în strălucire a întunecat pe acela de la Tîrgoviște, nu-l lasă pe d. prim-ministru I. I. C. Brătianu să doarmă liniștit. De aceea, se vede, a pus pe admiratorii d-sale să-i organizeze un nou banchet, la care dintre literați n-a luat parte decît colegul nostru d. Brătescu-Voinești.

10 *Menu-ul*, nu-i vorbă, a fost destul de copios, dar nici pe departe nu l-a atins pe al meu. Ieie cititorii volumul al doilea din *Caleidoscop*, care a apărut zilele acestea — și compare !

15 Cu această ocazie îmi fac o plăcere să previn și pe ilustrul meu critic d. Bogdan-Duică să se grăbească a-și procura volumul, căci, cu apariția aceasta de comete, nu se știe dacă cititorii vor avea răbdarea și puțința să-l mai aștepte doi ani ca să-i poată citi înaltele judecăți ce le va emite despre noua mea lucrare. Și ar fi păcat!

*

20 La Teatrul Național, *Prostul* continuă să ție — afișul.

CALEIDOSCOPUL LUI A. MIREA

— VOLUMUL AL DOILEA —

Există o revistă în Germania — și nu dintre cele mai puțin importante — care a introdus obiceiul original de a lăsa pe autori singuri să-și facă critica operei lor și să se prezinte oarecum în fața publicului.

5 E just că nimeni nu poate fi mai indulgent pentru copiii săi decât părinții, pentru opera lor decât autorii. Nu ne ieie dar în nume de rău cititorii dacă, cu ocazia apariției volumului al doilea al *Ca-*
10 *leidoscopului lui A. Mirea*, pentru a scăpa de multele întrebări indiscrete cari ni se fac mereu și cari au început a deveni plicticoase de la un timp, vom încerca să dăm oarecari lămuriri asupra felului nostru de a lucra și a genezei acestei colaborări.

15 Faptul în sine nu e nici nou, nici așa de rar. Nu e nevoie ca să cităm colaborări identice cari au devenit ilustre, cum ar fi, de pildă, Goethe și Schiller, Erckmann—Chatrian, frații Goncourt, Arno Holz și Schlaf, frații Rosny și alții. Colaborarea nu im-
20 portă, ci opera ce rezultă din această colaborare.

Noi am început prin a traduce. Citirile comune, cu exaltarea firească a unor oameni ce simt frumosul, au născut în noi dorința de a le exprima în limba noastră, de a le da o formă. De aci tovărășia.
25 Ori, lucrul e firesc : vorba aduce vorba ; cu nimeni nu te simți mai bine decât cu un tovarăș al gându-

30 rilor cari le simți confuze în tine; simțirile tale
tainice prind să se lămurească, să capete contur,
chemate de vorbă, mișcate de o judecată, evocate
35 printr-un cuvânt just, fixate într-o imagine. Tot-
deauna te simți mai elocvent, mai ingenios, mai
îndrăzneț în fața cuiva care te înțelege și răspunde
gîndurilor tale. Cuvîntul caută ripostă, din care
40 scapără lumina, precum spada caută spadă și naște
o scînteie. Farmecul vorbei e cuceritor, el aduce
amintirile, el deșteaptă lucrurile adormite în cine
știe ce colț de creier, el luminează deodată o pri-
velişte văzută și umbrită de vreme.

40 Și pe urmă, între doi înși ce și-au cultivat oare-
cum sensibilitatea, se stabilește ca un fel de fluid
nevăzut, care-i face de multe ori să gîndească ace-
lași lucru, să rostească simultan aceeași vorbă, să
închege același vers. Aceasta poate părea ciudat
multora, dar este așa.

45 Noi, în seri tîrzii, după ceasuri de muncă în-
cordată, am rămas uimiți de multe ori auzindu-ne
spunînd aceeași frază sau același cuvînt care ne
lipsea, fapt care ne-a făcut să credem într-o fata-
litate bizară a formelor, a expresiilor ce trebuiau
50 să fie ineluctabil așa și nu altfel. În ceasurile acele,
cele mai frumoase ceasuri poate, cînd sufletele
noastre vibrau atît de unison, elaborarea se făcea
într-un chip uimitor și aproape fără nici o sfor-
țare — și odată subiectul pus și discutat, se îmbrăca
55 de la sine, parcă ar fi fost cineva nevăzut care
ne-ar fi dat imagina justă. Zilele, însă, în cari fie-
care era tulburat de cine știe ce gînduri sau ne-
cazuri proprii, vremea cheltuită era inutilă și pro-
ducția noastră fără nici o noimă. Subiectul, care
60 ni se părea absurd atunci, reluat altădată, reînvia
și căpăta valoare în ochii noștri.

Așa am scris multe versuri; lirismul din noi
l-am pus în *Legenda funigeilor*, cu gîndul de a scrie
mai tîrziu pentru teatru, dialogul fiind pentru co-
65 laborație forma cea mai potrivită. Împrejurările
însă ne-au deviat.

Dar opera dramatică cere izolare, liniște, concentrare și continuitate. Și tocmai nota caracteristică a timpului în care trăim e zbuciumul necurmat, e goana după existența zilnică, e sentimentul de revoltă care naște surd la fiecare pas și un apel necentenit la luptă a tuturor forțelor spre îmbunătățirea societății noastre. Fatal era să fim furați și noi de acest turbure vârtej.

Am suprimat dar pe liricii din noi, amînînd pentru vremuri mai prielnice veleitățile noastre. Hărțuiți pe nedrept, îmboldiți de meschinăriile diverselor reviste, dezgustați de noroiul ce încerca să arunce asupra noastră, nevoia de a răspunde, de a ne apăra și a lovi la rîndul nostru ne-a hotărît într-o bună zi să încercăm satira, scriind în acest gen cea dintîi bucată care se chema *O dramă într-o colivie* și după care au urmat toate celelalte. Pseudonimul ales a fost luat la întîmplare, necre-zînd că vom continua în sensul acesta și că acest pseudonim va ajunge vreodată să figureze pe frontispiciul a două volume scrise în doi ani consecutivi sub titlul *Caleidoscopul lui A. Mirea*, care a avut pînă și deosebita cinste de a fi premiat de Academia Română.

În acest al doilea volum, cititorii vor găsi un ansamblu bizar de veselie și tristețe, de revoltă și resignare, de sarcasm și duiosie, de ură și indulgență, de răbdare și impetuozitate. Vor vedea în treacăt priveliști rupte din viața zilnică, vor simți reflexul pasiunilor cari au frămîntat lumea noastră în anii din urmă. Vor întîlni forme și ritmuri diverse și, dacă au suflet, se vor îndurera și vor zîmbi, cum am făcut și noi cînd le-am scris.

Noi ne-am făcut, prin urmare, reclama cuvenită. Ce va aduce anul nou, nu știm. Dar ceea ce știm este că, orice ar spune critica română, nouă ne este absolut indiferent.

UN ERUDIT

D-lui Bogdan-Duică

Multă paciență li se mai cere custozilor de biblioteci pentru a face în lumea aceasta pe un om erudit! Ei singuri pătimesc, suferind toate capriciile maniacului, stirnind colbul deus de vremuri
5 pe rafturile unde nici o mână nu se mai întinde, urcînd și coborînd scările cu teancuri de cărți vechi pe brațe, ca atleții de iarmaroc cari ar da reprezentării gratuite ca să-și arate forța muschiulară — stînd umiliți ceasuri îndelungate în așteptare ca
10 eruditul să-și isprăvească un pasaj interesant, sau să-și ia cine știe ce note, sau să-și strîngă fișele nenumărate în care se închide tezaurul muncii lui de șoarec de bibliotecă.

Tipul acesta de erudit sterp, care muncește și se trudește de ani de zile ca muntele lui Esop pentru a naște un șoarec, există și la noi. De o pildă, eu am avut fericirea să cunosc unul care, pentru a-l putea recunoaște și d-voastră, vă voi spune, trecînd peste alte detalii, că aducea cu vestitul spătar
20 Milescu, acel mare erudit ce-și pierduse, după cum se știe, o parte integrantă și destul de decorativă a figurii sale, rămînînd totuși o figură în istoria literaturii noastre.

Eruditul meu e un om posac, veșnic nemulțumit
25 ca un dispeptic — probabil pentru că înghite foarte mult și mistuie prea puțin. Din frageda tinerețe a îngurgitat, ca struțul cel lacom, pe nealese, tot ce

i-a căzut sub mînă. Autori clasici, tratate de filozofie, romane, drame, comedii, — în sfîrșit *menu*-ul cel mai variat și mai contradictoriu. Și, firește, ca omul care ar începe mîncarea de la desert spre supă, acuma pătîmește. Cetînd atîta, natural că i-au venit veleități de literatură — și a scris omul, căci nimic nu-i mai contagios ca poligrafia. Contactul cu unul dintre maeștrii noștri i-a dat gustul să încerce și el gimnastica versului. Și-a frînt nasul, se-nțelege, în această acrobație, pătîmind deopotrivă atît el, cît și nefericitul autor pe care a vroit să-l traducă. Logodna lui cu muza poeziei a fost sfințită printr-un inel *famos* al regelui Candaules — logodnă, însă, care s-a stricat, frumosul mire nefiînd pe placul capricioasei Polymnii...

După această înfrîngere dureroasă, ratatul poet gîndi că nu e serios să scrii versuri, cînd ai o fire de erudit ca a lui. Aruncă o privire scrutătoare asupra trecutului nostru și cugetă la marea operă ce o are de făcut.

Își zise indignat că sunt atîtea figuri care dorm în umbră și trebuie reabilite cu orice preț, se revoltă contra prostiei și nerecunoștinței contemporanilor acestor mari figuri și se năpusti asupra bibliotecilor fără întîrziere ca un titan ce ar vrea să rezidească o lume.

Rafturile prăfuite se goleau, teancurile de cărți coborau în cascade, praful se ridica și juca în razele de soare, făcîndu-i o aureolă luminoasă. Cu stînga el foileta, cu dreapta nota, cu picioarele înlătura grămezile de volume și colecții de ziare vechi care amenințau să-l clădească de viu, ca pe regretata soție a meșterului Manole. Bibliotecile își dublase personalul față cu acest Gargantua intelectual.

Și-alesese un poet și, cum se documenta asupra lui, culegînd cel mai mic amănunt, cea mai obscură aluzie, cea mai infimă întîmplare din viața acestuia, văzu că este imposibil a scrie viața acestui om și a reabilita opera sa, fără a pune în lumină și a reabilita întreaga epocă. Cobori deci iarăși tomu-

70 rile, jucă iarăși praful în soare, bibliotecile își tri-
plară acum personalul — și eruditul nostru începu
să sape din nou, ca un cobold încăpăținat, la zidul
de întuneric ce amenința să se năruie peste dînsul.

75 Ani de zile munci din nou așa, spre conster-
narea bieților custozi, adună munți de fișe, de note
și glose — și cînd, în sfîrșit, cu figura radioasă,
crezu că a sfîrșit, văzu că nu era încă decît tot la
început. Epoca aceasta, în care trăise scriitorul, nu
era decît o pătură din imensul sediment al veacu-
rilor în care se alcătuiseră cultura noastră.

80 Văzînd aceasta, nu se descurajă. Își numără
anii și-și zise : nici veșnicia nu mă va putea abate !
Și, cu îndărătnicie, reîncepu.

85 Aceeași scenă se repetă. Încăpăținatul erudit
îmbătrîni, custozii apucați în tinerețe, unii trecură
la pensie, alții muriră. Cărți noi apărură și fură
uitate de toți, viața afară se preschimba urmîndu-și
calea ei firească, comete vagabonde împlinindu-și
ciclul reapăreau —, dar coboldul nostru, care adu-
cea cu spătarul Milescu, nu se da... Și probabil,
90 cînd gongul ceresc va vesti în univers că a sosit
momentul judecății din urmă, cînd cortina de te-
nebre va trebui să cadă peste toată această lume,
eruditul nostru nici atunci nu va isprăvi și va fi
foarte plictisit că trebuie să renunțe definitiv la
95 monumentala lui operă abia începută !

POVESTE PENTRU GINTEA LITERARĂ

Ce curioasă și aparte lume mai este și aceea a gîtii noastre literare !

5 După atîtea deziluzii și zile triste trăite cine știe cum, după toate amărăciunile simțite la fiecare pas, după atîtea înfrîngerii dureroase, te miri cum acești veșnici copii pot să spereze și să se iluzioneze de cea dintîi rază ce le-o trimite un șugubăț ciob de oglindă. O adiere, a șoaptă ajunsă pînă la ei, sporește, se face rumoare și ia proporții nemăsurate. Entuziasmul se comunică și se propagă 10 de la unul la altul, precum două streșini apropiate se aprind una pe alta. Ochii lor sunt niște lentile măritoare, timpanele lor, mai sensibile ca niște diapazoane, vibrează și repercută cel mai mic zvon de îndreptare spre bine... Și de aci să vedeți sfaturi, 15 conciliabile, intrigi, discuții, planuri, nemulțumiri, aluzii, pizme, intervenții, pretenții și cîte de toate !

Așa, mi-aduc aminte că acum cîteva luni o știre în adevăr senzațională a pus în mișcare toată turbulenta și irascibila gintă ! Unul dintre noi, într-o 20 bună zi, fiind chemat de un arhont al poeziei noastre, aduse într-un cerc îmbucurătoarea veste că în curînd se va încheia pe totdeauna cu lungul șir de suferințe și nevoi ce păreau a fi apanajul etern al celor ce fac în țara românească literatură. Vestea 25

ce-o aducea tovarășilor lui de suferinți de la ma-
rele arhont era că ministerul, în sfârșit, înduioșat
de lungul martirolog al acestor fii ai patriei, exploa-
tați așa de inuman pe toate căile de milionarii edi-
30 tori, de analfabeții directori de gazete, de clandestinii
administratori de reviste, ba chiar pînă și de
cei mai obscuri anticari (acest ultim refugiu și ne-
cropolă a tuturor gloriilor naufragiate) — minis-
terul, cum spuneam, înduioșat pînă la lacrimi, s-a
35 hotărît să intervină în favoarea lor, înființînd un
mare institut de editură !

Senzația era extremă, și atît trubadurii, cît și
prozatorii, în minutul acela, făcură probă de un li-
rism fără seamăn, neatins încă în istoria literaturii
40 noastre. În fața ochilor lor halucinați se înălța deo-
dată, orbitor, un palat alb cu ferestre largi ; tim-
panele lor vibrau de bîziitul motoarelor ; mașinele
aruncau ca o cascadă foaie după foaie, kilometri
de proză și versuri curgeau ; mîni sprintene fețuiau
45 și broșau, piramide de volume se ridicau și dispă-
reau, împrăștiindu-se peste imensul sol al țării.

Era un entuziasm indescriptibil !

O sumă considerabilă se alocase pentru această
întreprindere, un comitet ales pe sprinceană — aici
50 nu se prea înțelegau, uitîndu-se cam chiorîș și de
sus unii la alții, barzii și prozatorii noștri — tre-
buia să prezide și să dea sancțiunea manuscriselor
menite a vedea lumina zilei. Planul, în adevăr, era
ingenios și mirific. Mecena acela fără figură nu-și
55 rezerva decît scoaterea cheltuielilor, adică 10% din
vînzarea cărților, rămînînd ca restul să umple punga
pînă atuncea, vai ! atît de goală a fiecărui pacient
al muzelor și al diverselor bănci și zărăfii, plus al
muntelui de pietate și al nenumăratelor lui
60 sucursale !

Din ziua aceea, picior de scriitor român nu mai
călca pragul cafenelelor. Toți se dăduse afund.
Constelațiile mansardelor ardeau pînă tîrziu, o con-
sumație neobișnuită de hîrtie se resimțea pe piață,
65 o pădure de „Kohinoruri“ și „Faberi“ dispăreau
zilnic din vitrinele librăriilor, crampa scriitorului

făcea ravagii și, pentru întâia dată în viața lor, aezii și prozatorii regretau lipsa de educație a ambedextriilor.

70 Fiecare isprăvisese ori un roman, ori un poem în douăzeci și patru de cînturi; criticii se bucurau și ei de această neobișnuită producție ce avea să le dea material pentru atîtea volume.

75 Cei mai în vîrstă își alcătuiau operele complete, dezgropau de prin saltare și coșnițe manuscrise îngălbenite, înseilau amintiri trunchiate, înnodau fragmente risipite, prescriau crîmpeie din scrisori vechi — și, în sfîrșit, era o jubilară generală.

80 O panică îngrozitoare se răspîndi în lumea editorilor și cîteva case mari amenințau să dea faliment. Zadarnic, cu zîmbetul pe buze și cu mîna plină de bilete de bancă, se prosternau în fața scriitorilor, căci erau dați afară pe ușă fără cruțare, cum fusese și ei la rîndul lor dați afară în altă vreme.

90 Dar lunile trecură și starea de asediu benevolă a mansardelor încetă. Ca sloiurile eractice, cînd vine zăporul, unul cite unul coborîră din nou copiii muzelor. Ospitalierele cafenele se umplură iarăși, și marmurele meselor, de atîta timp mute, prinseră din nou glas ca-n poezia lui Ervin... Pesimistele șfarturi legară iar prietenie cu multoptimiștii dezertori — și acum, că romanele, poemele, studiile etc. erau gata, convorbirile reîncepură.

95 Cînd se regăsiră cu toții, din această arcă modernă, o deputăție fu trimeasă după informații să vadă ce mai e cu faimoasa casă de editură, făgăduită de oblăduire prin gura arhontelui.

100 Deputăția se-ntoarse cu buzele umflate. Faimoasa casă nu fusese decît un mit. Bunul și milos-tivul arhonte, care plîngea cu lacrimi de crocodil soarta sărmanilor scribi proletari, tineri și bătrîni, foști, prezenți și viitori, trădase cauza, căutînd să amestece întreg *Universul* în tainicile și grandioasele planuri ale oblăduitorului, care-și retrăsese grăunțele, plin de mîhnire, pentru mai nobile scopuri.

110 Considerabila sumă ce se alocase spre înființarea marelui institut de editură proiectat s-a reparatizat aiurea.

115 Și acum, cînd alba casă ce se-nălța în fața ochilor voștri halucinați s-a surpat, acum, cînd timpanele voastre sensibile nu mai prind bîzuitul motoarelor, iar piramidele de volume au dispărut ca prin farmec, o, voi toți, vecinici copii cari vă iluzionați de cea mai slabă rază pe care v-o aruncă un șugubăț ciob de oglindă, voi toți cari sperați o îndreptare spre mai bine, adunați-vă cu toții din nou: 120 porniți discuții, aprindeți-vă la față și judecați, dacă ați priceput povestea mea, spuneți dacă e frumos și bine ce s-a făcut? Iar, după aceasta, luați-vă la subsuoară manuscrisele cu atîta trudă scrise și sunați sfios la ușa editorilor, de nu vreți să fiți dați afară, urcați din nou treptele redacțiilor și 125 gîndiți-vă că, oricum, ca ultimă speranță vă mai rămîne totuși necropola bunilor și ospitalierilor anticari.

CRONICA MEA

Intr-una din cronicile mele spuneam că la Iași, de-o vreme încoace, se întâmplă lucrurile cele mai stranii. Se zvonea atuncea că mai mulți bandiți feroși, ca Rembrandt, Correggio, Teniers și alții, înșelînd vigilența paznicului lor Emanuel Bardasare, au reușit să evadeze din celulele lor.

O anchetă în urmă a liniștit opinia publică, declarînd că numiții bandiți n-au existat decît în imaginația febrilă a reporterilor avizi de știri senzaționale. Indus în eroare, am crezut și eu aceasta și eram gata să fac amendă onorabilă pentru cronică scrisă și subscrisă și să iau parte la jubileul Școalei de bele-arte din Iași, organizat de un comitet pus sub președenția multoropsitului de toți Emanuel P. Bardasare.

Eram animat de cele mai bune intenții, cînd, iată, ziarele înregistrează o nouă ispravă a celebrului Emanuel. Acum e vorba de efracții nocturne, de diplome false, de ruperi de sigiliu și șnururi de registre, de escaladări de arhive în societatea d-lor Atanasiu și Penel, de-o întregă machinație demnă de investigațiile unui Sherlock Holmes! Eu, însă, care n-am talente de polițist, nici rangul de inspector, ca să pot face o anchetă, nici destulă vreme, ca să scriu un roman criminal, m-am mulțumit, pentru distracția cititorilor mei, să improvizez,

după obiceiul care mă caracterizează, următoarea
baladă, în care am căutat, păstrînd culoarea locală,
30 să fixeze în timp și-n spațiu tristele figuri ale eroilor
de la Școala de bele-arte din Iași și pe care o in-
titulez

BALADA LUI BARDASARE

La ora cea misterioasă,
Cînd Stahi doar deambulează,
35 Cînd cu o voce cavernoasă
Preasfîntul Spiridon vibrează
De unsprezece ori,

Pe lîngă zid, pe sub lucarne,
De-un timp, în fiecare seară,
40 Învăluite-n macferlane,
Trei umbre negre se strecoară
Ca trei răufăcători...

În mîni lanterne surde poartă,
Și-n fața unui edificiu
45 Deschid cu false chei o poartă
Al cărei antic frontispiciu
E mîzgălit de ploii.

Tăcuți pe-un gang se furișază,
Trag poarta după ei și suie
50 Pe trepte vechi care oftează...
Ah, cine ar putea să spuie
Ce fac aști trei strigoi !

Răsună cea din urmă treaptă,
Și bezna-n urma lor s-așterne...
55 Spre cancelarie îndreaptă
Acuma surdele lanterne
Lumini de licurici.

Atinsă-abia, o clampă sare
Și, iată, pe furiș pășește
60 Emanuel P. Bardasare,
Tîrînd pe urma lui hoștește
Pe ceilalți doi complici...

— La lucru, frați, cît mai e vreme !
Să punem mîna pe registre !
65 Iar ceilalți doi : — O, nu te teme,
Încrede-te în noi, magistre,
Că nu uităm nimic !

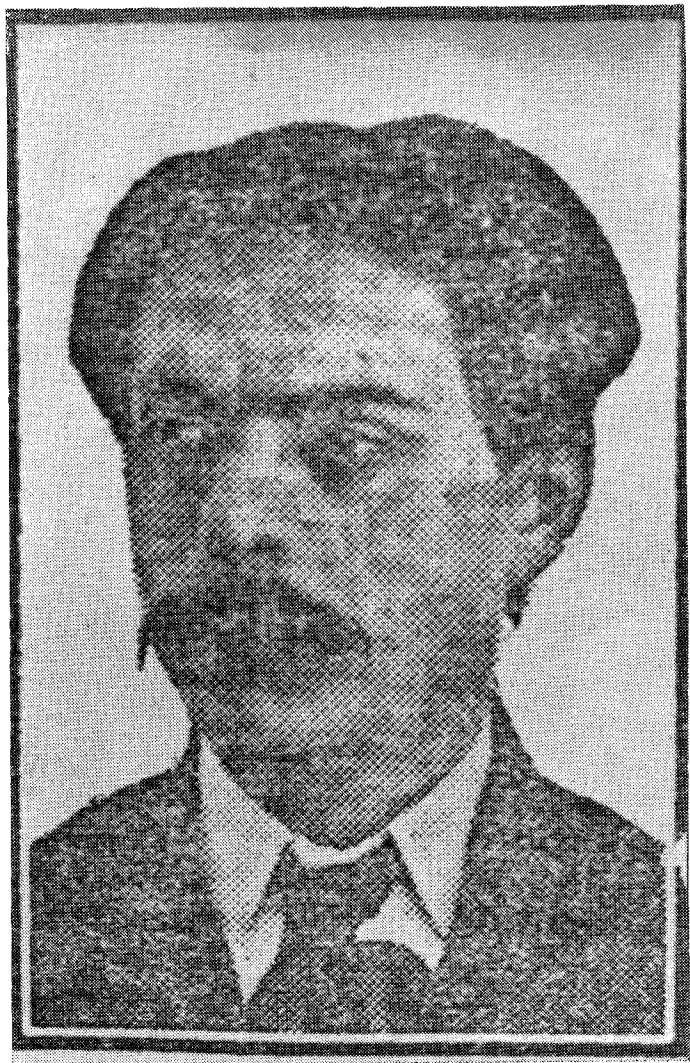
Desfac peceteți și taie șnururi
Și din arhivă rup dosare...
70 Nu ți-am știut așa cusururi,
Emanuel P. Bardasare,
Ilustrul meu amic !

Lui însă parcă nici nu-i pasă
Și înainte operează,
75 Pîn' ce cu vocea-i cavernoasă
Preasfîntul Spiridon vibrează
De douăsprece ori...

Plini de medalii și diplome,
Învăluți în macferlane,
80 Coboar-atunci ca trei fantome
Pe lingă zid, pe sub burlane,
Cei trei răufăcători...

Aceasta este balada.

85 Eu mi-am făcut datoria și trec de-acum cuvîntul
justiției, ca să și-o facă și ea cît mai grabnic, pen-
tru a nu fi nevoit, Doamne ferește, să mai impro-
vizez și alte balade. Dealtfel, știți că mie nu-mi
place să mă repet.

St. O. Iosif (in *Minerva*, nr. 41, 1909)

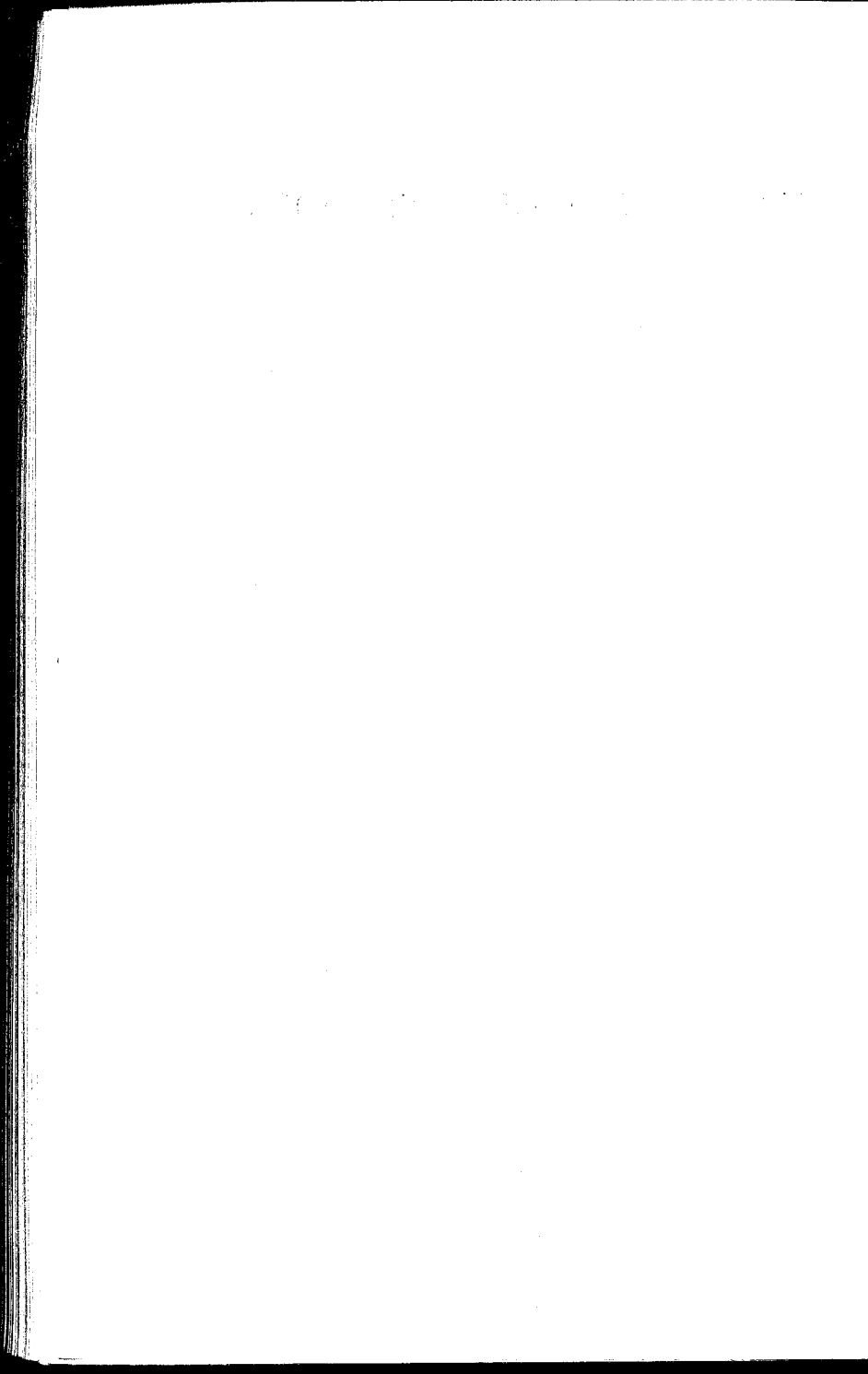
Societatea scriitorilor Români

De la stânga spre dreapta, în primul plan, se pot observa d-nii Cincinat Pavelescu, Mihail Sadoveanu, N. Beldiceanu, d-na Natalia Iosif și d. St. O. Iosif.

După o adunare a Societății scriitorilor români (în *Minerva*, nr. 262, 1909)

TRADUCERI DIN PERIODICE

PE ȚĂRM

Culcat pe țărmul mării, tu mîinile-amîndouă
Le umple cu nisipul bălai, aprins de soare,
Și, fir cu fir, dă-i drumul prin degete să plouă.
Apoi, cînd somnul ochii veni-va să ți-i fure,
5 Nainte de-ai închide, mai lasă-i duși aiure
Pe marea potolită și-n nesfirșita zare ;
Iar cînd cel de pe urmă grăunte o să-ți scape,
Și mîinile deodată le vei simți ușoare,
Nainte de-a deschide iar grelele pleoape,
10 Gîndește-te că viața ce ni s-a dat își cerne
Nisipul ei de-a valma cu-al mărilor eterne.

ARĂTARE

- Galopul greu de ape gonind spumează-n zare.
Se-apropie. Privește-l ! Vin valuri în mișcare
Și-n lovituri de bice ridică vîntul toată
Năprasnica lor turmă și-o-mpinge ca pe-o gloată.
- 5 Privește. Unul cade și, uite, celălalt
Cum după el să vîră hursuz și, mai înalt,
Îi trece peste umăr și-l lasă dintr-un salt ;
Apoi și el se sparge, pe cînd un altul sprinten —
În coapsele-amîndouă ca săgetat de-un pinten —
- 10 Nechezător se-nalță și se prăvale-n larmă
De vînt ce-și trage duhul și apă ce se farmă.

- O, armăsari năvalnici cu coamele de spumă !
Privit-am multă vreme, bătut de vijelie,
Nebuna voastră goană spre țarmuri cum se-ndrumă,
- 15 Și-aștept ca din viltoare unul din voi să vie,
Ca, grabnic desfăcîndu-și aripile-i muiate,
Să-mi spună : „Hai, stăpîne ! pe mări cu mine vin !“
Și să mă las în voia Pegasului marin.

Shelley

CĂTRĂ NOAPTE

Coboară grăbită pe marea-n apus,
O, noapte măreață !
Din peștera unde, cit soarele-i sus,
Ascunsă în valuri de ceață,
5 Petreci solitară, urzind la fuiorul
Atîtor destinuri,
Tu, care odihnă și farmec ne dai
Sau lacrimi și chinuri,
O, noapte temută și dragă, răsai,
10 Ia-ți repede zborul !

Înfășură-ți trupul în haină de fum,
Stropită cu stele,
Și-ai zilei ochi limpezi sărută-i acum,
Orbește-i cu pletele-ți grele ;
15 Alunecă-n urmă cu pasul ușor
Pe-a mărilor unde,
Și-n casa acelu bogat și sărac
Oriunde-i pătrunde,
Atinge-le toate cu firul de mac...
20 O, vino, tu, mult așteptată cu dor !

În zori cînd văzut-am lumina în sus
Pe culmi dînd năvală,

Am plîns după tine ; cînd roua s-a dus
 Și-amiaza cu grea zăpușală
25 S-a stîns orbitoare, căzînd pe grădine,
 Și ziua trudită,
Stînd gata s-adoarmă sub cerul senin,
 Visa plictisită,
Urită de toți ca un oaspe străin,
30 Am plîns după tine.

Surora ta, Moartea, venind mi-a grăit :
 „M-alegi tu pe mine ?“
Copilul tău, Somnul, cu ochiul umbrit,
 Îmi zise c-un murmur de-albine :
35 „Vrei tu să mă-alătur de tine ușor ?
Mă vrei tu pe mine ?...“ Dar eu le-am răspuns :
 „Nu vreau nici să dorm, nici să mor !“

Căci Moartea veni-va, cînd nu vei muri,
 Așa timpurie !
40 Și somnul atunci cînd departe vei fi,
 Curînd și el o să vie.
Nici una, nici altul nu poate să-mi dea
 Ce sper de la tine,
Norocul pe care eu ție ți-l cer
45 Să-mi fie mai bine,
O, noapte, coboară degrabă din cer
 Și-aleargă spre mine !

AGNES

Agnes, pe izvor plecată,
Spal-un tort, cu gindu-aiure ;
Pinză albă-nsingerată
Cearcă unda să i-o fure...

5 Îndurare, Doamne sfinte !

— Ce faci, Agnes ? o întreabă
Un ștrengar, gloata se strînge...
— Am tăiat un pui și-n grabă
Mi-am pătat tortul de sînge !...

10 Îndurare, Doamne sfinte !

Megieși spre ea se-ndreaptă :
— Agnes, unde ți-e bărbatul ?
— Nu intrați, că se deșteaptă,
Doarme încă adoratul !

15 Îndurare, Doamne sfinte !

— Agnes, hai la închisoare
Zice paznicul. Ești gata ?
— Vai, dar pot pleca eu oare
Pînă nu se duce pata ?

20 Îndurare, Doamne sfinte !

Neagră-i temnița și mare,
Doar o rază de lumină,
Însă raza asta-i soare ;
Noaptea de năluci e plină...
25 Îndurare, Doamne sfinte !

Biata Agnes, ziua-ntreagă
Stă privind, și-n bezna oarbă
Cearcă raza s-o aleagă,
Lacom ochiul ei s-o soarbă...
30 Îndurare, Doamne sfinte !

Dar cum face o mișcare
Prind nălucile să joace,
De n-ar fi raza de soare,
Ar înnebuni — și pace !
35 Îndurare, Doamne sfinte !

Vremea trece-așa, când iată
Se deschide poarta mică
Și pornind la judecată
Agnes dreaptă se ridică.
40 Îndurare, Doamne sfinte !

Se gătește cu năframa,
Părul negru și-l adună
Și se chipuie de teama
Ca să nu pară nebună. —
45 Îndurare, Doamne sfinte !

Cînd trecu de prag umilă,
Sta la masa verde sfatul
De bătrîni — privind cu milă
Parcă i-ar ierta păcatul. —
50 Îndurare, Doamne sfinte !

— Agnes, ce-ai făcut nu-i bine ;
Fapta ta e vinovată,
Chiar ibovnicul pe tine
Azi aruncă vina toată.
55 Îndurare, Doamne sfinte !

— De săcure mîine moare
Cel ce ți-a ucis bărbatul,
Iară tu în închisoare
Îți vei ispăși păcatul !
60 Îndurare, Doamne sfinte !

Agnes împrejur privește,
Toate mințile-și adună,
Prinde tot ce se vorbește
Și se-ntreabă de-i nebună ?
65 Îndurare, Doamne sfinte !

Însă tot ce ei descîntă
De bărbat — ciudat îi pare,
Pe ea pata o frămîntă ;
Pata care nu dispăre...
70 Îndurare, Doamne sfinte !

— O, stăpîni, dacă vă lasă
Inima, fiți cu-ndurare :
Am un lucru greu acasă,
Nu-l pot face-n închisoare !
75 Îndurare, Doamne sfinte !

Mi-s prostirele pătate,
Agnes cată să le spele,
Că de-or sta însîngerate
Ce mă fac atunci cu ele ?
80 Îndurare, Doamne sfinte !

Trist-ascultă adunarea
Strania ei tînguire,
Scrisă li-este cugetarea
Fiecărui-a-n privire...
85 Îndurare, Doamne sfinte !

— Mergi la casa ta, femeie,
Și prostirele le strînge.
Zile Dumnezeu să-ți deie
Să le poți spăla de sînge...
90 Îndurare, Doamne sfinte !

Și se-ntoarce Agnes iară
La izvor, cu gîndu-aiure.
Și cum spală, unda clară
Cearcă tortul să i-l fure.
95 Îndurare, Doamne sfinte !

Spală azi și spală miine,
De mult pînza-i fără pată —
Însă pentru ea rămîne
Tot ca-n noaptea blestemată.
100 Îndurare, Doamne sfinte !

Zorile, cînd stau să-nceapă,
Serile întîrziate,
Joacă umbra ei pe apă,
Vîntu-i flutură în plete...
105 Îndurare, Doamne sfinte !

Iar în noptile cu lună
Cînd pe ape-s numai șoapte,
Maiul ei mereu răsună
Și străluce-albind în noapte. —
110 Îndurare, Doamne sfinte !

Mor obrajii ei și anii
Trec ; nemilostiv e cerul.
Albii ei genunchi, sărmanii,
Vineți sint cît ține gerul...
115 Îndurare, Doamne sfinte !

Peste ochi ii cad cărunte
Pletele întunecate,
Și pe față, și pe frunte
Ici-colo brazde-s săpate. —
120 Îndurare, Doamne sfinte !

Dar ea spală, nu ia-n samă,
Spală zdrențele rămase
Din prostirea ce-o distramă
Goana apei furioase...
125 Îndurare, Doamne sfinte !

VOIEVODUL NEBUN

Într-un castel, departe, pe țărmul unei mări,
Uitat stă de-ani de zile albitul voievod.
Și vremea el și-o trece privind pierdut în zări
Cum crește-n depărtări

5 Călătorind spre dînsul al apelor norod.

Cînd soarele se-nalță din marea azurie
El crede că-și zărește pierduta lui cunună,
Își amintește iarăși de-a lui împărăție
Și-atunci, fără să știe,

10 Pe mînă-și lasă fruntea și mințile-și adună.

Cînd valurile mării voiesc ca să-l ajungă
Și pîn' la turn se-nalță, tinzînd să se acațe,
Cînd tunetul vuieste c-o hohotire lungă
Și somnul i-l alungă,

15 Alb, voievodu-nalță truditele lui brațe.

Plin de mînie strigă, plecat pe balustradă :
— Ce duhuri de răscoală prin țara mea aleargă ?
Astîmpără-te-odată, popor setos de sfadă !

Dar apele grămadă
20 Izbesc în zid și crește furtuna tot mai largă.

Pe marginea ferestrii el strigă-n gura mare
Și palid e ca luna bătrînul voievod.
Un semn cu mîna face, se-nclină tot mai tare,
Dar se prăvale-n mare —
25 Și-atunci se potolește al apelor norod.

Richard Wagner

BALADA LUI LOHENGRIN

Depart-e-ntr-o misterioasă țară
E un castel ce-i spune „Monsalvat“
Și-un templu sfânt ca o minune rară
Cu pietre scumpe și-aur îmbrăcat.

5 Acolo este un potir de aur
Adus de-un stol de îngeri pe pământ.
Păzit ca un neprețuit tezaur
De cel ce-i dintre oameni cel mai sfânt.

10 Din an în an o porumbiță vine
Spre-a-l înzestra cu proaspete puteri :
E Graalul, care dă virtuți divine
Fidelei sale străji de cavaleri.

Și-acel de Graal ales să-i ție strajă
Cu daruri peste fire-i înarmat
15 Ferit de orice necurată vrajă
Și de puterea morții apărat.

Și cel trimis să lupte-n țări străine,
Luînd virtutea sub viteazu-i scut,
Din orice luptă neînvins revine,
20 Dacă de nimeni nu e cunoscut.

E-aşa de sfânt-a Graalului fiinţă,
Că orice ochi profan l-ar întina.
Daţi cavalerului său, deci, credinţă,
Căci dacă nu — atunci va dispărea.

- 25 Silit vă spun dar rostul tainei sfinte :
De sfântul Graal trimis aice vin,
Şi Parsifal este al meu părinte :
Sunt cavalerul lui — sunt Lohengrin.

PE ALTĂ STEA

A cortului de purpură perdea
O gingașă și albă mină-o dă-ntr-o parte,
Cu-obrajii înfloriți de tinerețe,
Crăiasa mea salută sfînta zi.

- 5 De ieri ne-am strămutat pe altă stea,
La milioane poște depărtare
De la pămînt. Cînd ieri ne-am despărțit,
Dasupra sta al lunei sarbăd disc,
10 Și-un glas de paznic aspru mă gonea
De la zăbrelile grădinii tale,
Simțînd pe hoțul cel de mult pîndit
Ce vrea să fure merele de aur.

- De ieri ne-am strămutat pe altă stea,
Și-o noapte, din a cărei pace sfîntă
15 Un cor de sute de privighitori
N-ar fi putut să-i ia nimic din farmec,
Ne-a dat uitarea. Cearta, sumeția
Și toate nebuniile terestre
Departate au rămas în urma noastră
20 Și orice amintire a murit.

A cortului de purpură perdea
O gingașă și albă mină-o dă-ntr-o parte,

Cu-obrajii înfloriți de tinerețe,
Crăiasa mea salută sfînta zi.
25 Ce mîndră ești în rama aurorii
A șapte sori ce-mprejmuie-n ghirlandă
Al fericirii noastre baldachin !
Mătasa albă, prinsă-n copce d-aur,
Învăluiește mlădiosul trup,
30 Nici o podoabă de prisos nu-narcă
Frumosul trup mai cast decît un crin.

De ieri ne-am strămutat pe altă stea,
Și niciodat' mai mîndră dimineată
N-a mai urmat unei mai mîndre nopți...
35 A cortului de purpură perdea
O gingașă și albă mîna-o dă-ntr-o parte,
Cu-obrajii înfloriți de tinerețe,
Crăiasa mea salută sfînta zi.
Oleacă fruntea ți-o înclini,
40 Și ochii tăi orbiți sunt de lumină,
Și stai uimită încă de-amintirea
Acestei nopți și-a dulcii sale taine.
Dar furtunatec brațu-mi te-mpresoară,
Și furtunatec gura mea sărută
45 Pe gura ta solia dimineții.
Apoi înlănțuiți ne pierdem pașii
Beți de noroc în raiul aurit,
De pas de om în veci netulburat.
A noastră-i steaua care azi ne poartă,
50 De la-nceput, și ea iubirii noastre
A fost ursită de la început
În crugul lumilor de Dumnezeu.

ȘARPELE ȘI PILA

- Se spune că un șarpe vecin c-un ornicar,
(Pentru-ornicar desigur un neplăcut vecin)
Întrîndu-i în dugheană, cătase în zadar
Ceva ca să mănînce, dar nu găsi altfel
- 5 Decît o simplă pilă cu zimții de oțel,
Pe care îmbălînd-o cu negrul său venin
A încercat s-o roadă.
Și-i spuse-atuncea pila : — O, minte mult neroadă !
Nu vezi că sunt, sărmane, mai tare decît tine ?
- 10 Micuța mea reptilă, reptilă fără minte !
Tu nu-ți cunoști pesemne măsura năzuinții,
Și pîn' s-ajungi să-mi faremi măcar un zimț din
mine,
Tu mai degrab', mă crede, ai să-ți fărîmi toți dinții...
Căci mie nu mi-e teamă decît de-al vremii dinte.
- 15 Luați aminte-acestea, o, spirite de rînd
Ce, neputînd să faceți nimic, trăiți mușcînd.
Dar truda voastră toată-i redusă la neant.
Vă-nchipuiți, nemernici, că dinții voștri oare
Pot să distrug-atîtea lucrări nepieritoare ?
- 20 Cînd ele-s de aramă, de-oțel, de diamant.

BABA ȘI CELE DOUĂ FETE-N CASĂ

- A fost odată-o babă și două fete-n casă
Și fetele acestea cînd se porneau a toarce
Nu le puteau întrece nici meșterele Parce.
Și n-avea altă grijă bătrîna uricioasă
- 5 Decît să dea de lucru la cele două fete.
De-abia creștea din mare Cel-cu-aurite plete,
Virtelnițe și fuse deodată se trezeau,
Și fetele torceau,
Torceau fără hodină.
- 10 Cum zic, nici încă bine nu se făcea lumină
Că-n liniștea adîncă
Și începea să cînte cocoșul, blestematul,
Pe loc și baba Cloanță
Mai blestemată încă
- 15 Își petrecea o zdreanță
De fustă jerpelită,
Lua-n mîină un opaiț și fuga da la patul
În care cele două sărmane torcătoare
Dormeau buștean cum doarme la vîrsta lor oricare.
- 20 Abia făcea ochi una, din visul ei trezită,
C-un braț întins cealaltă sărea înspăimîntată
Și amîndouă odată
Șopteau într-un scrișnit :
- Ei, lasă că ți-o coacem, cocoș afurisit !
- 25 Și cum au pus la cale, așa au și urmat :
Deșteptătorul aprig a fost deci sugrumat,

Dar soarta lor prin asta nu s-a făcut mai dulce,
Și n-apucau acuma nici bine să se culce,
Căci baba mai devreme se deștepta acuș,
30 Umblînd prin toată casa cum umbl-un spiriduș.

Tot astfel se întîmplă că ades,
Cînd crezi să-ți dregi niște afaceri rele,
Și mai anapoda îți ies :
Să se ferească dar acei ce fac
35 Ca fetele poveștii mele,
Ca să nu dea și ei din puț în lac.

TÎNĂRA VĂDUVĂ

Orice femeie plînge cînd i-a murit bărbatul :

Bocește cît bocește, și-apoi își ia de seamă,

Uitînd pe răposatul.

Încet, încet, cu vremea, plăcerile-o recheamă

5 Și-așa de mult se schimbă că nu mai are-a face

Vădana cea de astăzi cu cea de-acum un an.

Pe cît părea că-ți spune : „Hai, du-te-n colo“ una,

Pe atît cealaltă pare că-ți zice : „Vino-ncoace !“

Cu ahturi și suspine se văicăra întruna,

10 Căinînd fără de preget pe bietul răposat :

Așa oricare spune că e nemîngîiată,

Dar nimeni să n-o creadă,

Că nu-î adevărat,

Cum vom vedea îndată

15 Din cele ce urmează :

Bărbatul unei tinere femei

Pleca să exploreze veșnicia,

Și ea țipa de răsuna văzduhul :

— Stai, nu pleca, să-mi dau cu tine duhul !

20 Așteaptă-mă cu tine să mă iei !

Bărbatul totuși n-a mai așteptat

Și singur a făcut călătoria.

- Frumoasa ins-avea, cum s-a-ntîmplat,
Ca tată-un om întreg, cu mintea rece :
25 El de-a lăsat potopul ca să sece,
Ca s-o împace într-o zi i-a spus :
— Copila mea, destule lamentații !...
Ce-i pasă celui dus
Dacă-ți îneci în plîns a tale grații ?
30 Gîndește-te la vii, și nu la morți,
Nu spun nici eu ca doliul să nu-l porți
Și dacă vine unul să te ceară
Să-l iai așa, orbiș, numaidecît ;
Dar, de-o mai trece vremea, bunăoară
35 Și-o fi să-ți vie-un mire în pețit
Voinic și tînăr, zvelt și nu urît,
Ba chiar mai fercheș decît răposatul —
Îngăduie-l. — Ah, zise ea, bărbatul,
Ce-mi trebuie acuma, e un schit !
- 40 Deci, n-a mai zis nimic bătrînul tată.
Dar de-a trecut o lună încheiată,
Pe zi, pe ceas, vădana cîte-oleacă
Se preschimba văzînd cu ochii :
La pieptănat, la albituri, la rochii —
45 Căci, în sfîrșit, și doliul te îmbracă
De nu e chip să porți altă găteală...
Și iată Cupidon că dă năvală
Cu ceata lui de îngerăși în casă,
Și risetul, și cîntecul, și jocul
50 Își recîștigă pretutindeni locul,
Iar văduva neconținut
Întinerind se face mai frumoasă...
Bătrînului acuma nu-i mai e frică
De răposatul soț prea mult iubit,
55 Dar cum zîmbea și sta mereu tăcut,
A prins ea singură-ntr-o zi să-i zică :
— Ascultă, tată, ce s-a mai făcut
Logodnicul de care mi-ai vorbit ?

CÎRPACIUL ȘI FINANCIARUL

- Cît ține ziulica un biet cîrpaci cînta.
Ți-era mai mare dragul să-l vezi și să-l asculți :
Cînta cît îl lua gura, trăgînd la aghioase,
Căci era vesel omul cum nu-s pe lume mulți.
- 5 Vecinului său însă, un om bogat ce sta
În propriile case,
Nu-i prea ardea de cîntec și de dormit mai rar :
Era un financiar.
- 10 De se întîmpla spre ziuă să-nchidă un ochi-abia,
Cu vesela lui larmă
Se și pornea cîrpaciul și nu-l lăsa să doarmă.
Și financiarul nostru mereu se tînguia :
„Ah, pentru ce pe lumea aceasta oare Domnul
Nu a lăsat din piață să poți să-ți cumperi somnul
- 15 Ca pîinea ori ca vinul ?“
Deci, plictisit, odată el își chemă vecinul
Cel cîntăreț, și-i spuse : — I-ascultă, măi Grigore,
Cam cît ciștiți tu oare pe an ? — O, monseniore,
Pe an ? rîzînd răspunse mehenchiul de cîrpaci,
- 20 Eu nu lucrez cu anul, trăiesc de azi pe mine,
Ca oamenii săraci ;
Și-s mulțumit la urmă s-o pot urni din loc,
Căci orice zi mi-aduce bucata ei de pîine.
- 25 — Ei bine-atuncea, spune
Cam cît ciștiți pe zi ?
— Cum dă, una cu alta, mai mult după noroc.
Dar vezi, unde-i beleaua (căci asta de n-ar fi,

- Am cîștiga altminteri parale și mai bune)
Se-ntîmplă peste an
30 Destul de multe ori
Că șade lucrul baltă ; mai pune sărbători,
Căci popa d-aia-i popă, să-ncarce calendarul,
Și-acuma vezi de-aice un biet cîrpaci sârman
Cît poate să cîștige ? Surise financiarul
35 De-atîta simplitate și-i zise apoi : — Voiesc
Să duci și tu de-acuma un trai mai omenesc :
Na-ți dară suta asta de scuzi, să ai și tu
La vreme de nevoie. Atunci i se păru
Cîrpaciului că vede atîta bănărit
40 Cît ar putea să aibă un veac de cheltuit
Toți nevoiașii lumii, și-ajuns odat-acasă
În beci el își îngroapă comoara, dimpreună
Cu voia lui cea bună.
Adio aghioase : îi amuțise glasul
45 Ca un blestem din ceasul
De cînd avea și dînsul, mă rog, ce să păzească.
Nici somn nu vrea de gene acum să se lipească,
Și grijile și spaima în casa lui intrară.
Cît ține ziulica pîndea, și noaptea iară,
50 De se-ntîmpla motanul
Să facă tărăboi,
Motanu-i fura banii. Pînă-n sfîrșit, sârmanul,
Nemaiputînd, dă fuga la omul cel avut
Care dormea acuma el pentru amîndoi :
55 — Dă-mi cîntecele, zise, și somnul meu pierdut
Și ia-ți scuzii-napoi !

MUSCA ȘI CHERVANUL

- Pe creasta nisipoasă și-abruptă-a unui plai
Încinsă viu de-un soare de-amiază dogoritor,
Urca la deal chervanul purtat de șase cai,
Se dase jos cu toții : bătrâni, popi și femei.
5 Suflau greu bidiviii, trăgînd din răsputeri,
Cînd numai iat-o muscă s-apropie în zbor
Și chip ca să-i îndemne cu bîziitul ei,
Cînd la rotași aleargă și cînd la prăstieri,
S-așază cînd pe unii, cînd pe ceilalți de-i pișcă
10 Și-n sinea ei socoate că ea-i pricina dacă
Chervanul se mai mișcă.
Se mută de pe oiște la vizitiu pe nas
Și-ndată ce chervanul se mai urnește-oleacă
Și tot mai fac un pas,
15 Ea gloria întreagă pe seama ei și-o pune,
Se plimbă încolo-ncoace ca să se afle-n treabă
Zorînd pe toți, de-ai spune
Că e un șef ce-aleargă pe cîmpul de război
Spre-a-și înteti oștenii să nu deie-napoi
20 Și-a cîștiga izbînda c-o clipă mai degrabă.
Și musca, în această strădanie obștească,
Se tînguia că dînsa și numai ea muncește,
Și nimeni alt n-ajută pe cai să se urnească :
Părintele în cartea de rugăciuni citea
25 Taman la timp, firește ! O doamnă, iar, cînta.

Poftim ! că nouă parcă de cîntece ne-ardea !

Și-așa cucoana muscă zbura neastîmpărată

Și bîzîia întruna făcînd mii de prostii.

30 Chervanu-n fine ajunge pe deal cu chiu cu vai
Și musca mea îndată

Strigă : — Uf ! Bogdaproste ! Să răsuf_lăm, copii !

Că doar destulă trudă pînă v-am scos pe plai,

Să-mi dați ce mi se cade, vă rog, domnilor cai !

Tot astfel unii oameni c-o prefăcută grabă

35 S-amestecă în toate, ca musca legendară,
Pe cînd, la o adică, nu-s buni de nici o treabă
Și s-ar cădea mai bine să fie dați afară.

CALUL CARE VOI SĂ SE RĂZBUNE PE CERB

- În alte vremuri caii trăiau în libertate,
Cînd oamenii la masă cu ghindă se hrăneau
Și caii și asinii prin codri locuiau.
5 Nu mai vedeai p-atuncea ca-n aste vremi ciudate
Atîtea tarnițe și șele,
Atîtea palate și armuri,
Și butci, și diligente grele,
Cotiugi, rădvane și trăsuri,
Nici nunți și-ospețe, ca acum,
- 10 Un cal, cum zic, pe atuncea voind să se răzbune
Pe-un cerb bun de picior
Și neputînd să-l prindă din fugă nicidecum,
El unui om se plînse, cerîndu-i ajutor,
Și omul nostru grabnic un frîu în gură-i pune,
15 În spate i s-aruncă și-l îmboldește-atît
Păn'ce din goană cerbul e-ajuns și omorît.
Spre om atuncea calul, gătindu-se de cale,
Se înturnă și-i zise : — Îți mulțămesc frumos !
Sînt sluga dumitale !
- 20 Te las de-acum și-n codrii mă-ntorc iar înapoi !
— Ba nu, răspunse omul ; mai bine stai la noi,
Căci vād acum prea bine la ce ești de folos.
Rămii, mă rog, și-ascultă, că n-o să-ți pară rău,
Căci vei avea și paie, și fîn, și grajdul tău.

- 25 Dar vai, la ce sînt bune pe lumea asta toate,
Cînd nu poți să te bucuri de ele-n libertate ?
Acum văzuse calul că a brodit-o prost,
Dar prea tîrziu, căci grajdul era acum zidit ;
Și rob, trăi cu friul de gît pîn-a murit.
- 30 Să fi iertat jignirea, cuminte-ar mai fi fost !

Căci orice bucurie ți-ar da o răzbunare,
Prea scump plătită-i totuși c-un preț, fără de care
Viața-n lumea asta își pierde orice rost.

LEUL BOLNAV ȘI VULPEA

Din partea maiestății-sale,
Care bolea-ntr-o vizuină,
Vestit fu ginților vasale
Din fiecare neam să vină
5 Să-l vadă o deputăție,
Făgăduind că au să fie
Primiți frumos și ei și-alaiul.
Cuvînt de leu scris și subscris :
Bun pașaport să-l aibă slabii
10 În contra colților și-a labii.
Și s-a făcut cum a zis craiul :
Sosi trimis după trimis.
Vulpii doar n-au vrut să vină,
Și unu-a spus din ce pricină :
15 — Toți pașii însemnați pe cale
Spre curtea maiestății-sale
Arată numai calea mearsă,
Nici unul însă urma-ntoarsă.
Aceasta nu ne prea convine !
20 Măria-sa deci ne slăbească
Cu cartea sa împărătească !
O fi ea bună, cred : deși
Cum intri în birlog văd bine,
Dar nu prea văd cum poți ieși !

PLUGARUL ȘI COPIII LUI

Munciiți, fiți vrednici și n-aveți habar,
Că de pământ, este pământ de-ajuns.
Simțind că vine moartea, un plugar
Își adună copiii și-ntr-ascuns

5 Le spuse : — Dragii mei, să m-ascultați,
Să nu cumva să-nstrăinați

Moșia noastră din strămoși lăsată,
Că-ntr-însa o comoară e-ngropată,
Dar unde, nu știu bine ; căutați

10 Și veți găsi-o negreșit.
Întoarceți brazda cum veți strînge mana,
Săpați, grăpați, scurmați și nu lăsați,
Un petic de pământ înțelenit.

Și de-a murit bătrînul, s-au purces
15 Flăcării mei pe scormonit pământul
În lung și-n lat, așa că s-au ales

Cu roada însutită la cules.

Bani n-au găsit. Dar drept a fost cuvîntul
Ce-l spuse tatăl, cînd a fost să moară :

20 Că munca este o comoară.

FEMEIA ÎNECATĂ

- Nu sunt din cei ce spun : „Ce lucru mare !
Se-neacă o muiere !“
Ci tocmai dimpotrivă mi se pare
Demn de jălit acest sex fără care
5 N-am mai simți, oricum, nici o plăcere.
Ce spun aici nu e fără temei,
Fiindcă-i vorba în fabula aceasta
De soarta unei tinere femei
Ce și-a aflat un trist sfârșit în valuri...
10 Bărbatu-și căuta nevasta
Spre a-i face-n dureroasa-mprejurare
O cât mai creștinească-nmormântare.
Și cum a fost că, pe acele maluri
A râului în care s-a-necat,
15 Treceau și niște oameni în plimbare
Ce nici habar n-aveau de întimplare,
Bărbatul întrebându-i de n-au dat
Cumva de urma jumătății sale,
— Nu, îi răspunse unul dintre ei,
20 Dar caut-o pe apă, mai la vale.
— Nu, n-o căuta la vale, dacă vrei
S-o mai găsești, al doilea i-a spus,
Ci mergi pe cursul râului în sus :
Căci orișicât de povîrnit ar fi
25 Și iute râul care-n jos o duce,
Ea, numai spre-a se-mpotrivi,
De-a-ndoasele a căutat s-apuce.

Glumețul meu greșise ceasul, poate :
Dar cit e vorba de-ndărătnicie
30 Nu pot să știu de nu avea dreptate,
Acum, păcat al sexului să fie,
Sau nu, acest puternic obicei,
Un lucru sigur e că din femeii
Oricare l-a avut de la născare
35 Acea îl păstrează pînă moare,
Și dacă s-ar putea, ar contrazice
Și pe cealaltă lume ca și-aice.

DOBITOACELE BÎNTUITE DE CIUMĂ

O molimă cumplită, o urgie
Prin care ceru-n dreapta sa minie
Vroia să certe păcătoasa lume,
În fine ciurma (ca să-i zic pe nume),
5 De care greu mai scapă cine zace,
Se înădădise printre dobitoace.
Boleau pe-un cap, și parcă-n vindecare
Nici nu le mai venea măcar să creadă,
Nu mai aveau nici poftă de mîncare ;
10 Nici lupi, nici vulpi nu mai pîndeau
Blajina și nevinovata pradă,
Și turturelele se ocoleau :
Nu mai era amor și deci nici veselie...
Și sfat ținînd atunci bătrînul leu
15 A zis : — Prieteni, cred că Dumnezeu
Anume ne-a trimes așa urgie
De multele păcate să ne certe.
Jertfească-se deci cel mai plin de vină,
Căci poate astfel pronia divină
20 Se va-ndura pe toate să ne ierte.
Istoria nu este plină oare
De-asemene exemple-nălțătoare ?
Să fim dar drepți și nimeni să nu mință,
Să spună toți ce au pe conștiință.
25 De pildă eu-s cam hulpav, dragii mei,
Și am pe cuget turme-ntregi de miei.

Și care a fost, mă rog, greșeala lor ?...
Ba uneori mi s-a întimplat să-nghit
Și pe păstor.

- 30 Sunt gata deci de jertfă, negreșit.
Dar mai întâi să facă toți ca mine,
Căci pe dreptate cred că se cuvine
Să se jertfească cel mai vinovat.
— O, sire !, zise vulpea, m-ei ierta,
- 35 Ești prea mărinimos măria-ta.
Ce ? niște miei, acolo, de-ai mâncat,
E mare lucru ? Nu ! Mîncîndu-i,
Deosebită cinste le-ai făcut.
Iar cît privește pe păstor, la rîndu-i
- 40 I se cădea răsplata să-și primească
Fiind dintre aceia ce socot
Că lumea noastră pot s-o stăpînească.
Astfel deci vulpea încheind discursul,
Aplaudă auditorul tot.
- 45 Și multă vorbă nu s-a mai făcut,
Cînd a vorbit pe urmă tigrul, ursul,
Sau oricare alt magnat temut
De relele ce el le făptuise.
Cei mai șireți și cei mai răi de dinți
- 50 Ai fi jurat că toți sunt niște sfinți.
Veni-n sfîrșit măgarul, care zise :
— Prin curtea unei mănăstiri trecînd,
Ispita, iarba dulce, eu flămînd,
Sau poate cine știe ce gînd drăcesc
- 55 M-a-mpins o gură doar să șterpelesc.
Deci am greșit, o spun aicea verde !
Atîta fu de-ajuns pentru a-l pierde !
Un lup mai cult pe loc luînd cuvîntul
Probă numaidecît că Urecheatul,
- 60 Această blestămată lighioană,
Acest rîios măgar e vinovatul
Că le-a adus a cerului prigoană,
De s-a umplut de molimă pămîntul.

65 Era, mă rog, de neiertat păcatul :
Să paști tu iarbă care nu-i a ta !
Desigur numai moartea mai putea
Să spele-așa păcat nemaivăzut !
Și cum au zis, așa au și făcut...

70 Deci, după cum ești mare ori mic, la judecată,
Tot astfel intri-n ocnă, ori ieși basma curată.

JUNCA, OAIA ȘI CAPRA ÎN
TOVĂRĂȘIE CU LEUL

- Odată, capra, junca și oaia, sora lor,
C-un leu, peste meleaguri atotstăpînitor,
Au prins, pe cît se spune, tovarășie bună
Să-mpartă și cîștigul și paguba-împreună.
5 În lațurile caprei un cerb frumos căzînd,
Ea veste la tovarăși îndată le-a trimis.
Sosiți aceștia — leul, pe labă numărînd,
Strigă : — Să rupem prada în patru părți egale.
Și-o sfirtică îndată precum a zis :
10 Firește, întîia parte fu a măriei-sale :
— Aceasta, zise dînsul, a mea e, căci pe mine,
Cum știți, mă cheamă Leu,
Deci este dreptul meu ;
A doua parte-asemeni pe drept mi se cuvine
15 Și-anume pe cuvîntul că eu sunt cel mai tare ;
Confisc și-a treia parte ca mai viteaz, și-acum
Poftim de vă atingeți de-a patra orișicare
De vreți să vă sugrum !

OALA DE LUT ȘI OALA DE FIER

Odată oala cea de fier
Pofti pe cea de lut la drum,
Dar dînsa nu primi nicicum,
Găsind că este mai cu loc
5 Ca să mijească lingă foc
Decît să plece-n lumea largă ;
Că-i trebuia așa puțin,
Un te-miri-ce ca să se spargă :
— E altceva cu dumneata
10 Și nu știu ce te-ar reținea,
Căci poți să duci la tăvăleală.
— Te iau pe chezășia mea,
Răspunse atunci cealaltă oală,
Căci de cumva vreun lucru tare
15 Îți iese-n drum din întîmplare,
M-oi pune între el și tine
Și te-oi feri cum e mai bine.
Cealaltă n-a mai zis nimică
Și atunci cu scumpa sa amică
20 Pornește-alături la plimbare.
Și cum se duc pe trei picioare
Șontic-șontic așa cum pot
Și tot ciocnite bot în bot,

25 La zdruncinarea cea mai mică,
Nu merșeră prea multă cale și biata oală cea de lut
De-a ei tovarășă izbită întreagă hîrburi s-a făcut
Făr' să mai albă ce să zică.

Ia sama bine dinainte cu cine stai să te-nsoțești
Ca una din aceste oale de vrei cumva să n-o pățești.

CHITICUL ȘI PESCARUL

Chitic-chitic va crește mare,
Doar Dumnezeu de-o vrea să-l ție ;
Eu însă cred că-i o prostie
Să-l faci scăpat în așteptare,
5 Că-i greu să-ți cadă-n plasă iar.

Un crăpușor prea mititel
Fu prins odată de-un pescar.
„E bun și ăsta,-și zise el,
Văzînd ce-a prins ; am mezelicul
10 Poftim la traistă așadar !“
Și-a spus pe limba lui chiticul :
— Din mine, vezi că n-ai ce-alege,
Abia de ai ce înghiți :
Las' păn' m-oi face crap în lege
15 Și-atuncea iar m-ei pescui,
Și mă vei vinde mult mai bine,
Pe cînd acum ți-ar trebui
Să prinzi o sută de-alde mine
Ca să gătești un fleac de ciorbă !
20 — Fleac ! zise omul : da, nici vorbă !
Dar știi că ești isteț de cap ;
Să dau eu o mîncare bună,
Păn' ce va fi chiticul crap ?
Nu, chiar diseară-am să te pap !
25 Căci : ce-i în mîină nu-i minciună.

VULPEA ȘI BUSTUL

Cei mari, în mare parte, sunt niște măști de teatru.
Aceasta, vezi, prostește pe vulgul idolatru.
Măgarul, cu ce vede, cu atîta se alege ;
Dar vulpea-i cercetează, din contră, cu temei,
5 I-ntoarce și-i sucește ; și-apoi cînd înțelege
Că e pospaiul numai, și alta nu-i de ei,
Le spune, înțeleapta, cuvîntul ce-a găsit
Văzînd odată bustul unui erou vestit.
20 Era un bust gol, falnic, mai mare ca natura,
Și lung privindu-l vulpea și admirînd sculptura :
„Frumos cap, zise dînsa, dar creieri nici defel !“

Cîți mari boieri pe lume nu-s busturi ca și el ?

MAGARUL ȘI STĂPÎNII SAI

- Îndurerat, măgarul unui zarzavagiu
Își tînguia Ursitei trudită lui viață.
— Cocoșii pot să cînte oricît de dimineată,
Pe mine mă trezește și mai de timpuriu.
- 5 Și pentru ce ? Spre-a duce niște legume-n piață ;
Vă-ntreb eu : face asta să-mi strice mie somnul ?
Înduioșat Destinul atunci îi schimbă domnul,
Și trudnicul măgar
Intră ca să slujească acum pe-un tăbăcar.
- 10 Povara și mirosul cel greu de piei dubite
Curînd jigniră simțul neobrăzatei vite.
„Hei, unde e acuma stăpînul meu, cel vechi,
Cînd el mergea-nainte,
Oricum, mi-aduc aminte
- 15 Tot mai ciordeam ici-colo o frunză de curechi.
Aici nu mai e plească, sau de primesc vreun dar
Nu sînt decît ciomege.“ — Schimbă stăpînul iar.
Și cea din urmă dată căzu pe-un cărbunar.
— Iar plîngeri... Ce ? întrebă Ursita cu minie,
- 20 Un urecheat să-mi deie atît de lucru mie
Cît n-ar putea-mpreună o sută de-mpărați ?
Ce crede că pe lume nu-s și-alții-mpovărați
Și n-am eu altă treabă decît să văd de el ?

25 Avea dreptate Soarta. Cu toți sîntem la fel,
Căci nu se-mpacă nimeni cu starea lui de viață,
Și cea mai rea din toate
E veșnic cea de față.
Și orișicît ar face oricăruia pe voie,
Noi tot îi batem capul și-l plictisim pe Joe.

VORBA LUI SOCRATE

Socrat o casă-odată vrînd să-și facă,
Toți îi găseau cusururi fel de fel,
Ba unul că-năuntru-i prea săracă
Și nu e demnă de un om ca el ;
5 Ba altuia fațada nu-i plăcea,
Și mai ales cîrteau toți din pricină
Că încăperile-s din cale-afară mici.
— Ce, casă-i asta ? Abia te-nvîrți în ea !
— Dea cerul, zise el, să fie plină
10 Așa cum e, de-adevărați amici !

Și-avea Socrat dreptate cînd spunea
Că pentru-aceștia casa-i e prea mare :
Că ți-e prieten, jură fiecare,
Dar cine se încrede e nebun.
15 Căci, orișicit de-obișnuit fți pare,
Nimic mai rar ca un prieten bun.

GREIERUL ȘI FURNICA

- Greierul, sunînd ghitara
Toată vara,
Ifiliu s-a pomenit
Crivățul cînd a venit.
- 5 N-avea bietul nici fărîmă
De muscuță sau de rîmă...
Merse foamea deci să-și zică
La vecina lui furnică
Și-o rugă ca să renunțe
- 10 La vreo două, trei grăunțe
Păn' la anul viitor.
— Îți plătesc ce-ți sînt dator
Cu dobinzi cînd am să treier,
Pe cuvîntul meu de greier !
- 15 Dar furnica-i cam avară,
Ăsta-i singuru-i păcat.
— Ce-ai făcut tu astă-vară ?
Ea pe greier l-a-ntrebat.
— Apoi zi și noapte eu
- 20 Am cîntat, de nu-ți displace..
— Ai cîntat ? Ei, n-am ce-ți face.
Acum joacă, fătul meu !

ȘIVOIUL ȘI RÎUL

- Prăpăstios și spumegînd la vale
Cădea cu zgomot un șivoi din munte.
Vira în sperieți tot ce-ntîlnea,
Și tot i se ferea din cale,
- 5 Și nici un călător nu îndrăznea
Puternica lui stavilă s-o-nfrunte.
Doar unul, urmărit de hoți de-aproape,
Dădu prin el de-a dreptul ca să scape :
Cu toată larma nu păți nimica
- 10 Și se alese numai doar cu frica.
Prinzînd atunci la suflet omul meu,
Cum hoții încă-l urmăreau mereu,
În calea lui a întîlnit
O apă ale cărei valuri
- 15 Curgeau așa domol și liniștit,
Că nu-i păru să fie-așa de mare :
Nici urmă de prăpăstioase maluri,
Doar prund mărunt ; el intră de-a călare,
Și calul izbuti să-l scape
- 20 De hoți, nu însă și de negrul val.
Și amîndoi, și călăreț și cal,
S-au dus de-a dreptu-n Stix să se adape ;
Se duseră-amîndoi înot, frumos,

Pe celălalt tărîm necunoscut,
Să se mai scalde și în alte ape...

Ferește-te de omul cel tăcut,
Că cel limbut nu e primejdios.

FATA MARE

- O fată oarecare, cu nasul cam pe sus,
Credea că i se cade să ieie de bărbat
Și tinerel, și chipeș, și bun, și dezghețat,
Nici prea zular, nici rece ; și afar'de cite-am spus
5 Vroia fetița noastră să aibă și-avuție
Și rang, și duh — de toate,
Dar toate să le aibă pe lume cine poate ?
Și nu că n-a vrut soarta prielnică să-i fie,
Căci au pețit-o oameni ce nu-s de lepădat ;
10 Dar n-a vroit frumoasa să-i ieie de bărbat.
„Cum ? Eu ? Să iau pe ăștia ? Eu ? Ce, nu vă e bine
Să mi-i aduceți mie ? Vai ! ăștia-s de luat ?
Uitați-vă la ei !
Acesta nici nu știe vorbi unei femei !
15 Și slutul cela crede că face el de mine ?“
Și toți aveau cusururi,
Căci fetele-ncrezute așa au fost de-a pururi,
Cum știți : nici cu prăjina să nu le-ajungi la nas.
Astfel că după toate partidele de seamă,
20 Veni-n sfârșit și rîndul ciurucului rămas.
Dar ea rîdea întruna : „Zău, că-s prea bună eu,
Să-i mai primesc în casă, cînd nimenea nu-i
cheamă !
Cred dinșii că, pesemne, mi s-a urît ca fată ?
Dar slavă ție, Doamne, că dorm în patul meu
25 Destul de bine noaptea, și singură culcată.“

Și se umfla în pene fetița cea drăguță ;

Dar vârsta, vai, nu cruță :

Adio, curtezani !

Neliniștiți trecură așa vreo doi-trei ani.

30 Și-apoi veni-ntristarea : simțea cum se desface

De ea pe-ncet și risul, și jocul, și amorul,

Cum farmecu-și ia zborul

Și-ncepe-a nu mai place.

Pe urmă, sulimanuri. Cerca, însă-n zadar,

35 Să păcălească timpul, acest ascuns tilhar.

O casă ruinată

O mai lipești și ține : de ce, ah, nu-s mijloace

Să-ntinerești și-o față de zbîrcituri brăzdată !

Nu mai vorbea frumoasa acum ca altădată,

40 Că-i tot spunea oglinda : „Ia-ți repede-un bărbat !“

Precum și-un dor într-însa îi da întruna ghes,

Și-așa frumoasa noastră, după ce an cu an,

A tot stat la tocmeală, mereu, și-a tot ales,

45 A fost prea fericită, cînd s-a aflat s-o ieie

La urmă-un bătăran.

STEJARUL ȘI TRESTIA

- Stejarul zise trestiei odată :
— Pe fire să te superi ai cuvînt.
O păsărică ți-este o povară,
Și cea mai slabă baterie de vînt,
5 Ce-abia-ncrețește apa, te doboară
Și îți înclină capul spre pămînt.
Cînd fruntea mea, asemeni unui munte,
Las'că stă-n drumul razelor de soare,
Dar poate chiar furtuna s-o înfrunte.
10 Zefir mi-e tot ce-ți pare ție Crivăț !
Măcar de-ai fi avut și tu norocul
Să crești sub umbra mea ocrotitoare
Ce-acoperă până departe locul :
N-ai fi avut atîtea împotriva-ți
15 Și n-ai mai fi știut ce e furtuna.
Voi însă creșteți mai întotdeauna
Pe malurile umede, pe unde
Împărătește vîntu-n voia lui...
V-a oropsit natura, cum îți spui !
20 — Atîta grije, trestia-i răspunde —
Îți face cinste, dar e de prisos.
Eu mai degrab de vînturi nu mă tem ;
Mă-ndoi, dar nu mă frîng. Ai stat vînjos
Și n-a putut furtuna cît de mare
25 Pînă acuma să te culce jos,
Dar s-așteptăm la urmă să vedem.

Și-abia sfiși cînd iată că din zare
Se și stîrnește cel mai strașnic vînt
Ce-a alergat vreodată pe pămînt.
30 Stă dîrz stejarul ; trestia se-nclină.
Pornește-atuncea și mai îndîrjit
Și, îndărătnic, nu se lasă vîntul
Pînă ce cade, smuls din rădăcină,
Giganticul copac nebiruit,
35 Ce atingea și cerul, și pămîntul !

CALUL ȘI LUPUL

- Un lup, în anotimpul cel plin de desfătare,
Cînd vînturile calde fac iarba de-nverzește
Și orișice jvină cotlonu-și părăsește
 Să-și cate de mîncare ;
- 5 Un lup, zic, cînd natura începe să renască,
Zări un cal afară pe cîmp lăsat să pască.
Vă-nchipuiți, firește, ce vesel fu amicul.
„Halal vînat, își zise, dar cum să-i vin de hac ?
Ei, dac-ar fi berbece, aș ști eu ce să-i fac,
10 Pe cînd acuma trebui să-l iau cu șiretlicul...
Să-ncerc ?“ Și deci se-ndreaptă cu pasul măsurat,
Se dă drept un discipol din al lui Hipocrat,
Ce știe și puterea și tainele ce zac
 În ierbele de leac :
- 15 Că, fără vorbe late, el poate lecui
Orișice boli. Și dacă cumva s-ar învoi
Și domnul cal să-i spună pe șleau ce boală are
El, lupul, pe degeaba l-ar face sănătos,
Căci, cum îl vede astfel, nempiedecat că paște,
20 Ca doftor el cunoaște
Că trebuie să aibă vreo meteahnă mare.
— Am, zise dobitocul,
O bubă sub copită.
— Ei, dragă, zise lupul, e foarte gingaș locul !
25 Am cîntea osebită
De-a fi slujit adesea pe domnii noștri cai,
Și știu chiar și să tai.

Pindea preabunul doftor mai bine cum ar face
Bolnavul să-și înșface.

- 30 Dar calul mirosise și-i dă o lovitură
De-i face harcea-parcea măselele din gură.
Trist zise-n sineși lupul: „Așa-mi trebuie mie!”
De treaba lui să-și vadă orice meșteșugar.
Te-apuci de spițarie
- 35 Cînd n-ai fost toată viața decît un măcelar!

VULPEA, MAIMUȚOIUL ȘI DOBITOACELE

- Se spune că odată cînd s-a stîns
Un leu ce-a-mpărățit în țara lor,
Jivinele într-un divan s-au strîns
Ca să-și aleagă-un nou stăpînitor.
- 5 Fu scoasă deci coroana cea de aur
Din lada ei păzită de-un balaur,
Dar care cine pe-o frunte și-o punea
Nici unuia nu i se potrivea,
Căci capetele li erau făcute
- 10 Ba mari de tot, ba mici, ba prea cornute.
Veni și maimuțoiul și, rîzînd,
Mai mult de haz coroana încercînd
Făcu în preajmă-i mii de ștregării,
De giumbușlucuri și maimuțării,
- 15 Trecu printr-însa ca printr-un inel,
Și toți, atît s-au minunat de el,
Că l-au ales și i s-au închinat.
Vulpoiul doar era cam supărat,
Fără să-și dea pe față supărarea,
- 20 Dar cînd a fost să-și facă închinarea,
I-a zis : — Cunosc eu o comoară, sire,
De care nimeni încă n-are știre,
Ori prin prerogativele regale
Orice comoară e-a măriei-tale !
- 25 Și cum era ahotnic, unsul țării,
Spre-a n-o scăpa, aleargă în persoană,
Dar dete-n loc de bani peste-o capcană.

Vulpoiul zise-n numele adunării :
— Cînd singur tu nu știi să te păzești,
30 Mai ai obraz ca să ne-împărățești ?
Și-atunci cu toții l-au luat la goană,
Că nu-i oricine vrednic de coroană.

GUZGANUL DE LA TÎRG ȘI GUZGANUL DE LA ȘES

Cîndva guzganul tîrgovăț,
Pofti guzganul de la șesuri,
Ceremonios, la un ospăț,
La niște rămășiți de presuri.

- 5 Pe un covor vechi de Turchia
Era ospățul rînduit,
Vă-nchipuiți dar veselia
Ce-ntre prieteni a domnit.

- 10 La masă n-a lipsit nimicã
Din tot ce este mai de soi —
Dar cineva, poftim, le strică
Tot cheful cînd era în toi.

- 15 Aud pe sală parcã merge
Un pas spre ușă-ncetinel —
Cel tîrgovăț atunci o șterge,
Și camaradul, după el.

Dar zgomotul se potolește,
Pe loc guzganii reapar ;

Și gazda oaspele-și pofteste :
20 — Hai, și-om șede la masă iar !

— Îți mulțănesc, ruralul spune ;
La mine mîni vin să prinzești ;
Nu vreau să spun că nu sînt bune
A tale-ospete-mpărătești,

25 Dar, vezi, la noi petreci în vrere,
Netulburat. Nu mai rămîn.
Lehamite de-așa plăcere,
Ca să măninci cu frica-n sîn.

IEPURELE ȘI BROAȘTELE

- Un iepure-n culcușul său vîsa,
Că ce poți face altceva acasă ?
Și-o întristare adîncă-l apăsă,
Că animalul ăsta-i trist și plin de frică.
- 5 „Cînd ai o fire așa de ticăloasă —
Zicea — atunci viața ta-i un chin :
Nu poți să-nfrupți în tihnă-o bucățică.
Toți te pîndesc, n-ai nici un ceas senin.
Așa trăiesc eu. Frica nu mă lasă
- 10 Să dorm, decît cu ochii mari deschiși...
«Îndreaptă-te», mi-ar spune oarecine,
Dar are leac o boală ca a mea ?
Și-apoi, de ar fi ca să vorbim fătîș.
Nu-s oamenii și ei fricoși ca mine ?“
- 15 Astfel sărmanul iepure vorbea
În vreme ce neliniștit pîndea
Cu ochii speriați și-ntrebători :
O șoptă-o umbră îl băga-n răcori.
Și mult nenorocitul dobitoc
- 20 Pe cînd gîndea la soarta-i ticăloasă,
Aude-un zvon și-i fu de-ajuns, pe loc
Să spele putina de-acasă.

Dar cum trecea pe lângă un băltoac,
Hop, broaștele sărind se dau afund
25 Și-n mlaștină care-ncotro s-ascund.
„Oh! — zise el — și eu, precum vedeți,
Pot face, dar, ce mi se face mie!
Și eu, cînd trec, bag lumea-n sperieți!
Și cum de am atîta bărbăție?
30 Cum? Sunt jigodii ce se tem de mine?
Sunt așadar grozav de fioros?
Văd deci că orișicît ești de fricos,
Poți da de-un altul mai fricos ca tine!“

BOREU * ȘI PHOEBUS **

Cîndva Boreu și Phoebus văzură-un călător
Ce, ca un om prevăzător,
Se îmbrăcase bine. Dedea în toamnă-acum
Cînd paza cea mai mare nu-i de prisos la drum ;
5 Ba plouă, ba e soare,
Și mîndra cingătoare
A Irisei *** dă celor ce vor să plece veste
Să-și ia cu ei cojocul în lunile aceste
(De aceea luni cu toane latini le-au numit.)
10 Deci călătorul nostru, temîndu-se de zloată,
Își ia cojoc nu glumă, știi colea, îmblănit.

— Vezi ăsta, zise Vîntul, și-o fi închipuit
Că a scăpat de grijă ; nu știe el, săracul,
Cînd m-oi zborși o dată
15 Că nu-i rămîne-un nastur ; că pot numaidecît
De-oi vrea să-i smulg cojocul și să i-l zvîrl la
dracul !
Și-așa ne-o trece poate și nouă de urît.
— Ții mult ? Hai o prinsoare să facem amîndoi.

* *Boreu* — personificare a vîntului de nord, la elini.

** *Phoebus* — Soarele.

*** *Iris* — în mitologia elină, simbol al curcubeului și mesageră a zeilor.

Răspunde-atuncea Phoebus, cine-o putea din noi
20 Să-i scoată mai degrabă drumețului cojocul...
Începe, îți îngădui ca să-mi întuneci focul.

Și-a fost destul atîta — și vîntul, hait! pornește,
Se ghiftuie de nouri, se umflă, clocotește,

Face-o drăcească larmă,
25 Huiește, țipă, urlă și spulberă și darmă
Și nave și coperișuri, cătînd să-și facă loc —
Și toate-aceste numai pentru un biet cojoc!
Dar călătorul nostru lupta neîntrerupt
Ca nu cumva furtuna să-l ia pe dedesupt.

30 Aceasta-i fu scăparea : trudea degeaba vîntul
Și-oricît de mult lupta,
Nici celalt nu se da.

Degeaba-l lua de guler și-i scutura veșmîntul.
Dar cum trecu răstimpul prinsorii ce-și pusese,

35 Răzbind îndată, iese
Și soarele din nor,
Dezmiardă și pătrunde apoi pe călător
Și sub cojoc la urmă să nădușească-l face
Silindu-l să-l dezbrace,

40 Deși nu-și arătase nici pe un sfert tăria...

Mai bună e blîndețea, ca samavolnicia.

LEUL ȘI MUSCA

- Hai, cară-te de-aicea, scîrnăvie !
Cam astfel într-o bună zi un leu
Vorbea cu-o musculiță supărat.
Ea însă îl pofti la bătălie :
- 5 — Crezi tu, îi zise, nu cumva că eu
Mă tem de faima ta de împărat ?
Mai tare decît tine este boul
Și tot ți-l duc oriunde după plac.
Și nici nu isprăvi ce-avea de spus,
- 10 Că și sună semnalul de atac,
Tot ea și trîmbițașul și eroul.
Deci iat-o că acum se-nalță sus
Și cînd îi vine bine-apoi, pe negîndite,
Pe-al leului grumaz căzînd săgeată,
- 15 Îl face ca să-și iasă din sărite.
Turbează patru pedul și ochiu-i se dilată,
Răcnește : toată preajma-i cuprinsă de teroare
Și numai musculița-i vinovată
De panica aceasta-ngrozitoare. —
- 20 Un flecușteț de gîză — și-o clipă nu-i dă pas :
Cînd îl înțeapă-n spate și cînd pe bot îi sare,
Cînd i se viră-n nas.
Mînia lui întrece atunci orice hotare.
Triumfă nevăzutul dușman, și face haz,
- 25 Văzîndu-l că nu are
Nici dinți de-ajuns, nici gheare
Ca să-și sfișie carnea de ciudă și năcaz.

Se sfirtică el singur nefericitul leu,
Se biciuie pe șolduri cu încordata-i coadă,
30 Plesnind în van văzduhul, dar furia-i grozavă
Sleindu-l, îl doboară — și iată-l jos, grămadă. —
Insecta se retrage din luptă-apoi cu slavă :
Cum și-a sunat asaltul, izbînda-acum și-o sună,
Aleargă s-o vestească, întregii lumi s-o spună,
35 Dar întilnește-n cale
O plasă de paing
Și moartea dumisale.

Spunîndu-vă aceste ce țintă-am vrut s-ating ?
Sunt două : una este că între inamici
40 Mai de temut adesea sunt tocmai cei mai mici ;
Și-a doua : că de-oricîte primejdii te ferești,
Poți ca să mori atuncea cînd nici nu te gîndești.

COMENTARII

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

(p. 9)

[LA DUMBRĂVENI]

Prefată fără titlu la volumul *Traduceri din Paul Verlaine*, Minerva, București, 1903, p. 3—4 (semnat: D. Anghel — St. O. Iosif).

Latifundiar cu preocupări culturale și gesturi de mecenate, Leon Ghica obișnuia să invite la conacul său din nordul Moldovei scriitori și pictori, cărora le oferea astfel posibilitatea de a lucra și a se odihni într-un cadru pitoresc. Împreună cu alți confrați, St. O. Iosif a fost oaspetele său în 1902 câteva luni, din martie pînă în iunie. D. Anghel s-a aflat și el acolo un răstimp. Bustul lui Eminescu (r. 6), realizat de O. Spaethe, a fost inaugurat după ce poezii începuseră să traducă din Paul Verlaine, anume spre sfîrșitul lui iulie 1902.

(p. 10)

[PAUL VERLAINE]

NOTĂ BIOGRAFICĂ

Postfață la volumul *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 91—93. R. 28—34 : relațiile lui Paul Verlaine cu grupul parnastienilor au fost trecătoare și nu depășesc propriu-zis anul 1866, cînd poetul își publică primul volum, *Poèmes Saturniens*, și figurează în culegerea *Parnasse contemporain*, alături de șeful școlii parnasiene, Charles-Marie-René Leconte de Lisle (1818—1894) și discipolii acestuia : Léon Dierx (1838—1912), René Sully Prudhomme (1839—1907), Catulle Mendès (1841—1909) ; r. 46—49 : după de-

zastrul de la Sedan (capitularea lui Napoleon al III-lea, la 2 septembrie 1870) și instaurarea Comunei din Paris, Paul Verlaine s-a „compromis” prin aceea că, fiind funcționar municipal și avînd prieteni printre comunarzi, a fost numit șef al oficiului de presă al primăriei în noua organizare.

(p. 14)

[HENRIK IBSEN]

PREFAȚĂ

În volumul *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, București 1906, p. 5—7 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel).

R. 1—5 : fraza de apărare a *Sămănătorului* împotriva invinuirii că și-a „zăvorit porțile împotriva oricărei înriuriri a vreunei mari literaturi străine” se adresează îndeosebi cercului simbolist de la *Viața nouă*. Poeții ar fi oferit un argument încă mai convingător, citînd traduceri din Paul Verlaine pe care le publicaseră în revista lor. *Sămănătorul* a tipărit într-adevăr adesea traduceri. Dar, desigur, nu frecvența acestora și nici chiar selectarea lor nu constituia problema, ci orientarea de principiu a revistei și literatura originală pe care o promova, ruralismul și tradiționalismul rezistent la inovațiile suspectate și respinse ca expresii ale decadentismului ; r. 6 : prietenul care a finanțat tipărirea volumului și căruia acesta îi e dedicat este folcloristul M. Lupescu ; r. 26—27 : Cristiania este vechiul nume (pînă în 1924) al capitalei Norvegiei, Oslo ; r. 35—36 : Henrik Ibsen a publicat *Pretendenții la coroană* în 1863, iar la Roma a plecat în 1864 ; r. 42—43 : inaugurarea Canalului de Suez a avut loc în noiembrie 1869 ; ca și în alte rînduri, dramaturgul a revenit atunci în Norvegia pentru scurtă vreme, plecînd apoi din nou în străinătate, unde a rămas pînă în 1891 ; r. 51—55 : „anii din urmă” petrecuți în patrie reprezintă totuși un deceniu și jumătate : Henrik Ibsen a murit la Cristiania în ziua de 23 mai 1906.

Culegerea de traduceri *Poezii de Henrik Ibsen* a apărut în iulie 1906, încît ar putea fi socotită un omagiu adus dispărutului. Dar St. O. Iosif și D. Anghel au început să-și publice traduceri în periodice încă din 1902.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ ȘI BIBLIOGRAFICĂ

Postfață nesemnată la volumașul T. Robeanu (Dr. George Popovici), *Poezii postume*. Cu o prefață de N. Iorga, București, Minerva, 1908, Biblioteca „Minervei“, nr. 6, p. 75—78.

Cu data de 20 martie 1908, St. O. Iosif îi scria la Cernăuți prietenului său Sextil Pușcariu: „O întâmplare curioasă ne-a făcut să dăm peste poeziile lui Robeanu. Anghel, entuziasmat, mi-a comunicat entuziasmul pe care, dealtfel, îl aveam în stare latentă. De aici am urmărit toată opera lui publicată, am citit și copiat împreună cele publicate în *Convorbiri literare*. E un precursor incontestabil, care nu s-a manifestat însă decât ca diletant și nu și-a desăvârșit opera, fiind ocupat desigur în altă direcție. E un spirit complex, pozitiv poate, dar care a avut o parte misterioasă de visător. Poezia la el a fost un fel de refugiu, un loc de hodină, o streșină de umbră supt care a căutat un loc de adăpost liniștit, fericit că nu știe nimeni unde se ascunde. Pseudonimul lui discret a fost masca sentimentului în mijlocul mulțimei pe care a trebuit s-o suporte. În el sunt indicați *trouvaille*-uri, gesturi abia schițate, neguri care trebuiau să se risipească, aspirații care trebuiau să se cristalizeze, evocații istorice care trădează mai mult decât dragoste de neam și istoricul, ci însuși omul de rasă. E un instinctiv, un senzitiv care, supt înfățișarea concretă cu care l-a îmbrăcat natura, ia parte inconștientă la toate imboldurile pe care cine știe ce atavism le-a sădit în el. E un adevărat erou, înzestrat cu toate darurile omului care trebuie să învingă și care cu toate aceste cade jertfă convențiilor sociale. Toate indicațiile unei drame superior de mișcătoare se ghicesc din puțina lui operă poetică. Îți poți închipui deci interesul ce comportă viața acestui om.“ În continuare, St. O. Iosif îl ruga pe Sextil Pușcariu să culegă date despre viața și scrierile lui T. Robeanu, adresându-se și preotului Eusebiu Popovici, tatăl poetului, căruia îi scrisese de asemenea. (Scrisoarea, în St. O. Iosif, *Opere*, IV, Editura Minerva, București, 1981, p. 430—431). *Notița* este desigur redactată pe baza informațiilor primite de la cei solicitați. După ce-au adunat poeziile lui T. Robeanu, D. Anghel și St. O. Iosif i-au adresat lui N. Iorga următoarea scrisoare :

Stimate domnule Iorga,

Sentimentul comun de admirație pe care l-am avut față de George Popovici ne-a făcut odată să adunăm puținele lui poezii, și aceasta pentru simpla plăcere de a le avea strinse la un loc și a le putea citi din vreme-n vreme.

Ne-am gândit acum că ar fi păcat ca activitatea sa literară să rămână necunoscută și de aceea le-am dat Institutului „Minerva“ pentru biblioteca de popularizare.

Intenția noastră era să scriem o prefață. Atunci ni-am adus aminte de articolul d-tale pe care l-am recitat. Credem că nimeni n-ar putea scrie mai frumos și cu mai multă pietate despre acel ce a fost G. Popovici.

Te întrebăm dar dacă permiți să reproducem acest articol în fruntea culegerii, ca prefață.

Poeziile fiind culese, ne-ai îndatora dac-ai binevoi să ne răspunzi un cuvânt imediat.

Primește, te rugăm, salutările noastre distinse.

St. O. Iosif
D. Anghel“

Bd. Academiei, București

(Scrisoarea, în *ed. cit.*, p. 599.)

Articolul lui N. Iorga, reprodus ca prefață „cu invoirea autorului“ este intitulat *O lacrimă pentru George Popovici* și a apărut în *Sămănătorul*, IV, nr. 30, 24 iulie 1905, p. 527. Tipărirea volumașului s-a încheiat chiar în luna septembrie 1908. În numărul 10, octombrie 1908, p. 128, *Viața românească* l-a recenzat sub semnătura I. S. (Izabela Sadoveanu), apreciind prefața și „pietatea d-lui Iorga pentru prietenul săvârșit din viață“, nu însă și „versurile banale și searbede ale lui Robeanu“. Este evident că recenzenta nu știa cine editase culegerea, astfel că i-o atribuia lui N. Iorga.

(p. 19)

I. PĂUN-PINCIO

În *Minerva*, I, nr. 18, 1 ianuarie 1909, p. 2 (cu titlul : *Figuri dispărute. I. Păun-Pincio*) * ; în volumul *Portrete*, Editura librăriei Leon Alcalay, București, 1910, p. 17—20.

* De cele mai multe ori, poeții și-au semnat bucățile de proză cu numele lor (în ordinea : D. Anghel și St. O. Iosif) ; vom nota în paranteză numai cazurile când au semnat altfel.

R. 8—9 : deși și-au pus amintirile „la un loc“, cei doi poeți nu și-au adus aminte anul în care a murit Ion Păun-Pincio. Acesta s-a stins din viață în prima zi a anului 1895. Așadar, când a fost scris articolul, se împlineau paisprezece, nu doisprezece ani. Dealtfel, mai departe (r. 72), anul este dat fără ultima cifră ; r. 14—44 : această parte cuprinde amintirile lui D. Anghel, căci el l-a luat pe Ion Păun în Italia, pe cheltuiala sa, la începutul anului 1893 ; r. 31—36 : tânărul poet a scris într-adevăr foarte puțin despre călătoria sa în Italia : două pagini, pe care le-a publicat cu titlul *Note și impresii în Adevărul*, VII, nr. 1822, 28 martie 1894, p. 2. Succintele însemnări confirmă aprecierea lui Anghel în ceea ce privește faptul că vizita în muzee îl obosea pe prietenul său, dar nu și în privința forței și a justeței impresiilor acestuia. Amintirea călătoriei în Italia revine și în două scrisori ale lui Ion Păun-Pincio, date „Brăila, 18 iulie '93“, respectiv, „Brăila, 30 decembrie '93“, publicate postum și reproduse în culegerea I. Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, Editura de stat pentru literatură și artă, „Biblioteca pentru toți“, 1955, p. 200—201 și 203—204 ; r. 36—37 : D. Anghel pare a se înșela și când afirmă că misticismul era o însușire caracteristică a lui Păun-Pincio. Acesta era un contemplativ și un sentimental. Ascultînd orga, visa „cu lacrimile în ochi“, dar în fața unui tablou cu subiect religios — *Cele trei mironosițe* — îl încercau gînduri dintre cele mai profane : una dintre mironosițe „are aerul unei ștregărite și mă prind c-ar fi ispitit și pe Isus din groapă... Ce ochi mari și plini de o leneșă patimă — și cum îmi venea s-o sărut“ (*ed. cit.*, p. 122). Dealtfel, în articolul *Sentimentul religios și arta*, Păun-Pincio explică nașterea religiei corespunzător concepției materialiste, constată lipsa de religiozitate propriu-zisă a țaranului român și încheie cu observația : „Astăzi, pe ruinele credinței, prind a mihi în artă zorile unui sfînt și sincer altruism“ (*ed. cit.*, p. 113—114) ; r. 46—51 : de prezența lui Ion Păun la adunările socialiștilor își vor fi amintit în egală măsură D. Anghel și St. O. Iosif. Cel dintîi l-a și cunoscut probabil pe ceva mai vîrstnicul moldovean (n. 1868) la Cercul de studii sociale din București, pe care-l frecventau amîndoi în anul 1892. La rîndu-i, St. O. Iosif a luat și el parte, prin 1894—1895, la unele adunări ale Clubului muncitorilor, fiind introdus aici de Ion Păun-Pincio, cu care se împrietenise la Iași ; r. 55—60 : într-un articol scris pentru *Ade-*

vărul literar îndată după moartea prietenului său, dar neapărat atunci, St. O. Iosif evocă dragostea despre care acesta îi făcea confesiuni în capitala Moldovei, mărturisindu-i că vrea s-o cînte într-o poezie intitulată *Iaşule cu ochi albaştri* (cf. articolul *Ion Păun*, în St. O. Iosif, *Opere*, IV, ed. cit., p. 270—271). Poezia lui Păun-Pincio în care „se schiţează un gest de revoltă şi trece o flamură roşie“ este *Intii Mai*; r. 70—87: detaliile din această ultimă parte a articolului au fost cu siguranţă furnizate de poetul *Patriarhalelor*. Suferinţa, moartea şi înmormîntarea lui I. Păun-Pincio l-au impresionat profund pe St. O. Iosif, care l-a vizitat la spital pe bolnav cu puţin înainte de a se sfîrşi, apoi a luat parte la ceremonia funebră.

În afară de paginile scrise pentru *Adevărul literar*, Iosif l-a mai evocat pe poetul mort prematur în schiţa *Monumentul* (1895) şi în *Elegie* (1912). În *Elegie* revine amintirea steagului roşu, a faptului că la sosirea cortegiului mormîntul încă nu fusese săpat şi chiar a ceţii ce s-a lăsat spre seară peste cimitir. În afară de Gherea, citat şi în articol, la înmormîntare au mai luat parte A. Bacalbaşa, C. D. Anghel, C. Mille şi alţii. D. Anghel se afla probabil peste hotare.

(p. 22)

LA ȚARĂ

În *Minerva*, I, nr. 279, 5 martie 1909, p. 1; în volumul *Ci-reşul lui Lucullus*, *Minerva*, Bucureşti, 1910, p. 115—120.

Cum notam pe marginea ciclului *Sonete rustice*, schiţa aceasta, ca şi sonetele, înregistrează desigur impresii ale lui St. O. Iosif din timpul popasurilor sale la Tecucel.

(p. 26)

[PREFAȚĂ LA CARMEN SAECULARE]

În volumul *Carmen saeculare*, Editura librăriei Socec, Bucureşti, 1909, p. 3—10.

R. 11—13: despre succesul repurtat la reprezentație de poemul dramatic, v. amănunte în vol. I al ediției de față, în comentariul la *Carmen saeculare*; r. 20—46: citatele despre eroismul voievozilor români, respectiv, despre valențele literare a numeroase episoade din istoria românilor sînt desprinse din

Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană rostit de Mihail Kogălniceanu în ziua de 24 noiembrie 1843. În al doilea citat, punctele de suspensie marchează omisiunea propoziției : „grozăvii care să vă ridice părul pe cap“. Omisiunea este explicabilă : poeții erau preocupați de evocarea trecutului ca o epocă de înfăptuiri glorioase, iar Mihail Kogălniceanu apăsa prea tare pe aspectele terifiante, ca și cînd în acestea ar fi constat interesul literar al istoriei.

(p. 30)

[FR. HALM]

NOTIȚA BIO-BIBLIOGRAFICĂ

Prefată la volumul *Camoëns*. Poem dramatic într-un act, Editura librăriei Socee, București, 1909, p. 3.

Ca dramaturg, scriitorul austriac Friedrich Halm (mort la 22 mai 1871) s-a bucurat într-adevăr de mare succes în vremea sa, fiind mai prețuit decît contemporanul său Franz Grillparzer (1791—1872) care-i era incomparabil superior. Astăzi este privit ca un epigon palid al lui Schiller. Dramele sale de idei, printre care *Der Sohn der Wildnis* (*Fiul pustiului*, 1842) și *Der Fechter von Ravenna* (*Gladiatorul din Ravenna*, 1854), se remarcă printr-o certă dibăcie a construcției, dar sînt minate de un retorism grandilocvent și de incapacitatea conturării unor caractere vii. Poezii ale lui Fr. Halm au fost traduse la noi, încă înainte de 1900, de Miron Pompiliu și Grigore Lazu.

R. 7—10 : drama *Griseldis* (nu : *Griselidis*) aduce în scenă o eroină — Griselda — dintr-o nuvelă a lui Boccaccio reluată și de Gerhart Hauptmann în piesa *Griselda* (1909) ; drama *Der Sohn der Wildnis* a fost tălmăcită prin 1890 de actorul Vasile Leonescu (1866—1927) ; traducerea n-a fost tipărită ; manuscrisul se păstrează la Arhivele Statului din Iași (ms. 367).

(p. 31)

A. D. HOLBAN

O AMINTIRE

În *Ordinea*, II, nr. 428, 17 mai 1909, p. 1 (semnat : D. Anghel) ; în *Portrete*, p. 39—44.

Pamfletul îi aparține deci lui D. Anghel, care l-a și retipărit în volumul său *Fantome*, Editura Minerva, București, 1911, p. 173—181.

R. 7: „veteranul om politic“ A. D. Holban (1836—1917) a avut o carieră politică sinuoasă, lucru, de altfel, nu rar în epocă. Mai întâi membru al Frațiunii libere și independente și adversar al junimiștilor, a trecut în Partidul liberal, sub auspiciile căruia, în 1870 și 1875, a fost ales deputat. În 1883, a aderat la conservatori, declarându-se devotat față de Lascăr Catargiu, dar n-a întîrziat să se alăture fracțiunii junimiste. În 1892, era deputat al colegiului al III-lea de Roman, ales pe lista junimistă. În *O viață de om așa cum a fost*, N. Iorga îl numește „ultra-conservatorul A. D. Holban“; r. 66—68: A. D. Holban a făcut studii în Franța, la Institutul imperial de agricultură (ulterior: Școala națională de agronomie) de la Grignon, mică așezare lângă Versailles, unde a obținut în 1860 diploma de inginer agronom. Autorii francezi, pe care D. Anghel își amintește a-i fi văzut în vraful de cărți și hîrtoage din casa agronomului, sînt citați pentru a evidenția nivelul scăzut al lecturilor acestuia: Paul de Kock (1793—1871), romancier și dramaturg, autor a numeroase scrieri adesea licențioase; Émile Gaboriau (1832—1873), autor de romane polițiste, considerat a fi creatorul genului în Franța; r. 79—82: dintre periodicele conduse la Iași de A. D. Holban, Biblioteca Academiei R.S.R. nu posedă *Capitala bandei negre*; *Darabana* a apărut în 1874—1875, iar *Patria* — „ziar cotidian al Partidului liberal-conservator“ — în 1884—1886 și 1893.

Portretul atît de negru, creionat de D. Anghel, îl nedreptățește în oarecare măsură pe A. D. Holban. Din alte mărturii, reiese că avea bune cunoștințe economice și financiare. Totodată, nu era lipsit de calitate oratorice. G. Panu, care a gravat în genere cu mult acid galeria sa de tipuri parlamentare, scria despre el în 1893 că este un „orator de valoare“, cu „frază scurtă și incisivă, cu glasul cam casant, cu expresia justă și cu o mare căldură“, „dușmanul declamatoriei și al frazelor bombaste“. G. Panu relevă însă și latura îngroșată în portretul său de D. Anghel: caracteristica oratoriei lui A. D. Holban era „pasiunea de multe ori orbă, pasiunea dusă pînă la ură și mai totdeauna pînă la nedreptate“ (*A. D. Holban, în Portrete și tipuri parlamentare*, București, Tipografia „Lupta“, 1892, p. 59—61).

În *Ordinea*, II, nr. 432, 24 mai 1909, p. 1 (semnat : A. Mirea) ; în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 17, 19 martie 1910, p. 267—269 (semnat : A. Mirea) ; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 229—235.

În primăvara anului 1909, redacția ziarului *Ordinea* crease o cronică zilnică destinată unor teme precise : științifice, literare etc. (*Cronica de luni, de marți* etc.). *Cronica de simbătă*, care apărea de fapt în numărul de duminică, a fost încredințată lui D. Anghel și St. O. Iosif, care semnează până la sfârșit A. Mirea. Colaborarea a luat sfârșit în iunie 1909, din motivele arătate mai departe în comentariul la articolul *D. Panu și poezia noastră*.

În *Ordinea*, II, nr. 438, 31 mai 1909, p. 1 (semnat : A. Mirea) ; în *Portrete*, p. 29—34.

Prilejuită de recentul deces al lui Vasile Cosmovici — în ianuarie 1909 — evocarea completează albumul amintirilor lui D. Anghel despre Parisul tinerețelor sale.

R. 10—11 : Etienne Dolet (1509—1546) este o personalitate reprezentativă pentru cultura franceză în evul mediu. Tipograf, erudit și poet, s-a manifestat ca un spirit liber și neconformist, ceea ce, în circumstanțele vremii, i-a fost fatal. Acuzat de erezie, a fost strangulat, după care trupul său a fost ars pe rug. Autor al unor lucrări polemice (*Dialogus de imitatione Ciceroniana*) și filologice (*Comentarii linguae latinae, La manière de bien traduire d'une langue en autre*), a scris și poezii, printre care un ciclu compus în închisoare, în așteptarea execuției (*Cantique d'Etienne Dolet, prisonnier à la Conciergerie de Paris, sur la désolation et la consolation*) ; r. 40—45 : după 1890, când D. Anghel l-a putut vedea și asculta în cafeneaua Steinbach, Jean Moréas (1855—1910) nu mai propovăduia „noua religie a simbolismului“, de care se lepădase, ci reîntorcerea la tradiția clasică franceză, în care scop fondase în 1891, împreună cu câțiva confrăți, așa-numita „Școală romană“ ; r. 68—69 : piesa istorică a lui Vasile Cosmovici, *Domnița Olena*, a fost publicată în 1898 (Tipografia Elzevir, București) și reprezentată la Teatrul Național din București în ianuarie 1900. Așadar, piesa aparține ma-

turității, nu „anilor tineri“ ai autorului (data nașterii acestuia nu ne e cunoscută, dar chiar din context reiese că pe la 1900 Cosmovici nu mai era tânăr); r. 78—89: printre tinerii ce preluaseră *Sămănătorul* — nu mult „mai târziu“, ci după abia doi ani de la premiera *Domniței Olena* — se aflau și semnatarii *Portretelor*. Povestirile, publicate la intervale mari de Vasile Cosmovici în *Sămănătorul* (1901, 1903, 1906), sînt, respectiv: *Ostaș fără voie*, *Lipsca*. *Înfrîngerea de la Lipsca*, *Intrarea dușmanilor în Paris și mazișirea împăratului Napoleon în 1814*; r. 92—100: aflîndu-se o vreme în preajma lui B. P. Hasdeu, la a cărui publicație, *Revista nouă*, colaborase cu versuri în 1889—1891, Vasile Cosmovici nutrea o reală pasiune pentru istorie. I-a lipsit însă puterea de a da viață figurilor și episoadelor asupra cărora se documenta altminteri temeinic. Nici *Domnița Olena*, nici, cu atît mai puțin, cealaltă tragedie istorică, *Miron Costin* (București, 1905), nu depășesc nivelul unor înjghebări convenționale, lipsite de forță dramatică. „A scris — nota N. Iorga, la moartea scriitorului — o *Doamnă Oltea*, care s-a reprezentat și cuprinde multe versuri bune. Apoi a vrut să redea tragedia lui Miron Costin, căreia i se poate găsi numai cu greu o vrednică motivare dramatică“ (*Vasile Cosmovici*, ianuarie 1909; în *Oameni cari au fost*, I, Editura pentru literatură, „Biblioteca pentru toți“, nr. 368, 1967, p. 206—207).

(p. 43)

NECULAI BELDICEANU

(1845—1896)

În *Ordinea*, II, nr. 444, 7 iunie 1909, p. 1 (semnat: A. Mi-rea); în *Portrete*, p. 3—9.

Data nașterii, înscrisă între paranteze, trebuie corectată: 1844.

Evocarea îi aparține lui D. Anghel, căci el a frecventat la Iași, prin 1890—1891, cenaclul literar cu simpatii socialiste al lui N. Beldiceanu.

R. 35—40: poemul *Pămîntul*, o compunere didactică, despre geneza și evoluția planetei, a fost publicat în revista ieșeană *Albina*, în 1893—1894; r. 80—88: pasionat în egală măsură de epigrafie, ca și de arheologie, N. Beldiceanu a publicat în 1888 lucrarea *Epitaful aflat la Bunești* și a lăsat în manuscris o cercetare despre *Inscripțiile și notele adunate din mănăstirile*

Moldovei și Bucovinei; r. 89—94: N. Beldiceanu își cristalizase o teorie despre corespondența dintre sunete și culori, în urma unor experiențe de „audiție colorată“, efectuate împreună cu Eduard Gruber, care-l folosea ca mediu (cf. „portretul“ *Eduard Gruber*; de asemenea, M. Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească“*, ed. cit., p. 97); r. 101—104: nemulțumirile „familiare“ (sic!) care au întunecat viața lui N. Beldiceanu au dus la despărțirea de soția lui după douăzeci de ani de căsnicie. O altă împrejurare care l-a mîhnit profund pe poet a fost moartea unuia dintre fiii săi (cf. poezia *Sorin*); r. 115—131: aprecierile despre valoarea operei poetice a lui N. Beldiceanu sînt exagerate, din simpatie pentru cel evocat. Pastelurile profesorului ieșean, chiar dacă aduc uneori „o notă mai exactă în descripție“ (G. Călinescu), sînt tributare, aproape pînă la pastişă, celor ale lui Alecsandri. În căutarea unui „drum nou“, autorul poemului *Pămîntul* n-a ajuns prea departe, iar „concepția grandioasă“ din respectivul poem nu și-a aflat expresia artistică pe măsură, astfel încît calificativul de „poet mare“ rămîne total inadecvată. Captarea de izvoare noi de inspirație din știință, ca și efectul de inovații formale (versurile poliritmice) au desigur meritul unor anticipări, nu al unor înnoiri reale ale poeziei românești. N. Beldiceanu nu s-a „dezrobit de influența generației în care a trăit“ nici în poeziile publicate în *Contemporanul*. În poeziile sale cu tematică socială se recunoaște de la întiul vers modelul eminescian (*Amurgul veacului*), sau răsună tonul de compasiune sentimentală întîlnit la toți poeții din cercul *Contemporanului*; r. 140: săpăturile de la Cucuteni ale arheologului amator au inaugurat cercetări dintre cele mai fertile asupra vieții oamenilor din trecutul îndepărtat de pe teritoriul țării noastre. N. Beldiceanu a sintetizat rezultatele explorărilor sale în lucrarea *Antichitățile de la Cucuteni* (1885).

(p. 48)

EDUARD GRUBER

În *Ordinea*, II, nr. 450, 14 iunie 1909, p. 1 (semnat: A. Mi-rea); în *Portrete*, p. 21—27.

R. 24—26: încă student al Facultății de litere de la Universitatea din Iași, pe care a absolvit-o în 1884, Eduard Gruber (1861—1896) a fost numit profesor suplinitor la Liceul național

din același oraș. A funcționat acolo în această calitate pînă în 1886, cînd a plecat la Paris, pentru studii ; r. 28—35 : „Grig“ este magistratul ieșean Grigore I. Alexandrescu (1860—?), de asemenea unul dintre intelectualii cu preocupări literare care au frecventat cenaclul lui N. Beldiceanu. A colaborat, cu povestiri și articole de critică, la revistele *Asachi*, *Convorbiri literare*, *Arhiva*. C. Dobrogeanu-Gherea l-a apreciat într-adevăr ca narator, numindu-l „talentatul nuvelist“, dar i-a combătut cu severitate opiniile total negative despre drama *Năpasta* a lui I. L. Caragiale (cf. articolul *Criticii noștri și „Năpasta“*, în *Studii critice*, II, Editura Socec, București, 1891 ; reprodus în C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, II, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956, p. 117—146). Grigore I. Alexandrescu l-a cunoscut pe Ion Creangă, iar îndată după moartea acestuia a făcut parte, împreună cu A. D. Xenopol și Eduard Gruber, din comitetul care a adunat și publicat în două volume operele marelui povestitor. Pentru respectiva ediție, a scris *Biografia lui Ioan Creangă*. Ca și Eduard Gruber, și-a sfîrșit viața bolnav de nervi ; r. 36—46 : aprecierile cu privire la mișcarea de idei și orientările în literatură pe la 1890 sînt, evident, subiective. Polemicile în legătură cu rolul și locul artei în societate nu fuseseră „tulburi“, iar în urma lor scriitorii nu se aflau în situația de a-și „pipăi drumul în întuneric“. Odată cu încetarea apariției *Contemporanului* (în 1891), pozițiile cîștigate aveau să fie apărute de alte publicații. Nu-i mai puțin adevărat însă că, teoretic și practic, în literatură apar nuanțări importante și tendințe inovatoare ce dau perioadei de la răscrucea celor două veacuri un caracter specific ; r. 41—42 : „Sonia lui Dostoievski“ este Sonia Marmeladov din *Crimă și pedeapsă*, iar „calul-martir“ — care l-a impresionat puternic pe A. Vlahuță (cf. conferința acestuia *Onestitatea în artă*) — apare în poemul lui Nekrasov *Despre vreme* ; r. 63—64 : filozoful francez Théodule Ribot (1839—1916) este autorul unor studii de psihologie experimentală. Jean-Martin Charcot (1825—1893), celebrul neurolog, îl interesa, desigur, pe Gruber mai ales prin cercetările sale asupra hipnotismului ; r. 66—70 : cu distihul citat începe poezia *Voyelles* de Arthur Rimbaud ; r. 76—77 : ca și în alte rînduri, citatul este dat din memorie. Forma corectă a celui de-al doilea vers : „Lăcrămează liliacul clătinat de-al nopții vînt“. Titlul poeziei : *In țintirim* (în volumul Artur Stavri, *Poezii*, 1888—1894, Bucu-

rești, Editura Tipografiei nouă Gr. Panaitescu, 1894, p. 29—30); r. 101: Eduard Gruber, preocupat temporar de problemele limbii, a publicat un *Studiu asupra genului elementelor latine în românește, în comparație cu celelalte limbi romanice*, Iași, 1884; r. 101—111: a doua plecare în străinătate a lui Eduard Gruber, în 1889, n-a avut un caracter intempestiv, cum ar reieși din această evocare, ci s-a produs ca urmare a obținerii unei burse, cu sprijinul lui Titu Maiorescu. După ce a lucrat timp de doi ani în laboratorul de psihologie experimentală al lui Wilhelm Wundt (1832—1920), Gruber și-a luat doctoratul în 1893. La congresele de psihologie de la Paris (1889) și Londra (1892), cercetările sale privitoare la audiția colorată au suscitât într-adevăr interes.

(p. 53) DOMNUL PANU ȘI POEZIA NOASTRĂ

În *Viitorul*, III, nr. 588, 4 (17) iulie 1909, p. 1—2 (semnat: A. Mirea); în *Portrete*, p. 77—84.

Acesta este articolul pe care „criticul“ din poezia *Victima florilor de turnesol* se plînge că nu l-a putut plasa. De fapt, fusese refuzat numai de ziarul *Ordinea*, în împrejurările ce se vor vedea mai jos.

R. 33—37: în *Săptămîna*, G. Panu publica, număr de număr, povestiri *Din lumea animalelor*, adunate mai apoi într-un volum cu același titlu, apărut la Editura „Adevărul“, București, [f.a.]; cealaltă scriere, la care se face aluzie, este cunoscuta evocare *Amintiri de la „Junimea“ din Iași*, din care în volum se tipărise numai prima parte, la aceeași editură, București, 1908; r. 65—67: „Privighetoarea Socolei“, o curtezană din Iași, cu o voce fermecătoare, este eroina unei nuvele cu același titlu de N. Gane; r. 124: doctorul Nicolae Manolescu (1850—1910), vestit în epocă, este considerat unul dintre întemeietorii oftalmologiei românești; r. 146—160: amintirea primirii triumfale făcute la Iași lui George Panu îi aparține lui D. Anghel. Ca urmare a violentelor atacuri antidinastice, publicate în gazeta sa *Lupta* (v. articolul *Omul periculos*), Panu fusese acuzat în 1887 de lezmajestate și condamnat la închisoare. Pentru a evita detențiunea, publicistul plecase peste graniță, dar, ales deputat, se întorsese în țară și fusese grațiat. Primirea la Iași i s-a făcut în ziua de 7 martie 1888.

Aprecierile elogioase, cu exagerări ce frizează realmente ridicolul, asupra poeziilor Ririei fuseseră publicate de G. Panu în revista — „scrisă“ exclusiv de el — *Săptămîna*, IX, nr. 22, 12 iunie, p. 345—348, și nr. 23, 19 iunie 1909, p. 360—363, sub titlul *Cînturi și poeme de Riria*. Oricît de respectat ar fi fost G. Panu pentru meritele sale de publicist și pentru atitudinea sa civică din trecut, o concluzie ca : „Riria este o poetă aproape ireproșabilă și ca formă și ca fond“ incita la o replică severă. D. Anghel și St. O. Iosif și-au scris deci articolul și l-au prezentat ziarului *Ordinea*, unde colaborau săptămînal. Directorul ziarului, Iancu Păucescu, prietenul căruia în ianuarie 1908 A. Mirea îi dedica poezia *Omul de zăpadă*, a considerat inoportună publicarea articolului. Reacția cuplului D. Anghel-St. O. Iosif a fost, ca de obicei, promptă și categorică. Cei doi poeți nu i-au acordat lui Iancu Păucescu nici măcar circumstanțe atenuante, ignorînd justificarea politică a refuzului acestuia : A. D. Xenopol, soțul Ririei, era la Iași principalul fruntaș al partidului takist. Dar tocmai din acest motiv *Viitorul*, ziar liberal, s-a arătat dispus să găzduiască în coloanele sale articolul refuzat de *Ordinea*. Așadar, în fond, deși era vorba despre o chestiune literară, au acționat tot resorturi politice. Dealtfel, *Viitorul* avea obligații față de A. Mirea, care participase cu un zel vrednic de o cauză mai bună la campania împotriva conservatorilor-democrați, în 1908. Totuși, deși polemiza uneori violent cu *Ordinea*, redacția *Viitorului*, ca și cum n-ar fi dorit să fie implicată direct în cazul în speță, a publicat articolul și materialele însoțitoare cu mențiunea : „*Discuții libere (Două scrisori și un articol — Moravuri politico-literare — de A. Mirea)*“ și următoarea notă introductivă : „Primim de la d-nii D. Anghel și St. O. Iosif următoarele scrisori, adresate d-lui I. Peucescu, directorul ziarului *Ordinea*, dimpreună cu un articol, pe care ne roagă să le publicăm și pe care le publicăm în acest loc de discuții libere.“ De precizat că „locul“ — coloanele din dreapta paginii întii — nu mai fusese ocupat de vreo „discuție liberă“. Iată scrisorile :

„Domnule director,

Ordinea de la 26 iunie c. vestea cititorilor săi pentru numărul ce avea să apară a doua zi obișnuitul foileton de sîmbătă al subsemnatului.

Acest foileton, din considerații care vă privesc pe dv., nu s-a publicat.

Datorim însă cititorilor noștri — mulți, puțini cîți îi avem — o lămurire pentru a ști de ce de astăzi înainte nu vor mai înțlni simpatica noastră figură în subsolul d-voastră.

Cînd ați binevoit a ne ceda acest subsol — e drept că eram în căutarea unui adăpost, după multe peregrinări pe la alte ziare, unde ori spiritul de partid — și noi nu facem parte din nici un partid — ori considerații de gașcă — ierte-ni-se acest cuvînt — se împotriveau felului nostru de a fi.

Dv. însă, cînd ne-ați făcut distincția onoare de a ne chema să colaborăm la *Ordinea*, nu ne-ați pus nici o condiție. Cunoașteți sinceritatea și independența convingerilor noastre, disprețul pentru tot ce e fațadă și reclamă nejustificată, precum și sentimentul de răspundere ce-l avem oricînd iscălim un lucru. Era, dealtfel, o afinitate între noi și dv., sau, cel puțin, am crezut-o. Cu părere de rău constatăm astăzi că în gazetele noastre — fără deosebire de culoare politică — un literat n-are ce căuta. Orice părere mai independentă — fie ea tot pe-ațita de justă — e supusă unei cenzuri pe care noi n-o putem admite. Mai constatăm că un scriitor, cînd intră la o gazetă, trebuie să-și ia din biroul redacției zgarda și obezile care să-i aducă mereu aminte că e în slujba cutărei persoane care are cutare șef, al cărei prieten are cutare legături de rudenie, pe care le-ai putea jigni — Doamne ferește! — spunînd un adevăr într-o chestiune literară...

Dar lăsăm toate acestea și, nemaivoind să purtăm «simbetele» literare nimănuia, ne vedem siliți, cu părere de rău, domnule director, să vă rugăm să vestiți cititorilor dv. că A. Mirea emigrează din nou, ca să se mute aiurea, de unde probabil se va muta iarăși, pînă ce va avea mijloacele (dacă le va avea vreodată!) să se aciueze la propria lui gazetă, în care va fi liber să spună tot ce crede și gîndește de contemporanii lui.

Decamdată puteți da ordine portarului dv. să atîrne dasupra subsolului părăsit biletul «de închiriat» și vă urăm din toată inima să găsiți un locatar mai puțin incomod și mai maleabil decît

A. Mirea

București, 27 iunie 1909"

„Domnule director,

Am avut onoarea să vă adresăm scrisoarea de mai sus, cu data de 28 iunie c., în care vă exprimăm sincerile noastre doleanțe pentru refuzul dv. de-a publica articolul intitulat *Domnul Panu și poezia noastră*.

Dintr-un sentiment de delicateță, explicabil între vechi prieteni, n-am voit să divulgăm din ce considerații ați refuzat publicarea celui articol, dar am căutat să explicăm cititorilor noștri — căroră, credem noi, le datorăm o explicație — în ce condiții am intrat la *Ordinea* și pentru ce o părăsim.

Dintr-o încăpăținare ce vă caracterizează și care poate n-ar putea fi înlăturată decît printr-o trepanație, în care excelează — după cît se spune — fratele ilustrului dv. șef* — n-ați voit să ne dați posibilitatea de a ne explica față de cititorii noștri și înțelegeți bine că în această situație nu mai putem păstra condescendența de pînă acum și ne vedem siliți să justificăm purtarea noastră.

Afle publicul dar adevăratele motive pentru cari articolul a fost respins și colaborarea noastră zădărnicită. Ni s-a spus că d-na Riria este soția d-lui A. D. Xenopol, istoricul bine cunoscut și care e unul din mulții șefi ai partidului conservator-democrat din țara noastră. Ni s-a mai spus, fără a ni se pune vreo condiție sau a ni se cere vreo discreție, că acest mare savant, în admirația nelimitată ce are pentru soția d-sale — sentiment de dealfel destul de legitim — scrie singur articole ditirambice pe cari le publică *Ordinea* și alte gazete binevoitoare partidului, sub semnături imaginare; că merge chiar pînă a împinge bunăvoința de a se trudi să scrie elucubrațiile pe cari le semnează d-na Riria; și că, în afară de aceste meschine considerente, cari nu privesc pe d. Take Ionescu și mai puțin pe noi, în cazul cînd articolul nostru s-ar fi publicat, d. Xenopol, de bună seamă, jignit în amorul său propriu de scriitor colaborator legitim al d-nei Riria, ar fi fost obligat să-și dea dimisia, cu siguranță, primejduind situația partidului la Iași.

Acestea sunt faptele în toată ridicula lor goliciune și iată dar cum doi poeți inofensivi, cari nu fac din arta lor o meserie

* Fratele lui Take Ionescu, medicul Thoma Ionescu (1860—1926), unul dintre creatorii chirurgiei moderne în România.

politică, fără să viseze măcar, erau cît p-aci să zdruncine din temelii situația unui partid atît de viguros, printr-un simplu articol de bun-simț literar !

Față cu astfel de întîmplări catastrofale, nu ne rămîne decît să regretăm că, în lungul timp cît am frecventat pe prietenul nostru d. Iancu Peucescu, n-am fost în stare să ne dăm seama că între portarul *Ordinei* și directorul ei nu este nici o deosebire. Primiți etc.

Iată acum și articolul în chestiune.

A. Mirea"

Scrisoarea a doua, r. 22—27 : *Ordinea* publica într-adevăr articole ditirambice despre versurile Ririei, al cărei volum *Cinturi și poeme* era caracterizat „cea mai de seamă culegere de versuri de la Eminescu încoace, fiind inspirată de aceleași izvoare de gîndire“. Pseudonimul Leandru al semnatarului recenziei despre volum (în nr. 358, 19 februarie 1909, p. 1—2) nu este însă al lui A. D. Xenopol, ci al publicistului I. Duscian. Incîntat de „reflexiile filosofice“ ale Ririei, recenzentul se extaziază : „Poeta a gîndit ceea ce a scris, a prins în forma nepieritoare a versului toată flacăra gîndirii sale“.

G. Panu a răspuns articolului lui A. Mirea abia după o jumătate de an. D. Anghel și St. O. Iosif i-au replicat și atunci (*Apropo de poeta Riria*).

(p. 58)

TRANDAFIRII ROȘII

Cu titlul *Din legendele Creațiunii. Trandafirii roșii*, în *Minerva*, I, nr. 209, 15 iulie 1909, p. 1 ; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 123—129.

Motivul central al legendei — trandafirul roșu și-a căpătat culoarea din sîngele unei privighetori — pare a fi o reminiscență de lectură. Îl aflăm în *Privighetoarea și trandafirul* de Oscar Wilde. La Wilde, motivul este însă încadrat în altă structură epică : unui student îndrăgostit, fata pe care o iubește îi cere, pentru a i se dăruia, un trandafir roșu. E ca și cum i-ar cere luna de pe cer, deoarece prin acele ținuturi nu creșteau trandafiri cu flori roșii. Mișcată de zbuiciumul tînărului, o privighetoare pornește în căutare și află totuși o tufă

din această speță, dar care nu înflorește. Cîntînd îndelung în bătaia lunii, cu pieptul apăsător pe o ramură de stea-pă, privighetoarea moare cu inima străpunsă de un spin, iar din sîngele ei se ivește rîvnita floare roșie.

D. Anghel și St. O. Iosif transpun motivul în universul fantastic pur al legendei, într-un ansamblu în care răzbat unele elemente din mitologia poporului nostru (divinitatea care intervine pentru a răsplăti, a pedepsi, sau a modifica), dar textura poetică, prea încărcată, rămîne străină de simplitatea legendei populare. S-ar putea spune că și stilistic, prin caracterul poetic, legenda *Trandafirii roșii* pare tributară modelului englez probabil. Ca un detaliu din biografia și bibliografia lui D. Anghel, să amintim că acesta l-a cunoscut pe Oscar Wilde la Paris prin 1894, iar mai tîrziu, în 1911, a tradus din opera acestuia *Pescarul și sufletul său* (Biblioteca „Minerva“, nr. 103).

Tot D. Anghel va relua legenda trandafirilor roșii, într-o variantă total deosebită, în povestirea *Jertfa* din culegerea sa de proză *Oglinda fermecată*, Editura revistei „Flacăra“, București, 1911, p. 99—105. Subiectul povestirii — un tînar înroșește cu sîngele său, sacrificîndu-și viața, trandafirul alb, pentru a obține astfel leacul care s-o vindece pe fiica unui împărat — este bine cunoscut din basmul dramatizat *Trandafirii roșii* de Zaharia Bârsan. Cum piesa a fost scrisă și reprezentată după apariția povestirii lui D. Anghel, în 1915, s-a pus problema paternității subiectului. Zaharia Bârsan și-a revendicat paternitatea, declarînd că el imaginase subiectul și i-l povestise cu ani în urmă poetului. *Despre „Trandafirii roșii“ a d-lui Z. Bârsan și „Jertfa“ lui D. Anghel*, cf. Eugen Lovinescu, *Critice*, III, Editura Ancora, S. Benvenisti & Co., 1927, p. 109—112.

O altă variantă a legendei, cu titlul *Trandafirul*, îi aparține lui Emil Gârleanu și a apărut în *Falanga literară și artistică*, I, nr. 4, 31 ianuarie 1910, p. 2 și în *Din lumea celor cari nu cuvîntă*, București, Editura „Convorbirilor literare“, 1910. Schița *Trandafirul* este așadar ulterioară *Trandafirilor roșii* de D. Anghel-St. O. Iosif și anterioară povestirii *Jertfa*. De fapt, între *Trandafirul* și toate celelalte scrieri, inclusiv poemul în proză al lui Oscar Wilde, nu există decît o singură notă comună: floarea trandafirului s-a înroșit din sîngele unei ființe. În rest, totul e diferit: trandafirul, împodobit la început cu flori albe și neînverzător cu ghimpi, este invidios pe spinul învecinat

pe care nu-l atinge nimeni, în vreme ce el se vede mereu despuiat de flori de către drumeți. La ruga sa, Dumnezeu îi acoperă ramurile cu ghimpi, dar trecătorii continuă să-l despoaie și, rânindu-se, îi înroșesc floarea. Cum se vede, la Emil Gârleanu lipsește nu numai motivația erotică, ci și ideea de jertfă din celelalte scrieri.

Cu mult înaintea autorilor români pomeniți mai sus, Veronica Micle a imaginat și ea, în versuri naive, o *Poveste a rozei*, în care roza albă se înroșește din pudicitate feminină. Creatorul — „A zis rozei : — Floare dalbă, / Înflorind tu să fii albă, / Și corola ta să fie / Semn de nevinovăție. // Dar cind fu ca să-nflorească, / Sînul să și-l dezvelească, / La ea omul a privit / Și ea-ndată s-a roșit...” (în culegerea *Poezii*, Iași, Biblioteca Șaraga, I, nr. 22—23, 1909, p. 32—33).

(p. 62)

AL DOILEA COLONIZATOR AL DACIEI

În *Minerva*, I, nr. 227, 2 august 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 53—59.

„Al doilea colonizator al Daciei“ este Dimitrie Anghel, tatăl poetului, proprietar al moșiei Cornești din apropierea Iașilor, unde poetul s-a născut și și-a petrecut copilăria.

(p. 66)

SĂRMANUL VIJBOVSKI

În *Minerva*, I, nr. 234, 9 august 1909, p. 1; în *Portrete*, p. 55—59.

(p. 69)

CIREȘUL LUI LUCULLUS

În *Minerva*, I, nr. 242, 17 august 1909, p. 1; în *Cumpăna*, I, vol. II, nr. 18, 15 aprilie 1910, p. 287—291 (într-o notă de subsol, precizarea : „Din volumul cu același titlu ce apare zilele acestea în editura *Minerva*“); în volumul cu același titlu, p. 5—12.

Dacă detaliile de peisaj din povestire sînt exacte, cele istorice se subordonează intenției artistice: frumusețea, simbolizată prin cireșul alb de flori primăvara, este mai de preț și

mai trainică decît gloria și bogățiile cucerite în războaie. Momentul se situează în anul 63 î.e.n., cînd Cnaeus Pompeius (106—48 î.e.n.) l-a învins pe Mithradate al VI-lea Eupator, regele Pontului din Asia Mică. Dar, în acel an, Lucius Licinius Lucullus (cca 109—57 î.e.n.) nu împlinise nici 50 de ani, nefiind deci nicidecum „bătrînul Lucullus“ „obosit de ani“. Generalul Lucullus comandase el armata romană în prima parte a celui de-al treilea război mithradatic (74—63 î.e.n.) și anume pînă în anul 66 î.e.n., cînd fusese înlocuit la comandă prin Pompeius, doar cu vreo trei ani mai tînăr. Un bărbat în plină putere a devenit în povestire un „bătrîn alb ca o fantomă“, un moșneag cu „gene bătrîne“, pentru a i se potrivi rolul înțeleptului ce meditează asupra caducității gloriei.

Numărul 18 este cel din urmă al revistei *Cumpăna*. Cei patru redactori care o „scriseră“ singuri pînă la nr. 17 nu mai puteau susține materialicește apariția săptămînală. Cum anunță la rubrica *Note și reflexii* se deciseră — după aproape o lună de întrerupere — s-o reia mensual „în formă schimbată, lărgindu-și terenul de muncă prin înmulțirea numărului de colaboratori“. În locul mențiunii: „Scrisă de“..., pe coperta, acum portocalie, apare: „Fondată de“... La acest unic număr mensual colaborează Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, Natalia Iosif, Eugen Lovinescu, Const. Mironescu, D. Anghel și St. O. Iosif, D. N. Ciotori, Vasile Savel și Ioan Bîrseanu. Se remarcă absența lui Mihail Sadoveanu și Ilarie Chendi.

(p. 74)

UMBRA CASEI

În *Minerva*, I, nr. 244, 19 august 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 13—19.

(p. 78)

DIN LUMEA PARCELOR

În *Minerva*, I, nr. 257, 1 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 73—81.

Figuri de bătrîne populează opera ambilor poeți. O bătrînă, văduvă de mult, își vîntură cu nostalgie amintirile în schița *Pe gînduri* de St. O. Iosif. Dar chipurile și atmosfera

mai sumbră din povestirea aceasta despre cele trei „Parce“ ne îndrumă mai curînd spre unele pagini ale lui D. Anghel, între altele, spre *A patra Parcă* (în *Oglinda fermecată*, ed. cit., p. 119—122).

(p. 83)

SCRISOARE VECHĂ

În *Minerva*, I, nr. 270, 14 septembrie 1909, p. 1; în *Cireşul lui Lucullus*, p. 85—91.

Chiar dacă imaginară, scrisoarea aceasta va fi avînd totuşi ca punct de plecare un episod din biografia lui D. Anghel, spre care ne îndrumă şi numele adresantului. Acest nume, puţin obişnuit la români, Enric, apare în două povestiri din *Oglinda fermecată*: *Culegătorul de stele căzătoare* (p. 55—62) şi *Din tainele lunii* (109—115).

(p. 87)

POVESTEA UNEI CONSOLE

În *Minerva*, I, nr. 272, 16 septembrie 1909, p. 1; în *Cireşul lui Lucullus*, p. 63—69.

Detaliile biografice ne îngăduie să-l identificăm fără dubii în narator pe D. Anghel. În septembrie 1909, acesta locuia într-o cameră de hotel (la hotelul „Luvru“) (r. 9—16); mama sa, grecoaică Erişlia Leatris, venise din Orient (de la Constantinopol) (r. 30—31); el a plecat „în lume“, după risipirea vechii gospodării.

(p. 91)

MAESTRUL

În *Minerva*, I, nr. 278, 22 septembrie 1909, p. 1; în *Cireşul lui Lucullus*, p. 143—151.

Poezia *Vagabondul*, menită să caracterizeze situaţia materială a eroului povestirii, nu poate fi, desigur, trecută ca atare în zestrea poetică a lui A. Mirea. Dar atît povestirea în ansamblu, cît şi poezia se înscriu în sfera protestului, frecvent şi divers formulat de D. Anghel şi St. O. Iosif, împotriva condiţiei precare a artistului în societatea vremii. Tema revine în repetate

rînduri în creația lui St. O. Iosif, între altele, în *Harpistul* (1903), cu un moto din Goethe: „Cine nu și-a mîncat niciodată pîinea în lacrimi“.

(p. 97) RĂZBUNAREA LUI ARGHIR

În *Minerva*, I, nr. 286, 30 septembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 23—30.

(p. 102) GHEORGHE DIN MOLDOVA

În *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 102—103 (semnat: D. Anghel); în *Portrete*, p. 11—15.

R. 1: Gheorghe din Moldova (Gheorghe Kernbach) (n. 1859) a murit subit la 21 septembrie 1909, la Iași, unde ocupa funcția de prefect al județului. Corpul său a fost adus la București și înhumat la cimitirul Sfînta Vineri; în convoiul funebru s-au aflat primul-ministru I. C. Brătianu, C. Stere, Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, Ilarie Chendi, Ion Minulescu etc.; r. 35—38: la Roma, în 1893, D. Anghel s-a îmbolnăvit de febră tifoidă, împrejurare cînd tovărășia lui Ion Păun-Pincio, pe care-l luase cu el, i-a fost de folos; r. 85—95: versurile lui Gheorghe din Moldova, cu mici diferențe față de textul citat de Anghel, se pare, din memorie, aparțin poeziei *Nunta* (în grai moldovenesc), reproducă în culegerea *Versuri și proză*, Editura „Viața românească“, Iași, 1912.

Numărul pe octombrie al *Vieții românești* l-a omaginat pe fostul colaborator, publicînd, în afara „portretului“ semnat de D. Anghel, versuri din manuscrisele poetului, trei fotografii și o evocare datorată Izabelei Sadoveanu: *Gheorghe din Moldova. Amintiri* (p. 105—108).

(p. 106) RĂSPLATA LUI CRITON

În *Minerva*, I, nr. 314, 28 octombrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 31—40.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 25—27 (semnat : D. Anghel) ; în *Portrete*, p. 45—49.

Doctorul Cristian Racovski (1873—1941), originar din Bulgaria, a activat în cadrul mișcării socialiste din România, unde intenționa să se stabilească definitiv. În 1905, a contribuit, alături de I. C. Frimu, C. Dobrogeanu-Gherea și alții, la reparația ziarului *România muncitoare*, în paginile căruia a și publicat diverse articole. Peste doi ani, în 1907, a făcut parte din delegația socialiștilor români la Congresul Internaționalei a II-a de la Stuttgart. La al treilea congres al Partidului social-democrat din România, ținut în ianuarie 1908, a fost ales în comitetul central. Chiar atunci, considerat ca un agitator periculos, guvernul liberal l-a expulzat. Strădaniile sale de a obține anularea deciziei au rămas fără rezultat. În toamna anului 1909, a încercat totuși să reintre în țară, dar a fost arestat la graniță. Au urmat proteste în presă, întruniri ale socialiștilor români, încheiate uneori cu intervenția forței represive și arestări. Articolul lui D. Anghel, care se îndepărtase de mult de mișcarea socialistă, se înscrie obiectiv în campania de apărare a drepturilor celui surghiunit.

De peste hotare, C. Racovski a păstrat legăturile cu socialiștii români, iar la începutul lunii ianuarie 1912 a obținut autorizația de a se întoarce în România. Supus în continuare ingerințelor, în 1917 a trecut în Uniunea Sovietică, unde i s-au încredințat munci de răspundere în partid și stat.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 27—28 (semnat : St. O. Iosif) ; în *Portrete*, p. 51—54.

St. O. Iosif, în strânse legături de prietenie cu artiștii plastici asociați în gruparea „Tinerimea artistică”, împărtășește aversiunea acestora față de oficialul a cărui ascensiune nu-și afla nici o justificare în meritele sale artistice. „Arivistul” ar putea fi I. C. Stăncescu, sau, încă mai probabil, George Demetrescu Mirea, pictori mai vîrstnici, prizonieri ai manierismului academic, promovați în funcții importante.

În *Minerva*, I, nr. 354, 7 decembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 165—173.

R. 4: expoziția jubiliară, inaugurată în iunie 1906, fusese închisă la sfârșitul lui noiembrie același an. Așadar, în toamna lui 1909, se împlineau trei, nu doi ani de când expoziția „răposase“. Dar poate că poeții notau cu un an mai târziu impresii eulose în 1908, sau dădeau formă definitivă și tipăreau, fără a-l aduce la zi, un text scris mai înainte, când nu publicau decât versuri.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 43—45 (semnat: D. Anghel); în *Cireșul lui Lucullus*, p. 95—101.

R. 13—19: referirea se face la cunoscutele versuri satirice din *Scrisoarea III*: „Vestejiți fără de vreme, dar cu creieri de copil, / Drept știință-avînd în minte vre un vals de Bal-Mabil“. Remarca lui D. Anghel, sunînd oarecum ca un reproș la adresa marelui poet care a înfierat „vestitul Bal-Mabil“ fără a-l fi văzut și fără a-i fi putut pricepe farmecul, este lipsită de sens. În satira sa, Eminescu nu condamnă „danțul“ și localurile de petrecere ca atare! Dealtfel, se pare că în epocă Bal-Mabil devenise la noi un simbol al frivolității. Într-un editorial intitulat *Spiritul mercantil*, publicat de gazeta *Standardul*, I, nr. 10, 8 aprilie 1876 — așadar cu cinci ani înainte de *Scrisoarea III* — la întrebarea „Ce este tinerimea?“ se răspunde prin: „Vedem de o parte coconașii din juna dreaptă, cei din București, școala de la Mabil...“

În *Minerva*, I, nr. 368, 21 decembrie 1909, p. 1; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 105—111.

R. 15—18: constructorul de avioane și pilotul francez Louis Blériot (1872—1936) a făcut demonstrații de zbor la București, pe hipodromul Băneasa, în ziua de 18 octombrie 1909, în prezența oficialităților și a peste o sută de mii de oameni, printre

care și mulți veniți anume din provincie ; r. 101 : în „răposatul Palade“ îl identificăm pe G. D. Palade care prin 1884—1885 conferența la Cercul de studii sociale, în sala „Franzlaru“ din București, alături de C. Mille, C. Bacalbașa și alții. Devenind membru al Partidului liberal, a fost în mai multe rânduri ministru. A murit în 1903.

(p. 130)

VACANȚA

În *Minerva*, I, nr. 373, 29 decembrie 1909, p. 1 ; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 115—163.

R. 68—69 : în ansamblul epic imaginar, câteva amănunte aparțin istoriei reale a vremii. Astfel, „chestiunea Orientului“ preocupa intens opinia publică încă din toamna anului 1908, când Bulgaria își proclamase independența, iar Austria anexase Bosnia și Herțegovina ; r. 88 : în aprilie 1909, sultanul Abdul Hamid II fusese detronat ; r. 149 : cu telegrama despre sucombarea directorului general al teatrelor, D. Anghel și St. O. Iosif fac o glumă macabră pe seama lui Pompiliu Eliade, care ocupa în 1909 respectiva funcție...

(p. 135)

DOI DIRECTORI

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 88—90 (semnat : A. Mirea) ; în *Portrete*, p. 85—90.

R. 1—10 : adversitatea scriitorilor față de Alexandru Davila, care era director al Teatrului Național din București de la 1 februarie 1905, s-a manifestat încă din 1906, în urma cunoscutelor incidente din ziua de 13 martie. Directorul a fost învinuit atunci că a admis organizarea, de către societatea de binefacere „Obolul“, a unui spectacol în limba franceză pe prima scenă a țării și că, în timpul manifestației studentești din piața teatrului, s-a solidarizat cu forța represivă. Printre publicațiile care au întreținut atunci agitația s-a aflat și ziarul conservator *Epoca*, în paginile căruia Ion C. Bacalbașa (1863—1918) semna cronică dramatică. La o întrunire care s-a ținut în sala „Dacia“, au vorbit N. Iorga și B. St. Delavrancea, iar un număr de scriitori din toată țara și-au exprimat adeziunea la această acțiune de protest : B. P. Hasdeu, N. Gane, I. Al. Brătescu-Voinești,

I. A. Bassarabescu, Elena Farăgo, Matilda Cugler-Poni, N. Vulovici etc. Ideea, cristalizată încă din 1906, a fost aceea că Alexandru Davila a impus la Teatrul Național o orientare străină de interesele dramaturgiei românești, prin predilecția sa față de repertoriul străin, în special francez. Ca urmare a unei îndelungate campanii de presă pe această temă, la 27 februarie 1908 N. Iorga l-a interpellat în Camera deputaților pe Spiru Haret, care era ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor, în legătură cu direcția Teatrului Național, reformulând cunoscuta acuzație. Peste două zile, la 29 februarie, treizeci de scriitori se adresau și ei ministrului printr-un memoriu, în care, ca argument al aceleiași acuzații, menționau că repertoriul Teatrului Național e constituit „în proporție de mai mult de trei sferturi din piese străine“. Intre alții, memoriul era semnat de D. Anghel, St. O. Iosif, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Ilarie Chendi, George Ranetti. Proporția indicată nu corespundea adevărului (cf. Mihai Vasiliu, *Al. Davila*, Editura Meridiane, București, 1965, p. 97—100), dar Spiru Haret, incitat și de refuzul directorului de a da urmare unor dispoziții ale sale, l-a destituit la 12 martie 1908; r. 11—13: cei doi poeți îl numesc pe Pompiliu Eliade, cu ironie, „pedagog normalist“, fiindcă își făcuse studiile la Școala normală superioară din Paris; r. 15: Paul Gusty (1858—1944) funcționa la Teatrul Național ca director de scenă încă din 1885; r. 19—32: „vechile vremuri“, când D. Anghel și St. O. Iosif îl cunoscuseră pe Alexandru Davila, se situau cu numai șapte ani înainte: *Balada strămoșilor* a apărut în *Sămănătorul*, I, nr. 38, 15 decembrie 1902, p. 177. Ca director de teatru, Alexandru Davila a fost într-adevăr autoritar. Curînd după numire, a intrat în conflict cu C. I. Nottara, care a și părăsit Teatrul Național, urmat de un alt mare actor, Petre Liciu; 35—63: în 1909, Alexandru Davila a înființat o companie teatrală proprie, ale cărei reprezentații au fost adăpostite de Teatrul Leon Popescu (Teatrul Liric). Stagiunea s-a deschis în seara de 12 septembrie 1909, cu piesa *Stane de piatră*, traducere de Em. D. Fagure a unei piese relativ recente (*Stein über Steinen*) de Hermann Sudermann (1857—1928). Înainte de piesă, s-a reprezentat „instantaneul“ *Incepem!* de I. L. Caragiale; r. 66: Pompiliu Eliade era mărunț de stat, de aceea poeții îi spun „figurina de Alberic“. Alberich era piticul paznic al comorii Nibelungilor; r. 68—104: în pornirea lor, despre ale cărei cauze am vorbit mai înainte, D. Anghel și St. O. Iosif îl ne-

dreptătesc pe Pompiliu Eliade, care a fost unul dintre bunii directori ai Teatrului Național, prin orientarea sa estetică, prin acțiunea de îmbogățire a repertoriului, prin salutare măsuri organizatorice; r. 104—105: „raportul“ este volumul pe care l-am citat: *Teatrul Național din București în 1908—1909*; r. 112: „bine-nrudit“ este o aluzie la faptul că Pompiliu Eliade era cumnat al ministrului Spiru Haret.

(p. 139)

ARTUR STAVRI

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 103—104; în *Portrete*, p. 35—38.

R. 1—20: născut la Botoșani în 1869, Artur Stavri era deci cu trei ani mai în vîrstă decît D. Anghel, care l-a cunoscut mai bine prin 1888—1891 la Iași, în cadrul Cercului socialist și al cenaclului lui Niculae Beldiceanu. Mai tîrziu, ca și alți intelectuali apropiați în tinerețe de mișcarea socialistă, Artur Stavri devenise membru al Partidului liberal, iar în 1907 fusese numit prefect de Dorohoi. A debutat în 1888, la *Contemporanul*; la *Convorbiri literare* a colaborat începînd din anul următor; r. 26: titlul corect al culegerii lui Leconte de Lisle (1818—1894): *Poèmes barbares* (1862); r. 46—56: săptămînalul *Pagini literare* (1899—1900) a fost într-adevăr creația lui Artur Stavri, care a editat-o singur pînă la numărul 25 din 10 decembrie 1899, cînd i s-a asociat Ion Gorun (Alexandru Hodoș). Importanța revistei constă într-adevăr, în primul rînd, în faptul că a obținut colaborarea „elementelor celor mai disparate“, printre care cei mai de seamă scriitori ai vremii: I. L. Caragiale, G. Coșbuc, A. Vla-huță, Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif și mulți alții; r. 81—82: volumul *Luminișuri* de Artur Stavri a apărut în Editura „Vieții românești“, Iași, 1910. Ilarie Chendi l-a recenzat favorabil, animat de aceeași simpatie pe care i-o purtau autorului D. Anghel și St. O. Iosif (*Poeziile lui Stavri*, în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 134—138).

(p. 142)

TIPURI DISPĂRUTE

Partea a II-a, în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 108—109 (semnat: D. Anghel); integral, în *Portrete*, p. 61—69.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 8, 15 ianuarie 1910, p. 123—125 ; în *Cireșul lui Lucullus*, p. 43—49.

R. 43—54 : „arheologul pasionat“ este profesorul și poetul Nicolae Beldiceanu, care a făcut săpături pe cont propriu nu numai la Cucuteni, ci și în alte numeroase locuri din Moldova (în județele Iași, Vaslui, Suceava). Episodul narat, petrecându-se la „o moșie din județul Vaslui“, ar putea fi plasat la Rafaila sau la Belcești, așezări din județul respectiv.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 155—158 (semnat : A. Mîrea) ; în *Portrete*, p. 71—76.

După o întrerupere relativ îndelungată, societatea corală „Carmen“, înființată de D. G. Kiriac în 1901, își reluase în decembrie 1909 activitatea printr-un concert foarte bine primit de public. Succesul concertului, salutat de *Cumpăna* (nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 92—93) într-o notă anonimă la rubrica *Efe-meride*, îi va fi determinat pe D. Anghel și St. O. Iosif să scrie articolul despre muzician.

R. 1—36 : festivitatea care a avut loc la Arenele romane spre sfîrșitul lunii august 1906 („pe la 22 sau 23 august“ — scrie C. Bacalbașa) a reunit coruri nu numai din „țară“, ci și din ținuturile pe atunci subjugate : Bucovina, Banatul, Transilvania, între altele coruri din Reșița-Montana, Bocșăneni, Bozoviceni, Căcova, Beiuș, corul „Hilaria“, corul din Coștei, Oravița, Sîmniclăuș, corul „Armonia“ etc. În final, toate cele opt sute de voci au interpretat, sub bagheta lui D. G. Kiriac, piesele *Hai la horă!*, *Pui de lei*, *Deșteaptă-te române*. La cel din urmă s-a asociat și foarte numerosul public. Cum subliniază amintita notă din *Cumpăna*, festivitatea de la Arenele romane a dovedit „că noi nu suntem uniți numai prin graiul comun, ci și prin cîntecul comun“. C. Bacalbașa va aprecia și el că manifestația corurilor reunite a fost „divina prefață a măreției istorice de la 1918“ (*Bucureștii de altădată*, III, București, Editura ziarului „Universul“, 1930, p. 133). Compozitorul și dirijorul Dumitru G. Kiriac, căruia în text i se spune George Kiriac, se numea de

fapt Dumitru Georgescu ; r. 37—42 : cu cincisprezece ani în urmă, socotind din 1906, nici unul dintre cei doi poeți nu se găsea la Paris. Cronologia trebuie deci corectată prin scăderea unui număr mai mic de ani, pentru a obține anii 1895—1896, când tânărul compozitor fusese trimis pentru studii în capitala Franței. În acea vreme, la Paris, se afla D. Anghel, astfel încît amintirile din articol îi aparțin lui ; r. 89—94 : versurile citate din O. Carp aparțin poeziilor *Triolete*, respectiv, *Din povești* (în *Poezii* de O. Carp, Stabilimentul de arte grafice Albert Baer, București, 1906, p. 51—52 ; 21—22). *Din povești* este dedicată „Lui D. G. Kiriac“ (forma corectă a primului vers : „O crăiasă-și plimbă jalea“).

(p. 156)

SPOVEDANII

Partea I (r. 1—179), în *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, 19 februarie 1910, p. 187—190 ; partea II, *ibid.*, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 201—203 ; împreună, în *Cireșul lui Lucullus*, p. 207—226.

Confesiunea este a unui erou imaginar, însă detaliile despre locuri, monumente, priveshti, evocate ca „văzute“, îi aparțin lui D. Anghel, care a vizitat Italia timp de mai multe luni în 1893 și a revenit acolo în câteva rînduri.

R. 260—269 : părăsind Anglia în 1817, Percy Bysshe Shelley (1792—1822) a locuit în Elveția, apoi în Italia, unde, începînd din 1820, s-a stabilit în orașul La Spezia. Pasionat de sportul navigației cu vele, în 1822 a plecat cu iahtul său „Ariel“ la Livorno, iar la întoarcere a fost surprins de o furtună, nu de parte de țarm, în golful La Spezia. S-a înecat împreună cu un prieten pe care-l luase la bord. Din inițiativa lui Byron, trupul poetului a fost incinerat, iar cenușa, înhumată la Roma, lângă piramida lui Cestius. Prietenul care a conceput inscripția de pe lespedea funerară este Byron ; r. 362—389 : felul sinuciderii și chiar locul par a fi sugerate de modul în care și-a pus capăt zilelor, în aprilie 1908, doctorul Ioan G. Radovici (1868—1908), fost militant socialist. Suferind de o boală incurabilă, Ioan G. Radovici s-a aruncat de pe bordul unui piroscaf, în mare, lângă Palermo. D. Anghel îl cunoștea de prin 1895 de la Paris, unde frecventau cercuri socialiste. Datele biografice și psihologice, ca și motivul sinuciderii din „spovedanii“ nu îngăduie identificarea eroului acestora cu persoana reală.

În *Cireșul lui Lucullus*, p. 133—139.

R. 134—135 : dacă, în context, citarea lui Raffet este indicată, a lui Szathmary apare ca mai puțin potrivită. Graficianul francez Denis Auguste Marie Raffet (1804—1860), care a călătorit prin țările române în 1837, a realizat un mare număr de schițe, litografiate, reprezentând tipuri și monumente, printre care și aspecte din București. Litografiile lui Carol Pop de Szathmary (1812—1888) înfățișează mai ales portrete de personalități, sau scene de aiurea, încît productivul pictor, litograf și fotograf nu poate fi considerat un evocator al Bucureștiului de altădată.

În *Cireșul lui Lucullus*, p. 187—194.

În *Cireșul lui Lucullus*, p. 197—203.

Bolnavul venit la spital dintr-o mahala îndepărtată este St. O. Iosif. Aflat pentru a doua oară la Iași, în primele luni ale anului 1897, poetul a suferit o operație și și-a făcut convalescența în spitalul „Sfîntul Spiridon“.

Volumele de proză ale lui D. Anghel și St. O. Iosif au trezit interesul criticii îndeosebi prin nouitatea stilului. Ca de obicei, cea mai promptă și binevoitoare recenzie a apărut în *Viața românească* (V, nr. 5, mai 1910, p. 262—263). Semnatară recenziei despre *Cireșul lui Lucullus*, aceeași I.S. (Izabela Sadoveanu), este de părere că D. Anghel și St. O. Iosif „ne-au dovedit că nu știu face decît mici capodopere, fie în versuri, fie în proză. Povestirile scurte din volumul de față nu sînt compoziții pentru revistă și, deși scrise în fuga condeiului, fără pretenție, aproape fiecare din ele e o operă desăvîrșită... Nu știi ce să admiri mai mult : puterea de evocare a descripțiilor, imaginile prețioase din viziunile viu colorate și poetice, sau măsura și gustul cu care aceste frumuseți sînt dăruite cetitorului“. În „darea de seamă“ asupra volumelor *Cireșul lui Lucullus* și *Portrete*, Ilarie Chendi, care scrisese cu nici trei ani înainte despre „abnegația ciudată“

a celor doi poeți ce-și contopeau personalitatea, se referă cu admirație la „colaborarea frățească” și „măiestria cu care aceștia știu să-și îmbine gândurile și în forma nelegată a prozei”. „Iată-ne îmbogățiți — exclamă criticul — cu doi noi prozatori de frunte, mai puțin povestitori, mai mult impresionști și cugețatori, în scrisul cărora fantazia poetică continuă să lucreze cu vioiciune, iar spiritul de observație să dea la iveală finețe neîntrerupte.” Avem a face cu o proză „de elită”, „cultă”, poate „genul prozei viitoare”. Chendi apreciază *Portretele* și pentru „datele și observațiunile de preț” utile istoriei literare (*D. Anghel și St. O. Iosif*, „*Cireșul lui Lucullus*” și „*Portrete*”, în *Luceașărul*, IX, nr. 15—16, august 1910, p. 387). Recenzia concomitentă a lui C. I. Făgețel identifică în bucățile din *Cireșul lui Lucullus* o dublă atitudine artistică, rezultată din îmbinarea a două temperamente, dintre care unul „e deprins să privească mai mult în afară, culegînd formele supt care se prezintă viața, iar celălalt e deprins să se coboare în sine însuși, îndeletnicindu-se mai mult cu analiza interioară a stărilor sale sufletești”. Cel dintîi e prezent în *La țară*, *Din lumea Parcelor*, *În parcul Expoziției*, *În spital*, vădînd o rară putere de observație, capabilă să surprindă esențialul unui peisaj și semnificația acestuia; cel de-al doilea se regăsește în *Povestea unei console*, *Scrisoare veche*, *Spovedanii* și *Pietate*. Forma povestirilor dezvăluie „însușiri de plasticitate și precizie” (*Dări de seamă*. *D. Anghel și St. O. Iosif*: „*Cireșul lui Lucullus*”, în *Ramuri*, V, nr. 15—16—17, 1—15 august—1 septembrie 1910, p. 418—419). Cu mai multă exigență este tratată proza celor doi poeți de recenzentul *Convorbirilor critice*, Arminiu (M. Dragomirescu), care consideră volumul *Cireșul lui Lucullus* o „transpunere searbădă, fără păstrarea mijloacelor, a forței, a realității, a profunzimii”. Realitatea e diluată printr-un „stil artificial cu aparență de ireproșabil și agreabil” — în genul întrucîtva la modă — „istoric, filozofic — vechiul «istoric» Anatole France”. Se exemplifică cu povestirea ce dă titlul volumului, o povestire după o „schemă nesigură și șubredă, punctele de relief sînt șterse și totul se leagănă în gol.” Defectele prozei acesteia sînt convenționalismul, lirismul, sentimentalitatea difluentă, manierismul. Izbutite sînt numai bucățile în care autorul își leagă sentimentele de un obiect — ca în „*minunata Poveste a unei console*”, sau în care își expune direct sentimentele și impresiile, ca în *Spovedanii* și *La țară*. Totul aparține unui gen ușor, sînt „articole vremelnice,

de modă“, scrise foarte elegant, dar care n-au legătură cu adevărata literatură decît prin mijloacele de descriere, realmente „alese și bogate“ („Cireșul lui Lucullus“ de D. Anghel și St. O. Iosif, în *Convorbiri critice*, IV, nr. 6, 25 iunie 1910, p. 400—402).

TRADUCERI LIRICE ȘI EPICE DIN VOLUME

Paul Verlaine

(p. 183)

AMORUL SFĂRÎMAT

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755 * ;
în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 5—8.

În revistă, traducerea este dedicată : „D-lui Leon Ghica“.

Cu titlul *L'Amour par terre* face parte din al doilea volum publicat de Paul Verlaine — *Fêtes galantes*, 1869. Pentru confruntare, iată originalul :

Le vent de l'autre nuit a jeté bas l'Amour
Qui, dans le coin le plus mysterieux du parc,
Souriait en bandant malignement son arc,
Et dont l'aspect nous fit tant songé tout un jour !

- 5 Le vent de l'autre nuit l'a jeté bas ! Le marbre
Au souffle du matin tournoie, épars. C'est triste
De voir le piédestal, où lè nom de l'artiste
Se lit péniblement parmi l'ombre d'un arbre.

- Oh ! c'est triste de voir debout le piédestal
10 Tout seul ! Et des pensers melancoliques vont
Et viennent dans mon rêve ou le chagrin profond
Évoque un avenir solitaire et fatal.

- Oh ! c'est triste ! — Et toi-même, est-ce pas ? es touchée
D'un si dolent tableau, bien que ton oeil frivole
15 S'amuse au papillon de pourpre et d'or qui vole
Au-dessus des débris dont l'allée est jonchée.

* Cu puține excepții, traducerile sînt semnate : D. Anghel și St. O. Iosif.

Cum se vede, traducerea, cursivă, este și exactă, cu excepția v. 2—4 unde adăugarea epitetului „cel mai dulce“ și eliminarea adverbului „*malignement*“ slăbesc forța evocatoare. „Cu zîmbetul pe buze“ exprimă bunăvoință, ceea ce e la antipodul ideii din original.

(p. 184) CIND RĂSARE LUCEAFĂRUL

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755 ; în *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111, în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 39—42.

Originalul poartă titlul *L'heure du berger* și face parte din *Poèmes saturniens*, 1866.

(p. 185) ALEAN

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755 ; în *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 17—19.

Fără titlu, face parte din ciclul *La bonne chanson* (XIV), 1870.

În original, tortura așteptării are o intensitate pe care traducerea nu reușește s-o preia :

Oh ! tout cela, mon rêve attendri le poursuit
Sans relâche, à travers toutes remises vaines,
Impatient des mois, furieux des semaines !

(p. 186) CÎNTEC PRIBEAG

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 73—75.

În original fără titlu, face parte din volumul *Romances sans paroles*, 1874.

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 61—64.

Cu același titlu, originalul aparține ciclului *Aquarelles* din volumul *Romances sans paroles*.

Traducerea este exemplară pentru modul cum D. Anghel și St. O. Iosif transpun în limba română, adesea vers cu vers și aproape cuvânt cu cuvânt, originalul, fără ca strofa să poarte urma stingheritoare a vreunui efort :

Voici des fruits, des fleurs, des feuilles et des branches,
Et puis voici mon coeur, qui ne bat que pour vous.
Ne le déchirez pas avec vos deux mains blanches
Et qu'à vos yeux si beaux l'humble présent soit doux.

Poeții români modifică schema rimei, dar aceasta nu are importanță.

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 757 ; în *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 112 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 69—72.

În revistă este datată : „Dumbrăveni, luna iulie 1902“.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (XIX).

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 43—46.

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (XXI).

În *Sămănătorul*, II, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 83—86.

În revistă este datată : „București, septembrie 1902“.

Originalul poartă titlul *Colloque sentimental*, fiind inclus în *Fêtes galantes*.

Efectul tulburător al poeziei este obținut în bună măsură prin lapidaritate. Distihurile capătă o elocvență pe care orice adaos ar fi diminuat-o, iar replicile rapide cad ca niște lovituri de pumnal. Traducătorii au intuit perfect aceasta și, îngăduindu-și unele substituiri lexicale, au evitat cu măiestrie diluarea. Spre confruntare, transcriem originalul :

*Dans le vieux parc solitaire et glacé
Deux formes ont tout à l'heure passé.*

*Leurs yeux sont morts et leurs lèvres sont molles,
Et l'on entend à peine leurs paroles.*

*Dans le vieux parc solitaire et glacé,
Deux spectres ont évoqué le passé.*

— *Te souvient-il de notre extase ancienne ?*

— *Pourquoi voulez-vous donc qu'il m'en souviennne ?*

— *Ton coeur bat-il toujours à mon seul nom ?*

Toujours voit-tu mon âme en rêve ? — Non.

— *Ah ! les beaux jours de bonheur indicible*

Où nous joignons nos bouches ! — C'est possible.

— *Qu'il était bleu, le ciel, et grand, l'espoir !*

— *L'espoir a fui, vaincu, vers le ciel noir.*

Tels ils marchaient dans les avoines folles,

Et la nuit seule entendit leurs paroles.

(p. 192)

NU ESTE-AȘA ?...

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 896—897 ; în *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 159 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 65—68.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (XVII).

În *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 897; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 9—12.

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (VI).

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 30 (fără titlu, numerotată: I); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 87—90.

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (V).

Versul scurt nepermițând nici transpunerea literală, nici parafrazări, sinonimia rămâne singura soluție, cu condiția să nu slăbească metafora și să nu strice armonia strofei. D. Anghel și St. O. Iosif îndeplinesc această condiție, iar în final traduc ad-litteram cuvîntul-cheie, cu toată încărcătura sugestivă.

Ca un leagăn sînt	Je suis un berceau
Mișcat fără vrere	Qu'une main balance
Pe-un gol de mormînt —	Au creux d'un caveau :
Tăcere ! Tăcere !	Silence, silence !

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 31—32 (fără titlu, numerotată: II); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 13—16.

Cu titlul *Promenade sentimentale*, în *Poèmes saturniens*.

Versiunea românească nu omite nici un detaliu de peisaj și redă ireproșabil atmosfera, menținînd cu fidelitate mijloacele expresive din original (imagini, repetiții) :

Le couchant dardait ses rayons suprêmes
 Et le vent berçait les nénuphars blêmes ;
 Les grands nénuphars, entre les roseaux.
 Moi, j'étais tout seul, promenant ma plaie

5 Au long de l'étang, parmie la saulaie
 Où la brume vague évoquait un grand
 Fantôme laiteux et désespérant...

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903; p. 32—33 (fără titlu, numerotată: III); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 35—38.

În revistă, următoarele diferențe față de textul din volum: după v. 4, urmează distihul, omis din volum, dintr-o eroare de transcriere sau de tipar:

Răcnii — și peste ochii-mi căzu un văl noptatec,
Și inima-mi se stinse într-un fior sălbatec. —

corespunzător versurilor din original:

L'ombre éteignit mes yeux, un cri vint à ma bouche,
Et mon vieux coeur est mort dans un frisson farouche.

V. 5 Atuncea *călărețul* degrabă a descins

V. 18 — Măcar de-*acu-nainte* să nu te prinz din nou!

Originalul, fără titlu, în *Sagesse* (I).

Obligați de măsura versului, traducătorii au tălmăcit în primul vers „*Le Malheur*“ prin „Nenorocul“, termen nu chiar impropriu, dar, oricum, nu de aceeași violență. De asemenea, e de remarcat că nepreluarea epitetului „*vieux*“, în distihul omis din *Traduceri din Paul Verlaine*, prejudiciază expresivității.

În *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 91—92; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 29—34.

În revistă, o notă de subsol: „Din volumul de traduceri ce va apărea în curînd“.

Originalul, cu același titlu, în *Poèmes saturniens*.

În *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 92; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 53—55.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (XVI).

Peisajul citadin dezolant este recreionat de traducători cu

mînă sigură, totuși tabloul face o impresie intrucțivă mai puțin sumbră decît în original. Epitetul „zgomotoase“ este insuficient pentru „ouragan de ferraille... / Qui grince...“, dar prejudiciul principal e adus de un anume dezacord între atmosfera poemului și sonoritatea versului. În franceză, frecvența vocalei închise „u“ (ou), reluată și în rima a patru versuri din zece, conferă expresiei o gravitate pe care versiunea românească n-o preia satisfăcător. Elocvent în acest sens este finalul :

„Bitume défoncé, ruisseaux comblant l'égout,
Voilà ma route — avec le paradis au bout.“

„Canaluri potopite, drum fărîmat de cai —
Ah, și aceasta-i calea pe care merg spre rai.“

(p. 202)

ÎN CODRU

În *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 158 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 25—28.

În revistă, nota de subsol : „Din volumul de traduceri aflat sub presă“.

Originalul, cu titlul *Dans les bois*, în *Poèmes saturniens*.

Mai puțin riguroși ca de obicei, traducătorii își îngăduie omisiuni ce scad tensiunea dramatică din original. Exemplificăm cu strofele a doua și ultima :

Ils sont heureux ! Pour moi, nerveux, et qu'un remords
Epouvantable et vague affole sans relâche,
Par les forêts je tremble à la façon d'un lache
Qui craindrait une embûche ou qui verrait des morts.

La nuit vient. Le hibou s'envole. C'est l'instant
Où l'on songe aux récits des aïeux naïves...

Sous un fourré, là-bas, des sources vives
Font un bruit d'assassins postés se concertant.

(p. 204)

SCRISOAREA

În *Sămănătorul*, II, nr. 16, 20 aprilie 1903, p. 245 ; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 77—81.

Originalul, fără titlu, în *La bonne chanson* (X).

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 484—485; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 47—52.

În revistă :

v. 22 Un fulger alb ce cearcă să străbată

Originalul, în volumul *Jadis et naguère*, 1884, cu titlul *L'Angélus du matin* (care s-ar fi putut traduce prin „clopotul de utrenie“).

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 485—486; în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 21—24.

Cu titlul corespunzător, *En sourdine*, în *Fêtes galantes*.

Traducerea preia în mod liber strofele din original, armonizînd versurile după tiparul eminescian :

Ca-ntr-un vis frumos și tainic	Fondons nos âmes, nos coeurs
Duși să ne topim cu-ncetul	Et nos sens extasiés,
În melancolia vagă	Parmi les vagues langueurs
Ce-o împrăștié brădetul.	Des pins et des arbousiers.

În *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 486—487 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel); în *Traduceri din Paul Verlaine*, p. 57—60.

În revistă :

v. 9 Atîta plîns și vaier trezite de-un pribeag

Originalul, fără titlu, în *Epigrammes* (VI), unde este dedicat lui Octave Mirbeau și are ca moto : „...l'orgue de Barbarie“.

Titlurile date de D. Anghel și St. O. Iosif poeziilor neintitulate în original sînt acceptabile și în cazurile cînd nu constau într-un fragment din primul vers. Procedul intitulării altfel decît cu începutul poeziei nu e în genere recomandabil, deoarece, chiar cînd nu lasă loc unei interpretări arbitrare, face dificilă identificarea. În privința traducerii de către poeții ro-

mâni a titlurilor existente în original, sînt de făcut unele obiecții. Titlul *L'heure du berger* a fost corect transpus prin *Cînd răsare luceafărul* („*Étoile du berger*“ — planeta Venus, luceafărul). Dar *În parcul vechi de zile* nu preia ironia amară din titlul *Colloque sentimental*, iar *Amurg* e un titlu neutru în raport de *Promenade sentimentale*.

Începute la Dumbrăveni, traduceri din Paul Verlaine au fost continuate fără întârziere de cei doi poeți la București. La 30 septembrie 1902, St. O. Iosif îi scria lui Virgil Cioflec, care se găsea din nou peste hotare: „Dup-amiază traducem din Verlaine, avem pînă acum treisprezece traduceri. E o halima cu ele! Toată lumea care ne cunoaște nu găsește decît cuvinte de laudă și-ncurajare, și asta îl împinge pe Mitif s-atace bucățile cele mai grele. Să vezi cum ne certăm, eu — cîteodată și din lene — spun de la-nceput că nu se pot traduce asemenea versuri, că sînt prea rafinate și nu-mi plac; el atunci s-aprinde cum îl știi și stăruiește pînă ce mă convinge — și pe urmă merge strună. Cînd găsim un vers frumos, e un triumf! Sare în sus și strigă și se bucură parcă ar fi descoperit o comoară“ (v. St. O. Iosif, *Opere*, IV, ed. cit., p. 404—405).

Apariția volumului a trecut aproape neobservată. Numai dr. S.P. (Sextil Pușcariu) a publicat o succintă recenzie în Transilvania, remarcînd că, fiind vorba de un poet foarte dificil, „nouă ne-a trebuit ca subtilul și rafinatul Anghel să dea mina cu melancolicul Iosif, pentru ca să avem niște traduceri cu adevărat bune ale lui Verlaine“ (*D. Anghel și St. O. Iosif*, „*Traduceri din Paul Verlaine*“, în *Lucafărul*, III, nr. 4, 15 februarie 1904, p. 105). La p. 106, *Lucafărul* reproduce *În parcul vechi de zile* și *Cîntec pribeag*.

Deși citată și comentată la noi încă înainte de 1900, poezia lui Paul Verlaine pare a fi căpătat pentru prima dată veșmint românesc datorită lui D. Anghel și St. O. Iosif. Traduceri răzlețe vor publica mai tîrziu în periodice Const. T. Stoika, N. Davidescu, N. Budurescu, Mihai Cruceanu, Elena Farago etc. O culegere va tipări N. Țimiraș, cu titlul *Poeme creștine*, București, [f.a.] (68 p.). Mai recent, a apărut o antologie de *Versuri*, în românește de G. Georgescu, la Editura pentru literatură universală, București, 1967 (116 p.).

(p. 211)

IN ALPI

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 34, 24 noiembrie 1902, p. 74—76 (semnat: St. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, București, 1906, p. 41—43; „Biblioteca pentru toți“, nr. 399, p. 41—43.

Cei doi poeți necunoscînd limba norvegiană, este sigur că au tradus poeziile lui Henrik Ibsen după o versiune intermediară, franceză sau germană. Faptul că, în semnătură, cel dintîi nume este al lui St. O. Iosif ar putea fi o dovadă că textul intermediar a fost german. Dacă este așa, poetul n-a putut avea la dispoziție decît volumul *Gedichte von Henrik Ibsen. Vollständige Ausgabe. Übertragen und erläutert von L. Passarge, Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun., [1881], 140 p. (cu 59 de titluri)*. Cum se va vedea mai jos, colaționarea prin sondaj cu traducerile lui L. Passarge nu poate duce la o concluzie fermă. Sub aspect formal, tălmăcirile poezilor români corespund celor germane, uneori transpunerea se apropie și în amănunte de cea a lui L. Passarge, alteori este liberă, fără a se îndepărta propriu-zis ca înțeles. S-ar putea ca traducătorii noștri, neavînd în față originalul, să se fi considerat mai puțin obligați să respecte, cu obișnuita lor rigoare, textul intermediar.

(p. 213)

IN NEMĂRGENIRE

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 35, 24 noiembrie 1902, p. 137—140; nr. 36, 1 decembrie, p. 145—148; nr. 37, 8 decembrie, p. 162—166 (semnat: St. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 9—33; „Biblioteca pentru toți“, nr. 399, p. 9—33.

În original, poemul poartă titlul *Pas Vidderne*, ceea ce s-ar traduce prin „coastele abrupte ale fiordurilor“. Titlul dat de L. Passarge: *Auf dem Hochgebirge* — „în munții cei înalți“. Iată, în germană, cele trei catrene din partea VII a poemului:

Lange Wochen sind vergangen,
Doch vom Widerstreit getrieben
Kann ich nicht zur Ruh gelangen: —
Talwärts muss ich zu den Lieben.

- 5 Auf 'nen Tag nur steig' ich nieder
Wo ich galt als bald verschollen ;
Kehre dann zur Höhe wieder,
Wo zu drei'n wir wohnen wollen.

- Fort, nur fort! — Hu, Welch ein Stürmen,
10 Schneegestöber, — Hagelschlossen, —
Rings sind hohe Wehentürmen : —
Nun ist jeder Weg verschlossen.

În traducere literală : „Au trecut săptămîni lungi, / Totuși, imboldit de sentimente contrarii / Nu-mi pot găsi liniștea : — / Trebuie să cobor în vale la cei dragi. // Am să cobor doar pentru o zi, / Unde sînt socotit ca aproape dispărut ; / Apoi mă reîntorc pe înălțimi, / Unde vom locui în trei. // S-o pornesc, s-o pornesc ! — Vai, ce vijelie, / Viscol, grindină, — / În jur sînt troiene înalte : / Acum orice drum este închis.“

Cum se vede, cele trei strofe ale lui St. O. Iosif și D. Anghel exprimă în mare ideile din corespondentele germane, dar numai strofa a doua e mai apropiată de cea a lui L. Passarge, cu excepția circumstanțialei de loc din v. 3, omisă integral. Ultimul vers al fragmentului apare ca o traducere exactă din germană ; restul strofei oferă însă o foarte palidă imagine a înăspririi vremii în munți. „Însă flori mărunte / Ning“ evocă un înșeiput feeric de iarnă, nu o dezlănțuire a stihilor.

(p. 227)

MINERUL

În *Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 230—231 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel) ; în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 36—38 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 36—38.

De astă dată, versurile românești ar putea fi considerate drept o traducere a celor germane, doar cu mici diferențe.

Exemplificăm cu strofa I (lucrurile stau la fel și cu celelalte strofe) :

Felswand, brich mit lautem Ton
Meiner schweren Hammerfrohn !
In die Tiefe muss ich dringen,
Bis ich hör' den Erzgang klingen.

In loc de „perete de stîncă“, poeții spun „subpămînteană boltă“, și omit „cu zgomot mare“; în loc de „ciocan“, spun „cazma“, dar în rest totul e aproape aidoma.

(p. 229)

ALBATROSUL

In *Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 232 (semnat: St. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 39—40; „Biblioteca pentru toți“, p. 39—40.

In revistă, strofele sînt distihuri lungi ca în traducerea lui L. Passarge. Și de data aceasta, versurile românești arată ca o traducere a celor germane:

Die Sturmschwalbe brütet, wie uns die Schiffer sagen,
Wo hinaus ins Meer die letzten Riffe ragen.

Im Wasserrausch der schäumenden Wellen schwingt sie
Die Flügel, die Wage tritt sie, nimmer versinkt sie.

Doar v. 2 și penultimul distih al traducerii germane sînt talmăcite în românește liber, dar cu respectarea ideii.

(p. 231)

COPIII REVERIEI

In *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 963 (semnat: St. O. Iosif și D. Anghel); în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 44—45; „Biblioteca pentru toți“, p. 44—45.

(p. 232)

FRICA DE LUMINĂ

In *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 964; în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 52—54; „Biblioteca pentru toți“, p. 52—54.

In revistă, strofele sînt distihuri și prezintă următoarele diferențe față de textul din volum:

v. 5 Dar cînd, dinspre păduri și mlaștini,

v. 33—34 De-aceea silă mi-e de soare.

Și de cortejul lui feeric:

Versurile finale prezintă un paralelism perfect cu versiunea germană (spre deosebire de rest, care, în raport de aceasta, apare ca o traducere liberă) :

Ja, vollbring' ich einmal was Grosses,
Ist's gewiss eine Tat der Nacht.

(p. 234)

NĂVI ARSE

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 46—47 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 46—47.

Poezia e o confesiune a marelui dramaturg, care, trăind multă vreme în străinătate, în Germania și Italia, era stăpînit de dorul de patrie.

Dacă acordăm credit traducerii lui L. Passarge — germanii sînt în genere traducători scrupuloși — versiunea lui St. G. Iosif și D. Anghel are aspectul unei tălmăciri libere, în care poezii, intuind exact emoția din original, o exprimă fidel, însă cu alte cuvinte, imagini, metafore ; ei păstrează însă metaforele principale : „năvile arse“ („*verbrannte Schiffe*“), „o dîră de fum... spre nord“ („*der Rauch... nach Norden, ein Hauch*“), „Dar cum se-nnoptează, acuma, un sol...“ („*Reitet ein Reiter / In jeder Nacht*“).

(p. 235)

ȘIVOIUL

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 48—49 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 48—49.

(p. 236)

DIN „BRAND“

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 50—51 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 50—51.

Acest fragment din dramă (act. I) figurează și în volumul lui L. Passarge, cu titlul *Agnes* și fără numele personajelor.

(p. 238)

TERJE VIGEN

În *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 55—74 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 55—75.

Drama lui Terje Vigen evocă o perioadă dureroasă din istoria Norvegiei (v. 78—85). Țara suferea din cauza blocadei engleze, deoarece, începînd din 1807, Danemarca, sub dominația căreia se afla, era angajată în război cu Anglia aliată cu Suedia. La cinci ani după ce fusese capturat de englezi (1809), Terje Vigen este adus acasă de o corabie suedeză (v. 182—190), deoarece la încheierea păcii (1814), Norvegia fusese cedată de Danemarca Suediei.

(p. 250)

EPIGONILOR

În *Sămănătorul*, V, nr. 21, 21 mai 1906, p. 404 (semnat : St. O. Iosif și D. Anghel) ; în *Poezii de Henrik Ibsen*, Minerva, p. 34—35 ; „Biblioteca pentru toți“, p. 34—35.

În revistă, strofele sînt distihuri cu versuri lungi, astfel că rima este pereche. O notă de subsol precizează : „Din *Poezii de Henrik Ibsen* traduse de St. O. Iosif și D. Anghel, apărute zilele acestea“. Pe foaia de gardă a volumașului se menționează : „Editat de M. Lupescu“. Editorul e folcloristul căruia poezii îi vor dedica *Idolul părăsit* din *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Volumașul poartă ca moto citatul : „«Cel mai tare om este acela care stă singur.» Ibsen, în *Dușmanul societății*“. Fraza e rostită, în ultima sa replică, de doctorul Stockmann, personajul principal din *Un dușman al poporului*.

În cadrul rubricii *Cronică*, *Sămănătorul* din 4 iunie 1906 (nr. 23, p. 458) consemnează din nou apariția volumașului, cu adaosul : „Traducerile acestor meșteri traducători nu se mai laudă. Toți le dorim însă mai multe“. Dintre celelalte reviste literare, numai *Viața nouă* mai recenzează cartea, și o face în termeni negativi : „În traducerea aceasta, Ibsen e scoborît, și scoborît la nivelul celor mai țărănești, mai populare versuri ale revistei *Sămănătorul*. Ai impresia că traducătorii au ținut să dovedească înrudirea lor cu marele scriitor, au voit pare ca să spuie : «uite, și Ibsen e uneori ca noi»“. Se citează începutul poemului *În nemărgenire* și alte versuri, după care se încheie cu întrebarea : „Unde-i simbolismul lui Ibsen, unde-i arta lui superioară, înțeleasă în toate țările și de toți cei în stare a pricepe literatura ?“ („*Poezii de Ibsen*“ traduse de Iosif și Anghel în *Viața nouă*, I, nr. 10, 15 iunie 1906, p. 232—233). În sfîrșit, într-un articol cu o temă mai largă, Ion Scurtu se referă și la

traducerile lui D. Anghel și St. O. Iosif : „Aceste două volumașe, sfoase în arătarea lor ca și autorii cari le-au însuflat viața, dar cuprinzînd în sine cele mai scumpe nestimate ale traducerilor românești din poezia modernă, au fost aproape ignorate de un soi de critică, de un soi rău, și mai tot-așa de indiferent primite de marea majoritate a publicului nostru cetitor“ (*Traducerile literare la noi*, III, în *Sămănătorul*, V, nr. 31, 30 iulie 1906, p. 610).

Prima traducere românească din H. Ibsen se datorează lui Titu Maiorescu : *Copilul Eyolf* (1895). Au urmat traduceri de I. Hussar (*Liga tinerimei*, 1896), V. Popescu (*Rosmersholm*, 1896), Al. Antemireanu (*Strigoii*, 1897), Il. Chendi și C. Sandu (*Ziua învierii*, 1900), V. Hulubei (*Ioan Gavril Borckman*, 1905), B. Marian (*Nora sau Casa de păpuși*, 1906). St. O. Iosif și D. Anghel sînt cei dintîi care traduc din poeziile dramaturgului. După ei, publicistul Mihail Negru dă la iveală volumul Henrik Ibsen, *Poezii complete*. Traduse pentru întia oară în românește de ∞, București, Tip. Agenției I. Brănișteanu, 1918, 156 p. Mihail Negru traduce în proză, argumentînd că ritmul și, mai ales, rima fac inevitabile „deturnările“ de la ideea originalului ; dovadă : „minunatele lor versuri românești (ale lui Iosif și Anghel), sint, în anumite pasagii, cu totul altceva decît versuri ale lui Ibsen“. Proza lui M. Negru nu este nici măcar literatură.

Fr. Halm

(p. 253)

CAMOËNS

POEM DRAMATIC INTR-UN ACT

În *Sămănătorul*, VII, nr. 17, 20 aprilie, p. 342—345 ; nr. 18, 27 aprilie, p. 368—372 ; nr. 19, 4 mai, p. 391—394 ; nr. 20, 11 mai, p. 406—412 ; nr. 21, 18 mai, p. 429—430 ; nr. 22, 25 mai, p. 453—455 ; nr. 24, 8 iunie 1908, p. 593—597 ; în volumașul *Camoëns*. Poem dramatic într-un act de Fr. Halm. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți“, nr. 480 [1908], 51 p. (volumașul nu are prefață) ; cu același titlu (și prefață), Editura librăriei Socec & Co, Biblioteca românească enciclopedică „Socec“, nr. 73, 1909, 51 p.

Pentru poemul dramatic *Camoëns*, publicat de Fr. Halm în 1838, problema caracterelor, ridicată, cum s-a văzut, pe marginea

operei dramaturgului, se pune mai puțin. Cît privește veridicitatea istorică a momentului, aceasta nici nu poate fi luată în discuție. José și Perez Quebedo sînt, desigur, personaje imaginare, iar vizitarea în spital a autorului *Lusiadelor* nici n-ar fi putut avea loc : Camoëns a murit de ciumă. Dar acestea sînt detalii de ordin secundar. Ceea ce interesează este glorificarea geniului gata de orice sacrificiu și a misiunii militante a poeziei, printr-o confruntare cu egoismul și spiritul mercantil.

R. 4 : pe masa din camera de spital, s-ar fi putut afla mai curînd un volum decît manuscrisul *Lusiadelor*, care fuseseră tipărite încă din 1572 ; sc. întii, r. 5 : Luis Vas de Camoëns (Camoës) (1525—1580) a avut, ca și Cervantes, o viață aventuroasă. Între 1547 și 1549, poetul a luat parte la campaniile portugheze în Africa, unde și-a pierdut, în fața Ceutei, ochiul drept (nu stîngul, ca în poemul dramatic) ; sc. a doua, r. 232—236 : la Coimbra, Camoëns a făcut pînă în 1542 studii clasice ; r. 300—304 : în realitate, nu avîntul eroic l-a îndemnat pe poet să se înroleze, ci impasul în care ajunsese datorită vieții sale zvăpăiate ; r. 345—354 : nici în India n-a plecat Camoëns din pricinile declarate în tirada sa : în 1551, o dispută cu un curtean i-a adus un an de închisoare, apoi trimiterea în Orientul îndepărtat ; în aceste împrejurări, poetul într-adevăr și-a scris capodopera, în care cîntă expediția lui Vasco da Gama în Indiile de est ; v. 354 : Thule era considerată încă din antichitate cea mai nordică insulă ; ar putea fi una din insulele arhipelagului Shetland, sau chiar Islanda (cf. balada *Regele din Thule*, în *Faust* de Goethe) ; r. 359—366 : se pare că neplăcerile de care se plînge aici poetul n-au fost nemotivate — i s-au imputat nereguli comise în funcțiile pe care le-a îndeplinit în Goa și în insula Macao ; r. 382—390 : binefăcătorul lui Camoëns a fost regele Sebastian, care, drept recunoaștere a meritelor sale ca autor al epopeii *Lusiadele*, i-a acordat o pensie viageră ; din păcate, în 1578, Sebastian a fost asasinat în cursul luptelor cu maurii din Africa ; r. 391—393 : în 1580, regele Spaniei Filip al II-lea a cucerit Portugalia, devenînd și rege al acesteia, ca Filip I.

În ziua de 12 martie 1909, St. O. Iosif a citit traducerea poemului dramatic *Camoëns* la Societatea femeilor române. După cum aflăm din presă, poetul a început prin a comunica asistenței că directorul general al teatrelor n-a acceptat pînă în scenă a poemului ; „sub cuvînt că ar fi plictisitor“. „Dacă-l ci-

tesc, a continuat poetul, publicul să fie încredințat că, departe de a avea intenția să-l obosesc, cred, dimpotrivă, că voi îndeplini condițiunea elementară a unui cetitor de a nu-mi plictisi publicul. Singurul plictisit după această cetire ar putea să fie d. director general al teatrelor, care a refuzat lumina rampei spre a face să strălucească acest mărgăritar al repertoriului german.“ După lectura urmată de informații biografice asupra lui Camoëns, publicul — încheie reporterul — „a aplaudat mult frumoasa traducere“ (*De la Societatea femeilor române, în Ordinea*, II, nr. 377, 13 martie 1909, p. 2).

Ca și *Cometa*, poemul dramatic *Camoëns* a fost totuși reprezentat la Teatrul Național din București în toamna anului 1911, sub directorul Ion Bacalbașa. La câteva zile după premieră, D. Anghel, înstrăinat de mai bine de un an de St. O. Iosif, a publicat un articol confesiv, din care extragem câteva pasaje: „Am fost dăunăzi la teatru și l-am văzut pe maestrul *Nottara* jucînd moartea lui *Camoëns* — și am rămas surprins cît de puțin poate să impresioneze sfîrșitul unui geniu, cînd oficialitatea și reclama nu se amestecă. Decoruri triste și fumurii, inexistente aproape, o mohorîtă cameră de ospiciu cu lumină bolnavă, un pat sărac și câteva manuscrise. Nimic din feeria și iluzia scenei, nici o intrigă și nici un amor și, ce e mai paradoxal încă, nici o femeie.“ După ce dă un rezumat poetic al poemului dramatic, D. Anghel continuă, fericindu-l pe Camoëns pentru împlinirea sa ca artist: „Să poți muri așa, văzînd zorii unei apoteoze ce nu se va șterge niciodată, să te poți stinge tihnit și împăcat cu tine, să te domolești ca un sunet de harfă, să te risipești ca un cerc ce și-a înscris la infinit vibrațiile pe nemărginirea unei ape, ce vis fericit! Eu la aceasta mă gîndeam, privind jocul minunat al maestrului *Nottara* dăunăzi. Evadat din viața reală prin magicul joc al artistului, căutam în fundul sufletului meu și îmi întrebam puterile. La altele desigur însă se gîndeau *Quebezi* din sală.“ Actorul nu i-a putut mișca pe cei mai mulți dintre spectatori. „Extraordinara lui creație de aseară însă va rămînea în mintea noastră. Felul profetic cum a știut să rostească versurile ne va răsuna mult timp în suflet și ne va fi un imbold și o reculegere, seninătatea și disprețul ce a știut așa de bine s-o [sic!] arate măririlor și deșertăciunilor ne va fi o pildă poate. Eu îi mulțumesc din tot sufletul pentru minutele de mulțumire ce m-a făcut să trăiesc aseară și îi doresc ca, odată ieșit din rol, să arate *Quebezilor* ce-l înconjură și

mișună în lume același dispreț pe care l-a arătat aseară sub masca lui Camoëns" (*După reprezentarea lui „Camoëns“, în Rampa*, I, nr. 15, 3 noiembrie 1911, p. 1).

În mai 1912, Teatrul Național din București a reluat *Camoëns*, împreună cu *Cometa*.

Théodore de Banville

(p. 285)

GRINGOIRE

COMEDIE ÎNTR-UN ACT

În volumul *Gringoire*. Comedie într-un act de Théodore de Banville. Tradusă de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Tipografia cooperativă „Poporul“, 1910, 88 p.

Debutînd la nouăsprezece ani ca poet (*Les Cariatides*, 1842), sub influența lui Victor Hugo și Théophile Gautier, Théodore de Banville (1823—1891) a evoluat spre parnasianism, creînd o poezie de mare virtuozitate formală, dar săracă în emoție (*Odes funambulesques* (1857 etc.). În *Petit traité de poésie française* (1872), a formulat regulile despre mijloacele formale ale poeziei, pe care și le-au însușit parnasienii. A mai scris proză și teatru în versuri. Comedia *Gringoire*, apărută în 1866, s-a menținut multă vreme în repertoriul permanent al Comediei Franceze. În noiembrie 1911, o trupă pariziană a dat spectacole cu această comedie la București, pe scena Teatrului Național. Eroul piesei, Pierre Gringoire (Gringor) (1475—1538) a scris poeme didactice și alegorice, dar s-a făcut apreciat mai ales ca dramaturg și pamfletar. Cele mai cunoscute piese ale sale sînt *Jeu du prince des sots et de la mère sotte* (1511), satiră caustică împotriva papalității, și un misteriu despre faptele lui Ludovic al XI-lea. *La vie du monseigneur Saint Loys*. Istoricii literari francezi consideră că atît în comedia lui Théodore de Banville, cît și în romanul *Nôtre-Dame de Paris* de Victor Hugo, figura lui Gringoire apare în contururi mult idealizate. În afară de celălalt personaj istoric — Ludovic al XI-lea (rege al Franței între 1461 și 1483) — Olivier Necker Le Daim este și el o persoană reală. Bărbier și confident al regelui Ludovic al XI-lea, a fost spîn-

zurat în 1484, curînd după moartea protectorului său. Data acțiunii comediei — 1469 — este corectă, fiind confirmată de evenimentele la care se face aluzie în text. Dar cum pŕtea fi implicat în această acțiune Pierre Gringoire, care, în 1469, nici nu se născuse? Anacronismul este, desigur, voit: Banville îl pune pe Gringoire față în față cu regele pe care l-a satirizat în una din piesele sale.

Sc. I, r. 140—167: Replicile evocă momente din zbuciumata istorie a Franței sub Ludovic al XI-lea. Îndată ce a devenit rege, acesta a luat o serie de măsuri care au ridicat împotriva sa aristocrația. În 1468, ducîndu-se la Peronne pentru tratative cu ducele de Burgundia, Carol Temerarul, a fost luat prizonier și silit să semneze un tratat militar, prin care ceda fratelui său, Charles de France, Champagne. Schimbul sugerat în text s-a făcut în realitate: în locul provinciei Champagne, regele îi va da fratelui său Guyenne; r. 173—177: cardinalul Jean Balue (La Balue) (1421—1491), secretar de stat, nu va fi o „slugă, credincioasă“ a regelui, cum se vede pînă la urmă și în comedie; întemnițat în 1469, va fi pus în libertate abia în 1480; sc. IV, r. 89: titlul este real — *Les folles entreprises* — dar poemul datează din 1505, pînă cînd, de la pretinsa întîlnire a lui Ludovic al XI-lea cu Gringoire, vor mai trece treizeci și șase de ani!; r. 214—304: Gringoire debitează cuplete din *Sotye nouvelle des chroniqueurs*, satiră împotriva abuzurilor din vremea domniei lui Ludovic al XI-lea, pe care o va da la iveală în 1515, deci peste patruzeci și șase de ani; r. 202—203: la Plessis-Les Tours, Ludovic al XI-lea construise un castel; pădurea era, așadar, la propriu „livada regelui Loys“; r. 287—288: ducele de Bretania și monseniorul de Normandia erau cei doi inamici ai lui Ludovic al XI-lea — Carol Temerarul și fratele regelui; r. 448—449: replica lui Gringoire e plină de umor — ceea ce va scrie el despre Ludovic al XI-lea va sluji gloriei acestuia ca funia spînzuratului...; r. 451—452: Amadis de Gaula (de Gaule), erou al unui roman cavaleresc iberic, datînd probabil din secolul al XII-lea; prelucrat în spaniolă de Garcia Rodriguez de Montalvo, va fi tipărit în 1508; în Franța a fost tradus începînd din 1524 de către Herberay des Essarts și tipărit între 1540 și 1546; sc. V, r. 102—105: aluzie la Carol al II-lea cel Simplu (879—929), care a murit în turnul de la Péronne, unde era ținut prizonier de Herbert al II-lea de Vermandois.

Comedia *Gringoire* a fost tradusă de D. Anghel și St. O. Iosif pentru Compania dramatică Al. Davila și a fost „jucată de aceasta la Constanța, cu prilejul inaugurării cazinului (cazinoului) în 15 august 1910“. Precizarea aceasta se face pe coperta volumului din 1910, pe care se dă și distribuția: „Ludovic XI — Al. Davila; Petre Gringoire — Ion Manolescu; Simon Four-niez — R. Bulfinski; Olivier Le Daim — Gh. Storin; Loysa — d-na M. Voic.-Quintus; Nicola Andry — Elvass.“ În aceeași interpretare, Compania Davila a reprezentat comedia și la Bucu-rești, la începutul anului 1911. După revenirea lui Al. Davila la direcția Teatrului Național din capitală, *Gringoire* s-a reluat cu succes și pe prima scenă a țării, tot cu Ion Manolescu în rolul titular (primul spectacol, la 24 noiembrie 1913).

Cu trei ani înainte de apariția traducerii lui *Gringoire*, o altă piesă a lui Théodore de Banville, *Sărutarea*, a fost tradusă de H. G. Lecca și publicată, împreună cu *Atalia* de Racine, de Editura Alcalay, în „Biblioteca pentru toți“, nr. 276, 1907.

Alexandre Dumas-tatăl

(p. 355)

STRIGOIU CARPAȚILOR

— În *Ordinea*, II, nr. 366, 28 februarie; nr. 367—378 (cu excepția nr. 372, fără foileton), 1—14 martie 1909, p. 2; în volumașul cu același titlu, Minerva, Biblioteca „Minervei“, nr. 38, Bucu-rești, 1909, 106 p.

Povestirea fantastică a lui Dumas-tatăl era într-adevăr foarte indicată pentru un serial foiletonistic, într-o vreme când ziarele făceau efortul de a-și spori tirajul prin publicarea unor scrieri pe gustul cercurilor celor mai largi de cititori. Încă de la începutul lunii februarie 1909, *Ordinea* a inserat zilnic anunțul că va începe tipărirea povestirii lui Al. Dumas-tatăl, cu precizarea: „Traducerea e minunată și e datorită talentaților noștri poeți D. Anghel și St. O. Iosif“.

Popularul romancier francez are asupra țărilor românești o viziune în bună măsură neconformă realității, corespunzător ig-norării adevăratelor stări de lucruri din această parte a Euro-peii și unor prejudecăți de felul acelor pe care Vasile Alecsan-

dri le ridiculizează în *Balta-Albă*. Munții Moldovei sînt pentru el o regiune locuită de oameni stăpîniți de patimi năvalnice, care-și trec timpul vinînd sau tilhărind într-un peisaj sălbatic. Totuși, ca un autor specializat în reconstituiri istorice, Dumas-tătăl n-a purces la redactarea scrierii sale fără o documentare prealabilă. Ce va fi citit? Poate relatări ale unor călători francezi, fără îndoială și unele lucrări istorice. Dacă, în *Strigoiu Carpaților*, datele istorice nu rezistă în amănunt unui examen critic, aceasta nu se datorează numai unui minus de informare, ci și modului liber în care scriitorul francez utiliza în genere știrile culese din documente.

Momentul în care începe acțiunea narată de Hedwiga, fiică a unui nobil polonez din Sandomir (Sandomierz, oraș pe Vistula), reamintește evenimente reale. „Lupta“ din 1825 dintre Rusia și Polonia este una dintre mișcărilor antițariste poloneze, care au precedat marea răscoală din 1830—1831. Cum se știe, prin hotărîrea Congresului de la Viena, în 1815, Polonia fusese împărțită din nou între Austria, Prusia și Rusia. Chiar în anul amintit, 1825, se suise pe tron țarul Nicolae I. Paginile ce urmează în povestire descriu cu remarcabilă plasticitate și adevăr peisajul pitoresc al Carpaților moldoveni. Va fi avut Dumas-tătăl la îndemînă *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, care, ca și el, folosește pentru Ceahlău denumirea de muntele Pion? Ca un detaliu, să notăm că regiunea în care este plasată acțiunea este aceeași pe care o descrie V. Alecsandri în *O primblare la munți* (1844), unde se vorbește de asemenea despre mînăstirea Hangu. Coincidența nu poate fi, desigur, decît întîm-pătoare.

Cît privește datele despre familia celor doi frați vitregi, pe care cel mai mare dintre ei, Grigoriță, le comunică Hedwigăi, mai totul este scornit de fantezia scriitorului. La 1825, un descendent al lui Brîncoveanu, aflat în Moldova (!), nu avea calitatea să vorbească, aproape ca o persoană oficială, despre iminența unui război. Tocmai atunci, între imperiul țarist și cel otoman intervenise o anumită înțelegere. Din 1722, în țările românești fuseseră restabilite domniile pămîntene, iar în 1826 avea să fie semnată Convenția ruso-turcă de la Akkerman. De asemenea, același personaj nu avea de ce să fie ostil rușilor și chiar Cantemireștilor. „Ilustrul șef“ al familiei — expresie ce nu se poate referi decît la domnitorul Constantin Brîncoveanu — n-a fost ucis la stăruința Cantemireștilor, ci a căzut victimă

unele tirilor propriilor sale rude. Poate că, totuși, Alexandre Dumas-tatăl aflase câte ceva despre adversitatea dintre Dimitrie Cantemir și Constantin Brîncoveanu, din cauza orientărilor lor divergente în politica externă. În confesiunea tînărului Brîncoveanu apar și alte inadvertențe. Care Șerban-Vodă va fi fost primul soț al Smarandei și tatăl lui Grigoriță? Ultimul voievod cu acest nume a fost Șerban Cantacuzino, dar acela murise în 1688, cu peste un secol înainte de nașterea lui Grigoriță. Dealtfel, din spusele acestuia reiese că tatăl său nici n-a fost domn. Spre sfîrșitul povestirii, Smaranda Brîncoveanu îi va aminti fiului său: „ești Vaiwady după tată, după cum el (Costachi) e Koproli“, ca și cînd Vaiwady ar fi fost un nume propriu. Dar *waivoda* e termenul folosit în lucrările istorice străine pentru *voievod*.

Desigur, asemenea inadvertențe nu aveau importanță pentru cititorii francezi, cu atît mai mult, cu cît în povestire datele istorice sînt oricum de ordin secundar. Alexandre Dumas-tatăl a reținut din izvoarele cercetate, alături de cîteva detalii pe care le-a prelucrat liber, și unele nume, folosindu-le independent de personajele reale care le-au purtat. Astfel, o Smaragda a fost fiica lui Șerban Cantacuzino, iar un Kôproli, mare vizir pe la 1660.

Ținuta vestimentară a celor doi tineri, foarte pitorească, e verosimilă. Dar de ce va fi fost decorat Grigoriță de sultanul Mahmud? Mahmud era, într-adevăr, sultan în acea vreme; al II-lea cu acest nume, a domnit între 1808 și 1839. Alexandre Dumas-tatăl denumește corect și decorația turcă: *Nisham* (*nicham* sau *nichan*). Cu siguranță însă că nici un străbun al familiei Brîncoveanu n-a fost cruciat și n-a cucerit Constantinopolul cu Villehardouin și Balduin de Flandra. Pentru teribila luptă dintre un om viu și un strigoi, o spadă oarecare n-ar fi fost de ajuns — era nevoie de una moștenită de la un cruciat! În rest, trebuie spus că scriitorul francez se arată bine informat în privința credinței în strigoi la popoarele din răsăritul Europei, în trecut.

Piese și romane ale lui Dumas-tatăl au fost traduse la încă înainte de 1850. *Strigoii Carpaților* a apărut pentru prima dată în românește în tălmăcirea fragmentară a lui G. Baronzi, cu titlul *Castelul brîncovenesc*, în volumul *Castelul brîncovenesc, Carnavalul Veneției și Visul vieții omenești de Michel-Ange*, București, Tipografia Mitropoliei, 1852.

(p. 401)

ECATERINA PITIȘ

„Poezii“, Minerva, 1909

În *Ordinea*, II, nr. 456, 21 iunie 1909, p. 1 (semnat: A. Mirea).

Versificatoare modestă, Ecaterina Pitiș (1884 — ?) a colaborat mai la toate revistele literare importante de la începutul secolului, inclusiv la *Viața românească*. Recenzia pe care o face A. Mirea singurei sale culegeri, *Poezii*, este mai mult decât binevoitoare. Din articol, reiese că unul dintre dioscouri a vizitat-o pe poetă acasă, la Brașov, în Scheiul-Vechi. Acesta trebuie să fie St. O. Iosif, iar vizita va fi avut loc în 1907, când poetul a asistat la premiera pastoralei *Dragoste cu toane* de Goethe, pe care o tradusese, sau cu prilejul altei călătorii în Transilvania. Oricum însă, descrierea amănunțită a peisajului pitoresc privit de pe Tîmpa nu-i poate aparține decât lui, ca unuia ce s-a născut și și-a petrecut copilăria la Brașov. Diatriba împotriva „micii republici a literilor“ dominată de patimi și invidie, ca și îndemnul adresat „sufletelor curate“ de a rămîne departe de zarvă și frământări amintesc îndeaproape această *Scrisoare* a autorului *Patriarhalelor*:

Tu îmi scrii din cuibul pașnic de la țară, scumpe frate,
Că ți s-a urît de-atîtea visuri și singurătate,
Că ți-e dor de viață nouă și de lupta zgomotoasă...
Îți închipui lumea noastră din oraș mult mai frumoasă
5 Și deplîngi monotonia zilelor pustii de toamnă
Care tot la gînduri triste fără voie te îndeamnă...

Mă întrebi de-ți dau eu sfatul ca să vii în Capitală,
Tu care-ai trăit de-a pururi într-o lume ideală,
Simplu, delicat și tainic în căsuța ta curată,
10 Unde larma surd-a zilei nu străbate niciodată...

O, rămii, rămii acolo, în căsuța de la țară,
Nu jertfi pe-ambiții vane liniștea ce te-mpresoară,
Nici mărețele privești ce natura ți le-mbie
Pe-un crîmpei de viață seacă fără pic de poezie...

(In *Voința națională*, XX, nr. 5537, ed. a 3-a, 17 septembrie / 1 octombrie 1903, p. 1; în *Opere*, IV, ed. cit., p. 115.)

Cu recenzia despre volumul Ecaterinei Pitiș, colaborarea lui A. Mirea la ziarul *Ordinea* ia sfârșit, în împrejurările cunoscute. Redacția desființează *Cronica de simbătă*, deși le menține pe cele din restul săptămânii. În spațiul rămas liber se dau reproduceri din *Noua revistă română*, sau traduceri.

(p. 404) UN CONGRES AL SCRITORILOR

În *Minerva*, I, nr. 206, 12 iulie 1909, p. 1.

R. 1—16: deși tirajele erau reduse, comerțul cu cartea pare a fi fost într-adevăr rentabil. Numai așa se explică numărul relativ mare de edituri, dintre care unele iau ființă în primul deceniu al secolului. Printre casele de editură importante se numără în acea vreme Editura librăriei Socec & Comp., Editura librăriei școalelor C. Sfetea, Editura librăriei H. Steinberg, Editura *Minerva*, Editura Casa școalelor. În țară funcționau Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, la Craiova; Editura *Viața românească*, la Iași. La Brașov, cărțile românești erau publicate, între altele, de Librăria I. Ciurcu. De un succes deosebit se bucurau bibliotecile de popularizare, cu apariții periodice, numerotate: „Biblioteca pentru toți”, Biblioteca românească enciclopedică „Socec”, Biblioteca „Sămănătorul”, Biblioteca „Minerva” etc. În privința ziarelor mari, „sacrificiile” pe care le făceau pentru a spori numărul cititorilor ne apar astăzi surprinzătoare. Între altele, ofereau periodic, prin tragere la sorți, premii care constau în diverse obiecte, garnituri de mobilă și chiar case! Totul, bineînțeles cu multă reclamă, fotografii, scrisori de mulțumire etc. Un amănunt amuzant: la prima tragere a cupoanelor ziarului *Minerva*, proaspăt înființat, D. Anghel a câștigat un ceas de aur; r. 16—20: inițiativa de a încredința unor scriitori traducerea pieselor înscrise în repertoriul Teatrului Național îi aparține lui Pompiliu Eliade. Acesta apreciaze că pentru cele douăzeci și două de traduceri se plătise o sumă „fabuloasă” — epitet reluat cu ironie de D. Anghel și St. O. Iosif. În realitate remunerarea fusese în medie de 500 de lei de traducere. Traducerea pieselor enumerate în articol aparținea lui: Ovid Densusianu (*Heidelbergul de altădată* de W. Meyer-Forster), George Coșbuc (*Don Carlos* de Friedrich Schiller), Bo-

niface Hétrat (*Falimentul* de Bjornstjerne Björnston), Dimitrie Anghel (*Amorul veghează* de Caillavet și De Flers); r. 38—64: literatul învinuit că și-a construit o locuință personală pe terenul obținut de la primăria capitalei pentru o casă a scriitorilor este Nicolae Petrașcu, directorul revistei *Literatură și artă română*; r. 91—98: cum aveau s-o spună și cei doi poeți, glumind cu amărăciune, în *Congresul literaților*, reunirea într-un congres și apoi într-o asociație a tuturor scriitorilor, dincolo de dezbinări și animozități, a fost atunci un vis irealizabil. A se vedea în acest sens și mîhnita parodie a lui I. Scurtu, *Un congres care nu s-a ținut* — Poveste cum n-a fost și nu mai este —, în *Sămănătorul*, VIII, 30 august 1909, p. 711—714.

(p. 407) SOCIETATEA SCRITORILOR ROMÂNI

RĂSPUNSUL D-LOR D. ANGHEL ȘI ST. O. IOSIF

În *Minerva*, I, nr. 259, 3 septembrie 1909, p. 1.

Răspunsul celor doi poeți se înscrie în ancheta inițiată de V. Savel, redactor al ziarului *Minerva*, spre sfîrșitul lunii august 1909. Întrebările erau următoarele: „I. Se simte nevoia înființării unei societăți a scriitorilor? II. Cum s-ar ajunge la realizarea acestui scop cît mai curînd? III. Ce foloase reale ar aduce societatea culturii noastre naționale?” Au răspuns cu argumente în sprijinul înființării unei asociații C. Rădulescu-Motru, Ioan Adam, Il. Chendi, E. Lovinescu, M. Sadoveanu, I. Scurtu, N. N. Beldiceanu. Între răspunsurile tuturor acestora, cel al lui D. Anghel și St. O. Iosif este cel mai amplu, mai convingător și mai energetic. Dealtfel, cei doi poeți s-au și aflat de la bun început în fruntea grupului de confrăți ce-au depus eforturi pentru crearea societății. Încă înainte de ancheta lui V. Savel se și făcuse primul pas concret spre realizarea obiectivului. Anume, în ziua de 21 august 1909, un mănunchi de scriitori s-au întîlnit la cafeneaua „Bulevard”, sub președinția lui D. Anghel și au decis (printr-un proces-verbal) înființarea unei asociații profesionale. A urmat, la 2 septembrie (așadar, cu o zi înainte de apariția răspunsului lui D. Anghel și St. O. Iosif) ședința de constituire legală, în foaierea Teatrului Național. Au participat, între alții, Ioan Adam, D. Anghel, N. N. Beldiceanu, Ilarie Chendi, P. Cerna, Ludovic Dauș, N. Dunăreanu, Emil Gârleanu,

St. O. Iosif, E. Lovinescu, Ion Minulescu, M. Sadoveanu, I. Scurtu. Erau în total 26 de scriitori, dar alți 25, care lipseau, au fost „citați” ca „membri activi”. S-a ales comitetul Societății scriitorilor români, cu următoarea componență: M. Sadoveanu — președinte; D. Anghel — vicepreședinte; Emil Gârleanu — secretar bibliotecar; Cincinat Pavelescu și Eugen Lovinescu — cenzori; Artur Stavri, O. Goga, St. O. Iosif, Il. Chendi, I. Minulescu și Z. Bârsan — membri. În încheiere s-a hotărât să se trimită invitații de adeziune „vechilor scriitori”, printre care I. L. Caragiale, B. St. Delavrancea, A. Vlahuță, C. Gherea, N. Gane.

Pentru informații în legătură cu înființarea Societății scriitorilor români, a se vedea *Minerva*, I, nr. 248, 251, 254, 256, 260, 262, 265, 266, din august-septembrie 1909, toate la p. 1. Un articol interesant: *Istoricul societăților de scriitori români* de D. Teleanor, în *Minerva*, I, nr. 263, 7 septembrie 1909, p. 4.

La 5 februarie 1910, a fost inaugurat localul Societății scriitorilor români în strada Academiei 21. Au vorbit M. Sadoveanu și Emil Gârleanu, iar Cincinat Pavelescu a citit două poezii. După inaugurare, scriitorii au luat masa împreună la restaurantul „Carpați” (*Inaugurarea localului Societății scriitorilor români*, în *Seara*, I, nr. 28, 7 februarie 1910, p. 2).

(p. 409)

GAZETA LUI WILY

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 2—3.

Episodul narat pare a aparține biografiei lui St. O. Iosif, căci acesta s-a aflat în anii debutului la București, unde a locuit în odăițe mizere de periferie. Aluzia la „poemul” în care tânărul poet cînta „bucuriile vieții casnice, la care rîvnea pe-atunci”, nu ne permite o identificare precisă ce ne-ar oferi un argument în plus. Care ar putea fi respectivul „poem”? *Visul unui slujbaş* (1895), vreuna dintre poeziile dezrădăcinatului transilvănean? Oricum, D. Anghel n-a cîntat niciodată bucuriile vieții casnice. În altă ordine de idei, a răsfoi presa (ce ziar și în ce an?!), în care poetul a publicat relatarea faptului divers, probabil succintă și nesemnată, ar fi o operație imposibilă.

În *Cumpăna*, I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 33—35 (semnat: A. Mirea).

R. 1—2: afirmația că pînă în 1909 n-a existat nici un romancier în literatura română ar trebui probabil interpretată în sensul că A. Mirea înțelege prin „romancier“ un autor în creația căruia romanul a ocupat un loc preponderent, dacă nu chiar exclusiv, nu un scriitor care a publicat, între altele, și romane. Altminteri ar rămîne de neînțeles ignorarea lui N. Filimon, Ioan Slavici etc. Oricum, cel puțin Duiliu Zamfirescu putea fi considerat un romancier; r. 8—19: autorii reiau teza veche, susținută, între alții, de A. Vlahuță (*Curentul Eminescu, Unde ni sînt vișătorii?...*, 1892), dar în 1909 s-ar fi putut evita generalizarea („toată efflorescența noilor trubaduri...“) și s-ar fi putut aduce nuanțările necesare, pentru ca înfrîurirea lui Eminescu să nu apară ca un fenomen în ansamblu negativ. Epigonii marelui poet n-au fost singurii reprezentanți ai poeziei române din deceniile imediat următoare stingerii maestrului, iar influența acestuia, considerată în sensul ei major, nu ca imitație, a fertilizat întreaga dezvoltare ulterioară a poeziei noastre. St. O. Iosif și D. Anghel au preluat și ei la debut teme, vocabular, scheme de vers, imagini eminesciene, dar s-au eliberat, ca și alții, de pastîșă, odată cu încheierea crizei de creștere. În cuvîntarea omagială din 1911 (*Prinosul unui iconoclast*), D. Anghel avea să spună, referindu-se la începuturile creației sale: „Pe cînd el (Eminescu, n.n.) își desfăta creștetul în lumină, bucurîndu-și privirile de priveliștile ce le vedea în zări, noi nu mai găseam nimic de spicuit și, rămași în umbra lui, îl întîlneam pretutindeni, oriîncotro am fi vrut să apucăm“; r. 31—36: pe dealul Sărăriei, la Iași, se afla casa lui Ioan Nădejde, unde era instalată și redacția revistei *Contemporanul*, la care D. Anghel avea să deuteze în toamna anului 1890. Pe-atunci frecventa și el casa din Sărărie, participînd la întrunirile pe care avea să le evoce în paginile de amintiri intitulate *Povestea unui mușuroi* (în vol. *Fantome*, Minerva, București, 1911, p. 69—79); r. 41—55: în tinerețe, A. C. Cuza (1857—1947), viitorul om politic naționalist-șovin, a frecventat un răstimp cîrcurile socialiste și a colaborat la *Contemporanul* cu versuri de protest social. Constantin Mille (1861—1927), în vîrstă de abia douăzeci de ani, a

fost în 1881 primul director literar al *Contemporanului*, în paginile căruia și-a publicat poeziile pe care le va strînge în 1883 în volumul *Versuri*. Invinuirea de lipsă de sinceritate adusă „truverilor“ protestatari este, desigur, prea drastică, dar nu e mai puțin adevărat că nici cei doi amintiți, nici alții nu s-au aflat pe o poziție propriu-zis revoluționară, ca exponenți ai proletariatului.

În *Povestea unui mușuroi*, D. Anghel amendează indirect opinia critică, din *Ieri și astăzi*, despre protagoniștii idealurilor pe care le împărtășea pe la 1890 și el și pe care în 1909 le socotea împreună cu St. O. Iosif, ca fiind „proaspăt aduse din străinătate“. Paralela dintre tinerii dinainte de 1900 și cei de pe la 1910 capătă în *Povestea unui mușuroi* un sens opus celei din *Ieri și astăzi*: „Tinerimea aceea ce nu cunoștea viața, în care ambițiunile dormeau încă, dacă ar fi fost în altă țară, unde li s-ar fi cerut o jertfă imediată, cred că n-ar fi stat în cumpănă să-și sacrifice ce avea mai scump, să rupă cu părinți și rude pentru izbîndirea cauzei. Dacă i s-ar fi cerut să coboare în popor, nu s-ar fi dat într-o parte de la acest apostolat și, oricum, neputînd face mai mult, precum avea inima deschisă pentru cei ce sufăr, avea și mină darnică și bunăvoință nesfîrșită. Era, în orice caz, superioară tineretului de astăzi, mai puțin egoistă, poate mai iubitoare de oameni, mai puțin pizmașă și lacomă și mai puțin grăbită de a ajunge. Era mai mult respect și aproapele nu mai era ca astăzi un concurent eventual, o piedică care trebuia abătută, o gură mai mult care cere pîne“. Desigur, pasajul acesta nu se referă nemijlocit la poeți și poezie, dar pune totuși în discuție sinceritatea celor două generații. Pe de altă parte, printr-o detaliere a idealurilor celor grupați în jurul *Contemporanului*, neagă obiectiv sorginta străină a respectivelor idealuri ; r. 56—94 : pe cît de pesimistă e viziunea lui A. Mirea asupra poeziei posteminesciene, pe atît de optimistă este opinia sa despre literatura de pe la 1909. Mai interesantă decît această pendulare între extreme este sublinierea calităților poeziei noi, calități ce definesc de fapt simbolismul. Și încă mai vrednică de reținut este, din ultima parte a articolului, pledoaria pentru drepturile și capacitățile civile ale scriitorilor. În această privință, D. Anghel și St. O. Iosif reiau teoretic concepția exprimată și în poeziile *Înainte!* și „*Cumpăna*“.

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 49—51.

R. 43 : *Universul*, fondat în 1884 de italianul Luigi Cazzavillan, și *Minerva*, editată începînd de la 13 decembrie 1908 de proprietarul editurii cu același nume, Gheorghe Filip, nu practicau violența de limbaj, deoarece, ca gazete independente de informație, nu participau la urta polemică politică ; r. 57—59 : în presa epocii, Gheorghe Panu (1848—1910) se detașează totuși ca o personalitate viguroasă, cu audiență largă. După caracterizarea lui N. Iorga, ziarul său *Lupta* (1884—1895) s-a remarcat prin „raționalismul articolelor sale prime, prin caracterul de șarjă al portretelor foarte cetite și foarte temute, ale tuturor personalităților care au luat parte în acel moment la viața politică și pe care șeful unui partid abia existent avea mai multă latitudine decît altcineva să le caracterizeze după adevăr, prin ironia crudă, care se întrebuița față de adversari...” (*Istoria presei românești*, București, Tipografia Adevărul, 1922, p. 147—148). Despre celălalt periodic al lui Panu, *Săptămîna*, N. Iorga scrie : „... încetînd *Lupta*, Panu a tratat toate programele politice românești cu aceeași puternică logică și cu mult talent satiric în *Săptămîna*, care și ea a cîștigat un foarte mare număr de cetitori (1901 și urm.). Fără a crea un curent și cedînd prea adesea pasiunii personale, ea a servit totuși să îndrepte atîtea porniri greșite ale politicii de partid” (*ibid.*, p. 148). D. Anghel și St. O. Iosif au însă perfectă dreptate cînd conferă lui Gheorghe Panu epitetul de „fluctuant”. Pe poziții „radicale” o vreme, acesta a aderat în 1897 la Partidul conservator ; r. 62—66 : scepticismul în legătură cu evoluția viitoare a lui Toni (Anton) Bacalbașa (1865—1899), dacă acesta ar fi trăit, se putea dispensa de orice notă ipotetică. Încă din 1895, Toni Bacalbașa devenise colaborator al ziarului conservator *Epoca* ; în 1896, preluase funcția de prim-redactor al oficiosului liberalilor democrați, *Dreptatea*, iar în 1899 fusese ales deputat ca membru al Partidului conservator ; r. 78—84 : ostilitatea celor doi poeți față de *Adevărul* pare a fi determinată de unelc comentarii defavorabile ale ziarului asupra revistei lor *Cumpăna*. Ca întotdeauna, împinși de o susceptibilitate excesivă, ei exagerează, ajungînd pînă la a-și însuși din presa politică reacționară acuzația gravă că, *Adevărul* apăra interese potrivnice poporului român. De reținut, totuși, dezacordul lor față de represiunile violente, într-o vreme cînd

aveau loc manifestații de stradă la Iași și la București și campanii în Parlament împotriva *Adevărului* (cf. articolul *Privire generală* de G. Panu, în *Săptămîna*, X, nr. 1, 8 ianuarie 1910, p. 593—605). Din 1895, *Adevărul* fusese preluat de C. Mille, care se rupsese de mișcarea socialistă, dar își păstrase convingerile democratice, imprimînd și ziarului o orientare corespunzătoare. „...Dar — vă scrie N. Iorga — și înainte de trecerea foii supt conducerea d-lui Constantin Mille, care se distinsese ca poet socialist și ca autor de nuvele realiste și aducea un condei ager și hotărîrea de a sfida prejudecățile, de a călca și anume interese pentru a servi ceea ce pentru dînsul era un crez de democrație, *Adevărul* a avut marele merit de a agita neconținut problemele de căpetenie înaintea unui public care, dacă se simțea atras către Panu prin perfecția aparentă a concluziilor sale, era mai bucuros să găsească același lucru într-o formă sentimentală fără multă filozofie, care corespundea mai bine pregătirii sale actuale“ (*Istoria presei românești*, p. 149).

(p. 419)

STERIADE

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 60 (semnat: A. M.).

Pe Jean Al. Steriadi (1880—1956) poezii îl cunoșteau din vremea cînd se aflaseră și ei peste hotare. În 1901, St. O. Iosif îi trimitea din Neuburg a. D. tînarului pictor o scrisoare în versuri (v. *Opere*, IV, *ed. cit.*, p. 432—433).

Articolul a fost prilejuit de „expoziția de iarnă“ a pictorului, deschisă la Ateneul Român în ziua de 3 decembrie 1909.

R. 11—17: în acțiunea sa de îmbogățire a repertoriului Teatrului Național cu traduceri îngrijite, Pompiliu Eliade a încredințat tălmăcirea piesei *La femme nue* de Henri Bataille (1872—1922) lui George Ranetti. În 1909, traducerea, cu titlul *Modelul*, fusese predată, dar nu se trecuse la punerea ei în scenă.

(p. 421)

LITERATURA DE SĂRBĂTORI

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 5, 24 decembrie 1909, p. 73—75 (semnat: A. Mirea).

R. 25—27 : dintre scrierile franceze pentru copii și tineret citate, câteva erau cunoscute și în România. Cu un an înainte, și chiar în ajunul sărbătorilor de iarnă, I. L. Caragiale publicase *Făt-Frumos cu moș în frunte*, traducere după *Riquet à la Houpe* de Charles Perrault (în *Convorbiri critice*, II, 15 decembrie 1908, p. 785 și urm.; retipărită în *Schițe nouă*, Editura AdevăruL, București, 1910). Încă din 1875, *Romanul vulpii* (*Le Roman de Renard*) fusese localizat de Al. I. Odobescu sub titlul *Jupîn Rânică Vulpoiul*. A treia scriere pomenită este *Cadet Rousselle*, baladă populară creată, se pare, în cadrul armatei de voluntari din 1792; r. 48—50 : editorul „plin de rîvnă pentru cartea românească” este Gheorghe Filip, proprietarul editurii Minerva, care publicase două volume conținînd opera lui Petre Ispirescu, îngrijite și prefațate de St. O. Iosif: *Legende sau Basmel românilor și Poveștile uncheșului sfătos* (1907); r. 51—53 : unele povestiri răzlețe de Hans Christian Andersen fuseseră traduse la noi cu mult înainte. Cea dintîi pare a fi fost *Carte de icoane fără icoane* tălmăcită de savantul M. Gaster și tipărită în *Revista literară* din Iași, în 1885 (la zece ani de la moartea scriitorului danez). Un volumaș cu titlul *Scăpărătorea*. Din povestirile lui Andersen — a apărut în Biblioteca populară a „Tribunei”, nr. 22, Sibiu, Editura și tipografia Institutului tipografic, 1886. Cu o culegere din poveștile scriitorului danez, în traducerea lui Dumitru Stăncescu, a fost inaugurată „Biblioteca pentru toți” (1895) : *Povești alese*. Tot Dumitru Stăncescu a publicat *Carte de chipuri fără chipuri*, în aceeași colecție, nr. 100 (1896). Traducerea Ruxandrei Vlahuță, cea mai amplă de pînă atunci, poartă titlul *Mărgăritare*. Povestiri de Andersen, București, 1909. *Isprăvile lui Păcală* de Petre Dulfu (1856—1953) au apărut la București, în 1894 (ed. a II-a, în 1907), iar *Legenda țiganilor* de același autor, de asemenea la București, în „Biblioteca pentru toți”, nr. 70 (ediția a II-a, în 1900); n. 54—56 : epitetul „nepipărate” este o aluzie la titlul unuia dintre volumele lui Th. D. Speranția : *Anecdote pipărate* (București, 1903). D. Anghel și St. O. Iosif au despre prolificul anecdotist aceeași rea părere pe care o formulase în diverse rînduri și confratele lor Ilarie Ghendi. La apariția *Anecdotelor botezate* (București, 1903), acesta stăruise asupra lipsei de umor și de bun-simț a anecdotelor lui Speranția, care „falsifică pînă și morala cea mai de jos a poporului și forțează nota pornografică într-un mod unic pînă acum la noi”, astfel că „pot deveni destul

de periculoase" (citată din volumul *Foiletoane*, București, Editura Cartea românească, 1925, p. 142); r. 60: lucrările de popularizare ale astronomului francez Camille Flammarion (1842—1925) au suscitât la noi un interes cu totul deosebit. În primul deceniu al secolului s-au tipărit în românește următoarele volume: *Astronomia populară* prescurtată de C. Dalon. Traducere de Th. M. Stoenescu, București, 1900; *Tainele cerului*. Traducere de Haralamb G. Lecca, București, 1904; *Ce e cerul?* Astronomie populară. Traducere de Victor Anestin, București, 1908 („Biblioteca pentru toți“, nr. 357—359); *Sfârșitul lumii*. Traducere de M. Costin, București, 1908 („Biblioteca pentru toți“, nr. 379); *Știința și cugetarea omenească*. Conferință, București, 1908 (Colecția „Lumen“, nr. 4); *Visuri înstelate*. Traducere de Sofia Nădejde, București, 1909 (Biblioteca „Minerva“, nr. 20); *Erupția vulcanului Krakatoa*. Traducere de S. G., București, 1909 (Biblioteca „Minerva“, nr. 53); *Cataclismul din Martinica*. Traducere de Victor Anestin, București, 1910 (Biblioteca „Minerva“, nr. 84).

După sărbătorile de iarnă, *Cumpăna* (I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 96) a revenit cu o notă anonimă, datorată probabil tot celor doi poeți, intitulată *Literatură de sărbători*. Nota consemnează în numerele de sărbători ale ziarelor „cîteva ilustrații slabe, cîteva lucrărișoare literare, semnate în mare parte de necunoscuți“, în rest „nimic ce-ar putea oferi, în lungile seri de iarnă, ceva demn de citit“. O excepție: *Tribuna* din Arad, apărută în 60 de pagini, cu un „mănunchi întreg de articole, nuvele și poezii de-ale scriitorilor noștri“.

(p. 424)

UN INCENDIU

CRONICĂ FANTEZISTĂ

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 139—141. R. 14—18: dintre periodicele enumerate, iată pe cele mai puțin cunoscute: *Lily* — „revistă galantă“, București, 1907; *Țințarul*, București, 1909—1910; *Scoica* — „revistă feministă“, București, 1909—1910; *Biblioteca modernă*, București, 1908—1912; *1907*, București, 1910—1911; *Revista ilustrată*, București, 1908—1910. La apariția revistei *1907*, sub direcția lui I. Păucescu, *Cumpăna* (I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 93) a ținut să noteze „impresia

excelentă prin sinceritatea și cinstea cu care e scris. Nici fraze mari, nici platitudini, nici lingușiri. E un glas al vremii, o pornire dezinteresată, o raritate în viața noastră publică“. Cu cordialitate i-a salutat *Cumpăna* și pe confrații care au întemeiat *Falanga*, din care primul număr a apărut la 10 ianuarie 1910. Acești confrați erau : Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, Eugen Lovinescu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Zaharia Bârsan ; secretarul de redacție al revistei (care și-a încetat apariția după scurt timp, la 9 mai, același an) : Liviu Rebreanu ; r. 37—38 : poeții se referă la articolul pe care l-am menționat la comentariul asupra *Cometei*.

(p. 427)

„APROPO DE POETA RIRIA“

RĂSPUNS D-LUI PANU

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 153—155. Titlul pus între semnele citării este preluat de la G. Panu. Cu acest titlu, G. Panu publicase o replică la articolul lui A. Mirea *Domnul Panu și poezia noastră în Săptămîna*, X, nr. 3, 22 ianuarie 1910, p. 632—635. Era un răspuns mai mult mîhnit, de om ofensat, nedoritor să mai facă uz de armele gazetarului vehement și temut de altădată. Pe un ton obiectiv, Panu își exprimase prețuirea față de poeții D. Anghel și St. O. Iosif și, cu modestie, se declarase un „amator“ în critica literară, calitate care, după părerea sa, îi asigura imparțialitatea. Adăugase că intervenția celor doi poeți nu-l convinsese că a exagerat elogiind versurile Ririei, astfel că va reveni asupra acesteia. Într-adevăr, după o lună a publicat un nou articol, tot atît de admirativ : *Cînturi vechi de d-na Riria*, în *Săptămîna*, X, nr. 7, 19 februarie 1910, p. 695—698.

R. 1—21 : regretul mărturisit de cei doi poeți în legătură cu animozitatea pe care le-o arătau diverse publicații (*Convorbiri critice*, *Viața nouă*, *Adevărul*, *Săptămîna* etc.) este, ca să fim drepti, nemotivat, fiindcă adesea polemica o provocau ei și o împingeau — oricît s-ar disculpa — pînă la jigniri. Trebuie spus însă că revista celor patru, *Cumpăna*, a trezit multe antipații și prin agresivitatea lui Ilarie Chendi ; r. 49 : în 1909, G. Panu avea într-adevăr vîrsta pe care o „mărturisea“ : 61 de ani (s-a născut în 1848, a murit la 6 noiembrie 1910) ; r. 50—58 traducerea din Petrarca, versificate totuși cu oarecare dibăcie,

au apărut în *Convorbiri literare*, VII, nr. 1, 1 aprilie 1873, p. 38—39: *Caută singurătatea, dar amorul îl urmează, Depăr-tându-se de Laura, După moartea Laurei, văzînd Valchiusa*; r. 63—77: pasajul este elocvent pentru modul tendențios în care polemiciștii interpretează uneori opiniile celeilalte părți. Articolele lui G. Panu, la care se referă, au apărut (semnate cu inițiala G.) la rubrica săptămînală *Cronica literară*, în ziarul *Ziua* — „organ al Partidului democrat-radical“ — I, nr. 1, 11 ianuarie, p. 1; nr. 13, 25 ianuarie, p. 1—2; nr. 18, 1 februarie, p. 1—2 (cu titlul: *Apărătorii versului*); nr. 22, 8 februarie, p. 1 (cu titlul: *Poezia și versul*); nr. 29, 15 februarie 1896, p. 1—2 (cu titlul: *Viitorul versului*). Pe un spațiu, ce-i drept, prea întins pentru ceea ce voia să spună, cu reveniri inutile și cam confuz, G. Panu susține de fapt o idee interesantă, remarcabilă pentru ultimul deceniu al secolului trecut. Anume, că sensibilitatea modernă, ideile „complexe“ ale vremurilor noi nu-și mai află un veșmînt adecvat în vers. Dacă versul „a servit mult timp admirabil inspirației poetice — astăzi el o omoară“, deoarece „alungă prin mecanismul lui melodic cele de mai multe ori [sic!] inspirația, iar din cauza însăși a acelei muzici de cuvinte face pe poet să creadă că tot ce pune el în versuri e poezie“. În nici unul dintre articolele incriminate, Panu nu afirmă ceea ce-i atribuie D. Anghel și St. O. Iosif, punînd ei înșiși poezia pe același plan cu versul: „Poezia adevărată pentru d-lui, și mai cu seamă versul, a fost un lucru care era menit să dispară odată cu progresul civilizației, a fost o jucărie...“ Făcînd o distincție netă între *poezie* și *vers*, Panu precizează în termeni categorici: „Poezia va exista cît va exista omenirea, cît creierul va cugeta și inima (expresie populară) va simți“ și, mai departe: „Versul poate să fie scump numai acelor cari cred că artele sunt o simplă jucărie a facultăților noastre... Artele sunt în oricare stare de cultură o trebuință reală. Ceea ce e jucărie în ele este virtuozitatea, este jocul și combinația cuvintelor cu ritm și rimă“. Cum se vede, G. Panu contestă viabilitatea versului (tradițional), nu a poeziei, care este „eternă“. Cele cinci articole din *Ziua* constituie în fond o pledoarie pentru versul liber, expresie pe care Panu n-o folosește, astfel că, lipsind și orice exemplu sau trimitere, rămîne de neînțeles care erau pentru el mijloacele de exprimare ale poeziei moderne; r. 79—80: calificativul „dificilul critic al ma-

relui Eminescu“ se referă la opiniile lui G. Panu despre Eminescu, formulate în *Amintiri de la „Junimea“*: „Căci trebuie să spun că Eminescu la început nu-mi plăcuse deloc, nu-mi plăcuse fiindcă fondul poetului era fals, nedrept, pretențios; pentru că și mai târziu Eminescu, dacă are inspirație admirabilă și o formă frumoasă, însă ca gânditor, dacă nu este mediocru, cele mai multe ori este absurd“. Pe marginea acestei fraze și a altor comentarii despre poezie, Eugen Lovinescu notează că Panu „n-avea nici o înțelegere pentru poezie, era un anesthet“ și: „era un antipoet“ (cf. E. Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, II, Casa școalelor, 1944, p. 145—146 și 147). Revenind la articolele despre vers, ar trebui să adăugăm că și în acele articole G. Panu ne apare ca un diletant care vehiculează idei împrumutate, insuficient limpezite, despre poezie și mijloacele ei de expresie. Cazul „poetei Riria“ nu face decât să ilustreze incompetența sa în materie.

(p. 431)

CRONICA MEA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 168—171 (semnat: A. Mirea).

„Evadarea“ senzațională de la Pinacotecă, la care se referă prima parte a articolului, relevă un caz ilustrativ pentru lipsa de grijă arătată valorilor artistice de însemnătate națională, în unele instituții ale vremii. D. Anghel și St. O. Iosif, care-l ridiculizaseră pe Virgil Cioflec pentru alarmă falsă în legătură cu dispariția unui tablou de N. Grigorescu, dau acum importanță cazului, și pe bună dreptate. *Gazeta Evenimentul* din Iași, apoi câteva ziare bucureștene, printre care *Minerva* și *Seara*, s-au ocupat timp de aproape două luni (ianuarie—martie 1910) de „furtul de tablouri de la Pinacoteca din Iași“. Din respectiva Pinacotecă dispăruseră — se afirma — patru tablouri semnate, respectiv, de Teniers, un pictor din școala lui Rembrandt (nu de Rembrandt însuși, cum scrie A. Mirea), Albani Francisco (?). Originalele fuseseră înlocuite cu copii. Întrucât Pinacoteca din Iași se afla sub administrația Școlii de bele-arte, dispariția tablourilor a fost imputată de presă pictorului Emanoil Bardasare (1850—1935), directorul școlii. Acesta s-a disculpat, declarând în scrisoarea amintită în articol că tablourile lipseau încă de pe vremea fostului director, pictorul Constantin Stahi

(1844—1920). Ancheta ordonată de ministrul Instrucțiunii Publice a confirmat acuzațiile presei, atât în privința lipsurilor, cât și a incorectitudinii în eliberarea diplomelor. Em. Bardasare, precum și unii funcționari ai Școlii de bele-arte din Iași au fost trimiși în judecata Consiliului permanent al Instrucțiunii Publice, urmînd a se lua și alte măsuri. A. Mirea va reveni asupra cazului într-o altă *Cronică*.

*

În replica dată lui G. Panu în privința așa-numitului „caz Porn“, A. Mirea nu face figură onorabilă. Publicistul Eugen Porn, alături de care cei doi poeți semnaseră în diverse ziare, era secretar al profesorului C. Rădulescu-Motru și colaborator la *Noua revistă română* a acestuia. Cu puțin timp înainte publicase un articol în care făcuse apologia poeziei lui Panait Cerna, pe care-l socotea „cel mai mare poet care s-a produs după Eminescu“. Era, desigur, o exagerare inadmisibilă, calificată ca atare și de G. Panu. Dar, oricît s-ar fi simțit atinși în orgoliul lor de așezarea pe cea mai înaltă treaptă valorică a unui confrate mai tînăr, scriitorii, doar cu cîțiva ani mai vîrstnici, n-ar fi reacționat, desigur, cu atîta violență. E. Porn însă, pentru a scoate în relief meritele lui Panait Cerna creionase o imagine foarte întunecată a literaturii din acei ani. După opinia sa, simțul pentru adevărata poezie fusese tocit și pervertit, se scria o poezie mărunță pe gustul directorilor de publicații, asocierile de scriitori urmăreau obiective extraliterare, în sfîrșit, în revistele care ajunseseră prea numeroase se tipărea o literatură „de o mediocritate revoltătoare“. Porn adăuga că se constituiseră grupuri și grupulețe, fiecare cu criticul său, dispus să recunoască numai valoarea celor din grup. Îndeosebi în această din urmă afirmație, G. Panu descifra o aluzie „transparentă“ la cei patru scriitori de la *Cumpăna*. Aceștia s-au și considerat într-adevăr vizați. Era, firește, dreptul lor să răspundă, să-și exprime cît de energic dezacordul față de opiniile publicistului și să respingă învinuirea de părtinire, însă cu condiția să se mențină în limitele unei dispute literare. Riposta lor „insultătoare“ (epitetul îi aparține lui G. Panu) a fost urmată de un fapt pe care directorul *Săptămîinii* îl considera pe bună dreptate grav și-l dezaproba „cu desăvîrșire“. E. Porn era evreu și tocmai solicitase Senatului indigenatul. Cei patru scriitori de

la *Cumpăna*, care dețineau funcții în conducerea Societății scriitorilor români, au obținut adeziunea a încă unsprezece literați și au semnat un *Apel către domnii senatori* prin care recomandau să i se refuze solicitantului cetățenia, deoarece „are tendințe antiromânești, insultând toată mișcarea literaturii naționale de astăzi“. Acțiunea celor cincisprezece scriitori a avut efectul scontat. Reproducând în *Săptămîna* *Apelul* ca pe un document infamant, G. Panu a comis și el imprudența de a pune sub semnul întrebării utilitatea apariției săptămînalului *Cumpăna*: „Fără supărare, oare poeții noștri n-au reviste ca *Viața românească*, *Sămănătorul* etc., în care ar fi putut să continue să-și publice lucrările lor și să se dispenseze de a se uni cîțiva împreună, de a face o bisericuță și a-și scoate o mică revistă?“ (*Un incident literar regretabil*, în *Săptămîna*, X, nr. 4, 29 ianuarie 1910, p. 651—655).

*

„Notița ironică“ despre Societatea scriitorilor români, care a determinat protestul lui Emil Gârleanu și Ion Minulescu, a apărut în *Convorbiri critice*, IV, nr. 1, 25 ianuarie 1910, p. 61—62, sub titlul *Coroane veștede*. Nota era îndreptată în primul rînd împotriva lui Ilarie Chendi, pe care Mihail Dragomirescu îl considera „cel mai descalificat critic român“. „În sfîrșit — se mai spunea în notă — cel puțin scriitorii membri ai Societății scriitorilor români și-au găsit *criticul* care-i va ocroti cu vata unui stil mîngîietor și-al unei judecăți veșnic complezente.“ Coroana specială distribuită de Ilarie Chendi era „coroana membrilor Societății scriitorilor“. Dar, încheia nota, această societate „credem că are altă menire decît încurajarea unor asemenea sfruntate falsificări a valorilor“.

Ostilitatea lui Mihail Dragomirescu față de asociația profesională a scriitorilor era determinată, cum se vede, de animozități personale. Menținîndu-se o vreme în afara Societății scriitorilor români și în conflict cu ea, profesorul universitar i se va alătura ceva mai tîrziu, iar în 1911 va izbuti să obțină alegerea sa ca președinte, în locul lui Mihail Sadoveanu. Nu s-a ajuns la o conciliere. Dimpotrivă. Atmosfera mereu mai înveninată din cadrul societății a dus la o ruptură. Adunarea generală din noiembrie 1912 s-a desfășurat într-o asemenea atmosferă, încît o parte dintre principalii fondatori ai societății,

printre care Mihail Sadoveanu, D. Anghel și St. O. Iosif, au părăsit demonstrativ sala și și-au dat demisia.

★

Orgoliul poezilor! A. Mirea zîmbește strîmb din invidie că I. Al. Brătescu-Voinești a fost singurul scriitor invitat la banchetul dat în onoarea primului-ministru I. I. C. Brătianu la hotelul Bulevard, în seara zilei de 29 ianuarie 1910. Primul-ministru era sărbătorit după restabilirea sa, în urma atentatului suferit nu demult.

★

Fraza finală din *Cronica mea*: „La Teatrul Național, *Prostul* continuă să ție — afișul“ informează printr-o aluzie nu prea grațioasă că direcția Teatrului Național continua să fie deținută de Pompiliu Eliade. Altminteri, piesa *Prostul* de Ludwig Fulda, tradusă de Sofia Nădejde, avea realmente succes.

(p. 436) CALEIDOSCOPUL LUI A. MIREA

VOLUMUL AL DOILEA

În *Seara*, I, nr. 26, 5 februarie 1910, p. 1 (nesemnat).

R. 15—20: numele lui Goethe și Schiller nu pot lipsi, evident, dintr-o enumerare a colaborărilor celebre. Dar cei doi prieteni iluștri n-au creat împreună opere mari, pe care să le publice sub semnătură comună. Au colaborat într-un anume sens în ciclul distihurilor satirice (*Xenien*). Mult mai importantă a fost comuniunea lor spirituală, stimularea reciprocă, datorită căreia creația amîndurora a căpătat o vigoare nouă și a rodit capodopere. Cuplul Erckmann—Chatrion constituie o mai ilustrativă îngemănare propriu-zisă a două condeie. Alsacianul Émile Erckmann (1822—1899) și Alexandre Chatrion (1826—1890) și-au obținut locul în istoria literaturii franceze exclusiv prin romanele și povestirile scrise împreună și publicate sub semnătura formată din numele de familie ale ambilor. După o conclurare de patru decenii, cei doi s-au despărțit, abia cu un an înaintea morții celui de-al doilea, în 1889, în urma unei dispute cu privire la drepturile de autor... Celebră mai ales datorită *Jurnalului* lor, colaborarea fraților Edmond Louis Antoine Huot de Goncourt

(1822—1896) și Jules Alfred Huot de Goncourt (1828—1870) este considerabil mai însemnată prin romanele ce-au inaugurat metoda naturalistă. Arno Holz (1863—1929) și Johannes Schlaf (1862—1914) au scris împreună nuvele, drame și poezii, dar conlucrarea lor, fertilă îndeosebi în iarna 1888—1889, a durat un răstimp scurt (pînă în 1892), după care cel dintîi i-a purtat fostului prieten o ură oarbă. În sfîrșit, frații Joseph-Henri Boex (1856—1940) și Seraphim Justin François Boex (1859—1948) au publicat în colaborare cîteva romane, sub numele de J.-H. Rosny Aîné și J.-H. Rosny Jeune, între 1887 și 1908, după care și-au continuat activitatea independent.

(p. 439)

UN ERUDIT

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 236—238 (semnat: A. Mîrea).

Cum s-a arătat în comentariul asupra volumului al II-lea din *Caleidoscopul lui A. Mîrea*, G. Bogdan-Duică a publicat în numărul de la 1 martie 1910 al revistei *Ramuri* o a doua recenzie despre întregul *Caleidoscop*. Recenzia nu era în ansamblu negativă, dar observațiile critice aveau un caracter destul de dur. În loc de a răspunde la aceste obiecții, poetul îngemănat își ascute din nou pana și o moaie în venin. Ca și în satirele din *Caleidoscopul lui A. Mîrea* sau în „cronica fantezistă” *Un incendiu*, ei fac haz pe socoteala înfățișării fizice a criticului („aducea cu vestitul spătar Milescu”, fiindcă era... cîrn) și reamintesc nefericita încercare a acestuia de a traduce în versuri drama *Inelul lui Ghighes* (*Gyges und sein Ring*) de Christian Friedrich Hebbel (1813—1863). Pînă aici, tonul zeflemist, oricum nedemn pentru „distincția” pe care criticul o recunoștea celor doi poeți, ar putea fi pus pe seama orgoliului lor, prea ușor vulnerabil. Dar minimalizarea batjocoritoare a întregii activități a eruditului împinge lucrurile cam departe. Criticul nu le-a contestat niciodată talentul și n-a rostit vreo condamnare a operei lor în totalitate; r. 63—68: poetul ales, la care se face aluzie, ar putea fi Grigore Alexandrescu, despre care G. Bogdan-Duică a publicat un studiu în *Convorbiri literare*, 1900. Mai firziu, criticul, extinzîndu-și într-adevăr cercetarea asupra întregii epoci, a realizat o serie de monografii, pe care le va

aduna în *Istoria literaturii române moderne. Întîii poeți munteni*, Cluj, 1923.

(p. 442) POVESTE PENTRU GINTEA LITERARĂ

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 225—227 (semnat: A. Mirea).

După întemeierea Societății scriitorilor români, una dintre problemele acute ce se cereau rezolvate era aceea a asigurării unor condiții mai bune de editare a cărților. Idealul ar fi fost înființarea unei case de editură a scriitorilor, care i-ar fi eliberat pe autori de sub domnia bunului plac al editorilor particulari. Era și acesta, în circumstanțele epocii, un ideal irealizabil — cum avea să se și vadă — dar nu puțini au fost aceia care au crezut, ce-i drept, scurtă vreme, în el. Unul dintre aceștia a fost A. Vlahuță. Deși, de pe platforma pe care și-o consolidase, era la adăpost de penibila târguială cu editorii, iar, pe de altă parte, nu participase în nici un fel la inițiativele confrăților mai tineri, Vlahuță s-a simțit îndemnat să intervină cu autoritatea sa în sprijinirea acestora. Spre sfîrșitul anului 1909, el a publicat un articol în care saluta asocierea literaților și lansa un apel pentru o colecție publică menită să asigure fondurile necesare creării unei edituri administrate de scriitorii înșiși („Societatea scriitorilor“ — *O casă de editură*, în *Universul*, XXVII, nr. 344, 15 decembrie 1909, p. 1). Un post-scriptum la articol informa că la administrația ziarului *Universul* se și deschisese un registru special pentru subscripții, cea dintîi contribuție — importantă (2000 de lei) — fiind a directorului ziarului, N. Dimitrescu-Cîmpina. Scriitorii au întâmpinat cu satisfacție inițiativa. În chiar ziua apariției articolului, comitetul Societății scriitorilor români a trimis ziarului o telegramă, publicată a doua zi: „Ziarului *Universul*. Salutăm călduros ziarul care a îmbrățișat cauza scriitorilor și urăm izbîndă generoasei porniri, M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Căton Teodorian“ (*Universul*, XXVII, nr. 345, 16 decembrie 1909, p. 1). Redactorii *Cumpenei* s-au declarat în favoarea inițiativei și în revista lor, publicînd în cadrul rubricii *Efemeride* următoarea notă nesem-

nată: „Terminasem rîndurile de mai sus*, cînd iată apare în coloanele *Universului* un articol în care d-l Vlahuță tratează aceeași cestiune a editurilor, însă dintr-un alt punct de vedere. D-sa este de părere că s-ar veni în ajutorul scriitorilor și s-ar putea evita o sumă de neplăceri cu editorii prin crearea unei «Case de editură», care, pusă sub conducerea și controlul Societății scriitorilor, să primească sarcina de a tipări operele de seamă, punînd cîștigul la dispoziția autorilor. Pentru urgenta realizare a acestui scop, d-l Vlahuță face apel la generozitatea publicului. Numitul ziar își și deschide coloanele pentru o subscripție publică, în fruntea căreia directorul său se înscrie cu o sumă considerabilă. Și, după toate probabilitățile — și cu toate glumele nesărate ale unui alt ziar din capitală, care cel dintîi ar fi trebuit să sprijinească o inițiativă atît de frumoasă pentru promovarea intereselor literaturii naționale — colecta aceasta va crește și problema «Casei de editură» va lua o formă concretă.

Printre scriitori, propunerea d-lui Vlahuță a făcut o impresie dintre cele mai bune. S-au bucurat cu toții că mișcările din anii din urmă pentru îmbunătățirea situației scriitorilor și pentru schimbarea în bine a condițiilor de creare a avut ecou și în preajma d-sale și l-au putut îndemna să se coboare în mijlocul acestor mișcări. Cîțiva dintre noi cunoaștem de mainainte ideile d-lui Vlahuță în cestiunea asta. De nu ne înșelăm însă, d-sa avea credința că va putea obține și din partea statului o parte de ajutor pentru «Casa de editură». Ar fi în adevăr corect, dacă nu s-ar renunța la acest gînd, deoarece în mod firesc statul ar trebui să fie în fruntea listei de subscripție.

Neapărat, optimiști din cale-afară nu putem fi și nu putem prevedea ce rezultat pozitiv va avea apelul d-lui Vlahuță. Pînă la punerea în practică a frumoasei idei, ar mai fi multe de lămurit. Și mai intervine și libera concurență a comerțului literar, din pricina căreia se vor întîmpina multe dificultăți. Dar să sperăm că vom învinge“ (*Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 61—62).

„Glumele nesărate“, la care se referă nota, au apărut în ziarul *Minerva*, fapt regretat de redactorii *Cumpenei*, colabora-

* În rîndurile respective, nu se vorbea despre o editură a breslei, ci se adresa scriitorilor îndemnul de a face „învoiele limpezi“ cu editorii, pentru a nu se lăsa „exploatați de nimeni“.

tori la respectivul ziar și în relații amicale cu patronul lui, dar explicabil: Gheorghe Filip era și directorul binecunoscutei edituri, astfel că vedea în inițiativa lui Vlahuță posibilitatea ivirii unei concurențe. Un răspuns la comentariul ironic al *Minervei* l-a dat și A. Vlahuță însuși, în articolul *O dată pentru totdeauna* (în *Universul*, XXVII, nr. 348, 19 decembrie 1909, p. 1). În același număr, și tot pe pagina 1, *Universul* a reluat din *Viitorul* un interviu cu Mihail Sadoveanu pe tema casei de editură a scriitorilor. Președintele Societății scriitorilor români considera inițiativa drept „admirabilă”, deoarece realizarea ei i-ar fi eliberat pe autori de dependența de „toate celelalte case de editură care pînă azi n-au făcut altceva decît să exploateze operele literare”.

Subscripția a continuat cîteva zile, cu contribuții puține și parcimonioase. Cea mai mare sumă, după aceea depusă de directorul ziarului, a fost a unui avocat (300 de lei). Au mai trimis sume între 5 și 20 de lei diverși cititori din capitală și provincie. A. Vlahuță și B. Șt. Delavrancea au contribuit cu cîte 20 de lei, Anastase Simu, cu 100 de lei. Stăruim asupra acestor detalii, deoarece momentul ni se pare interesant și edificator pentru istoria breslei scriitoricești și, în general, pentru statutul literaților și al literaturii acum șapte decenii. Într-o săptămînă, suma colectată nu atinsese 3000 de lei, iar dacă scădem prima contribuție, se situa sub 1000 de lei. Spre confruntare, să amintim că pentru *Viforul*, publicat de *Universul* în foileton, B. Șt. Delavrancea era remunerat cu 4000 de lei; ce-i drept, un „record al onorariului”, după cum nota *Cum-păna*. Inițiativa nu pare a fi avut deci un ecou deosebit în rîndurile numeroșilor cititori ai *Universului*.

Lui A. Vlahuță, rezultatele i se vor fi părut totuși încurajatoare, astfel că s-a considerat îndreptățit să intervină din nou, pe tonul cuiva care, inițiator fiind, are autoritatea să dea indicații organizatorice concrete. El își numerotează „lămuririle” ca într-un regulament: 1. „Se vor tipări numai acele scrieri cari, și prin limbă și prin cuprinsul lor, vor contribui la înălțarea sufletească a neamului nostru...” 2. Consiliul de administrație va fi alcătuit din șapte fruntași ai literaturii; sînt propuși: I. L. Caragiale, B. Șt. Delavrancea, G. Coșbuc, I. Al. Brătescu-Voinești, I. Gorun, M. Sadoveanu, O. Goga. 3. Unul dintre aceștia va fi numit director. 4. Casa de editură „nu va funda nici librărie, nici tipografie. Aceasta i-ar da un caracter co-

mercial ; s-ar tulbura astfel frumoasa operă pe care-și propune s-o îndeplinească". 5. Editura va încheia contracte cu o fabrică de hîrtie, cu o tipografie și o librărie. 6. Manuscrisul predat directorului va fi repartizat în aceeași zi unui membru al consiliului. Acesta își va da avizul, va fixa tirajul și onorariul. Pe baza hotărîrii acestuia, contrasemnate de încă un consilier, casierul va plăti drepturile de autor. Întreaga operație urma să se încheie în opt zile de la depunerea manuscrisului. 7. Din șase în șase luni, directorul se va socoti cu librăria. 8. La finele anului, scriitorii vor primi, în afara drepturilor încasate, și o parte din cîștig. 9. Avansuri se vor da numai cu semnătura tuturor membrilor consiliului. (A. Vlahuță, *Casa de editură a scriitorilor*, în *Universul*, XXVII, nr. 350, 21 decembrie 1909, p. 1).

Caracterul utopic al acestor prevederi este izbitor, și numai naivitatea unui Vlahuță poate explica aberația. Cum ar fi putut funcționa editura în condițiile enumerate? Caragiale locuia la Berlin, Delavrancea era prins în activitatea politică, Goga trăia dincolo de munți... Dar chiar cu altă conducere, cum s-ar fi asigurat ritmul indicat? Absurdă era și cerința ca editura să nu capete un caracter comercial, cînd ceea ce-i interesa pe scriitori era tocmai aspectul economic al întreprinderii. Vlahuță rămînea prizonier al unei mentalități vechi, iar tonul său ritos, patronal, nu putea decît să-i nemulțumească pe scriitorii mai tineri care întemeiaseră societatea și care ar fi dorit ca editura să lucreze sub auspiciile acesteia. Reacția lor n-a întîrziat. După cîteva zile, în *Minerva* (!) și în alte ziare a apărut următorul text :

„Casa de editură a scriitorilor

O declarație a comitetului Societății scriitorilor români

Din partea Societății scriitorilor români primim următorul comunicat, cu rugămîntea de a-l tipări :

«Comitetul Societății scriitorilor români, întrunit pentru a discuta de aproape asupra propunerii făcute de d. Vlahuță în *Universul* cu privire la întemeierea unei case de editură a scriitorilor, a căzut de acord asupra următoarelor puncte :

1. Citînd mai întîi propunerea d-lui Vlahuță, comitetul a socotit că intenția propunătorului este ca proiectata casă de editură să se înjghebeze sub controlul și conducerea Societății scriitorilor români, înființată de curînd. Din această cauză, co-

mitetul, bucurându-se de interesul pe care d. Vlahuță părea că-l poartă societății și scopurilor ei economice — căci chestiunea editurii formează un punct din programul ei — a și felicitat pe propunător atât pentru inițiativa sa, cât și pentru spiritul de solidaritate ce părea că-l manifestă față de Societatea scriitorilor români.

2. Văzînd însă că într-un al doilea articol din *Universul* evită a mai vorbi de o legătură dintre societatea noastră și propunerea d-sale, ci își ia singur însărcinarea de a stabili amănunte și de a propune un colegiu de șapte inși cari, deosebiți de societate, să formeze o grupare nouă, să judece opere, să împartă ajutoare etc. — tot cestiuni cu care se însărcinase mai întii societatea — comitetul ia această încercare a d-lui Vlahuță drept o tendință separatistă și personală și declară că nu poate sprijini propunerea de a înființa o casă de editură în aceste condițiuni.

3. Se înștiințează deci publicul că membrii comitetului Societății scriitorilor români nu au nici o legătură cu subscripția pornită de *Universul* și de d. Vlahuță.

Comitetul Societății scriitorilor români: M. Sadoveanu, D. Anghel, Em. Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Ilarie Chendi, St. O. Iosif, Ion Minulescu, Zaharia Bârsan» (în *Minerva*, I, nr. 372, 25 decembrie 1909, p. 3; v. și *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 96).

Istoricul săptămînii de speranțe din decembrie 1909, pe care ni s-a părut util a-l desfășura aici, lămurește pe deplin *Povestea pentru gîntea literară*. Din *Poveste* mai aflăm însă și un alt amănunt, foarte important, anume că inițial institutul de editură proiectat urma să se înființeze cu fonduri alocate de un minister, evident, de cel al Cultelor și Instrucțiunii. Așadar, „marele (milostivul, bunul) arhonte ale poeziei noastre“, adică A. Vlahuță, obținuse o asemenea promisiune din partea „oblăduitorului“ — citește Spiru C. Haret, titularul amintitului minister în guvernul liberal. Acțiunea ulterioară a „arhontelui“ a fost cu atât mai păgubitoare: prin amestecul „întregului «Univers»“ (r. 104), așadar prin subscripția publică inițiată în colaborare cu ziarul *Universul*, cauza fusese trădată, fiindcă „oblăduitorul“, mîhnit, își retrăsese fondurile. Nu ne e prea clar de ce ministrul fusese atât de „mîhnit“ de apelul adresat publicului. Un prilej de mîhnire pentru oricine îl vor fi dat mai curînd

disensiunile ivite între scriitorii. S-ar zice că prin *Povestea pen-
tru gîntea literară* cei doi poeți au ținut să denunțe un vinovat
pentru eșecul ce-i va fi dezamăgit pe mulți confrăți, poate și să
răspundă reproșurilor unora că, prin poziția față de acțiunea
lui Vlahuță luată de comitetul Societății scriitorilor români,
această acțiune fusese torpilată. În penultimul alineat al *Poves-
tei*, ei se referă cu maliție nu numai la inițiativa lui Vlahuță,
ci și la cele spuse de acesta în primul său articol cu privire
la „greutățile adesea umilitoare” întîmpinate de scriitorii în re-
lațiile lor cu editorii : „plîngea cu lacrimi de crocodil...” (r. 101—
103). În privința umilitoarelor greutăți, Vlahuță îi amintise și
pe „frunțașii literaturii” din vremea lui Eminescu și Creangă,
apoi menționase talentele „de azi” și pe „cele viitoare”.

(p. 446)

CRONICA MEA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 16, 12 martie 1910, p. 250—252.
V. comentariul la *Cronica mea* din *Cumpăna*, nr. 11.

TRADUCERI DIN PERIODICE

H. de Régnier

(p. 451)

PE ȚĂRM

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 44.

Din opera poetului francez Henri de Régnier (1864—1936),
care a oscilat între simbolism și impresionism, D. Anghel a
mai tradus singur poezia *Plecarea* (în 1906) și, în colaborarea cu
Ion Minulescu, *Oraș francez*. Poate că și în 1902 inițiativa tra-
ducerii a fost a lui.

(p. 452)

ARĂTARE

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 45.

(p. 453)

CĂTRĂ NOAPTE

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 30, 20 octombrie 1902, p. 60—61.

Inițiativa traducerii din Shelley îi va fi aparținut lui St. O. Iosif, căci acesta a realizat (în 1900) excepționala tălmăcire a poemului *La o ciocîrlie*, datorat poetului englez.

Arany

(p. 455)

AGNES

În *Sămănătorul*, II, nr. 5, 2 februarie 1903, p. 73—77, cu mențiunea : „Baladă de ∞“.

St. O. Iosif cunoștea de la Brașov și de la Sibiu limba maghiară, a tradus mult din Petöfi Sándor, precum și o serie de „populare maghiare“, încît s-ar putea ca propunerea de a tălmăci balada lui Arany să fi venit de la el. Nu trebuie uitat însă că încă din 1899, deci înainte de a-l cunoaște pe St. O. Iosif, D. Anghel a publicat și el în versiune românească (realizată, desigur, după un intermediar francez) două „populare ungurești“, cărora le-a adăugat altele cîteva în 1901—1902.

A. Lebert

(p. 460)

VOIEVODUL NEBUN

În *Sămănătorul*, II, nr. 11, 16 martie 1903, p. 171—172.

Richard Wagner

(p. 462)

BALADA LUI LOHENGRIN

În *Minerva*, I, nr. 292, 6 octombrie 1909, p. 1. Textul a fost reluat de St. O. Iosif, cu mici diferențe, în volumul Richard Wagner, *Lohengrin*. Traducere în metrul original de St. O. Iosif,

București, Editura librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți“, nr. 633, [1911].

„Balada“, pe care Iosif a republicat-o în 1913 cu titlul *Cîntecul Graalului*, face parte din scena a III-a a actului al III-lea din *Lohengrin*. Deși semnată împreună cu Anghel, traducerea îi aparține exclusiv. Deoarece am reprodus textul definitiv (din volum), iată variantele din *Minerva*:

v. 13—14 Ci-acel de Graal ales să-i ție strajă

v. 23 Cu daruri peste fire-i înzestrat

Dați deci oricărui cavaler credință

Gustav Falke

(p. 464)

PE ALTĂ STEA

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, februarie 1910, p. 180—181, cu mențiunea: „După ∞“.

Cu cîțiva ani înainte (în 1904, respectiv 1906), St. O. Iosif a mai publicat, sub proprie semnătură, două traduceri din poetul german Gustav Falke (1853—1916): *Idilă și Rugă*.

La Fontaine

(p. 466)

ȘARPELE ȘI PILA

În *Minerva*, I, nr. 23, 7 ianuarie 1909, p. 2.

Originalul francez: *Le Serpent et la Lime*, cartea V, fa-bula 16.

(p. 467)

BABA ȘI CELE DOUĂ FETE-N CASĂ

În *Minerva*, I, nr. 43, 2 februarie 1909, p. 1.

Originalul francez: *La Vieille et les deux Servantes*, V, 6.

Traducerea, fidelă, este exemplară pentru modul cum D. Anghel și St. O. Iosif realizează cu discreție o anume „localizare“ în sensul apropierii de universul spiritual românesc. Fără a exclude total elementele mitologice, atât de specifice fabulelor

lui La Fontaine, ei înlătură nota de prețiozitate clasicistă, simplificînd expresia, sau recurgînd chiar la folclorul nostru. Astfel, „*les soeurs filandières*“ devin „meșterele Parce“ (v. 3); versul „*Dès que Téthys chassait Phébus aux crins dorés*“ este tălmăcit prin: „De-abia creștea din mare Cel-cu-aurite-plete“ (v. 6), versul „*Dès que l'Aurore, dis-je, en son char remontait*“, prin: „Cum zic, nici încă bine nu se făcea lumină“ (v. 10). Expresia neutră „*notre Vieille*“ capătă încărcătură sugestivă prin evocarea unei figuri bine cunoscute din basmele noastre: „baba Cloanța“ (v. 13). Pentru cititorul român, „*tomber ... / De Charybde en Scylla*“ — din versurile finale — ar fi sunat livresc și desigur mai puțin elocvent decît „Ca să nu dea și el din puț în lac“.

(p. 469)

TÎNĂRĂ VĂDUVA

În *Minerva*, I, nr. 134, 1 mai 1909, p. 1.

Originalul francez: *La jeune Veuve*, VI, 21.

Sub aspect formal, tălmăcirea e mai liberă decît altele, ceea ce se vedește și în sporirea considerabilă a numărului de versuri: de la 48 la 58. Rezultatul este însă un plus de plasticitate. Iată un exemplu: v. 9 din original: „*L'une fait fuir les gens, et l'autre a mille attraits*“ se dublează cu folos: „Pe cît părea că-ți spune: «Hai, du-te-ncolo» una, / Pe atît cealaltă pare că-ți zice: «Vino-ncoace!»“ (v. 7—8). Tot astfel, propoziția concisă „*Lui criait*“ se amplifică, acoperind un vers întreg: „Și ea țipa de răsuna văzduhul“ (v. 18).

(p. 471)

CÎRPACIUL ȘI FINANCIARUL

În *Minerva*, I, nr. 211, 17 iulie 1909, p. 1.

Originalul francez: *Le Savetier et le Financier*, VIII, 2.

Exactă ca și celelalte, și această traducere recurge la un limbaj familiar, întru totul adecvat: „*il faisait des passages*“ — „trăgînd la aghioase“ (v. 3). „*Le gaillard Savetier*“ — „mehenchiul de cîrpaci“ (v. 19), „*Le mal est que...*“ — „Dar, vezi, unde-i beleaua...“ (v. 27), „*et Monsieur le curé / De quelque nouveau saint charge toujours son prône*“ — „Căci popa d-aia-i popă, să-ncarce calendarul“ (v. 32) etc.

(p. 473)

MUSCA ȘI CHERVANUL

În *Minerva*, I, nr. 223, 29 iulie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Le Coche et la Mouche*, VII, 9.

(p. 475) CALUL CARE VOI SĂ SE RĂZBUNE PE CERB

În *Minerva*, I, nr. 253, 28 august 1909, p. 1.

Originalul francez : *Le Cheval s'étant voulu venger du Cerf*, IV, 13.

(p. 477)

LEUL BOLNAV ȘI VULPEA

În *Minerva*, nr. 262, 6 septembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Le Lion malade et le Renard*, VI, 14.

Iată, spre confruntare, începutul fabulei franceze și versurile corespunzătoare din traducere :

„De par le Roi des animaux,
Qui dans son antre était malade,
Fut fait savoir à se vassaux
Que chaque espèce en ambassade

5 Envoyât gens le visiter,
Sous promesse de bien traiter
Les députés, eux et leur suite,
Foi de Lion, très bien écrite :
Bon passeport contre la dent,
10 Contre la graffe tout autant.“

„Din partea maiestății-sale,
Care bolea-ntr-o vizuină
Vestit fu ginților vasale
Din fiecare neam să vină
5 Să-l vadă o deputăție,
Făgăduind că au să fie
Primiți frumos și ei și-alaiul.
Cuvînt de leu scris și subscris :
Bun pașaport să-l aibă slabii
10 În contra colților și-a labii.“

Traducerea, foarte exactă, este totodată desăvîrșită ca expresivitate și cursivitate.

(p. 478) PLUGARUL ȘI COPIII LUI

În *Minerva*, I, nr. 264, 8 septembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Le Laboureur et ses Enfants*, V, 9.

Deși traducătorii lungesc versul penultim, morala păstrează caracterul sentențios din original :

„Bani n-au găsit. Dar drept a fost cuvîntul

Ce-l spuse tatăl, cînd a fost să moară :

Că munca este o comoară.“

„D'argent point de caché ! Mais le Père fus sage
De leur montrer, avant sa mort,
Que le travail est un trésor.“

Subiectul fabulei *Plugarul și copiii lui*, provenit de la Esop, a fost prelucrat în literatura noastră de Anton Pann, care-l dezvoltă în felul său într-o istorisire de 78 de versuri ample (capitolul *Despre negoș, iarăși*, în *Culegere de proverburî sau Povestea vorbii*).

(p. 479) FEMEIA ÎNECATĂ

În *Minerva*, I, nr. 282, 26 septembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *La Femme noyée*, III, 16.

Și subiectul acestei fabule se regăsește într-una dintre istorioarele ilustrative ale lui Anton Pann (în capitolul *Despre iușeală și minie iarăși* din *Culegere de proverburî sau Povestea vorbii*).

(p. 481) DOBITOACELE BÎNTUITE DE CIUMĂ

În *Minerva*, nr. 303, 17 octombrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Les Animaux malades de la Peste*, VII, 1.

Și aici, o excelentă transpunere a moralei (ca, dealtfel, a întregii fabule) :

„Selon que vous serez puissant ou misérable,
Les jugements de cour vous rendront blanc ou noir.“

„Deci, după cum ești mare sau mic, la judecată,
Tot astfel intri-n ocnă, ori ieși basma curată.“

(p. 484) JUNCA, OAIA ȘI CAPRA ÎN TOVARĂȘIE

În *Minerva*, I, nr. 307, 21 octombrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *La Génisse, la Chèvre et la Brebis en société avec le Lion*, I, 6.

Titlul sub care această fabulă a devenit cunoscută în România este *Dreptatea leului*, expresie intrată în uz pentru a caracteriza samavolnicia celui mai tare. De notat, însă, că fabula cu același titlu și aceeași „morală“ a lui Grigore Alexandrescu are alt subiect.

(p. 485) OALA DE LUT ȘI OALA DE FIER

În *Minerva*, I, nr. 309, 23 octombrie 1901, p. 1.

Originalul francez : *Le Pot de terre et le Pot de fer*, V. 2.

(p. 487) CHITICUL ȘI PESCARUL

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 6.

Originalul francez : *Le petit Poisson et le Pêcheur*, V, 3.

Deși permanent scrupuloși în reformularea în românește a textului francez, D. Anghel și St. O. Iosif sînt interesați în primul rînd, cum s-a văzut și pînă acum, de preluarea cît mai expresivă a ideii. Libertatea pe care și-o iau derivă nu din refuzul de a evita dificultățile, prin simplificare, ci tocmai din exigență. Cum ar fi sunat în românește „morală“ fabulei acesteia a lui La Fontaine :

„Un Tiens vaut, ce dit-on, mieux que deux Tu l'auras :
L'un est sûr ; l'autre ne l'est pas ?“

Ar fi rezultat o frază greoaie, de o platitudine regretabilă. Traducătorii au spus exact același lucru ca fabulistul, dar succint și mai grăitor, printr-o zicală :

„Căci : ce-i în mină nu-i minciună.“

(p. 488) VULPEA ȘI BUSTUL

În *Minerva*, I, nr. 333, 16 noiembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Le Renard et le Buste*, IV, 14.

Cu singura deosebire că extinde cele două versuri mai scurte din original (v. 6 și 8) la dimensiunile celorlalte, traducerea preia modelul întocmai, vers cu vers și aproape cuvânt cu cuvânt. Deși juxtaliniară, transpunerea e plină de savoare.

(p. 489) MĂGARUL ȘI STĂPÎNII SĂI

În *Minerva*, I, nr. 337, 20 noiembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *L'Âne et ses Maîtres*, VI, 11.

(p. 491) VORBA LUI SOCRATE

În *Minerva*, I, nr. 340, 23 noiembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *Parole de Socrate*, VI, 17.

(p. 492) GREIERUL ȘI FURNICA

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 4, 6 decembrie 1909, p. 1.

Originalul francez : *La Cigale et la Fourmi*, I, 1.

Traducerea acestei fabule — poate cea mai celebră piesă a genului de la Esop încoace — constituie o performanță inegalabilă a cuplului D. Anghel — St. O. Iosif. Din limba franceză în românește, textul trece ca un desen copiat pe hîrtia de calc. Numărul de versuri (22), măsura, schema rimelor (cu o singură

abatere neimportantă) sînt respectate cu strictețe. Și totuși armonia simplă a ansamblului este desăvîrșită. Fără indicarea autorului francez, cititorul neavizat nu e încercat nici o clipă de bănuiala că are în față o traducere. Popularizată de-a lungul deceniilor prin manualele școlare, fabula *Greierele și furnica* în versiunea lui D. Anghel și St. O. Iosif a devenit clasică în sensul cel mai propriu al termenului. Aurel Țița, autorul altminteri foarte merituos al traducerii integrale a fabulelor lui La Fontaine, s-a simțit evident stingherit, atunci cînd a intrat în competiție cu cei doi predecesori inspirați ai săi în transpunerea fabulei *La Cigale et la Fourmi* (și nu numai a acesteia). Cîteva versuri ale sale apar ca parafrazări ale unor pasaje din versiunea D. Anghel — St. O. Iosif :

„Petrecuse cu chitara toată vara, Iată însă că-ntr-o zi, cînd vifornița porni,	5	Greierele se trezi fără muscă, fără rîmă, fără umbră de fărîmă.“ (Aurel Țița)	„Greierul, sunînd ghitara Toată vara, Ifiliu s-a pomenit Crivățul cînd a venit. 5 N-avea bietul nici fărîmă De muscuță sau de rîmă.“ (D. Anghel și St. O. Iosif)
---	---	--	--

(p. 493)

ȘIVOIUL ȘI RIUL

In *Minerva*, I, nr. 365, 18 decembrie 1909, p. 1.
Originalul francez : *Le Torrent et la Rivière*, VIII, 23.

(p. 495)

FATA MARE

In *Calendarul Minervei* pe 1910, XII, p. 100.
Originalul francez : *La Fille*, VII, 5.

(p. 497)

STEJARUL ȘI TRESTIA

In *Calendarul Minervei*, pe 1910, XII, p. 237.
Originalul francez : *Le Chêne et le Roseau*, I, 22.

(p. 499)

CALUL ȘI LUPUL

În *Minerva*, I, nr. 378, 2 ianuarie 1910, p. 1.

Originalul francez : *Le Cheval et le Loup*, V, 8.

(p. 501) VULPEA, MAIMUȚOIUL ȘI DOBITOACELE

În *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 8, 3 ianuarie 1910, p. 8.

Originalul francez : *Le Renard, le Singe et les Animaux*, VI, 6.

(p. 503) GUZGANUL DE LA TÎRG ȘI GUZGANUL DE LA ȘES

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 107 ; retipărită în *Minerva*, II, nr. 556, 5 iulie 1910, p. 1.

Originalul francez : *Le Rat de ville et le Rat de champs*, I, 9.

În *Cumpăna* :

v. 15 Cel tîrgoveț pe loc o șterge

v. 20 Stai și-om șede la masă iar.

v. 26 Neturburat. Nu mai rămîn.

(p. 505)

IEPURELE ȘI BROAȘTELE

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 165.

Originalul francez : *Le Lièvre et les Grenouilles*, II, 14.

(p. 507)

BOREU ȘI PHOEBUS

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 204—205.

Originalul francez : *Phébus et Borée*, VI, 3.

(p. 509)

LEUL ȘI MUSCA

În *Minerva*, II, nr. 469, 5 aprilie 1910, 1.

Originalul francez : *Le Lion et le Moucheron*, II, 9.

Cu această ultimă traducere din fabulele lui La Fontaine, colaborarea celor doi poeți a luat sfârșit. Ceea ce apare sub semnătură comună mai târziu, în cursul anului 1910, a fost realizat, sau dat la tipar pînă prin aprilie — mai, cînd s-a produs ruptura definitivă dintre ei. Așa se explică de ce fabulele, nu prea numeroase, totuși suficiente pentru o plachetă (sînt douăzeci și șase), au rămas în paginile periodicelor. O culegere a fost alcătuită postum, mult mai târziu (în 1929), și tipărită de Editura Cartea românească.

Regretabilă din multe motive, întreruperea colaborării dintre D. Anghel și St. O. Iosif a fost păgubitoare și prin aceea că a sistat seria tălmăcirilor din La Fontaine, cele mai bune de pînă atunci și, după părerea noastră, încă neegale. Desigur, aici nu intră în discuție versiunile din La Fontaine ale lui Tudor Argezi, care nu pot fi încadrate în sfera propriu-zisă a traducerilor.

Pînă în 1909—1910, transferul în românește al fabulelor clasicului francez acumulase o experiență de peste un veac. Cea dintîi tălmăcire, dinainte de 1800, îi aparține lui Ioan Cantacuzino (1757—1828). Cantacuzino a tradus *La Cigale et la Fourmi*, pe care nu mult mai târziu a reluat-o și Barbu Paris Mumuleanu. Din La Fontaine au mai tradus, ca să nu amintim decît două nume mari, Ion Heliade Rădulescu (*Corbul și vulpea*, 1829) și Grigore Alexandrescu (*Catirul ce-și laudă nobilitatea*, 1832; *Vulpea, calul și lupul*, 1838; *Nebunia și amorul*, 1842). Traducerile lui Grigore Alexandrescu sînt întotdeauna „libere“, dacă nu chiar prelucrări și adaptări. La același, se mai întîlnesc împrumuturi (idei, pasaje) din La Fontaine, utilizate în compuneri proprii. În general, în secolul al XIX-lea, fabula interesează ca specie a literaturii satirice și militante, pentru eficiența ei într-o dispută de actualitate și cu adresă precisă, obligată să recurgă la alegorie. De aici, în cazul prelucrărilor și chiar a traducerilor, adecvarea modelelor străine la situații concrete, locale. D. Anghel și St. O. Iosif, lipsiți altminteri de preocupări didactice în creația lor, sînt poate cei dintîi care traduc la noi din La Fontaine din pur interes cultural și artistic. Cu o aplicație și un devotament lăudabile, începutul făcut de ei a fost dus cantitativ pînă la capăt, nu însă la același nivel artistic, de traducătorul pomenit mai sus, Aurel Tita, în masivul volum

Jean de la Fontaine, *Fabule*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.

Asupra receptării în România a operei fabulistului francez, a se vedea recenta lucrare a Georgetei Loghin, *La Fontaine în literatura română*, Editura Junimea, Iași, 1981 (despre traducerile lui D. Anghel și St. O. Iosif, la p. 94—99).

BIBLIOGRAFIE

A. OPERA

I ÎN PERIODICE

1. SCRIERI ORIGINALE ÎN VERSURI

Poezii și dramatice

- Inchinare Iașului* — *Sămănătorul*, V, nr. 14, 2 aprilie 1906, p. 265.
- Lui Grigorescu* — *Sămănătorul*, VI, nr. 31, 29 iulie 1907, p. 242.
- O dramă într-o colivie* — *Sămănătorul*, VI, nr. 35, 26 august 1907, p. 738—740.
- Legenda funiștilor*. Poem dramatic în trei acte — *Viața românească*, II, nr. 9, septembrie, p. 297—307 (Actul I); nr. 10, octombrie, p. 5—14 (Actul II); nr. 11, noiembrie 1907, p. 161—172 (Actul III).
- Five o'clock* — *Sămănătorul*, VI, nr. 38, 16 septembrie 1907, p. 797—780.
- O lacrimă la dosar sau tribulațiile unei petiții* — *Sămănătorul*, VI, nr. 40, 30 septembrie 1907, p. 837—840.
- Cronica veselă [Bachică]* — *Sămănătorul*, VI, nr. 41, 7 octombrie 1907, p. 860.
- Doleanțele unu ex-troglodit în preajma S-tului Dumitru* — *Sămănătorul*, VI, nr. 43, 21 octombrie 1907, p. 898—900.
- Protestul circumarilor* — *Sămănătorul*, VI, nr. 45, 4 noiembrie 1907, p. 938—940.
- Crezul meu* — *Viitorul*, I, nr. 1, 5 (18) noiembrie 1907, p. 2.
- Scara lui Iacob* — *Sămănătorul*, VI, nr. 47, 18 noiembrie 1907, p. 978—980.
- Scrisoarea deschisă a unui melc* — *Viitorul*, I, nr. 20, 24 noiembrie (7 decembrie) 1907, p. 1.
- În zori* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 461.
- Cișmigiul* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 461—462.

- Spleen* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 462.
- Nuntă la țară* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 462—463.
- Crai-nou* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 463.
- Manifestație* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 463—464.
- Ceasornicul „Independenței“* — *Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 464—465.
- Deschamps la Ateneu* — *Sămănătorul*, VI, nr. 49, 2 decembrie 1907, p. 1020.
- Cioflecărie* — *Sămănătorul*, VI, nr. 50, 9 decembrie 1907, p. 1038—1040.
- Povestea unei nopți de iarnă* — *Viitorul*, I, nr. 37, 11 (24) decembrie 1907, p. 1.
- Cioflecărie* — *Reforma*, I, nr. 14, 16 decembrie 1907, p. 9.
- Pantolonadă* — *Sămănătorul*, VI, nr. 51, 16 decembrie 1907, p. 1060.
- Vulcanii glodoși* — *Sămănătorul*, VI, nr. 52, 23 decembrie 1907, p. 1088—1090.
- Jos păpușile!* — *Reforma*, I, nr. 15 și 16, 23 și 30 decembrie 1907, p. 9.
- Pășania celor trei magi* — *Viitorul*, I, nr. 51, 25 decembrie (7 ianuarie) 1907, p. 1.
- Glasul lui Memnon* — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 111—112.
- Neurastenie* — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 112—113.
- Problemă* — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 113.
- Symbolism* — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 114.
- Hornarul* — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 115.
- Omul de zăpadă* — *Viitorul*, II, nr. 56, 2 (15) ianuarie 1908, p. 2.
- Corrida* — *Sămănătorul*, VII, nr. 1, 1 ianuarie 1908, p. 20.
- Carmen saeculare. Cîntul XI [1907]* — *Sămănătorul*, VII, nr. 2, 6 ianuarie 1908, p. 21.
- Suicidul și înmormîntarea unui critic de artă* — *Sămănătorul*, VII, nr. 4, 20 ianuarie 1908, p. 78—80.
- Reîntoarcerea* — *Sămănătorul*, VII, nr. 5, 27 ianuarie 1908, p. 88—89.
- Oglinda* — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 309.
- Nocturnă* — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 309—310.

- Ceainăria națională* — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 310—311.
- Asfințit de lună* — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 311.
- Idolul părăsit* — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 311.
- Pastel în metru antic* — *Viața românească*, III, nr. 2, februarie 1908, p. 312.
- Rachetă* — *Sămănătorul*, VII, nr. 7, 10 februarie 1908, p. 140.
- Sonete de mart* — *Viața românească*, III, nr. 3, martie 1908, p. 461—463.
- Unui poet necunoscut* — *Sămănătorul*, VII, nr. 14, 30 martie 1908, p. 274.
- „*Americanism literar*“ — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 113.
- Controvers* — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 113—114.
- Prin viscocelele Bucegilor* — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 114—116.
- Vremea premiilor* — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie 1908, p. 116.
- Monstrul de fier* — *Sămănătorul*, VII, nr. 16, 13 aprilie 1908, p. 332—334.
- Cometa*. Comedie în trei acte și în versuri — *Viața românească*, III, nr. 4, aprilie, p. 5—26 (Actul I); nr. 5, mai 1908, p. 231—249 (Actul II); nr. 6, iunie 1908, p. 378—395 (Actul III).
- Sonete indignate: Proprietarului meu* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 310.
- Contrast* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 310.
- Vis atavic* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 311.
- Bețivul solitar* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 311.
- Premiul meu* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 311—312.
- Portret* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 312.
- Excelsior!* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 312—313.
- Nostalgie* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 313.
- Preparative* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 313—314.
- Defilare* — *Viața românească*, III, nr. 5, mai 1908, p. 314.
- Colloquium* — *Viața românească*, III, nr. 6, iunie 1908, p. 454—460.
- Cometa*. Comedie în 3 acte (Actul III, scena IV) — *Ordinea*, I nr. 173, 30 iunie 1908, p. 1—2.

- La Șosea* — *Viitorul*, II, nr. 230, 30 iunie (13 iulie) 1908, p. 1.
- Sonete antimuzicale* — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 120—121.
- Elegie* — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 121.
- Viziune telegrafică* — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 122.
- Wagnerism* — *Viața românească*, III, nr. 7, iulie 1908, p. 122.
- Povestea unei nopți de iarnă* — *Sămănătorul*, VII, nr. 28, 6 iulie 1908, p. 673—675.
- Arca lui Noe* — *Viitorul*, II, nr. 240, 10 (23) iulie 1908, p. 1.
- Mănușă* — *Sămănătorul*, VII, nr. 29, 13 iulie 1908, p. 697.
- Epilog* — *Sămănătorul*, VII, nr. 29, 13 iulie 1908, p. 698.
- Răspuns* — *Sămănătorul*, VII, nr. 31, 27 iulie 1908, p. 738.
- Răspuns* — *Ordinea*, I, nr. 197, 28 iulie 1908, p. 2.
- Sonete rustice* : *Prolog* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 284—285.
- Cucoșul* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 285.
- Răsăritul soarelui* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 285.
- Paingul* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 286.
- Vis biblic* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 286.
- Indignare reciprocă* — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 287.
- Amorul orb* — *Ordinea*, I, nr. 213, 17 august 1908, p. 1.
- Scrisoare* — *Viața românească*, III, nr. 9, septembrie 1908, p. 427.
- Răspuns la o scrisoare* — *Sămănătorul*, VII, nr. 42, 12 octombrie 1908, p. 958.
- Regina Mab* — *Viața românească*, III, nr. 11, noiembrie 1908, p. 289—290.
- Un fost ministru* — *Viața românească*, III, nr. 12, decembrie 1908, p. 429—431.
- Fantezii parlamentare* — *Fotoliile vacante* — *Viitorul*, II, nr. 389, 7 (20) decembrie 1908, p. 1.
- Noul Tannhäuser* — *Viitorul*, II, nr. 390, 8 (21) decembrie 1908, p. 1.
- Fleva la Quirinal* — *Viitorul*, II, nr. 391, 9 (22) decembrie 1908, p. 1.
- Sfântul din „Albastru“* — *Viitorul*, II, nr. 393, 11 (24) decembrie 1908, p. 1.
- Discurs ținut la o întrunire a „Tinerimei artistice“* — *Viitorul*, II, nr. 397, 15 (28) decembrie 1908, p. 1.

- Noul tribun — Viitorul*, II, nr. 398, 16 (29) decembrie 1908, p. 1.
- Incitatatus redivivus — Viitorul*, II, nr. 400, 18 (31) decembrie 1908, p. 1.
- Sonet electoral — Viitorul*, II, nr. 401, 19 decembrie (1 ianuarie) 1908, p. 1.
- Takiștii la Piatra — Viitorul*, II, nr. 402, 20 decembrie (2 ianuarie) 1908, p. 1.
- Conferința d-lui Motru — Viitorul*, II, nr. 408, 21 decembrie (3 ianuarie) 1908, p. 5.
- Moartea circiumarului — Viitorul*, II, nr. 405, 23 decembrie (5 ianuarie) 1908, p. 1.
- Canibalism — Viitorul*, II, nr. 407, 25 decembrie (8 ianuarie) 1908, p. 1.
- Dacia Felix*. Fragment — *Minerva*, I, nr. 13, 25 decembrie 1908, p. 2.
- Carmen saeculare*. Poem istoric — *Viața românească*, IV, nr. 1. ianuarie 1909, p. 63—61 (numerotare greșită; sînt 15 p.).
- Revelionul unui confrate — Minerva*, I, nr. 18, 1 ianuarie 1909, p. 2.
- Deșteptarea Danubiului — Sămănătorul*, VIII, nr. 4, 23 ianuarie 1909, p. 84—85.
- Baladă*. Fragment din poemul istoric *Carmen saeculare — Minerva*, I, nr. 40, 25 ianuarie 1909, p. 2.
- Poetul și primăvara*. Dramă în cinci sonete — *Viața românească*, IV, nr. 2, februarie 1909, p. 244—246.
- Sonetul unui reumatic — Minerva*, I, nr. 62, 16 februarie 1909, p. 1.
- O plimbare la Șosea — Viața românească*, IV, nr. 3, martie 1909, p. 397—401.
- Fragmente inedite din *Carmen saeculare*. I *Doina*; II *Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia — Viața românească*, IV, nr. 3, martie 1909, p. 410—411.
- Variațiuni asupra lui „cum“ — Făt-Frumos*, III, nr. 1, 1 martie 1909, p. 9.
- Cronica — Minerva*, I, nr. 83, 9 martie 1909, p. 1.
- Jos ramoliții! — Făt-Frumos*, III, nr. 2, 15 martie 1909, p. 41.
- Indignarea clopotului de la Mitropolie — Minerva*, I, nr. 103, 29 martie 1909, p. 1.
- Fantezie de Sf. Gheorghe — Viața românească*, IV, nr. 4, aprilie 1909, p. 97—101.
- Carmen saeculare*. Partea a doua — *Viața românească*, IV, nr. 4, aprilie 1909, p. 115—124.

- Prolog* — *Ordinea*, II, nr. 400, 12 aprilie 1909, p. 1.
- Mesagiul* — *Ordinea*, II, nr. 46, 19 aprilie 1909, p. 1.
- O plimbare la Șosea* — *Ordinea*, II, nr. 408, 22 aprilie 1909, p. 11.
- Banchetul lui A. Mirea* — *Viața românească*, IV, nr. 5, mai 1909, p. 259—262.
- In Cișmigiu. Fantezie* — *Ordinea*, II, nr. 417, 3 mai 1909, p. 1.
- Intoarcerea din război. Fragment inedit din Carmen saeculare* — *Ordinea*, II, nr. 422, 10 mai 1909, p. 1.
- Trecerea Dunărei. Fragment din Carmen saeculare* — *Minerva*, I, nr. 144, 11 mai 1909, p. 3.
- Versuri caniculare* — *Viața românească*, IV, nr. 6, iunie 1909, p. 452—453.
- Lui Eminescu* — *Eminescu*, nr. comemorativ, 16 iunie 1909, p. 1.
- Congresul literaților* — *Viața românească*, IV, nr. 7, iulie 1909, p. 120—123.
- Victima florilor de turnesol* — *Minerva*, I, nr. 213, 19 iulie 1909, p. 1.
- Scrisoare de dragoste* — *Minerva*, I, nr. 216, 22 iulie 1909, p. 1.
- Lui Eminescu* — *Minerva*, I, nr. 220, 26 iulie 1909, p. 1.
- Redingota* — *Minerva*, I, nr. 248, 23 august 1909, p. 1.
- Sărmanul Yorik* — *Minerva*, I, nr. 260, 4 septembrie 1909, p. 1.
- Poetul și lebedele* — *Minerva*, I, nr. 269, 13 septembrie 1909, p. 1.
- Balada lui Bucur. Fragment inedit din Carmen saeculare* — *Luceafărul*, VIII, nr. 18, 15 septembrie 1909, p. 399.
- Nu știu, n-am văzut* — *Minerva*, I, nr. 275, 19 septembrie 1909, p. 1.
- Artistul* — *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 109—110.
- Elegie* — *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 128.
- Afișe* — *Minerva*, I, nr. 288, 2 octombrie 1909, p. 1.
- Nocturnă* — *Viața românească*, IV, nr. 11, noiembrie 1909, p. 293—294.
- Traducînd pe La Fontaine* — *Luceafărul*, VIII, nr. 21, 1 noiembrie 1909, p. 481.
- Traducînd pe La Fontaine* — *Viitorul*, III, nr. 686, 21 octombrie (3 noiembrie) 1909, p. 1.
- Statuia lui Heine* — *Minerva*, I, nr. 321, 4 noiembrie 1909, p. 1.
- Toamnă* — *Minerva*, I, nr. 326, 9 noiembrie 1909, p. 1.
- Diligența* — *Minerva literară ilustrată*, I, nr. 2, 22 noiembrie 1909, p. 2.

- Înainte!* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 1, 29 noiembrie 1909, p. 1.
 „*Cumpăna*“ — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 1, 29 noiembrie 1909,
 p. 6—7.
Crepusculul zeilor I — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie
 1909, p. 20—21.
Centifolia — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909,
 p. 24—25.
Troica — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 45.
Necunoscutul — *Luceafărul*, VIII, nr. 24, 16 decembrie 1909,
 p. 544.
Grandomanie — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909,
 p. 51.
Artistul — *Calendarul Minervei* pe anul 1910, XII, p. 161—162.
Elegie — *Calendarul Minervei* pe anul 1910, XII, p. 208.
Crepusculul zeilor II — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie
 1910, p. 85.
Prolog — *Junimea literară*, VII, nr. 1, ianuarie 1910, p. 5—7.
Cometei — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 134.

2. SCRIERI ORIGINALE ÎN PROZA

- Figuri dispărute. I. Păun-Pincio* — *Minerva*, I, nr. 18, 1 ia-
 nuarie 1909, p. 2.
La țară — *Minerva*, I, nr. 79, 5 martie 1909, p. 1.
A. D. Holban — *O amintire* — *Ordinea*, II, nr. 428, 17 mai
 1909, p. 1.
Hoțul — *Ordinea*, II, nr. 432, 24 mai 1909, p. 1.
Vasile Cosmovici — *Ordinea*, II, nr. 438, 31 mai 1909, p. 1.
Neculai Beldiceanu — *Ordinea*, nr. 444, 7 iunie 1909, p. 1.
Eduard Gruber — *Ordinea*, II, nr. 450, 14 iunie 1909, p. 1.
Ecaterina Pitiș — *Ordinea*, II, nr. 456, 21 iunie 1909, p. 1.
Două scrisori și un articol — *Moravuri politico-literare* — *Dom-
 nul Panu și poezia noastră* — *Viitorul*, III, nr. 588, 4 (17)
 iulie 1909, p. 1—2.
Un congres al scriitorilor — *Minerva*, I, nr. 206, 12 iulie 1909, p. 1.
Din legendele Creațiunii. Trandafirii roșii — *Minerva*, I, nr. 209,
 15 iulie 1909, p. 1.
Al doilea colonizator al Daciei — *Minerva*, nr. 227, 2 august
 1909, p. 1.
Sărmanul Vijbovski — *Minerva*, I, nr. 234, 9 august 1909, p. 1.
Cireșul lui Lucullus — *Minerva*, I, nr. 242, 17 august 1909, p. 1.
Umbra casei — *Minerva*, I, nr. 244, 19 august 1909, p. 1.

- Din lumea Parcelor* — *Minerva*, I, nr. 257, 1 septembrie 1909, p. 1.
- Societatea scriitorilor români*. Răspunsul d-lor D. Anghel și St. O. Iosif — *Minerva*, nr. 259, 3 septembrie 1909, p. 1.
- Scrisoare veche* — *Minerva*, I, nr. 270, 14 septembrie 1909, p. 1.
- Povestea unei console* — *Minerva*, I, nr. 272, 16 septembrie 1909, p. 1.
- Maestrul* — *Minerva*, I, nr. 278, 22 septembrie 1909, p. 1.
- Răzbunarea lui Arghir* — *Minerva*, I, nr. 286, 30 septembrie 1909, p. 1.
- Gheorghe din Moldova* — *Viața românească*, IV, nr. 10, octombrie 1909, p. 102—103.
- Răsplata lui Criton* — *Minerva*, I, nr. 314, 28 octombrie 1909, p. 1.
- Gazeta lui Wily* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 2—3.
- Racovski* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 25—27.
- Un arivist* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 27—28.
- În parcul Expoziției* — *Minerva*, I, nr. 354, 7 decembrie 1909, p. 1.
- Ieri și astăzi* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 33—35.
- Bullier* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 3, 11 decembrie 1909, p. 43—45.
- Represiune* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 49—51.
- Steriade* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 4, 18 decembrie 1909, p. 60.
- Tainele celebrității* — *Minerva*, I, nr. 368, 21 decembrie 1909, p. 1.
- Literatura de sărbători* — *Cumpăna*, I, vol. I, 24 decembrie 1909, p. 73—75.
- Vacanța* — *Minerva*, I, nr. 373, 29 decembrie 1909, p. 1.
- Doi directori* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 6, 1 ianuarie 1910, p. 88—90.
- Artur Stavri* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 103—104.
- Tipuri dispărute* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 108—109.
- Idolul* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 8, 15 ianuarie 1910, p. 123—124.
- Un incendiu* — *Cronică fantezistă* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 9, 22 ianuarie 1910, p. 139—141.
- „*Apropo de poeta Riria*“. Răspuns d-lui Panu — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 153—155.

- Maestrul Kiriac — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ianuarie 1910, p. 155—158.
- Cronica mea — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 168—171.
- Caleidoscopul lui A. Mîrea*. Volumul al doilea — *Seara*, I, nr. 26, 5 februarie 1910, p. 1.
- Spovedanii I — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, 12 februarie 1910, p. 187—190.
- Spovedanii II — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 201—203.
- Poveste pentru gîntea literară — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 225—227.
- Un erudit — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 martie 1910, p. 236—238.
- Cronica mea — Cumpăna*, I, vol. I, nr. 16, 12 martie 1910, p. 250—252.
- Cîreșul lui Lucullus — Cumpăna*, I, vol. II, nr. 18, 15 aprilie 1910, p. 287—291.

3. TRADUCERI

Poezii, teatru, proză

- Din Verlaine. *Amorul sfărîmat — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755.
- Din Verlaine. *Cînd răsare luceafărul — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755.
- Din Verlaine. *Alean — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 755.
- Din Verlaine. *Cîntec pribeag — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756.
- Din Verlaine. *Green — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 756.
- Din Verlaine. *Epitalam de vară — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 8, 1 august 1902, p. 757.
- Din Verlaine. *Sărbătoarea pînii — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15.
- Din Verlaine. *În parcul vechi de zile — Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 15.
- Din Verlaine. *Nu este-așa?... — Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 896—897.

- Din Verlaine. *Albastră-i zarea* — *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 10, 1 octombrie 1902, p. 897.
- Din H. de Régnier. *Pe țarm* — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 44.
- Din H. de Régnier. *Arătare* — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 octombrie 1902, p. 45.
- Din Shelley. *Cătră noapte* — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 30, 20 octombrie 1902, p. 60—61.
- In Alpi* de Henrik Ibsen — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 31, 27 octombrie 1902, p. 74—76.
- Din H. Ibsen. *In nemărgenire* — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 35, 24 noiembrie, p. 137—140; nr. 36, 1 decembrie, p. 145—148; nr. 37, 8 decembrie 1902, p. 162—166.
- Din Verlaine. *I [Melancolie]* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 30.
- Din Verlaine. *II [Amurg]* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 31—32.
- Din Verlaine. *III [Cavalerul]* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 1, 1 ianuarie 1903, p. 32—33.
- Agnes*, Baladă de Arany — *Sămănătorul*, II, nr. 5, 2 februarie 1903, p. 73—74.
- Din Verlaine. *Marco* — *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 91—92.
- Din Verlaine. *Drumul meu* — *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 92.
- Din Verlaine. *Cind răsare luceafărul* — *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111.
- Din Verlaine. *Alean* — *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 111.
- Din Verlaine. *Epitalam de vară* — *Sămănătorul*, II, nr. 7, 16 februarie 1903, p. 112.
- Din Verlaine. *In codru* — *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 158.
- Din Verlaine. *Nu este-așa ?...* — *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 martie 1903, p. 159.
- Din A. Lebert. *Voievodul nebun* — *Sămănătorul*, II, nr. 11, 16 martie 1903, p. 171—172.
- Din Enrik Ibsen. *Minerul* — *Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 230—231.
- Din Enrik Ibsen. *Albatrosul* — *Sămănătorul*, II, nr. 15, 13 aprilie 1903, p. 232.

- Din Verlaine. *Scrisoarea* — *Sămănătorul*, II, nr. 16, 20 aprilie 1903, p. 245.
- Din Verlaine. *Angelus* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 484—485.
- Din Verlaine. *În surdină* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 485—486.
- Din Verlaine. *Caterinca* — *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 6, 1 iunie 1903, p. 486—487.
- Din Henrik Ibsen. *Copiii reveriei* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 963.
- Din Henrik Ibsen. *Frica de lumină* — *Convorbiri literare*, XXXVII, nr. 10, 1 octombrie 1903, p. 964.
- Henrik Ibsen. *Epigonilor* — *Sămănătorul*, V, nr. 21, 21 mai 1906, p. 404.
- Fr. Halm. *Camoëns*. Poem dramatic într-un act — *Sămănătorul*, VII, nr. 17, 20 aprilie, p. 342—345; nr. 18, 27 aprilie, p. 368—372; nr. 19, 4 mai, p. 391—394; nr. 20, 11 mai, p. 406—412; nr. 21, 18 mai, p. 429—430; nr. 22, 25 mai, p. 453—455; nr. 23, 8 iunie 1908, p. 593—597.
- Din La Fontaine. *Șarpele și pila* — *Minerva*, I, nr. 23, 7 ianuarie 1909, p. 2.
- Din La Fontaine. *Baba și cele două fete-n casă* — *Minerva*, I, nr. 43, 2 februarie 1909, p. 1.
- Al. Dumas-tatăl. *Strigoii Carpaților* — *Ordinea*, II, nr. 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 28 februarie 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14 martie 1909, p. 2.
- Din La Fontaine. *Tînăra văduvă* — *Minerva*, I, nr. 134, 1 mai 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Cîrpaciul și financiarul* — *Minerva*, I, nr. 211, 17 iulie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Musca și chervanul* — *Minerva*, I, nr. 223, 29 iulie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Calul care voi să se răzbune pe cerb* — *Minerva*, I, nr. 253, 28 august 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Leul bolnav și vulpea* — *Minerva*, I, 6 septembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Plugarul și copiii lui* — *Minerva*, nr. 264, 8 septembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Femeia înecată* — *Minerva*, I, nr. 282, 26 septembrie 1909, p. 1.

- R. Wagner. *Balada lui Lohengrin* — *Minerva*, I, nr. 292, 6 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Dobitoacele bîntuite de ciumă* — *Minerva*, I, nr. 303, 17 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Junca, oaia și capra în tovărășie cu leul* — *Minerva*, I, nr. 307, 21 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Oala de lut și oala de fier* — *Minerva*, I, nr. 309, 23 octombrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Chiticul și pescarul* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 1, 15 noiembrie 1909, p. 6.
- Din La Fontaine. *Vulpea și bustul* — *Minerva*, I, nr. 333, 16 noiembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Măgarul și stăpînii săi* — *Minerva*, I, nr. 337, 20 noiembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Vorba lui Socrate* — *Minerva*, I, nr. 340, 23 noiembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Greierul și furnica* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 4, 6 decembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Șivoiul și riul* — *Minerva*, I, nr. 365, 18 decembrie 1909, p. 1.
- Din La Fontaine. *Fata mare* — *Calendarul Minervei* pe 1910, XII, p. 100.
- Din La Fontaine. *Stejarul și trestia* — *Calendarul Minervei* pe 1910, XII, p. 237.
- Din La Fontaine. *Calul și lupul* — *Minerva*, I, nr. 378, 2 ianuarie 1910, p. 1.
- Din La Fontaine. *Vulpea, maimuțoiul și dobitoacele* — *Minerva literară și ilustrată*, I, nr. 8, 3 ianuarie 1910, p. 8.
- Din La Fontaine. *Guzganul țîrgoveț și guzganul rural* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 7, 8 ianuarie 1910, p. 107.
- Din La Fontaine. *Iepurele și broaștele* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 11, 5 februarie 1910, p. 165.
- După Gustav Falke. *Pe altă stea* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 12, 12 februarie 1910, p. 180—181.
- Din La Fontaine. *Boreu și Phoebus* — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 13, 19 februarie 1910, p. 204—205.
- Din La Fontaine. *Leul și musca* — *Minerva*, II, nr. 469, 5 aprilie 1910, p. 1.
- Din La Fontaine. *Guzganul țîrgoveț și guzganul rural* — *Minerva*, II, nr. 556, 5 iulie 1910, p. 1.

II IN VOLUME

1. ORIGINALE

- Legenda funigeilor.* Poem dramatic în 3 acte, Iași, Editura „Viața românească“, 1907, 59 p.
- Cometa.* Comedie în 3 acte în versuri, București, Editura Librăriei Socec et Co., 1908, 76 p.
- Caleidoscopul lui A. Mirea* publicat de ~, vol. I, București, Minerva, 1908, 208 p. (Tabla de materii: Crezul meu, Scrisoarea deschisă a unui melc, Lui Grigorescu, Nuntă la țară, Deschamps la Ateneu, Povestea unei nopți de iarnă, Oglinda, Omul de zăpadă, Glasul lui Memnon, Pățania celor trei magi, Jos păpușile!, Pastel în metru antic, Five o'clock, Hornarul, Protestul circiumarilor, Crai-nou, Unui poet necunoscut, Doleanțele unui ex-trogloit, Cișmigiul, Asfințit de lună, O lacrimă la dosar sau tribulațiile unei petiții, Idolul părăsit, Bachică, Sonete antimuzicale, Sonete de mart, Vremea premiilor, Nocturnă, Rachetă, Mănușa, Scara lui Iacob, Symbolism, Ceasornicul „Independenței“, „Americanism literar“, Controvers, Problemă, Prin viscoalele Bucегilor, Proprietarului meu, Contrast, Vis atavic, Bețivul solitar, Premiul meu, Portret, Excelsior!, Nostalgie, Preparative, Defilare, La Șosea, Monstrul de fier, Colloquium, În zori, O dramă într-o colivie, Cioflecărie, Pantaloadă, Corrida, Vulcanii glodoși, Suicidul și înmormântarea unui critic de artă, Elegie, Arca lui Noe, Epilog).
- Carmen saeculare.* Poem istoric, București, Editura Librăriei Socec et Co., Biblioteca românească enciclopedică „Socec“, nr. 63, 1909, 43 p.
- Legenda funigeilor,* București, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 534, 1909, 49 p.
- Caleidoscopul lui A. Mirea* publicat de ~, vol. II, București, Minerva, 1910, 170 p. (Cuprinsul: Regina Mab, Victima florilor de turnesol, Sonete rustice, Cucoșul, Răsăritul soarelui, Paingul, Vis biblic, Indignare reciprocă, Scrisoare, Variațiuni asupra lui „cum“, Un fost ministru, Cronică, Wagnerism, Revelionul unui confrate, Viziune telegrafică, Incitatus redivivus, Prolog, Neurastenie, Moartea circiumarului, Mesagiul, Poetul și lebedele, Indignarea clopotului de la Mitropolie, Amorul orb, Sonetul unui reumatic,

Jos ramoliții !, Lui Eminescu, Banchetul meu, Răspuns la o scrisoare, Poetul și primăvara, 1907, Elegie, Afișe, Reîntoarcerea, În Cișmigiu, Congresul literaților, Artistul, Versuri caniculare, O plimbare la Șosea, Toamnă, Statuia lui Heine, Redingota, Fantezie de Sf. Gheorghe, Traducînd pe La Fontaine, Nu știu, n-am văzut, Diligența, Grandomanie, Sărmanul Yorik.

Cireșul lui Lucullus, București, Minerva, 1910, 235 p. (Tabla cuprinsului : Cireșul lui Lucullus, Umbra casei, Răzbunarea lui Arghir, Răsplata lui Criton, Idolul, Al doilea colonizator al Daciei, Povestea unei console, Din lumea Parcelor, Scrisoare veche, Bullier, Tainele celebrității, La țară, Trandafirul roșii, Pietate, Maestrul, Vacanța, În parcul Expoziției, Ochiul diavolului, În spital, Spovedanii, Hoțul).

Portrete, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 580, 1910, 90 p. (Cuprinsul : Neculai Beldiceanu, Gheorghe din Moldova, I. Păun-Pincio, Eduard Gruber, Vasile Cosmovici, Artur Stavri, A. D. Holban — O amintire, Racovski, Un arivist, Sărmanul Vijbovski, Tipuri dispărute, Maestrul Kiriac, Domnul Panu și poezia noastră, Doi directori).

Le cerisier de Lucullus, col. Les milles nouvelles nouvelles, Paris, I. Gallequi, 1911—1912.

Cometa. Comedie în 3 acte în versuri, București, Biblioteca populară „Socec“, nr. 113—114, 1912, 93 p.

2. TRADUCERI

Traduceri din Paul Verlaine de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Minerva, 1903, 95 p. (Cuprinsul : Prefață ; Amorul sfărîmat, Albastră-i zarea, Amurg, Alean, În surdină, În codru, Marco, Cavalerul, Cînd răsare luceafărul, Sărbătoarea pîinii, Angelus, Drumul meu, Caterinca, Green, Nu este-așa ?..., Epitalam de vară, Cîntec pribeag, Scrisoarea, În parcul vechi de zile, Melancolie ; Notă biografică).

Poezii de Henrik Ibsen. Traduceri de St. O. Iosif și D. Anghel, București, Minerva, 1906, 74 p. (Cuprinsul : Prefață ; În nemărgenire, Epigonilor, Minerul, Albatrosul, În Alpi, Copiii reveriei, Năvi arse, Șivoiul, Din „Brand“, Frica de lumină, Terje Vigen).

- Poezii* de Henrik Ibsen. Traduceri de St. O. Iosif și D. Anghel, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 399, 75 p. (Cuprinsul : același ca mai sus).
- Camoëns*. Poem dramatic într-un act de Fr. Halm. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 480, 51 p.
- Camoëns*. Poem dramatic într-un act de Fr. Halm. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Socec & Co., Biblioteca românească „Socec“, nr. 73, 1909, 51 p.
- Al. Dumas-tatăl, *Strigoii Carpaților*. Traducere de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Minerva, Biblioteca „Minerva“, nr. 38, 1909, 106 p.
- Théodore de Banville, *Gringoire*. Comedie într-un act tradusă de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Tipografia cooperativă „Poporul“, 1910, 88 p.

III EDIȚII POSTUME

- Carmen saeculare*. Poem istoric în două părți, București, Editura Cartea românească, [1929], 40 p.
- La Fontaine, *Fabule*. Traduceri de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Editura Cartea românească, [1929], 73 p.
- Caleidoscopul lui A. Mirea*. Ediție îngrijită și cuvînt înainte de Mihail Dragomirescu, Editura de stat pentru literatură și artă, Biblioteca pentru toți, [1956], 175 p.
- A. Dumas-père, *Nosferatul — Strigoii Carpaților —* (fără numele traducătorilor), Editura Succes, Clasicii groazei, 1942, p. 1—53.
- D. Anghel, *Poezii*. Ediție îngrijită și prefață de M. I. Dragomirescu, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, nr. 445 (cuprinde cîteva poezii originale scrise în colaborare cu St. O. Iosif și toate traducerile realizate împreună cu acesta), p. 235—395.
- Legenda funigieilor*. Poem dramatic în trei acte, București, Editura Ion Creangă, 1971, 64 p.
- Caleidoscopul lui A. Mirea*. Poezii originale și tălmăciri. Ediție îngrijită, prefață, tabel cronologic și note de Ion Roman, București, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, nr. 779, 1974, 416 p.

Cireșul lui Lucullus. Teatru, proză, traduceri. Ediție îngrijită și note de Ion Roman, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, nr. 874, 1976, 460 p.

B. ARTICOLE ȘI STUDII DESPRE COLABORAREA
D. ANGHEL—ST. O. IOSIF, ÎN PERIODICE ȘI VOLUME

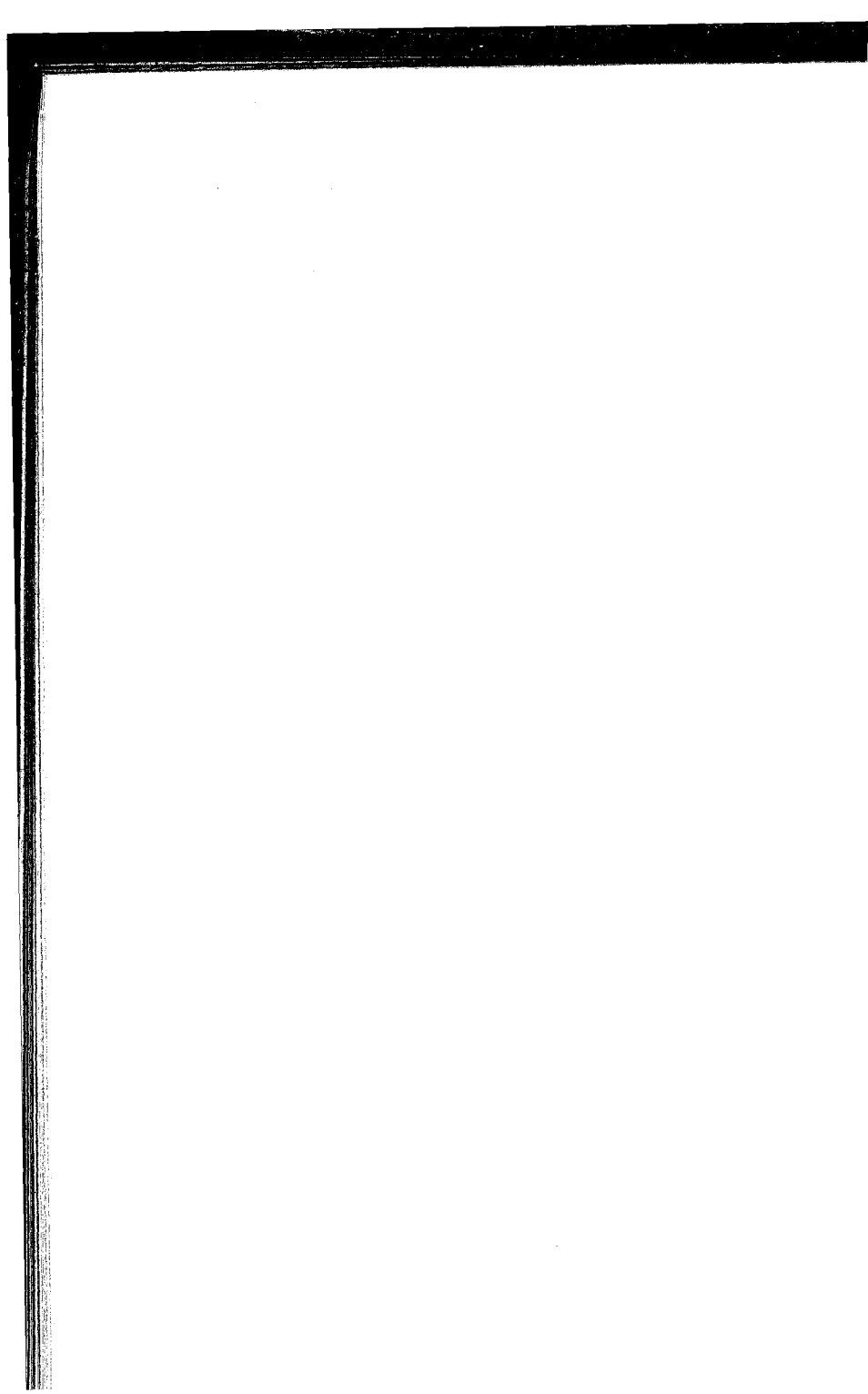
- Anghel, D., *După reprezentarea lui Camoëns — Rampa*, I, nr. 15, 3 noiembrie 1911, p. 1.
- Arminiu, „*Cireșul lui Lucullus*“ de D. Anghel și St. O. Iosif — *Convorbiri critice*, IV, nr. 6, 25 iunie 1910, p. 400—402.
- Bogdan-Duică, G., *Corespondență din București*. „*Carmen saeculare*“ și „*Apus de soare*“ — *Luceafărul*, VIII, nr. 5, 1 martie 1909, p. 110—111.
- Bogdan-Duică, G., „*Cometa*“ — *Ramuri*, V, nr. 1, 1 ianuarie 1910, p. 4—9.
- Bogdan-Duică, G., „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“ — *Ramuri*, V, nr. 2, 15 ianuarie 1910, p. 25—30.
- Bogdan-Duică, G., „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“ — *Ramuri*, V, nr. 5, 1 martie 1910, p. 99—103.
- Calistrat, V., *Scrisori către A. Mirea — Sămănătorul*, VII, nr. 11, 9 martie 1908, p. 217.
- Cancel, P., „*Cometa*“ d-lor Iosif și Anghel la Teatrul Național — *Neamul românesc literar*, III, nr. 45—46, 27 noiembrie 1911, p. 727—728.
- Cazimir, Ștefan, *A. Mirea, precursor al lui Topîrceanu* — Extras din *Analele Universității C. I. Parhon*. Seria științe social-filologice, nr. 15, 1959, 10 p.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 611.
- Chendi, Ilarie, *Literatura decadentă... St. O. Iosif și D. Anghel*, „*Legenda funigeilor*“ — *Viața literară și artistică*, I, nr. 49, 16 decembrie 1907, p. 389—390.
- Chendi, Il., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Cireșul lui Lucullus“, „Portrete*“ — *Luceafărul*, IX, nr. 15—16, 1—16 august 1910, p. 387.
- Cioculescu, Șerban, *Dimitrie Anghel. Viața și opera*, Editura „Publicom“, București, 1945, p. 54—56, 75—102.

- Ciopraga, Constantin, „Caleidoscopul lui A. Mirea“ și Scrieri dramatice — în vol. *Literatura română între 1900 și 1918*, Editura Junimea, Iași, 1970, p. 346—350.
- Ciorănescu, Al., *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, Casa școalelor, 1943, p. 170—174, 191—196.
- D., R., *Cu d-na Natalia Negru despre Iosif, D. Anghel și despre alții — Rampa*, XIV, nr. 3322, 18 februarie 1929, p. 1 și 3.
- Dragomirescu, M., „Carmen saeculare“. *Cîntecul XI de A. Mirea — Convorbiri critice*, II, nr. 2, 15 ianuarie 1908, p. 86—87.
- Dragomirescu, M., „Legenda funigeilor“ de St. O. Iosif și D. Anghel — *Convorbiri critice*, II, nr. 8, 15 aprilie 1908, p. 338—340.
- Dragomirescu, M., „Cometa“ de D. Anghel și St. O. Iosif — *Convorbiri critice*, II, nr. 13, 1 iulie 1908, p. 541—542.
- Dragomirescu, Mihail, *Cuvînt înainte la Caleidoscopul lui A. Mirea*, Editura de stat pentru literatură și artă, Biblioteca pentru toți, 1956, p. 3—4.
- Dragomirescu, M. I., *Prefață la Dimitrie Anghel, Poezii*, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, nr. 445, 1968, p. XXI—XXIII și XXV—XXVII.
- Eftimiu, Victor, *Doi poeți dispăruți: St. O. Iosif și D. Anghel — Ramuri — Drum drept*, XVII, 1 martie 1923, p. 67—74.
- Eliade, Pompiliu, *Teatrul Național din București în 1908—1909*, Tipografia „Voința națională“, 1909, p. 64—67.
- Făgețel, C. I., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Cireșul lui Lucullus“ — Ramuri*, V, nr. 15—16—17, 1—15 august—1 septembrie 1910, p. 418—419.
- Fillmon, Domnica, *Ecouri wagneriene*, postfață la Richard Wagner, *Olandezul zburător*, București, Editura pentru literatură, Biblioteca pentru toți, nr. 423, 1968, p. 271—283.
- G. M. D., *De la Societatea femeilor române — Ordinea*, I, nr. 35, 5 ianuarie 1908, p. 2.
- Gemedor, *Cronica teatrală. Teatrul Național: „Carmen saeculare“, poemă de D. Anghel și St. O. Iosif — Ordinea*, II, nr. 341, 28 ianuarie 1909, p. 1.
- Gorun, I., *Pe Bărăganul literar. Garabeți și botezați — Viața literară și artistică*, III, nr. 5, 3 februarie 1908, p. 5.
- Horodincă, Georgeta, *D. Anghel — portret în evantai*, Editura Cartea românească, 1972, p. 42—45, 110—124, 182—184.
- I., G., *St. O. Iosif și D. Anghel, „Legenda funigeilor“ — Viața românească*, II, nr. 12, decembrie 1907, p. 480—481.

- Ionescu-Sisești, G. C., [Recenzie] — *Ramuri*, III, nr. 21, 1 noiembrie 1908, p. 361.
- Iorga, N., *Contra pamfletelor — Neamul românesc literar*, II, nr. 11, 14 martie 1910, p. 161—163.
- Iorga, N., *Scriitorul de azi: d. D. Anghel — Neamul românesc literar*, II, nr. 44, 31 octombrie 1910, p. 688—691.
- Lovinescu, E., *Dioscurii — Convorbiri critice*, II, nr. 14, 15 septembrie 1908, p. 567—574.
- Lovinescu, E., *Critice*, ediție definitivă, II, Editura „Ancora“, S. Benvenisti & Co., București, [1926], p. 54—64.
- Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, III, Editura „Ancora“, S. Benvenisti, București, [1927], p. 251—256.
- Minulescu, Ion, „Cometa“ de Dim. Anghel și St. O. Iosif — *Viitorul*, II, nr. 254, 24 iulie (6 august) 1908, p. 1.
- Minulescu, Ion, „Cometa“ lui Anghel și Iosif — *Românul*, I, nr. 225, 13/26 octombrie 1911, p. 6—7.
- Moldovanu, Corneliu, *Anul teatral — Almanahul scriitorilor români pe 1913*, p. 113.
- Negru, Natalia, *Helianta. Două vieți stinse. Mărturisiri*, București, Editura „Viața românească“, 1921, 224 p.
- Negru, Natalia, *Și iată, mă gândesc la voi... — Adevărul literar și artistic*, IX, nr. 419, 16 decembrie 1928, p. 5.
- Panu, G., *Apropo de poeta Riria — Săptămîna*, X, nr. 3, 22 ianuarie 1910, p. 632—635.
- Panu, G., *Un incident literar regretabil — Săptămîna*, X, nr. 4, 29 ianuarie 1910, p. 651—655.
- P., S. dr., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Traduceri din Paul Verlaine“ — Luceafărul*, III, nr. 4, 15 februarie st. v. 1904, p. 105.
- Roman, Ion, *A. Mirea*, în monografia *St. O. Iosif*, Editura pentru literatură, 1964, p. 99—124.
- Roman, Ion, *Prefață la D. Anghel-St. O. Iosif, Caleidoscopul lui A. Mirea*, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, nr. 779, București, 1974, p. V—XXVIII.
- Savel, V., *St. O. Iosif și D. Anghel — Luceafărul*, XIV, nr. 18, p. 366—371; nr. 20—21, 1919, p. 424—426.
- Savel, V., *St. O. Iosif și D. Anghel — File trunchiate dintr-un carnet de însemnări*, în vol. *Contimporanii*, Arad, 1920, p. 83—90.
- Săndulescu, Al., *G. Topîrceanu*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958, p. 106—108.

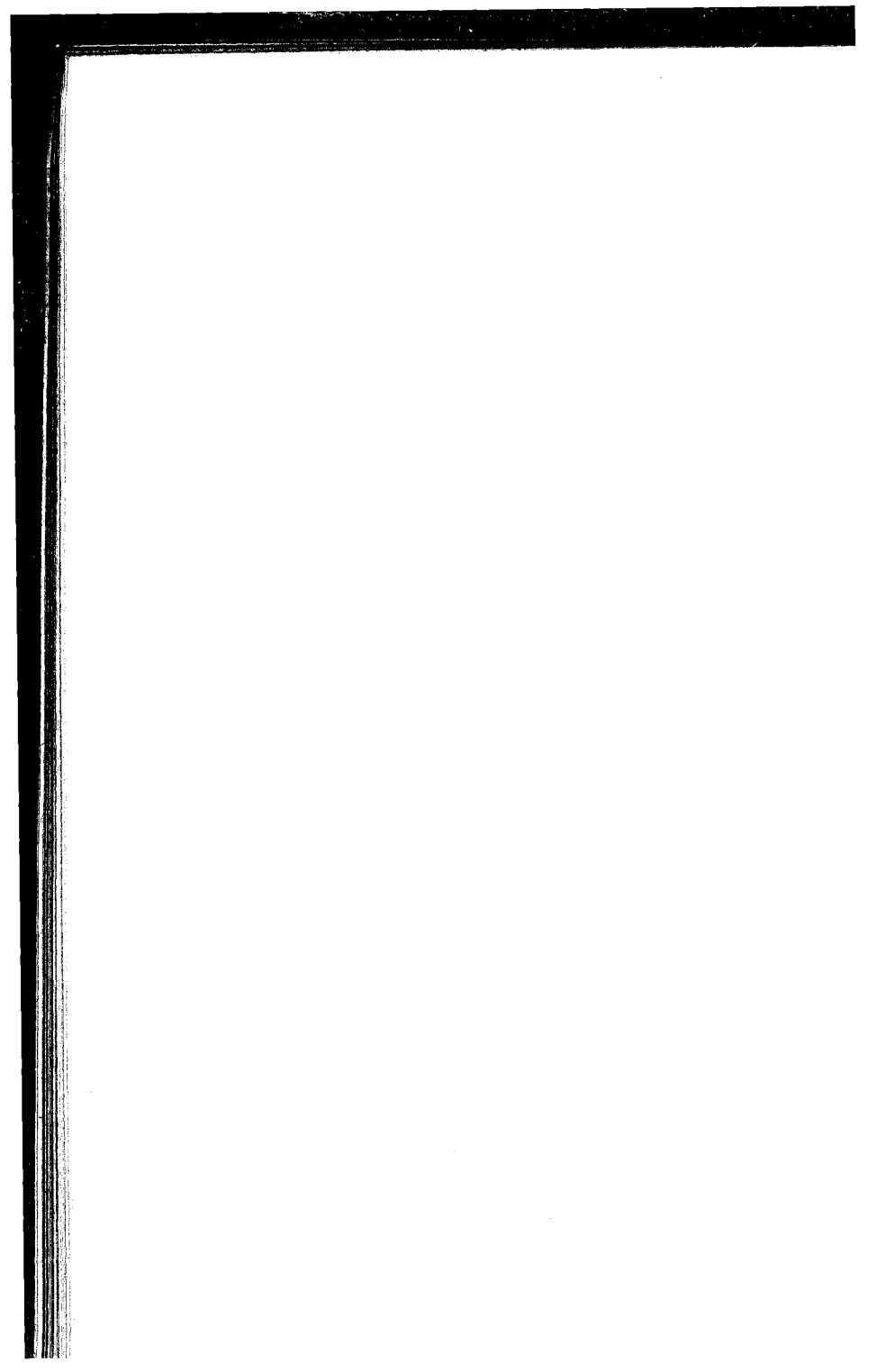
- Scurtu, I., *Traducerile literare la noi*, III — *Sămănătorul*, V, nr. 31, 30 iulie 1906, p. 610.
- Scurtu, I., *Un scriitor nou: A. Mirea* — *Sămănătorul*, VII, nr. 31, 28 iulie 1908, p. 719—723.
- Scurtu, I., „*Carmen saeculare*“, *poemul dramatic al d-lor D. Anghel și St. O. Iosif* — *Minerva*, I, nr. 40, 25 ianuarie 1909, p. 3.
- Scurtu, I., „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“, vol. II — *Seara*, I, nr. 58, 9 martie 1910, p. 1—2.
- S., I., *St. O. Iosif și D. Anghel*, „*Legenda funigeilor*“ — *Viața românească*, III, nr. 1, ianuarie 1908, p. 143—144.
- S., I., *A. Mirea: „Caleidoscopul*“ — *Viața românească*, III, nr. 8, august 1908, p. 295—296.
- S. I., *T. Robeanu (Dr. Gheorghe Popovici): „Poezii postume*“ — *Viața românească*, III, nr. 10, octombrie 1908, p. 128.
- S., I., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Caleidoscopul lui A. Mirea*“, vol. II — *Viața românească*, V, nr. 3, martie 1910, p. 466—467.
- S., I., *D. Anghel și St. O. Iosif: „Cîreșul lui Lucullus*“ — *Viața românească*, V, nr. 5, mai 1910, p. 262—263.
- Spiru-Hasnaș, C., *Cronica literară. D. Anghel — Flacăra*, IV, nr. 5—6, 22 noiembrie 1914, p. 35—36.
- Streinu, Vladimir, *Colaborarea Iosif—Anghel* — *Revista Fundațiilor*, XIII, serie nouă, nr. 1, ianuarie 1946, p. 144—151.
- Teodorescu-Braniște, Tudor, *Recitind „Caleidoscopul lui A. Mirea*“ — *Adevărul literar și artistic*, VII, nr. 292, 11 iulie 1926, p. 4.
- Trivale, Ion, *St. O. Iosif*, în *Cronici literare*, 1915, p. 340—341.
- Vârgolici, Teodor, *Dimitrie Anghel*, Editura tineretului, 1966, p. 116—132.
- Vraja, C., *Natalia Negru: „Helianta*“ — *Viața românească*, XIV, nr. 1, ianuarie 1922, p. 141—142.
- Zamfirescu, Duiliu, *St. O. Iosif și D. Anghel: „Legenda funigeilor*“, „*Cometa*“, „*Caleidoscopul lui A. Mirea*“, Raport de ∞ — *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXXI, 1908—1909, București, 1909, p. 265—269.
- „*Poezii*“ de Ibsen traduse de Iosif și Anghel — *Viața nouă*, II, nr. 10, 15 iunie 1906, p. 232—233.
- *St. O. Iosif și D. Anghel: „Legenda funigeilor*“ — *Viața nouă*, III, nr. 24, 15 ianuarie 1908, p. 533.

- „Caleidoscopul lui A. Mirea“ — *Viața nouă*, IV, nr. 12, 1 august 1908, p. 243—244.
- D. Anghel și St. O. Iosif: „Cometa“ — *Viața nouă*, IV, nr. 21, 15 decembrie 1908, p. 427.
- *Serbarea de la Teatrul Național* — *Minerva*, I, nr. 41, 26 ianuarie 1909, p. 1.
- D. Anghel și St. O. Iosif: „Carmen saeculare“ — *Viața nouă*, nr. 5, 15 aprilie 1909, p. 98—99.
- *Înființarea Societății scriitorilor români* — *Minerva*, I, nr. 248, 23 august 1909, p. 1.
- *Constituirea Societății scriitorilor români* — *Minerva*, I, nr. 260, 4 septembrie 1909, p. 1.

INDICE DE TITLURI *

* Titlurile scrierilor în versuri și proză din *Cuprinsul*,
vol. I și II.

A. D. Holban — O amintire —	II, 31
Afișe	I, 228
Agnes — Baladă de Arany	II, 455
Albastră-i zarea — Verlaine	II, 194
Albatrosul — Henrik Ibsen	II, 229
Al doilea colonizator al Daciei	III, 62
Alean — Verlaine	II, 185
„Americanism literar“	I, 95
Amorul orb	I, 143
Amorul sfărîmat — Verlaine	II, 183
Amurg — Verlaine	II, 196
Angelus — Verlaine	II, 206
„Apropo de poeta Riria“	II, 427
Arătare — H. de Régnier	II, 452
Arca lui Noe	I, 132
Artistul	I, 224
Artur Stavri	II, 139
Asfințit de lună	I, 88
Baba și cele două fete-n casă — La Fontaine	II, 467
Bachică	I, 29
Balada lui Bucur	I, 401

Balada lui Lohengrin — Richard Wagner	II, 462
Banchetul meu	I, 193
Bețivul solitar	I, 107
Boreu și Phoebus — La Fontaine	II, 507
Bullier	II, 122
Caleidoscopul lui A. Mirea. Volumul al doilea	II, 436
Calul care voi să se răzbune pe cerb — La Fontaine	II, 475
Calul și lupul — La Fontaine	II, 499
Camoëns — Poem dramatic într-un act de Fr. Halm	II, 253
Canibalism	I, 390
Carmen saeculare — Poem istoric	I, 345
Caterinca — Verlaine	II, 210
Cavalerul — Verlaine	II, 197
Cătră noapte — Shelley	II, 453
Ceasornicul „Independenței“	I, 55
Centifolia	I, 412
Chiticul și pescarul — La Fontaine	II, 487
Cioflecărie	I, 7
Cioflecării și hilariante	I, 4
Cireșul lui Lucullus	II, 69
Cișmigiul	I, 50
Cind răsare luceafărul — Verlaine	II, 184
Cîntec pribeag — Verlaine	II, 186
Cîrpaciul și financiarul — La Fontaine	II, 471
Colloquium	I, 112
Cometa — Comedie în trei acte în versuri	I, 267
Cometei	I, 416
Conferința d-lui Motru — Model de reportaj științific	I, 388
Congresul literaților	I, 207
Contrast	I, 105
Controvers	I, 96
Copiii reveriei — Henrik Ibsen	II, 231
Corrida	I, 11
Crai-nou	I, 54
Crepusulul zeilor	I, 409
Crezul meu	I, 39
Cronica mea	II, 431

Cronica mea (Balada lui Bardasare)	II, 446
Cronica	I, 170
Cucoşul	I, 138
Cumpăna	I, 407
<i>Defilare</i>	I, 110
Deschamps la Ateneu	I, 57
Diligenţa	I, 234
Din „Brand“ — Henrik Ibsen	II, 236
Din lumea Parcelor	II, 78
Discurs ținut la o întrunire a „Tinerimei artistice“	I, 382
Dobitoacele bînuite de ciumă — La Fontaine	II, 481
Doi directori	II, 135
Doina (Fragment din „Carmen saeculare“)	I, 392
Doleanţele unui ex-troglodit în preajma Sf. Dumitru	I, 31
Domnul Panu şi poezia noastră	II, 53
Drumul meu — Verlaine	II, 201
<i>Ecaterina Pitiş</i>	II, 401
Eduard Gruber	II, 48
Elegie (Ah, viaţă năcăjită de mici funcţionari)	I, 226
Elegie (În cursul vieţii mele-atît de triste)	I, 127
Epigonilor — Henrik Ibsen	II, 250
Epilog	I, 136
Epitalam de vară — Verlaine	II, 188
Excelsior!	I, 108
<i>Fantezie de Sf. Gheorghe</i>	I, 177
Fantezii parlamentare — Fotoliile vacante —	I, 374
Fata mare — La Fontaine	II, 495
Femeia înecată — La Fontaine	II, 479
Five o'clock	I, 20
Fleva la Quirinal — Baladă —	I, 379
Fragmente inedite din „Carmen saeculare“	I, 392
[Fr. Halm] Notiţă bio-bibliografică	II, 30
Frica de lumină — Henrik Ibsen	II, 232

Gazeta lui Wily	II, 409
[George Popovici/T. Robeanu] Notiță biografică și bi- bliografică	II, 16
Gheorghe din Moldova	II, 102
Glasul lui Memnon	I, 67
Grandomanie	I, 235
Green — Verlaine	II, 187
Greierul și furnica — La Fontaine	II, 492
Gringoire — Comedie într-un act de Théodore de Branville	II, 285
Guzganul de la târg și guzganul de la șes — La Fontaine	II, 503
[Henrik Ibsen] Prefață	II, 14
Hornarul	I, 74
Hoțul	II, 35
Idolul	II, 148
Idolul părăsit	I, 89
Iepurele și broaștele — La Fontaine	II, 505
Ieri și astăzi	II, 412
Incitatus redivivus	I, 153
Indignarea clopotului de la Mitropolie	I, 174
Indignare reciprocă	I, 141
Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (Fragment din „Carmen saeculare“)	I, 393
I. Păun-Pincio	II, 19
Înainte!	I, 405
În Alpi — Henrik Ibsen	II, 211
Închinare Iașului	I, 367
În Cișmigiu	I, 200
În codru — Verlaine	II, 202
În nemărgenire — Henrik Ibsen	II, 213
În parcul Expoziției	II, 118
În parcul vechi de zile — Verlaine	II, 190
În spital	II, 176
În surdină — Verlaine	II, 208
În zori	I, 4

Jos păpușile!	I, 62
Jos ramoliții!	I, 172
Junca, oaia și capra în tovărășie cu leul — La Fontaine	II, 484

[La Dumbrăveni]	II, 9
La Șosea	I, 122
La țară	II, 22
Legenda funigellor — Poem dramatic în trei acte	I, 236
Leul bolnav și vulpea — La Fontaine	II, 477
Leul și musca — La Fontaine	II, 509
Literatura de sărbători	II, 421
Lui Eminescu	I, 205
Lui Grigorescu	I, 3

Maestrul	II, 91
Maestrul Kiriac	II, 152
Manifestație	I, 370
Marco — Verlaine	II, 199
Măgarul și stăpînii săi — La Fontaine	II, 489
Mănușă	I, 41
Melancolie — Verlaine	II, 195
Mesagiul	I, 187
Minerul — Henrik Ibsen	II, 227
Moartea circiumarului	I, 155
Monstrul de fier	I, 101
Musca și chervanul — La Fontaine	II, 473

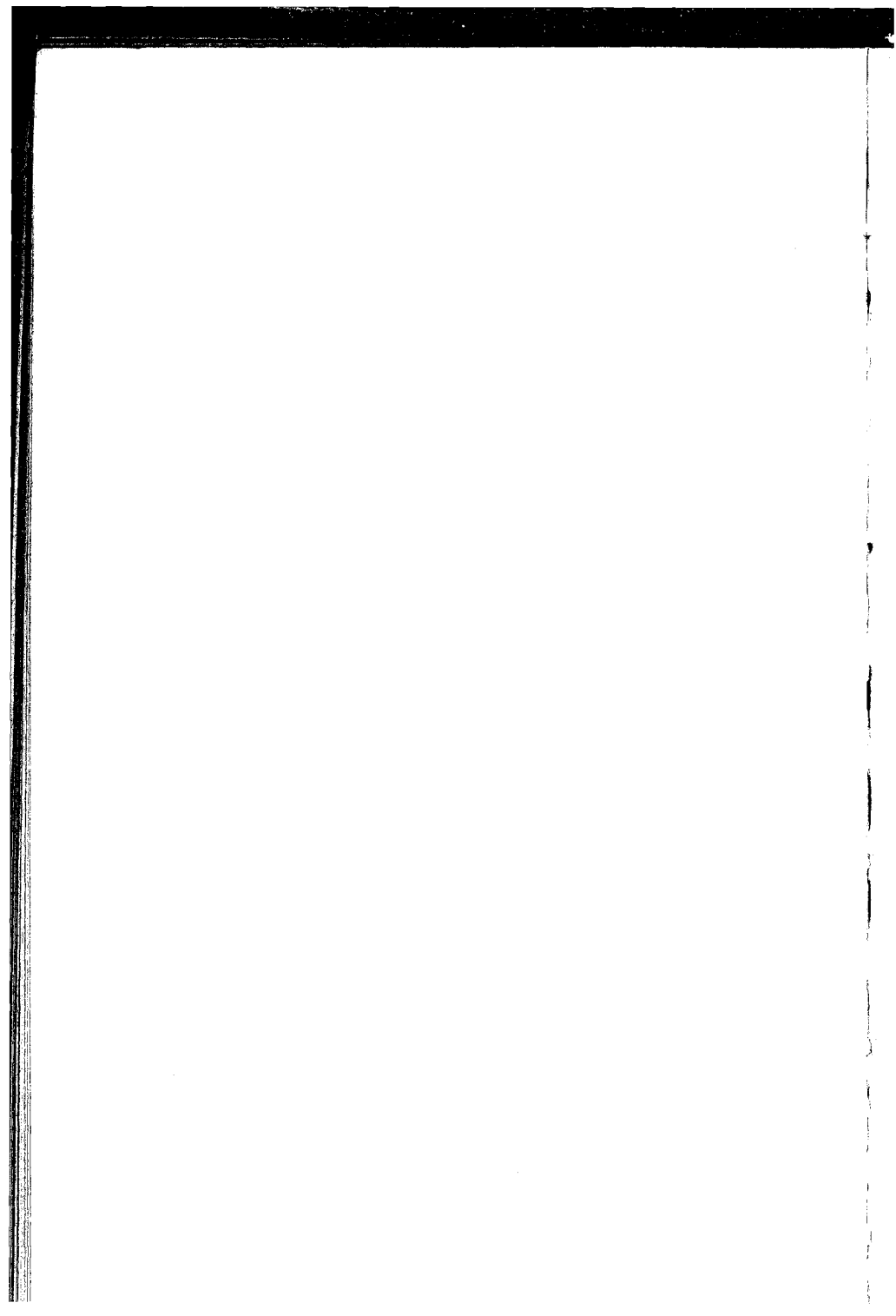
Năvi arse — Henrik Ibsen	II, 234
Neculai Beldiceanu	II, 43
Necunoscutul	I, 414
Neurastenie	I, 69
Nocturnă (Cu șvarțul meu stau singur și e pustiu localul.)	I, 87
Nocturnă (Sînt nopți cînd îmi revin în minte balade pline de mister)	I, 403
Nostalgie	I, 109
Noul Tannhäuser	I, 377

Noul tribun	I, 384
Nu este-aşa?...	II, 192
Nuntă la țară	I, 52
Nu știu, n-am văzut...	I, 222
Oala de lut și oala de fier — La Fontaine	II, 485
O dramă într-o colivie	I, 4
Oglinda	I, 86
O lacrimă la dosar sau tribulațiile unei petiții	I, 24
Omul de zăpadă	I, 75
O plimbare la Șosea	I, 164
Paingul	I, 140
Pantalonadă	I, 9
Pastel în metru antic	I, 90
[Paul Verlaine] Notă biografică	II, 10
Pășania celor trei magi	I, 64
Pe altă stea — Gustav Falke	II, 464
Pe țărm — H. de Régnier	II, 451
Peștorii Amfitritei	II, 171
Pietate	II, 167
Plugarul și copiii lui — La Fontaine	II, 478
Poetul și lebedele	I, 221
Poetul și primăvara — Dramă în cinci sonete —	I, 159
Portret	I, 108
Povestea unei console	II, 87
Povestea unei nopți de iarnă	I, 58
Poveste pentru ginta literară	II, 442
[Prefață la <i>Carmen saeculare</i>]	II, 26
Premiul meu	I, 107
Preparative	I, 110
Prin viscocelele Bucegilor	I, 97
Problemă	I, 71
Prolog (la <i>Cometa</i>)	I, 183
Prolog (<i>Sonete rustice</i>)	I, 138
Proprietarului meu	I, 105
Protestul circumarilor	I, 35

Rachetă	I, 40
Racovski	II, 112
Răsăritul soarelui	I, 139
Răsplata lui Criton	II, 106
Răspuns	I, 373
Răspuns la o scrisoare	I, 144
Răzbunarea lui Arghir	II, 97
Redingota	I, 217
Regina Mab	I, 146
Reîntoarcerea	I, 83
Represiune	II, 416
Revelionul unui confrate	I, 157
Sărbătoarea pîinii — Verlaine	II, 189
Sărmanul Vijbovski	II, 66
Sărmanul Yorik	I, 219
Scara lui Iacob	I, 42
Scrisoare	I, 141
Scrisoarea — Verlaine	II, 204
Scrisoarea deschisă a unui melc	I, 46
Scrisoare de dragoste	I, 398
Scrisoare veche	II, 83
Sfîntul din „Albastru“ — Rugăciune —	I, 381
Symbolism	I, 72
Societatea scriitorilor români	II, 407
Sonete antimuzicale	I, 125
Sonete de mart	I, 91
Sonete de mart [V]	I, 372
Sonet electoral	I, 386
Sonete indignate	I, 105
Sonete rusticane	I, 138
Sonetul unui reumatic	I, 163
Spleen	I, 369
Sposedanii	II, 156
Statuia lui Heine	I, 231
Stejarul și trestia — La Fontaine	II, 497
Steriade	II, 419
Strigoii Carpaților — Al. Dumas-tatăl	II, 355
Suicidul și înmormîntarea unui critic de artă	I, 15

Șarpele și pila — La Fontaine	II, 466
Șivoiul — Henrik Ibsen	II, 235
Șivoiul și riul — La Fontaine	II, 493
Tainele celebrității	II, 126
Takiștii la Piatra	I, 387
Terje Vigen — Henrik Ibsen	II, 238
Tipuri dispărute	II, 142
Tînăra văduvă — La Fontaine	II, 469
Toamnă	I, 233
Traducînd pe La Fontaine	I, 229
Trandafirii roșii	II, 58
Troica	I, 413
Umbra casei	II, 74
Un arivist	II, 115
Un congres al scriitorilor	II, 404
Un erudit	II, 439
Un fost ministru — Portret —	I, 149
Un incendiu — Cronică fantezistă —	II, 424
Unui poet necunoscut (T. Robeanu)	I, 94
Vacanța	II, 130
Variațiuni asupra lui „cum”	I, 169
Vasile Cosmovici	II, 39
Versuri caniculare	I, 203
Victima florilor de turnesol	I, 213
Vis atavic	I, 106
Vis biblic	I, 140
Viziune telegrafică	I, 129
Voievodul nebun — A. Lebert	II, 460
Vorba lui Socrate — La Fontaine	II, 491
Vremea premiilor	I, 100
Vulcanii glodoși	I, 12

Vulpea, maimuțoiul și dobitoacele — La Fontaine . . .	II, 501
Vulpea și bustul — La Fontaine	II, 488
Wagnerism	I, 130
1907	I, 78

CUPRINS

PROZĂ ORIGINALĂ DIN VOLUME

[La Dumbrăveni]	9 (513)
[Paul Verlaine] Notă biografică	10 (513)
[Henrik Ibsen] Prefață	14 (514)
[George Popovici / T. Robeanu] Notiță biografică și bibliografică	16 (515)
I Păun-Pincio	19 (516)
La țară	22 (518)
[Prefață la „Carmen saeculare“]	26 (518)
[Fr. Halm] Notiță bio-bibliografică	30 (519)
A. D. Holban — O amintire	31 (519)
Hoțul	35 (521)
Vasile Cosmovici	39 (521)
Neculai Beldiceanu	43 (522)
Eduard Gruber	48 (523)
Domnul Panu și poezia noastră	53 (525)
Trandafirii roșii	58 (529)
Al doilea colonizator al Daciei	62 (531)
Sărmanul Vijbovski	66 (531)
Cireșul lui Lucullus	69 (531)
Umbra casei	74 (532)
Din lumea Parcelor	78 (532)
Scrisoare veche	83 (533)
Povestea unei console	87 (533)
Maestrul	91 (533)

Răzbunarea lui Arghir	97 (534)
Gheorghe din Moldova	102 (534)
Răsplata lui Criton	106 (534)
Racovski	112 (535)
Un arivist	115 (535)
În parcul Expoziției	118 (536)
Bullier	122 (536)
Tainele celebrității	126 (536)
Vacanța	130 (537)
Doi directori	135 (537)
Artur Stavri	139 (539)
Tipuri dispărute	142 (539)
Idolul	148 (540)
Maestrul Kiriac	152 (540)
Spovedanii	156 (541)
Pietate	167 (542)
Peșitorii Amfitritei	171 (542)
În spital	176 (542)

TRADUCERI LIRICE ȘI EPICE DIN VOLUME

Paul Verlaine

Amorul sfărîmat	183 (544)
Cînd răsare luceafărul	184 (545)
Alean	185 (545)
Cîntec pribeag	186 (545)
Green	187 (546)
Epitalam de vară	188 (546)
Sărbătoarea piinii	189 (546)
În parcul vechi de zile	190 (546)
Nu este-așa?...	192 (547)
Albastră-i zarea	194 (548)
Melancolie	195 (548)
Amurg	196 (548)
Cavalerul	197 (549)
Marco	199 (549)
Drumul meu	201 (549)
În codru	202 (550)
Scrisoarea	204 (550)
Angelus	206 (551)

În surdină	208 (551)
Caterinca	210 (551)
<i>Henrik Ibsen</i>	
În Alpi	211 (553)
În nemărgenire	213 (553)
Minerul	227 (554)
Albatrosul	229 (555)
Copiii reveriei	231 (555)
Frica de lumină	232 (555)
Năvi arse	234 (556)
Șivoiul	235 (556)
Din „Brand“	236 (556)
Terje Vigen	238 (556)
Epigonilor	250 (557)
<i>Fr. Halm</i>	
CAMOENS. Poem dramatic într-un act	253 (558)
<i>Théodore de Banville</i>	
GRINGOIRE. Comedie într-un act	285 (561)
<i>Alexandre Dumas-tatăl</i>	
STRIGOIU CARPAȚILOR	335 (563)

PROZĂ ORIGINALĂ DIN PERIODICE

Ecaterina Pitiș	401 (566)
Un congres al scriitorilor	404 (567)
Societatea scriitorilor români	407 (568)
Gazeta lui Wily	409 (569)
Ieri și astăzi	412 (570)
Represiune	416 (572)
Steriade	419 (573)
Literatura de sărbători	421 (573)
Un incendiu — Cronică fantezistă —	424 (575)
„Apropo de poeta Riria“ — Răspuns d-lui Panu	427 (576)
Cronica mea	431 (578)
<i>Caleidoscopul lui A. Mirea</i> — Volumul al doilea	436 (581)
Un erudit	439 (582)
Poveste pentru ginta literară	442 (583)
Cronica mea	446 (588)

TRADUCERI DIN PERIODICE

<i>H. de Régnier</i>	
Pe țärm	451 (588)
Arătare	452 (588)
<i>Shelley</i>	
Cătră noapte	453 (589)
<i>Arany</i>	
Agnes	455 (589)
<i>A. Lebert</i>	
Voievodul nebun	460 (589)
<i>Richard Wagner</i>	
Balada lui Lohengrin	462 (589)
<i>Gustav Falke</i>	
Pe altă stea	464 (590)
<i>La Fontaine</i>	
Șarpele și pila	466 (590)
Baba și cele două fete-n casă	467 (590)
Tinăra văduvă	469 (591)
Cîrpaciul și financiarul	471 (591)
Musca și chervanul	473 (592)
Calul care voi să se răzbune pe cerb	475 (592)
Leul bolnav și vulpea	477 (592)
Plugarul și copiii lui	478 (593)
Femeia înecată	479 (593)
Dobitoacele bîntuite de ciună	481 (593)
Junca, oaia și capra în tovărășie cu leul	484 (594)
Oala de lut și oala de fier	485 (594)
Chiticul și pescarul	487 (594)
Vulpea și bustul	488 (595)
Măgarul și stăpînii săi	489 (595)
Vorba lui Socrate	491 (595)
Greierul și furnica	492 (595)
Șivoiul și rîul	493 (596)
Fata mare	495 (596)
Stejarul și trestia	497 (596)
Calul și lupul	499 (597)
Vulpea, maimuțoiul și dobitoacele	501 (597)

Guzganul de la tîrg și guzganul de la șes	503 (597)
Iepurele și broaștele	505 (597)
Boreu și Phoebus	507 (597)
Leul și musca	509 (597)
<i>Comentarii</i>	511
<i>Bibliografie</i>	600
<i>Indice de titluri</i>	621